

ZBORNİK 0

branku vodniku

ZBORNIK o BRANKU VODNIKU

HRVATSKI KNJIŽEVNI POVJESNIČARI
ZNANSTVENI ZBORNICI

Sv. 6.

IZDAVAČ:

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Ulica grada Vukovara 68.

SUIZDAVAČI:

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu
Hrvatsko filološko društvo Zadar
Hrvatsko filološko društvo Zagreb

GLAVNI UREDNIK:

prof. dr. sc. Tihomil Maštrović

UREDNIČKI ODBOR:

prof. dr. sc. Stipe Botica, Ernest Fišer, doc. dr. sc. Darko Gašparović,
prof. dr. sc. Nikica Kolumbić, prof. dr. sc. Stanislav Marijanović,
prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, prof. dr. sc. Borislav Pavlovski,
akademik Miroslav Šicel

TAJNIK UREDNIŠTVA:

Marinko Šišak, prof.

ZBORNİK o
BRANKU VODNIKU

književnom povjesničaru

*Zbornik radova sa znanstvenoga skupa
Zagreb – Varaždin, 13. – 15. travnja 2000.*

Zagreb, 2001.

Arvo Vornel

Pod nazivom *Hrvatski književni povjesničari* na jednom višestruko korisnom filološkom projektu našli su se brojni istraživači iz svih važnijih hrvatskih znanstvenih ustanova u kojima se sustavno provode književnopo- vijesna i uopće filološka istraživanja. Rezultati njihovih istraživanja objavljuju se u zbornicima o pojedinim uglednim hrvatskim književnim povjesničarima, a zbornicima u pravilu prethode znanstveni skupovi što ih organiziraju: filozofski fakulteti s tri hrvatska sveučilišta (Zagreb, Split i Rijeka), Pedagoški fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, te Hrvatska filološka društva iz Zadra i Zagreba. Do sada su održani znanstveni skupovi o književnim povjesničarima Mihovilu Kombolu, Slavku Ježiću, Franji Fancevu, Tomi Matiću, Albertu Haleru, te o Branku Vodniku. Skupovi se nastoje dijelom održavati u mjestima vezanim uz rad pojedinog znanstvenika. Ta je činjenica ujedno pridonijela da je svaki novi skup, uz tradicionalne, imao i nove suorganizatore u mjestima gdje su se skupovi održavali, pa se tako npr. u organizaciju skupa o Albertu Haleru, koji je održan u Zagrebu i Dubrovniku od 29. do 30. travnja 1999., uključio i Međunarodni centar hrvatskih sveučilišta u Dubrovniku, a organizatorima znanstvenog skupa o Branku Vodniku, održanom u Zagrebu i Varaždinu od 13. do 15. travnja 2000., pridružila se i Matice hrvatska iz Varaždina.

Radovi napisani nakon održanih znanstvenih skupova o pojedinim hrvatskim književnim povjesničarima tiskani su u zasebnim zbornicima, pa su tako već objavljeni: *Zbornik o Mihovilu Kombolu* (prvo izdanje izašlo je godine 1983., a ponovljeno izdanje 1997.), *Zbornik o Slavku Ježiću* (1997.), *Zbornik o Franji Fancevu* (1998.), *Zbornik o Tomi Matiću* (1999.), *Zbornik o Albertu Haleru* (2000.), te ovaj najnoviji – *Zbornik o Branku Vodniku* (2001.) kao šesti zbornik u knjižnom nizu *Hrvatski književni povjesničari*. Istodobno, svaki je znanstveni skup bio povod da se dotičnom ugledniku hrvatske znanosti, u sredini koja je određena njegovim životom i radom, podigne odgovarajuće spomen-obilježje. Do sada su tako podignuti spomenici Slavku Ježiću u rodnoj Dubravi i Franji Fancevu u rodnom Virju, te spomen-ploče: S. Ježiću na kući u kojoj je živio u Zagrebu, a Tomi Matiću na mjestu rodne kuće u Slavonskom Brodu i na zgradi škole koju je pohađao u Kutjevu. Nastavljajući taj hvalevrijedan kulturni pothvat koji se, uz znanstvene prinose na skupu i u zborniku, uporedo ostvaruje, 14. lipnja 2000., na dan Vodnikove smrti, u Varaždinu, na kući u kojoj je taj znanstvenik i književni kritičar živio, podignuta je spomen-ploča, a izvješće o toj

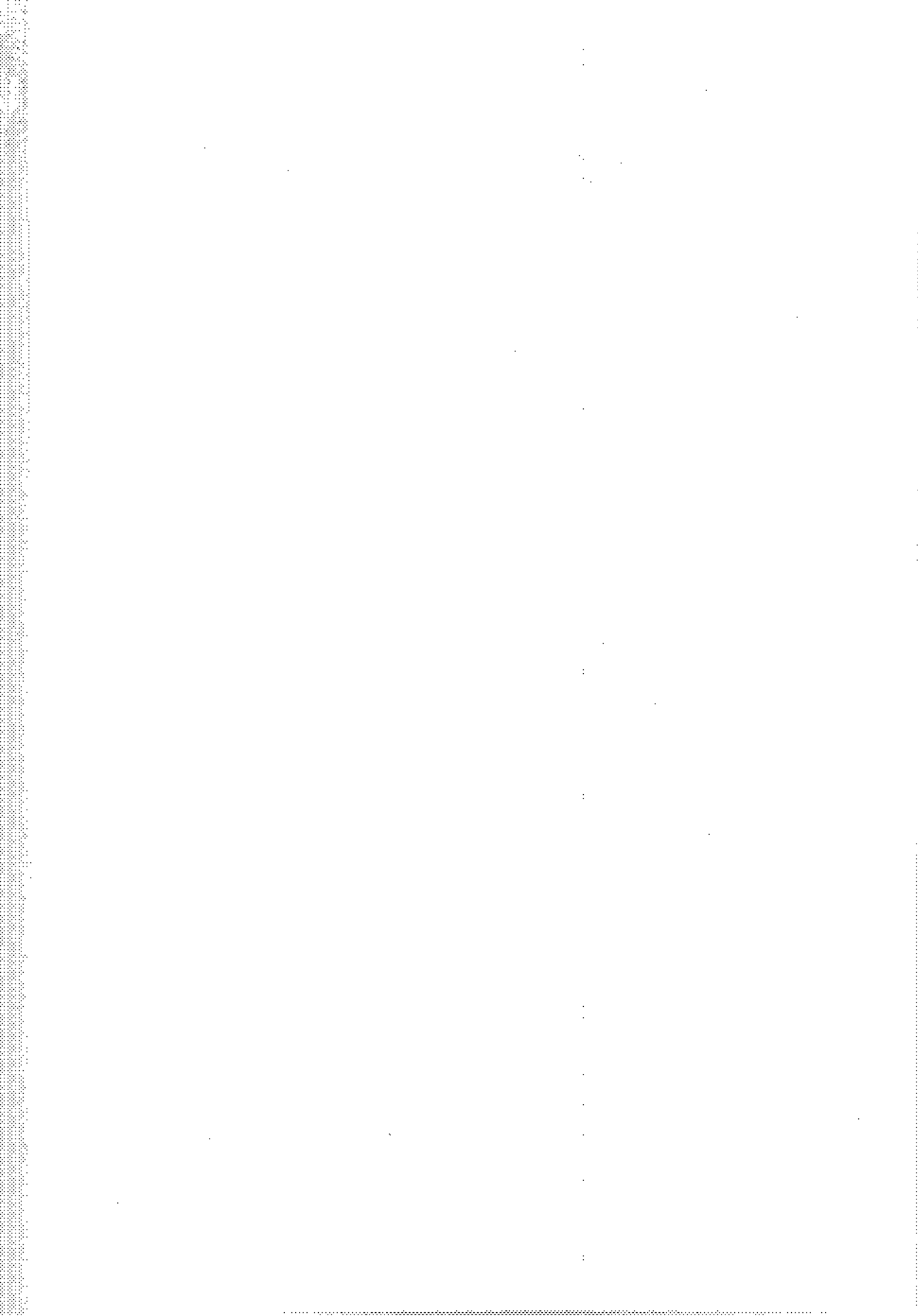
svečanosti, te prigodne riječi izrečene tom prigodom donose se u *Dodatku* ovoga zbornika.

Književni povjesničar Branko Vodnik nedvojbeno pripada onim uglednicima hrvatske književne historiografije koji su značajno doprinijeli razvitku znanosti o književnosti nizom važnih književnopovijesnih djela nastalih u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća. Među njima posebno se ističe *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do polkraj 18. stoljeća* (1913.), što je objelodanjena znakovitim zajedničkim nastojanjima Matice dalmatinske iz Zadra i Matice hrvatske iz Zagreba i kojoj je autor prvog dijela *Hrvatska glagolska književnost* »nestor hrvatske filologije« Vatroslav Jagić. Upravo to Vodnikovo književnopovijesno djelo prvi je znanstveno argumentiran pregled hrvatske književnosti starijih razdoblja i kao takvo stoji kao čvrsti temelj onih vrsnih književnopovijesnih prinosa što će ih, s uporištem na njegovu znanstvenom nasljeđu, kasnije izgraditi M. Kombol i S. Ježić, a preko poticajnog doprinosa Antuna Barca u novije doba nastaviti Ivo Frangeš i Miroslav Šicel. Vodnik je ujedno i prvi hrvatski književni povjesničar koji »na stazi netlačenoj« hrvatske književne historiografije, rušeći oštru granicu između književne kritike i književne povijesti, utire puteve suvremenijeg književnopovijesnog pristupa hrvatskoj književnosti.

Ovaj je zbornik je rezultat nastojanja tridesetak autora da nizom raznolikih znanstvenih i stručnih priloga osvijetle znanstvenu i književnu djelatnost Branka Vodnika, što bi zasigurno mogao biti poticaj široj valorizaciji rezultata njegova rada, ali ujedno i važan prinos određivanju Vodnikova mjesta u hrvatskoj znanosti o književnosti.

Tihomil Maštrović

Radovi sa znanstvenoga skupa

Dvije »ilirske« monografije Branka Vodnika

Izvorni znanstveni članak
UDK 886. 2(091) »18«
82.015

1.

Da Branko (Drechsler) Vodnik označuje ozbiljnu prekretnicu u razvojnim procesima hrvatske književne povijesti – potvrdili su do dana današnjega gotovo svi oni literarno-kritičarski znalci koji su pokušavali valorizirati njegovo književnopovijesno djelo: od Antuna Barca¹ i Josefa Matla², do novijih pristupa³, te dosad najcjelovitije i modernom metodološkom aparaturom ostvarene monografije Nine Aleksandrov-Pogačnik.⁴

Pojednostavljeno rečeno, zajednički je nazivnik većine prikaza Vodnikove književnopovijesne djelatnosti spoznaja da se on prvi suprotstavio isključivosti filološke metode kakva se primjenjivala u hrvatskoj književnoj historiografiji 19. st. od Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Vatroslava Jagića pa sve do Gjure Šurmina.

Vodnik je, naime, prvi narušio oštru granicu između književne kritike s jedne, i povijesti književnosti s druge strane. I filološka metoda od samog početka nije ga stoga zadovoljavala u pristupu književnom djelu budući je smatrao da je povijest književnosti u potpunosti samostalna, autonomna i višeslojevita znanost, te prema tome ne može biti tek dio nauke o jeziku. Zbog toga se zalagao za tezu: idealna povijest književnosti mora razvijati i koristiti i druge segmente znanosti o književnosti kao što su kulturna povijest, teorija književnosti i estetika. Svjestan je, dakako, i činjenice da i lingvistika ne samo mnogo pridonosi, nego je i nezaobilazna u stvaranju književno-povijesnih sudova, pa zato i ne odbacuje potpuno dotadašnju prevladavajuću filološku metodu, izričito naglašavajući: – »(...) U borbi za

¹ Antun Barac, »Branko Vodnik (nekrolog)«, *Jugoslavenska njiva*, X, Zagreb, br. 11–12, 1926.

² Josef Matl, »Br(anko) Vodnik als Literaturhistoriker«, *Slavia*, Prag, br. 1, 1928.

³ Miroslav Šicel, »Književnopovijesno djelo Branka Vodnika«, *Encyclopaedia Moderna*, XVIII, Zagreb, br. 48, 1998.

⁴ Nina Aleksandrov-Pogačnik, *U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)*, Izdavački centar »Revija«, Radničko sveučilište »Božidar Maslarić«, Osijek, 1987., 145 str.

studij književnosti kao samostalne moderne nauke ne smijemo nigda zaći u borbu protiv lingvistike i njenih naučnih ciljeva. Tražeći što više slobode za studij književnosti ne smijemo omalovažavati lingvistiku jer i ona ima velike naučne zadatke, a veze između lingvistike i studija književnosti jedva da će se kad posve raskinuti. Poezija je umjetnost riječi, a lingvistika je nauka o riječi i tu će se uvijek te dvije nauke vezati (...)»⁵ – jasan je Vodnik. Temeljnu zadaću povijesti književnosti Vodnik vidi u proučavanju duše pisca, odnosno duha vremena i epohe u kojoj pojedini pisci djeluju: – »(...) Današnja je kritika nauka što opsiže kulturni život, a napose razvoj umjetnosti u svim vremenima i narodima, a baš ovaj silni historijski smisao kojim se moderni kritičar umije poistovjetiti s dušom najudaljenijega naroda i najdrevnije epohe, karakteriše današnju literarnu naučnu kritiku, i mi taj smisao nazivljemo šestim ćutilom, jer je tako očit i snažan (...)»⁶ – zaključuje Vodnik.

Jednom riječi, po Vodnikovu shvaćanju povijest nacionalne književnosti mora predstavljati čvrstu poveznicu između historije duha naroda i povijesti civilizacije, a temeljni pristup u njezinu proučavanju treba polaziti od povijesnih datosti, to jest rekonstrukcije prošlosti ulaženjem, primarno, u duh i misao prošlih razdoblja. Takvim postupkom Vodnik književnost dovodi u najužu svezu s općom karakteristikom stanja duha vremena određene sredine, a umjesto isključivosti filološke metode – smatrajući je nedostatkom – zalaže se za takvo osmišljavanje književne tvorevine u kakvom će, uz ostale već spomenute segmente znanosti o književnosti, do punog izražaja doći i filozofski aspekt promišljanja, kao i nezaobilazni imperativ primjene estetskog kriterija kao jednog od najbitnijih u vrednovanju literarne umjetnine, jer »(...) nije moguće zamisliti kritičko poređivanje literarnih djela bez zdravog estetičkog shvaćanja njihove sadržine (...)»⁷, zaključuje Vodnik.

Obuhvaćajući ovako širokim rasponom smisao i zadaću nacionalne književne povijesti, Vodnik je, ponajprije, shvatio da se za pisanje takve velike sinteze moraju napraviti i neke nužne predradnje. Ne mislim pri tome samo na ono što je i on, a i njegovi prethodnici, neprestano upozoravao: temeljito istraživanje i selektiranje građe, kritiku teksta, uopće tekstološke predpripreme – nego i na potrebu osmišljavanja, analitičkog dakako, cjelovitih opusa pojedinih pisaca, pogotovo kad se radi o nositeljima određenih književnih razdoblja. Jasno je bilo Vodniku da – želi li ostvariti svoje teorijske zamisli o književnoj povijesti, a koje je definirao kao jedinstvenu spregu trojstva pisac-djelo-čitatelj – do tog cilja može doći prije svega mo-

⁵ Dr. Branko Vodnik, »Lingvistika i literatura (za studij književnosti na Sveučilištu)«, *Jugoslavenska knjiva*, VI, knj. 1, Zagreb, br. 1, 1922.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

nografskim postupkom: potpunim zahvatom u međusobnu povezanost pisca, njegova djela i njegova vremena.

Vodnik je, neprijeporno, posjedovao poseban afinitet prema piscima ilirizma: od pet značajnih monografija koje je napisao (iako se najviše bavio starijim razdobljima hrvatske književnosti do kraja 18. stoljeća) – o piscima tzv. novije hrvatske književnosti, i to – uz izuzetak one o Franji Markoviću⁸, te djelomice Anti Starčeviću⁹ – tri je posvetio piscima ilirskog razdoblja: Petru Preradoviću¹⁰, Stanku Vrazu¹¹ te Antunu Mihanoviću.¹²

Radi boljeg razumijevanja Vodnikovih metodoloških postupaka, važno je utvrditi s kojih je stajališta u svojim istraživanjima polazio.

Jedno ga je svjetonazorsko izvoriste, čini se, opredijelilo da u svom znanstvenom književnopovijesnom radu najčešće primjenjuje biografsko-genetičku i sociološko-psihološku metodu.

To izvoriste nesumnjivo je oformio njegov boravak u Pragu 1901./2. godine, gdje je baš u to vrijeme značajnu ulogu imala tzv. praška grupa hrvatskih modernista na čelu s Milanom Šarićem, piscem jednog od prvih literarnih programa »mladih« i Milanom Marjanovićem, istaknutim književnim kritičarom. Oni su, prihvaćajući tada aktualne ideje Tomaša Masařyka o potrebi izražavanja narodnog duha kroz umjetnička ostvarenja zapravo pretendirali na svojevrsni oblik psihološkog realizma kao literarno-stilskog izraza, a te ideje, kako je to dobro uočila i Nina Aleksandrov-Pogačnik u spomenutoj studiji¹³ – bile su zapravo temeljne ideje vodilje Vodniku na početku njegova znanstvenog puta i formiranja i vlastitog svjetonazora i književnopovijesne metodološke koncepcije.

Svoja književnopovijesna viđenja hrvatske književnosti, a potaknut upravo ovom kratkotrajnom praškom epizodom, razradio je i objasnio Vodnik u radu *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*.¹⁴

Ukratko: Vodnik u svojim stavovima polazi od ideologije građanstva kao dominantnog društvenog sloja, kao nositelja svih značajnih društvenih manifestacija u 19. i početkom 20. stoljeća. Građanstvo je, po Vodnikovu mišljenju, prihvatilo i u osnovi pošlo od filozofije prosvjetiteljstva, pa preko prosvjetiteljskog shvaćanja smisla literature kao rasadnice određenih spo-

⁸ Dr. Branko Vodnik, *Franjo Marković. Studija*, Zagreb, 1906.

⁹ Branko Drechsler, *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, Zagreb, 1912.

¹⁰ Branko Drechsler, *Petar Preradović. Studija*, Zagreb, 1903.

¹¹ Dr. Branko Drechsler, *Stanko Vraz. Studija*, Zagreb, 1909.

¹² Dr. Branko Drechsler, *Antun Mihanović. Studija*, Zagreb, 1910.

¹³ Cit. djelo.

¹⁴ Tekst »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije«, nalazeći se među rukopisima iz ostavštine Vodnikove koji su pohranjeni u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU u Zagrebu, objavljen je tek 1978. godine u *Kronici Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, Zagreb, br. 1(7) s predgovorom, napomenama i detaljnom bibliografijom Vodnikovih radova. Vide Flaker.

znaja (a tu se negdje Vodnik nadovezuje na svoju tezu o funkciji književnosti kao izrazu duha i ideje naroda) ostvaruje i svoju građansku kulturu. To je i razlogom da je svagdje, smatra Vodnik, gdje god je prosvjetiteljstvo uhvatilo dubljeg korijena došlo u daljnjim razvojnim procesima pojedinih nacionalnih kultura i do pune korelacije između književnosti i društvene sredine bez konfliktnih situacija ili nerazumijevanja.

Ilirizam je kao ideologija narodnog preporoda (mladog građanstva) predstavljao Vodniku idealnu građu za potvrđivanje njegovih teoretskih stavova, pa je sasvim logično da ih je pokušao i realizirati na primjerima vodećih pisaca tog doba: Petru Preradoviću i Stanku Vrazu.

Pri tome mu se, međutim, ispriječila jedna činjenica: da je vrhunska književnost preporodnog doba vrlo malo djelovala na formiranje svijesti tog mladog građanskog društva i to iz jednostavnog razloga jer se – nije čitala. Riječ je o raskoraku između dviju bitnih odrednica: književnoga djela i čitalačke publike.

To će biti i osnovni razlog zašto je u svojim monografijama Vodnik uglavnom ostao na odnosu pisac-djelo, dakle više na biografsko-psihološkoj analitičkoj razini, nego li i sociološkoj, koju je, inače, smatrao s masarikovskog svog gledišta vrlo važnom. No, to što je on doživljavao kao nedostatak u smislu mogućnosti uspostavljanja trojstva pisac-djelo-čitatelj, za književnu je povijest bio dobitak! Djelo je, naime, uz autora, ostalo u središtu pažnje Vodnikovih analiza.

2.

Studija o Preradoviću prva je, po svom postanku, u nizu Vodnikovih monografija¹⁵, ali po općem mišljenju kritike i najbolja. U njoj je Vodnik još pod svježim utiskom europske znanosti o književnosti druge polovice 19. stoljeća, od Hypolitea Tainea do čeških i poljskih književnih povjesničara, pretpostavljajući dotadašnjoj isključivosti filološke metode *pozitivistički* pristup književnom djelu, koji uključuje uz prikupljanje i akribično registriranje građe, i psihološku, sociološku, te estetsku analitičku komponentu.

Suhoparnost i dominaciju golih fakata, podataka, Vodnik zamjenjuje u svojoj monografiji o Preradoviću svojevršnim, gotovo esejističkim razmatranjima različitih čimbenika koji su direktno ili indirektno utjecali na stvaralački čin pjesnikova, od uočavanja aktualnog društvenog i političkog trenutka u Hrvatskoj kad Preradović ulazi u literaturu (druga faza ilirizma!) do razmatranja odnosa klasicizma i romantizma (specifične njihove simbioze u nas!) kao i poetskih direktnih utjecaja na našeg pjesnika, prije svega Mickiewicza i Krasinskiog – što je sve uvjetovalo da je Vodnik zaključio kako je Preradović »(...) naš najsavršeniji tip preporoditelja i preporodena čovjeka (...)«, a osnovna mu je teza da je upravo iz društveno-političkih

¹⁵ Cit. djelo.

opstojnosti proizašla »(...) Temeljna biljega Preradovićeve hrvatske poezije (je) domoljublje: u domovini vidja ljubu, u ljubi domovinu (...)«.

U svojim analitičkim postupcima Vodnik pokušava kroz osmišljavanje ponajboljih stihova dokazati kako su »Preradović i Krasinski dva reprezentanta slavenske filozofičko-religiozne refleksije u poeziji (...)«, naglašavajući da Preradović »(...) uvijek stupa već samim zamislima i motivima pokraj prvih tadašnjih evropskih duhova: njegov je rad između naših preporoditelja po svemu ipak najbliži radu ostale Evrope (...)« – zaključuje Vodnik.

U svim tim svojim »esejiziranjima« o Preradoviću i njegovoj poeziji, Vodnik polazi od temeljne teze da »(...) Kritičar se mora ma samo prividno poistovetovati s njegovom dušom (pjesnikovom, op. M. Š.) da shvati i da osjeti jakost duha tvorčeve umjetnosti (...)«.

Polazeći od takvih premisa, Vodnik u Preradovićevoj poeziji otkriva akcente nadahnuća koja su direktni izraz iskrenih unutarnjih pjesnikovih emocionalnih stanja, ali koja on istodobno racionalizira pa tako ostvaruje stihove koji su daleko od isprazne deklarativnosti i podređenosti izvanliterarnoj poruci. Preradovićeva lirika, drži Vodnik, »(...) odnos je sposobnosti ljudske duše: volje, razuma i čuvstva (...)«, a Preradović je znao, unatoč ilirskom kolektivizmu«, zadržati i istaknuti svoju individualnost, što mu je i osiguralo mjesto najboljeg pjesnika-sinteze svog doba: »(...) Zdravoj narodnoj politici dodaje slavenofilstvo, vjeru u vlastite sile i pouzdanje u Boga i pravednost (...)«.

Jednom riječi, Vodnik u Preradoviću otkriva pjesnika koji izlazi iz okvira usko nacionalnog shvaćanja literature kao sredstva za rješavanje i ostvarivanje moderne hrvatske nacije. On svoje stvaralačke potencijale diže na višu razinu: ne samo ideje slavenskog mesijanizma, nego i kozmopolitsko-filozofskog razmatranja života kojemu je izvoriste u samom pjesnikovom životnom iskustvu.

Dosljedan u svom polazištu kako je u osmišljavanju književnog opusa određenog pisca bitno da njegov proučavatelj ponajprije proдре u psihu (dušu!) pisca, Vodnik – analizom pojedinih Preradovićevih pjesama, ali uvijek u kontekstu pjesnikove ličnosti – dolazi do zaključka kako Preradovićeve poetske spoznaje i ideje proizlaze direktno iz njegova raspoloženja i osjećanja, što u konačnici rezultira njegovom subjektivnom pjesničkom vizijom svijeta i života. Upravo je ta činjenica – jer je ideja u Preradovića ipak prevladavala poetsku formu i domenu fantazije (pa stoga nije mogao biti čistim romantikom) – njegova je poezija kao čin snažnog umjetničkog individualizma – zasluženno zasjela na tron hrvatske poezije pedesetih i šezdesetih godina.

Neprijeporna je činjenica da je u metodološkom pogledu pozitivistički pristup književnom djelu kod Vodnika prevladao (iako ne do kraja!) tradicionalnu filološku metodu, pa je zato njegova monografija o Preradoviću označila značajan korak unaprijed u hrvatskoj književnoj historiografiji.

Vodnikova zaključna sinteza nakon svestranog analiziranja i Preradovićeve ličnosti i njegove poezije kao odzrcaljenja njegove psihološke i etičke osobnosti, kako »(...) U Preradovića bijaše toliko prirodnog romantizma, koliko bijaše u Mažuranića prirodna klasicizma, a ipak nije ni jedan mogao da svestrano razvije u poeziji svoj pravac. Velika je vrlina Preradovićeve, što je on razvio bar sadržajnu stranu romantike, kad je već morao da napusti visoko artističke njene formalne biljege (...)« – i danas je u potpunosti prihvatljiva.

3.

Iako monografija o Preradoviću predstavlja vrhunski domet Vodnikov u smislu modernijeg pristupa književnom djelu u odnosu na ostale monografije, ona o Stanku Vrazu¹⁶ neprijeporno je najilustrativniji primjer prezentiranja Vodnikove teze o smislu književnopovijesnih istraživanja kakvu je iznio u svojoj *Metodologiji hrvatsko-srpske književne historiografije*.¹⁷

Čitava monografija mogla bi se podijeliti (ona se sastoji od 16. poglavlja) u četiri bitne cjeline koje ujedno ukazuju i na metodološku raznovrsnost Vodnikova rada: 1. Akribična biografija piščeva u svezi s njegovim prvim literarnim simpatijama, lekturom i susretima (Prešeren, Miklošič, Gaj i ostali); 2. Kulturološko-društveni angažman Vrazov (*Kolo, Matičino Kolo, Slavenski kongres*); 3. Najvažnije: osvrt na *Djulabije*, ostale pjesme, satiru i epigrame te kritiku, i 4. Sinteza.

Jan Kollár kome je posvećeno posebno poglavlje, po Vodniku najviše je – posebno svojom *Slavom dceri* (jednako kao i kasnije Mickiewicz) – utjecao na razvitak Vrazov, kako u idejnom preporodnom i slavenskom smislu, tako i u oblikovanju pjesničkog »zanata«. Analizirajući *Djulabije* Vodnik ih stavlja u vrh hrvatske poezije, jer je njima »(...) nježno zaustio kao čisti erotik, a bojne pjesme *Nek se hrusti šaka mala* i *Nosim zdravu mišicu* nijesu mogle zatomiti mekanih glasova njegove lire posvećene ljubavi (...)« – piše Vodnik. Interpretacijska paralela, odnosno komparacija *Djulabija* sa *Slavom dceri* – među najuspjelijim je stranicama ove monografije.

Najinteresantnije je, međutim, Vodnikovo analiziranje Vrazova poimanja smisla i funkcije književnosti. Pišući o namjeri *Kola* Vodnik citira Vraza: – »(...) Naša je vruća želja i pohlepa putem *Kola* dignuti književnost našu, približujući je ukusu i duhu ostale braće slavenske, koja europskoj izobraženosti bliže stoje (...)«, pa uz još neke Vrazove kritičke napomene Vodnik zaključuje da je Vraz, zapravo, postavio pravilnu tezu kako »(...) Na osnovi narodne poezije, njezina duha i dikeije ugledavajući se u suvremenu slavensku književnost treba da se naša književnost izvija na evropski nivo (...)«. Vodnik, pristalica Masařkove koncepcije o narodu i

¹⁶ Cit. djelo.

¹⁷ Cit. djelo.

književnosti kao ogledalu duha narodnoga, ushićen je što, po njegovu mišljenju, upravo tu tezu Vraz oduševljava narodnim stvaralaštvom koje bi trebalo biti izvorštem aktualnom stvaralaštvu – onda on vrlo jasno upozorava da nije riječ o preslikavanju oblikom i temom narodne usmene književnosti, već, zaključuje Vodnik: – »(...) U Vraza nije narodno sinonim pukoga, ne folklor, ne imitacija narodnih pjesama. Narodna poezija ima da bude samo ishodište narodnoj književnosti (...)».

A sve to slaže se s Vodnikovom teorijskom misli: prosvjetiteljstvo – da, ali ne na najnižoj didaktičko-odgojnoj razini, već dignuto na nivo europskog – na prvi pogled nonsensno – romantičarskog prosvjetiteljstva!

Vraz je učinio ono što upravo Vodnik zastupa: »Pjesnik postaje sluga narodne ideje i to je njegova najveća slava«. Gotovo bi se moglo reći: Vodnik je u svoja metodološka razmatranja ugradio neke bitne odrednice Vrazove kritičke misli i poetske poruke, pa je stoga i razumljivo Vodnikovo definiranje Vraza kao »najsvestranijeg među preporoditeljima, najomiljenijeg pjesnika u najpjesničkije doba preporoda, jednom riječi kao najizrazitijeg književnika u doba preporoda«.

4.

Već je u monografiji o Preradoviću Vodnik ukazao i na neka karakteristična obilježja poezije njegova suvremenika Stanka Vraza. Utvrđujući da se u prvim, slovenskim stihovima (ciklus *Prvo lišće*) Vraz predstavio kao izraziti romantičar, da bi, kasnije, ulazeći u ilirsko kolo, »odlučivši raditi za naše narodne ideale i potrebe« – u *Djulabijama* odstupio od romantičarskog ustroja (i formalno i tematski) svojih stihova – Vodnik zapravo vidi temeljni problem književnosti u malih naroda: – »(...) Književnici moraju da novi smjer proživljavaju u tuđini, ali su u radu ipak usko skopčani sa životom svoga naroda, u kome često nema dostatnih prirodnih zametaka za razvoj evropskih struja, dapače im se preče potrebe često snažno opiru, pa zato iz ovoga neskladnog krstanja izlazi prozirno preplitanje evropskih literarnih smjerova sa domaćim prilikama, a to slabi intenzivnost novoga smjera i skupnu djelatnost književnoga preporoda. (...)»

I Preradovićeva literarna sudbina slična je Vrazovoj, a posljedak je (kao i kod Vraza) rastrganosti između obaveze (moralne i rodoljubne) prema domovini, odnosno ilirskoj i slavenskoj ideji (prosvjetiteljsko) s jedne i vlastitih unutarnjih intimno-ilirskih poriva (romantičarskih) s druge strane. Tako je »(...) Domovina poslije i Preradoviću otela mile pjesničke istine i sanje kao sitno biserje sa beskrajnih, čeznutljivih obala duše (...)».¹⁸

Povezujući u jedno gotovo pupčanu srodnost Vraza i Preradovića kao najboljih reprezentanata hrvatske ilirske poezije ilirskog i postilirskog doba,

¹⁸ Branko Drechsler, *Petar Preradović. Studija*, Zagreb, 1903.

Vodnik je iz njihovih djela među prvima u našoj književnopovijesnoj tradiciji pokušao izvući maksimalno koliko je mogao estetske njihove vrednote¹⁹, usprkos svim zaprekama i kočnicama koje su se ispriječile: od društvenog i političkog, ideološkog imperativa da se književnost podredi spašavanju i oživljavanju nacionalnog identiteta, preko nepoznavanja (Vraz) ili zaboravljanja (Preradović) jezika, do sukoba klasicističkih i romantičarskih formalnostilskih izražajnih obilježja, ali i odupiranja ili prihvatanja tradicije narodnog, usmenog stvaralaštva kao polazišta u stvaranju suvremenog književnog jezika, Vodnik je svojim studijama, a posebno spomenutim monografijama, pokrenuo mnoga pitanja, kako teorijskih, tako i metodoloških, širom otvarajući vrata novim književnopovijesnim traganjima u osmišljavanju hrvatske književnosti. Preradović i Vraz bili su zahvalne teme Vodniku da pokrene spomenute probleme, te da otvori putove modernoj hrvatskoj književnoj historiografiji u 20. stoljeću.

DVIJE »ILIRSKE« MONOGRAFIJE BRANKA VODNIKA

Sažetak

Među povjesničarima hrvatske književnosti Branko (Drechler) Vodnik svestranim se svojim kritičkim i književnopovijesnim radovima nametnuo kao stvarni začetnik modernijeg pristupa stvaralaštvu hrvatskih pisaca od njegovih prethodnika: umjesto isključivosti filološke metode dominantne tijekom 19. stoljeća (od Jagića do Šurmina) Vodnik primjenjuje u ponajboljim svojim radovima niz elemenata pozitivističke metodologije – od socijalne do psihološke i biografske metode. Svoj temeljni postulat da povijest književnosti predstavlja simbiozu historije duha i povijesti civilizacije Vodnik uobličava u teorijskoj postavci da u jednakoj mjeri biografija autora kao i njegovo djelo predstavljaju jedinstvo: u tom suodnosu Vodnik otkriva temeljne vrijednosti svog istraživanja, od filozofskog aspekta piščeva svjetonazora koje mu otkriva intelektualno ozračje atmosfere duha vremena kome djelo pripada do određene estetske valorizacije samog literarnog ostvarenja. Stoga je žanr *monografije* najbolje odgovarao spomenutim zamislima Vodnikovim o književnopovijesnim istraživanjima. U ovom se radu posebice govori o dva najznačajnija (uz I. Mažuranića) predstavnika književnoga preporoda u nas: Vrazu i Preradoviću, na čijim je djelima u svojim monografijama Vodnik najbolje realizirao svoje teorijske postavke: monografija o Vrazu jedna je od prvih cjelovitih analiza cjelokupnog njegovog djela u okvirima hrvatske književne historiografije, a u monografiji o Preradoviću najsretnije je osmislilo spomenute teorijske teze, ostvarivši cjelovito viđenje epohe i autora prije svega putem analitičkog, interpretacijskog razmatranja njegove poezije.

¹⁹ Kritički se osvrćući na književnopovijesni rad Vatroslava Jagića Vodnik u svojoj studiji o Petru Preradoviću posebno ističe: – »(...) Jagić danas zaprema prvo mjesto u naučnom svijetu kao slavenski filolog, ali u literarno-historičkim radnjama, ukoliko se one odnose na umjetnu poeziju, pokazivao je uvijek veliki nedostatak artističkog insukta, koji je bezuvjetno nužan literarnom knjičaru (...)«

BRANKO VODNIK'S TWO »ILYRIAN« MONOGRAPHTES

Summary

Among the historians of Croatian literature, Branko (Drechsler) Vodnik with his widespread critical and historical-literary work stands out as the true founder of the modern approach to the creativity of Croatian writers from his predecessors: instead of using the philological method which dominated during the 19th century, (from Jagić to Šurmin) Vodnik applies in his best work many elements of the positivistic methodology – from the social to the psychological and biological method. His basic postulate that the history of literature represents a symbiosis of the history of the spirit and the history of civilization, is formed in his theoretical hypothesis that the biography of the author as well as his work present a unity: Vodnik, in this co-relation reveals the main values of his research, from the aspect of philosophy of the writer's view of the world which shows the intellectual spirit of the period which the work is a part of, until the specific aesthetic valorization of the literary realization. Therefore, the genre of the *monography* best suits the mentioned ideas of Vodnik's in literary-historical research. This work emphasizes two most significant (next to I. Mažuranić) representatives of the literary rebirth in our country: Vraz and Preradović whose works were the basis on which Vodnik best realized his theoretical hypotheses: the monography on Vraz is one of the first complete analysis of his entire work within the frames of Croatian literary historiography, and in the monography on Preradović, Vodnik most cleverly invented the mentioned theoretical theses, thus creating complete evaluation of the author's era and the author himself primarily by analytical, interpretational observation of his poetry.

Akademik Mislav Šicel pozdravlja sudionike znanstvenoga skupa o Branku Vodniku.

Vodnik
BRANKO DRECHSLER

Vodnik

PETAR PRERADOVIĆ

STUDIJA

ZAGREB 1903.

TISKARA TEREZIJE FISCHER, RIBNJAK 10.

Studija Branka Vodnika *Petar Preradović* objavljena je u Zagrebu 1903.

Smisao oblika

Metodologija književnoznanstvenoga rada

Branka Vodnika

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2 (091)

82.01

Prvih desetljeća netom izmakloga stoljeća Branko (Drechsler) Vodnik (1879.–1926.), osamljenik ali i odbačenik hrvatske znanosti o književnosti, prvi je hrabro, ambiciozno, talentirano, relevantno i suvislo, koliko mu je to prekratki život dopustio, otvorio i postavio ishodišna pitanja na kojima bi se imala temeljiti svaka znanost. Ta, in nuce, epistemološka upitanost nužnost je i dužnost traženja teorijskog polazišta i metodološke artikuliranosti studija književnosti, jasnog stanovišta o prirodi i funkciji književnosti, o njenoj povijesti, o pristupu, o svemu što upravo danas to isto pitanje čini izazovnim i gotovo pustolovnim: što zapravo jest znanje. Da, što znanje jest u humanistici, posebno u znanosti o književnosti, danas kada se materijali svedeni na činjenična znanja, podatke i godine pohranjuju u memoriji računala, kada je već B. Vodnik, na početku 20. stoljeća, u jeku antipozitivističke pobune i smjene znanstvene paradigme, o kojoj je više slutio nego li znao, mislio i pisao kako su »data i godine« i sva činjenična sižez stare filološke škole samo polazište i preduvjet znanstvenog znanja a ne svrha, kako su smatrali njegovi kolege s kojima se uglavnom sukobljavao. Polemike, tužbe, istrage i obrane, disciplinski postupci i raznorazni dosjei, prepunih jedanaest kutija Vodnikove ostavštine u Hrvatskom državnom arhivu, čitav taj njegov obračun s njima ali i obrnuto, zapravo su nepobitni dokaz smjelosti da postavlja pitanja, uočava pogreške i stranputice i da prodoran i anticipativan preispituje i promišlja, suprotstavljajući znanstveni izazov duhovnoj komociji i diletantizmu s kojim je bio prisiljen živjeti, opirući se žestoko, bez obzira o kome je bilo riječi, bez obzira na kolegijalnost, položaj i najposlije (malo)građansku uljudnost. »Što se tiče hrvatske literarne historiografije, teško je reći, što je žalosnije: ono, čega uopće nemamo, a za što niko od zvanih ništa ne radi, ili ono, što imamo, a ne valja, pa ipak se protiv toga niko ne diže.«¹

¹ Branko Vodnik, »Slike i prilike«, *Savremenik*, XVI, Zagreb, 1921., br. 3, str. 187.

I upravo to da je htio i smio, da je ponešto i znao i mogao bio je, bez obzira na sve ostalo, onaj neoprostivi crimen s kojega je najposlije i bio skršen u 47. godini života. »Branko Vodnik bio je fanatik rada među ljudima kojima je u prvom redu na pameti položaj«, pribilježio je u svome nekrologu² B. Vodniku njegov učenic A. Barac.

Kao autentični znanstvenik, što prije svega znači tragač, Vodnik si je postavio nezahtjevan zadatak, s obzirom na duhovni okoliš, da hrvatsku znanost o književnosti, studij književnosti, metodološki artikulira i teorijski osposobi kako bi iz provincijalne zabačenosti iskoracila u europski prostor, razvijajući se u dostihu s europskim smjerovima i tendencijama. Ta svoja traženja znanstvene utemeljenosti Vodnik je označio potragom za oblikom³, razumijevajući pod tim pojmom upravo neku opću metodološku razinu i znanstvenu osviještenost. Jedino svijest o metodi određuje znanstveno područje i predmet, kao i obratno. Vodnik je uistinu prvi taj problem pristupa, oblika, ne samo jasno artikulirao već i osjetio svojim temeljnim osobnim znanstvenim izazovom, ali i izazovom cjelokupne hrvatske znanosti o književnosti, kao i visokoškolske prakse.

Tekstovi iz nevelikog ali respektabilnoga znanstvenog opusa B. Vodnika mogu se (ugrubo) podijeliti u dvije temeljne skupine. U grupu tiskanih radova, u koju spadaju knjigovna izdanja, autorska i ona koja je priredio i popratio prigodnim studijama, samostalno znanstvene studije, kritike, recenzije i polemike u časopisima (posebice *Savremeniku* i *Jugoslavenskoj knjizi*), te znanstveni radovi u *Radu* i *Gradi IAZU*. Drugu skupinu tvori njegova rukopisna ostavština pohranjena u Odsjeku za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU i Hrvatskom državnom arhivu.

Vodnikovi rukopisi njegov su teorijski credo i iskaz njegovih metodoloških stanovišta i oni očituju B. Vodnika kao »najinformiraniju i najzreliju ličnost u prošlosti našeg studija književnosti«⁴. Kada se upozna sadržaj njegovih rukopisa koji su u velikoj mjeri predložci i skice njegovih fakultetskih predavanja (1922. kada postaje redoviti profesor i 1925. godine), pa kada se to uspoređi s referencijalnim skupinama, s onim što su radili ljudi s kojima je dijelio sve te dužnosti, razvidno je da je bio posve nov, drukčiji i nespojiv, pa ni malo stoga ne čudi da je izazivao uglavnom otpore i odbijanja. Njegov sukob primjerice s Đ. Šurminom, bez obzira na jasne političke konotacije, najčitljiviji je ipak u tome kontekstu. Gotovo da nema područja znanosti o književnosti, odnosno teorije, kritike i povijesti, o kojima Vodnik nije pokušao misliti, ali osnovni problem, s obzirom na vrijeme i na prostor prema kome se nužno morao odrediti bila je filologija, li-

² *Jugoslavenska knjiga*, X, Zagreb, 1926., br. 11, 12.

³ Dr. Branko Drechsler, »Historija književnosti Andre Gavrilovića«, *Savremenik*, VI, Zagreb, 1911., br. 4, str. 244-247.

⁴ Svetozar Petrović, *Priroda književnosti*, Zagreb, 1972., str. 43.

lološka kritika i filologizam. Eksplicite ili implicite, na ovaj ili onaj način, taj je problem rješavao u cijelome svome opusu. Vodnik je zapravo jedini lučio važnost i ozbiljnost filološkog posla, budući da je bio izvrstan filolog, od filološke metode, odnosno njene uobičajene inačice koja je u nas prevladavala u studiju književnosti. Njegov je antifilologizam bio uperen protiv predznanstvenog, sakupljačko-inventarskog posla, lišenog metodološke upitanosti, koji je kao takav bio zapravo izvan ideje pozitivističke povijesti i metodologije. Izvorni se pozitivizam, naime, znao je to Vodnik jako dobro, ne može svesti na filološke poslove i pristupe. Stoga B. Vodnik, žestoki protivnik određene varijante filološke metode, nije eo ipso bio antipozitivist. Dapače, Vodnikova je književnopovijesna pozicija, njegova je ideja povijesti pozitivistička u punom opsegu pojma. Unutar nje filološki je posao bio shvaćen kao faktografija i kao takav nuždan kao predradnja i ispomoć, ali lišen samosvrhovitosti. Filološki je rad sveden na pravu mjeru izuzetno vrijedan kao temelj za daljnje prosudbe i Vodnik ga kao takvog i cijeni, što dokazuje primjerice i odnosom prema svojem varaždinskom učitelju I. Milčetiću⁵, radom na kritičkim izdanjima hrvatskih pisaca⁶, kronološkim istraživanjima, radovima posvećenim kriterijima datiranja i atribucije te načinima pripremanja i znanstvenog prezentiranja nepoznatih tekstova⁷, uz napomenu da njegova tekstološka načela vrijede uglavnom još i danas.

Svoja stanovišta o filološkoj metodi Vodnik je objašnjavao u tekstu *Filološki metod literarno-istorijske kritike*⁸, s izuzetnim smislom da izluči teorijski sloj kao podlogu za rješavanje problema; s tog polazišta on izriče oštar kritički sud spram postojeće tekstološke prakse, poričući znanstvenu relevantnost primjerice Akademijinu izdanju I. Gundulića, odnosno kriterijima A. Pavića i Đ. Kőrblera. Vodnik, naime, zahtijeva da kriterij odabira određenoga književnog teksta bude transparentan i utemeljen, a ne da se najstariji prijepis mehanički proglasi autografom, bez komparacije varijanta: grafičke, lingvističke, kompozicijske i stilske. Izuzetno je poticajno izdvojiti upravo taj dio njegova rukopisa u kome znalački podastire temeljne premise tekstološkog posla: čitke kriterije odabira, analizu svih postojećih rukopisa i to komparativno-tipološku, stilsko-jezičnu te historijat tekstova, kako bi se rekonstruirao »autentičan prvobitan tekst«. Sva ta njegova nastojanja, misao iz navedenog rukopisa: »A naučni rad počinje tamo, gdje prestaje deskriptivnost, opisivanje i prepisivanje, a počinje umovanje, odnosno rješavanje problema«⁹, otkrivaju pravu pozadinu svih Vodnikovih

⁵ Usp. Dr. Branko Vodnik, »Ivan Milčetić«, *Jugoslavenska njiva*, VI, Zagreb, 1922., br. 4, str. 264–270.

⁶ Vidi: *Djela Petra Preradovića, Prvo potpuno i kritično izdanje*. Priredio dr. Branko Vodnik, I. knjiga, Zagreb, 1918.; II. knjiga 1919.

⁷ Usp. o tome N. A. Pogačnik, *U sjeni mrtve paradigme*, Mala teorijska biblioteka, Revija, Osijek, 1987., str. 66 i 67.

⁸ Neobjavljeni rukopis iz 1922. godine, Vodnikova rukopisna ostavština u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, 152 paginirane stranice.

⁹ Navedeni rukopis, str. 39.

polemika i njegove osporavanosti, ma koliko se uzroci mogu iskazivati i drukčijima.

Jedna od znakovitih polemika s veoma širokim referencama jest ona koju je 1923. godine vodio (u *Obzoru, Hrvatu, Jugoslavenskoj knjivi*) s F. Fancevom koji je, ne htijući, dao izuzetan kompliment Vodniku nazivajući ga »hrvatskim Lansonom«. Razlike su među njima bile tolike da se nisu slagali ni u polazištu: u tome, naime, što uopće spada u književnost. Dok je Fancev inzistirao na sakupljačkoj filologiji gdje je važan svaki i najsitniji podatak, Vodnik je takva »naučna otkrića« smatrao »neliterarnim balastom«¹⁰.

Želeći se distancirati od sakupljačkog filologizma Vodnik nastavlja svoju potragu za oblikom, koji bi, temeljeći se na provjerenim i probranim podatcima, uzimao u obzir shvaćanje književnosti i kao estetskog fenomena, nezaobilaznog u svakoj relevantnoj paradigmi povijesti književnosti.

Budući da je pisac, autor, značajan čimbenik književnog djela kao pošiljalac tekstovne poruke, a unutar pozitivističkog metodološkog modela i začetnik uzročno-posljedičnog lanca, Vodnik ga niti je htio a niti mogao preskočiti. Svoja stanovišta o tome problemu on izriče u rukopisnom tekstu *O studiju literature*¹¹, u kome govori o biografskom, ali i o psihološkom i sociološkom vidu književnoznanstvenog proučavanja. Za razliku od pozitivističkog stanovišta u kome se rad na biografiji uglavnom izrodio u biografizam, u kojem se privid znanstvenosti pokušavao izgraditi najsitnijim pojedinostima piščeva građanskog života, Vodnik je istraživanje životopisa smatrao najnižom, prvom stepenicom u susretu s piscem. Posve opravdano smatrao je važnima samo one podatke značajne za »spoznaju njegove (piščeve) ličnosti i njegova umjetničkog rada«¹². Zanimala ga je prije svega psihološka struktura ličnosti i njene emanacije koje su promjenjive. Promjene se projiciraju u piščevu stvaralaštvu, a znanstvenik ih mora biti kadar prepoznati, očitati i objašnjavati. Vodnik je, naime, bio sklon psihološko-duhovnom portretiranju pisca, pronalazeći ga u njegovim tekstovima, što i jest temelj »moderne psihološke kritike«.

Metodološki se oštro razgraničavajući od biografizma, Vodnik je svoju kritičku psihološku metodu djelatne ali suptilne međuovisnosti teksta i pisca iskušavao u monografskim studijama o hrvatskim književnicima (P. Preradoviću, 1903., F. Markoviću, 1906., S. Vrazu, 1909., A. Mihanoviću, 1910. i dr. A. Starčeviću, 1912.), od kojih se po mnogo čemu izdvaja upravo knjiga o P. Preradoviću¹³, njegovoj studentskoj preokupaciji i posebnoj ljubavi.

¹⁰ Iz polemike: Dr. Franjo Fancev, »Građa za historiju jednog preživjelog tipa literarnog historika. Slike i prilike«, *Jugoslavenska knjiva* VII, Zagreb, 1923., br. 5, str. 222–224.

¹¹ Rukopis je djelomice nepaginiran i sastoji se od više cjelina. Postojeća paginacija ukazuje na to da je to samo zasnutak većeg rukopisa.

¹² Nav. rukopis, str. 2.

¹³ Branko Drechsler, *Petar Preradović. Studija*, Zagreb, 1903.

Iako A. Barac, pozivajući se na neka srodna mišljenja, govoreći o Vodnikovoj knjizi, smatra »Drechslerovu metodu... jednom od najgorih: Drechsler je (u knjizi Petar Preradović) pomoću pjesama iskonstruirao lik pjesnika...«¹⁴ Barac previđa najvrednije u Vodnikovoj metodološkoj opredjeljenosti. Vodnik, naime, životopis pjesnikov ne izgrađuje na daturnima i podacima, već uz pomoć pjesničkih tekstova traži načine i vidove njegova očitovanja. Kopernikanski je Vodnikov obrat zapravo elementarno pravilo književnoistraživačkog posla: proučiti najautentičniju činjenicu, pa ako se hoće i dokument piščeva života, a to je prvenstveno književni tekst, bez kojega je svaki istraživački napor potpuno besplodan i zapravo suvišan.

Vodnik, dakle, i djelatno osporava biografsku metodu koja je, unutar pozitivističke matrice, kao biografizam, izgubila poveznicu i s književnim tekstom i s bilo kakvom osmišljenom idejom povijesti, ukoliko se ona ne drži kronološkom križaljkom. Pisca treba poznavati koliko implicira i reflektira njegovo djelo, sve je ostalo zabluda i slijepa ulica pozitivizma. B. Vodnik tim svojim stanovištem vraća životnost i dignitet književnom tekstu, posve zbrisanom i ugušenom vanjskim čimbenicima koji ga navodno određuju; on, dapače, uvažava i biva otvoren i za estetske elemente teksta, ali mu je uvijek bio tuđ bilo kakav, pa i estetski apriorizam ili dogmatizam, primjerice J. F. Herbarta, R. Zimmermana ili F. Markovića. Svaki formalizam bio je Vodniku zapravo posve stran i on se žestoko protivio činjenici koja bi pretpostavljala nekakav »nadležni zakonik, da se pred njegov tribunal povlače pisci i njihova djela.«¹⁵ Njegova misao bila je suštinski na tragu kasnije poznate Spitzerove krišalice da »kritika ima biti imanentna djelu.«

U toj Vodnikovoj knjizi o Preradoviću nazočan je i dosljedno sproveden još jedan dragocjen element, a to je Vodnikov komparatistički metodološki postupak. Naravno da određena komparatistička svijest postoji i u ostalim njegovim tekstovima, upravo kao potvrda misli da su svi relevantni hrvatski znanstvenici, od V. Jagića naovamo, svaki na svoj način pratili i svjedočili hrvatsku književnost unutar europskoga kulturnog prostora. Budući da je Preradovićevo pjesništvo, posebno tematski, nametalo prije svega slavenski kontekst koji je Vodnik, zahvaljujući svome studiju u Pragu i Krakovu te učiteljima T. Masaryku i komparatistički nastrojenom M. Zdziechowskom, izvrsno poznao, on je posegnuo za djelima A. Mickiewicza i Z. Krasinskiog, kao pjesničkim uzorima Preradovićevim; posebice *Nebesku komediju* Krasinskiog, Vodnik je držao idealom slavenske drame.

Njegov komparatistički pristup, ukazivanje na nadnacionalne duhovne dodire i prožimanja europskih kultura i umjetnosti, na mnogostruke poveznice koje treba uočavati i u hrvatskoj književnosti, istodobno je i veoma hrabar metodološki odmak od klasične pozitivističke komparatistike, sve-

¹⁴ Dr. Antun Barac, »Literatura o Preradoviću«, u: *Književnost i narod*, Zagreb, 1941., str. 33.

¹⁵ Nav. rukopis, str. 5.

dene na »traženja mehaničkih i linearnih analogija, pozajmica i sličnih čeprkanja«. Vodnik je veoma eksplicitan kada tvrdi da su radovi u kojima se »hvataju upravo s nekom lovačkom rutinom slična mjesta, slični izričaji«, sami po sebi neznanstveni i stoga su, poput istovjetnih radova iz nacionalne književnosti, tek »grada za naučno umovanje.«¹⁶

Sve ovo što je Vodnik kao profesor, kritičar, urednik, priređivač, polemičar, pisao i razmišljao bilo je zapravo usmjereno upravo prema artikuliranju oblika, jedne moguće znanstvene paradigme za povijest hrvatske književnosti kao konačnice posla. Oblik kao metodološki pojam morao bi proizlaziti iz isto tako artikulirane ideje povijesti. Stoga je Vodnik principijelno i oštro, ali nadahnuo, nastojao da se znanost o književnosti oslobodi filoloških stega i mentorstva, te da se filološki posao svede na razboritu mjeru, a njegovi rezultati ugrade i u koncepciju povijesti i u »studij književnosti kao samostalne moderne nauke.«¹⁷

Teorijski rješavajući probleme filologije i biografije, određujući se i prema estetskoj razini književnosti, pokušavajući svratiti pozornost na književno djelo, dapače na sam tekst, iskazujući se kao kritičar koji književnost vrednuje s jedino naravnog stanovišta, stanovišta sadašnjosti, u koncepciji povijesti književnosti, više negoli u svojim rukopisima i kritikama radova drugih historičara književnosti¹⁸, Vodnik nije mogao opravdati sve svoje postulate, već je bio prinuđen sklapati kompromise, u procjepu između zamisli i mogućnosti, mogućeg i ostvarivog.

Njegovoj *Povijesti hrvatske književnosti*¹⁹ prethodi nekoliko značajnih književnopovijesnih studija, od kojih je svaka na određen način rješavala neki problem, razvijajući njegovu književnopovijesnu misao. Posve razočaran institucijama koje su se trebale skrbiti za hrvatsku književnost, posebice studijem na Filozofskom fakultetu s kojim se razračunavao cijeloga svoga života, otišao je B. Vodnik u Prag u kome je tiskana njegova velika ali značajna studija *Prvi hrvatski pjesnici*²⁰. U njoj se, po prvi puta u hrvatskoj književnoj historiografiji, govor o književnosti ne temelji na opisu činjenica povezanih isključivo godinama rođenja pisaca i izdavanja njihovih djela; usuprot deskriptivnoj kronologiji Vodnik promiče ideju povijesti književnosti tumačenjem čimbenika što u povijesno, duhovno, nacionalno i umjetničko jedinstvo povezuju književnike hrvatske renesanse. Osnovni motus, uzrok i temelj književnog zbivanja u određenom vremenskom od-

¹⁶ Nav. rukopis, str. 111 i 112.

¹⁷ Sintagma preuzeta iz Vodnikovog teksta: »Lingvistika i literatura«, *Jugoslavenska njiva*, VI, Zagreb, 1922., br. 1, str. 16–21; pretiskano u knjizi: *Hrvatska moderna* (priređio M. Šicel), Zagreb, 1975., str. 466.

¹⁸ B. Vodnik je recenzirao radove M. Medinija, A. Gavrilovića, J. Škerlića, M. Murka, P. Popovića i D. Frohaska.

¹⁹ B. Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti I*, Zagreb, 1913.

²⁰ Branko Drechsler, »Prvi hrvatski pjesnici«, Prag, 1901., izašla u ediciji: *Zbornik pouke i zabave*, u nakladi Vladimira Jelovšeka.

jeljku jest duh naroda, i to ne u smislu herderijansko-predromantičkog pojmovanja, već bliže shvaćanju pojma sredine (*le milieu*) kakvo je promovirao H. Taine, čija je *Filozofija umjetnosti* Vodniku svakako bila jedna od bliskih knjiga. Duh naroda u svezi s duhom vremena, kao komponente povijesnosti, u Vodnika su se pojmovno nadopunjavali kako bi mu misao evoluirala, u skladu s osobnim duhovnim razvojem i literaturom koju je pratio, od Herdera preko Tainea sve do Diltheyjevog pojma *Geist der Zeit*. Činjenica da književnost upravo mora izražavati duh vremena i naroda u njega nije samo književnopovijesni postulat već je i svojevrsni estetski kriterij. Govoreći u spomenutoj studiji o H. Luciću, Vodnik osim tematskih i motivskih slojeva izdvaja i stilsko-jezični sloj, cjelokupni Lucićevev izraz, da bi mogao zaključiti kako je upravo po izrazu Lucić reprezentativan hrvatski renesansni pjesnik koji se, sublimirajući tematski i stilematički duh i jezik naroda, mogao udaljiti od poetološko-jezičnih stereotipa toga vremena.

Ta svijest o stilu i stilskom najvažniji je čimbenik njegove značajne ali zapostavljene studije *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*²¹ u kojoj Vodnik, upravo prema estetskim i stilskim elementima, iz cjelokupnog korpusa vrijednosno izdvaja A. Kanižlića te kao posvemašnji novum prvi kao periodizacijsku odrednicu ubilježuje barok (*Poezija baroknoga stila*). On je istodobno intuirao i pojam stilske formacije što je razvidno iz činjenice da je, upravo prema baroknim stilskim odrednicama (barokna slika, opis), komparativno-tipološki povezo hrvatske pjesnike sjevera i juga, posebice A. Kanižlića, I. Gundulića i I. Đorđića, kao pjesnike »iste struje i istoga stila«²². Povezujući u stilsko jedinstvo trojicu hrvatskih baroknih književnika (zajednički duh i osjećaj svijeta i jezika), Vodnik iskazuje još jednu svoju značajnu odliku; unatoč teritorijalnoj i političkoj razjedinjenosti hrvatski pisci tvore jedinstveni kulturno-duhovni prostor i to stanovište Vodnik promiče i u svojoj *Povijesti* koja teži tome »da se u istinskoj slici prikaže organski razvitak stare naše književnosti«,²³ kao jedinstvo hrvatskog kulturnog podneblja, što se inače pripisuje M. Kombolu. Posve je naravno da Vodnikovo teorijsko načelo kako »historija nije slijed događaja već je moramo shvatiti kao ideju, koja se u događajima izražava i događaje stvara«,²⁴ nije moglo biti posve opravdano u njegovoj *Povijesti*, jer je Vodnik postavio sebi nezahvalan zadatak da napiše prvu znanstvenu povijest hrvatske književnosti, koju je bilo moguće artikulirati jedino na načelno pozitivističkim pretpostavkama, kao i da učini još nešto gotovo nemoguće: pomiri teoretičara, kritičara i povjesničara u sebi, što je on, kao kompletan znanstvenik, zapravo i bio. Iskazujući izvrsnu filološku spremu, temeljitost i pouzdanost u podastiranju podataka, bez činjeničnog balasta koji je načelno izostavljao, što bi mu onda filolozi-skupljači ubrajali u strašan promašaj i

²¹ B. Drechsler, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Zagreb, 1907.

²² B. Drechsler, n. dj., str. 15.

²³ B. Vodnik, u proslavu svoje *Povijesti*, str. 4.

²⁴ B. Vodnik, *O studiju literature*, str. 107.

neznanje, Vodnik, bez obzira na manje valorizacijske promašaje, u svojoj *Povijesti* izgrađuje pozitivističku misao povijesti (hrvatske književnosti). Jezik i kategorija duha naroda jesu ono povezujuće i temeljno u povijesti određene književnosti u njenoj smisljenoj i napredujućoj putanji kroz stoljeća. Povijesni slijed nije puki kronološki poredak, već Vodnik uspostavlja dublja načela koherencije, što se iščitava i u njegovim periodizacijskim rješanjima (primjerice književnopovijesno mjesto M. Marulića). Osnovni je princip njegove povijesti uzročno-posljedični lanac niza empirijskih i duhovnih očitovanja, jer je književnost duhovno-svjetonazorski i jezično-stilski nacionalni totalitet. Književnost treba pratiti kroz vrijeme da bismo spoznali cjelinu i shvatili napredak, da bi se razumjeli »zameci, osnovi i razvitak književnosti, sve njene biljege, ideje i ljudi«. ²⁵ Pritom je važna sredina ali i pisac, pisac je značajniji od sredine, a djelo važnije od pisca.

Iz svega slijedi da se Vodnik očituje kao povjesničar koji sakuplja i sređuje da bi tumačio i vrednovao, a da bi postigao načelo koherencije on zna da mora posjedovati teorijski i metodološki instrumentarij, proizašao iz ideje povijesti i shvaćanja prirode književnosti. To je zapravo ono što je Vodnik nazivao oblikom, jer je bez njega svako govorenje o književnosti proizvoljno i nesuvislo, a Vodnik bi dodao i diletantsko.

Vodnik je, da zaključim, kao jedan od senzibilnih, lucidnih, hrabrih, s ponešto znanja o bitnim pomacima u europskoj znanosti, o promjeni paradigme koja je upravo bila u jeku, na žalost, morao zbog predznanstvenog konteksta u kome je djelovao, prihvatiti kao jedino moguće i izgledan model pozitivističke povijesti književnosti. On tu izvljenu i polumrtvu paradigmu, u koju zapravo i ne vjeruje, izgrađuje dosljedno u praksi svog posla, dok je pak u svojim teorijskim tekstovima i problematizira i donekle razgrađuje. Sukladno tome on i ideju historizma pomiče od shvaćanja H. Tainea prema idejama W. Diltheyja i njegovoj poziciji *Geistesgeschichte*, hermeneutici i posebice pojmovima *Erlebnis* i *Verstehen*, budući da »književnost nije povijest slova nego povijest duha«. U svome traganju za znanstveno utemeljenim polazištem Vodnik je, dakle, pristao na nužnost pozitivističkog posla, ali ostao otvoren za izazove i mogućnosti novih pristupa, kombinirajući ih, očito uvjeren u varijantu komplementarnosti pristupa.

Umjesto razumijevanja, potpore i spremnosti na dijalog, naša najviša humanistička obrazovna ustanova nije birala sredstva da ga udalji i onemogućiti, jer je isuviše uporno remetio uhodani tijek i raspored stvari. Zapravo je i zaprepašujuće i tužno da se nije vodilo računa o probitcima znanosti i hrvatske književnosti, već su se, kao pokrivač za znanstvena i stručna razmišljanja iznalazila politička opravdanja, a sve je to, na žalost, ne samo na primjeru Vodnika, za što postoje pune kutije dokumenata, molbi i

²⁵ Navod preuzet iz Vodnikove ocjene J. Škerlića, *Savremenik*, V, Zagreb, 1910., br. 4, str. 263.

tužbi, predložaka i zaključaka, apelacija i dosjea, neprestano iznova inducira-
ralo zlehudu i opaku spiralu osporavanja, onemogućavanja, podvala, os-
veta i najposlije eliminacije.

SMISAO OBLIKA

METODOLOGIJA KNJIŽEVNOZNAJSTVENOGA RADA BRANKA VODNIKA

Sažetak

Branko (Drechsler) Vodnik (1879.–1926.), najlucidniji i najkompletniji hrvat-
ski povjesničar književnosti, u mnogočemu dijeli sudbinu ostalih osamljenika naše
znanosti. U svom prekratkome životu promišljao je i bavio se sa sva tri književ-
noznanstvena područja i u njima ostavio svoj trag: u teoriji i metodologiji prouča-
vanja književnosti, kritici i povijesti književnosti. Najveći dio njegovih teorijskih
radova još je uvijek u rukopisnoj ostavštini u Odsjeku za povijest hrvatske književ-
nosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, djelo-
mično i u Hrvatskom državnom arhivu.

Ovaj rad pokušava sintetički obuhvatiti većinu njegovih interesnih područja,
odnosno one probleme koje je B. Vodnik morao dotaknuti i početi rješavati u svo-
joj potrazi za oblikom, odnosno za određenim suvislim metodološkim stanovištem
u studiju književnosti, posebno u izgradnji koncepcije i ideje povijesti hrvatske
književnosti. Njegova znanstvena traženja, uz osobne i profesionalne poteškoće,
otežavao je i kontekst antipozitivističke pobune kojoj je bio sklon, ali je nužno mo-
rao pristajati uz pozitivistički model povijesti književnosti, kao jedini izgledan i mo-
guć, s obzirom i na prostor i na vrijeme u kojem je djelovao.

THE MEANING OF FORM

THE METHODOLOGY OF THE LITERARY-SCIENTIFIC WORK OF BRANKO VODNIK

Summary

Branko (Drechsler) Vodnik (1879–1926), the most lucid and complete Croa-
tian literary historian in many aspects shares the destiny of other loners of our sci-
ence. In his short-lived life he thought about and dealt with all three literary-
scientific areas and left his mark in all of them: in theory and methodology of
studying literature, criticism and the history of literature. The majority of his theo-
retical writings are still in the hand-written legacy in the Department of the history
of Croatian literature at the Institute of history of Croatian literature, the theater
and music, HAZU, partly in the Croatian state archives. This work attempts to syn-
thetically grasp the majority of his fields of interest, that is those problems which B.
Vodnik had to deal with and start solving in his quest for shape, in other words for
a specific coherent methodological point of view in the study of literature, espe-

cially in the development of the conception and the idea of the history of Croatian literature. His scientific research along with personal and professional complications was made even more difficult by the context of antipositivistic rebellion which he was inclined to, but he had to agree with the positivistic form of the history of literature as the only possible and feasible one, considering the time and place he was writing in.

Dvije sjednice znanstvenoga skupa o Branku Voduiku održane su
14. travnja 2000. u Varaždinu.

Franjo Švelec

Zadarski pjesnici starijega razdoblja u Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti*

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2 (091):886.2-02

Iako u Vodnikovoj opsežnoj bibliografiji ima podosta studija i iz novije hrvatske književnosti, među kojima se posebno ističu monografske rasprave o Vrazu i Preradoviću, ipak je on u svijesti današnjih proučavalaca hrvatske književnosti ostao najviše zapamćen kao autor *Povijesti hrvatske književnosti*¹ u kojoj je, kako je općenito poznato, obrađeno razdoblje od XV. do XVIII. stoljeća. Više je autora pisalo o Vodnikovim pogledima na proučavanje književnosti², osobito upozoravajući na neke njegove nove ideje iz kojih proizlazi zahtjev da se književnosti pristupa kao umjetnosti riječi, što znači da je inzistirao i na estetskoj dimenziji književne tvorevine, čime se na svoj način približava statusu našega suvremenika.

U ovom izlaganju – kako navješćuje i naslov – za raspravljanje se iz Vodnikove *Povijesti* izdvajaju zadarski pjesnici starijega razdoblja, naime Petar Zoranić, Brne Karnarutić, Šime Budinić i Juraj Baraković. Ti pisci, naravno, ne predstavljaju neku posebnu skupinu u našoj književnosti, jer su neotuđiv dio cjeline, no svojim općim obilježjima, kako ih uočava Vodnik, oni tvore zgodan uzorak iz ukupnoga njegova bavljenja književno-kritičkim problemima. U tim, naime, obradama nalazimo sve glavne osobine Vodnika kao književnog historika. Očituje se to i u proporcijama, odnosno u količini prostora koji daje određenom piscu, čime izražava i ocjenu mjesta što ga, u njegovu viđenju, određeni pisac ima u trajanju književnog procesa. To je sasvim razvidno i u obradi zadarskih pjesnika: najveći prostor u njegovoj *Povijesti* zauzima raspravljanje o Zoraniću, znatno manji o Karnarutiću; Budinića jedva i spominje, a Barakoviću posvećuje tek jednu nepotpunu stranicu. No, o tome više poslije.

¹ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. I, Matica hrvatska, Zagreb, 1913.

² Vidi: »Važnija literatura o Branku Vodniku«, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 71, priredio M. Šicel, Matica hrvatska i Zora, Zagreb, 1975., str. 433–434, te Nina Aleksandrov-Pogačnik, *U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)*, Maša teorijska biblioteka, sv. 26, Izdavački centar »Revija«. Radničko sveučilište »Božidar Maslarić« Osijek, Osijek, 1987.

*

Da bismo mogli sagledati Vodnikov doprinos kvantumu spoznaja o zadarskim pjesnicima starijega razdoblja na prvom nam je mjestu utvrditi što se sve do njegova, Vodnikova, vremena znalo o općoj povijesnoj, kulturnoj i političkoj situaciji u sjevernoj Dalmaciji i posebno u Zadru, koliko se znalo o pojedinim piscima, o njihovim djelima itd. Riječ je, dakle, o stupnju proučenosti pjesnikâ zadarskoga književnog kruga, o stanju kakvo je Vodnik zatekao u vremenu kad se odlučio na oblikovanje povijesnog hoda naše književnosti.

Neke sasvim uopćene informacije o zadarskim pjesnicima nalazio je već u F. M. Appendinija³, koji je iz Dubrovnika – a riječ je o početku XIX. stoljeća – jasno vidio značenje književnih pojava u Hvaru, Splitu i u Zadru, i u nekim drugim, manje istaknutim dalmatinskim gradovima. Appendini, međutim, doduše s nešto više podataka, ostaje uglavnom na nivou starih dubrovačkih biografa koji su, s vrlo rijetkim iznimkama, znali i zapisivali tek neke najopćenitije informacije o pojedinim značajnijim ljudima, često i krnje, a gdjekada i pogrešne. Prvu, bar u glavnim crtama, cjelovitiju sliku o zadarskim piscima donosi Šime Ljubić u poznatom *Dizionarioju*⁴. No Ljubić o Zoraniću zna tek ono što je pročitao u Appendinija, pa o autoru *Planina* donosi citat iz toga dubrovačkog biografa.

Cjelinu hrvatske književnosti još za Vodnikove mladosti obuhvatio je i prikazao Đuro Šurmin (1898.)⁵, za kojega bi se, prema onome što je i kako napisao o zadarskim pjesnicima, gotovo moglo reći da njihova djela nije pažljivo ni pročitao a kamoli prostudirao. Naime, u odjeljku pod naslovom *Književnost u Zadru*, vezujući pojavu hrvatske književnosti u Dalmaciji uz snažan utjecaj talijanske poezije, što je u osnovi točno, Šurmin u tom gradu na početku nalazi Šimuna Kožičića Benju (koji nije djelovao u Zadru) uz kratku informaciju o Budiniću, da onda nastavi i produži s ostalim piscima toga kruga. No po nekom čudnom razlogu, on na prvom mjestu prikazuje Barakovića (koji pokriva drugu polovicu XVI. i prva tri desetljeća XVII. stoljeća), a onda prelazi na starijega, Karnarutića, i najzad na najstarijega – na Zoranića. Takav mu je postupak zacijelo onemogućio sagledati određene odnose među njima, pa i rast i razvoj nekih ideja a i njegovanje određenih književnih rodova i vrsta koji zadarsku skupinu pisaca razlikuju od onih u Dubrovniku i u Hvaru pa i u Splitu.⁶ Iznosi najopćenitije po-

³ F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, II, Dubrovnik, 1803., 252 i d.

⁴ Šime Ljubić, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Beč, 1856.

⁵ Đuro Šurmin, *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Lav. Hartmanu, Zagreb, 1898., 73–74.

⁶ Franjo Švelec, »Čakavski pjesnici u okviru hrvatske renesansne književnosti«, u: *Sabor čakavskog pjesništva 1970*, Centar Matice hrvatske, Rijeka, 1970., str. 47 i d; pretisk. u: F. Švelec, *Po stazi netlačeni*, Čakavski sabor, Split, 1977., 5–13.

datke o *Vili Slovinci*: da ima trinaest pjevanja, da je pisana u dvanaestercima i osmercima (što je samo djelomice točno), da je napisana u pohvalu Zadra, Šibenika i uopće u slavu autorovih zemljaka, da je u spjev umetnuta jedna narodna pjesma – bugarštica o majci Margariti; da je *Jarula* »izvod iz sv. Pisma« (što nije sasvim točno) i da ima šest pjevanja; navodi na koncu i *Dragu Rapku* (pravi naslov: *Draga, rapska pastirica*). I nadalje: da se sva tri djela odlikuju »patriotskom mišlju, osobito *Vila*« (*Jarula* je posve nabožno štivo); da je Baraković pjesnik »bogat fantazijom mnogo morao poradi stiha nategnuti«. Na koncu u zagradama naznačuje da su Barakovićeva djela tiskana u SPH XV (što nije točno; ona su tiskana u SPH XVII). – O Karnarutiću nalazimo u Šurmina tek nepunih pet redaka, s pogrešnim podatcima o godini njegova rođenja i smrti. Iznosi tek podatak o naslovima i tiskanju njegovih djela.

O Zoraniću donosi Šurmin nešto opširnije vijesti, jer se o njemu i inače nešto više znalo. Tada je već Tomo Matić (1897.) bio objavio svoju prvu važnu studiju o autoru *Planina* i o odnosu toga romana prema Sannazarovoj *Arcadiji*. U Šurminovu sažetom prikazu *Planina* ima i površnosti; tako piše kako su Zoranićevi pastiri između ostaloga pjevali i »komične pjesme«. Nekritički je prihvatio Kukuljevićev navod da je Zoranić bio franjevac. Kao glavnu misao u konstituiranju fabule *Planina* ističe premještanje Sannazarove *Arkadije* u rodni Zoranićev kraj.

Potpuniji iako ne zadovoljavajući primjer oblikovanja povijesti hrvatske književnosti nalazio je Vodnik u Medinija⁷, čiji je prikaz pojedinih pisaca znatno opširniji i iscrpniji od onoga u Šurmina. Vodnik se i sam osvrnuo na Medinijevu knjigu, zamjerajući autoru na prevelikoj brizi oko realija a premaloj oko vrednovanja pojedinih djela⁸. Osobito neprihvatljivom smatra njegovu obradu po književnim rodovima i vrstama, jer takvim postupkom određene pisce i njihova djela rascjepkava, pa čitalac ostaje lišen mogućnosti da ovog ili onog pisca s njegovim djelom sagleda i doživi kao cjelovitu stvaralačku osobnost. – Medini mnogo citira izlažući potanko sadržaj djela što ga prikazuje. Tako postupa i sa Zoranićem i s Barakovićem. *Planine*, koje povezuje s Danteom i Sannazarom, uspoređuje pomalo nategnuto s *Piligrinom* Mavra Vetranovića, iako je tim djelima zajedničko tek putovanje kao oblikovni princip, a sve je ostalo posve drugačije i različito. Medini uočava »neoriginalnost« Zoranićevih »prityora«, ali ne shvaća njihovu funkciju u Zoranićevu romanu. Dinarina »pripovist« u kojoj se priča kako je planina Dinara dobila ime po mitskoj Dejaniri, ljubovci Herkulovoj, naprosto mu je »komična«, jer ne shvaća značenje »pripovisti« u *Planinama* kao (1) pokušaja stvaranja malih novela unutar djela i (2) značenje

⁷ Milorađ Medini, *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*, knj. I, Matica hrvatska, Zagreb, 1902.

⁸ Branko Vodnik, »M. Medini, *Povijest hrvatske književnosti*«, *Vienac*, 1903., str. 579–581, 612–614, 636–638.

autorovih pučko-etimoloških »tumačenja« naziva rodnih lokaliteta u tim novelama, u uvjetima dugotrajne tuđinske vladavine, kad im je prijetila opasnost da se njihovo autentično ime izgubi u labirintu tuđinske administracije⁹.

O Karnarutiću, naravno, ni Medini ne zna mnogo, a od njegovih djela obrađuje samo *Vazetje Sigeta grada*, i to u sklopu antiturske teme kao jedne od najfrekventnijih u našoj starijoj književnosti. Podrobno izlaže »sadržaj« s mnogo citata, kako i inače postupa u prikazu književnih djela. O *Ljubavi i smrti Pirata i Tižbe* nema ni riječi u njegovoj knjizi, što ne znači da nije znao za nju. Bit će to po svoj prilici čisti previd. – O Budiniću tek bilježi da je usavršio hrvatski pravopis uvedavši dijakriličke znakove.

Opširnije se Medini bavi Barakovićem. Posvećuje mu čak čitavu jednu glavu u svojoj *Povijesti. Vila Slovinka*, prema njegovu viđenju, pogrešno je komponirana; nedostaje joj jedinstvo, »i to je glavno što je grdi«. Izlaže joj »sadržaj« ne po pjevanjima ili poglavljima, kako to inače čini, već po cjelinama kako ih on vidi. Prvi mu dio čini deset prvih pjevanja (petja), a drugi ostatak. Priповijeda o tome na ponešto neobičan način: izlažući, na primjer, zgodu povezanu s postankom i nazivom grada Zadra, umeće, i to poprilično opširno, sličnu zgodu iz *Planina*, pa onda nastavlja s prikazom *Jarule* i *Drage*, da se onda vrati *Vili*, odnosno na drugi dio njena »sadržaja«. A bugaršticu o majci Margariti apsolvirao je već ranije, ne u sklopu glavnog Barakovićeva djela, u kojem ona ima sasvim određeno značenje, već u prikazu Hektorovićeve *Ribanja i ribarskog prigovaranja*, jer mu se valjda činilo opravdanim povezati je s raspravljanjem o bugaršticama u Hektorovićevu djelu. Na tom mjestu uostalom i citira čitavu baladu, ali krnje: izostavlja ponavljanje svakoga stiha u pjesmi, što je inače provedeno u sva tri stara izdanja *Vile Slovinke*. A prva dva objelodanjena su za pjesnikova života (1614. i 1626.), što znači da ih treba smatrati autentičnim oblikom.¹⁰

Malo ili ništa Vodnik nije mogao naučiti iz *Pregleda srpske književnosti* (1909.)¹¹ Pavla Popovića koji je u svoju knjigu kao dio srpske književnosti uvrstio i dubrovačke, a ponekad i pisce iz Dalmacije. U tom priručniku nalazi se i nekoliko uopćenih podataka o Đorđu (sic!) Barakoviću, i to zbog bugaršnice o majci Margariti.

⁹ Franjo Švelec, »Proslavljanje domovine u djelu Petra Zoranića (Struktura i funkcija Zoranićevih 'pripovisti')«, *Zadarska revija*, 18/1969., br. 5, str. 411–420; pretisk. u autorovoj knjizi, *Po stazi netalčeni*, Split, 1977., str. 87–103.

¹⁰ O tome više u mojoj radu »O dosegu najstarijih vijesti o bugaršticama«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, sv. 3–4 (Beograd), 37/1971., 240–254; pretisk. pod naslovom »Bugarštica o majci Margariti« u mojoj knjizi *Po stazi netalčeni*, Split, 1977., 215–241.

¹¹ Pavle Popović, *Pregled srpske književnosti*, Beograd, 1909.

*

A kako o zadarskim piscima razmišlja Vodnik? Odbacuje, naravno, Medinijevo sjeckanje pisaca i djela po temama ili rodovima. Pisac je za nj integralna osoba, kao što je i njegovo djelo, ma koliko možda u sebi nosilo raznolikiju građu, jedinstvena tvorevina, pa je takvu valja i promatrati i ocjenjivati.

O životu Zoranićevu donosi tek ono što je nalazio u književno-povijesnim radnjama Tome Maticića¹². Naprotiv, vrlo opširno, i to po danima, razlaže tzv. sadržaj, odnosno događanje u samom djelu, s više povelikih citata. Vodnik utvrđuje alegorijski karakter *Planina*, ali i njihovo duboko rodoljubno usmjerenje. *Planine* su, prema njegovu sudu, »od početka do kraja alegorija, kojoj je glavni motiv pjesnikovo putovanje po arkadijskim krajevima, da se riješi 'betega ljubvenoga', a kroz iluzije pozemskoga života vodi pastira Zorana Milost i Svijest, dok se on oslobodi svjetovne ljubavi i u viziji ugleda vječnu Istinu«. Istodobno – nalazimo malo podalje u istom tekstu o Zoraniću – Vodnik naglašava kako je povod pisanju *Planina* bilo rodoljublje. Ono je potaklo pjesnika »ne samo da piše svoje djelo već i na ideju da prikaže svoje oslobođenje od ljubavi i da skrene svoj rad novim pravcem«. *Planine* su – piše Vodnik – »uopće u čitavoj dubrovačko-dalmatinskoj staroj književnosti najhrvatskije i narodoljubivije djelo...«. Vodnik ispituje i Zoranićeve uzore: nalazi ih u Marulića (u metru i stilu), u Sannazara (po kompoziciji), u Dantea (po alegoriji) i u Petrarke (po ljubavnoj poeziji), a gdjekad i u Boccaccia (u koncipiranju »pripovisti«). Nepreciznost je u Vodnika poistovjećivanje trubadurstva i petrarkizma; za nj je pastirska poezija neprirodna, no ta se neprirodnost ipak »ublažuje« oblikom alegorije i snažnom »pjesnikovom rodoljubnom tendencijom«. Uočava Vodnik još jedan izvor Zoranićeve inspiracije: konstatira kako je autor *Planina* uz dvije pjesme naznačio da su se pjevale »u zuk«, tj. na melodiju dviju narodnih lirskih pjesama.

Vodnik je prvi u našoj znanosti o književnosti u Zoranića zapazio nakanu da svojim »pripovistima« i uopće svojim fiktivnim putovanjem po »rodnom deželjama« proslavlja domovinske lokalitete, samo ne dokučuje svu dubinu značenja te nakanu u pjesnikovu konkretnom povijesnom i kulturnom okruženju. Jer Zoranićevo rodoljublje, kakvo je ugrađeno u njegove *Planine* (u koordinatama zadarske situacije od XV. stoljeća nadalje), nije rodoljublje našega građanstva XIX. i XX. stoljeća. Njegovo rodoljublje – to je krik pred opasnošću koja prijeti nestajanjem i jezika, i naroda. Takvu misao snažno podupiru društvene, kulturne i političke prilike u dalmatinskim gradovima, osobito u Zadru koji je, kao administrativno središte

¹² Tomo Maticić, »Zoranić's Planine und Sannazaro's Arcadia. Ein Beitrag zur Geschichte der älteren kroat. Litaratur«, *Archiv für slavische Philologie*, 19, 1897., 466–498; isti: *Petar Zoranić*, Matica dalmatinska, Zadar, 1909.

mletačke uprave, bio najviše na udaru. U nj su se slijevale ne male količine talijanskog ali isto tako i levantinskog življa, koji je sa sobom donio i svu šarolikost svojih jezičnih idioma. Službeni je jezik u crkvi i školi bio latinski, onaj mletačke uprave i trgovine mletački dijalekt; brojni vojnici Republike (Grci i Albanci) služili su se u svakodnevnim kontaktima u gradu svojim, grčkim odnosno albanskim jezikom. Staro stanovništvo komuniciralo je među sobom po svoj prilici i starim dalmatinskim; a učeni Mlečani u vrhovima vlasti govorili su i toskanskim, dakle jezikom Dantea, Petrarke i Boccaccia. U toj miksoglotiji¹³ hrvatski se puk u gradu a i onaj u selima jedva snalazi. Takvu jezičnu situaciju ima u vidu autor *Plamina* kad u posveti Mateju Matijeviću piše kako je »jazik kim općimo« (govoreni jezik) natrunjen mnogobrojnim tuđicama; a domaći se ljudi, ma da mnogi »mudri i naučeni«, koji »sebe i jazik svoj zadovoljno pohvaliti, proslaviti i naresiti umili bi«, odnarođuju i »ako ki poje ali piše, u jini tuj jazik piše i poje...« A tamo nedaleko u zaleđu Zadra i Nina su agresivne turske čete. U takvoj situaciji boriti se književnom riječi za knjigu na vlastitom jeziku o problemima vlastitog opstanka nije tek rodoljublje; to je osjećaj zebnje pred nestajanjem. Vodnik to nije uočio (1913.), ali ni Štefanić (1942.), ni Kombol (1945.).

Ni o Karnarutiću Vodnik ne donosi nikakvih novih životnih podataka, ali dobro poznaje njegova djela *Vazetje Sigeta grada* i *Ljubav i smrt Pirama i Tižbe*; navodi podatke o tome gdje su i kada tiskana, kakva im je grada i fabula i kako se Karnarutić odnosio prema svojim izvorima. Pjesničke vrijednosti međutim on u njima ne nalazi. »Pjesničke ljepote *Vazetje* nema«, piše on, nema ni umjetničke kompozicije, jer mjesto toga slijedi shemu ratne kronike o sigetskoj pogibiji, prema proznom zapisu jednoga branitelja. Po tehnici i dikciji – drži Vodnik – »natkriljuje (ga) i najslabiji dubrovački pjesnik Antun Sasin«. Ali opisuje »vrlo važan događaj«, i po tome je to »prva heroička pjesan iz domaće povijesti u našoj knjizi«, a uz to još svjedoči i o vezama sjeverno-dalmatinske književnosti s glagoljašima. Ni spjev *Piram i Tižba* – smatra Vodnik – nije uspjeliji od *Vazetja*. Piram mu je trubadur; metamorfoza tu se zamjenjuje pokajanjem i odvrćanjem od svjetovne ljubavi. Karnarutićev postupak s izvorima isti je kao i u Marulića (u *Juditi* i *Suzani*). Ni tu Vodnik ne vidi pravih pjesničkih vrijednosti; tek nešto malo poezije osjeti se u »tužbenom poju« *Tižbe* za mrtvim Piramom, i to prvenstveno u ugodaju koji daje naslutiti ton narodnih pogrebnih tužbalica. – Vodnikovi sudovi u Karnarutićevim djelima u velikoj su mjeri zasnovani, mada ne do kraja obrazloženi.

Šimu Budimića Vodnik spominje tek s nekoliko redaka u kojima zapravo ne daje nikakav sud o tom prevodiocu psalama Davidovih, čiji se

¹³ Dalibor Brozović, »O suvremenoj zadarskoj miksoglotiji i o njezinim društveno-povijesnim i lingvističkim pretpostavkama«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 14–15, Zadar, 1976., str. 49–62.

prijevod ipak razlikuje od onih dotadašnjih prevodilaca¹⁴, a glavno njegovo značenje vidi tek u pokušaju da u tadašnji veoma složeni i komplicirani pravopis uvede neke novine.

Jurja Barakovića, za razliku od Zoranića kojega prikazuje pod posebnim naslovom, obrađuje u skupini, pod naslovom *Književni rad u Dalmaciji XVII. stoljeća*, u društvu čitavog niza književnih imena našega sedamnaestoga stoljeća. Tu su, uz Bartola Kasića – koji je značajan kao autor prve hrvatske gramatike – Ivan Tomko Mrnavić, Ivan Ivanišević, Andrija Vitaljić, Petar Kanavelović i Jeronim Kavanjin. Nakon općih podataka – vrlo oskudnih uostalom – Vodnik u tekstu manjem od jedne stranice izriče posve negativan sud o tom zadarskom piscu druge pol. XVI. i prvih desetljeća XVII. stoljeća. Tek s nekoliko riječi osvrće se na *Jarulu* i *Dragu, rapsku pastiricu*, da nešto više kaže o najvažnijem Barakovićevu djelu – *Vili Slovinci*.

Najprije konstatira da je Baraković znao za postojanje hrvatskih pjesnika u Splitu, Hvaru i u Dubrovniku, što je ustanovio iz samih Barakovićevih tekstova. Ali ono što on samostalno, kao svoje mišljenje, o Barakoviću izriče – to je porazan sud o njegovu djelu. Nikako nije imao sluha za nov način komponiranja i stvaranja književnog djela. Isticao je kao pozitivnu osobinu u *Vili Slovinci* tek zanos autorov za hrvatski narodni jezik, koreći svoje sugrađane »zač jezik slovinci« promijenise »u rimski«, iako to samo po sebi ne mora biti relevantno za estetsko sudenje. U zaslugu mu priznaje i zapisivanje lijepe bugarštice o majci Margariti. I to bi bilo sve što je u toga pisca za povijest hrvatske književnosti, u njegovu viđenju, bilo značajno.

Razlog zbog kojega je Baraković imao teških nesporazuma sa svojim sugrađanima (i zbog kojih je bio prognan iz Zadra u Šibenik), Vodnik vidi u njegovu »jezuitizmu« – dakle u živom, pozitivnom odnosu prema djelatnosti isusovaca – koji nije bio lijepo gledan u Mletačkoj Republici. Ali i Šibenik je bio u sastavu iste Republike. Ne zna se odakle Vodniku takav sud, osim ako ga nije izvukao iz samoga Barakovićeva djela, kao što je iz djela izvukao i zaključak o Barakoviću kao nesređenu čovjeku, koji ga podsjeća »stilom u svom književnom radu na neodređene značaje, kojima je povod nesređenosti, jer su svojim težnjama zašli preko medja svoga malenog talenta«. Jedna od bitnih mana *Vile Slovinci* po Vodniku jest u tome što se ne može pravo reći u koju pjesničku vrstu spada: »kompozicije ne odaje nikakve, i na svakom mjestu djela on može govoriti o svemu, što mu na um pada, o prošlosti i sadašnjosti, o sebi i o drugima, tako te je veoma teško naći i omanje mjesto, koje bi imalo zaokruženi smisao, a vrlo su česta mjesta, koja nemaju nikakva smisla«. Sama *Vila* bila mu je toliko strana da nije smatrao potrebnim ni da izloži njezin sadržaj, što je inače uvijek radio

¹⁴ Franjo Švelec, »Šime Budinić – lirik i prevodilac psalama Davidovih«, u autorovoj knjizi *Iz starije književnosti hrvatske*, Erasmus Naklada, Zagreb, 1998., str. 93–100.

prikazujući određeno djelo. Vodnik u stvari nije ni slutio da je navedenim sudovima o *Vili Slovinki*, doduše dosta nesređeno, definirao jednu novu poetiku, poetiku prema kojoj je Baraković složio svoj spjev. Samo on tu poetiku nije mogao shvatiti ni prihvatiti.

Nameće se pitanje: odakle takvo tumačenje ili bolje reći odbijanje *Vile Slovinke*? Zacijelo iz Vodnikova jednostranog shvaćanja konstituiranja književnog djela isključivo na temelju poznatih načela klasične poetike prema kojoj spjev mora imati središnje mjesto, središnju radnju oko koje se nižu epizode što radnju razrađuju i dopunjuju. Za Vodnika je bilo neprihvatljivo da se pjesničko djelo može konstituirati tako da autor opiše svoj nedjeljni izlazak iz mjesta stanovanja i da na tom izletu »izmisli« susrete koji će u stvari biti kompozicijski nosioci nekih njegovih ideja i poruka. Njegovo shvaćanje književnosti bilo je u osnovi realističko¹⁵, pa je sve što se nije moglo svesti na neko stvarno zbivanje, makar i posredstvom alegorije, smatrao neprirodnim i u književnom djelu pogrešnim. Zato u *Vili* i nije nalazio nikakva reda u kompoziciji.

Vodnik nije uočio da i *Vila*, mada na nešto osebniji način, ima središnje mjesto, središnji predmet oko kojega se sve ostalo zbiva. Glavni predmet spjeva – to je grad Zadar, u razgovoru s Vilom u svojoj povijesnoj vertikali, a u razgovoru s poklisarom u tadašnjoj horizontali. Pjesnikovo putovanje i susreti na tom putovanju u stvari čine okvir za nekoliko segmenata iz autorovog životnog, intelektualnog i moralnog iskustva. Viliin povijesni govor prvi je segment u tom okviru, drugi je suvremeni Zadar u poklisarovu izlaganju, a jedan od segmenata je i autorov intimni život u koji su uključene i njegove ljubavne preokupacije. Vodnik nije uočio da je na djelu nova poetika, koja više ne respektira uhodane, u biti klasične postulate prema kojima se oblikuju književni tekstovi. – Ni Kombol, više desetljeća nakon Vodnika, nije visoko cijenio *Vilu Slovinku*, ali je ipak nalazio u njoj i poneki pjesnički odsjaj, poneke lijepe stihove i pokoji lijep ulomak.

*

Vodnikovo suđenje zadarskim pjesnicima starijega razdoblja u znatnoj je mjeri odoljelo vremenu, osobito to vrijedi za Zoranićeve *Planine* u kojima on vidi autorovu želju da pjesničkom riječi na vlastitom jeziku proslavi i »nareši« rodnu zemlju u situaciji kad joj je prijetila opasnost da usljed prisutnosti tuđinske vlasti, a uz nemar domaćih učenih ljudi, bude izbrisana s lica zemlje. I sudovi o Karnarutićevim spjevovima uglavnom su se održali do danas. Djela Jurja Barakovića, osobito *Vila Slovinka*, Vodniku su ostala nepoznanicom, zato im i posvećuje tako malo prostora, zato ih i ocjenjuje

¹⁵ Zoran Kravar, »Analitici hrvatskoga književnog baroka«, u autorovoj knjizi *Studije o hrvatskom književnom baroku*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1975., str. 284.

posve negativno, kao plod i napor »nesređenog značaja« koji o svemu i svačemu može pisati bez reda i poretka.

Iako je zastupao stanovište prema kojem književnosti treba pristupati kao umjetnosti riječi, Vodnik je ipak veliku važnost pridavao i proučavanju pjesnikova okruženja, proučavanju sredine u kojoj je izrastao, čime je udovoljavao i postulatu što ga je bio inaugurirao H. Taine. Izlažući svoja promišljanja o navedenim zadarskim piscima, Vodnik nije previše estetizirao. Karnarutićevu spjegu o Sigetu, na primjer, iako doslovce piše kako u njemu nema poezije, pridaje važnost jer je važan događaj koji je predmet obrade u tom spjegu.

Uza sve to, Vodnik je u našoj znanosti o književnosti prvi koji je, na razini spoznaja svoga vremena, uspio oblikovati povijesni hod hrvatske književnosti od XV. do XVIII. stoljeća, u kojem značajno mjesto imaju i pisci zadarskog kruga.

ZADARSKI PJESNICI STARIJEGA RAZDOBLJA U VODNIKOVOJ POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Sažetak

U prilogu se iz cjeline Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti* za raspravljanje izdvajaju zadarski pjesnici XVI. i XVII. stoljeća – Petar Zoranić, Brne Karnarutić, Šime Budinić i Juraj Baraković. Autor najprije utvrđuje obim spoznaja o tim pjesnicima u našoj znanosti o književnosti do pojave Vodnikove *Povijesti* (Đuro Šurmin, Milorad Medini, Pavle Popović), da zatim prikaže i raspravi Vodnikove prinose i njihov opseg, te na kraju da ustanovi koliko su njegovi sudovi i ocjene odoljeli vremenu i ušli u riznicu spoznaja hrvatske znanosti o književnosti.

THE POETS OF THE OLDER PERIOD FROM ZADAR IN VODNIK'S POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI (THE HISTORY OF CROATIAN LITERATURE)

Summary

In this supplement from Vodnik's *Povijest hrvatske književnosti* the poets from the XVIth and XVIIth century from Zadar – Petar Zoranić, Brne Karnarutić, Šime Budinić and Juraj Baraković stand out. The author firstly establishes the recognition of these poets in our science on literature until the appearance of Vodnik's *Povijest* (Đuro Šurmin, Milorad Medini, Pavle Popović) and then he presents us with the discussion of Vodnik's contribution and the range of his activity and finally to conclude how his judgments and evaluations have resisted time and entered into the treasury of recognitions of Croatian science about literature.

Povjest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća. Branka Vodnika, s
Jagicevin predgovorom o glagoljskoj književnosti, objavljena u Zagrebu 1913. kao zajedni-
ko izdanje Matice dalmatinske i Matice hrvatske, prva je moderno pisana i znanstveno argu-
mentirana povjest hrvatske književnosti.

ZAGREB, 1913.
IZDALA MATICA HRVATSKA.

IZDANJE MATICE DALMATINSKE.

S UVODOM V. JAGIĆA
O HRVATSKOJ GLAGOLSKOJ KNJIŽEVNOSTI

KNJIGA I.
OD HUMANIZMA DO POTKRAJ XVIII. STOLJEĆA.

POVIJEST
HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

BRANKO VODNIK

Hrvatski humanisti u Vodnikovoj Povijesti hrvatske književnosti

Izvorni znanstveni članak

UDK 886. 2 (091)

886.2-02-8071

Vodnikova *Povijest hrvatske književnosti*,¹ objavljena godine 1913., ocijenjena je kao prva hrvatska moderna povijest književnosti, što je uglavnom s pravom rečeno, iako već i s ondašnjih gledišta ima u njoj stanovitih nedostataka. Ali većina se takvih propusta može pripisati tadašnjem stanju naše književne znanosti, osobito kad se uzme u obzir mali dio obrađene i objavljene građe te neke dotada nerazjašnjene zablude. Sam Vodnik je, doduše, bio zadovoljan rezultatima dotadašnjeg proučavanja kad kaže kako je »naša stara književnost veoma bogata, rad se naših književnih historika od Šafaříka i Kukuljevića do danas kretao u prvom redu oko izdavanja djela starih pisaca i oko biografsko-bibliografskog sabiranja podataka, ali u novije doba, osobito u zadnja dva decenija, sve se većina javljaju monografije o pojedinim znatnijim piscima i čitavim književnim periodima. Tako danas, na osnovu iznesene obilate građe, a naročito na osnovu rezultata lijepoga niza vrijednih monografija, možemo pomišljati, i ako ne bez bojazni, i na cjelovitu povjesnu sliku naše književnosti na nešto široj osnovi, nego što smo je do u posljednja dva decenija, otkad se za ovu nauku u nas najviše uradilo, uopće i mogli imati«. No, uza sve to Vodnik u nastavku ističe kako je njegova knjiga »samo jedan pokušaj rješanja te zadaće« (misli na izradu »cjelovite povjesne slike naše književnosti«).²

Od Vodnikova vremena do naših dana, što se tiče cjelovite slike starijega razdoblja hrvatske književnosti, mnogo svjetla unijela su raznolika istraživanja te primjena novijih teorijskih pristupa. Danas su za nas sigurno beznačajne prepirke oko toga kojem hrvatskom pjesniku pripada vremenski primat kao začetniku hrvatskoga pjesništva – Džori Držiću ili Maruliću, a Vodnik je sa zadovoljstvom istaknuo kako je, nakon nekih novih rezultata, Marko Marulić prestao biti »ocem hrvatske književnosti«, jer je Držić umro već 1501. godine, kad je Marulić tek napisao svoj spjev *Juditu*. U nas-

¹ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti. Knj. I. Od humanizma do poltraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jugića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*, Zagreb, 1913.

² Op. cit., str. 3, »Predgovor«.

tavku navodi Vodnik kako »uz Držića i poezija Šiška Menčetića pripada posve 15. stoljeću i da Marulić kao pristaša crkvene renesanse izrijeком označuje svoju hrvatsku poeziju kao reakciju protiv poezije hrvatskih 'leu-taša', pjesnikâ trubadurâ, a reakcija ne može biti prije akcije.«³

Najveći nedostatak Vodnikove *Povijesti*, pogotovo ako gledamo sa stajališta rezultata novijih istraživanja, jest u tome što je obradu višestoljetnoga srednjovjekovnog razdoblja povjerio filologu Vatroslavu Jagiću, koji je taj posao obavio ali pod natpisom *Hrvatska glagolska književnost*. A upravo time su vrlo očito došle do izražaja manjkavosti hrvatske književne znanosti toga vremena kad se zbog prevage glagoljskih tekstova cijela hrvatska srednjovjekovna književnost porstovjećivala s djelovanjem glagoljaša. Vodnik se, naime, nije smatrao stručnjakom za taj odsjek hrvatske kulturne povijesti, a vjerojatno je i on, pod utjecajem već usvojenog mišljenja, srednjovjekovne tekstove držao vrijednim za povijesno i filološko proučavanje. Ipak, jednom dijelu srednjovjekovnih, pa i glagoljskih tekstova – crkvenim prikazanjima posvetio je sâm Vodnik posebnu pozornost pa je pod natpisom *Crkvena prikazanja*, odmah iza Jagićeva priloga, poglavlju *Prvo doba*, dodao kratak pregled crkvene, odnosno srednjovjekovne drame. Ali tu je već imao pred sobom radove A. Leskiena, R. Strohala, posebno objavljene tekstove što ih je za *Stare pisce hrvatske* (knj. 20) priredio M. Valjavac.⁴ Treba istaknuti da u tom svom radu Vodnik upotrebljava naziv srednjovjekovni, primjerice: »U hrvatskoj sredovjечноj književnosti razvila se i drama«⁵, služeći se radovima A. D'Ancone i W. Creizenacha, ali podlijegajući i mišljenjima prethodnih hrvatskih književnih povjesničara kako su talijanske reprezentacije dotjeranije, a »glagoljske« su »jednostavne i primitivne«. Iako je prikazanjima dao vrijednost kakvog takvog literarnog teksta, ispustio je barem nešto reći o lirskoj poeziji toga vremena, koja je bila poznata iz glagoljske zbirke što ju je priredio i objavio Josip Vajs godine 1905., a koju u spomenutom uvodnom poglavlju na dva mjesta spominje Jagić,⁶ navodeći i neke pjesničke tekstove koji se nalaze u drugim glagoljskim rukopisima.

Što se tiče zastupljenosti hrvatskih latinista u Vodnikovoj *Povijesti* tu je potrebno pristupiti s dva aspekta. S jedne strane potrebno je razmotriti objektivne okolnosti, rezultate znanstvenoistraživačkog rada što je utjecalo i formiralo Vodnikovu svijest o vrijednosti i ulozi latinističke aktivnosti u hrvatskoj kulturi i književnosti. No isto je tako vrijedno imati pred sobom Vodnikovo stajalište o ulozi humanista i latinista uopće, i s tim u svezi njegovo mišljenje o tome koliko se oni mogu smatrati dijelom hrvatske književnosti i kulture.⁷

³ Op. cit., str. 4.

⁴ M. Valjavac, *Crkvena prikazanja starohrvatska*, SPH knj. 20, Zagreb, 1893.

⁵ B. Vodnik, op. cit., str. 60.

⁶ J. Vajs, »Starohrvatske duhovne pjesme«, *Starine* 31, 1905., str. 258–275.

⁷ O tome B. Vodnik u poglavlju »Humanizam i renesansa«. Op. cit., str. 67–78.

O tome on izričito piše u *Predgovoru* svoje knjige: »Radi toga valjalo mi se obazirati i na književni rad naših latinista, koji su pisali na jeziku latinskom, dakako, samo onoliko, koliko njihov rad ima značenje i za razumijevanje pojava u književnosti, pisanoj na jeziku narodnom.«⁸ Ovom se izjavom on opravdava što latinistima nije dao značajnije mjesto, ali ujedno time pokazuje da još uvijek drži kako je latinistička aktivnost samo jedan dio hrvatskoga kulturnog i književnog korpusa.

Cilj ovoga priloga jest da se razmotri Vodnikov odnos prema hrvatskim latinistima, da se utvrdi u kojoj ih je mjeri autor uključio i shvatio kao nezaobilaznu sastavnicu hrvatske kulturne cjelovitosti. Mišljenje, naime, o pripadnosti hrvatskih latinista hrvatskom kulturnom prostoru zastupali su već prvi naši povjesničari književnosti – od Šafaříka i Ljubića do Jagića i drugih, samo što su oni dali više inventar pojedinaca nego vrednovanje njihova rada, pogotovu ne sa stajališta vremenskog kontinuiteta.⁹ Ako išta drugo, Vodnik je po građi koju su iznosili spomenuti prethodnici mogao zaključiti kako hrvatsku kulturu čine svi njezini pregaoci, bez obzira na to kojim su se pismom i jezikom izražavali.

Izbor latinista koje je Vodnik posebno istaknuo i obradio u svojoj *Povijesti* ovisio je vjerojatno i o njegovoj vlastitoj koncepciji povijesnoga prikaza hrvatske književnosti. Ovdje bi dobro bilo napomenuti da je već tada bilo objavljeno nekoliko djela koja su po načinu pisanja i po građi koju su obrađivala mogla pridonijeti formiranju te Vodnikove koncepcije. Navest ću samo Šrepelovu knjigu o talijanskoj renesansnoj književnosti (objavljena 1899.) i Medinijevu *Povijest hrvatske književnosti* (1902.).¹⁰ One po interpretaciji književnih vrijednosti odišu duhom sintetičkog i tada modernoga kulturološkog pristupa i prikaza kakav su zastupali već ranije primjerice Burckhardt i De Sanctis.¹¹ Kako piše M. Šrepel, »Preporod – renesansa – je više nego samo nasljedovanje starine u umjetnosti, preporod obuhvaća svu kulturu Italije u 15. i 16. stoljeću, preporod je početak modernoga svijeta u politici, znanosti, umjetnosti i društvenom životu.«¹² »Preporod je zahvatio široke granice«, navodi zatim Šrepel osjećajući se dužnim da se osvrne »i na političke, i na kulturne prilike onoga vremena. Samo tako može izići i slika tadašnje književnosti jasna i potpuna.«¹³

S obzirom na specifičnosti starije hrvatske književnosti Vodnikov se pristup ogleda u posebnom shvaćanju hrvatske regionalnosti, jer dok s jedne strane ističe kako su glavno obilježje hrvatske književnosti »drugoga

⁸ Op. cit., str. 4.

⁹ Vidi primj. Š. Ljubić, *Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske*, I, Rijeka, 1864.

¹⁰ M. Medini, *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku. Knjiga I., XVI stoljeće*, Zagreb, 1902.

¹¹ J. Burckhardt, *Kultura renesanse u Italiji*, Zagreb, 1953.; F. De Sanctis, *Povijest talijanske književnosti*, Zagreb, 1953.; F. De Sanctis, *Povijest talijanske književnosti*, Zagreb, 1955.

¹² M. Šrepel, *Preporod u Italiji u XV i XVI stoljeću*, Zagreb, 1899., str. V.

¹³ Op. cit., str. IX.

doba« (od renesanse do kraja 18. stoljeća) pokrajinske književnosti – dubrovačko-dalmatinska, pokrajinsko-hrvatska, bosanska i slavonska, »od kojih svaka živi svojim životom, slabo zadirući preko svoga područja, razvijajući svoj jezik i pravopis«, s druge strane zaključuje kako je sve to ipak »jedan organizam historijski, ovisan u bivstvu o istim idejama i pokretima izvana«. ¹⁴ Pri tome se lako sjetiti brojnih primjera kojima se potvrđuje taj osjećaj »jednog organizma«. Dovoljno je spomenuti one hrvatske humaniste koji su već od Jurja Šižgorića pa dalje, usprkos političkoj razjedinjenosti, sanjali o jedinstvenoj jezičnoj i kulturnoj zajednici. Prilozi tom osjećaju zajedništva jesu i primjeri kad Hrvati s juga komuniciraju s onima na sjeveru. Tako Brne Karnarutić, Zadranin, posvećuje svoj spjev o sigetskoj bitki sinu Nikole Šubića Zrinskoga (1584.), a istome Jurju posvećuje svoj prepjev *Elektre* i drugih djela Dubrovčanin Dominko Zlatarić (1597.). Potrebno je istaknuti i to kako su u pojedinim razdobljima svi hrvatski pjesnici – i oni na sjeveru kao i oni na jugu – pjevali na isti način, istim ritmičkim strukturama, pišući jezikom koji će pokrivati što veći hrvatski prostor.

Početke hrvatskoga humanizma i pojavu latinskih pjesnika Vodnik naglašeno dovodi u svezu s uvjetima već razvijenih gospodarskih i kulturnih djelatnosti, osobito u Dalmaciji, pa su tekovine humanizma, »novoga doba došle iz Italije u susjednu hrvatsku Dalmaciju i Dubrovnik veoma rano, gotovo ranije nego ikamo u Evropi« (istaknuo N. K.). ¹⁵ Time je svakako hrvatskom humanizmu Vodnik dao važno mjesto, čime pojavu humanizma u Hrvata stavlja ispred početaka humanizma u drugim europskim zemljama. Međutim, ni do današnjeg dana naše književne i kulturne povijesti ne ističu tu hrvatsku prednost. Tu je misao Vodnik na neki način izrekao 1901. u svojoj knjižici *Prvi hrvatski pjesnici*, što je bio tek njegov pokušaj sintetičkog pristupa povijesti književnosti. Ali Vodnik isto tako ističe kako uz prihvaćene tekovine iz Italije humanizam u hrvatskim krajevima nije procvjetao kao čisti improt, nego su uvjeti za početak i razvoj toga kulturnog preokreta bili već stvoreni u našim primorskim sredinama. To je stajalište, nakon tridesetak godina, posebno prihvatio i razvio Mihovil Kombol u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti*.

Doduše, desetak godina prije Vodnikove knjige već je Milorad Medini u svojoj povijesti hrvatske književnosti humanizma i renesanse piscima latinistima dao stanovito mjesto, uz nešto opsežniji pregled talijanske kulture toga vremena. Ali dok je Medini pisao u namjeri da određenu problematiku približi širem krugu čitateljstva, Vodnik, uz razumljiv i jednostavan stil, daje prvu znanstveno utemeljenu monografiju te vrste, što se vidi i po brojnosti bilježaka, po posebno klasificiranoj bibliografiji i literaturi te po pomnivo izrađenom *Registru imenâ i licâ*. Ne zaboravimo spomenuti kao posebnost Vodnikove knjige i fotografije koje prate pojedini tekst.

¹⁴ B. Vodnik, op. cit., str. 5.

¹⁵ Op. cit., str. 69. Istaknuo N. K.

Poslije kraćeg pregleda razvojnog puta hrvatskoga humanizma Vodnik s vremena na vrijeme raspravlja i o ponekom humanistu, ali ni jednome ne posvećuje posebnu obradu, kao što to čini sa značajnijim piscima hrvatskoga izraza. Iznimke su Marko Marulić, Pavao Vitezović i Matija Petar Katančić, ali oni su pisali i na hrvatskom i na latinskom jeziku.

Moramo uzeti u obzir činjenicu da je Vodnik pisao svoju *Povijest* konzultirajući gotovo sve što je o tom predmetu pisano i objavljeno, što se vidi i iz bogate bibliografije, iako se, kako sam kaže, služio i podacima iz sličnih bibliografija.¹⁶ Po svemu tome Vodnikova je *Povijest* imala pečat nesumnjiva autoriteta. To se pogotovu vidi kad se uspoređi s *Pregledom književnosti* Davida Bogdanovića, koja je napisana iste godine 1913., ali je objavljena 1914.¹⁷ Dok Vodnik uz pokrajinstvo vidi i zajedništvo hrvatske književnosti, Bogdanović je odlučniji u stajalištu o pokrajinskom karakteru hrvatske književnosti, pa navodi: »niti je veže kakva zajednička misao niti svrha, pisci jednoga kraja i ne poznaju pisce drugoga kraja...« itd.

Tako, govoreći o humanistu Iliji Crijeviću, njegove izjave o grubom ilirskom kričanju Bogdanović uzima kao argument da bi mogao istaknuti dualizam, kao neponovljiva dva svijeta. On ne uzima za primjer Jurja Šižgorića koji se u svom latinskom djelu *De situ illyriae et civitate Sibenici* divi ljepoti izraza hrvatske narodne pjesme. A Vodnik upravo to ističe da bi uputio na vezanost hrvatskih humanista za rodno tlo, što im i daje pečat posebnosti. Iako je bio svjestan da hrvatskim humanistima i latinistima uopće nije poklonio dovoljno pozornosti, zbog čega se opravdava navodom kako mu se »valjalo obazirati i na književni rad naših latinista, koji su pisali na jeziku latinskom, dakako samo onoliko, koliko njihov rad ima značenje i za razumijevanje pojava u književnosti, pisanoj na jeziku narodnom«,¹⁸ ipak se iz njegova zapažanja o Šižgoriću vidi kako je hrvatski latinisti shvaćao kao sastavni dio jedne zajedničke književnosti.

Vodnik je dobro zapazio kako su tijekom 15. i početkom 16. stoljeća u hrvatskoj književnosti, isključujući djela srednjovjekovne tradicije koja su se još uvijek njegovala među širokim slojevima, dominirali humanisti, ali je ubrzo, tijekom 16. stoljeća prevagom humanistički obrazovanih pjesnika koji su pisali na narodnom jeziku te renesansnim zanosom koji je zahvatio gotovo sve oblasti života, humanistička aktivnost bila na neki način prigušena. Ali ipak, utjecaj te nove obrazovanosti vrlo se lako može opaziti u djelima renesansnih pjesnika, ponajprije po njihovu odnosu spram staroklasičkim poetama. To je zapazio i Vodnik pa kod obrade hrvatskih renesansnih pisaca rado ističe one antičke pjesnike koji se mogu prepoznati u djelima hrvatskih pisaca toga razdoblja. Možemo ovdje spomenuti kako su se baš u to vrijeme pojavili i prvi prevoditelji djela klasičke starine na

¹⁶ Ta njegova bibliografija ima natpis: »Pregled naučne literature«, str. 367.

¹⁷ D. Bogdanović, *Pregled književnosti hrvatske i srpske. Knjiga prva*, Zagreb, 1914.

¹⁸ B. Vodnik, op. cit., str. 4.

hrvatski jezik. Tu je Hanibal Lucić koji prepjevava Ovidijevu heriodu *Pariz Eleni* te Petar Hektorović s prepjevom *Knjigâ Ovidijevih od lika ljubljenoga*. Shvativši kako su humanističke vrednote prožele duh hrvatskih renesansnih pjesnika, Vodnik zapaža i utjecaj novih humanističkih strujanja početkom 16. stoljeća, pa govoreći o Hektorovićevu prepjevu ističe kako je hrvatski pjesnik preveo samo onaj dio koji je mogao poslužiti ideji kršćanskog humanizma.

Naravno da se utjecaj humanizma i uopće interes za klasičku starinu zapaža i kod hrvatskih pjesnika sljedećih razdoblja, bilo prevođenjem djela s latinskog ili grčkog izvornika, bilo u preradama i obradama staroklasičnih tema i djela.

Više pozornosti u odnosu na latinske tekstove posvetit će Vodnik u obradi onih pjesnika koji su pisali na latinskom i na hrvatskom jeziku, kao što su već spomenuti Marulić, Vitezović i Katančić. Pri obradi tih pjesnika možda najjače i dolazi do izražaja Vodnikova tvrdnja da djela na latinskom jeziku mogu pomoći »razumijevanju pojava u književnosti, pisanoj na jeziku narodnom. Ipak, u dvama poglavljima hrvatske književnosti latinski su pisci i njihova djela bili razmjerno plodniji nego u drugim razdobljima, a to su doba humanizma i obnovljeni latinizam u 18. st.« pa ih je Vodnik i obradio u posebnim poglavljima (*Humanizam uoči reformacije* i *Dubrovački latiniste*).

Usprkos tome što Vodnik nije značajnijim hrvatskim latinistima posvetio posebne obrade, nije ih izdvajao kao posebna potpoglavlja kao što je to učinio s važnijim pjesnicima hrvatskoga jezičnog izraza, on je ipak te hrvatske latinske pjesnike uspio predočiti kao neodvojiv dio hrvatske književnosti i kulture. Doduše, ni Kombol, trideset godina poslije, nije izrazitijim latinistima posvetio posebno izdvojena potpoglavlja, kao što je to učinio sa značajnijim pjesnicima hrvatskoga izraza, ali će on, idući vjerojatno stopama Vodnikovim, učiniti korak naprijed. Držeći da je latinsko pjevanje hrvatskih humanista i latinista poznijih vremena vrijedno i po svojim stilskim i poetskim kvalitetama, dakle kao nesumnjiva umjetnina, ali i kao sastavni i neodvojiv dio hrvatskoga kulturnog i književnog korpusa, on je istaknutija djela analizirao jednakom pomnjom kao i značajnije hrvatske tekstove. Poslije Vodnika pa do Kombolova vremena nije se u proučavanju hrvatskoga latinista učinilo nešto zapaženije. Pojačani interes za to područje književnosti i kulture pojavio se i dao povoljne rezultate tek u zadnjih nekoliko desetljeća. Zato će do Kombolova vremena (oko 1940.) na tom polju ostati podosta otvorenih pitanja, pa i nekih zabluđa, kao što je bila ona o Marulićevu autorstvu jednog tada jedino poznatog pjevanja *Davidijade*. Imajući pred sobom taj tobože Marulićev tekst, Vodnik nije o tom spjevu dao ni jednu riječ komentara, dok Kombol daje opis sadržaja, ističući kako taj spjev »ide po svom tipu u isti red s djelima Jakova Bunića i drugih humanista, koji su pisali religiozne spjeveove Vergilijevim jezikom i dikcijom«. ¹⁹ Ne-

¹⁹ M. Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb, 1945. V. i II. izd., Zagreb, 1961.

davno je, međutim, utvrđeno da to pjevanje ne pripada Marulićevoj *Davidijadi*, nego jednom engleskom autoru iz 17. stoljeća. Pokazalo se, eto, kako je Vodnikov oprez imao smisla.

*

Dakle, kad je riječ o Vodnikovoj obradi hrvatskih latinista u njegovoj *Povijesti hrvatske književnosti* može se reći da tim književnim djelatnicima nije dao ravnopravno mjesto s pjesnicima hrvatskoga jezičnog izraza, ali ih je ipak shvaćao kao neodvojive vrijednosti hrvatske kulture i književnosti. Tako je ona svijest, koja je o hrvatskim humanistima i latinistima uopće kod Vodnika bila tek u začetku, postala danas nezaobilazni način razmišljanja i shvaćanja.

HRVATSKI HUMANISTI U VODNIKOVOJ *POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI*

Sažetak

U svom prilogu Autor ukratko raspravlja o proučavanju starije hrvatske književnosti do Vodnika te o istraživanjima i znanstvenim rezultatima od Vodnika do naših dana.

Autor posebno ocjenjuje Vodnikov odnos prema hrvatskim latinistima, to jest koliki je udjel pri tome imala Vodnikova koncepcija prikaza starije hrvatske književnosti, a koliko su na to utjecali dotadašnji rezultati u proučavanju i interpretiranju hrvatskih latinista. Sve to posebno s obzirom na postignutu znanstvenu svijest o inkorporiranosti hrvatskih latinista u hrvatsku kulturu i književnost kao cjelinu.

Važna je pri tome i konstatacija da ni jednom hrvatskom latinistu Vodnik nije posvetio posebno poglavlje, kao što je to činio kad je prikazivao značajnije pisce hrvatskoga jezičnog izraza, ali ih je ipak shvaćao kao vrijednosti neodvojive od hrvatske kulture i književnosti.

CROATIAN HUMANISTS IN VODNIK'S *HISTORY OF CROATIAN LITERATURE*

Summary

In his appendix, the author briefly discusses on research of older Croatian literature up until Vodnik and on research and scientific results from Vodnik until the present times.

The author especially evaluates Vodnik's attitude towards Croatian Latinists, that is what kind of influence Vodnik's conception of older Croatian literature had in representing this and how much of an influence the results of the present had in researching and interpreting Croatian Latinists. What had to be incorporated into

all this was the achieved scientific consciousness of the assimilation of Croatian Latinists into Croatian culture and literature as a whole.

One must also conclude an important fact that Vodnik did not dedicate a chapter to any of the Croatian Latinists as he did when he presented the more important writers of Croatian language terms, but he nevertheless perceived them to be of crucial importance to the Croatian culture and literature.

Reljef s likom Branka Vodnika, izrađen za spomen-ploču koja je 14. lipnja 2000. podignuta na njegovom rodnom domu u Varaždinu, izradio je akademski kipar Ratko Petrić.

Vodnikove književnopovijesne prosudbe o »ocu hrvatske književnosti«

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2(091):886.2.09 MARULIĆ

Uvod

»O životu Marka Marulića ne znamo zapravo mnogo, vjerojatno zbog toga što on nije sustavno istražen (...) Kronologiju (nastanka i prvotiska) Marulićevih književnih djela i ostalih tekstova nemoguće je također u potpunosti ispisati, gotovo još teže nego onu životnoga mu vijeka.« Riječi su to Mirka Tomasovića (1999: 13, 31), jednoga od naših najzaslužnijih *marulologa* i *marulofila*, s početka njegove monografije o Maruliću koja se kao velika *summa* svih dosadašnjih maruloloških istraživanja javila na samome izmaku XX. stoljeća, pred početak velikih obljetnica hrvatske književnosti: 550. godišnjica od rođenja Marulića (2000. godine) i 500. godina *Judite* (2001. godine). Vratiti se stoga cijelo jedno stoljeće unatrag, na sam početak XX. stoljeća, točnije na 1901. godinu kada je objelodanjen Vodnikov književnopovijesni prvijenac *Prvi hrvatski pjesnici* (Prag, 1901.), znači ukratko prijeći jednostoljetni hod hrvatske znanosti o književnosti koja – kako se razabire iz Tomasovićeve riječi – uz sva marulološka otkrića i vrijedne rezultate još uvijek nije uspjela riješiti »praznine u Marulićevu životopisu«, kao ni odgovoriti na sve izazove Marulićeva djela.

Hrvatska se znanost o književnosti začinje upravo oko istraživanja života i djela »oca umjetničkoga pjesništva u Hrvatah«, kako je Marulića nazvao I. Kukuljević Sakcinski (1869: 1), a otada se u različitim derivacijama ovaj epitet – premda na konotativnoj razini – zadržao sve do danas. Kukuljević-Jagićevo izdanje tada Maruliću atribuiranih pjesničkih tekstova na hrvatskome jeziku bilo je objelodanjeno 1869. godine kao prva knjiga u novopokrenutoj ediciji *Stari pisci hrvatski* u izdanju JAZU.¹ Priređivač knjige i pisac opširnoga predgovora (monografske studije) bio je I. Kukuljević Sakcinski² uz čije se ime vežu prvi počeci hrvatske znanosti o književnosti,

¹ *Pjesme Marka Marulića*, Stari pisci hrvatski, knj. 1. JAZU, Zagreb, 1869.

² Ova fundamentalna Kukuljevićeva studija pod naslovom *Marko Marulić i njegovo doba* zaprema 77 stranica, dok su do tada poznate Marulićeve pjesme na hrvatskome jeziku

dok je redakciju i predgovor knjizi potpisao V. Jagić, prvi »pravi utemeljitelj hrvatske književne povijesti« (Šicel, 1975: 376). Tek nekoliko godina ranije – 1866. godine utemeljena je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i pokrenute znanstvene edicije *Rad* (1867.) i *Starine* (1869.). Najistaknutiji i najzaslužniji predstavnici prve generacije naših književnih znanstvenika svojim su radom udarili temelje marulološkim istraživanjima, čiji se novi uzlet događa upravo u našoj suvremenosti, kada se u proučavanje života i djela Marka Marulića uključuje cijeli niz istaknutih naših i inozemnih znanstvenika najrazličitijih znanstvenih usmjerenja.

Vodnikove književnopovijesne prosudbe o životu i djelu Marka Marulića, ponajprije u njegovoj književnopovijesnoj studiji *Prvi hrvatski pjesnici* (1901.), potom u *Povijesti hrvatske književnosti* (1913.) i naposljetku u vidu enciklopedijske natuknice *Marko Marulić u Narodnoj enciklopediji* (1927.), ponajbolje oslikavaju njegovu primarnu znanstvenu vokaciju: književnog povjesnika i upravo na njima možemo pratiti postupno sazrijevanje njegovih metodologijskih i znanstvenih postulata. Rezultati njegovih književnopovijesnih sinteza iz 1901. godine i oni iz 1913. oslikavaju ujedno tadašnji stupanj istraženosti života i djela Marka Marulića kao i metodologijske i znanstvene dosege i propuste naše književne historiografije. Koja je zasluga B. Vodnika, prvoga »modernog hrvatskoga književnoga povjesnika«,³ u književnopovijesnome ocrtavanju Marulova lika, može li se upravo na primjeru njegova pristupa prvome klasiku nacionalne književnosti provjeriti učinkovitost i djelotvornost njegovih teorijskih postulata, koliko je B. Vodnik u svojim književnopovijesnim sintezama uvažavao znanstvene rezultate prethodnika, a koliko anticipirao rezultate koji će tek uslijediti, neka su od pitanja na koja će se usredotočiti ovaj rad.

1.

Teškoće u ocrtavanju Marulićeva života devetnaestostoljetna je hrvatska književna historiografija prečesto temeljila na preuzimanju »slabih« povijesnih izvora, uzimajući hagiografske i legendarne pojedinosti za čvrste i jake povijesne izvore, dok su potom cijele generacije hrvatskih književnih

raspodijeljene na 339 stranica. Prije Kukuljevića raspoložemo s tek nekoliko radova o životu M. Marulića od kojih je svakako prvi Natalisov životopis (*Vita Marci Maruli a Francisco Natale conscripta*, u: Daniele Farlati: *Illyrici sacri. Tomus tertius Ecclesia Spalatensis olim Salonitana*. Venecija, 1765, 433–435.), za kojim slijede A. Ciccarelli, L. Svillovich koji su pisali na talijanskom jeziku te A. Kuzmanić (1846: 331–334) koji piše na hrvatskome jeziku.

³ Za proučavanje i prezentiranje znanstvene djelatnosti B. Vodnika najzaslužniji su M. Šicel, V. Flaker i N. Aleksandrov-Pogačnik, usp. Šicel (1967: 198–201, 1975: 429–433) Flaker (1978: 5–17), Aleksandrov-Pogačnik (1987). M. Šicel donosi izbor Vodnikovih radova. V. Flaker je priredila Vodnikov rukopis »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije« (17–101), kao i bibliografiju Vodnikovih radova, dok je N. Aleksandrov-Pogačnik svoju knjigu (doktorska disertacija) posvetila suvremenoj znanstvenoj prosudbi Vodnikova književnopovijesnoga rada.

znanstvenika baštinile iste poluistine ili čak posve izvjesne netočnosti.⁴ Brojne su poteškoće vezane i uz opis Marulićeva autorskoga opusa: od tekstoloških problema, problema atribucije, datacije njegovih tekstova, potrage za izgubljenim rukopisnim i tiskanim tekstovima, izdanjima, prijevodima, a poteškoće su se usložnjavale i tako što su se Maruliću pogrešno pripisivali tekstovi koji mu ne pripadaju i zamjenjivalo njegovo ime s još dvojicom Marulića.⁵ Ipak, iz današnje perspektive kada raspoložemo s XV svezaka kritičkih izdanja Marulićevih *Sabranih djela*, cjelovitom bibliografijom njegovih tiskanih djela (Jozić-Lučin, 1998.), dvije Tomasovićeve monografije (1989., 1999.), te s IX svezaka godišnjaka *Colloquia Maruliana*⁶ može se posve izvjesno utvrditi kako se ovaj prvi klasik hrvatske književnosti već i po opsegu i razini istraživanja njegova opusa s pravom može zvati »hrvatskim Danteom«.⁷

Međutim, opće suglasje u pogledu vrijednosne prosudbe Marulićeva djela, što danas držimo gotovo samorazumljivim u dijakronijskoj perspektivi hrvatske znanosti o književnosti nije uvijek bilo pravilo. Svjetonazorske i ideologijske primjese ili pak emfatičko-slavljeničke geste prečesto su znale prevagnuti nad kritičko-znanstvenim pristupom. Vratimo se, stoga, samome početku. Pravi je početak marulologije označen, dakako, Kukuljević-Jagićevim izdanjem Marulićevih hrvatskih djela i znamenita je to godina 1869. Prije ove godine tijekom prve polovice XIX. stoljeća postoji tek nekolicina uglavnom biografskih prikaza Marulićeva života od kojih je vrijedno izdvojiti priloge Kuzmanića i Svilovića.⁸ Opširna Kukuljevićeva uvod-

⁴ Usp. Franičević (1969: 410–466). Sažeti prikaz Marulićeva života uz opširne i iscrpne upute u literaturu usp. Tomasović (1999: 13–31).

⁵ Talijanski humanist, Marulićev suvremenik, Michele Tarcaniota uzeo je humanistički dodatak imenu Marullus, svoj nezavršeni ep naslovio je *De principum institutione*, a dio djetinjstva provodio je u Dubrovniku. Sve je to dovodilo do zabuna i zamjena njegova imena s Markom Marulićem. Još je veće zabune izazvao fra Marko Marulić (1582.–1642.), Splićanin koji je da bi sličnost bila veća imao i sestru Jaku koja je bila u samostanu benediktinki u Splitu, poput Marulićeve Bire. Usp. Kukuljević (1901: LXXVII), D. Berić, »Sitni prilozi, Nekoliko podataka za životopis fratra Marka Marulića«, *Grada za povijest književnosti hrvatske* 24, Zagreb 1953., str. 297–299.; Tomasović (1999: 31, kao i bilj. 51.).

⁶ Godišnjak *Colloquia Maruliana* priprema Centar za istraživanje Marka Marulića *Marulianum* pri *Književnom krugu*, Split, koji od 1991. svake godine u okviru *Marulićevih dana* okuplja dojmljiv broj hrvatskih i inozemnih znanstvenika najrazličitijih znanstvenih usmjerenja: književne povjesnike, lektologe, jezikoslovce, književne teoretičare, kroatiste, komparatiste, klasične filologe, teologe, bibliologe i dr. Nemoguće je ovom prigodom nabrojiti sve suvremene znanstvenike koji su svojim radom doprinijeli proučavanju M. Marulića, od B. Glavičića, najzaslužnijega prevoditelja Marulićevih latinskih djela, D. Novakovića, M. Tomasovića, N. Kolumbića, D. Šimundže, F. Šanjeka do europskih znanstvenika (W. Baumann, Ch. Bu, L. Borsetto, F. Leschinkohl), mlade generacije (M. Parlov, A. Zlatar, B. Lučin, B. Jozić) i niza drugih koji svojim radom neprekidno umnažaju spoznaje o Maruliću i njegovu djelu. Od 1995. u Splitu djeluje i istraživačko-dokumentacijski centar *Marulianum*.

⁷ Već je Š. Ljubić utvrdio da je »Marulić za nas, bar glede jezika, ono što je Dante za Italiju« (Ljubić 1869: 368).

⁸ Usp. bibliografiju radova o Maruliću: Badalić (1950: 333–345), Pafo (1989: 213–280).

na studija *Marko Marulić i njegovo doba* u kojoj se zrcali njegovo poimanje književnopovijesnih procesa kao dijela opće povijesti, nezaobilazno je polazno mjesto za upoznavanje s Marulićevim životom i djelom, kao i općim povijesno-društvenim okolnostima aktualnoga razdoblja i njezina je znanstvena vrijednost neupitna sve do danas. Ona, međutim, nije dala dubljeg poticaja daljnjem kritičkome istraživanju Marulićeva djela, pa se tako sve do 1900. i 1901. (obljetničkih godina) stanje nije bitno promijenilo. Iz navedenoga razdoblja vrijedno je izdvojiti radove F. Rackoga (1892: 152–163) i M. Šrepla (1899: 13–14; 1899: 346–355) te još nekolicinu uglavnom filoloških radova.⁹ Opći pak sud o estetskoj kvaliteti Marulićevih djela kretao se u rasponu od suzdržanoga do izrazito negativnoga. Ilustracije radi vrijedi citirati F. Müllera (1877: 293–317) iz 1877. godine kada on u svojemu tekstu znakovitoga naslova *Kako valja čitati pjesnike, a napose Marulićeva Juditha?* polemizira s nepoznatom »hrvatskom gospođicom« kojoj je upravo Marulić predmet zazora. Pa dok su se oko Gundulića još nekako i nagodili, Müller ostaje zapanjen »prezirom« i »mržnjom« koju anonimna gospođica iskazuje Maruliću, tim više što to nije pojedinačna pojava niti pojava koja bi se dala objasniti »hirovitošću ženske čudi«, nego se identičan stav spram Marulića zatiče i u »mužkaraca, koji se inače rado iztiču kao osobiti poznavatelji knjige i nepogrešivi sudci njeni« (Müller 1877: 294). Premda skromnih književno-kritičkih dosiega ova Müllerova rasprava ustaje protiv »žalostne pojave naše moderne kulture«, a u obranu od svih prezrene pjesničke vrijednosti *Judite*:

»Pa ako *Juditha* možda nije najbolji proizvod onih vremena, ali joj se za to još ne može odreći pjesnička vrijednost, a držeći se roda historijskoga, to je ona prva poveća pjesma naše književnosti« (Müller 1877: 298).

Kako Müllerovo pozivanje na opće suglasje u poraznoj ocjeni pjesničke vrijednosti *Judite* nije proizvoljna intepretacija, potvrdit će se i deset godina kasnije u Maretićevoj ocjeni Brozovih *Critica iz 1887.*, od kada potječe njegova po zlu čuvena ocjena Marulića: »za kojega su svi složni, koji su ga čitali, da mu ne stoji pjesnička vrijednost baš visoko iznad ništice« (Maretić 1887: 226). Istu ocjenu, uzgred budi rečeno, Maretić prenosi i na cijelu staru hrvatsku književnost, što će ponoviti i tridesetak godina kasnije, inače zaslužan povjesnik nove hrvatske književnosti, A. Barac.¹⁰

⁹ Usp. Tomasović (1989: 213–215; 1999: 273), kao i navedene bibliografije.

¹⁰ Zalažući se za »estetsko gledanje« na književnu povijest, a protiv samosvihovitoga filologizma i gomilanja činjenica A. Barac (1923: 189–196) sa žaljenjem sudi o niskoj razini istraženosti novije hrvatske književnosti, za razliku od stare književnosti, koja je bolje istražena, i zaključuje: »Ima jedna frapantna činjenica, koja udara u oči, čim čovek baci oko na našu književnost i njezinu historiju. O književnosti do XIX. veka, koja u najvećem svom delu i nije prava književnost, koja je samo dokument kulturnih nastojanja, imade razmerno mnogo dela i rasprava. O literatima, koji su to samo po imenu, o ljudima bez izražajnosti postoji razmerno bogata literatura« (Barac 1923: 192).

Kukuljevićev napor u prezentiranju i znanstvenome opisu Marulićevih djela kako bi se ona približila ukusu modernoga doba očito nije urodio plodom, pa se čak i u Kasandrićevoj studiji (1901: IX–LXXI), inače jednoj od najvrijednijih književno-kritičkih sinteza Marulićeva života i djela, mogu naći ograde kako *Judita* u mnogo čemu »vrijeđa nježni današnji literarni ukus« (1901: LXVI), premda joj se ne može poreći iznimna estetska vrijednost. Sugestivno pitanje A. Radića (1901: 833–836) *Ima li u Marulića išta moderno?* objelodanjeno 1901. godine u *Vijencu*, koji je sav u znaku proslave velike obljetnice (400 godina *Judite*), znakovit je sam po sebi. U sklopu općega oduševljenja za narodnu književnost, kao i novih *modernističkih* potreba za snažnom autorskom individualnošću i sekulariziranim pogledom na svijet, Marulić je vrijedio kao rodonačelnik hrvatskoga umjetnog pjesništva, ali ne i kao živi klasik čija se djela čitaju. Nakon višestoljetne stanke¹¹ tek je 1901. godine Marulićeva *Judita* dobila zasebno izdanje,¹² ovoga puta u raskošnoj opremi Matice hrvatske, u redakciji M. Kušara, koji je sačinio i rječnik, te uz iznimno vrijednu studiju P. Kasandrića. Proslava 400. obljetnice Marulićeve *Judite* u 1901. godini, koja je bila naslovljena kao *Četiristogodišnjica hrvatske književnosti*, obilježena je nizom kulturnih manifestacija u Zagrebu i Splitu, ali i u Sarajevu¹³ i Banja Luci¹⁴. U Zagrebu, gdje su u proslavu uključene sve nacionalne kulturne i obrazovne ustanove (Odbor Društva hrvatskih književnika, JAZU, Matica hrvatska, Društvo sv. Jeronima, Hrvatski pedagoški književni zbor, Sveučilište, školski zavodi, pjevačka društva i čitaonice), posebno je bilo svečano od 12.–14. studenoga 1901. na središnjoj proslavi *Četiristogodišnjice umjetnoga hrvatskog pjesništva*. Impozantnoj svečanosti u Splitu prisustvuje nepregledna

¹¹ Nakon prvih triju uzastopnih izdanja *Judite*: 1521., 1522., 1522., bibliografije bilježe 4. izdanje 1586. i 5. izdanje 1627. godine. Od potonje godine nemamo zasebnoga izdanja *Judite* sve do 1901. godine. Kukuljević-Jagićevo izdanje (1869.) okuplja sve Marulićeve hrvatske pjesničke tekstove, a između 1869. i 1901. *Judita*, točnije pojedini ulomci, objavljuju se 1876. samo na stranicama Šenoine *Antologije pjesništva hrvatskoga i srpskoga narodnoga i umjetnoga sa uvodom o poetici*, Zagreb, Matica hrvatska, str. 226–231.

¹² Marko Marulić: *Judita. Epska pjesma u šest pjevanja*. Uredio i protumačio Marcell Kušar. Uvodom popratio Petar Kasandrić, Matica hrvatska, Zagreb, 1901. Nastojeći Marulićevu *Juditu* »kojom se započinje hrvatska lijepa književnost« približiti suvremenom čitatelju, priređivač knjige M. Kušar dodaje pri dnu svake stranice podrobni tumač, a na kraju knjige »Rječnik nepoznatih i neobičnih riječi i značenja«. Ovo je Kasandrić-Kušarovo izdanje *Judite*, koje je iz tiska izašlo poslije proslave, o Božiću iste godine, hrvatska kulturna javnost dočekala kao najvrijedniji prinos svečanoj obljetnici. Usp.: Ać. »Knjige Matice Hrvatske za god. 1901. Novo izdanje Marulićeve *Judite*«, *Narodne novine* 48 (1902) 65, 1–3.

¹³ U Sarajevu je na dan 15. prosinca 1901. održana svečanost u čast Marulića, koju je priredilo Hrvatsko pjevačko društvo »Trebević«. Mostarski *Osvit* donosi prikaz proslave i u podlistku br. 1., 4/5. i 6/7. 1902. godine objavljuje »Svečanu besjedu« kojom se tom prigodom nazočnima obratio Silvije Strahimir Kranjčević. Usp. Kranjčević (1950: 321–324).

¹⁴ U Banja Luci je na dan 1. prosinca 1901. hrvatsko pjevačko društvo »Nada« priredilo zabavu u čast proslave 400-godišnjice hrvatske književnosti. Usp. Milas (1901: 2).

povorka ljudi, sva gradska društva i udruge, cjelokupno općinstvo i najuglednije osobe iz političkoga, kulturnoga i vjerskoga života.¹⁵

Svi dnevni listovi, časopisi i druge publikacije prepuni su napisa o Maruliću. Na stranicama *Obzora*¹⁶, *Vijenca*¹⁷, *Prosvjete*¹⁸, *Nade*¹⁹, *Osvita*²⁰ niže se mnoštvo prigodnih članaka, znanstvenih radova i beletrističkih sastava koji su tematski vezani uz Marulićevo djelo. Maruliću u čast nižu se enkomijastički intonirani govori prvaka hrvatskoga znanstvenog i kulturnog ži-

¹⁵ O proslavi u Splitu usp. PROSLAVA (*Obzor* 1901: 3).

¹⁶ U *Obzor* 1901. (br. 130, 153, 154, 257, 261, 262, 292, 296) vjerno se prenose sva događanja i odjeci velike obljetnice. Većina prigodnih natpisa tiskana je u II. dijelu svečanoga izdanja prvoga *Ljetopisa Društva hrvatskih književnika za godine 1900.–1903.*, Zagreb, 1903.

¹⁷ *Vijenac* iz 1901. godine gotovo je preplavljen priložima o Maruliću: 42. broj donosi dvadesetak priloga posvećenih Maruliću. Prigodne autorske sastave (stihovane i prozne) popisuju Đ. Arnold, V. Novak, V. Nazor, M. Podravski, R. K. Jeretov i anonimni Miroljub. Od znanstvenih prinosa u ovome se broju javljaju radovi: A. Radića (1901: 833–836) u kojemu se propituje aktualnost Marulićeva u suvremenom trenutku, J. Florschütz (1901: 836–841), gdje autor utvrđuje sličnosti Marulićevih teoloških i moralno-filozofskih djela s djelima sv. Jeronima, kao i njihovih biografija te dokazuje, nasuprot Jagiću (*Starine* 1: 226) da je *Život sv. Jeronima* Marulićevo djelo (rukopis). S. Bosanac (1901: 841–842) daje pregled odjeka Marulićeva djela u hrvatskih pjesnika iz Dalmacije (Hektorovića, Zoranića, Barakovića), D. Politeo (1901: 843–846) donosi kratak rezime Marulićeve uloge u hrvatskoj književnosti i kulturi i u oslonu na Kukuljevića daje sinoptički pregled prilika u Splitu u Marulićevo doba. Vrijedan je i rad M. Šrepla (1901: 847–848) gdje autor podsjeća na naslove izgubljenih Marulićevih djela i javlja o »radosnoj vijesti« kako je g. Bulić pronašao ulomak Davidijade (prvo pjevanje za koje danas znamo da nije Marulićevo) u obitelji Alberti, Đ. Šurmin (851–855) daje pregled Marulićeva književnoga rada na hrvatskome jeziku, a nepotpisani radovi o Marulićevu životu i njegovim latinskim djelima po svemu sudeći pripadaju J. Pasariću (po mišljenju J. Badalića). Ovaj broj donosi i prijevod iz Marulićevih *Parabola* uz kratak uvod M. Milasa, a na naslovnoj strani nailazimo na posvetu: »VIJENAC Splječaninu Marku Maruliću osnivaču hrvatskoga pjesništva« Zagreb, 17. listopada 1901. Iz sljedećih brojeva *Vijenca* vrijedno je izdvojiti »pozorišnu prikazu u tri diela« pod naslovom: *Uspomeni Marka Marulića* od F. Markovića koji izlazi u nastavcima u 43., 44., 45. i 46. broju kao i opširan prikaz J. Florschütza »O četrinastogodišnjici hrvatske umjetne književnosti« koji izlazi u nastavcima u 46., 47., 48., 49., 50., 51., 52. broju, a iste je godine objavljen i kao zasebna publikacija. Usp. Florschütz (1901: 1–62). Prilog »400-godišnjica hrvatske književnosti« (*Vijenac*, 1901: 952–955) donosi pregled odvijanja svečanosti u Zagrebu.

¹⁸ 22. br. *Prosvjete* iz 1901. godine donosi na prvoj stranici prigodni natpis *Slava Marku Maruliću*, te Breyerov rad (1901: 687–689) o prijevodima Marulićevih latinskih djela što je upotpunilo sliku o svjetskom ugledu Marulića. Usp. i Šurminov rad (1901: 690–694) u kojemu se opisuje Marulićevo mjesto u kontekstu četrinastogodišnje hrvatske književnosti.

¹⁹ 24. broj sarajevske *Nade* donosi iznimno zanimljiv prilog »Hrvatska knjga kroz ovo četiri stotine godina i otac joj Marko Marulić (1450.–1524.)« za čijeg se autora pretpostavlja da je S. S. Kranjčević. Ovaj se rad po koncepciji i metodi izdvaja iz mnoštva priloga iz 1901. godine. Uz kratak osvrt na »pretpovijesti« hrvatske književnosti u ovome se radu donosi cjeloviti opis Marulićevih književnih, kao i moralno-teoloških, filozofskih, historioografskih i drugih djela, poziva se na već postignute rezultate Kukuljevića, Breyera, Kasandrića te donose zanimljivi likovni prilozi i naposljetku izričito suprotstavlja alegorijskome tumačenju *Judite*, kao i »akademikovom« obezvrjeđivanju pjesničke vrijednosti *Judite*.

²⁰ Mostarski *Osvit* 1901. godine u br. 88 te 1902. u prvim brojevima (1, 4/5, 6/7) donosi iscrpan prikaz Marulićeve proslave u Sarajevu.

vota: Tadije Smičiklase (1901: 1–2), Ivana viteza Trnskoga (1901: 3–4, 1901: 939–941), Ljubomira Babića Gjalskoga (1901: 1, 1903: 25–29) i Vladimira Mažuranića (1903: 23–25), gradonačelnika Splita Vicka Milića (1903: 29–30), arheologa svjetskoga glasa Splićanina Frane Bulića (1903: 15–21), prvaka hrvatske književnosti S. S. Kranjčevića (1950: 321–324), M. Begovića.²¹ Nikola Andrić (1901.), Josip Florschütz (1901.) i Ivan Milčetić (1903: 33–46) drže predavanja o Marku Maruliću i hrvatskoj četiristostoljetnoj književnosti. U čast Marka Marulića pišu se stihovani i prozni sastavci, kao i dramski tekstovi,²² drže se mise, pjevaju kantate, održavaju kazališne predstave, otkrivaju spomenici.²³ Cjelokupna je hrvatska kulturna javnost, sve institucije, njezini predsjednici, članovi kao i svo građanstvo angažirano u velikoj proslavi. Književnici i književni kritičari svih naraštaja i *stari* i *mladi* s podjednakim zanosom govore o »prvaku hrvatske umjetne knjige«. Marko Marulić u tom je trenutku »bio na stanovit način težišna točka književne pomirbe i hrvatskoga kulturnoga jedinstva, a i premošćivanja umjetnih podjela Sjevera i Juga« (Tomasović 1999: 289).

Sveslavljenička klima u kojoj se nižu zanosne riječi i mnoštvom prigodnih govora i napisa slavi »otac hrvatske književnosti« trebala je međutim uz svu prigodničarsko-konvencionalnu retoriku i neskrivene patriotske naboje ponukati čitateljstvo na čitanje Marulićevih djela. Stoga je najtrajniji i najvrjedniji prilog cijele proslave upravo »nova« *Judita* (1901):

»*Judita* nije samo prva hrvatska nego i najbolja Marulićeva pjesma. Ona, s obzirom na vrijeme, kad je postala, imade svoju nepobitnu pjesničku vrijednost i zanimljivost, pa se je nadati, da će ovako opremljena i razjašnjena naći u opće u hrvatskom narodu, a naročito u njegovu mlađem naraštaju, dosta čitalaca, kako bi se tako ispunilo i proricanje pjesnikovo, da će se ta židovska junakinja u njegovoj pjesmi slaviti, 'dokle zemlja ova bude na karte folj slovinjska čitit slova', – a to bi bio i najbolji način, kojim bi se hrvatski narod mogao odužiti sjeni svojega najstarijega pjesnika.«²⁴

Marulić se slavi kao začetnik hrvatskoga »umjetnoga pjesništva«, kao pisac koji je svojim latinskim djelima postigao svjetsku slavu, ali se njegova djela ne čitaju. Stoga samo na prvi pogled začuđuju riječi Jakše Čedomila kada se osvrće na proslavu 400. obljetnice hrvatske književnosti:

»Napokon navršio se i god, a ništa nije bilo spravno, ništa još ne bješe učinjeno. Sram nas bilo, zaključili da se nešto mora prirediti za koju mu drago svečanu

²¹ Za govor M. Begovića u Splitu saznajemo iz *Obzora* 1901., br. 253 (PROSLAVA *Obzor* 1901: 3).

²² Usp. A. Sapunar, »Pjesmotvori u čast Marka Marulića«, *Baština* 16/21, 35–46., Tomasović (1999: 288–290).

²³ *Ljetopis Društva hrvatskih književnika za godine 1900.–1903.*, Zagreb, 1903., kojega je napisao tajnik Društva Milan Grlović u svom drugom dijelu donosi detaljan izvještaj proslave »četiristogodišnjice hrvatske umjetne književnosti« gdje se donosi program svečanosti, te prilažu sakupljeni govori, sastavci i izjave Bulića, Mažuranića, Trnskoga, Banića, Milića, Milčetića, Markovića i dr.

²⁴ Iz predgovora izdavača: Marko Marulić, *Judita* (1901).

prigodu: nešto što može časom ushititi prisutne, pa se zaboravlja i mine bez traga. Do malo vremena moć će se jedino iz godišnjaka listova 1901. znati da je te godine padala četiristogodišnjica hrv. knjige, drugih spomenika o tom neće se naći ni u narodu, ni u samoj književnosti. Rek bi da nas malo zanima i Marulić i sama četiristogodišnjica naše knjige« (Čedomil 1901: 337).

Osvrćući se na aktualne prilike u Splitu i Zagrebu, Čedomil s gorčinom zaključuje:

»Žaloso je što nijesmo znali, ili nijesmo htjeli, ili nijesmo mogli bolje proslaviti taj znameniti god, žaloso je je što smo ga u Splitu morali slaviti kao nešto zazorna, kao nešto smjela, žaloso je što smo ga u Zagrebu morali slaviti uz demonstracije, malo vremena poslije jasnih izbora, i to baš onih dana kad za veću našu sramotu i žalost mogli smo čitat što sve Francuzi, sa narodnom svojom vladom na čelu, spravljaju u slavu stogodišnjice pjesnika V. Hugo« (Čedomil 1901: 338).

Još su poraznije usporedbe proslave hrvatskoga i talijanskoga klasika, začetnika nacionalnih književnosti, Marulića i Dantea:

»Kad Italija slavi Dantea kao začetnika svoje književnosti, slavi čovjeka i djela što imadu za narod najveću važnost, koja i sad kao i on čas što su izašla na svijet, utjelovljuju dušu i težnje cijeloga naroda. Svaki dan Dante postaje sve više talijanskim pjesnikom, pjesnikom svoga naroda. Kad mi slavimo Marulića slavimo čovjeka čija djela su nam nepoznata, ili ako i znamo i čitamo, čitamo ih i smatramo ih kao neki kuriozitet, kao nešto što je bilo napisano pred 400 godina, a iz njih znamo što smo i prije znali, samo nešto više znamo na filološkom polju. Ta su djela za nas mrtva, kao što su morala biti mrtva slova čim su se i rodila.« (Čedomil 1901: 339).

Spram Gundulićeva *Osmana*, ili pak u posve nekompatibilnome obzoru spram Kačića i Relkovića, Marulićeva su djela za aktualnu čitateljsku svijest mrtva. Nesrazmjer između sveslavljeničkoga karaktera velikih Marulovih obljetnica, općenacionalne euforije koja je zahvatila sve kulturne i znanstvene institucije, vrijednih znanstvenih studija iz iste godine (Kasandrić, Šrepel) i općega mnijenja rezultat je porazne činjenice o kojoj je govorio Müller, a potvrdio i J. Čedomil i V. Dukat (1901: 2): »koliko je god (*Judita*) važna za hrvatsku literaturu, imade danas samo historičku vrijednost«, i ona za razliku od Gundulićeva *Osmana*, »osim stručnjaka ne nalazi među mladeži ni jednoga čitatelja«.

2.

U istoj slavljeničkoj godini i u osvit brojnih svečanih manifestacija objelodanjena je i Vodnikova književnopovijesna studija *Prvi hrvatski pjesnici* i ona je u mnoštvu prigodnih napisa o Maruliću ostala nezamijećena.²⁵ Pretходеći tek neznatno (nekoliko mjeseci) ovim prigodnim manifestacijama, a

²⁵ Prigodom 400. obljetnice hrvatske umjetničke književnosti i Vodnik je 1901. godine objavio u Pragu rad pod naslovom: »Smery starših chorvatského básnictví, Ku 400, výročí založení krásné literatury chorvatské«. *Rozhledy*, XII, 7, 198-203. (16. XI. 1901). Usp. hrvatski prijevod ovoga rada: B. Drechsler, »Srnjerovi starijeg hrvatskog pjesništva«, *Hrvatska* XVI, br. 268, str. 1-2, br. 268, str. 1-2, (Zagreb 21. i 22. XI. 1901.).

nastankom vezana uz Prag, gdje se Vodnik našao s drugom grupom hrvatskih modernista na samome početku svojega intelektualnog profiliranja, ove su Vodnikove književnopovijesne prosudbe ipak kompatibilne s većinom prigodnih natpisa iz 1901. Ništa od slavljeničke euforije nećemo pronaći u Vodnikovu književnopovijesnom portretu Marka Marulića, što za književnoznanstveni diskurz i nije nedostatak. Ipak, za žaliti je što je tek neznatna vremenska razlika dijelila ovu Vodnikovu studiju od vrijednih Kasandrićevih i Šrepelovih studija, koje bi da ih je Vodnik poznao po svemu sudeći izmijenile njegovu književnopovijesnu vizuru. Istini za voju, ova je Vodnikova književnopovijesna studija, koja je izašla u ediciji *Zbornik pouke i zabave* u nakladi V. Jelovšeka, po riječima izdavača objavljena bez velikih nada i obećanja »jedino s uvjerenjem da će se možda ipak naći koja stotina duša, koja će spoznati opravdanost i nuždu našega rada«, u »bijednim prilikama indiferentizma, bezbrižnosti, dapače cinizma prema najvećim i najsvetijim stečevinama modernoga doba« (Vodnik 1901: 2). Po svemu sudeći ona nije imala većih znanstvenih pretenzija i nastala je u cilju populariziranja književnih smjerova, njihovih predstavnika i djela prosječnome čitatelju, pa bi je u tom benevolentom obzoru trebalo i vrednovati.

S obzirom na narav književnopovijesnoga rada, koji sam po sebi ne uključuje istraživačku dimenziju koliko znači prezentaciju i usustavljanje već zadobivenih rezultata, Vodnikova studija vjerno zrcali stanje maruloloških istraživanja prije 1901. godine. U ovoj je književnopovijesnoj studiji Vodnik podijelio zablude svojih prethodnika i, kada je riječ o Marku Maruliću, dao maha posve površnim i nekritički utemeljenim opservacijama jednako kada je riječ o Marulićevu životu, kao i onda kada se upustio u kritičko-estetičku prosudbu njegovih tekstova. To se, primjerice, ne bi moglo utvrditi za njegov pristup H. Luciću, spram kojega kao »najljepšega tipa našeg čovjeka pod dojmom renesanse« Vodnik nije krio posvemašnji afinitet (Vodnik 1901: 37). Tipičnost i reprezentativnost Lucićeve pojave u kontekstu renesansne književnosti, naspram prijelaznoga karaktera Marulićeva djela,²⁶ odgovarala je Vodnikovoj potrazi za »tipovima« u kojima se na najbolji način mogu potvrditi i ovjeriti postavke Tainove *Filozofije umjetnosti*, koja je presudno djelovala na njegovo najranije intelektualno profiliranje.²⁷

Međutim, u ovu se Vodnikovu najraniju prosudbu o Maruliću neoprezno uvukla i njegova osobna nesklonost srednjovjekovlju, kojega je posve točno, morao detektirati u višeslojnosti Marulićeva djela.²⁸ Tako je Vod-

²⁶ Vodnik u *Povijesti* (1913.) pronalazi u Marulićevoj pojavi tipsko obilježje: »čitavom pojavom on (Marulić) je izraziti tip na izmaku jedne velike epohe« (Vodnik 1913: 104).

²⁷ Usp. Aleksandrov-Pogačnik (1987: 75–79).

²⁸ Iste godine kad je objelodanjena ova Vodnikova studija objelodanjen je i rad M. Šrepela (1901: 154–220), uz Kasandrićev, jedan od najranijih i najvrijednijih radova za uvid u temeljne značajke Marulićeva djela na koje će se potom oslanjati svi kasniji marulolozi od

nik doista točno procijenio Marulićevu pripadnost duhovnome horizontu srednjovjekovlja, ali mu je njegova odbojnost spram srednjovjekovlja »kao ere tmine i mračnjaštva« (Vodnik, 1901: 21) posve oduzela mogućnost objektivnije književnoestetske valorizacije u koju se on u nizu književnih povjesnika koji su uslijedili doista prvi upustio. Ipak, u ocjeni Marulićeva djela i njegova značenja za povijest hrvatske književnosti Vodnik s »mladenačkim zanosom«, ali i znanstvenom lucidnošću zaključuje:

»Mio nam je ovaj historički rad Marulićev, jer nam je blizak, draga nam je njegova filozofija, jer je njome stekao naš čovjek gotovo prvu riječ u zaštitu i okrepu srednjovječnog kršćanstva prije pojave velikih Hristovih reformatora i nove crkvene reakcije, ali nam je najmiliji njegov rad u hrvatskom jeziku, jer onamo je nastavljao i dočelnik, a ovdje začetnik, o t a c« (Vodnik 1901: 24); (ist. R. P.).

U ocjeni pak *Judite* Vodnik je suzdržan opisujući je kao »jednostavnu transfiguraciju bibličkih lica, možda još i slabu transfiguraciju, no nije božje bilo u to doba ni drugdje, jer svrha duhovne poezije bijaše svugdje ista« (Vodnik, 1901: 24). O *Juditi* kao »jednostavnoj transfiguraciji bibličkih lica« još će porazniju ocjenu donijeti Medini (1902: 83) ustvrdivši kako je *Judita* »većim dijelom slobodni i razvučeni prijevod iz Biblije (...) tako da se u njemu izgubiše ljepota originala.« Istu će ocjenu ponoviti, točnije prepisati i Bogdanović u svojem *Pregledu književnosti hrvatske i srpske* (1914: 103).

Odbivši, dakle, ove interpretacijske propuste na račun nedostatka kritičko-estetičkih čitanja Marulićeve *Judite*, začuđuje Vodnikov gotovo »beletristički pokušaj« u opisu Marulićeva života, što bi iz motrišta kasnijega Vodnikova recenzentskoga suda nedvojbeno zaslužilo osudu. Odveć je poznata činjenica kako je prvi, premda ne i najpouzdaniji, izvor za rekonstrukciju Marulićeva života životopis F. Božićevića Natalisa, Marulićeva mlađeg kolege, štovatelja i prijatelja.²⁹ U tom smislu Vodnik čini isto što i Kuzmanić (1846: 331–334), Kukuljević (1869: XLVIII–XLIX), Ljubić (1869: 366) i Medini (1902: 77), a u prikazima Marulićeva života provlačilo se Natalisovo svjedočanstvo kao vjerodostojno sve do Fiskovićeve studije (1950: 186–204), kada će se podatci iz Natalisova životopisa temeljito revidirati. Nekritičko preuzimanje podataka iz posve hagiografski intonirane Natalisove biografije, dodavanje im vlastitih ne manje proizvoljnih tumačenja moglo bi se u većoj ili manjoj mjeri pripisati brojnim autorima. Omiljeni dijelovi iz Natalisove biografije koji su redovito bivali podvrgnuti novim

Kasandrića nadalje. Marulić je po Šrepelu doista »l'uomo universale kako ga je shvaćala renaissance; samo je razlika u tom, što vas književni rad Marulićev ne odiše duhom svjetovne renaissance, nego mu je korijen u latinskoj religiozno-crkvenoj književnosti druge polovine srednjega vijeka.« (Šrepel 1901: 156). Usp. primjerice odjek Šrepelovih istraživanja kod Kasandrića (1901: XXVII), Ježića (1944: 75).

²⁹ Božićevićev je rukopis prvi objavio D. Farlati (1765.), tal. prijevod priopćio je L. Svičević (1846.). Hrvatski prijevod sačinio je V. Gliga (»Životopis Marka Marulića Splicanina«, *Nedjeljna Dalmacija* 19. prosinca, 1971.).

interpretacijama jesu oni o tzv. Marulićevu obraćenju i svetačkome, pobožnome životu koji je po Natalisu uslijedio po smrti njegova brata Šimuna, kao i podatak o Marulićevu dvogodišnjemu boravku na Šolti, kamo se – po Natalisu – Marulić uputio kao šezdesetogodišnjak. Glede Natalisova opisa Marulićeva svetačkoga i pobožnoga života jedna je skupina tumača, osobito u kasnijem razdoblju međuraća (Favelić, Šegvić, Lekić, Grgec), bila sklona svetačkoj idealizaciji Marulićeva lika, dok je druga skupina (Kuzmanić, Kukuljević, Kasandrić, Kečkemet i među njima Vodnik) Natalisov podatak o obraćenju vezala uz navodnu zgodu s Papalićem i njihovu zajedničkom noćnom posjećivanju iste Splićanke, kćerke jednog splitskoga uglednika, što je jednom prilikom završilo i fatalno: smrću Marulićeva prijatelja Papalića.³⁰ Njihov je cilj bio dokazati kako Marulić u ranoj mladosti nije živio svetačkim životom, nego obijesno i »pustopašno« sve do navedene zgrade s Papalićem. Spomenuta zgoda-anegdota ima svoje podrijetlo u pisanoj i usmenoj verziji. Zabilježio ju je osamnaestostoljetni talijanski putopisac Pupieni (Constantini) pod naslovom *Kazna zbog razvratnosti*, a pratila ju je i živa, lokalna usmena predaja o kojoj govore i Kuzmanić (1846: 331–332), i Kukuljević.³¹

Ono što čini Vodnik jest *brikolaž* posve osobene vrste. U okvir Natalisove biografije on ucjepljuje navedenu anegdota i tako mu šestnaestostoljetna hagiografski intonirana Natalisova biografija postaje jamac još nepouzdanije anegdote zabilježene u talijanskog putopisca iz XVIII. stoljeća. K tomu on sve to navodi bez ikakvih znanstvenih skepsi ili ograda i ne pozivajući se uopće na izvore odakle je crpio podatke. Na mjesto Natalisova obraćenja zbog smrti brata Šimuna, Vodnik ubacuje zgodu poznatu iz Pupienijeva putopisa, a zatim nastavlja nizati podatke iz Natalisove biografije i u sadržajnom, i kronologijskom smislu. Potom na isprispovijedanu zgodu, koje uopće nema kod Natalisa, nastavlja Natalisove podatke o Marulićevu »povlačenju u sobicu iz koje je izlazio samo u crkvu« (Vodnik 1901: 32). Sličan pripovjedni i kronologijski poredak pronalazimo i kod Kukuljevića, koji ipak za isprispovijedanu zgodu donosi izvore i ne uklapa je u okvir Natalisove biografije. Kukuljević, međutim, govori i o »još živim glasinama« o ovom događaju, pa čak donosi i podatke o »zubnjaku od sa-petih svionih liestvah Marulića kojim se penjao kradomice svojoj izabranici, a one se još i danas čuvaju na Braču u dvoru sv. Ivana« (Kukuljević, 1869: XLIX). Potvrdu o gradskom predanju ove zgrade ostavio je još Kuzmanić (1846: 331–332) izvješćujući nas o još uvijek živim glasinama u Splitu o ovoj Marulićevoj »zgodi«, koje se poklapaju s Pupienijevim kazivanjem. Kuzmanić ipak navodi i drukčiji stav L. Svitlovića iz iste godine koji

³⁰ Usp. Rapacka (1998: 37), Tomasović (1999: 24–25).

³¹ »U Spljetu kruži od starine njeka pripovjest o Marulieu, koju premda neki za lažljivu proglasiti se trudiše, ipak vjerodostojni pisci, kao Josip Antun Constantini, nazvan Conte Agostino Santi Pupieni (1732.) i naš vriedni A. Kuzmanić istinom priznaše.« (Kukuljević, 1869: XLVIII–XLIX).

odriče vjerodostojnost ovim glasinama i dodaje: »Meni se pak čini, da ako nije na ono ovi slavni Marko nagazio, valjda je koji drug njegov imenjaka od istoga roda, ele ozgo navedenu pripovist po nikako pobiti nemožemo, a i onaj u Pupjenovoj knjizi nije je iz svoje glave izumio, nego je dokazao što je u Splitu čuo, i što se tu od starine malo različito i današnji dan pripovida« (Kuzmanić 1846: 332). Čak i P. Kasandrić (1901: XXIV) svjedoči o živoj usmenoj predaji ove anegdote vjerujući da se ona možda ipak »temelji na kojem istinitom događaju.«

Sve do Fiskovićeve priloga (1950: 186–204) koji preporučuje neka se ova »zgota« posve izbaciti, ona se na ovaj ili onaj način provlačila u prikaze Marulićeva života poprimivši ponekad prave beletrističke obrise.³² Ipak, institucionalna književna povijest obično se od ove »zgotde« ograđivala ili je uopće nije bilježila.³³ Vrijedi spomenuti kako ovu zgotdu od književnih povjesnika posve izostavljaju Šurmin, Bogdanović, Prohaska, Lozovina, Kombol, Ježić, dok Medini (1902: 77) spominje postojanje »kojekakvih priča bez stvarne podloge« te vjeruje Natalisu da uzrok Marulićeva obraćenja treba tražiti u smrti njegova brata Šimuna. Ljubić (1869: 366) tek spominje neku »pripovijetku« zabilježenu kod Pupienija i ne prepričava je.

Ni sljedeći »kamen smutnje«, zapravo »sveto mjesto« hrvatske književnosti kako će Nečujam na Šolti nazvati poljska kroatistica J. Rapacka (1998: 35) nije prošao bez proizvoljnih interpretacija. Natalisov latinizirani toponim *Vallis Surda* većina istraživača od Kukuljevića nadalje prevodi s *Gluha dolina*: Kuzmanić (1846: 333), Kukuljević (1869: L), Medini (1902: 77), Bogdanović (1914: 101), Kombol (1961: 82) i ponovo je tek Fiskovićeve studija (1950.) tomu konačno stala na kraj pokazujući da takvoga mjesta na Šolti nema, te da je riječ jednostavno o Nečujmu, o kojemu uostalom govori već Hektorović.³⁴ U studiji iz 1901. Vodnik (1901: 22–23) doslovno prevodi latinizirani toponim *Vallis Surda* u *Gluhu dolinu*, i ne navodeći uzroke Marulićeva povratka u Split zaključuje: »on je radio u svojoj sobici, ne slušajući klicanje pomladenog svijeta i zato mu je rad sasvim sredovječni« (1901: 23).

Na kraju svojega prikaza, Vodnik pojavu Marka Marulića ne dovodi u svezu s postojanjem splitskog humanističkoga kruga, nego jednostavno za-

³² Usp. Tomasović (1999: 25, bilj. 38, 38a).

³³ Noviji književni povjesnici ovu »zgotdu« s Papalićem obično ne navode. Tako Frančević (1974: 30–31, 1983: 205–206) u opisu Marulićeva života bira »srednji put«, podjednako odbacujući mogućnost da je Marulić živio »objesnim i raspojasanim životom«, kao i da je živio isposničkim i svetačkim životom. Sve priče o obraćenju on odbacuje kao neutemeljene. Slično će učiniti i Frangeš (1987: 489) i Jelčić (1997: 27), a ova će se »zgotda« pojaviti tek kod S. Prosperova Novaka (1997: 166). Premda je ocjenjuje kao »izmaštani incident«, Novak joj kao izvor navodi Natalisovu biografiju, a ne stvarni izvor: Pupienijev putopis. Kolumbić (1980: 187) odriče vjerodostojnost ovoj »legendi«.

³⁴ Uz latinizirani toponim hrvatski toponim koristi i Ljubić (1898: 366), Kasandrić (1901: XXV), F. Bulić (1903: 16).

ključuje kako je njegovu pojavu potrebno najjednostavnije protumačiti kao pojavu darovita čovjeka, »a da je u samome Splitu bilo ma kakvih zdravih uvjeta i poticaja oko hrvatske knjige, jamačno bi se i poslije Marulića našlo ondje valjanih literata, no Spljet je iza Marka kroz više stoljeća literarno upravo mrtav, izuzmemo li neka mrtva imena« (1901: 27). Ukratko se osvrće i na Marulićevu *Suzanu* kao i na njegove najvažnije pjesničke i teološko-moralističke i historiografske tekstove. *Davidijadu* uopće ne spomnje premda je za njezin naslov morao znati ako ne drukčije a ono iz Natalisove biografije.³⁵

3.

Desetak godine kasnije, točnije 1913. godine, Vodnikova *Povijest* pokazuje ne samo evoluiranje ranijih stavova iz 1901. godine nego dapače posve oprečne sudove u detektiranju književno-stilskih i estetskih slojeva Marulićeva opusa, osobito njegove *Judite*. Vodnik se neće zadovoljiti bibliografskim podacima, niti pukom kronologijom³⁶ otkrivajući jasnu koncepciju povijesti nacionalne književnosti u kojoj će »prvoga klasika« hrvatske književnosti smjestiti u kauzalne i temporalne sveze s matičnim hrvatskim kao i europskim književno-kulturnim prostorom u dijakronijskom i sinkronijskom smislu.

Vodnikova je *Povijest* utemeljena na posve drugačijim metodologijskim i spoznajnim pretpostavkama od njegova prvijenca iz 1901. Posve jasnih metodologijskih i znanstvenih usmjerenja koja je izoštrio prateći i kritički ocjenjujući suvremenu književnopovijesnu produkciju, Vodnik je imao pred sobom posve jasnu koncepciju i metodu, što je uz poznavanje izvora i predmetne literature smatrao temeljnim preduvjetom književnopovijesnoga rada. Nakon što je ukratko izložio temeljne značajke humanizma i renesanse,

³⁵ Uzroci zbog kojih on ne navodi *Davidijadu* leže u poznatim činjenicama: u trenutku kada Vodnik piše svoju studiju u našoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti nema traga o *Davidijadi*. O prvom pjevanju *Davidijade*, za koje se kasnije utvrdilo da nije Marulićevo, prvi glas je potekao upravo od znamenitoga Splićanina Frane Bulića koji je o pronalasku *Davidijade* u obitelji Alberti obavijestio M. Šrcpla, a on potom našu znanstvenu i kulturnu javnost.

³⁶ Š. Ljubić (1869: 366) donosi podatke iz Marulićeva životopisa i valorizira Marulićevo mjesto u kontekstu hrvatske književnosti po uzoru na Kukuljevića. Ipak, Ljubić unosi preinake u Kukuljevićevu sintagmu i Marulić postaje »ocem naše narodne književnosti«, što je u recepcijskom horizontu onodobne čitateljske svijesti značilo pozitivno estetičko prevrednovanje. Ne ulazeći u interpretaciju književno-estetskih slojeva Marulićeva opusa, što je uostalom izlazilo iz koncepcije njegove književne povijesti, Ljubić točno ocjenjuje Marulićevu epohalnu vrijednost prijelazne figure za hrvatsku književnost (Dante) i izbjegava neke faktografske netočnosti koje su se kasnije nekritički prenosile s generacije na generaciju. Usp. Ljubić (1869: 366–369). Šurmin (1989: 71) se i dalje drži Kukuljevićeve podjele Marulićeva opusa i posve izostavlja književnoestetsku raščlambu zadovoljavajući se tek konstatacijom kako Marulićevo djelo ima uglavnom historijsku vrijednost te »da je kod Marulića zanimljivo tek nastojanje oko epskog načina pjevanja«.

književne prilike u Italiji kao kolijevci humanizma i renesanse, opisao rad hrvatskih latinista, koje je u skladu sa svojom koncepcijom književne povijesti smatrao »organičkim« dijelom hrvatske književnosti, predstavio književni rad Dubrovčana – posebno poglavlje posvetio je »trubadurskoj poeziji« Šiška Menčetića i Džore Držića, pjesnicima Ranjinina zbornika i A. Čubranoviću – Vodnik je »otvorio« mjesto Marku Maruliću (1913: 100–113) koji je sudeći već po mjestu pojavljivanja u književnopovijesnome nizu izgubio primat »oca hrvatske književnosti«.

Za razliku od 1901. godine, ovoga puta Vodnik navodi postojanje splitskoga humanističkoga kruga, što je iz književnohistorijskoga motrišta bitna činjenica, odlučuje se za znatno ozbiljniji pristup i kloni se neprovjerenih i suvišnih anegdota. Tek usput on spominje, ali ovoga puta ne prepričava »zgodu s Papalićem« nego navodi izvore: »Marulić je vjerojatno po običaju plemića onoga doba proveo svoju mladost obijesno i raspojasano – o čemu svjedoči jedna priča zabilježena u XVIII. stoljeću sačuvana u tradiciji do naših dana, ali se veoma rano uozbiljio« (1913: 101). Preuzima od Natalisa podatak o Marulićevu odlasku na Šoltu i ovoga puta izmišljenomu hrvatskomu toponimu dodaje i stvarno mjesto Marulićeva boravka: Nečujam.

Razvidna ođmjerenaost u preuzimanju anegdotskih pojedinosti o Marulićevu životu, navođenje izvora i uopće skromno mjesto koje pridaje Marulićevoj biografiji u odnosu na Marulićev književni rad, govore o posve drukčijim autorskim ciljevima i nakanama kao i posve drukčijem recepcijskom sloju od onoga iz 1901. Računajući na znanstvenu kritiku i reakciju akademske javnosti, koja uostalom i nije izostala,³⁷ Vodnik je svoje stavove nastojao izricati oprezno i znanstveno fundirano. Tako je primjerice u nabrajanju i opisu Marulićevih djela posve izostavio Marulićeva »skazanja« za koje nije bilo pouzdanoga autorstva, premda je Kukuljević među *Pjesme Marka Marulića* uvrstio tri priloga: *Prikazan'je historije svetoga Panuncija (...)*, *Skazan'je od nevoljnoga dne od suda ognjenoga napokonji koji ima biti i Govoren'je svetoga Bernarda od duše osujene*.³⁸ Tek usput on spominje da je Marulić »spjevao više manjih pjesama nabožnog i refleksivnog sadržaja, a spominju se pod njegovim imenom i nekotika crkvena prikazanja.« Kraće i dijaloške pjesme »duhovne i bogoljubne« (Kukuljević: 1901, LXXI) Vodnik također ne navodi, dok su pjesme »šaljivo-satirične, ili pokladnice i smiešnice«: *Anka Satira, Poklad i korizma, Spovid koludric od sedam smrt-*

³⁷ Braneći se od »neutemeljenih optužaba«, B. Vodnik (1914: 1–2) polemizira s dvojicom kritičara. Jedan od njih je anonimn (Obzor, 101) dok je drugi slovenski kritičar Ivan Grafenauer. Usp. i Šurmin (1914: 321).

³⁸ Sumnje u Marulićevo autorstvo *Skazan'ja od nevoljnoga dne (...)* iskazao je još 1893. J. Broz. Usp. pregled problema oko atribucije ovih dramskih tekstova u Slobodan Prosperov Novak, *Dramski rad Marka Marulića*, Zagreb, 1986., str. 9–15; N. Kolumbić, »Marulićevi dijaloški i dramski tekstovi«, u: *Marko Marulić, Dijaloški i dramski tekstovi*, Split, 1994., str. 9.–10. Usp. Tomasović (1999: 166).

nih grihov, predstavljene s nekoliko riječi.³⁹ Samo u jednoj rečenici (1913: 105) spominje *Davidijadu* »veliki religiozni ep«, točnije tada poznato jedno pjevanje koje je pogrešno atribuirano Maruliću.⁴⁰ Osim o *Juditi* on nešto opširnije govori o *Suzani* i *Dobrim naucima*. Navodi i Marulićeve prijevode: *Stumačenje Kata*, *Od nasliđovanja Isukarstova* i za autora potonjega spisa ostavlja otvorenim pitanje autorstva.

Osjetljivost i sluh za relevantna književnopovijesna, pa i tekstološka pitanja, Vodnik je pokazao i svojim objašnjenjima »jednoga od najtežih i najnejasnijih mjesta stare hrvatske književnosti – spornoga mjesta o *začinjavcima*«. ⁴¹ Polemizirajući s Medinijem (1903: 612) koji pod Marulićevim *začinjavcima* podrazumijeva Marulićeve prethodnike pjesnike »koji su živjeli u gornjoj Dalmaciji«, ⁴² Vodnik zastupa tezu kako Marulić pod *začinjavcima* misli na »prikazanja«: »na hrvatsku poeziju, i to ne po formi, već po duhu i svojoj nutrini srodnu njegovoj *Juditi*«:

»Po običaju dakle pisaca reprezentacija uzima i on (Marulić) gradu iz *Svetoga pisma*, ali je ne podaje u njihovoj formi – tj. u formi drame, već gradi epos, uzima dakle za domaću gradu pjesničku formu starih latinskih pjesnika i ko da je posve siguran, da prvi utire put za buduće književnike, ističe kontrast domaćeg »običaja« i »zakona starih poet«, koji se prvi put u *Juditi* slijeva u jednu cjelinu« (Vodnik 1903: 612).

³⁹ Dok ove pjesme u svojem književnopovijesnom prvimjencu (1901: 26) povezuje s maskeratama, u *Povijesti* izrijekom tvrdi kako one nisu »ni u kakvoj svezi sa maskeratama, već je to posve sredovječna poczija, zapravo pokladana farsa, namijenjena zabavi redovnika i kolu-drica u samostanu, a bit će da to i nisu izvorne, već prevedene pjesme« (Vodnik 1913: 113).

⁴⁰ Slično postupa i V. Lozovina (1936: 64.) dok Kombo (1961: 86) opširno analizira i ocjenjuje ga »među najljepšim od svega što je izašlo ispod Marulićeva pera.« *Dossier* o zgodama i nezgodama autografa *Davidijade* usp. Tomasović (1978: 68–74, 1999: 105–106).

⁴¹ Od mnogobrojne literature o »začinjavcima« usp. Kulundžić (1966: 769–801), Vončina (1979: 77–107) Rapacka (1998: 29–35), Tomasović (1999: 188–189).

⁴² Sporno je kod Medinija, po Vodnikovu sudu, to što on pronalazi srodnost »po mišljenju i shvaćanju i po odgoju« između narodnih pjevača koje odbacuje kao moguću Marulićeve prethodnike i nepoznatih »predšasnika« koji su »pjevali kroz stoljeća u istom duhu ko Lucić, Gjore Držić i Menčetić, a između ovakvih i onakvih predšasnika postoji golem razlika« (Vodnik 1903: 612). Na taj je način, po Vodnikovu sudu, Medini morao prihvatiti »dvostruke predšasnike«. Ovakva pak spekulacija o Medinijevom objašnjenju *začinjavaca* nema potvrde u samim Medinijevim riječima i Vodnik ili nije razumio ili je svjesno ispustio temeljnu Medinijevu tezu kako prave uzore *začinjavcima* treba tražiti u nepoznatim autorima versificiranih biblijskih i svetačkih životopisa, što je poslije Kukuljevićevih i Kasandrićevih uopćenih zaključaka o *začinjavcima* kao Marulićevim pjesnicima prethodnicima, prva jasno postavljena teza o *začinjavcima* kao autorima biblijskih i svetačkih legendi i ona će se kasnije pojaviti i kod Fanceva, Kombola i Skoka. Usp. Kukuljević (1869: LXVII): »Znamcnito je da u toj svoj posveti (Marulić) naročito kaže, da i drugih umjetnih pjesnikah na hrvatskom jeziku još prije njega bijaše, jer se samo tako tumačiti mogu njegove rieči: 'Evo bo historiju tuj svedoh u versih, po običaju naših *začinjavaca* (pjesnikah, od *začinke* = pjesme) i jošte po zakonu onih starih poet, kim ni zadovoljno počitati, kako im je dilo prošlo.« Usp. Kasandrić (1901: LIV): »*Juditu* i *Suzanu* pjeva jošće po zakonu starih poet, ali druge pjesme pjeva jedino po zakonu naših *začinjavac* onog vremena.« Pod *začinjavcima* Kasandrić dalje podrazumijeva »neznane pučke *začinjavce* (pjesnike) koji su i prije njega pobožne pjesme pjevali.«

Na taj je način Vodnik dao nešto određenije tumačenje *začinjavaca* od onoga iz 1901. kada prilično neodređeno i površno zaključuje kako Marulić pod *začinjavcima* misli »ili na starije naše latiniste, ili na starije hrvatske pjesnike« (1901: 24). Obje će međutim teze Vodnik napustiti u *Povijesti* (1913: 106) gdje pod *začinjavcima* ne podrazumijeva više starije nego Maruliću suvremene pjesnike: *trubadure* (petrarkiste). U ovom obrazloženju Vodnik će uglavnom ostati usamljen⁴³, premda se kod Slamniga (1970: 18) i Franičevića (1969: 33) mogu odčitati odjeci Vodnikovih stavova. Tek će u akribičnoj raspravi J. Vončina (1979: 77–107)⁴⁴ »usamljeni« Vodnik naći potporu:

»Analizom se, dakle, može zaključiti da je bio u pravu osamljeni Vodnik sa svojim shvaćanjem spornoga termina te da dobro čine oni što mu se vraćaju, i to tražeći kompromisno rješenje po kojem bi začinjavac mogao značiti i glagoljaša i leutaša (Franičević) ili mu pak – još bolje – određuju samo značenje svjetovnog pjesnika (Slamnig)« (Vončina 1979: 105).

I suvremena tumačenja »zagonetne« riječi *začinjavac* (Rapacka, 1998: 32, Tomasović, 1994–28, 1999: 188) ne odriču mogućnost da su *začinjavci* opjevali uz pobožne sadržaje i svjetovne motive.⁴⁵

U estetsko-kritičkoj raščlambi Marulićevih djela Vodnik je ovoga puta imao pred sobom ne samo Kukuljevića, nego i Šreplove i Kasandrićeve studije, kao i gotovo sve značajnije radove o Maruliću iz obljetničke 1901. godine.⁴⁶ Izrijeekom se suprotstavljajući Maretićevoj ocjeni, Vodnik veli: »Marulićeva *Judita* ima lijepu pjesničku cjelinu i pokušaj da se on kao pjesnik potcjenjuje, ostao je posve usamljen.«⁴⁷ *Judita* je po Vodnikovu sudu »najveće i najljepše Marulićevo hrvatsko pjesničko djelo«, a u kontekstu hrvatske književnosti »najstarija hrvatska epska pjesma« (113: 110). Osobito afirmativno Vodnik ocjenjuje Marulićevu horizontalnu usmjere-

⁴³ Slamnig (1970: 13) na Vodnikovu tragu uzore *začinjavcima* pronalazi u pjesnicima *Ranjinina zbornika*, Ježić (1944: 73) navodi i Vodnikovo i Fancevljevo mišljenje o *začinjavcima* i donosi vlastito tumačenje – danas posve odbačeno – o *začinjavcima* kao suvremenim narodnim pjevačima.

⁴⁴ Vončina (1979: 104) naime zaključuje kako je sporni termin *začinjavac* za Marulića značio nešto poput upozorenja za metričku inovaciju koju uvodi u opjevanju nabožnih tema (umjesto dodatašnjeg osmerca on uvodi moderni dvanaesterac iz svjetovnoga pjesništva).

⁴⁵ Spomenuti znanstvenici (Rapacka, Tomasović) uzore Marulićevoj podjeli pronalaze u Dantea, na što je upozorio još Kasandrić (1901: LXVI).

⁴⁶ Fancevljevi radovi, njih tridesetak izašli su u meduraču i njegovi tekstološki i atributivni naponi uslijedili su poslije *Povijesti*. U popisu literature o Marku Maruliću Vodnik je naveo gotovo sve radove o Marku Maruliću od najranijih (Natalis) do temeljnih Kasandrićevih i Šrepelovih studija. Iz obilja naslova o M. Maruliću iz obljetničke 1901. godine Vodnik je naveo opširnije studije I. Milčetića, N. Andrića, J. Florschützta, Đ. Šurmina, ali i značajnije prigodne natpise iz *Prosvjete* i *Vijenca*. Od prigodnih govora iz 1901. Vodnik je naveo govor F. Bulića, uglednoga Splitsanina, arheologa po struci, koji se doista svojim sadržajem i širinom iznesenih zapažanja izdvaja od ostalih prigodnih govora.

⁴⁷ Usp. Vodnik (1913: 103, bilj. 3).

nost širim slojevima pučanstva te ponovno ističe kako je »*Judita* najstarije hrvatsko djelo s ovom namjenom« (113: 110). U pogledu značenjske interpretacije, Vodnik u *Juditi* pronalazi alegorijsku intenciju priklanjajući se na taj način Kasandrićevoj analizi (1901: LVIII), što će i nadalje ostati stalnim mjestom interpretacije *Judite*.

»Nema sumnje, pjesnik je s naročitih povoda odabrao priču o Juditi, i djelo njegovo imalo je dosta izrazitu suvremenu tendenciju. Obradujući u doba napona turske sile i najtežega stradanja našeg naroda biblijsku priču o junakinji, koja je oslobodila narod izraelski od vojske Olofernove, kad se činilo, da više spasa nema, pjesnik je htio, da ovo djelo bude razgovor i utjeha njegovu narodu, da ne klone u očajnoj borbi, već da se uzda u pomoć Božju« (Vodnik 1913: 110).⁴⁸

Kao potvrdu da su tadašnji čitatelji prepoznali Marulićevu poruku, Vodnik opisuje naslovnicu Mirkovićeva izdanja *Judite* (1522.) prilažući i njezinu presliku. Broj i učestalost izdanja, naslovnice i likovne ilustracije, predgovori djelima i izdavači, poznatost i recepcija djela, sve su to detalji koje uvažava ovaj književni povjesnik ugrađujući ih u svoju književnopovijesnu sintezu. No, najveća je njegova zasluga u nepogrešivoj ocjeni književnostilskih slojeva Marulićeve *Judite* koje će kasniji razvoj maruloloških istraživanja redom sve potvrditi. Opširno interpretirajući Marulićevu *Juditu* on s nepogrešivom lucidnošću izdvaja najvažnije književno-stilske slojeve: utjecaj klasičnih pjesnika, osobito Vergilija, *Biblije* (izdvaja invokaciju) i srednjovjekovnih epičara⁴⁹ i naposljetku utjecaj suvremene trubadurske lirike.⁵⁰ Kao glavnu odliku Marulićeve poezije Vodnik izdvaja »slikovitost i plastičnost u jednostavnom realističnom promatranju prirode i ljudi«, kao i »snagu u crtanju ljudskih strasti« te vještu kompoziciju preuzetu »od klasika«.⁵¹

Ne zadržavajući se samo na Marulićevim pjesničkim djelima, on za književnopovijesne retke prilično iscrpno interpretira misaone slojeve Marulićevih prozaičkih latinskih djela moralno-religioznog i filozofijsko-etičkog sadržaja, nastojeći tako pružiti cjeloviti duhovni profil Marulića i otkriti temeljne odrednice njegova svjetonazora. Ispravljajući »grijehe« starijih književnih povjesnika,⁵² on na prvo mjesto stavlja i osobito ističe filozofički

⁴⁸ Jedan od rijetkih radova koji u *Juditi* izriječkom ne pronalazi alegorijske intencije bio je nepotpisani rad u *Nadi*, HRVATSKA knjiga (1901: 24).

⁴⁹ Sedulius, Juvenius, Arator, srednjovjekovni su epičari koje navodi Vodnik (1913: 108) oslanjajući se očito na Kasandrića (1901: LVII).

⁵⁰ Usp. Tomasović (1978: 76): »Što se tiče *Judite*, već je Vodnik zamijetio da je ona 'puna elemenata trubadurske erotike', da u njoj 'dolaze konvencionalni trubadurski izrazi, biserna kruna, štrila zlatoperna', da je 'posve trubadurski opis ljepote Juditine' da tužaljka na kraju spjeva u kojoj oplakuje Juditu 'posve odgovara frazeologiji trubadura, kad govore o smrti gospoje'.«

⁵¹ O slikovitosti i plastičnosti, kao važnoj osobini Marulićeva izričaja prvi je sustavnije progovorio P. Kasandrić (1901: LXIII), a potpuniju je razradu dao P. Skok u svojoj kapitalnoj studiji (ZBORNIK, 1950: 167–241).

⁵² Š. Ljubić (1869: 367) u skladu sa svojom koncepcijom književne povijesti bibliografski navodi sva poznata Marulićeva djela, ali književnopovijesnu ocjenu preteče tek na Marulićeva

rad Marulićev. Već 1903. godine u ocjeni Medinijeve *Povijesti*, on ukazuje kako je ključ za razumijevanje Marulićevih hrvatskih pjesničkih djela u njegovim latinskim »filozofičkim« djelima:

»Od svih naših starih književnika najviše se griješi protiv Marka Marulića; naši literarni historici ili posve ignoriraju njegov filozofički rad ili ga spominju sa nekoliko fraza, koje se dadu izvaditi iz samih naslova ovijeh radnji« (Vodnik 1903: 614).

Kao što povijest nacionalne književnosti Vodnik vidi kao »organičku cjelinu«, tako se i djela pojedinih autora, po Vodnikovu sudu, moraju nužno predočiti kao dijelovi jedne cjeline. Prevažna je Vodnikova postavka, koju on zastupa i provodi u djelo, kako je umjetnik »u s v e f o r m e s v o j e t v o r b e u d a h n u o j e d n u d u š u« (Vodnik, 1903: 613), te da stoga nema razloga dijeliti njegova djela prema rodovskim, vrsnim ili inim odrednicama. Medinijeva *Povijest* u kojoj je dispozicija građe provedena prema rodovskim i vrsnim odrednicama,⁵³ po Vodnikovu je sudu stvorila »kaos« poslije kojega čitatelj nema predodžbe niti o povijesti književnosti, niti o pojedinim autorima. Vodeći računa o tome da je djelo Marka Marulića za književnu povijest značajnije od njegova životopisa i da je pisac Marko Marulić važniji od sredine kojoj je pripadao⁵⁴ i ponajviše zbog toga što je za raznolike forme autorskih tvorbi tražio zajedničko uporište i jedan izvor, Vodnik je još 1913. godine mogao posve točno detektirati najvažnije odrednice Marulićeva svekolikoga, književnoga, teološkoga, historičkoga i inoga rada. Tek je na taj način Vodnik mogao ocrtati obrise Marulićeva duhovnoga profila, koji su nečitljivi zadržimo li se samo na njegovim pjesničkim djelima. *Poeta christianus, poeta doctus* i *začinjavac* kao temeljne troznačnice lika Marka Marulića, kako ih je sumirao Tomasović (1994: 8, 1999: 46), naznačene su u Vodnikovu književnopovijesnome portretu Marka Marulića.

Marulić kao kršćanski mislilac svjetskoga glasa u doba »predreformacije«, kao etičar bez skolastičnih tančina, »enciklopedista praktične kršćanske filozofije«, Marulić kao pisac latinskih stihova, i naposljetku Marulić kao autor *Judite*, najstarijega hrvatskog epa.⁵⁵ I ne sluteći sva otkrića o recepciji Marulića u svjetskim knjižnicama, koja će se neprestano množiti u

djela pisana hrvatskim jezikom. Šurmin (1898: 70) nabrāja najvažnija Marulićeva latinska djela i opisuje s nekoliko riječi njihov sadržaj, dok Medini (1902: 78) u oslonu na Šrepela i Kasandrića premda ih nigdje ne citira zaključuje: »Marulić pak nije samo pjesnik, on je i starinar, i filozof, i teolog, i učenjak, u jednu riječ neka vrst enciklopediste, kakvih je bilo i inače naći u Italiji onih vremena.« Nakon što je ukratko nabrojio i opisao najvažnija Marulićeva latinska djela teološko-moralne orijentacije, Medini ocjenjuje kako ona »sada za nas nemaju baš nikakve literarne vrijednosti«, i nastavlja u istome duhu: »Marulićevi dokazi ne mogu, koliko nijesu moralni, održati moderne kritike, a i današnja etika polazi kadikad s drugoga stajališta.«

⁵³ Usp. Pavličić (1983: 65), Frangeš (1967: 211).

⁵⁴ Usp. Vodnik (1910b: 263).

⁵⁵ Pri tome se, dakako, ne zaboravlja na stariju tradiciju latinističke humanističke epike od J. Bunića s početka 16. stoljeća na dalje.

posljednjem desetljeću, Vodnik zaključuje ono što će se neprestano sve do najnovijih otkrića potvrđivati: »za crkvene renesanse on je najčuveniji kršćanski mislilac i pisac, njegova se djela čitaju i prevode po čitavom kršćanskom Zapadu, čitavom pojavom on je izraziti tip na izmaku jedne epohe« (1913: 104).

U enciklopedijskoj natuknici *Marko Marulić* (1927: 810) Vodnik je sumirao i ponovio rezultate iz svoje *Povijesti* (1913.). Ponavlja se kratki iskaz o »Marulićevoj objiesnoj mladosti i obraćenju«, kao i o njegovu povlačenju u »manastir Sv. Petra«, ali se navodi samo hrvatski toponim Nečujam. Vodnik nabraja naslove i izdanja Marulićevih najvažnijih djela na latinskoj i hrvatskoj jeziku, zadržavajući se podrobnije tek na opisu *Judite* »prvog M. pjesničkoga djela na hrvatskom jeziku« opisujući ga kao »najstariji ep i prvo hrvatsko štampano djelo«. U interpretaciji *Judite* ponajviše se oslanja na Kasandrića – jedino njega navodi u popisu literature⁵⁶ – što je rezultiralo i posve afirmativnom estetskom ocjenom: »*Judita* ima i svoju pjesničku vrijednost.«⁵⁷

4.

Svoja je metodologijska i znanstvena usmjerenja Vodnik iskristalizirao kroz dosljednu kritičku recepciju književnih povijesti i književnopovijesnih priručnika svojih suvremenika (Medinija, Gavrilovića, Skerlića, Murka, Popovića, Šegvića, Bogdanovića, Prohaske)⁵⁸. Izuzev Murka i Skerlića svi su

⁵⁶ U samome tekstu navodi i Izdanje JAZU: *Stari pisci hrvatski*.

⁵⁷ I u svojim čitankama iz 1916., 1920., 1923. Vodnik je spustio na razinu srednjoškola Marulićevo djelo o starozavjetnoj udovici Juditi, dajući pregled najvažnijih podataka iz Marulićeva života i djela, kao i kratku književnopovijesnu i estetičku ocjenu *Judite*. Iz *Judite* je Vodnik odabrao »Posvetu« i pojedine ulomke iz 1., 4. i 5. pjevanja. Usp. Vodnik (1923: 39–48), Komboi–Novak (1992: 59).

⁵⁸ Od svih književnih povjesnika u Vodnikovoj su kritičkoj recepciji »dobro prošli« tek Skerlić i Murko koji su Vodniku jedini »utjeha« i izgled za daljnji razvitak književne historiografije, dakako ne hrvatske. Osobite afirmativno Vodnik sudi o njihovoj koncepciji i metodi, pri čemu izdvaja Murkovo moderno »sintetičko« motrište u kojemu se jedna epoha prikazuje iz cjelokupne južnoslavenske književnosti te Skerlićevo uvažavanje Tainovih čimbenika. Usp. Vodnik (1910a: 47, 1910b: 263). Kod ostalih se književnih povjesnika ponavljaju iste zamjerke: nedostatak koncepcije i metode, nenavodenje i nepoznavanje izvora, pogrešno datiranje, diletantizam. Medinijeva je *Povijest* (1902) posve promašene koncepcije i metode, pisana za srednju publiku, a ne za »naučni svijet«, bez navođenja izvora i literature i Medini nije uspio riješiti niti jedno književno-povijesno pitanje stare dubrovačko-dalmatinske književnosti (Vodnik 1903: 579–581, 612–614, 636–638), Gavrilovićevo *Istorija srpske i hrvatske književnosti* (Beograd, 1911.), u odnosu na Grčićevu *Povijest* predstavlja neki napredak: hrvatska se književnost po prvi put u srpskoj književnoj historiografiji nazivlje hrvatskim imenom (premda kod Gavrilovića tek od ilirizma nadalje), ali je rezultat posve pogrešne koncepcije u kojoj se posljedice prikazuju bez uzroka, a dijelovi bez cjeline. Popovićevo *Povijest srpske književnosti* (Beograd, 1909.) posve otcjepljuje organski dio hrvatske književnosti (dubrovačka književnost) i pripaja je srpskoj (Vodnik 1911c: 203–204). Šegvićevo je *Kratka povijest hrvatske i srpske književnosti* (Zagreb, 1911.), po Vodnikovu sudu potpuno neupotreblija

oni, po Vodnikovu sudu, umjesto povijesti književnosti ostavili iza sebe tek veće ili manje promašaje, koji niti po koncepciji, niti po metodi, niti po izloženim rezultatima ne zaslužuju naziv književnih povijesti. Hrvatska je književna historiografija, po Vodnikovu sudu »endemička nauka« za koju je »teško reći što je žalosnije: ono čega uopće nemamo, a za što niko od zvanih ništa ne radi, ili ono, što imamo, a ne valja, pa ipak se protiv toga niko ne diže« (Vodnik 1921: 187).⁵⁹ Opća »dekadansa« u hrvatskim srednjim školama, fakultetima i hrvatskome književnom životu rezultirala je i općom dekadansom i depresijom u hrvatskoj »nauci« u kojoj je položaj hrvatske književne historiografije vjeran odraz zatečenoga stanja. »Zdrav naučni život« po Vodnikovu je sudu moguć tek uz očuvanje »naučnih« načela i poštivanje *idealnih*, a ne *praktičnih* ciljeva:

»Nauka je umovanje o istini, a naša literarna historiografija je nauka o istini naše literature kroz vijekove njezina razvitka« (Vodnik 1978: 19).

Pitanjem što je *istina* hrvatske književnosti i kako na ovu »najtežu i najzagonetniju riječ« odgovoriti nacionalnom poviješću književnosti, Vodnik je bio trajno zaokupljen, nastojeći na njega i djelatno odgovoriti: vlastitom poviješću nacionalne književnosti (1913).⁶⁰ Koliko je ona uspjela u praksi odgovoriti *diltheyevski* intoniranim ciljevima – povijest književnosti kao historijska nauka treba odražavati »historiju duha«⁶¹ – koliko Taineovim ili Masařykovim postavkama, a koliko pak pozitivističkoj ideji povijesti književnosti,⁶² ostalo je dvojbeno. Ipak, nedvojbeno jest da je B. Vodnik napisao prvu nacionalnu povijest književnosti u kojoj je (stara) hrvatska književnost prikazana kao jedinstveni i nedjeljivi totalitet, koji je pored svojih pokrajinskih književnih tradicija jedna cjelina koju treba predstavljati hrvatskim imenom.

U jednoj slici prikazati »organički razvitak stare naše književnosti« primarni je Vodnikov cilj.⁶³ Mjesto i uloga M. Marulića »oca hrvatske književnosti« u takvoj je »organičkoj slici hrvatske književnosti« bio najteži ispit. Marko Marulić »prestao je biti ocem hrvatske književnosti«⁶⁴ u dijakronijskome nizu prvih početaka hrvatske književnosti, ali je ostao »ocem« *Ju-*

i bez ikakve svrhe u kojoj je popis pogrešaka bez kraja (Vodnik 1911b: 713–716). U Prohaskinoj se čitanci potkrao cijeli niz pogrešaka, te je ona nepreporučljiva za školsku uporabu (Vodnik 1919: 268–272, 329–332). Bogdanović u svojem *Pregledu* prepisivanje rezultata tuđeg rada prikazuje kao »samostalan i težak duševni rad« (Vodnik 1921: 189).

⁵⁹ Literarna je historiografija po Vodniku posve samostalna nauka, što ne znači, nego naprotiv nalaže da se u studij književnosti uključe pomoćne discipline kao što su: lingvistika, kulturna povijest, politička povijest, estetika, teorija književnosti, filozofija i dr. Usp. Vodnik (1975: 469).

⁶⁰ Usp. Aleksandrov-Pogačnik (1987: 103–125), Šicel (1967: 200, 1975: 383–384).

⁶¹ Po mišljenju V. Flaker (1978: 11) temelj Vodnikovih teorijskih polazišta svodi se na definiranje ključnih pojmova: *istina, ideja, duh epohe*.

⁶² Usp. Aleksandrov-Pogačnik (1987: 49–59).

⁶³ Usp. Predgovor *Povijesti*, Vodnik (1913: 4).

⁶⁴ To je Vodnik izrijekom naveo u svojem *Predgovoru*. Usp. Vodnik (1913: 4).

dite »prvoga hrvatskoga umjetničkoga epa«. Tako je ispravljen nesporazum oko čuvenoga epiteta: »otac hrvatske književnosti«, kojega zapravo nitko i nije razumijevao »ad verbum«.

Fremda u praksi Vodnik nije mogao ostvariti sve svoje teorijske namisli, pa se mogu očitati tragovi pozitivističkih metoda, u njegovoj književnopovijesnoj viziji Marka Marulića činjenice nemaju vrijednost po sebi. Izvanliterarni, objektivni čimbenici nisu nanijeli bitne štete Vodnikovu nepogrešivu smislu za uočavanje bitnoga i izlučivanje nebitnoga. Tim više što Marko Marulić nije bio *objekt* već *subjekt*⁶⁵ književnopovijesnoga procesa koji se ne može razumjeti na temelju povijesnih podataka niti objasniti pukim determinizmom. Sva su djela Marka Marulića dijelovi jedne organske cjeline, »forme« »iste duše«.⁶⁶ Stoga je Vodnik podjednaku pozornost udijelio Marulićevim pjesničkim kao i teološko-moralnim djelima otkrivši tek tako temeljne silnice njegovoga duhovnoga profila. Iskazujući u našoj književnoj historiografiji do tada posve nepoznat »historički smisao« »kao šesto čulo« pravoga književnog znanstvenika »kojim se moderni kritičar umije poistovjetiti sa dušom najudaljenijega naroda i najdrevnije epohe« (Vodnik, 1903: 637), Vodnik je prije M. Kombola ustao protiv ustaljenoga mijenja dotadašnjih književnih povjesnika kako stara hrvatska književnost ima samo »relativnu tj. kulturno-historičku vrijednost, a ne umjetničku vrijednost« (Vodnik, 1903: 637). Ova je pogrešna procjena književnih povjesnika rezultat – kako to točno procjenjuje B. Vodnik – posve nerazvijenoga »historičkoga smisla«, kada se za uporište književnohistorijskoga suda pronalazi uporište u sadašnjem ukusu⁶⁷. Upravo je mjerilo sadašnjega ukusa 1901. godine donijelo tako ostru presudu Marulićevoj *Juditi*, i to slavljene geste nisu mogle ublažiti.

Zaključak

Kada objavljuje svoj književnopovijesni prvijenac, Vodnik je još student u Pragu kamo je otišao priključivši se drugoj grupi hrvatskih *modernista* i tek su mu 22 godine. Ne oslanjajući se na vlastita istraživanja, što da-

⁶⁵ »Pjesnik je *subjekt*, jedna energija u stvaranju, kroz koju vrijeme stvara vječnost i čovječstvo, ali predmetom nauke mora biti i *epigon*, koji je *objekt*, što ga vrijeme i okolina kao aktivne sile uoblikuju« (Vodnik 1936: 24).

⁶⁶ Usp. Vodnik (1903: 613).

⁶⁷ Jedan od mogućih putova kako bi se izbjegla proizvoljnost književnohistorijskoga suđenja jest po Vodnikovu sudu »Tainovo načelo crtanja *milieu*« koje on preporučuje umjesto »nabacivanja sirovoga historičkoga materijala«. Tainova komponenta *milieu* podrazumijeva međutim »historičko, antropološko i psihološko stanovište«, ona znači inventivnost u proučavanju i sužvljavanju s »osobitim duševnim i moralnim stanjem jednoga doba, a ne samo skup spoljašnjih uzroka, što utječu na umjetnika i njegovo djelo.« Kod malih naroda ova je proučavanje, po Vodniku, bezuvjetno potrebno, jer upravo ono jamči odmak od proizvoljnosti sadašnjega ukusa, moć objektivnijega suda u odnosu na »velike narode« i detektiranje kauzalnih veza između sredine i pisca, kao i između pisca i djela. Usp. Vodnik (1910b: 263).

kako nije niti moguće u književnopovijesnim sintezama, B. Vodnik 1901. godine doista nije raspolagao sa znanstveno-kritičkim čitanjima Marulićeva djela što je, imajući u vidu i opću klimu i stav suvremenoga čitateljskog ukusa spram Marulića, polučilo prilično površnim i nekritičkim portretom Marulićeva književnoga lika, koji na sreću nije ostavio većega odjeka u kasnijim marulološkim istraživanjima. I *curriculum vitae* M. Marulića kako ga je predočio B. Vodnik 1901. godine reflektirao je mnoštvo netočnosti i poluistina o Marulićevu životu, kojega se uostalom nisu oslobodile ni kasnije generacije naših književnih znanstvenika.

Dvanaest godina kasnije, kada je objavljena njegova *Povijest*, on kao docent predaje hrvatsku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Priješka potreba da se konačno pruži cjelovita povijesna slika naše književnosti požurila je B. Vodnika da napiše povijest, premda su nužne predradnje, kao i opći stupanj dotadašnje hrvatske književne historiografije, samo dijelom udovoljavali složenom poslu književnopovijesnih sinteza.⁶⁸ Izgrađene znanstvene i metodološke spremne – za razliku od 1901. – Vodniku se 1913. godine pružila prilika da na primjeru »prvoga klasika hrvatske književnosti« provjeri svoju znanstvenu obaviještenost kao i učinkovitost svoje koncepcije i metode.

Vodnikov pristup životu i djelu M. Marulića 1913. godine djelatno je oprimjerio njegova vlastita načela o potrebi posjedovanja cjelovite i razrađene koncepcije i metode⁶⁹ prije no što se prione na ovakav težak i mukotrpan posao sabiranja građe i literature,⁷⁰ koja se treba uobličiti u književnopovijesnu cjelinu. Jer »svladati svu golemu građu, ma i vrlo savjesno, još nikako ne znači sve« (Vodnik, 1911a: 246). Za povijest književnosti najteže je po Vodnikovu sudu pronaći *oblik*, koji ne smije postati zaprekom, nego naprotiv prirodnom okvirom u kojem se cjelina zrcali u dijelovima, a dijelovi u cjelini. U svojoj je *Povijesti* Vodnik pokazao i kako se povijest književnosti valja pisati uz isključivanje osobnih sklonosti ili ideologija,⁷¹ te uz nepohodan »historički smisao« uz koji književni tekstovi iz prošlosti postaju živom svojinom današnjice.

U mnoštvu kritika, osvrta i rasprava žučljive i polemičke naravi,⁷² poput »fanatičnog pedanta koji želi imati pravo i onda, kada mu je *ad absurdum* dokazano, da ima krivo« (Matoš, 1940: 241), Vodnik je u svojoj *Povi-*

⁶⁸ Usp. Vodnik (1913: 3), Vodnik (1914: 1).

⁶⁹ Po Vodnikovu sudu upravo su »koncepcija i metoda najslabije strane naše književne povijesti«. Usp. njegov prikaz »*Povijesti južnoslovenskih književnosti* M. Murka«, Vodnik (1910a: 49).

⁷⁰ Vodnik s ponosom ističe kako njegova *Povijest* »uz Jagićev prikaz naše glagoljske literature zahvaća prvi put svu važnu građu i sve sigurne rezultate naučnog istraživanja«, za što je trebalo uložiti ogroman trud. Usp. Vodnik (1914: 1).

⁷¹ Stoga su ga i pogadale optužbe koje su ga istovremeno »teretile« za klerikalizam kao i za antiklerikalizam. Usp. Vodnik (1914: 1). O odnosu politike i literature usp. Vodnik (1978: 62).

⁷² Polemička narav B. Vodnika pokazuje se i u njegovoj studiji *Metodologija hrvatsko-srpske historiografije* (Vodnik, 1978: 17–101), zapravo rukopisu predavanja koja je držao na

jesti, kao što i dolikuje znanstvenome diskurzu, pokazao posve suprotnu narav. Rezultat je kapitalno djelo hrvatske književne historiografije u kojemu je (stara) hrvatska književnost po prvi put na znanstveni način predstavljena kao duhovni i povijesni identitet,⁷³ kao jedinstvena i nedjeljiva cjelina, koja ima uz svoju kulturno-historijsku i nedvojbenu estetsko-umjetničku vrijednost. U takvoj je cjelini mjesto i značenje Marka Marulića prirodni i »organički« dio, njezina prva dionica. Uvažavajući znanstvene rezultate prethodnika, Vodnik je u književnopovijesnu prosudbu o Marku Maruliću ugradio i osobni »historički« dar, nagovješćujući tako rezultate maruloloških istraživanja koja će tek uslijediti.

LITERATURA

I. (Drechsler) Vodnik, Branko (studije i članci)

- (1901): *Prvi hrvatski pjesnici*. Zbornik pouke i zabave. Ur. V. Jelovšek. Prag.
- (1903): Izdanja Matice hrvatske za godinu 1902. »Milorad Medini: Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku.« Prikazuje Branko Vodnik. *Vijenac* XXXV, br. 18, 579–581., br. 19, 612–614., br. 20, 636–638.
- (1910a): Dr. B. Drechsler: »Povijest južnoslovenskih književnosti prof. M. Murka«, *Savremenik*, V, br. 1, 46–49.
- (1910b): Dr. Branko Drechsler: »Skerlićeva Srpska književnost u XVIII. veku.«, *Savremenik*, V, br. 4, 261–264.

Filozofskom fakultetu školske godine 1925./26. Na osamdesetak stranica teksta, koji započinje definiranjem nauke i istine te pozivanjem na *Sv. pismo*, niže se mnoštvo detalja i obavijesti koje se doista ne mogu podvesti pod ovaj naslov. Okvirno usustavljanje trima podnaslovima: »Dekadansa nauke«, »Dekadansa srednje škole« i »Dekadansa u hrvatskoj književnosti« tek labavo povezuje mnoštvo zapažanja i analiza od »dekadentnog« stanja staroklasične filologije, hrvatskoga jezikoslovlja, institucija (JAZU, Matica hrvatska), književnog i naučnog života, srednjih škola i fakulteta do popisa troškova i imovine Matice, broja Matičinih izdanja, pa sve do osobnih sporova (isključenja iz Matice, 1925), rada na *Povijesti* i suradnje u *Narodnoj enciklopediji*. Uz vrijedan pregled recepcije preporodne književnosti, Vodnik u ovome radu donosi citate iz školskih zadaća i s mature te mnoštvo drugih minornih podataka koji se isprepliću s vrijednim književnopovijesnim zapažanjima, primjerice o prosvjetiteljstvu ili o potrebi organizacije znanstvenoga rada, animiranja čitateljske publike i sl.

⁷³ Uz sav oprez u izricanju sudova o odnosu srpske i hrvatske književnosti – koje su službene (Vodnik to zove *naučno*) jedna književnost – Vodnik je 1925. svojim studentima govorio: »Ali kad se proučava sam život književni, mora se priznati da srpska i hrvatska književnost imaju svoju sferu, koje se djelomično kao dvije kružnice sijeku, ali to je još daleko da bude jedna sfera, da od dvije kružnice, koje se sijeku, postane jedna kružnica, gdje će jedna potpuno prekriti drugu. Ujedinjenje cijeloga naroda u jednu državu znatno će ubrzati taj proces, ali danas još je potpuno jasno da hrvatska i srpska književnost imaju svaka svoje posebne uvjete egzistencije« (Vodnik 1978: 49).

- (1911a): Dr. Branko Drechsler: »Historija književnosti Andre Gavrilovića«, *Savremenik*, VI, br. 4, 244–247.
- (1911b): Dr. Branko Drechsler: »Književni rad Kerubina Šegvića«, *Savremenik*, VI, br. 12, 713–716.
- (1911c): »Nauka u znaku polemike«, *Savremenik*, VI, br. 3, 203–204.
- (1914): »Pro domo. Povodom moje *Povijesti hrvatske književnosti*«, *Narodne novine*, 23. IV. 1914, br. 92, 1–2.
- (1919): »Dr. Dragutin Prohaska: *Pregled hrvatske i srpske književnosti*. Zagreb, 1918.« *Nastavni vjesnik*, XXVIII, sv. 6, 268–273., sv. 7, 329–333.
- (1921): »Slike i prilike«, *Savremenik*, XVI, br. 3, 187–190.
- (1927): »Marko Marulić«, u: *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*. Ur. S. Stanojević. Zagreb.
- (1936): »Kako postaje pjesma?«, *Život i rad*, IX, knj. XXIII, sv. 151, 286–292., sv. 152, 361–369.
- (1975): »Lingvistika i literatura (Za studij književnosti na Sveučilištu)«, u: *Hrvatska Moderna. Kritika i književna povijest*. Prir. M. Šicel. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 71, Zagreb, 464–471.
- (1978): »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije« Prir. V. Flaker. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU* IV, br. 1, 17–110.

II. Povijesti književnosti i književnopovijesni priručnici

- Ljubić, Š. (1869): *Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske*, II, Zagreb.
- Šurmin, M. (1898): *Povjest književnosti hrvatske i srpske*. Zagreb.
- Medini, M. (1902): *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*. Zagreb.
- Vodnik, B. (1913): *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga 1. *Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bogdanović, D. (1914): *Pregled književnosti hrvatske i srpske*. Zagreb.
- Prohaska, D. (1919): *Pregled hrvatske i srpske književnosti*. Zagreb.
- Vodnik, B. (1923): *Pregled hrvatsko-srpske književnosti u ogledima za više razrede srednjih škola*. 3. izd. Zagreb.
- Lozovina, V. (1936): *Dalmacija u hrvatskoj književnosti*. Zagreb.
- Ježić, S. (1944): *Hrvatska književnost od početaka do danas. 1100–1941*. Zagreb.
- Kombol, M. (1961): *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*. 2. iz. Zagreb, Matica hrvatska.
- Frañičević, M. (1974): »Razdoblje renesansne književnosti«, u: Marin Frañičević-Frañje Švelec-Rafo Bogišić: *Od renesanse do prosvjetiteljstva. Povijest hrvatske književnosti*, knj. 3. Zagreb.
- Kolumbić, N. (1980): *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma*. Zagreb.
- Frañičević, M. (1983): *Povijest hrvatske renesansne književnosti*. Zagreb, Školska knjiga.
- Frañić, I. (1987): *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb – Ljubljana, NZMH – Cankarjeva založba.

- Kombol, M. – Prosperov Novak, S. (1992): *Hrvatska književnost do Narodnog preporoda*. Zagreb, Školska knjiga.
- Jelčić, D. (1997): *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb.
- Prosperov Novak, S. (1997): *Povijest hrvatske književnosti*, knj. II. Zagreb.

III. Citirani radovi o životu i djelu Marka Marulića

- Kuzmanić, A. (1846): »Život Marka Marulića, vlastelina splitskoga«, *Zora Dalmatinska* 3, 331-334.
- Jagić, V. (1869): »Predgovor«, u: Marko Marulić, *Pjesme*, Zagreb, JAZU, Stari pisci hrvatski, knj. 1, 1-12.
- Kukuljević Sakcinski, I. (1869): »Marko Marulić i njegovo doba«, u: Marko Marulić, *Pjesme*, Zagreb, JAZU, Stari pisci hrvatski, knj. 1, I-LXXVII.
- Müller, F. (1877): »Kako valja čitati pjesnike, a napose Marulićeva *Juditha*«, *Hrvatski dom*, 2, 293-317.
- Maretić, T. (1887): »Crtice iz hrvatske književnosti. Napisao Ivan Broz. Sveska prva. Uvod u književnost. Zagreb. Naklada Matice hrvatske«, 1886. *Rad JAZU*, knj. 89, 225-240.
- Rački, F. (1892): »Oporuka Marka Marulića«, *Starine*, knj. 25, 152-163.
- Breyer, M. (1897): »O Oporuci Marka Marulića i o najstarijim izdanjima njegovih djela«, *Vijenac*, 27, 434-435.
- Šrepel, M. (1899): »Marulićeve latinske pjesme«, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. 2, 13-14.
- Šrepel, M. (1899): »O Marulićevim latinskim pjesnicima«, *Nastavni vjesnik*, 7, 346-355.
- Andrić, N. (1901): »Značenje Marka Marulića: predavanje održano dne 7. stud. 1901. prigodom proslave 400-godišnjice hrvatske umjetne književnosti pred cjelokupnom omladinom zagrebačke realne gimnazije«. Zagreb.
- Bosanac, S. (1901): »Slava Marulićeva kod hrvatskih pjesnika iz Dalmacije«, *Vijenac*, XXXIII, 42, 841-842.
- Breyer, M. (1901): »Prevodi Marulićevih latinskih djela«, *Prosvjeta*, IX, 22, 687-689.
- Četiristogodišnjica. (1901), *Obzor*, XXXXII, 261, 4.
- (Četiristo) »400-godišnjica hrvatske književnosti«, (1901), *Vijenac*, XXXIII, 47, 952-955.
- Čuka, J. (1901): »Nakon 400 godina«, *Glasnik Matice Dalmatinske*, I, 4, 337-350.
- Deželić, V. (1901): »Slava Marku Maruliću«, *Prosvjeta*, IX, 22, 681-682.
- Florschütz, J. (1901): *Život i rad Marka Marulića s kratkim osvrtom na hrvatsku knjigu od zametaka do današnjeg doba*. Zagreb.
- Babić Gjalski, LJ. (1901): »Proslava 400. godišnjice hrvatske umjetne književnosti. O značenju proslave. Svečani govor«, *Obzor*, 42, 261, 1.
- hp. »Proslava 400 godišnjice hrvatskog umjetnog pjesništva«, (1901) – *Obzor*, 42, 257, 2-3.
- »HRVATSKA knjiga kroz ovo četiri stotine godina i otac joj Marko Marulić (1450.-1524.)« – (1901), *Nada*, 7, 24, 370-374, (Silvije Strahimir Kranjčević?).

- Hranilović, J. (1901): »Hrvatska. Osvrt na proslavu 400. godišnjice hrvatske književnosti« *Vijenac*, 33, 50, 1015–1016.
- »JUGOSL. (jugoslavenska) akademija znanosti i umjetnosti« (1901), *Obzor* 42, 130, 4–5.
- Kasandrić, P. (1901): »Marko Marulić: život i djela«, u: Marko Marulić. *Judita*. Zagreb: Matica hrvatska, IX–LXXI.
- Milas, M. (1901): »O prvom hrvatskom pjesniku Marku Maruliću: izgovorio prof. Matej Milas u hrvatskom pjevačkom društvu 'Nada' u Banjoj Luci 1. prosinca 1901: na zabavi u proslavu 400. godišnjice hrvatske književnosti«, *Obzor*, 42, 296, 2.
- Milčetić, I. (1901): »O Marku Maruliću s karakteristikom hrvatskog pjesništva prije i poslije Marulića«, *Obzor*, 42, 262, 1–3.
- Milić, V. (1901): »Pozdravni govor«, *Obzor*, 42, 261, 3.
- Politeo, D. (1901): »K 400-godišnjici Marka Marulića«, *Vijenac*, 33, 42, 843–846.
- »PROSLAVA četiristo-godišnjice hrvatske književnosti«, (1901). *Obzor*, 42, 153, 5.
- »PROSLAVA četirista godišnjice hrvatske umjetne književnosti«, (1901). *Narodne novine*, 67, 261, 3.
- Radić, A. (1901): »Ima li u Marulića išta moderno?« *Vijenac*, 33, 42, 833–836.
- Smičiklas, E. (1901): »Svečana besjeda prosvj. g. predsjednika Tadije Smičiklasa«, *Obzor*, 42, 292, 1–2.
- »SVEUČILIŠNA proslava četiristo-godišnjice hrvatske književnosti«, (1901). *Obzor*, 42, 154, 3–4.
- Šrepel, M. (1901): »Biljeske o Marulicu«, *Vijenac*, 33, 42, 847–848.
- Šrepel, M. (1901): »O Maruliću«, *Rad IAZU*, knj. 146, 154–220.
- Šurmin, Đ. (1901): »Marulićev hrvatski književni rad«, *Vijenac*, 33, 42, 851–855.
- Šurmin, Đ. (1901): »Pogled na književnost hrvatsku za četiri stotine godina«, *Prosvjeta*, 9, 22, 690–694.
- Trnski, I. (1901): »Pozdravni govor«, *Obzor*, 42, 261, 3–4.
- Trnski, I. (1901): »Proslov slavi 400-godišnjice hrvatske umjetne književnosti«, *Vijenac*, 33, 47, 939–941.
- VI. D. (Vladoje Dukat) (1901): »Marko Marulić«, *Narodne novine*, 47, 63, 1–3.
- Ać, »Knjige 'Maticice hrvatske' za god. 1901 (1902): Novo izdanje Marulićeve *Judite*«, *Narodne novine*, 48, 65, 1–3.
- Bulić, Frano (1903): »Marko Marulić i njegovo doba: govor msgn. Frana Bulića na svečanoj sjednici dne 13. studenog 1901.«, *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903.*, Zagreb, 15–21.
- Gjalski, Lj. Babić (1903): »Govor Ljubomira Babića Gjalskoga, podpredsjednika društva hrv. knj.«, *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903.*, Zagreb, 25–29.
- Mažuranić, V. (1903): »Pozdravni govor podpr. društva hrv. knj. Vladimira Mažuranića i poruka predsj. društva hrv. knj. Ivana viteza Trnskog«, *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903.*, Zagreb, 23–25.
- Milčetić, I. (1903): »O Marku Maruliću s karakteristikom hrvatskog pjesništva prije i poslije njega«, *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903.*, Zagreb, 33–46.

- Milić, V. (1903): »Pozdravni govor Vicka Milića načelnika grada Spljeta«, *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903*, Zagreb, 29–30.
- »PROSLAVA četiristogodišnjice hrvatske umjetne književnosti u Zagrebu« (1903), *Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900–1903*, Zagreb, 3–5.
- »PROSLAVA 400-godišnjice hrvatskog umjetnog pjesništva« (1901), *Obzor*, 257, 2–3.
- Breyer, M. (1904): *Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj poviesti hrvatskoj*, Zagreb, Knjižara, Breyera.
- Badalić, H. (1950): »Radovi o životu i djelima Marka Marulića«, u: *Zbornik Marka Marulića*, Zagreb, JAZU 1950., str. 333–345.
- Fisković, C. (1950): »Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića«, *Republika*, 4, 186–204.
- Kranjčević, S. S. (1950): »Svečana besjeda Silvija Strahimira Kranjčevića održana na Svečanoj proslavi 400-godišnjice hrvatskog umjetnog pjesništva i začetnika mu Splićanina Marka Marulića, koju je priredilo Hrvatsko Pjevačko Društvo 'Trebević' u Sarajevu 15. prosinca 1901.«, *Hrvatsko kolo*, 2, 321–324.
- ZBORNİK u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića. 1450–1950. (1950): ur. J. Badalić i N. Majnarić, Zagreb, JAZU.
- Kulundžić (1966): »Problem Marulićevih 'začinjavaca'«, *Riječka revija*, XV, 8–9, 769–801.
- Franičević, M. (1969): »Marko Marulić i naša književna historija«, u: *Čakavski pjesnici renesanse*, Zagreb, Matica hrvatska, 410–466.
- Paro, N. (1989): »Bibliografija radova o Marku Maruliću«, u: M. Tomasović, *Marko Marulić Marul*, Zagreb, 211–281.
- Slamnig, I. (1970): »Marko Marulić«, predg. knjizi: *Marko Marulić*, PSHK, knj. 4. Zagreb, Matica hrvatska, 5–23.
- Vončina, J. (1979): »Marulićevi začinjavci«, u: *Jezičnopovijesne rasprave*, Zagreb.
- Rapacka, J. (1998): *Zaljubljeni u vilu*, Split, Književni krug Split.
- Tomasović, M. (1978): *O hrvatskoj književnosti i romanskoj tradiciji*, Zagreb.
- Tomasović, M. (1989): *Marko Marulić Marul*, Zagreb.
- Jozić, B. – Lučin, B. (1998): *Bibliografija Marka Marulića. Prvi dio: Tiskana djela (1477–1997)*, Split, Književni krug Split.
- Tomasović, M. (1999): *Marko Marulić Marul*. Zagreb.

IV. Predmetna i teorijska literatura

- Šurmin, Đ. (1914): »Povijesti književnosti«, *Savremenik*, IX br. 5, 271–274., br. 6, 319–322.
- Barac, A. (1923): »Naša književnost i njezini historici«, *Jugoslavenska njiva*, br 5, 189–197.
- Matoš, A. G. (1940): »Kritike. Prikazi i polemike iz hrvatske i srpske književnosti i plastičnih umjetnosti (1910–1913)«, *Djela A. G. Matoša*, knj. XVII. Zagreb.
- Frangeš, I. (1967): »O metodologiji povijesti hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi*, br. 3, 207–216.

- Šicel, M. (1967): »Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi*, br. 3, 193–205.
- Šicel, M. (1975): »Književna povijest u doba Hrvatske Moderne«, u: *Hrvatska Moderna. Kritika i književna povijest*, prir. M. Šicel, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 71, Zagreb, 375–386.
- Šicel, M. (1975): »Branko Vodnik (1879–1926)«, u: *Hrvatska Moderna. Kritika i književna povijest*, prir. M. Šicel, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 71, Zagreb, 429–433.
- Flaker, V. (1978): »Branko Vodnik«, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju IAZU*, IV, br. 1, 5–17.
- Pavličić, P. (1983): *Književna genologija*, Zagreb, SNL.
- Aleksandrov-Pogačnik, N. (1987): *U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)*, Osijek.
- Šicel, M. (1999): »Povijesti i povjesničari hrvatske književnosti« u: *Uvodna izlaganja: Miroslav Šicel, Milan Moguš, Stanislav Marijanović*, Drugi hrvatski slavistički kongres, Zagreb.

VODNIKOVE KNJIŽEVNOPOVIJESNE PROSUDBE O »OCU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«

Sažetak

Početak Vodnikova književnopovijesnoga rada (*Prvi hrvatski pjesnici*, Prag, 1901.) vezan je uz kritičku prosudbu života i djela Marka Marulića. Ova Vodnikova književnopovijesna studija i dakako njegova *Povijest* (1913.) polazne su odrednice u istraživanju njegova pristupa životu i djelu Marka Marulića, gdje se u malom ogleda proces evoluiranja njegovih metodoloških i znanstvenih pretpostavki. ValORIZACIJA Vodnikova književnopovijesnoga doprinosa poznavanju Marka Marulića spram dotadašnjih maruloloških spoznaja, njihovo omjeravanje s književnopovijesnim pristupima u prethodnika (Ljubić, Šurmin, Medini), kao i u sljedbenika, može pridonijeti korisnim spoznajama kako glede utvrđivanja Vodnikovih književnopovijesnih, metodoloških i znanstvenih dosgega, tako i njegova mjesta i značenja u kontekstu maruloloških istraživanja.

DIE VODNIKS LITERARHISTORISCHE BEURTEILUNG DES »VATERS DER KROATISCHEN LITERATUR«

Zusammenfassung

Anfang der Vodniks literarhistorischen Arbeit (*Die ersten kroatischen Dichters*, Prag, 1901.) ist mit kritischer Beurteilung des Lebens und Werks von Marko Marulić gebunden. Diese Vodniks literarhistorische Studie und seine *Geschichte* (1913.) sind die Ausgangspunkte in Untersuchung seiner Auffassung des Lebens und Werks von Marko Marulić, in denen sich die Evolution seiner methodologischen und wis-

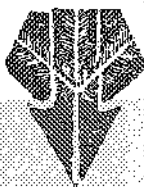
senschaftlichen Voraussetzungen äupert. Die Beurteilung des Vodnika literarhistorischen Beitrags der Kenntnis von Marko Marulić im Vergleich mit literarhistorischen Auffassung seiner Vorgänger (Ljubić, Šurmin, Medini), wie auch seiner Nachfolger kann sowohl der Festsetzung der Vodnika literarhistorischen, methodologischen und wissenschaftlichen Leistung als seiner Position und Bedeutung im Kontext der Marulić-Untersuchung beitragen.

PRVI HRVATSKI PJESNICI

Napisao

PhC. Branko Drechsler

Dr. Josip Nagy

PRAG

1901.

Vlasnik i nakladnik Vladimir Jelovšek.

Tiskao Em. Stivín.

Studija Branka Vodnika »Prvi hrvatski pjesnici« objavljena je u sv. 1 *Zbornika pouke i zabave* što ga je u Pragu 1901. uređivao i izdavao Vladimir Jelovšek.

DR. BRANKO DRECHSLER:

STANKO VRAZ

STUDIJA

IZDALA
MATICA HRVATSKA I SLOVENSKA
U ZAGREBU 1909.

Studija *Stanko Vraz* Branka Vodnika objavljena je kao izdanje
Matice hrvatske i slovenske u Zagrebu 1909.

Vodnikovi književnopovijesni postupci

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2(091):82.01

Ako može biti i nije ostao dosljednim u provedbi, Vodnik je u oblikovanju svoje *Povijesti hrvatske književnosti, Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća, S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*, Zagreb, 1913., primijenio načelo po kojemu svaka povijest, pa onda i povijest hrvatske književnosti, biva oblikovana na potpunosti trenutno zatečenoga historio-grafskoga znanja. Dotično načelo obuhvaća književnopovijesne sastavnice i autorov metodološki odnos prema njima. U vrijeme kada Vodnik historio-grafski nastupa građivo tvori znanje o medievalnomu stvaralaštvu ili glagolskoj književnosti, koju ne valja, pa to onda nije ni ovdje učinjeno, jedino kronološki nego i stilski shvaćati; zatim o usmenoj književnosti i pismom ostvarivanoj književnosti od renesanse naovamo. A što se tiče metode, ona je bila ponajprije pozitivistička.

Je li Vodnik namjeravao cjelovito povijesno prikazati hrvatsku književnost, možemo s pravom posumnjati zbog izostavljanja zadnjega čitavostoljetnoga razdoblja. I on ne bi bio jedini koji je namjerno mimoilazio svoje doba, premda držimo da su Vodnikovi razlozi druge prirode, a ne možda u još živućim suvremenici. Ujedno, dobro je znao da krenuti mora od dokučivih početaka, od glagolskih srednjovjekovnih ostvaraja koji su se na prijelomu dvaju stoljeća još smatrali više pismenošću negoli književnošću. A za srednjovjekovlje nije bio osposobljen, pa se stoga obratio Jagiću, koji je bio i u tom pogledu najvećim živućim autoritetom. Iako je Jagić posao dobro obavio, nismo sigurni da je to bilo na korist književne predodžbe; prvenstveno zbog neusklađenosti metoda, Vodnikove i Jagićeve. Jagić je svoj dio posla obavio podrobno, aktualno i kronološki susljedno i dugotrajnošću pojava, kao da je riječ o posebnomu glagolskomu svesku, jer prilog obuhvaća višestoljetnu glagoljašku književnost od druge polovice IX. do kraja XIX. stoljeća, pa je stoga i vremenski dulji s prednje i završne strane od čitava Vodnikova slijeda, a da dotična dva povijesna slijeda baš nigdje nisu prikazana u prožimanju, pa ni u bilo kakvu kontaktu. Primjenjena pozitivistička metoda čini Jagićev prilog suhoparnijim od Vodnikova dijela. Došlo je, dakle, do smjene metoda, pa time i do unapređenja književnopovijesnih postupaka, do kojih, razumije se, ne bi moglo ni tada doći bez

prethodnih pozitivističkih predočenja. Vodnik je onodobno u Hrvata zacijelo bio najpozvaniji da pojave spozna i pristup mijenja. Na žalost, Jagićev prilog djeluje neprimjereno, a Vodnik ga nije baš ni uvažavao, kada će već na jednomu daljnjemu mjestu kazati da hrvatska književnost započinje u Dubrovniku s Džorom i Šiškom. Vodnikov je dio dakle puno probavljiviji jednostavno zbog primjene estetske metode. To ponajbolje potvrđuje Vodnikov estetski argumentiran prilog o crkvenim prikazanjima. Uza sve uvažavanje Jagića, Vodnik bi stoga bio puno primjerenije postupio da je sam izučio srednjovjekovlje i ponudio svoje viđenje. Time nismo rekli da je Vodnik možda bolji povjesnik od Jagića, nego samo ukazujemo na smjenu postupaka; međusobno uvjetovanih, dakako. Vodnik je očito želio prerasti pozitivizam i primijeniti vrednovanje na gradivu koje je nesumnjivo smatrao izrazito kvalitetnim, i to u vremenu koje je jedva naslućivalo vrijednost, pa i autentičnost književnosti u Hrvata prije XIX. stoljeća. I to je prva značajnija Vodnikova historiografska zasluga. Uostalom, već prva rečenica u Vodnikovu historiografskomu djelu glasi:

Hrvatska je književnost stara i velika i bogata, kakve nema nijedan tako malen narod, kao što smo mi u Evropi. Riječ je o prvoj rečenici iz *Predgovora*. U nastavku pak Vodnik govori o mjestu i razlozima njegova djela u kontekstu znanstvenih rezultata i srodnih, prethodno objelodanjenih djela. Pri tomu se razložno poziva na rad »naših književnih historika« od Šafařika i Kukuljevića, čiji se posao sastojao prvenstveno od izdavanja djela starijih pisaca, sakupljanja gradiva, odnosno »oko biografsko-bibliografskog sabiranja podataka«, ali, reče, da je kroz zadnja dva desetljeća sve učestalije izdavanje monografija i o piscima i o razdobljima. Stoga je došlo vrijeme kada povijesti književnosti moraju izgledati drugačije negoli je to bilo prije njega. Jer, tako sada postoje sve pretpostavke za jedan novi povijesni opis.

Razumije se da je sve to rezultatski bilo skromnije nego li to očituju današnje povijesti hrvatske književnosti, ali da je brinuo o svima sastavnicama, potvrđuje i to što govori i o hrvatskim latinistima, a ne jedino o onima koji su pisali na materinskomu, hrvatskom jeziku. A kako interpretira nove spoznaje, očitovao je zaključkom o Maruliću koji je prestao biti ocem hrvatske književnosti. Pritom je doduše posegnuo i za argumentacijom koja danas sadrži puno uvjerljiviju inačicu, jer je argumentacija opsežnija i jer su njezini podaci puno stariji. No, Jagić je zacijelo još jednom utjecao na Vodnikov oblikovni postupak, i to ovoga puta djelom i komentarom o pjesnicima Ranjinina zbornika. Vodnik je pak to shvatio kao da je riječ o počecima hrvatske književnosti. Zapoštavio je glagolsku književnost izjavom o Dubrovniku kao početku hrvatske pisane književnosti, da bi odmah zatim primijenio inercijom zadržan zaključak kako je time Marko Marulić prestao biti roditeljem hrvatske književnosti. To je u nastavku obrazložio ovako:

Marko Marulić prestao je biti »ocem hrvatske književnosti«. Tradicija tako jaka, da nauka još uvijek nije povukla odrješito posljedice iz činjenica: da je Gjore Držić umro g. 1501., kad je Marulić spjevao prvo svoje hrvatsko pjesničko djelo *Juditu* (ostala znatnija njegova hrvatska djela sva su mlada); da uz Držića i poezija Šiška Menčetića pripada posve XV. stoljeću i da Marulić kao pristaša crkvene renesanse izrijeком označuje svoju hrvatsku poeziju kao reakciju protiv poezije hrvatskih »leutaša«, pjesnika trubadurâ, a reakcija ne može biti prije akcije.

Tradicija koju asocira Vodnik ustrajala je do danas, pa uza svu sadašnju puno opsežniju argumentaciju, latinističku i glagoljasku neki se neće odreći te lijepe i časne, ali za hrvatsku književnost štetne krilatice.

Naša današnja argumentacija u načelu je istovjetna Vodnikovoj. Inercija nazivanja Marulića ocem hrvatske književnosti ustrajala je do naših dana, a osporavanje je, rekosmo, i brojnije i podacima starije od onodobno Vodnikovih, pa ipak se današnji pojedinci na argumentaciju ne obaziru nego su ustrajni u pogrešci. Upozoravani su na to na više mjesta i na više književnopovijesnih načina, ali nisu zasad voljni mijenjati svoju upornu i, blago rečeno, ničim racionalno potkrepljivanu tvrdnju.¹ Mi doduše držimo da je Marko Marulić jedan od najboljih pisaca onoga vremena i da njegovo djelo može sudjelovati u rješavanju geručih pitanja suvremenoga nam svijeta, ali veliki i zaslužni Marko Marulić nije otac hrvatske književnosti, jer stoji negdje na polovici puta između nas današnjih i zasad dokucenih početaka hrvatske književnosti.

Aktualizirali smo dotično pitanje zbog dvaju razloga: a) da se vidi kako se teško mijenja ustaljenost na koju se Vodnik žali; b) da se spozna kako Vodnik odmah povijesno aktualizira novospoznate pojave.

Vodnikova *Povijest* nastaje dakle u onomu vremenu u kojemu književna znanost prerašćuje pozitivizam; ali to je i vrijeme kada svijest, vidjeli smo upravo na primjeru Vodnika, o vrijednosti pisane književnosti kao dijelu europske oikotipske sheme raste, i to ponajprije nauštrb usmene književnosti, pa se i to odtazilo na povjesničarov oblikovni postupak.

Kao što od Kambelove *Povijesti* pismom ostvarivana hrvatska književnost preuzima usmenoj primat, na početku XX. stoljeća, u doba moderne, kada nastaje Vodnikovo osnovno književnopovijesno djelo, taj supstituira jući, posebno što se tiče društvenoga uvažavanja, postupak već postaje sve uočljivijim. Vodnik pripada onoj skupini povjesnika koja ne ispostavlja ni

¹ O tome Tomasović razmjerno opširno piše u knjizi *Marko Marulić – Marul*, Zagreb–Split, 1999., a podržava ga I. Sanader u *Mogućnostima*, 1999., 4–6, 141–143 u osvrtu na gornji naslov. Tomasović se iz petnih žila napeo da bi obranio »sugestivan«, ali poguban i još od Vodnika osporen naziv. Jednom je naziv djelovao primjerenim, ali odavno to više nije. Ujedno, govori i o metaforizaciji i demetaforizaciji kao dvjema primjenama naziva. Dakako, nego metaforizirano! A kako drugačije? Ali metafora mora biti tvorena analognim zbiljskim pojedinostima. Tomasovićev zagovor demetaforizirane primjene valjda ne bi bilo moguće ostvariti, pa mu je zagovor nejasan.

posebnoga poglavlja,² a nekmoli da bi opisivala samosvojni usmenoknjiževni tijek.³ Vodnik je pak drugomu, zamišljenju a ne i ostvarenu svesku, bio namijenio povijesni opis ponajprije pisane književnosti XIX. stoljeća, a onda i cjelokupni povijesni tijek usmene književnosti. Pri tomu razmišlja dvojako, zapravo potvrđuje dva načina govorenja o smještaju podataka o usmenoj književnosti, kako je to inače činjeno u hrvatskoj književnoj historiografiji. Vodnik naime drži da je mjesto usmene književnosti odmah iza srednjovjekovlja, za što, kaže, postoji ponajviše razloga: jer je s njime vežu jake veze, pa i bitna poetička obilježja, a i postanjem je usmena književnost »starija od umjetne svjetovne, dubrovačko-dalmatinske knjige«. Samo je teoretski moguće da ga je Jagićev dug i iscrpan prilog o glagoljskoj književnosti u tomu spriječio. Tako su postupili neki povjesnici, a neki su opet htjeli da bude onako kako je to Vodnik neostvareno navijestio za svoju *Povijest*.

Ali ima i razloga – za kojima smo se mi povelj – da bude o njoj riječ, prije nego se prijede u književnost XIX. stoljeća, dakle na početku naše druge knjige... Na istomu mjestu, čak u nastavku iste rečenice, navodi razlog viđen u statusu, povijesnomu i društvenomu, dviju književnosti, koje smo već naveli kao bitnu odrednicu tome zašto Vodnikova *Povijest* izgleda tako kako izgleda. Naime, Vodnik veli da je u XIX. stoljeću okončan povijesni razvoj usmene književnosti, on se ili završava ili pak gubi na intenzitetu, a s druge strane ona je u svojoj potpunosti spoznatljiva tek na primjerima zabilježenima u svojoj širini u to doba.⁴

Dotična Vodnikova tvrdnja, zapravo uočavanje suodnosa dvaju tipova stvaralaštva (»ima ona«, reče, »svestrani utjecaj i najtješnje sveze s umjetnom književnošću«⁵) navodi nas na potrebu sagledavanja možebitnoga pro-

² Prije Vodnika bio bi to M. Medini u *Povijesti hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*, I, Zagreb, 1902. U tu bi se skupinu mogli ubrojiti i neki povjesničari koji su tek ukratko navodili podatke o usmenoj književnosti. Nakon Vodnika odnosilo bi se to na pojedine Barčeve historiografske naslove, kao: *Hrvatska književnost*, knj. I, *Književnost ilirizma*, Zagreb, 1954.; knj. II, *Književnost pedesetih i šezdesetih godina*, Zagreb, 1960. Barac je ipak odsutnost posebnih poglavlja o usmenoj književnosti ili zasebnosti njezina povijesnoga tijeka nadoknadio obilatim podacima i opsežnim komentarima o uprisutnjenosti usmenoknjiževnih posuđenica u djelu i optičaju u društvu.

³ Samosvojni usmenoknjiževnoga tijeka prije Vodnika uznastojali su izreći ovi historiografski naslovi – I. Radetić: *Pregled hrvatske tradicionalne književnosti*, Senj, 1879.; M. Lucianović: *Literatura populare dei Croati-Serbi*, Tist, 1895.

⁴ Nakon što je naznačio mogućnost ispostave govora o hrvatskoj usmenoj književnosti nakon srednjovjekovlja, jer »i postanjem tradicionalna je književnost starija od umjetne svjetovne, dubrovačko-dalmatinske knjige«, navest će i još jednu mogućnost, navodno onu za koju se on opredijelio: »Ali ima i razloga – za kojima smo se mi povelj – da bude o njoj riječ, prije nego se prijede u književnost XI. stoljeća, dakle na početku naše druge knjige, jer proces razvitka tradicionalne književnosti tek se u ovo doba, u glavnome završuje i ona počinje opadati; dalje, tek iz ovog vremena ona nam je u svojoj širini poznata, i sada, u doba romantike, ima ona svestrani utjecaj i najtješnje veze s umjetnom književnošću.«

⁵ Ne može se reći da terminologija kojom se Vodnik služi, nije uobičajena u njegovo doba, pa čak da nije ustrajala sve do u naše dane. Mi je na ovom mjestu nećemo komentirati.

cesa interferiranja u Vodnikovu oblikovanju opisa povijesnih zbivanja. U Jagićevu je prilogu ta pojava izostala s obzirom na srednjovjekovlje i inače s obzirom na glagolsku književnost shvaćenu stilski, premda je upravo Jagić u vrijeme ranoga utemeljivanja hrvatske znanosti o književnosti razotkrivao i predočivao dragocjene usmenoknjiževne pojedinosti. Uvažavanje dotičnoga problema od velika je značenja za obje nacionalne književnosti: a) tako se određuje ili barem omogućuje očitavanje poetike pisane književnosti; b) bez toga nije moguće raspolagati povijesnim usmenoknjiževnim podacima starijima od romantizma, kada se navodno započinje s organiziranim bilježenjem. I to je zacijelo bio povelik problem Vodniku, i ne samo njemu, koji se bitno odrazio na njegov povijesni opis. Uvažavaniji su bili izvanjski književni utjecaji, i Vodnik je pojave u hrvatskoj književnosti stavljao u okolni europski kontekst, pa je i terminološki primjereniji negoli kada je riječ o usmenoj književnosti kao domaćoj sastavnici. Ali, i usmena je književnost interferencijski spominjana s uzdržanim doduše uvažavanjem onoga oskudnoga znanja optjecajna u njegovu vremenu, premda mu je Jagić još jednom glavni opskrbljivač podacima. Tako usmenu književnost učinkom spominje dok govori o prvim hrvatskim pjesnicima, pjesnicima Ranjinina zbornika. Slično postupa kada piše o Hektoroviću i njegovim zapisima usmene poezije. Štoviše: iako je i ovdje terminološki uobičajeno konzervativan, pa govori na primjer o »jednoj ženskoj narodnoj pjesmi«, s druge je strane Hektorovićev zapis, koji ćemo u svim naknadnim povijestima naći obilježenim kao lirsku pjesmu, Vodnik svrstao u govorništvo, kako se to istom danas tu i tamo čini, nazivajući je poput Petra Grgeca počašnicom odnosno počasnicom što je žanrovski najprimjerenije. Interferencijski će postupak biti registriran i na drugim mjestima; ali, što je donekle i razumljivo, ne u punu opsegu niti u cjelovitu značenju: i u Frankopana na hrvatskomu sjeveru i u Ignjata Đurđevića na hrvatskomu jugu, pa onda u Kačića i drugih. U više njih je doduše taj u književnooblikovnomu smislu bitni postupak izostao, jer su počesto izostajali i drugi, ima li se na umu da Vodnik ni inače nije razrađivao povijesne tokove, nego je puno toga sintetizirao pa i namjerno kraćenjem izostavljao.

I izvanjska shema Vodnikova historiografskoga djela upućuje na unutrašnjost piščevih postupaka. Poglavlja su ispostavljena i imenovana stilskim i kronološkim slijedom, pa je u skladu s time i terminologija. Podjela, odnosno klasifikacija provedena je još i prostorno, prema nacionalnim regijama, pa tako bivaju ispostavljena poglavlja o književnosti u Bosni i Her-

ali ćemo temeljne nazive prevesti današnjima, da bi svima bilo jasno kako Vodnik shvaća hrvatsku književnost kao cjelovit korpus: a) usmenu književnost naziva tradicijskom, tradicionalnom; a kad govori o njezinoj upriputnjenosti u pisanoknjiževnim djelima onda rabi i naziv narodna književnost, koji je za nju i najčešći, što je zacijelo posljedica djela kojima se u tu svrhu kao literaturom služi; b) pismom ostvarivanu književnost naziva umjetnom, koju onda terminološki još dijeli na umjetnu svjetovnu, umjetnu crkvenu književnost, na crkvenu renesansu itd.

cegovini, u Slavoniji, u kajkavskoj Hrvatskoj.⁶ Kronološki i stilski, u vertikali dakle, nakon medievalne glagolske književnosti, uslijedila je logično književna dionica »od humanizma do reformacije«, pa »reformacije i pro-
tureformacije« i onda »Hrvatska književnost u XVIII. stoljeću« sa stilskom oznakom »Prosvjetiteljstvo«. Poglavlja ispostavljena prožimanjem povijesne okornice i prostorne horizontale razdijeljena su ponajčešće značajnijim predstavnicima s dodatnim navodom pisaca manjega povijesnoga i estetskoga značenja. Takva je shema dosta učinkovita u opisu nacionalne književnosti, pa će je poslije Vodnika primjenjivati redom gotovo svi ostali; služiti će se naime i srodnom terminologijom, kronološkim i prostornim slijedom i izborom stožernih imena i problema s kojima su u komunikaciji i drugi nestožerni pojedinci ili donekle manje važna književnopovijesna pitanja. Razumnije se da su dotičnu vrijednosno potvrđenu shemu naknadni povjesničari više nadopunjavali novospoznatim podacima nego li je možda mijenjali. A zbog primjene estetske metode Vodnikova je *Povijest* najsirodnija Kombolovoj.

Uz čitav niz nedostataka, među njima učestalo ponavljanje prethodno izricanih zaključaka, zapravo su tri ponajveće vrijednosti Vodnikove *Povijesti*:

- a) što je ona razmjerno cjelovita; pisana je prema ukupnosti znanstvenih rezultata polučenih u drugoj polovici XIX. stoljeća;
- b) što je ona zapravo prvo osamostaljenje povijesnoga tijeka hrvatske književnosti; bez vezanja za ikoju drugu, pa prvi puta i za srpsku književnost, a čak i za vlastitu usmenu književnost;
- c) što je ona prva estetska povijest hrvatske književnosti; prvi je puta upravo njome nadvladan pozitivistički pristup.

Zaključak

Logično je, a to Vodnik i sam kaže, da je *Povijest* oblikovao na osnovi trenutačno zatečena stanja u znanosti u književnosti. Stoga on svoju *Povijest* dovodi u susljednost s prethodnim stanjem; prethodne bibliografske ra-

⁶ Premda kratko, pronicljivo je ipak što je naveo važnije kajkavske pisce XVIII. stoljeća, mahom prozaike i latiniste. Njegov estetski nerv potvrdio se zasebnim izdavanjem *Historija*, knjige pripovijedaka Stjepana Fučeka, koja je onodobno bila na velikoj cijeni i doživjela dva izdanja, 1735. i 1753. Bila je i u narodu vrlo optjecajnom, kako veli Vodnik, toliko optjecajnom da »se do nedavna u narodu ova stara knjiga smatrala čarobnom i pokladom sreće, gdje se u kući nalazi«. Riječ je o knjizi odista čarobne ljepote i dragocjene vrijednosti, riječ je o sponi starije i novije hrvatske književnosti, riječ je o kvalitetnijoj starijoj proznoj potvrdi, najboljoj knjizi pripovijedaka prije XIX. stoljeća. Na žalost, devetnaesto je stoljeće omalovažava, komentira ali ne promiče niti navodi na korištenje, pa čak ni na čitanje, jer je smatrana pučkom, pretjerano nabožnom i poučnom, a uza sve to još i punom fantastičnih svojstava. Naše doba, koje je sklono fantastici, a puno manje oživotvorenju mističnih i bajkovitih narativnih tijekova, moglo bi za njom posegnuti kao za knjigom iznimne estetske vrijednosti i stilske analognosti. Bilo bi lijepo i društveno vrlo korisno kad bi nam je netko približio barem kakvim reprint-izdanjem. Ponovimo uostalom, da je ona zoran primjer i postojanja i bogatoga postojanja proznih djela u starijim razdobljima.

dove, izdavanje starijih pisaca i inače pozitivistički postupak svojedobno smatra zrelim za supstituciju s cjelovitim i estetskim viđenjem hrvatske književnosti.

Vodnikova *Povijest* nastaje u vrijeme jačanja svijesti o vrijednosti i dugotrajnosti hrvatske književnosti, pa to određuje i njegov postupak o uvažavanju usmene književnosti, o kojoj govori kao činjenici koja značenjem u društvu i optjecajnošću sve više »opada«. (Kombolova će pak *Povijest* biti onaj kamen međaš koji će označiti prvi puta u povijesti primat pisane književnosti pred svakom drugom pa i usmenom domaćom.) O njoj kao posebnomu tijeku Vodnik ne govori, ali drži da bi govor o njoj valjalo ispostaviti tamo negdje pred renesansom ili na početku XIX. stoljeća, na početku, dakle, najavljene njegove druge knjige. I prvi i drugi postupak česti su u povijestima hrvatske književnosti.

Nismo posve sigurni da je Vodnik namjeravao, pa bio i kadrim pisati o usmenoj književnosti i ne znamo kako bi bila koncipirana njegova druga knjiga, kojoj je namijenio samo devetnaesto stoljeće pisanoknjiževnih ostvaraja. Da nije bio kadrim pisati o srednjovjekovnoj književnosti, pokazao je angažiranjem Vatroslava Jagića kao autoriteta za to razdoblje. Od Jagićeva poglavlja o glagolskoj književnosti nije bilo odviše koristi, više je smetnja nego prilog, a i kronološki je Jagićev tekst dulji od razdoblja kojim se bavi Vodnik, gledano s obiju kronoloških strana. Što je srednjovjekovna, glagolska, književnost tako shvaćena i kronološki i stilski nije puno pridonijelo razumijevanju nacionalnih književnopovijesnih tijekova. Vodnikov bi naime postupak bio puno primjereniji da je srednjovjekovno gradivo sam spoznavao i onda mu umjesto pozitivistički pristupio estetski, približno onako kako je postupio s interpoliranim vlastitim poglavljem o crkvenim prikazanjima. Razumije se da time nismo kazali da je Vodnik bolji povjesničar od Jagića, nego da je došlo do učinkovite smjene u pristupu. Inače, Vodnik u *Povijesti* glagolsku književnost i Jagića u vezi s njom nigdje ne spominje, po svemu sudeći smatrao ju je tek pismenošću, a početke je nalazio u djelima prvih hrvatskih pisaca iz Dubrovnika. Što se tiče usmene književnosti od početaka do kraja, uvažavat će njezinu interferenciju s pisanim stvaralaštvom i na osnovi ono malo onodobnih oskudnih podataka izdvajati je i govoriti o njezinoj prisutnosti i ulozu u pisanoknjiževnim djelima.

U vrijeme sve većega društvenoga i estetskoga značenja Vodnik oblikuje *Povijest hrvatske književnosti* primjenom stilskokronološkoga i prostornoga kriterija, pa ispostavlja poglavlja na primjer »Od humanizma do reformacije«, »Reformacija i protivureformacija«, »Hrvatska književnost u XVIII. stoljeću« sa stilskom podnaslovnom naznakom »Prosvjetiteljstvo«. U daljnjoj segmentaciji govori i o književnosti u Dubrovniku, u Bosni, o kajkavskoj književnosti. U nastavku opet bivaju izdvajana stožerna imena, a oko njih zatim navođena ponešto manje značajna imena. Ta se shema pokazala učinkovitom i primjerenom prostornoj i kronološkoj odnosno stil-

skoj potpunosti i uvjerljivoj vrijednosnoj provedbi, pa su je primjenjivali mnogi hrvatski povjesničari sve do danas i ujedno je popunjavali novospoznavanim podacima.

Vodnikova *Povijest* osamosvojuje hrvatsku književnost, i predmetno i terminološki, pa tek od nje nitko razuman više ne govori o hrvatskoj ili srpskoj književnosti. Prema Vodniku gradivo je hrvatsko, dugotrajno je i ovdje je cjelovito prostorno uvažavano i estetski primjereno vrednovano.

VODNIKOVİ KNJIŽEVNOPOVIJESNI POSTUPCI

Sažetak

Nakon pozitivističkoga pristupa sakupljanoj i izdavanoj građi starijih razdoblja, na početku XX. stoljeća sve više je jačala svijest o dugotrajnosti i vrijednosti hrvatske književnosti. Tako je nastalo Vodnikovo historiografsko djelo kao prva estetska povijest hrvatske književnosti. Riječ je o *Povijesti hrvatske književnosti* Branka Vodnika.

Poglavlja su ispostavljena prema kronološkom i prostornom načelu. Tu su shemu, i terminološki i predmetno, primjenjivali i mnogi drugi povjesničari nakon Vodnika. Jedino bi je nadopunjavali novospoznavanim rezultatima istraživanja.

VODNIK'S LITERARY-HISTORICAL METHODS

Summary

After the positivistic approach to the collected and published material of the older periods, at the beginning of the 20th century a consciousness on the longevity and value of Croatian literature was growing more and more by the day. This is how Vodnik's first historiographical work came to be as the first esthetical history of Croatian literature. The name of the work is *The History of Croatian Literature* by Branko Vodnik.

The chapters are based on the chronological and spatial principle. After Vodnik, other historians also applied this method both terminologically and subject-wise. They would only supplement it with new results of their research.

Ivan Milčetić i Branko Vodnik

Izvorni znanstveni članak

UDK 929 Milčetić : 886.2(091)

Imena trojice znamenitih hrvatskih filologa, odnosno književnih povjesničara vezana su najuže za grad Varaždin: Vatroslav Jagić, Ivan Milčetić i Branko Vodnik. Njima treba još pribrojiti dvojicu: Franju Švelca i Miroslava Šicela. Prva dvojica, Jagić i Milčetić, prvenstveno su filolozi ali su dali velik doprinos razvitku povijesti hrvatske književnosti; treći – Branko Vodnik prvenstveno je književni povjesničar, a bio je prijateljskim i znanstvenim vezama povezan i s Vatroslavom Jagićem, i s Ivanom Milčetićem. Franjo Švelec i Miroslav Šicel prvenstveno su književni povjesničari, prvi starijega a drugi novijega razdoblja.

Vodnikov učitelj na gimnaziji i na polju književne znanosti, Ivan Milčetić u jednoj kritici piše o svome učeniku Branku Drechsleru Vodniku da je on »slabiji filolog, no u istoriji književnosti pokazuje ne samo veliku akribiju i načitanost, nego i fin ukus, i neobičnu izdavačku savjesnost«¹. Sva su trojica razmicala granice spoznaja o najvažnijim razdobljima hrvatske pisane kulture: prva dvojica ostajući pretežno u starijem razdoblju, Drechsler Vodnik i u starijem, o kojemu je napisao znamenitu *Povijest hrvatske književnosti*, ali i u novijem jer je za njega povijest književnosti ujedno bila i kritika, to jest prosudba književnosti i književnih djela. Nemajući odveć pouzdanja u svoje spoznaje iz filoloških disciplina, najstarije, to jest glagoljaško razdoblje prepustio je u svojoj knjizi Vatroslavu Jagiću². Proučavajući ne samo djelovanje pojedinih književnih stvaralaca, ili njihova djela, nego prvenstveno vrijeme i kulturne prilike u kojima su pisci stvarali i djelovali, te ideje za koje su se borili, i sam se Vodnik podvrgavao tezi koju je znao često ponavljati, to jest da mi književnost imamo, ali književnoga života nemamo, te da zato treba istraživati okolnosti u »kojima je djelo nastalo i idejne prekretnice u vremenu u kome autor živi jer one usmjeruju stvaralaštvo«³. Drechsler je, naime, o književnoj povijesti ovako promišljao:

¹ *Nastavni vjesnik*, Zagreb, 1919., str. 96–97.

² B. Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti (...)* s uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti, Zagreb, 1913.

³ Hoteći popraviti svoj sud o Barakoviću, dao se na istraživanje djela toga pisca nakon što je njegova *Povijest* bila tiskana te je sastavio raspravicu koja je ostala u rukopisu »Hrvatsko ime kod Barakovića« (4 lista).

»Literarna historiografija je historijska nauka. U modernom shvatanju *historija* je nauka koja se bavi historijom duha, tražeći tako *ideju* historijskog zbivanja. Jedino tako, dašto, treba shvatiti i historiju literature, jer je literatura zacijelo još više nego politička historija izražaj duha nekoga naroda, odnosno čovječanstva, i u njoj se jače nego igdje odražava ideja nekoga naroda, odnosno čovječanstva, u različitim vijekovima historijskog zbivanja«⁴.

Smatrajući svoj znanstveni rad dijelom književnoga života (za koji se borio), a to je i politički, i društveni život nekoga naroda, Branko Drechsler Vodnik je – posebice u posljednjoj deceniji svoga života – bio prisutan i u politici, i u društvenim zbivanjima, pa i u društvenim skandalima tadašnjeg Zagreba. On je više nego drugi književni povjesničari i profesori Sveučilišta bio strasni politički borac za svoje političke ideje. Zbog svojih stavova i uglavnom političkih neslaganja sa sredinom polemizirao je s brojnim suvremenicima, kolegama i književnicima. Sudski se postupak vodio između njega i ovih profesora: F. Fanceva, S. Ivšića, F. Jelašića, D. Prohaske i Z. Vernića. K tome vodio je dugo spor s Maticom hrvatskom o stanu, koji je bio u vlasništvu Matice hrvatske, a u kojem je, u Šenoinoj ulici, stanovao. Spor se vodio od 1922. do njegove smrti, a iz Matice je bio i isključen 1924. Vansudski postupak vodio je još s ovim kolegama: A. Bazalom, M. Gavazzijem, P. Karličem, Đ. Körblerom, S. Matičevićem, G. Manojlovićem i V. Voukom. Isto tako i s dr. Matom Tentorom, kasnije direktorom Sveučilišne knjižnice. Dakle – sasvim dovoljno za jednu i profsorsku i građansku karijeru. Njegova knjiga *Profili i pojave. Prilozi za istoriju Filozofskog fakulteta u Zagrebu*, što su pretisci njegovih polemika iz časopisa *Jugoslavenska njiva* koji je uređivao, izašla je 1926., nakon njegove smrti, ali ostala je posve nepoznata u publici za koju je pisana. Nije registrirana ni u *Građi za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga NSK*. U njoj ima građe o skandalima više nego o povijesti (»istoriji«) Filozofskoga fakulteta. Nakon njegove smrti utihnuli su glasovi ne samo o njegovim sukobima s kolegama i književnim kritičarima, nego, nažalost, i o njegovom bogatom književnom i književnopovijesnom radu. Branko Vodnik imao je svoje ljubimce među književnicima (Preradović, Nazor, Šimunović) i među književnim povjesničarima. Poseban je prijateljski i kolegijalni odnos imao prema Vatroslavu Jagiću i prema Ivanu Milčetiću.

Ivan Milčetić došao je u Varaždin 1879., iste godine kad se rodio Branko Drechsler Vodnik. Kad se iz Rijeke vratio u Varaždin, Vodnik je počeo pohađati varaždinsku gimnaziju. Ivan Milčetić, dok je bio urednikom Akademijine edicije *Građa za povijest književnosti hrvatske* objavio je nekoliko većih radnji svoga učenika u toj Akademijinoj ediciji: u sedmoj knjizi, 1912., *Prilozi za povijest hrvatske književnosti* (četiri priloga i to: *Pjesnikinja*

⁴ B. Vodnik, »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografija«, priredila V. Flaker, *Kronika zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, br. 1(7), Zagreb, 1978., str. 19.

grofica Katarina Patačić, Tito Brezovački i Andrija Kačić Miošić, Juraj Belić Ligatić; slijede *Dvije pjesme Tome Blažeka*). U osmoj knjizi *Grade* koje je prvo izdanje bilo izdano 1915., a zatim povučeno zbog nekoliko opscenih pjesama Frana Krste Frankopana, te je drugo izdanje objavljeno 1916. B. Vodnik je objavio dva priloga: *Iz ostavštine Frana Kurelca* i *Iz »Plandovanja« Điva Bunića Vučićevića*. U *Predgovoru* urednik, Ivan Milčetić, zahvalio je Branku Drechsleru, tada sveučilišnom docentu, za dobrotu što ga je zamjenjivao u uredničkom poslu i u nadgledavanju tiska (»nadgledač štampe«). Kad je već knjiga bila poslana pretplatnicima, Uprava Akademije poslala je obavijest da se knjiga vrati »neke promjene radi«, »nakon koje će Akademija primjerak opet vratiti«. Nakon te knjige Ivanu Milčetiću je uzeto uredništvo *Grade*, te je devetu knjigu uredio Đuro Körbler, a ona je izašla nakon rata, 1920. U njoj je Milčetić objavio pjesmu Konte Zanovića, a Vodnik nastavlja svoje priloge za povijest hrvatske književnosti: tu je objavio *Matijaša Grabancijaša dijaka* prema prvom tiskanom izdanju (1804.), nakon toga, kao drugi prilog, tiskao je raspravu *O životu Tita Brezovačkoga*, a kao treći *Književni rad Tita Brezovačkoga*, u kojem je nabrojio i komentirao tada poznate tiskom izdane knjige ekspavlina Brezovačkoga. Na kraju priloga, uz pouzdano popisana djela Brezovačkoga, ovom autoru pripisuje i komediju *Diogeneš*, te tvrdi ne samo da je to izvorna drama nego da je ona djelo Tita Brezovačkoga, što će on na drugom mjestu dokazati. On je o Brezovačkom i o njegovu autorsivu komedije *Diogeneš* pisao u *Jugoslavenskoj knjivi* 1925., te se nakon toga bila razvila polemika na stranicama toga časopisa. Mnogo kasnije istoj se temi vratio njegov oponent Franjo Fancev u *Gradi* 15 (1940.) te spočitnuo Vodniku da »ništa nije dokazao« a zatim da nije toliko važno govoriti o autorstvu, koliko o ugledanju, to jest: htio je reći da je *Matijaš grabancijaš dijak* pre-rađena njemačka drama Leopolda Hoffmanna *Der Dorfpfarrer*. Fancev je, dakle, polemizirao i s mrtvim Vodnikom. Ogorčeni polemičar se sporio s Vodnikom o mnogim pitanjima hrvatske književne povijesti, ali i društvenoga i političkoga života – ne samo za života, nego i preko groba.⁵

O Ivanu Milčetiću, svome gimnazijskom profesoru, Vodnik je objavio tri teksta: prvi je izišao kao nekrolog u *Jutarnjem listu* – *Ivan Milčetić – Pomen učitelju*⁶. To su sjećanja na vrijeme dok mu je Milčetić bio profesorom u Varaždinu. Milčetić »bijaše učenjak velike koncepcije« ali svojih planova za dovršetak hrvatske bibliografije kao i golemog plana da napiše povijest hrvatske književnosti nije uspio dovršiti i zbog svoje urođene sporosti i zbog brige za svoju ekonomiju, kako je mislio Vodnik. Bio je, dakle, više dobar učitelj nego uspješan učenjak. Drugi je nekrolog izašao u *Jugoslavenskoj knjivi*⁷, treći tekst je izašao nakon Vodnikove smrti u Stanoje-

⁵ F. Fancev, »Dva igrokaza hrvatske kajkavske drame«, *Grada za povijest književnosti hrvatske* 15, 1940., str. 206–208.

⁶ *Jutarnji list*, br. 3516 i 3517 od 12. i 13. XI. 1921.

⁷ *Jugoslavenska knjiva*, 1922., br. 4, str. 264–270.

viševoj *Narodnoj enciklopediji hrvatsko-srpsko-slovenačkoj* (II. knjiga, str. 906). U ostavštini Branka Vodnika u Hrvatskom državnom arhivu, osim tih objavljenih tekstova postoji rukopis nedovršene studije o Ivanu Milčetiću. Studija je ostala u rukopisu, manji dijelovi, kao sažetak, objavljeni su kao dijelovi nekrologa u *Jutarnjem listu* i *Jugoslavenskoj knjivi*. Rukopis je pisan na brzinu, vjerojatno neposredno nakon Milčetićeve smrti, dokumentiran Milčetićevom osobnom dokumentacijom koju mu je na uvid stavila obitelj, napomenama o Milčetićevim godinama školovanja te posebice o njegovoj ulozi u đačkim i studentskim društvima.⁸

Rukopis nedovršene rasprave o Ivanu Milčetiću nosi naslov *Ivan Milčetić*, napisan je grafitnom olovkom na 53 lista. Svi su listovi uglavnom ispisani samo s jedne strane, ali ima listova gdje je tekst djelomično pisan i s druge strane – to su naknadni dodatci i dopune osnovnoga teksta. Raspored građe: *Život* (1–7); *Milčetić vođ omladine* (8–31; list 27 označen 27/28); slijedi nacrt što bi trebale sadržavati stranice koje slijede, to jest opis njegova znanstvenog rada te su nabrojene pretežno studije i rasprave u izdanjima JAZU (32–36 – upravo tako označen jedan jedini list); slijedi pod broj 2. *Književni rad (karakteristika, 37–45* – to je doista tek nacrtak, podsjetnik za rad); *Folklorist* (46–48); *Sporost* (49–53). Dovršeno je i zaokruženo zapravo tek poglavlje *Milčetić vođ omladine*, u kome je Vodnik želio pokazati razvitak društvene i političke misli među studentima šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća, društveni život u studentskim udrugama na austrijskim sveučilištima, a od 1874. na Zagrebačkom sveučilištu. Kod toga se posla obilno služio izvješćima iz almanaha *Hrvatski dom* iz 1878. i *Zvonimir* iz 1886. Želio je opisati intelektualni put Ivana Milčetića i njegovih suvremenika koji su se okupljali u Beču u studentskom društvu »Velebit«, kasnije »Zvonimir«; u Grazu u društvu »Hrvatska«; u Pragu u društvu »Hrvat«; u Zagrebu u društvu »Hrvatski dom« i pjevačkom društvu »Hrvatska lira«. Zbog vrijednih podataka bilo bi vrijedno ovo poglavlje objaviti kao građu i odličnu studiju o intelektualnom strujanju među studentima uoči i nakon otvaranja Sveučilišta u Zagrebu. Vodnik je želio, prateći Milčetićevo djelovanje, pokazati razvitak onih političkih ideja, kojima je i sam bio blizak. Nasuprot pravaškoj ideologiji, od koje je krenuo Milčetić u Rijeci, bliža mu je bila južnoslavenska ideja, ideja slavenstva, te zato i toliko prostora o Milčetiću kao vođi, koji je od pravaša postao zatočnik slavenske uzajamnosti, ne prestajući biti dobar Hrvat. Kako je sam, kad je to pisao, pripadao Pribićevićevoj Samostalnoj demokratskoj stranci, te ga je zbog toga Stjepan Radić, kad je postao ministar prosvjete, penzionirao – mogao je lako vidjeti i osjetiti što znači političko opredjeljenje.

⁸ Uzajamno poštovanje obitelji Milčetić i Vodnik ogleda se i u tekstu Ivana Milčetića, mladega, »O sedamdesetgodišnjici Branka Vodnika«, *Zagorski kalendar*, 1959. U ostavštini B. Vodnika se našao glagoljski rukopis »Istorija od dvih žen« koju je Milčetić objavio u *Jagićevoj Arhivu X.*, 1887., str. 484–495. Vjerojatno je to dar obitelji Milčetić Branku Vodniku.

Zamišljena kao opsežna studija o čovjeku i znanstveniku, studija o Ivanu Mičetiću ipak najviše govori o godinama njegovoga intelektualnog sazrijevanja u đačkim i studentskim društvima, u kojima je uspješno djelovao kao vođa hrvatske studentske mladeži, dok su stranice o njegovu književnom i znanstvenom radu ostale nenapisane; one su tek fragmentarne vijesti i bilješke koje je trebalo srediti i napisati zaokružen pogled na stvaralaštvo. Vodnik nije uspio dovršiti svoju studiju te je ona ostala torzo i zanimljiv fragment.

Što je privuklo Branka Vodnika da se toliko zanima za Milčetićevo životo i rad? Osim ostaloga, to je osobno poznanstvo još od đačkih dana, a zatim i ona očinska briga, koju, prirodno, stariji pedagozi i učitelji pokazuju prema svojim ambicioznim učenicima i đacima, te im zato ovi često uzvraćaju ljubav na najbolji način – slijedeći put učitelja. To je učinio i Drechsler Vodnik. Mislim da se Vodnik približio Milčetiću kao književnom povjesničaru ponajviše zbog njegova zanimanja za ilirski pokret – Hrvatski narodni preporod. Ili drugačije: Milčetićevo je rad potakao Drechslera na istraživanje toga razdoblja društvene, kulturne i političke povijesti hrvatskoga naroda.

Za razliku od naših starijih književnih historičara koji su pisali o piscima kao osobama i stvaraocima, a zatim o događajima u politici i kulturi u kojima su pisci sudjelovali, Vodnika su više zanimale ideje prekretnice: kako su se u intelektualnoj sredini rodile, kako su se razvijale, i što su, kao plod, u vremenu i u svojoj sredini donijele. Tako je zasnovana, barem djelomično, i njegova *Povijest hrvatske književnosti*, također torzo, jer drugi dio, *Preporodna književnost* nije izašao. Ta se njegova težnja da ispituje i istražuje ideje očitovala u studijama o piscima uoči, za vrijeme, i nakon nacionalnog preporoda, od sredine do kraja XIX. stoljeća. Neka budu ovdje spomenute samo one najvažnije koje je tiskom objavio: *Šime Starčević* (1912.), *Janko Drašković* (1910.), *Antun Mihanović* (1910.), *Ante Starčević* (1912.), habilitacijska radnja *Stanko Vraz* (1900.), doktorska teza *Petar Preradović* (1903.), *Franjo Marković* (1906.), k tome izbor iz djela Frana Kuželca *Runje i pahuljice*, kao i manji priloz i građa o ovome piscu. Zanimala ga je posebice povijest đačkih društava i studentskih organizacija u zemlji i u onim gradovima austrijskog dijela Monarhije u kojima su studirali hrvatski studenti prije otvaranja hrvatskoga Sveučilišta u Zagrebu. Upravo u nedovršenoj studiji o Milčetiću najveći dio radnje pripada odradbi studentskih društava u Austro-Ugarskoj monarhiji kao i o onim idejama koje su se u toj omladini ukorjenile, zavladaile i postale zastavom pod kojom su se svaka na svoj način borile za nacionalnu hrvatsku ideju. Studentske organizacije zanimale su ga ne samo zbog toga da uzmogne pratiti znanstveni i politički put onih jakih pojedinaca iz tih organizacija, nego da vidi sazrijevanje i učvršćivanje tih ideja u kasnijem njihovom životu, te način na koji su se ti đaci uklopili i uključili u književni i društveni život, te kako su politički djelovali u svojim sredinama. Odgojen na južnoslavenskoj i sveslavenskoj ideji, kako ju je u gimnaziji u Varaždinu objašnjavao Ivan Milčetić, a

ona je bila bliska i Jagićevoj ideji o slavenstvu, jugoslavenstvu i hrvatstvu, i Vodnik je postao zatočnikom te ideje. Na više mjesta ističe da je Tadija Smičiklas duhovno čedo preporoditelja Frana Kurelca, a Milčetića je tom stazom upravo njegov riječki profesor Smičiklas⁹. Mogli bismo dodati: Milčetić je tom stazom uputio Branka Drechslera Vodnika. Vodnik je, zahvaljujući i Milčetiću i ljetopisima hrvatskih đačkih društava lako mogao pratiti suradnju hrvatske i slovenske studentske omladine, ali jasno je vidio da srpski dio studenata nikako ne želi sudjelovati u toj južnoslavenskoj i sveslavenskoj liturgiji ideja, već nastoji afirmirati i proširiti samo srpsku nacionalnu ideju među hrvatske studente, te je zbog toga dolazilo i do sukoba i do razlaza. Prateći životni put Ivana Milčetića, posebice njegovo đačko i studentsko razdoblje, Vodnik je poistovjećivao Milčetićevo intelektualno sazrijevanje sa svojim idejama o hrvatstvu, slavenstvu, jugoslavenstvu. U tome su mu od velike pomoći bile one dvije mladenačke radnje Ivana Milčetića, iako se odnose na ranije razdoblje hrvatske književnosti i kulturne povijesti.

Ivan Milčetić je odmah nakon ispita zrelosti, kao mlađ suplent u Splitu, napisao radnju: *Ime i ideja ilirska za Ljudevita Gaja u Hrvatskoj, literarna studija*, koja je objavljena u almanahu *Velebit* 1874. Slijedio je nastavak: *Hrvati od Gaja do 1850.* u almanahu *Hrvatski dom*, 1878. godine. Branko Vodnik je ove radnje visoko ocijenio: »...svojom studijom *Ime i ideja ilirska za Ljudevita Gaja u Hrvatskoj*, prije svojih sveučilišnih studija, Milčetić je – što se tiče narodne ideje – prvi teoretičar naše omladine«¹⁰ ... U rukopisu, na samom početku, o tome neposrednije: »U prvoj, makar i lošoj pjesni budućega velikog pjesnika mora doći do izražaja, ako i u najmanjoj mjeri, odlika njegova talenta. Tako bijaše i u naučnom, književnom prvencu Ivana Milčetića *Ime i ideja ilirska za Ljudevita Gaja u Hrvatskoj*. Milčetić je tu studiju napisao kao suplent u Splitu, kao abiturijent, prije svojih sveučilišnih nauka, pa nas neobično zapanjuje da je svršeni gimnazijalac mogao jednu važnu temu i posve naučno shvatiti i naučno obraditi, ali još više od toga za Milčetića je značajna sama tema. Mlađi pregalac, koji će se tek posvetiti lingvistici i filologiji (u tiskanom tekstu: slavistici), koji će biti najbolji predstavnik filološke metode svoje generacije u svome književnom prvencu obrađuje jednu – ideju. To je uvijek ostala najljepša odlika njegova rada, pa dok je hrvatska (tiskano: naša) filologija bila u njegovo doba gotovo sasvim zaglibljena u formalizmu (tiskano: dosta sapeta formalizmom), izlazeći vrlo rijetko iz bezidejnosti, Milčetić je uvijek u svome radu imao pred očima samo ideju i samo za ideju je preduzimao svoja filološka istraživanja. Studija *Hrvati od Gaja do g. 1850.*, nije nego nastavak te prve njegove rasprave, a nastala je na svršetku njegovih sveučilišnih studija, ali i u njoj osjećamo utjecaj njegova gimnazijskog profesora Tadije Smičiklasa:

⁹ Rukopis, str. 2–3.

¹⁰ *Jugoslavenska njiva*, str. 266.

u samoj temi, u ideji, u shvaćanju predmeta, u metodi i u stilu (u tiskanom tekstu nastavak: a ipak Milčetić je već u ovim počecima svoga rada *sa-mostalan*). Platon Kulakovskij i dr. Šurmin napisali su *poslije* toga dva daleko veća djela o Ilirizmu, ali ovo je Milčetićevo djelo ipak najvrednije i najbolje što je dosad napisano o hrvatskom narodnom preporodu. Po svojim prvim dvjema studijama Ivan Milčetić je prvi hrvatski literarni historik koji piše pravim literarnim stilom: on je dakle u našoj historiji ono što je Tadija Smičiklas u političkoj historiji.«¹¹

Upravo zbog toga je Milčetić bio Vodniku uzor prema kome je on usmjerio svoju književnopovijesnu misao da hrvatski narodni preporod istraži kao povijest nacionalne ideje. U neobjavljenoj raspravi *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, koju je 1978. priredila i napomenama i predgovorom popratila Vida Flaker on o hrvatskom narodnom preporodu ovako piše: »Kad mislimo na hrvatski narodni preporod u doba Ilirizma pred našim je očima jedan prebujan politički, socijalni, kulturni, a naročito književni život. Tu niču novine, *Danica ilirska*, *Vrazova revija Kolo*, almanasi itd., a svaki rodoljub pjeva pjesme kao ptica na grani, muzičari im daju melodije, i one se šire, preobrazuju našu sredinu u kojoj se stvaraju jedno za drugim kulturna društva; u jednu riječ to je intenzivan kulturni život, pun mićanja i stvaranja, kao nikada prije ni poslije. I sve je to zaista na oko točno, ali u našem životu – jer je u nas, kako već istakosmo, *polet* glavna kreativna sila – valja uvijek sve pojave do dna analizirati, da se razluči prividnost od zbilje, vanjska lupina od jezgre. Mi ćemo hrvatsku preporodnu književnost podvrći analizi sa gledišta *prođe*, jer to drugim riječima znači: sa gledišta njene ekstenzivnosti, njezine kreativne snage i njenog utjecaja na našu sredinu, a ta analiza objasniti će nam štošta u nepravilnosti historijskog razvitka hrvatskoga kulturnog, naročito književnog života, što inače nikako ne bismo mogli shvatiti ni objasniti. Naše kritičare i književne historike zanima prije svega kvalitet i kvantitet hrvatske knjige, a na treću svojinu svake žive književnosti: na prođu, na njen ekstenzitet malo se tko obazire. A ipak, ako je neka književnost bogata i po kvalitetu odlična, a prođa njena slaba ili nikakva – ta je književnost ipak zamrla ili mrtva, kao ljepota koju nitko nije vidio«¹² ... »U doba hrvatskog preporoda, u vrijeme zanosa, patriotizma, narodnih surka, crven-kapa, budnica, davorija i rodoljubnih napitnica svaka i najrdavija knjiga ili pjesmica bila je narodna tekovina već time što je bila afirmacijom narodnoga života koji se tek budio, primajući prve, još neizrazite crte svoje fizionomije«¹³... A o knjižarama i o prodaji ovaj njegov navod, dragocjen za poznavanje tadašnje (i sadašnje) književne komunikacije: »Knjižarnice su glavne institucije za prođu knjiga, i u Zagrebu ima knjižarnica sa tradicijom još iz XVIII.

¹¹ Rukopis, str. 37–38, usporedi u *Jugoslavenskoj njivi*, str. 267.

¹² B. Vodnik, *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, str. 82.

¹³ Isto, str. 83.

vijeka, ali ni jedan preporodni pisac nije se oslanjao na njih; svi su radili kao da ih i nema. Vraz piše g. 1841. o zagrebačkim knjižarnicama ovo: 'Ovdašnji knjigarnici su sami izdajice, poturice, neprijatelji ilirštine; primaju naše knjige, pa ih pobacaju po kutih, gdje bi čekale do dana uskrsnuća, ako ih mi za nekoliko godina opet zahtijevali ne bi'. Drugdje opet kaže: '... ovdješnji su knjigotršci cincari, švabe...'»¹⁴.

Tim se problemima bavio i Ivan Milčetić, te mu je zbog toga bio drag ne samo kao učitelj i profesor, nego i kao onaj koji je, kao i on sam, ovo razdoblje znao objasniti i o njemu napisati stvarni sud. Kad čitamo njihove tekstove kao da nam u ušima odzvanjanju problemi sadašnjice.

Od Ivana Milčetića je Vodnik mnogo naučio, njegove su mu mladenačke radnje bile poticaj za samostalno promišljanje o književnosti kao pronositeljici nacionalnih ideja, a osobna sudbina učitelja i profesora, u maloj varaždinskoj sredini, opominjala ga je spoznajom da pojedinac, bez društvene potpore, teško može svoje intelektualne i moralne snage u puni ni iskoristiti za dobro svoga naroda. I Milčetić, kao i drugi intelektualci u drugoj polovici XIX. stoljeća i na prijelazu u XX. stoljeće, bili su pod stalnom političkom prismotrom, sumnjčeni i onemogućavani u svom radu. Tako se osjećao i Vodnik, posebice nakon što je svojim polemikama i sukobima protiv sebe pokrenuo prevelik broj moćnih ljudi u politici, prosvjeti i znanosti.¹⁵

IVAN MILČETIĆ I BRANKO VODNIK

Sažetak

Ivan Milčetić bio je gimnazijski profesor Branku Drechsleru Vodniku te je svoga đaka poticao na književni i znanstveni rad. Vodnik se svome profesoru odužio napisavši dva nekrologa i jednu enciklopedijsku natuknicu. U rukopisu je ostala opsežna studija kojom je Vodnik htio prikazati životni i znanstveni put Ivana Milčetića, te je opširno opisao studentske organizacije u kojima je djelovao Ivan Milčetić. Ocjenu književnopovijesnog rada nije dovršio te je studija ostala torzo.

¹⁴ Isto, str. 85.

¹⁵ O Milčetiću još pogledati: F. Fancev, »Uspomeni Ivana Milčetića«, *Riječ*, 1922., A. Musić, »Ivan Milčetić«, *Ljetopis JAZU* 38, 1923., Vj. Štefanić, »Ivan Milčetić«, *Obzor*, 1933., br. 215–217., M. Šicel, »Ivan Milčetić«, *Krčki zbornik* 6, Krk, 1975., S. Damjanović, »Ivan Milčetić – jezikoslovac«, *Senjski zbornik* 18, Senj, 1991., isti, »Filološke polemike Ivana Milčetića«, *Filologija* 20/21, HAZU, 1992–93.

IVAN MILČETIĆ AND BRANKO VODNIK

Summary

Ivan Milčetić was Branko Drechsler's high school teacher and he encouraged his pupil to do literary and scientific work. Vodnik paid dues to his teacher by writing two obituaries and an encyclopedic entry. A detailed study by which Vodnik wanted to describe the life and scientific work of Ivan Milčetić and in which he described the student organizations in which Ivan Milčetić participated was left in the manuscript. Because he never finished evaluating the literary-historical work, the study remained a torso.

Sudionici znanstvenoga skupa o Branku Vodniku pred Gradskom vijećnicom u Varaždinu.

Stjepan Farišić

POSTANJE LUCIĆEVE „ROBINJE“.

NAPISAO

Dr. BRANKO DRECHSLER.

*(Preštampano iz 176. knjige „Rada“ Jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti.)*

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARNE

1909.

Studija Branka Vodnika *Postanje Lucićeve „Robinje“* objavljena je i kao
poseban otisak iz 176. knjige *Rada JAZU*.

Vodnik i prosvjetiteljstvo – povijest slova ili povijest duha

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2(091) VODNIK
886.2.01 «17»

1. Životopis – osobna i znanstvena istina

Iz literature, koja se iz bilo kojih razloga (historiografskih, bibliografskih, genoloških i drugih) bavi književnom i znanstvenom, tiskanom i rukopisnom ostavštinom Branka Vodnika, vidljivo je da su njegovi životopisni podaci, uglavnom, neupitni i dostupni (Šicel, 1975: 429). Poznate su godine rođenja i smrti (Varaždin, 26. 2. 1879. – Zagreb, 14. 6. 1926.), tijek školovanja (srednju školu završio u rodnom gradu, slavistiku studirao u Zagrebu, Pragu, Krakovu; doktorirao na Zagrebačkom sveučilištu s temom o Petru Preradoviću), napredovanje u karijeri (bio srednjoškolski profesor u Karlovcu, Osijeku i Zagrebu, zatim docent pa redoviti profesor hrvatske i srpske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu), dok pomalo nejasni ostaju motivi koji su doveli do promjene prezimena *Drechsler* u *Vodnik*¹ (do 1904. godine Vodnik se potpisuje pravim prezimenom *Drechsler*, od 1904. do 1918. najizmjenično koristi oba prezimena, a od 1918. samo prezime *Vodnik* /Flaker, 1978: 110–111/).

U slaganju Vodnikova životopisna mozaika pripomogli su, s jedne strane, oni koji su istraživali njegov rad, a s druge strane i on sâm, koji je nerijetko u svoje tekstove, bez obzira na njihovu provenijenciju, unio autobiografske detalje. U odnosu na navedenu Vodnikovu sklonost mogli bismo oko tri stotine njegovih objavljenih radova² (Flaker, 1978: 112–171)

¹ U Matičnoj knjizi krštenih Župe Sv. Nikole u Varaždinu (1878.–1891.) na stranici 26. redni broj 35, piše da je »Alexander sin zakoniti Alojzija Drekslera, židara, i Marije, roj. Vučak« promijenio prezime *Dreksler* u *Vodnik*. »Po odredbi viš. povjereništva za prosvjetu i vjere od 11. prosinca 1920. broj 35.514. pripćenoj otkom nadbiskupskoga duhovnoga stola u Zagrebu od 30. prosinca 1920. broj 10.482. bilježi se, da je kr. hrv. slav. zemaljska vlada, povjereništvo za unutarnje poslove, tješenjem od 4. rujna 1920. broj 33.059. krštenom dozvolila promjenu prezimena u 'Vodnik' te odredila, da se imade u buduće zamoljenim i dozvoljenim novim prezimenom služiti.« (Državni arhiv u Varaždinu. Za navedeni se podatak zahvaljujem dr. Miroslavu Šicelu.)

² Ovdje nemamo u vidu i Vodnikovo književno stvaralaštvo (npr. novelu *Razbacana uđa*, Zagreb, 1902.).

svrstati u one znanstvene (npr. *Povijest hrvatske književnosti*, 1913.³) i u one primarno ne strogo znanstvene kao što su: kritike, polemike, feljtoni (npr. *Pod apsolutizmom*, 1907.; *Criticus nascitur. Malo odgovora A. G. Matošu na ocjenu moje »Antologije hrvatskih pripovjedača«*, 1913.; *Moj jubilej. Refleksija o 25-godišnjici naučnoga rada*, 1926.). U odnosu na navedeno logičnom se čini pretpostavka da će postupak autobiografizma⁴ biti svojstveniji ovoj drugoj skupini. Iščitana građa to ipak u potpunosti ne potvrđuje. Vida Flaker kaže: »Logično je zaključiti da razlog zbog kojeg Vodnik u predavanjima relativno mnogo, za naše današnje shvaćanje, govori o vlastitim sukobima s kulturnim, književnim institucijama i pojedincima, leži u želji da studentima objasni zašto je zapleten u novinske polemike, napade, klevete i intrige« (Flaker, 1978:102).

Iako cilj ovoga rada nije istraživanje »refleksa žanra autobiografije« (Medarić, 1993: 46), ipak nam se u ovom životopisnom uvodu nameće pitanje – zašto Vodnik u znanstveni diskurs ugrađuje i one elemente kojima tu po prirodi stvari primarno nije mjesto?

U predavanjima što ih je Vodnik držao studentima hrvatske književnosti u zimskom semestru školske godine 1925./26. i sâm je razmišljao o sličnom problemu: »Nezgodno je isticati svoj rad, ali ja sam lično doživio tako klasičan slučaj, a naša teza je važna i zanimljiva, te bi bila šteta da taj slučaj ostane nespomenut« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978.).

Rekonstruiranje komadića vlastita življenja nije svojstveno samo kasnim Vodnikovim radovima; susrećemo ga sporadično kroz cijelo njegovo stvaralaštvo. Razlog tomu je, vjerojatno, dvojak: s jedne strane Vodnikovo razumijevanje znanosti o književnosti (pa i povijesti književnosti), a s druge strane, status žanra autobiografije, odnosno autobiografizma. Jedinim zadržkom literarne historiografije Vodnik, naime, drži »umovanje o istini« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 20), ali i istraživanje duha epohe. U funkciju *umovanja o istini* stavio je on i svoj privatni život, jer tekstovi u osnovi historiografske prirode (autobiografija, npr.) pripadaju tekstovima svojevrstne »povlaštene referencijalnosti«: »Oni računaju na vjerodostojnost i autentičnost (autobiografija) kao na svoje jamce« (Zlatar, 1989: 20). Stvari/događaji pretvoreni u riječi postaju istinitiji, kaže Julio Cortázar (navedeno prema: Zlatar, 1989: 28), a kao takvi uključeni u znanstveni diskurs, u *umovanje o istini*, potvrđuju na svoj način njegovu bit – istinu, dakle ono do čega je Vodniku naročito stalo. Vjerojatno stoga u svojim tekstovima Vodnik nerijetko progovara o sebi kao o svjedoku ili kao o sudioniku književnokulturnih zbivanja, zbog čega upravo svojoj priči

³ U odnosu na djela i tekstove Branka Vodnika i njihovo citiranje u ovom radu koristit ćemo sljedeći način – u obliku ćemo zagradi navesti naslov djela/teksta i godinu izdanja, dok će se ostali podaci iz impresuma nalaziti u popisu literature.

⁴ Autobiografizam »predstavlja refleks žanra autobiografije a pojavljuje se u tekstovima koji sami po sebi nisu mišljeni ni recipirani kao autobiografije« (Medarić, 1993: 46).

o stanovitu događaju pripisuje istinitost.⁵ Zbog takva je stava Vodnik polemizirao s brojnim kulturnim djelatnicima, koji su, također, polagali pravo na istinitost vlastitog viđenja stvari/događaja.⁶ Autobiografizam u funkciji samoizražavanja⁷ (Medarić, 1993: 59–61) pridonosi, uvjetno rečeno, ispravljanju netočnih priča drugih. Donosimo dva primjera: prvi se odnosi na novelu Adolfa Vebera *Dobrotvor dječki*, a drugi na posljednju novelu Antuna Gustava Matoša *Za narod*.

Prvi primjer. U vrlo kritičkom prikazu knjige Nikole Andrića *Pod apsolutizmom* (Zagreb, 1906.) Vodnik ispravlja i neke netočnosti, i to snagom vlastita životnog iskustva (potcrtano u tekstu): »Ali i u prikazu Vebera dužnost mi je, da ispravim jednu veliku pogriješku. O njegovoj najvećoj noveli *Dobrotvor dječki* piše pisac ovo: 'Kako je Veber došao do ovoga sujeta, i da li je i za ovu pripovijest našao u zagrebačkim zapiscima realnu podlogu, t o s e n e z n a, ali je stvar opisana osobitom živahnošću i vještinom'. Tu se naime prikazuje tužni udes jednog mladog plemića, što ga je ujak-tutor kao uzidao u neku usku prostoriju (danas Jelačićev trg, br. 2), gdje ga je ubijao glad i nečistoća, dok ga djaci velikom navaľom ne oslobodiše, a on je za to postao poslije dobrotvorom dječkim, a umr'o je kao siromah, od svih zaboravljen. Za ovaj događaj ne samo da se zna, da je istinit, već je on i veoma važan za literarnu povijest, pa ga ona već i spominjala, što piscu nije bilo poznato. Gj. Deželić u *Glasonoši* (1862.) veli, da je oslobođenje ovoga plemića – ime mu je Adalbert pl. Krajačić – probudilo pjesnički genij dr. Demetra, te je on ovaj događaj dramatizovao na latinskom jeziku i to je njegov pjesnički prvenac. (...) Mila mi je dužnost, da iznesem u nekoliko crta ovdje uspomenu na 'djačkog dobrotvora', kojemu sam i sâm obavezan. (...) On je poslije svoga oslobođenja sav svoj imetak rastrašao za školovanje djaka, a pod starost svoju bio je sam najveća sirota i tada sam ja kao nižeškolic bio – posljednjim njegovim pitomcem. Živio je u Varaždinu, u moje doba sa 12 for. potpore, što ju je dobivao kao milost od samoga kralja.« (*Pod apsolutizmom*, 1907: 69–70; kurziv Z. Š.)

⁵ Ispričati istinitu priču o jednom događaju nije jednostavno: »Ako je u događaju sudjeľovalo više osoba, svaka će od njih imati 'svoju' priču ovisno o mjestu koje je zauzimala u aktancijalnoj shemi. Ako postoji samo jedan pripovjedač-sudionik, i on će u različitim situacijama ispričati različite priče, pridržavajući u svakom trenutku pravo da na temelju iskustva i introspekcije 'priča istinu'. Ono što se dogodilo postoji samo pretvoreno u priče, a priče su uvijek nečije priče, netko ih pripovijeda. Pitanje *tko govori*, pitanje o subjektu iskazivanja, o glasu (*voix*) kroz koji u tekst 'ulazi' subjektivitet odredbeno je za svaku teoriju diskursa« (Zlatar, 1989: 35).

⁶ U polemici koju je vodio npr. s Branimirom Livadićem pod nazivom »Reklamni lapurlartizam« (*Savremenik*, br. 7, 8, 1914.) Vodnik navodi što sve nije istina, a Livadić mu ironično odgovara: »Da g. D. nije ništa kriv – o tome nema debate. Kriv je Matičin odbor, cenzor i sav svijet samo ne g. D.!« (*Savremenik*, br. 8, 1914.). Ostaje otvoreno pitanje – čija je istina istinita?

⁷ Magdalena Medarić govori o trima funkcijama u kojima se javlja autobiografizam: funkcija samoizražavanja (propitivanje subjekta teksta kao autora), funkcija problematiziranja teksta i ludistička funkcija (apclira se na čitatelja kao recipijenta).

Vodnik se, dakle, iščudava nad Andrićevim nepoznavanjem činjenica, te vlastitim životnim iskustvom ispravlja tuđu pogrešku, pribavljajući na taj način istinitost vlastitu iskazu (kurziv u tekstu). Kritički argumentiran prikaz Vodnik je zaključio autobiografskom pripomenom, koja negira činjenicu iz Andrićeva znanstvenog diskursa, a sve s ciljem da se potpomogne *umovanje o istini*.

Drugi primjer. Sličnim je autobiografskim samoizražavanjem Vodnik pokušao dokazati i pravo vrijeme nastanka posljednje Matoševe novele *Za narod*. Kada je u *Jutarnjem listu* od 24. XII 1924. godine izašla do tada neobjavljena Matoševa novela *Za narod*, u popratnoj je bilješci, između ostalog, bilo napisano: »Teško je i približno odrediti, kada je novela pisana« (*Posljednja novela A. G. Matoša*, 1925: 32). Pročitavši to Vodnik je zapisao: »Ja sam se često uvjerio, kako se o našim književnicima, odmah poslije njihove smrti, stvaraju čitave legende, makar su za života bili gaženi od svake blatne noge. Tako i ovdje. U tim recima nema više ni traga istini. Sve se pretvorilo u priču. *Zato treba da kažem, što znam pozitivno o Matoševoj noveli Za narod!*, koja je to važnija, jer je – posljednja njegova novela« (*Posljednja novela A. G. Matoša*, 1925: 32). Sjećajući se razgovora i dogovora s Matošem u svezi novele *Za narod*, koja je trebala izaći u almanahu *Hrvatsko kolo*, čiji je urednik 1914. godine bio Vodnik, sâm Vodnik kaže: »*Zato sam zamolio i nagovorio A. G. Matoša, da mi za almanah napiše jednu novelu.* I ako je on već vrlo teško pisao, on ju je napisao. Bila je to novela *Za narod!* Mislim da je to bilo potkraj g. 1913. *Svakako tačno pamtim, da je honorar za tu novelu primio kao nesumnjivo posljednji svoj honorar za literarni rad, s tužnim osmijehom na licu, u bolnici, teško bolestan, ne mnogo prije svoje smrti, a on je umro 17. marta 1914.* Među blagajničkim spisima Matice Hrvatske mora biti njegova priznanica, koju sam ja napisao, a on je imao jedva toliko sile, da je nekako potpiše.« (*Posljednja novela A. G. Matoša*, 1925: 32; kurziv Z. Š.)

I ovim je, dakle, primjerom pokazano kako Vodnik osobnim iskustvom (kurziv u tekstu) dovodi u pitanje ono što je drugima znanstvena istina.

Ako se vratimo početnom pitanju – zašto se u Vodnikovu referencijalnu iskazu nerijetko nađe i onaj autoreferencijalni – mogli bismo odgovor naslutiti u općem stanju hrvatske znanosti o književnosti prvih desetljeća 20. stoljeća, kada još uvijek nemamo pouzdanih i cjelovitih bibliografija, kritičkih izdanja, monografija o pojedinim piscima, zbog čega onda *umovanje o istini* doprinosi i osobno iskustvo pojedinca. Vjerojatno stoga Vodnik u svojim tekstovima znanstvene, kritičke i polemičke provenijencije govori i o sebi kao o svjedoku ili kao o akteru stanovitih kulturnoknjiževnih zbivanja, ne bi li se na taj način izborio za pozitivno znanje, za pouzdanost činjeničnog podatka.

2. Vodnik o povijestima književnosti koje to samo žele biti

Dok je Vodnik svojim nevelikim četrdesetsedmogodišnjim životnim iskustvom pokušavao ispravljati pogreške i neznanje drugih, ali i tuđim znanjem korigirati vlastito nepoznavanje činjenica⁸, dotle je kritičkim prikazima i recenzijama knjiga suvremenika književnopovijesne usmjerenosti želio pokazati put kojim bi trebala krenuti hrvatska znanost o književnosti, odnosno povijest književnosti: »Ti tekstovi, uz Vodnikovu *Povijest*, najobimniji njegov rad, iznose njegovo razumijevanje povijesti književnosti, koncepcije, ideje, koju je izgrađivao cijeloga života.« (Aleksandrov-Pogačnik, 1987: 110)

Poznato je, naime, da drugu polovicu 19. stoljeća u znanosti o književnosti karakterizira pozitivizam, što je u većine zapadnoeuropskih naroda rezultiralo i poviješću nacionalnih književnosti. Kako se hrvatska znanost o književnosti u to vrijeme još uvijek nalazila u predznanstvenoj fazi (Šicel, 1967.), ni paradigma pozitivizma nije mogla biti izgrađena, pa ni povijest hrvatske književnosti napisana. Stoga se o hrvatskom književnokulturnom prostoru sve do pojave Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti* iz 1913. godine, pa i kasnije, javljaju knjige koje žele biti povijesti, ili cijele nacionalne književnosti, ili samo nekih njenih perioda, ali su prije pregledi, udžbenici ili čitanke namijenjene školama. U takve bismo radove, između ostalih, mogli ubrojiti:

- Paul Jos. Šafařík, *Geschichte der südslawischen Literatur*, I (Prag, 1864.), II i III (Prag, 1865.)
- Šime Ljubić, *Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske*, I i II (Rijeka, 1864.)
- Vatroslav Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskog i srpskog* (Zagreb, 1867.)
- Đuro Šurmin, *Povjest književnosti hrvatske i srpske* (Zagreb, 1898.)
- Milorad Medini, *Povjest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku* (Zagreb, 1902.)
- Nikola Andrić, *Pod apsolutizmom* (Zagreb, 1906.)

⁸ Vodnik je u književnokulturnim časopisima javno ispravljao tude pogrešne interpretacije i podatke. Iz tog posla nije isključio ni sebe. Godine 1903. napisao je on, naime, monografiju *Petar Preradović*, a 1919. priređuje kritičko izdanje *Djela Petra Preradovića*. I pored velike upućenosti u književni rad Preradovićev, potkrala se greška – Grillparzerova pjesma *Beethoven* pripisana je Preradoviću. Vodnik svoje neznanje javno priznaje: »Pravice radi valja mi reći još: otkriće, da je *Beethoven* pjesma Grillparzerova, nikako nije slava g. dr. V. Deželića, već mi je prvi tu činjenicu priopćio, čim su *Djela* izašla, srednjoškolac Z. Škreb, ali tako čedno i lijepo, te sam vidio, da on doduše zna iz njemačke književnosti nešto, što dr. Šamšalović i ja ne znamo, a ipak nas nije htio postidjeti, da zna više od nas obojice« (*O Preradovićevim njemačkim pjesmama*, 1920: 94).

- Matija Murko, *Geschichte der ältern südslawischen Literaturen* (Leipzig, 1908.)
- Andre Gavrilović, *Istorija srpske i hrvatske književnosti* (Beograd, 1910.)
- Kerubin Šegvić, *Kratka povijest hrvatske (srpske) književnosti* (Zagreb, 1911.)
- David Bogdanović, *Pregled književnosti hrvatske i srpske*. Knjiga prva (Zagreb, 1914.)
- Pavle Popović, *Jugoslovenska književnost* (Cambridge, 1918.)
- Dragutin Prohaska, *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti* (Zagreb, 1921.)

I tako dalje ...

Knjige koje su bile pisane s namjerom da budu *samo* čitanke (a pisali su ih i Franjo Marković, i Đuro Šurmin, i Branko Vodnik, i Dragutin Prohaska, i dvojac Petračić – Miler, ...), obično su rijetko bile kritički ocjenjivane⁹, zbog čega su i one loše doživljavale po nekoliko izdanja¹⁰. Naprotiv, knjige koje su željele biti povijesti *književnosti* imale su vjernog čitatelja i kritičara barem u Branku Vodniku. Sve što se na tom području naše znanosti o književnosti događalo on je pomno pratio, promišljao i sugerirao stanovita rješenja. Iz onoga što je napisao o objelodanjenim tzv. *povijestima* književnosti, može se zaključiti da je stanje više nego poražavajuće. Donosimo neka Vodnikova zapažanja:

O Medinijevoj *Povjesti hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku* (1902.) – Vodnik uočava da »autor svoje misli ne ogledava sa svih strana i prije reda pravi iz njih aksiome« (*Izdanja Matice hrvatske za godinu 1902, 1903: 579*), u središtu je pozornosti sakupljanje i sređivanje građe bez dubljih uvida (*Isto: 580*), autor ne navodi izvore iz kojih je što uzimao (*Isto: 580–581*), tuđa istraživanja ne prilagođava vlastitome stanovištu i vlastitim nazorima (*Isto: 612*), povijest književnosti prikazuje kao povijest vrsta (*Isto: 613*), ne bavi se estetičkim ocjenjivanjem djela (*Isto: 636*).

O Grčićevoj *Istoriji srpske književnosti* (1903.) – to je »rđava« knjiga bibliofila amatera sa stotinu pogrješaka, pa se protiv nje treba boriti šutnjom; knjiga nije »historija«, nego samo bibliografija, a nije ni »istorija

⁹ O tom problemu progovara Vodnik u prikazu Prohaskina *Pregleda hrvatske i srpske književnosti* (Zagreb, 1918.): »Našim školskim knjigama posvećuje se zaista premalo pažnje, pa zato nije rijetkost, da i one knjige, koje su doživjele čitav niz izdanja, nijesu onakve, kakve bi morale biti« (*Dr. Dragutin Prohaska: Pregled hrvatske i srpske književnosti, Zagreb, 1918., 1919: 268*).

¹⁰ Kao krajnje zabrinjavajući primjer Vodnik navodi čak *peto* izdanje jedne izrazito slabe školske knjige: »Pa ipak nije bilo suvišno, što je u *Srp. Knjiž. Glasniku* u svesci od 1. februara izašla ocjena o jednoj doista užasnoj školskoj hrvatskoj knjizi od autora, koji je u našoj književnosti posve nepoznat. To je *Povijest hrvatske književnosti za učiteljske pripravnike* od Antuna Pechana, što je netom doživjela p e t o izdanje (Zagreb, 1910.). Tu ima naprosto toliko mnoštvo i tako grubih stvarnih pogrješaka, da je knjiga strahovita, pa treba žaliti naše učiteljske pripravnike i pripravnice, što ovako važan predmet uče iz ovako rđave knjige, koja u čast naše nastave izlazi e t o u p e t o m izdanju!« (*Jedna školska knjiga, 1911: 384*).

srpske književnosti, jer se u njoj nalazi hrvatska književnost od najstarijih dana do danas» (*Istorija srpske književnosti. Sastavio Jovan Grčić, 1906: 440*).

O Andrićevoj knjizi *Pod apsolutizmom* (1906.) – pisci i njihov rad su prikazani po sadržaju i po naslovima, a ne po duhu (*Pod apsolutizmom, 1907: 65*), ne crta duh vremena (*Isto: 68*), a ima i materijalnih pogrešaka (*Isto: 69*).

O Murkovoj *Povijesti južnoslovenskih književnosti* (*Geschichte der ältern südslawischen Literaturen, 1908.*) – to je prvo djelo »koje prikazuje jednu epohu iz cjelokupne južnoslovenske književnosti moderno«, što znači ne analitički »već eminentno sintetično« (*Povijest južnoslovenskih književnosti prof. M. Murka, 1910: 47*); Murko »nije obrađivao suštu književnu povijest, već se uvelike bazirao na kulturnu povijest« (*Isto: 48*); po koncepciji i metodi to je značajan napredak u našoj književnoj povijesti.

O Skerlićevoj *Srpskoj književnosti u XVIII. veku* (1909.) – temeljna je pretpostavka pisanju povijesti nacionalne književnosti postojanje političke povijesti; iako se u hrvatskoj i srpskoj povijesti književnosti još uvijek »slabo primjenjuje moderna historijska metoda«, jer dominira stara biografska i bibliografska, Skerličeva knjiga ipak potvrđuje nazočnost historijske metode (*Škerličeva Srpska književnost u XVIII. veku, 1910: 262*); u knjizi se veliko značenje pridaje sredini.

O Gavrilovićevoj *Istoriji srpske i hrvatske književnosti* (1910.) – naslov ne potvrđuje sadržaj, jer povijest hrvatske književnosti »narodnog jezika« ne započinje Gajem, zatim prikazuje posljedicu bez uzroka (preporodnu književnost bez dopreporodne); autor nije uspio obraditi »književni razvitak i pojedine struje« (*Historija književnosti Andre Gavrilovića, 1911: 245*), jer je kao i M. Međini i P. Popović pokušao napisati povijest književnosti po »književnim oblicima« (*Isto: 246*).

O Šegvićevoj *Kratkoj povijesti hrvatske (srpske) književnosti* (1911.) – knjiga je prepuna materijalnih pogrešaka i stoga bi cijela mogla ostati u zagradi, a originalna je samo u naslovu: »U Šegvićevoj *Kratkoj povijesti hrvatske (srpske) književnosti*, kojom treba da se više zabavimo, našao sam samo tek jednu originalnost, i to u naslovu. Dok je moderni srpski kritik u duhu preživjeloga stoljeća hrvatski narod pocijepao na Bošnjake, Dalmatince, Hrvate i Slavonce, dotle je naš pravaš počastio srpski narod – zavorkom (zagradom – op. Z. Š.), pa mu je prema ovome mjestu prikazao i književnost – u zavorci. Međutim čitava je ova knjiga mogla ostati u zavorci. O čitavoj ovoj *Kratkoj povijesti* – a povijest je lux veritatis – moglo bi se ukratko reći: n i j e i s t i n a!« (*Književni rad Kerubina Šegvića, 1911: 714*). Vodnik, nadalje, donosi hrpu pogrešaka iz knjige, ali ne zato da bi Šegvić napravio »ispravljeno« izdanje, nego zato »da se zauvijek odreče ovoga posla« (*Isto: 716*).

O Bogdanovićevoj *Pregledu književnosti hrvatske i srpske* (1915.) – knjiga je grubo plagijat, a plagijat je književna krađa, zbog čega plagijator ne

može »biti književnikom ni naučenjakom« (*Teorije dra. A. Bazale o plagijatu*, 1925: 110).

Iz ukratko navedenih Vodnikovih ocjena nekih djela koja žele biti povijesti književnosti s početka 20. stoljeća očito je njegovo negodovanje, jer su, uglavnom, »rdave«, »strahovite«, zato ih treba prešućivati ili jednostavno stavljati u »zavorke« (zagrade). Da su pošteno i pouzdano obavile samo onaj težak i nezahvalan biobibliografski posao, Vodnik bi to znao cijeniti. Ali ni to nije napravljeno, jer se stvarne greške javljaju u »rpama«¹¹, o čemu svjedoči i njegov tekst, napisan povodom smrti poljskoga povjesničara Karola Potkańskog, kojega je zanimala i hrvatska povijest književnosti. Potkański u svom radu nije daleko odmakao, jer: »U naše historičare se nije pouzdao, te je vjerovao samo ispravama i dokumentima« (Karol Potkański, 1907: 637). Nepouzdanost je vidljiva kako u radovima koji se bave starom, tako i u onima koji se bave novom hrvatskom književnošću, kako u onima koji se bave nacionalnom književnošću u cjelini, tako i u onima koji se bave samo nekim njenim razdobljima. Upravo stoga ni povijest hrvatske književnosti prosvjetiteljstva nije u boljem položaju.

Na temelju prikaza i ocjena knjiga književnopovijesnih namjera oblikovalo se, dakle, Vodnikovo shvaćanje povijesti književnosti, a onda i povijesti književnosti 18. stoljeća. Kako je o tome u literaturi o Vodniku dosta pisano (npr. Šicel, 1967; Šicel, 1975; Flaker, 1978; Aleksandrov-Pogačnik, 1987.), za naše ćemo potrebe ponoviti samo neke Vodnikove spoznaje:

- za povijest naše književnosti tek treba naći oblik (*Historija književnosti Andre Gavrilovića*, 1911: 246);
- potrebno je imati razrađenu koncepciju i metodu (*Nauka u znaku polemike*, 1911: 204);
- povijest književnosti treba obuhvatiti cjelinu, i to tako da pronikne u duh vremena epohe, a kroz interpretaciju djela (*Pod apsolutizmom*, 1907: 66)
- povijest književnosti treba biti dublja analiza, *otmijena sinteza* (Škerlićeva »*Srpska književnost u XVIII. veku*«, 1910: 262), a ne povijest književnih vrsta (*Milorad Medini: Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*, 1903: 613);
- preduvjet pisanju povijesti nacionalne književnosti jest postojanje pouzdanih povijesti kulture i društvenopolitičkog života, bio-bibliografija i monografija;
- potrebno je odvojiti studij književnosti od studija jezika, ali ne i omalovažavati lingvistiku (*Lingvistika i literatura*, 1975: 465).

¹¹ O greškama u Šegvićevoj *Povijesti* Vodnik kaže: »Moglo bi se možda činiti, da je sve to pokupljeno tu i tamo, pa zgrnuto u rpu, da knjizi smanjimo cijenu. Ali nije tako, jer se u ovoj 'kratkoj povijesti' nalaze ovake stvarne grješke i u rpama« (*Književni rad Kerubina Šegvića*, 1911: 715).

Sklop navedenih čimbenika trebao bi, prema Vodnikovu mišljenju, rezultirati moderno pisanom poviješću nacionalne književnosti, u kojoj bi biografsku i bibliografsku metodu zamijenila moderna historijska. Koliko je od svojih teorijskih zamisli Vodnik uspio i praktično ostvariti, pokazuje ponajprije njegova *Povijest hrvatske književnosti* iz 1913. godine, a mi ćemo ga ovdje pokušati konkretizirati kroz prikaz Vodnikove obrade hrvatske književnosti 18. stoljeća.

3. Vodnik o prosvjetiteljstvu

U hrvatskoj znanosti o književnosti Branka Vodnika poznajemo, kao što je već i rečeno, kao prvog kompletnijeg povjesničara književnosti, zatim kao autora monografija¹² i pokušaja sinteza (Šicel, 1967.). Kada je riječ o »pokušajima sinteza«, onda se pod tim nazivom obično podrazumijevaju dva teksta: *Prvi hrvatski pjesnici* (Prag, 1901.) u kojemu se bavi piscima hrvatske renesanse¹³, i *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (Zagreb, 1907.), kojoj već i sâm naslov određuje temu proučavanja.

U odnosu na Vodnikovo razumijevanje i književnopovijesnu obradu književnosti 18. stoljeća mogu se uočiti dvije razine: teorijska i praktična.

Prva se razina nazire već u spomenutim prikazima nekih »povijesti književnosti«, a posebice dolazi do izražaja u njegovoj *Metodologiji hrvatsko-srpske književne historiografije* (1978.). Za Vodnika je, naime, 18. stoljeće, gledano šire društvenokulturološki – stoljeće »promjena i opreka«: u nekim krajevima još vladaju posljednje vještice a u drugim prosvjeta, s jedne je strane zamjetno mrtvišlo dok je na drugoj francuska revolucija, s jedne su strane jezuiti a s druge Voltaire, jedni su vladari slabašni a drugi najveći umnici, konzervativnost i reforme, reakcija i slobodoumlje, izvještana religioznost i racionalizam, egoizam i utilitarizam, itd. (*Skerlićeva Srpska književnost u XVIII. veku*, 1910: 261).

Nadalje, Vodnikovo je razmišljanje o književnosti u duhu pozitivističkih uzročno-posljedičnih veza i odnosa, zbog čega se ni književnost prosvjetiteljstva ne može u potpunosti razumjeti bez njenog djelovanja na književnost 19. stoljeća, i obrnuto – novu devetnaestostoljetnu književnost ne možemo shvatiti bez znanja onoga što se događalo u 18. stoljeću, jer ništa »nije palo s neba« (B. Vodnik): »Prikazati hrvatsko preporodno doba

¹² Vodnik je napisao ove monografije: *Petar Preradović* (Zagreb, 1903.), *Franjo Murković* (Zagreb, 1906.), *Stanko Vraz* (Zagreb, 1909.), *Antun Mihanović* (Zagreb, 1910.), *Dr. Ante Starčević* (Zagreb, 1912.).

¹³ »Na nešto više od četrdeset stranica teksta Vodnik prezentira, po prvi put u hrvatskoj historiografiji, ne deskripciju nehijerarhiziranih činjenica koje isključivo povezuju godine rođenja, pisaca i izdanja njihovih djela, već ideju povijesti (književnosti), uz suvislo obrazlaganje elemenata koji povezuju pisce hrvatske renesanse u povijesno i duhovno zajedništvo« (Aleksandrov-Pogačnik, 1987: 75–76).

bez dopreporodnog doba znači prikazivati posljedicu bez uzroka (...)» (*Historija književnosti Andre Gavrilovića*, 1911: 245).

Ovo mišljenje nije bitnije promijenjeno ni petnaestak godina kasnije, kada je Vodnik u zimskom semestru školske godine 1925./26. držao studentima predavanje i o »dekadansi hrvatske književnosti« 19. i 20. stoljeća. Da bi se, kaže Vodnik, razumjeli uzroci »dekadanse« sadašnjice, mora se razumjeti upravo vrijeme prosvjetiteljstva, koje je u europskih naroda postavilo temelje moderne kulture 19. i 20. stoljeća, jer je u književnost unišlo svjetovni i demokratski značaj. U skladu s tim Vodnik ne niječe vrijednost i značenje hrvatske književnosti prije prosvjetiteljstva, ali napominje da renesansna književnost ima feudalni značaj i vezana je uz jedan stalež a ne narod, da je književnost reformacije i protureformacije, također, književnost samo jednog staleža, crkvenoga, a da »tek prosvjetiteljstvo daje široku i trajnu bazu, svjetovnu i demokratsku, *novoj* književnosti, i sve što je niklo u XIX. vijeku do današnjice, poniklo je iz toga korijena. Ali, nažalost, ni jedna struja u hrvatskom kulturnom životu nije ostala tako nedostatno izgrađena kao prosvjetiteljstvo, i to je *prvi, najstariji historijski uzročnik nepravilnog razvitka hrvatskoga književnog života u sadašnjici, jer mu u razvitku nedostaje prva stepenica, prva baza*« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 78–79).

Iz navoda su razvidne dvije konstatacije: *prva* – suvremeni hrvatski književni život (početak 20. stoljeća) karakterizira nepravilnost¹⁴ u usporedbi s književnim životom europskih naroda, i *druga* – uzrok je navedenoj nepravilnosti prosvjetiteljstvo, koje se u hrvatskim krajevima nije razvilo i u cijelosti književno potvrdilo. Uzroke »*teškoj dekadansi*« hrvatskog prosvjetiteljstva Vodnik nalazi u: teritorijalnoj rascjepkanosti i nepovezanosti regionalnih književnosti¹⁵, u primitivnim socijalnim i kulturnim prilikama nekih pokrajina (npr. Slavonije), u odnarođenosti inteligencije i plemstva, u neslobodi hrvatskog seljaka, u nepostojanju hrvatskog građanstva (koje je tek u povoju), u gotovo potpunoj odsutnosti popularne prosvjetiteljske filozofije. Upravo stoga prosvjetiteljstvo u nas nije ispunilo svoj temeljni zadatak – nije stvorilo građanstvo i građansku kulturu: »Zato ona (hrvatska

¹⁴ »Nepravilnost« bi se mogla razumjeti kao neusporednost književnog života zapadno-europskih naroda i hrvatskog naroda, odnosno kao hrvatsko nesudjelovanje u suvremenim književnim zbivanjima europskih naroda. Navedeno vrlo zorno potvrđuje usporedba pojave romantizma u europskim i u našoj književnosti. Stilska formacija romantizma »prevladava u europskim književnostima u epohi koja obuhvaća posljednje desetljeće 18. st., (...), i traje kroz prvu trećinu 19. st. (sve do četrdesetih godina), (...).« (Flaker, A., 1976: 106), a u hrvatskoj se književnosti reprezentativna romantičarska ostvarenja javljaju tek četrdesetih godina 19. stoljeća (npr. D. Demeter, *Grobničko polje* /1842./, I. Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića* /1846./, a *Bijedna Mara* Luke Botića izlazi tek 1861. godine).

¹⁵ »Hrvatska prosvjetiteljska književnost nije jedna, već su četiri pokrajinske književnosti: dubrovačka, dalmatinska, koja gotovo da nije ni postojala, slavonska i hrvatsko-kajkavska, a svaka je od njih sama u sebi slaba, nerazvita« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 80).

književnost – op. Z.Š.) i nije mogla imati jednovit učinak, pa i parcijalan učinak bio je slab, i ona nije ni u jednoj našoj pokrajini stvorila ono što bi-jaše zadatak prosvjetiteljstva, kao jedne velike i jake struje u historiji razvitka kulture evropskih naroda: nije stvorila naše *građanstvo* i našu *građansku kulturu* kao osnovicu daljega razvitka naše nacionalne kulture, jer je bila tako slaba da nije duševno oslobodila ni građanina ni seljaka, a bez duševnog oslobođenja od pritiska protivureformacije nije moglo biti početak novoga života« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 80). Prosvjetiteljstvo se stoga osjetilo prije kao *preživjelo* negoli kao *proživljeno*: »U razvitku modernoga hrvatskog duha *prosvjetiteljstvo* je prva velika struja koja je kod Hrvata, doduše, *doživljena*, ali se prije osjetilo da se je i *preživjela* nego se je u našem duševnom životu i *proživjela*, što će se poslije desiti slično sa drugim, evropskim strujama, i time prosvjetiteljstvo unosi jedan *abnormalni momenat* u historijsku evoluciju novijeg hrvatskog kulturnog života« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 80).

Na teorijskoj se razini dolazi, dakle, do zaključka da je uzrok *abnormalnosti*, netipičnosti hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća u nerazvijenoj književnosti prosvjetiteljstva europskoga tipa.

Postavlja se pitanje – koliko se navedena razmišljanja mogu prepoznati na onoj drugoj, *praktičnoj razini*, odnosno u Vodnikovim konkretnim interpretacijama, književnopovijesnim obradama djela pisaca pripadajućih 18. stoljeću?

Kada se pregledaju Vodnikovi tekstovi napisani o piscima stare hrvatske književnosti, vidi se da je o jednima pisao »literarno-historičke studije«¹⁶, o drugima enciklopedijske natuknice¹⁷, a o trećima u okviru kritičkih prikaza i ocjena određenih knjiga ili radova drugih autora¹⁸. U odnosu na pisce 18. stoljeća, kojima se bavio i izvan svoje *Povijesti* i *Slavonske književnosti u XVIII. vijeku*, više je pozornosti pripalo Titu Brezovačkom, o kojemu je pisao u nekoliko navrata (o njegovu životu, književnom radu, o tekstu prvoga izdanja *Matijaša Grabancijaša dijaka*, te o problemu autorstva *Diogeneša*¹⁹). Povod takvu interesu moglo je biti i Vodnikovo uvjerenje da je Brezovački, uz Jakoba Lovrenčića, vrlo izrazit prosvjetiteljski pisac²⁰).

¹⁶ Npr. »Postanac Luciceve *Robinje*. Literarno-historička studija« (*Rad JAZU*, knj. CLXXVI, Zagreb, 1909.).

¹⁷ Riječ je o onim natuknicama koje su objavljene u: St. Stanojević, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, I. knjiga (A–H), Zagreb 1925.; II. knjiga (I–M), Zagreb 1926. ili 1927.?.; III. knjiga (N–R), Zagreb, 1928.

¹⁸ Npr. u povodu izlaska rada Dragutina Prohaske »Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić« u 178. knjizi *Rada JAZU* Vodnik piše prikaz »Đorđić i Kanižlić« (*Savremenik*, br. 6, V, 1910.).

¹⁹ Usp. »Prilozi za povijest hrvatske književnosti« (*Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 7, Zagreb, 1912.; knj. 9, Zagreb, 1920.), »Titó Brezovački: Diogeneš« (*Jugoslavenska njiva*, IX, knj. II, br. 6, 1925.), »Komediograf staroga Zagreba. Tituš Brezovački« (*Hrvatska pozornica*, br. 8, Zagreb, 1925.), »Tituš Brezovački: Diogeneš (Malo odgovora)« (*Jugoslavenska njiva*, IX, knj. II, br. 10, Zagreb 1925.).

²⁰ »U građanskoj Hrvatskoj javiše se tek prvih decenija XIX. vijeka dva prosvjetiteljska pisca: Tito Brezovački i Jakob Lovrenčić; prvi je od njih napisao dvije prosvjetiteljske komedije,

Ostalim osamnaestostoljetnim piscima nije poklanjao više pozornosti od one koju nalazimo u njegovoj već spominjanoj *Slavonskoj književnosti u XVIII. vijeku* i *Povijesti hrvatske književnosti*.

U odnosu na *Slavonsku književnost u XVIII. vijeku* prosvjetiteljstvo je obrađeno u duhu pozitivističkog razumijevanja uzroka i posljedica, pri čemu se jednako uvažavaju i književne i izvanknjiževne činjenice. Parafrazirajući Đuru Šurmina, moglo bi se reći da je potrebno interpretirati književno djelo, ali i prikazati »društvo, doba, prilike« u kojima ono nastaje (Šurmin, 1914: 321). Ako je 18. stoljeće *stoljeće opreka*, kako kaže Vodnik, onda su one u ovoj studiji prikazane samo jednim svojim – lošim – članom, dok onaj drugi postoji kao mogućnost i potreba, jer Slavonija se tek privikava slobodi, neprosvijećena je i primitivna, svjetovne inteligencije gotovo da i nema, a franjevačka slavonska knjiga, uglavnom, ne odražava duh vremena²¹. Govoreći o »dobu prosvjećivanja« u Slavoniji, Vodnik potvrđuje na praktičnoj razini teritorijalnu i književnokulturnu rascjepkanost hrvatskog etničkog prostora: »Ova nova struja (prosvjećivanje – op. Z. Š.) stvorila je novo doba i u slavonskoj književnosti, te je ona za slavonsku knjigu u XVIII. vijeku isto, što renesansa za dubrovačko-dalmatinsku, a reformacija za kajkavsku knjigu.« (*Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907: 6–7) Priznajući književnosti 18. stoljeća u Slavoniji pluralizam stilova, Vodnik prikazuje »samo glavne struje« (*Opaske na recenziju o mojoj knjizi*, 1907: 765), i to: ježovitski barok ili poeziju baroknoga stila (interpretacija *Svete Rožalije* u odnosu na Đorđića i Ivanošićevo *Opivanje* u odnosu na *Svetu Rožaliju*), prosvjećivanje i jozefinizam (Relkovićevo *Satir* u kontekstu njegovih protivnika /Đ. Rapić i *Tamburaš slavonski*/ i branitelja /A. T. Blagojević, V. Došen/, te prikaz reakcije na relkovićeovski jozefinizam /J. Stojanović, A. Ivanošić/), Kačićeve nastavljачe (franjevci J. Pavišević, E. Pavić, zatim govori o Š. Stefancu, A. Ivanošiću, B. Bošnjaku, A. Nagju) i pseudoklasicizam (M. P. Katančić). U odnosu na prikaz glavnih struja potrebno je naglasiti da doista nije riječ o *povijesti slova*, nego o *povijesti duha*²², jer ne

Grabancijaša dijaka i *Diogeneša*, zadnjih godina svoga života, što je znak da u hrvatskoj sredini nije bilo uvjeta za razvitak njegova talenta; a drugi napisao je najbolja svoja dva djela *Adolf ili kakvi su ljudi* (1833.) i *Petrica Kerempuh* (1834.), kad je kajkavsko njegovo narječje već izgubilo rasion d'etre u hrvatskoj literaturi, i kad je prosvjetiteljstvo, kao nešto starinsko, preživjelo u drugih naroda, moralo napokon i kod nas uzmaknuti pred idejama novoga romantizma« (*Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978: 79–80).

²¹ »Životna klica u slavonskoj književnosti XVIII. vijeka bila je ideja prosvjećivanja; iz nje izvila se slavonska knjiga, koja bi donijela i većih plodova, da je na klicu u dobroj zemlji palo i više sunca. Ova ideja tražila je mnogo smjelosti i slobode duha, a toga ovdje nije bilo; ona je tražila opsežnu naobrazbu, a ove tu nije ni moglo da bude; ona je htjela da širi ljudsku prosvjetu prosvjetnim sredstvima, a u Slavoniji tek su se podizale osnovne škole za narod« (*Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907: 95).

²² Dok je Nikolai Andriću prigovarao da ga u knjizi *Pod apsolutizmom* »u prvom redu zanima slovo«, a ne »duh apsolutističke epohe« (*Pod apsolutizmom*, 1907: 65, 66), dotle je hvalio pisanje Matije Murka, jer je »odvažno ostavio na tom području (povijesti stare književnosti – op. Z. Š.) dosadašnji način pisanja *povijesti slova* i prešao k *povijesti duha*« (*Nauka u znaku polemike*, 1911: 208).

cjepidlači suvišnim podacima, a one navedene bibliografske činjenice izrazito su funkcionalne.

U ovoj se knjizi kroz interpretaciju djela, dakle, na praktičnoj razini, potvrđuje Vodnikovo teorijsko razumijevanje 18. stoljeća kao stoljeća opreka, jer s jedne je strane ježovitski barok a s druge duh prosvijećenosti, s jedne strane racionalizam a s druge nabožna knjiga, s jedne strane jednostavnost Kačića a s druge baroknost Đorđića. Ali govoriti o 18. stoljeću, znači govoriti ponešto i o onome što će uslijediti. Upravo stoga Vodnik naznačuje i književna kretanja u stoljeću koje dolazi – književnost 19. stoljeća ne određuju primarno *opreke*, te ga stoga ne određuje ni književnost kojom one rezultiraju: »Sva ona golema nabožno-moralna književnost bila je u doba preporoda anakronizam, jer je nestalo i onih opreka, u kojima se ona razvila« (*Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907: 101). Time je potvrđeno Vodnikovo razmišljanje o književnosti u duhu uzročno-posljedičnih veza i odnosa.

Šest godina kasnije Vodnik je objavio *Povijest hrvatske književnosti* (1913.) u kojoj na 65 stranica govori o hrvatskoj književnosti 18. stoljeća, a koju još periodizacijski određuje i kao »*prosvjetiteljstvo*«.

U izboru i interpretaciji književnih djela još je jedanput potvrđeno teritorijalno i književnokulturno nejedinstvo našeg prostora, jer se u zasebnim poglavljima govori o književnom radu u Dubrovniku, u Dalmaciji, u Bosni, u Slavoniji i u građanskoj Hrvatskoj. U obradi pisaca i njihovih djela nije korištena uvijek ista metoda, što može biti određeno i neujednačenim biobibliografskim predradnjama. Naime, one su regionalne književnosti, koje još uvijek nisu imale ni filološke, ni biografske, ni bibliografske obrade, morale biti prikazane kao »*povijest slova*« (književnost u Bosni i kajkavska književnost), dok su one druge s tako obavijenim poslom mogle biti prikazane kao »*povijest duha*«, i to kroz, uvjetno rečeno, monografski prikaz rada pojedinog pisca (tako je npr. u dubrovačkoj književnosti prikazan rad Ignjata Đorđića i Marka Bruerevića, u dalmatinskoj književnosti rad Filipa Grabovca i Andrije Kačića Miošića, a u slavonskoj književnosti rad Antuna Kanižlića, Matije Antuna Relkovića i Matije Petra Katančića) ili kroz prikaz određene književne vrste (npr. dubrovačke prigodničare). O osamnaestom stoljeću Vodnik ovdje govori samo kao o posljedici, ne kao i o uzroku nekih budućih književnih zbivanja; uočava opadanje, *dekadansu* književnog rada u Dubrovniku 18. stoljeća, ali iz toga ne izvodi zaključak o posljedicama njenoga utjecaja na književnost 19. i 20. stoljeća, a što je radio u nekim svojim predavanjima²³.

Iako mu je Matoš prigovarao da je »*bibliograf literarni*«²⁴, ipak mu se ne može poreći zasluga za pokušaj cjelovitog prikaza književnosti prosvjetiteljstva. Tamo gdje je morao biti sakupljač i »*marljiv čovjek*« (A. G. Matoš),

²³ Usp. *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije* (1978.).

²⁴ »U svakom slučaju je sastavljanje i tumačenje hrvatskih antologija isto tako teško kao pisanje za hrvatske antologije, pa tome mučnome poslu nije dorastao dr. B. Drechsler, kojemu

Vodnik je to bio, a tamo gdje je to već prije njegove *Povijesti* bilo učinjeno, on je pokušao doći do sinteze, do viđenja cjeline; tamo gdje je tek morao istraživati dokumente da bi doznao npr. je li Brezovački rođen u Varaždinu ili u Zagrebu, radi li se o godini 1754., 1757. ili 1780.²⁵ – Vodnik je bio bibliograf, ali tamo gdje takvo istraživanje nije bilo potrebno, veću je pozornost posvećivao interpretaciji djela u duhu pozitivizma (važnost ima sredina, pisac, djelo, tradicija, duh, jezik).

U pronalazačenju periodizacijskog nazivlja za literaturu nastaju tijekom 18. stoljeća osjeća se stanovito kolebanje – Vodnik je određuje kao »književnost 18. stoljeća«, dok kulturnopovijesnu odrednicu »prosvjetiteljstvo« stavlja u zagradu, osjećajući, vjerojatno, neadekvatnost termina u odnosu na sve pisce koji su stvarali u tom vremenu (što se npr. posebice odnosi na barokiste I. Đorđića i A. Kanižlića o čijem radu periodizacijska odrednica *prosvjetiteljstvo* i ne govori puno!).

Kako je svaka periodizacija relativna, nasilna ali i potrebna²⁶, tako se i u kasnijim književnopovijesnim radovima traga za novim, nekad boljim, nekad lošijim rješenjem. Donosimo nekoliko primjera:

- David Bogdanović (1915.) – u svojoj povijesti književnosti donosi stoljetnu periodizaciju u kojoj je problem književnosti 18. stoljeća jednostavno riješen, jer je to *Osamnaesti vijek* prikazan kao *povijest slova*.
- Pavle Popović (1918.) – o književnosti 18. stoljeća govori u okviru *Poznijeg doba* (17. stoljeća i prva polovica 18. stoljeća) i *Novog vremena* (druga polovica 18. stoljeća) bez sintetskog prikaza pisaca i djela.
- Slavko Ježić (1944.) – književnost 18. stoljeća u njegovoj nominalističkoj periodizaciji ima naziv *Racionalizam i narodno prosvjećivanje*, pri čemu pluralizam stilova zatumljuje mikroperiodizacija određena teritorijalnom rascjepkanošću hrvatskog etničkog prostora (Dubrovnik, Bosna, Dalmacija, Slavonija, Banska Hrvatska).
- Milivoj Kombol (1961.) – književni odsječak o kojemu je ovdje riječ, on naslovljuje periodizacijski kao *Osamnaesto stoljeće* unutar kojega pojedini pisci funkcioniraju kao dijelovi mikroperiodizacije unutar *literature*, ne i *poezije* (npr. A. Kanižlić, F. Grabovac, A. K. Miošić, M. P. Katancić, M. A. Relković): »Za Kombola je poetsko isključivo ono što je individualno, što je izraz piščeve osobnosti. Povijest književnosti je povijest velikih pjesnika, dok vrste stupaju na scenu onda kad je riječ o literaturi, dakle o kulturnohistorijskim vrijednostima.« (Pavličić, 1983: 69).

inače svaka čast kao marljivom čovjeku, novom Matičinom tajniku i historičaru, upravo bibliografu literarnom« (A. G. Matos, *Antologija hrv. pripovjedača [svršetak]*, 1913: 132).

²⁵ Usp. Vodnikov tekst »Prilozi za povijest hrvatske književnosti« – I. Tekst I. izdana *Matijaša Grabančijaša dijaka*, II. O životu Tita Brezovačkog (*Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knjiga 9, 1920.).

²⁶ Svaka periodizacija bez obzira na to koji kriterij uzima za polazište, pokazuje u praksi i prednosti i slabosti, jer »svaka je periodizacija zapravo nasilno i umjetno, pa prema tome i uvjetno, dijeljenje neprekinutā književnopovijesnog procesa« (Flaker, A., 1967: 217).

- Krešimir Georgijević (1969.) – riječ je o nominalističkoj periodizaciji, a unutar *XVIII stoljeća* književni je rad na hrvatskome sjeveru ostvaren u okviru nekoliko regionalnih dopreporodnih književnosti (slavonskoj, kajkavskoj, a govori se i o onoj u Bosni).
- Rafo Bogišić (1974.) – govori o *Književnosti prosvjetiteljstva* koju čine pisci i njihova djela grupirana tematski (*Odgovitelji i pjesnici*), regionalno (*Književnost u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka, Posljedni pjesnici staroga Dubrovnika*) i vrsno (*Drama i kazalište*).
- Ivo Frangeš (1987.) – donosi periodizaciju koja se primarno rukovodi stilskim kategorijama, pa se o piscima 18. stoljeća najviše govori u okviru stilske formacije naslovljene kao *Racionalizam. Predromantizam*.
- Dubravko Jelčić (1997.) – u svojoj stoljetnoj periodizaciji stare hrvatske književnosti opredjeljuje se za stilsku označnicu književnosti 18. stoljeća, jer je određuje kao *Stilski pluralizam XVIII. stoljeća*.

Kratak pregled periodizacijskog nazivlja hrvatske osamnaestostoljetne književnosti pokazuje da je Vodnikova stoljetna odrednica bila korištena i u onim povijestima napisanim nakon godine 1913. (D. Bogdanović, P. Popović, K. Georgijević), kao i njegovo interpretiranje književnih djela u okviru postojećih regionalnih književnosti. U novijim povijestima zamjetno je okretanje kulturnopovijesnim i stilskim odrednicama razdoblja (*racionalizam i narodno prosvjećivanje, književnost prosvjetiteljstva, stilski pluralizam, racionalizam – predromantizam*), što ni Vodniku nije bilo nepoznato, jer je književnost 18. stoljeća odredio i kao »prosvjetiteljstvo«. Novije su povijesti kvalitativno dogradile Vodnikovu periodizaciju i interpretaciju, i to upravo u većoj primjeni unutarnjeg kriterija, koji nalaže samo djelo, zbog čega se u njima npr. o I. Đorđiću govori u okviru baroknog 17. stoljeća, a ne prosvjetiteljstva 18. stoljeća, što je slučaj s Vodnikovom *Povijesti*.

Iz navedenoga bi se moglo sazeti sljedeće: Vodnik se temom prosvjetiteljstva sporadično bavio gotovo tijekom cijelog svog književnoznanstvenog rada; bavljenje je teorijske i književnointerpretacijske naravi, i to u duhu pozitivističke koncepcije povijesti nacionalne književnosti. Njegovo je viđenje hrvatske književnosti 18. stoljeća (teritorijalna i književnokulturna rascjepkanost, pojedini pisci kao zasebna poglavlja) uvažavano i nakon njegove smrti, zbog čega je ponekad bio i dosta vjerno parafraziran, kao npr.:

B. Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti* (1913.): »Upravo god. 1700. proveo je umni leopoglavljski Pavlin G a š p a r M a l e č i ć (1646.–1702.), rodom Varaždinac, pisac latinskih djela iz područja crkvenoga prava, kao general svoga reda rascjepljenje jedinstvene tadašnje hrvatsko-ugarsko-njemačke pavlinske provincije u dvije nove provincije, i to hrvatsko-njemačku i ugarsku. Ali i pored veće samostalnosti književni rad naših Pavlina nije veći od onoga u XVII. stoljeću.« (356.)

S. Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas (1100.–1941.)* (1993.): »Pavlin Gašpar Malečić (1646.–1702.), Varaždinac, proveo je godine 1700. diobu ovdašnje pavlinske provincije u dvije grane: u hrvatsko-njemačku i u

ugarsku provinciju. Ali unatoč povećanoj samostalnosti naših pavlina nije povećan njihov književni rad.« (175.)

Navedena usporedba na svoj način potvrđuje da je Vodnikovo traganje za *oblikom* povijesti književnosti donijelo rezultate, koji su postali zdravim temeljom u pisanju novih povijesti hrvatske književnosti.

4. Vodnik – velik i kada griješi

Ono što je Vodnik napisao o hrvatskoj književnosti 18. stoljeća (o njenim glavnim strujama, o pojedinim piscima) odražava, s jedne strane, znanstvenoistraživački nerv (u odnosu na povijest književnosti bitno je prema njegovu mišljenju – imati ideju povijesti, koncepciju, oblik, a u odnosu na biobibliografske podatke praviti selekciju, kako bi se razotkrilo bitno, itd.), a s druge strane, traganje za istinom, i to onom znanstvenom. I zbog jednog, i zbog drugog vodio je brojne polemike (npr. s F. Fancevom, D. Prohaskom, B. Livadićem, J. Benešićem, A. G. Matošem), te dobar dio vremena trošio na popravljavanje tuđih materijalnih (ne i interpretacijskih!) pogrešaka (sjetimo se samo osam stranica »stvarnih ispravaka« /Vodnik/, koje je napisao povodom izlaska Prohaskina *Pregleda hrvatske i srpske književnosti* /Zagreb 1918.²⁷).

Vodnik nije bio kritičan samo prema drugima, nego i prema sebi. Stoga je uočene vlastite pogreške sâm ispravljao (npr. u odnosu na A. Karničlića popravljao godinu rođenja, pa 1700. zamjenjuje godinom 1699.), pa čak i javno o tome pisao (sjetimo se njegova javna priznanja da je previdio u Preradovićevim njemačkim pjesmama Grillparzerovu pjesmu *Beethoven*, na što ga je upozorio srednjoškolac Z. Škreb!).

Vodnik je, dakle, bio znanstvenik i kada je uočavao pogreške, kako tuđe, tako i vlastite; a ispraviti pogrešku, značilo je dati još jedan prilog istini; a istina je bitna, jer na provjerenim, istinitim podacima nastaje istinita *povijest slova*; a ona prožeta idejom povijesnosti i odgovarajućom koncepcijom rezultira *poviješću duha*. U odnosu na hrvatsku književnost 18. stoljeća Vodnik je to ostvario, i to u odnosu na one regionalne književnosti u kojima je već prije Vodnika bio obavljen kvalitetniji biobibliografski posao (dubrovačka, dalmatinska, slavonska književnost); u odnosu na one književnosti koje u Vodnikovo vrijeme još uvijek nisu imale takve predradnje, Vodnik je ostao na razini *povijesti slova*. Zbog toga se za Vodnikovo razumijevanje i analizu književnosti 18. stoljeća može reći da se kreće od *povijesti slova k povijesti duha*.

²⁷ Usp. Branko Drechsler, »Dr. Dragutin Prohaska: Pregled hrvatske i srpske književnosti, Zagreb 1918.«, *Nastavni vjesnik*, sv. 6., sv. 7, XXVIII, 1919.

LITERATURA

- Aleksandrov-Pogačnik, Nina, 1987., *U sjeni nrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)*, IC Revija, Osijek.
- Bogdanović, David, 1915. (2. izdanje), *Pregled književnosti hrvatske i srpske*. Knjiga prva, Zagreb, Jugoslavenska akademija.
- Bogišić, Rafo, »Književnost prosvjetiteljstva«, u: *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga 3, Zagreb, Liber-Mladost.
- Drechsler, Branko, 1913., »Criticus nascitur. Malo odgovora A. G. Matošu na ocjenu moje *Antologije hrvatskih pripovjedača*«, *Savremenik*, god. VIII.
- Drechsler, Branko, 1919., »Dr. Dragutin Prohaska: Pregled hrvatske i srpske književnosti (Zagreb, 1918.)«, *Nastavni vjesnik*, sv. 6 i 7, god. XXVIII.
- Drechsler, Branko, 1911., »Historija književnosti Andre Gavrilovića«, *Savremenik*, br. 4, god. VI.
- Drechsler, Branko, 1903., »Izdanja Matice hrvatske za godinu 1902. Milorad Medini: Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku«, *Vijenac*, br. 18, 19, 20, god. XXXV.
- D., dr. B., 1911., »Jedna školska knjiga«, *Savremenik*, br. 6, god. VI.
- Drechsler, Branko, 1907., »Karol Potkański«, *Savremenik*, br. 10, god. II.
- Drechsler, Branko, 1911., »Književni rad Kerubina Šegvića«, *Savremenik*, br. 12, god. VI.
- Drechsler, Branko, 1907., »Opaske na recenziju o mojoj knjizi«, *Savremenik*, br. 12, god. II.
- Drechsler, B., 1910., »Povijest jugoslovenskih književnosti prof. M. Murka«, *Savremenik*, br. 1, god. V.
- Drechsler, Branko, 1910., »Škerlićeva Srpska književnost u XVIII. veku«, *Savremenik*, br. 4, god. V.
- Drechsler, Branko, 1907., *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*. Studija, Naklada knjižare M. Breyera, Zagreb.
- Flaker, Aleksandar, 1967., »Nacrt za periodizaciju novije hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi*, br. 3, god. XI.
- Flaker, Aleksandar, 1976., *Stilske formacije*, Zagreb, Svcučilišna naklada Liber.
- Flaker, Vida, 1978., »Bibliografija radova Branka Vodnika«, u: Branko Vodnik, *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, Kronika zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, IV, 1 (7), Zagreb.
- Frangeš, Ivo, 1987., *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb-Ljubljana, Nakladni zavod Matice hrvatske – Cankarjeva založba.
- Georgijević, Krešimir, 1969., *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Jelčić, Dubravko, 1997., *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Naklada Pavičić.
- Ježić, Slavko, 1993. (pretisak izdanja iz 1944.), *Hrvatska književnost od početka do danas (1100.–1941.)*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske.
- Kombol, Mihovil, 1961. (2. izdanje), *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Matoš, A. G., 1913., »Antologija hrv. Pripovjedača«, *Savremenik*, god. VIII.

- Medarić, Magdalena, 1993., »Autobiografija / Autobiografizam«, *Republika*, br. 7/8.
- Popović, Pavle, 1913., *Jugoslavenska književnost*, Cambridge, Printed at the University Press.
- r., 1906., »Istorija srpske književnosti. Sastavio Jovan Grčić«, *Savremenik*, god. I, knj. II.
- Šicel, Miroslav, 1975., »Branko Vodnik (1879–1926.)«, u: *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest*, priredio M. Šicel, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 71, Zagreb.
- Šicel, Miroslav, 1967., »Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi*, br. 3, god. XI.
- Šurmin, Gjuro, 1914., »Povijest književnosti«, *Savremenik*, br. 5, god. IX.
- Vodnik, Branko, 1975., »Lingvistika i literatura«, u: *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest*, priredio M. Šicel, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 71, Zagreb.
- Vodnik, Branko, 1926., »Moj jubilej. Refleksije o 25-godišnjici naučnog rada«, *Jugoslavenska njiva*, X, knj. I, br. 4.
- Vodnik, dr. B., 1920., »O Preradovićevim njemačkim pjesmama«, *Savremenik*, br. 3, god. XV.
- Vodnik, Branko, 1907., »Pod apsolutizmom«, *Savremenik*, br. 2, god. II.
- Vodnik, Br., 1925., »Posljednja novela A. G. Matoša«, *Jugoslavenska njiva*, god. IX, knj. I.
- Vodnik, Branko, 1913., *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Vodnik, Branko, 1925., »Teorije dra. A. Bazale o plagijatu«, *Jugoslavenska njiva*, br. 3, god. IX, knj. I.
- Zlatar, Andrea, 1989., *Istinilo, lažno, izmišljeno. Oglеди o fikcionalnosti*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo.

VODNIK I PROSVJETITELJSTVO – POVIJEST SLOVA ILI POVIJEST DUHA

Sažetak

U radu se u okviru četiri manje cjeline (1. *Životopis – osobna i znanstvena istina*, 2. *Vodnik o povijestima književnosti koje to samo žele biti*, 3. *Vodnik o prosvjetiteljstvu*, 4. *Vodnik – velik i kada griješi*) želi pokazati koliko je Vodnik aktivno pratio zbivanja u okviru hrvatske znanosti o književnosti, posebice ona u svezi povijesti književnosti. Posebna je pozornost usmjerena na one radove u kojima dolazi do izražaja Vodnikovo razumijevanje prosvjetiteljstva (*Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907., *Povijest hrvatske književnosti*, 1913., *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*, 1978.). U radu se prikazuju dvije razvidne razine, teorijska i praktična, kao i način na koji one korespondiraju. Iako je Vodnik u teorijskim promišljanjima o hrvatskoj povijesti književnosti naglašavao potrebitost iznalaženja oblika, odgovarajuće metode, »otmijene sinteze«, proniknutost u duh vremena epohe, kao i odgovarajuće književnokulturne i društvenopovijesne predradnje,

ipak, kada je riječ o književnosti 18. stoljeća, u tome na praktičnoj razini nije uvijek uspijevao, zbog čega se njegovo razumijevanje književnosti prosvjetiteljstva kreće od *povijesti slova* k *povijesti duha*.

VODNIK UND DIE AUFKLÄRUNG – DIE GESCHICHTE DER BUCHSTABEN ODER DIE GESCHICHTE DES GEISTES

Zusammenfassung

Die Absicht der Autorin ist es, in dieser Arbeit in vier kleineren Abschnitten (1. *Životopis – osobna i znanstvena istina* [*Lebenslauf – persönliche und wissenschaftliche Wahrheit*]; 2. *Vodnik o povijestima književnosti koje to samo žele biti* [*Vodnik über Literaturgeschichten die es nur beabsichtigen, Literaturgeschichten zu sein*]; 3. *Vodnik o prosvjetiteljstvu* [*Vodnik über die Aufklärung*]; 4. *Vodnik – velik i kada griješi* [*Vodnik – groß auch dann, wenn er Fehler macht*]) zu zeigen, wie aktiv Vodnik die Ereignisse im Rahmen der kroatischen Literaturwissenschaft beobachtet hatte, besonders jene Ereignisse die mit der Literaturgeschichte verbunden waren. Besondere Aufmerksamkeit wurde auf jene Werke gerichtet, in denen Vodniks Auffassung der Aufklärung zum Ausdruck kommt (*Slavonska književnost u XVIII. vijeku* [*Slawonische Literatur im XVIII. Jahrhundert*], 1907; *Povijest hrvatske književnosti* [*Geschichte der kroatischen Literatur*], 1913; *Metodologija hrvatsko-srpske historiografije* [*Methodologie der kroatisch-serbischen literarischen Historiographie*], 1978). In diesem Text werden zwei offensichtliche Ebenen – die theoretische und die praktische – und die Form der Korrespondenz dieser beiden Ebenen dargestellt. Obwohl Vodnik in seinen theoretischen Überlegungen über die kroatische Literaturgeschichte stets die Notwendigkeit betont hatte, eine Form und passende Methoden zu finden, eine »noble Synthese« zu machen, in den Geist der Zeit einer bestimmten Epoche einzudringen und die zutreffenden literarisch-kulturellen und gesellschaftlich-historischen Vorarbeiten zu verrichten, hat ihm dies – besonders wenn es um die Literatur des 18. Jahrhunderts geht – an der praktischen Ebene nicht immer gelungen. Deswegen bewegt sich seine Auffassung der Literatur der Aufklärung von der *Geschichte der Buchstaben* zur *Geschichte des Geistes*.

DR. BRANKO DRECHSLER

SLAVONSKA KNJIŽEVNOST

 U XVIII. VIJEKU.

STUDIJA.

NAKLADA KNJIŽARE M. BREYERA.

ZAGREB 1907.

Studija Branka Vođnika *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* objavljena je
Nakladom M. Breyera u Zagrebu 1907.

Stavovi Branka Vodnika prema kajkavskoj književnosti 18. stoljeća

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2(091) »17«

800.87

U svojoj *Povijesti hrvatske književnosti (Od humanizma do potkraj 18. stoljeća)*, Zagreb, Matica hrvatska, 1913. Branko Vodnik se bavi područjem cjelokupne kajkavske književnosti u tri poglavlja: *Počeci kajkavske književnosti*, pogl. br. 3. (str. 204–209), i *Kajkavska književnost u 17. stoljeću*, pogl. br. 11 u dijelu knjige nazvanom *Reformacija i protureformacija* (str. 267–276), te *Kajkavska književnost u 18. stoljeću*, pogl. br. 13 (str. 356–366) u trećem dijelu knjige pod nazivom *Hrvatska književnost u 18. stoljeću*. Već u početnom poglavlju posvećenom počecima kajkavske književne riječi Vodnik prenaplašeno povezuje uporabu narodnog jezika u crkvenoj književnosti s presudnim utjecajem reformacije. S današnje točke gledišta možemo zaključiti da je uporaba nacionalnih jezika u reformaciji svakako potakla i intenzivirala djelatnost katoličkih obnovitelja na narodnom jeziku. Međutim, Vodnik je pri stvaranju svojih zaključaka zapostavio ključnu i nadasve osobitu ulogu glagoljaša u Hrvata, pa i povlasticu da se i u samoj Zagrebačkoj biskupiji dopuštalo pjevanje crkvenih pjesama na hrvatskom jeziku pod timim misama i u paraliturgijskim prigodama kao što su procesije, hodočašća i razne privatne pobožnosti.¹

U Vodnikovom pristupu kajkavskoj književnosti 18. stoljeća jedna od temeljnih zamjerki autorovom znanstvenom istraživanju jest djelomično površno prikazivanje pojedinih djela i autora, pa i određeno donošenje mišljenja bez obzira na nepoznavanje pojedinih djela kajkavske duhovno-vjerske književnosti.

Već u poglavlju *Kajkavska književnost u 17. stoljeću* uočavamo dvije nespretnosti Branka Vodnika u tumačenju i prosudbi kajkavskih duhovno-vjerskih djela. Na strani 269 Vodnik ističe Jurja Habdelića (1609.–1678.) kao najčuvenijeg propovjednika 17. stoljeća, te na idućoj strani autorovo djelo *Pervi oca našega Adama greh* (Graz, 1674.) i oblikotvorno svrstava u

¹ O toj temi opširnije govori rad Dragutina Knićwolda »Hrvatski jezik u bogoslužju zagrebačke stolne crkve«, *Katolički listi*, 91, str. 293–294, Zagreb, 1940. i rad istog autora *Himnodija zagrebačke stolne crkve*, Zagreb, 1945.

zbirku propovijedi. Analizirajući navedeno Habdelićevo djelo *Vodnik* će postaviti tvrdnju: »Prema tome u njegovu su djelu propovijedi o grijesima, o padu čovjeka, a drugo djelo imalo je crtati podignuće naravi ljudske po Kristu, ali Habdelić ga nije napisao.« (str. 270). Ovo određenje je posve mašnja klasifikacijska nepreciznost, jer *Pervi oca našegu Adama greh* po žanru predstavlja duhovno-asketsko djelo koje pripovjednim izrazom govori o izgrađnji kršćanskog duhovnog života i ispravljanja moralnih mana, a tzv. peldje pripadaju samostalnom kratkom obliku egzempla, koji može i ne mora biti sastavni dio propovijedi, ali može književno egzistirati potpuno samostalno, kao i unutar ostalih književnih žanrova. Prema definiciji Mije Korade »asketska djela su pisana u raznim formama kao rasprava (tractatus), razmatranje (meditatio) s često umetnutim molitvama, pjesmama, kraćim pripovijetkama, a sve interpolacije se s obzirom na namjenu mogu nazvati pobudnim štivom.«²

Primjer nekritične interpretacije *Vodnik* je upotrijebio u istom poglavlju govoreći o radu Nikole Sartoriusa Krajačevića (1582.–1653.), te je zaključio da autor u svojim duhovnim pjesmama³ nastoji da se »istrijebe svjetovne narodne pjesme«. S današnje perspektive uvidamo da *Vodnik* nije uočio primjenu kontrafakture tj. raširenu glazbenu metodu umetanja poznatog napjeva pod novi tekst. Tek potonji književni povjesničari (Franjo Fancev,⁴ Gašpar Bujas,⁵ Olga Šojat⁶) uočili su preciznu svrhu Krajačevićeva postupka. Krajačević je htio kritizirati samo podrugljivo-vulgarne, lascivne pjesme (»sramotne šalnice«) i praznovjerne ostatke poganskih običaja (jednako kao i slavonski svjetovni prosvjetitelj Antun Matija Reljković u svom djelu *Satir iliti divji čovik*, 1762.), a duboko je cijenio izvorne narodne književne i glazbene pjesme. Upravo zato što je volio i poznao narodne pjesme Krajačević je svojim duhovnim tekstovima i pridruživao napjeve vrijednih narodnih pjesama, te ih je i preporučivao u postupku kontrafakture u djelu *Sveti evangeliumi*, Graz, 1651. kao npr. *Hranila divojka tri sive sokole, Igralo kolo široko, Lepo mi poje črni kos*.

Pišući o kajkavskoj književnosti 18. stoljeća u istoimenom poglavlju, *Vodnik* dijeli raznovrsno stvaralaštvo pavlina i isusovaca dvjema općenitim opisno-tematskim sintagmama na područje »religiozno-moralne i naučne književnosti«. Međutim, nakon tog široko opisanog razgraničenja *Vodnik* ne

² Mijo Korade, »Teološka i vjerska misao u hrvatskoj kajkavskoj književnosti«, u knjizi *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska riječ*, str. 94, Zagreb, 1996.

³ Duhovnim pjesmama unesenim u *Molitvene knjižice*, Požun, 1640., i u *Svete evangeliume*, Graz, 1651.

⁴ Franjo Fancev, »Hrvatska kajkavska poezija prošlih vjekova«, *Ljetopis JAZU*, sv. 51, Zagreb, 1939.

⁵ Gašpar Bujas »Katolička crkva i naša narodna poezija«, *Nova revija*, XVIII, Makarska, 1939.

⁶ Olga Šojat, »Nikola Krajačević«, uvršteno u knjigu *Hrvatski kajkavski pisci I*, PSHK, knj. 15/I, str. 293–303, Zagreb, 1977.

ulazi u daljnju općeusvojenu znanstvenu klasifikaciju žanrova i književnih oblika unutar vjersko-duhovne književnosti. A upravo nerazaznavanje žanrova vjersko-duhovne književnosti starijih književnih povjesničara (Ivana Kukuljevića, Mihovila Kombola, pa i našeg Branka Vodnika) bilo je nerijetko uzrokom nepreciznog određivanja i sagledavanja takvih djela iz 18. stoljeća. Prema današnjim znanstvenim klasifikacijama (zastupljenim i primijenjenim u leksikonima i enciklopedijama⁷) duhovnu vjersku književnost dijelimo na sljedeće oblike:

1. propovijedi (duhovno govorništvo)
2. duhovno-asketska pobudna djela
3. životopisi svetaca ili hagiografska djela
4. katekizamska djela
5. liturgijska djela (lekcionari, brevijari, prijevodi ili prerade Sv. Pisma)
6. kontroverzije ili polemička djela
7. duhovno pjesništvo i himnodija
8. djela o raznim pobožnostima.

U sagledavanju kajkavske književnosti 18. st. Vodnik znatnu pažnju obraća tzv. naučnoj tj. znanstvenoj književnosti. Moramo istaknuti da je u razdoblju početaka hrvatskih historiografskih istraživanja i otkrivanja izdanja i rukopisa, Vodnik priličito dobro registrirao djela brojnih redovnika, svećenika i kroničara na latinskom jeziku: Ivana Krištolovca, Nikole Bengerera, Baltazara Adama Krčelića, Josipa Bedekovića, Kazimira Bedekovića, Josipa Mikocija, Andrije Jambrešića, Franje Sušnika, Andrije Blaškovića, pa čak je spomenuo i aritmetičko djelo na kajkavskom Mihovila Šiloboda-Bolšića. Nasuprot tome, hrvatsko-kajkavska duhovno-književna djela slabije su obrađena, a Vodnik ih bez razlikovanja uvrštava u široku sintagmu religiozno-moralne književnosti. U tom dijelu povjesničareva rada možemo zapaziti više primjera površnog pristupa i nepreciznog određivanja djela. Vodnik ne navodi godinu i mjesto izdanja kajkavskim djelima pavlina Ivana Krištolovca (1658.–1730.) *Tomaša od Kempisa: Od Nasledovanja Kristuševoga*, (Zagreb, 1760.); *Žitek dveh verneh Kristuševih službenic Marte i Marije Magdalene*, (Beč, 1718.), iako su podaci obilježeni na naslovnim stranicama djela.⁸ Potonjem hagiografskom djelu Vodnik donosi izmijenjen naslov *Život svete Marte i Magdalene (Povijest hrvatske književnosti, str. 356)*. Gole-

⁷ Od mjerodavnih izvora navodim sljedeća izdanja: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Herder, Freiburg in Brisgau, 1960.; prošireno izdanje Herde, Freiburg, Basel, Roma, Wien, 1997.; *New Catholic Encyclopedia*, McGraw-Hill Book Company, New York, St. Louis, San Francisco, Toronto, London, Sydney, 1967.

⁸ O radu Krištolovca danas imamo sljedeće značajne radove: Zbornik radova *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.–1786.*, Zagreb, 1989.; Ante Sekulić, »Ivan Krištolovec-pavlin i hrvatski pisac«, *Lepoglavski zbornik*, str. 33–39, Zagreb, 1995.; Alojz Jembrih, *Ivan Krištolovec kao kajkavski pisac*, *Lepoglavski zbornik*, str. 41–55, Zagreb, 1995.

mom enciklopedijskom djelu pavlina Hilariona Gašparotija (1714.–1762.) *Cvet sveteh* (1. sv. Graz, 1752.; 2. sv. Graz, 1754.; 3. sv. Beč, 1760.; 4. sv. Beč, 1761.) Vodnik pruža točno žanrovsko određenje, ali ne zapisuje godine tiskanja pojedinih svezaka, niti mjesto izdanja.⁹ Danas nam je neza-mislivo da književnoznanstveni povjesničar ne donese barem u prvom citiranju cjelovit naslov djela, pa u znanstvenim izdanjima pronalazimo i naslov naveden u izvornom pravopisu, a kod ponovljenog naslova logično je kratiti dugačke ukrasne naslove djela, ali je neznanstveno mijenjati ih tako da se potonjim znanstvenicima oteža pristup djelu. Razvojem književno-znanstvenog pristupa starijoj hrvatskoj književnosti danas smo došli i do obveze da pojedinim rijetkim djelima navedemo i naziv biblioteke i signaturu pohrane djela. Međutim, i ostali stariji filolozi kao Ivan Kukuljević, ponekad i J. P. Šafarik, Rudolf Strohal smatrali su da je bitno registrirati i općenito-opisno prikazati pojedino djelo, a nije bilo bitno točno citirati naslove. Pogotovo u to doba nije bilo niti pomislivo da bi se naslov djela estetsko-analitički promatrao ili sagledavao kao odraz manire kasnobaroknog ukrasnog stila.

Od brojnih djela isusovca Jurja Muliha (1694.–1754.) Vodnik se oslanja na manjkavu Mulihevu bibliografiju Ivana Kukuljevića. Vodnik ističe i određuje kao »misionarsku knjigu.« Mulihev (po klasifikaciji inače katehetski priručnik) *Posel apostolski*, Zagreb, 1742., a izostavlja veliki i više puta pretiskivan molitvenik *Nebesku hranu*, Zagreb, 1748.¹⁰

Bez adekvatne klasifikacije i opisa djela Vodnik spominje kajkavski rad Iosipa Bedekovića (1688.–1760.) *Manuale to je ručna knjižica iliti kratek nauk*.¹¹ Skraćeni naslov djela pružen bez ikakva popratnog komentara može sugerirati neupućenom čitatelju ili studentu da se radi o djelu kršćanskog nauka tj. katehetskom djelu. Međutim, Bedekovićeva knjiga je primjer pavlinskog duhovno-asketskog djela, zbirka pobožnih vježbi, razmišljanja i uputa za uzoran život u pavlinskom redu, kojemu je kao dodatak

⁹ O tom djelu u novije doba pisali su: Franjo Galinec, »Habdeličev utjecaj u Gašparotijevoj legendi *Cvet sveteh*«, *Vrela i prinosi*, br. 6, str. 108–138, Sarajevo, 1936.; Olga Sojat, »Nove spoznaje o Hilarionu Gašparotiju...«, *Kaj*, XXI, br. 3–5, str. 19–59, Zagreb, 1988.; Antón Benviñ, »*Cvit svetih* u okviru hrvatske hagiografije«, *Zbornik radova o Franji Glavinicu*, str. 65–108, Zagreb, 1989.; Josip Bratulić, »*Cvet sveteh* Hilariona Gašparotija u okviru hrvatske hagiografske enciklopedistike«, *Radovi Leks. Zavodu M. Krležu*, knj. 1, sv. 1, str. 95–101, Zagreb, 1991.; Mijo Korade, »Hilarion Gašparoti kao hagiograf u djelu *Cvet sveteh*«, *Hrvatski sjever*, teč. II, br. 3–4, str. 42–49, Čakovec 1997.; Alojz Jembrih, »Gašparotijeva povijest o Franji Glušćiću u *Cvetu sveteh*«, u knjizi *Na izvorima hrvatske kajkavske riječi*, Čakovec, 1997. i A. Jembrih, »Četiri znamenita Samoborca (Hilarion Gašparoti, Mihaj Silobod Bolšić, Juraj Dijanić, Baltazar Kocijančić)«, *Kaj*, XXX, br. 1, str. 5–16, Zagreb, 1997.

¹⁰ O Mulihi danas imamo značajne radove: Ivan Fuček, *Juraj Mulihi*, Durieux, Zagreb, 1994.; *Zbornik radova Isusovac Juraj Mulihi i njegovo doba*, *Vrela i prinosi*, br. 21, Zagreb, 1996./97.

¹¹ Puni naslov djela glasi: *Manuale, to je Ručna knjižica iliti Kratek nauka našem lajkom ali skupne Bratje*, Graz, 1744.

pridodan i hagiografski oblik životopisa sv. Pavla pustinjaka, utemeljitelja pavlinskog reda.¹²

Prilično skromno obrađeni su bibliografski podaci i doprinos isusovačkog kazališta u odnosu na povijesni razvoj hrvatske drame i glumišta. No moramo priznati da je za ovo područje Vodnik imao na raspolaganju tek početna oskudna istraživanja Janka Barléa¹³, dok su kapitalna istraživanja Franje Fanceva i Miroslava Vanina na ovom području tek slijedila.¹⁴

Posebno začuđujuće je Vodnikovo neodređeno spominjanje zbirke Štefana Fučeka (1691.–1753.). Citat glasi: »Stjepan Fuček, župnik krapinski izdao je *Historie s kratkem duhovnem razgovorom od poslednjih dugovanj* (Zagreb, 1735., II. izd. Zagreb, 1753.) pa se do nedavno u narodu ova stara knjiga smatrala čarobnom i pokladom sreće, gdje se u kući nalazi.« (str. 362). Pored navedenog citata koji nam govori o narodnoj percepciji knjige, Vodnik ne navodi nikakvo stručno objašnjenje djela, osim što u uvodnom dijelu općenito i lakonski komentira »da je rad svjetovnog klera u Hrvatskoj, od početka 18. stoljeća do Josipa II. još neznatniji na kajkavskom narječju.« Iz svega navedenoga proizlazi da Vodnik Fučkov rad nije proučavao, a možemo pretpostavljati da mu je bio poznat ironični njemački komentar Ljudevita Gaja, usmjeren protiv kajkavaca i Fučeka, kojeg prenosi Šafarik.¹⁵ Nakon Gaja Fučkov rad se i dalje pogrešno iščitavao, te književni povjesničar Vladoje Đukat¹⁶ konstatira da su Fučkov priče »pune praznovjerja i čudesnih zgoda«. Nesporazum stručnog određenja djela proizlazio je i iz pogrešnog očekivanja istraživača s obzirom na sam naslov djela *Historije*, te su književni povjesničari promatrali Fučkov djelo na razini realističkog sagledavanja događaja opisanih u knjizi, a izvan književnih zakonitosti žanra kojemu rad pripada. Štoviše, doslovno shvaćanje naslova *Historije* navodio je istraživače na pogrešan put promatranja pripovjedne proze, koja bi u sebi trebala sadržavati zbiljske povijesne događaje. Tek su u novije vrijeme Alojz Jembrih¹⁷ i Mijo Korade¹⁸ definitivno postavili pravilan znanstveni putokaz sagledavanja Fučkov djelatnosti u okviru osnovnog usmjerenja djela. Fučkov *Historije* osamostaljuju sas-

¹² U novije vrijeme o tom djelu je pisao Alojz Jembrih, »Josip Bedeković, povjesničar i kajkavski pisac«, *Gesta*, god. IV, br. 10/11, str. 15–25, Varaždin, 1982.

¹³ Janko Barle, »Predstave kod zagrebačkih isusovaca«, *Vijenac*, str. 375, Zagreb, 1897.

¹⁴ F. Fancev, »Građa za povijest školskog i književnog rada isusovačkog kolegija u Zagrebu«, *Starine JAZU*, knj. 37–38, Zagreb, 1934. i M. Vanino, »Đačko kazalište isusovačke gimnazije u Varaždinu«, *Hrvatska prosvjeta*, IV, Zagreb, 1969.

¹⁵ J. P. Šafarik, *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag, sv. II, str. 369, Prag, 1865.

¹⁶ Vladoje Đukat, »Štefan Fuček«, u knjizi *Slatki naš kaj. Ogledi iz stare kajkavske književnosti*, str. 149, Zagreb, 1944.

¹⁷ Alojz Jembrih, »Fučkov *Speculum exemplorum*«, *Hrvatsko zagorje*, god. 3, br. 3, str. 101–110, Krapina, 1997.

¹⁸ Mijo Korade, »Pogovor«, pretisak izdanja Štefan Fuček, *Historije*, Pinta, Zagreb, 2000.

tavni dio propovijedi oblik egzemplja (lat. *exempluma*) i od njih stvaraju posebnu zbirku. Egzempl kao jednostavni kratki poučni narativni oblik ima funkciju primjera koji ilustrira misao, a on može biti stvarni događaj iz života, ali može biti i isključivo nadrealistični, fantastični i simbolični primjer. Njemački izvori pri tumačenju egzemplja koriste izraz *Beispielierzählung* što podrazumijeva pripovjedni primjer koji služi u funkciji propovjednog dijela »persuasio«, »demonstratio« tj. istovremeno uvjeravanje i zorno prikazivanje. U Fučekovom slučaju realistički, ali usporedo i fikcionalno nadrealistički egzemplji imaju ulogu posvješćivanja moralne poante i promišljanje najpoznatije europske barokne vjersko-refleksivne tematike *Quattuor hominum novissima* (o smrti, sudu, paklu, raj). I sam Fuček unutar pripovjednog okvira koji prethodi pojednoj priči daje važnu uputu čitateljstvu da se značenje egzemplja ne može protumačiti na doslovnoj realističkoj razini, već egzemplji u sebi reflektiraju simbolično značenje. Tako će na više mjesta (npr. na strani 289, *Historije iz 1735.*) Fuček naglasiti »čteje se vu zercalu peldih«, a navedena struktura i simbolika zrcalnog odraza ujedno čini imanentan način baroknog razmišljanja i stilističkog oblikovanja umjetnosti. Upravo u onim primjerima gdje su naši raniji književni povjesničari vidjeli Fučekove »tlapnje, opsjene i praznovjerice« pronalazimo nadrealističke simbolične odraze pouke u kojima se oblik egzemplja približava vrlo srodnom alegorijskom obliku parabole ili prispodobe. Primjer takvog složenijeg alegorijskog iščitavanja teksta pronalazimo u Fučekovom egzemplju o podrezanim krilima, preko kojih grešnik pada u ponor »kaca i žaba«, a čitava epizoda simbolizira ljudsku brzopletost i slabost kojom lako propadamo u ovlasi poroka, a teško se penjemo prema putu vrline. Zbog doslovnog sagledavanja Fučekova teksta došlo je do nerazumijevanja njegove kasnobarokne žanrovske uvjetovanosti, jer egzemplj je odslika (*Vorbild*), uzorak i predložak koji odražava određeno saznanje, ali čitateljstvo mora samo odgonetnuti njegov povratno-refleksivni odbijesak, usmjeren prema percepciji.

Pored Vodnikovog neafiniteta za temeljitije proučavanje raznolikih žanrova kajkavske književnosti 18. stoljeća, moramo ustanoviti i njegovu povijesno-bibliografsku manjkavost u navođenju vrijednih duhovno-vjerskih djela.

Primjerice, Vodnik nigdje ne spominje pjesništvo anonimnih kajkavskih pjesmarica (ranije Drnjanske iz 1687., Pavijske iz 1644., kasnije *Cithare octochorde* iz 18. st.).¹⁹ Potpuno zanemaruje propovjedna djela Mihalja Šimunića iz 17. st., te u 18. st. izostavlja Štefana Zagrepca, Štefana Škvorca, Fortunata Švagela, Josipa Ernesta Matijevića (poznatog kao au-

¹⁹ O crkvenim pjesmaricama vidi knjigu Hrvojka Mihanović-Salopek, *Hrvatska himnodija od srednjeg vijeka do preporoda*, Splitski knjiž. krug, Split, 1992.; te rad Ivana Zvonara »Kajkavske rukopisne pjesmarice do hrvatskog narodnog preporoda«, u knjizi *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska književna riječ*, str. 285–312, Zagreb, 1996.

tora pripovijesti o Genovevi²⁰), Jurja Malevca tj. Gregura Kapucina, Nikolu Plantića, Jakoba Lovtencića, Baltazara Kocijančića, Baltazara Matakovića, Petra Berkea, autore kajkavskih gramatika – J. E. Matijevića, Antuna Rajspa, Ignacija Szentmartonya, Franju Korniga, leksikografa Adama Patačića. Na tradiciju kajkavskog književnog rada u 18. stoljeću, nadovezuje se i djelatnost Tome Miklošića i Ignaca Kristijanovića kao posljednjih zagovornika kajkavskog književnog jezika.²¹

Godine 1912. Branko Vodnik je pružio zanimljiv i koristan doprinos proučavanju kajkavske književnosti u prilogu *Pjesnikinja grofica Katarina Patačić*, objavljenom u radu *Prilozi za povijest hrvatske književnosti*, Građa JAZU, knj. 7, Zagreb, 1912.²² U tom radu Vodnik je donio podatke o pjesnikinji, o načinu glasovitog salonskog života i kulture grada Varaždina u 18. st. prema memoarskim prikazima grofa Adama Oršića. Vodnik je također uočio i stilski pomak – utjecaj tadašnjeg galantnog ljubavnog talijanskog pjesništva po uzoru na rimsku akademiju Arcadia, a njezin član je bio i ugledni kaločki nadbiskup, grof Adam Patačić, kojemu pjesnikinja posvećuje kajkavsku zbirku *Pesme horvatske*, Varaždin, 1781. Međutim, Vodnik u svojoj *Povijesti* nije niti spomenuo djelatnost Katarine Patačić. Možemo za taj postupak pretpostaviti nekoliko razloga koji su doprinijeli takvoj Vodnikovoj odluci. Na Vodnika je djelovala Masarykova teza o stvaranju narodne književnosti kao odrazu povijesti i duha naroda.²³ U to vrijeme vladala je i pretjerana, nekritička glorifikacija usmene narodne književnosti kao istinske mjerodavne narodne kulture, u kojoj se odražava fatalno pogrešan utjecaj Vuka Karadžića na hrvatske jezikoslovce i povjesničare književnosti. Ipak, odlučujuća je bila vlastita Vodnikova predrasuda da ta europski prisutna i raširena stilska konvencija predstavlja kulturu koja nije narodna.²⁴

S današnje točke gledišta možemo ustanoviti da se interes za stariju kajkavsku književnost probudio nakon Vodnika, u djelatnosti Vladoja Dukata,²⁵

²⁰ Puni naslov Matijevićevog djela glasi *Vesela i česti kruto vugodna pripovest od pobožne i bogabojeće renanske grofice Genoveve*, Zagreb, 1808.

²¹ U novije doba o navedenim autorima pronalazimo važne radove u knjizi *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska riječ* (katalog uz izložbu o kajkavskoj pisanoj riječi), Zagreb, 1996., te u knjizi A. Jembriha *Na izvorima hrvatske kajkavske riječi*, Zrinski, Zagreb/Čakovec, 1997.

²² Pretisak izdanja: Katarina Patačić, »Pesme horvatske«, *Kajkaviana*, Zagreb, 1991. (priredio i napisao pogovor Alojz Jerabrih).

²³ O ideji narodne kulture vidi rad Ljerke Schiffler, »Idejno-misaone smjernice razdoblja hrvatskog narodnog preporoda«, u knjizi *Hrvatska književnost u doba preporoda*, Dani hvarskog kazališta, knj. 24, str. 77–100, Književni krug, Split, 1998.

²⁴ Predrasuda Branka Vodnika o podjeli kulture na narodnu i onu koja nije narodna preuzeta je iz njegovog rada *Pjesnikinja grofica Katarina Patačić, Prilozi za povijest hrvatske književnosti*, ibid. str. 110: »Stoljeće XVIII. u građanskoj i Hrvatskoj veoma je zanimljivo s kulturnoga gledišta: kultura je velika, ali nije narodna.«

²⁵ V. Dukati, *Sladki naš kaj*, Zagreb, 1944.

Laszla Hadrovicsa,²⁶ Krešimira Georgijevića,²⁷ Franje Galinca,²⁸ a posebno se intenzivirao u novije vrijeme u istraživanjima Olge Šojat, Josipa Bratulića, Josipa Vončina, Jurja Kolarića, Alojza Jembriha, Mije Korade, Zvonimira Bartolića i drugih.²⁹ Ipak, nemoguće je zaobići činjenicu da su gotovo sva važnija djela kajkavske književnosti prije Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti* bibliografski popisana u više radova, dakle Vodniku su bila dostupna za proučavanje. Evo tih najvažnijih ranijih radova:

- Ivan Kukuljević-Sakcinski, *Bibliografija hrvatska*, Dio prvi, Zagreb, 1860.
- Ivan Kukuljević-Sakcinski, *Književnici u Hrvatah s ove strane Velebita*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, IX, Zagreb, 1865.
- Pavel Josef Šafarik, *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, knj. II, Prag, 1865.
- Ivan Tkalčić, *O stanju više nastave u Hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, Rad IAZU*, XCIII, Zagreb, 1888.
- Đuro Šurmin, *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1898.
- Rudolf Strohal, *Svećenici hrvatski književnici u 18. i početkom 19. vijeka okraj Velebita*, Katolički list, teč 61, Zagreb, 1910.

U navedenim radovima nećemo naći značajnijih književnih sudova, estetskih valorizacija i interpretacija koje je Vodnik primijenio pri koncepciji pisanja svoje *Povijesti*. Međutim, iako s današnjih znanstvenih pozicija možemo imati određene primjedbe i o preciznosti bibliografske razine, navedeni radovi pružali su dobar pokazatelj opsega nesagledane kajkavske književnosti. Štoviše, Kukuljevićeva, Šafarikova, Strohalova bibliografija kajkavske književnosti pruža važne podatke o nestalim ili zagubljenim rukopisima koji su u 19. stoljeću još postojali, a danas im još uvijek ne nalazimo traga. Branko Vodnik u svojoj popratnoj *Bibliografiji* navodi Kukuljevićeva i Šafarikova istraživanja kajkavske književnosti, ali u svojoj *Povijesti* ne primjenjuje sve iznesene podatke prikupljene u tim početnim bibliograf-

²⁶ L. Hadrovics, *Kajkavische Literatur*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1964.

²⁷ K. Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. st. u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, 1969.

²⁸ F. Galinec, »Edipov motiv u hrvatskoj kajkavskoj književnosti 18. stoljeća«, *Nastavni vjesnik*, XLII, str. 89–96, Zagreb, 1933./34. i drugi radovi.

²⁹ Od suvremenijih znanstvenika ističem po jedan važniji rad posvećen području kajkavske književnosti: O. Šojat, *Hrvatski kajkavski pisci 17. st.*, PSHK, knj. 15/II, Zagreb, 1977.; J. Bratulić *Hrvatska propovijed (od sv. Metoda do biskupa Strossmayera)*, knj. 19, Zagreb, 1996.; J. Vončina, »Leksikografski rad Ivana Belostenca«, reprint-izdanje *Gazofilacija*, Zagreb, 1973.; J. Kolarić, »Hrvatski kajkavski molitvenici i njihov utjecaj na duhovnost«, str. 121–140, u knjizi *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska književna riječ*, Zagreb, 1996.; A. Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske riječi*, Zrinski, Zagreb/Čakovec, 1997.; M. Korade, »Teološka i vjerska misao u hrvatskoj kajkavskoj književnosti«, u *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska riječ*, ibid.; Zvonimir Bartolić, »Spjev u hrvatskokajkavskoj književnosti«, str. 229–244, u knjizi *Kajkaviana croatica – Hrvatska kajkavska riječ*, ibid.; Z. Bartolić, *Književno djelo Jurja Habdelića*, knj. 3, Sjevernohrvatske teme, Zrinski, Čakovec, 1980.

skim izdanjima. U Vodnikovo vrijeme nije bilo primjerenih znanstvenih monografija, a početni bibliografski radovi svoju su svrhu nalazili u popisivanju građe, iznesene bez komentara ili s vrlo oskudnim komentarima o djelima. U takvoj situaciji književnom povjesničaru je bilo teško ući u trag pojedinim zanimljivim i vrijednim djelima, koja se takvima na prvi pogled ne čine. Temeljna kvaliteta Vodnikove *Povijesti* ogleda se u autorovoj težnji interpretiranja poznatih djela hrvatske književnosti i u spajanju kritičara i povjesničara koji primjećuju biografski, psihološko i sociološki pristup književnom djelu. Međutim, nedostatak vremena ili motivacije za istraživanje pojedinih nepoznatih činjenica iz povijesti hrvatske književnosti (npr. starije kajkavske književnosti) rezultiralo je Vodnikovim zaobilaznjem ili minoriziranjem onih književnoumjetnički vrijednih područja i razdoblja književnosti koji mu nisu bili poznati ili bliski.

U poznatoj studiji *Slavonska književnost u 18. vijeku*, Naklada M. Brevera, Zagreb, 1907.³⁰ Vodnik je iskazao realističku koncepciju u pristupu baroku, koji smatra razdobljem imitacije. Svjetovni pisci, predvođeni Antunom Matijom Reljkovićem (1732.–1798.) postaju u Vodnikovoj prizmi predstavnici novog i naprednog stila i duha, dok tzv. »pučka nabožna literatura« predstavlja reakciju, bez obzira na činjenicu da Kanižlićeva *Sveta Rožalija* prema svim umjetničkim kriterijima predstavlja zapravo najviši književni domet u Slavoniji 18. stoljeća. Vodnik je u navedenoj knjizi osobito uzdizao prosvjetiteljsku ulogu Antuna Matije Reljkovića i njegovu kritiku društvenih mana. S obzirom na iznesenu činjenicu, nameće nam se mogućnost usporedbe i sljedeće pretpostavke: da je Vodnik slučajno poznao i čitao zbirku Štefana Zagrepca (1669.–1742.) *Hrana duhovna (Pabulum spirituale)*³¹ neočekivano bi pronašao još briljantniju stilističku strukturu elemenata prosvjetiteljstva, karikiranja društvenih i ljudskih mana. Štoviše, pod utjecajem glasovitog bečkog satiričara Abrahama a Santa Clara (pravim imenom Hans Ulrich Megerle, 1644.–1709.) djela satiričnog propovjednika Štefana Škvorca, a posebice Štefana Zagrebeca puna su duhovite poučne poruge, tako da njihova djela odražavaju živu, plastičnu, gotovo naturalističnu kroniku svojeg razdoblja i sliku aktualnih navika društvenog života. Vrlo često Zagrebec nije zazirao niti od smione socijalne kritike društva i odnosa u društvu, a kao antologijski primjer možemo istaknuti njegov egzempl o pauku i mušicama tj. ilustracija pristranog suca koji sudi sitnim prijestupnicima nižeg staleža, dok prestupnike-moćnike iz visokog staleža lukavo i prestrašeno pušta (iz Zagrepčeve propovijedi *Nedelja VI. po vuzmu*). Jednako tako sjajni primjer satire predstavlja i Zagrepčev egzempl o moćnoj kraljici laži i pomiježenoj, zlostavljanoj, osramoće-

³⁰ Drugo ponovljeno izdanje izašlo je u izdanju Privlačice, Biblioteka Slavonica, Vin-kovci, 1994.

³¹ Zbirka je objavljena u 4 sveska, Zagreb, 1715., Klagenfurt, 1718., Zagreb, 1723., Za-greb, 1727. u cjelokupnom opsegu većem od 1500 stranica.

noj istini.³² Duhovno-vjerska, a osobito propovjednička kajkavska djela iz 18. st. nisu samo važna po prosvjetiteljskom zagovaranju pismenosti, školovanja, kulture čitanja i širenja knjiga, zagovaranju pravednijih odnosa u društvu. Ono što nam je danas iz stajališta književne struke najvažije jest činjenica da je kajkavsko propovjedništvo 17. i 18. stoljeća ostavilo svoj vrijedni stilski i leksički utjecaj i u modernom oživljavanju kajkavskog jezičnog izraza, u neobaroknoj pripovjednoj rečeničnoj periodici i pjesničkom tezaurusu *Balada Petrice Kerempuha* književnog velikana Miroslava Krleže.

Izostavljanje kajkavskih duhovno-vjerskih djela iz fokusa književno-znanstvenog istraživanja umanjilo je Vodnikova poglavlja o kajkavskoj književnosti za još jedan važan zaključak. U završnom dijelu svojeg poglavlja *Kajkavska književnost 18. st.* Vodnik smatra da se gubi svaki interes za zajednički jezik i pravopis u Hrvata, te da »književni rad u Zagrebu gubi jači doticaj sa južnim hrvatskim štokavskim i čakavskim krajevima...« (str. 364). Kajkavska duhovno-vjerska djela svjedoče upravo suprotno stajalište. Ivan Belostenec (1593.–1675.), potpisan u svojoj propovjedničkoj zbirci *Sacri Sermones in sacratissimum Festum Corporis Christi...* kao Ivan Bilostinac, stvara preko uporabe kontaktnih sinonima u svom *Gazophylaciumu* i zbirci euharistijskih propovijedi jedinstven pokušaj kajkavskog, štokavskog i čakavskog zbližavanja i ujedinjavanja u jedinstven jezik.³³

Iz Predgovora *Feniksu pokore* (Zagreb, 1697.) Mihalj Šimunić (1660.–1699.) izražava svoju svijest o problemima pravopisnog, leksičkog kolebanja uslijed političke potlačenosti domovine.³⁴ U predgovoru zbirke *Prodešva kratka i gotova* (Zagreb, 1782.) Ivan Mulih (1736.–1798.) iskazuje potrebu ujednačavanja pravopisnog pisanja među Hrvatima, a svoje je djelo očigledno namijenio i Hrvatima izvan kajkavskog govornog područja. Navedena Mulihova misao navedena je kao zaključna poruka predgovora: »Ja ne kratim (kak koji hoće) pisati, meni vendar način od starijih naših držan, od mnogo let potvrđen, i od mnogih dobrih Horvatov pred menom pohvaljen, se je dopal: ar sudil jesem, da bolje bude, ako mi Horvati, kak vu Vere Katoličanskoj, tak vu pismu jedinosti se držali budemo, ter tak živeli da se vsi zveličimo, kaj vsem želim. Amen.«

Hilarion Gašparoti u samom naslovu svog ogromnog enciklopedijskog hagiografsko-homiletičkog djela *Cvet sveteh*³⁵ napominje da se služio dal-

³² Opširnije o stilistici i satiri Št. Zagrebca pisali su: Olga Šojat, »Štefan Zagrebec«, *Forum*, XVII, knj. XXXV, br. 6, str. 1106–1121, Zagreb, 1978.; Laszlo Hadrovics, »Štefan Zagrebec kajkavski umjetnik kompozicije i stila«, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, JAZU, knj. 6, str. 169–181, Zagreb, 1982.; Ivančica Januš, »Kajkavska barokna propovijed kapucina Stefana Zagrebca«, *Kuj*, XXVII, br. 1, str. 27–41, Zagreb, 1994. i drugi.

³³ Opširniji podaci o jezičnom nastojanju Belostenca nalaze se u radu Josipa Vončina, »Jezični razvoj ozaljskog kruga«, *Filologija JAZU*, br. 7, str. 203–238, Zagreb, 1973.

³⁴ Opširnije podatke o toj problematici vidi u radu Hrvojkje Mihanović-Salopek, *Hrvatskokajkavsko propovjedništvo i životopisi svetaca, 17. i 18. stoljeća, Stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, (u tisku).

³⁵ Izdanja djela u četiri sveska: Graz, 1752., Graz, 1756., Beč, 1760., Beč, 1761.

matinskim izvorima, a u citatima pisaca poziva se na rad Franje Glavinica i Mavra Orbinija.

U ukrasnim figurama kumulacije i sinonimnog dupliciranja izraza u funkciji amplifikacije, brojni duhovni kajkavski pisci posežu za inačicama i izrazima iz drugih hrvatskih dijalekata, a Juraj Mulih posebice je vješto pisao svoje misionarske priručnike različitim hrvatskim dijalektima. Upravo kroz djelatnost hrvatskih vjerskih pisaca, a posebice propovjednika, potpuno je sazrela svijest o potrebi spajanja ili ujednačavanja zajedničkog književnog jezika i pravopisa na području čitave Hrvatske.

*

Navedene kritičke opaske ne mogu umanjiti cjelinu rada Branka Vodnika i njegov, nedvojbeno, aktivno pokretački doprinos u razvoju moderne hrvatske historiografije. Uočeni nedostaci možda nam više svjedoče o složenosti pisanja cjelokupne nacionalne književne povijesti, čiji posao zahtijeva od pisca svekoliko poznavanje književnih djela, te veliku sposobnost sintetiziranja građe u njen razvojni tijek, koja ujedno zahtijeva izdizanje pisca iznad osobnih afiniteta i pružanje maksimalno objektivne cjeline svih književnih činjenica.

Cjelokupni stav Branka Vodnika o kajkavskoj, posebice o bogatom dijelu duhovne književnosti, pokazuje da joj autor nije posvetio veću istraživačku pozornost. Štoviše, vidljivo je da je u svojim preglednim esejima pisao o djelima koja nikad nije pročitao. Možda je Vodnik smatrao da ta vrst književnosti, zbog svoje funkcionalne usmjerenosti nije toliko zanimljiva ljubiteljima svjetovne beletristike ili poklonicima tadašnjih strujanja u književnosti, jer u to doba se u književnosti tražio i apstraktni pojam »iz-raza duše naroda«. S današnjeg gledišta možemo zaključiti da, bez obzira na individualne afinitete, moramo prići tom ogromnom i još uvijek zapostavljenom korpusu kajkavske književnosti s punom znanstvenom pozornošću i objektivnošću, te joj utvrditi žanrovske, stilske, jezične i književno-umjetničke domete, njen europski kontekst, ali i zasluženo mjesto u povijesnom tijeku hrvatske književnosti.

STAVOVI BRANKA VODNIKA PREMA KAJKAVSKOJ KNJIŽEVNOSTI 18. STOLJEĆA

Sažetak

Temeljna kvaliteta Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti* ogleda se u autorovoj težnji interpretiranja poznatih djela hrvatske književnosti i u spajanju kritičara i povjesničara koji primjenjuje biografski, psihološki i sociološki pristup književnom djelu. Međutim nedostatak vremena ili motivacije za istraživanje pojedinih nepoznatih činjenica iz povijesti starije kajkavske književnosti rezultiralo je

Vodnikovim zaobilaženjem ili minoriziranjem onih književnoumjetnički vrijednih područja i razdoblja književnosti koji mu nisu bili poznati ili bliski. Rad uočava određeno Vodnikovo nepotpuno prikazivanje pojedinih djela i autora kajkavske književnosti 18. stoljeća, a posebice onih s duhovno-vjerskog područja. Iz tog razloga izostala je i primjerenca Vodnikova valorizacija tih djela koja bi ih ravnopravno stavila u istovjetni europski kontekst tog golemog povijesnog i žanrovskog književnog stvaralaštva. U tekstu su prikazani važniji bibliografski podaci o kajkavskoj književnosti koja je prethodila Vodnikovom istraživanju, a usporedo (u svrhu komparacije) pruženi su i suvremeni bibliografski i znanstveno-istraživački podaci o kajkavskoj književnosti 18. stoljeća. U radu se razmatra i problematika složenosti pisanja nacionalne književne povijesti, čiji posao zahtijeva od pisca svekoliko poznavanje književnih djela, veliku sposobnost sintetiziranja cjelokupne građe u njen razvojni tijek i pružanje maksimalno objektivne cjeline svih književnih činjenica.

BRANKO VODNIK'S ATTITUDE TOWARDS KAYKAVIAN LITERATURE OF THE 18TH CENTURY

Summary

The basic quality of Vodnik's *History of Croatian Literature* lies in the author's aspiration to interpret well known works of Croatian literature and the fusion of critics and historians who apply the biographical, psychological and sociological approach to the literary work. However, due to perhaps lack of time or motivation to research the unknown facts from the older kaykavian literature resulted in Vodnik's minorization or avoiding those literary-artistic value areas and periods in literature that were unknown to him. The work reflects Vodnik's incomplete presentation of certain parts and authors of kaykavian literature of the 18th century, especially those belonging to the spiritual and religious areas. This is why Vodnik's valorization of those works, which would place them within the appropriate European context of that huge historical literary creativity of that genre, is missing. The text shows the more important bibliographical data in kaykavian literature, which preceded Vodnik's research, and at the same time (for comparison reasons) it presents us with contemporary bibliographical and scientific data on kaykavian literature of the 18th century. The work is concerned with the problem of writing national literary history which demands of the writer thorough knowledge of literary works, the ability to synthesize the entire material into its developmental procedure and to objectively present all the required literary facts.

Branko Vodnik – vlasnik, izdavatelj, urednik i suradnik *Mlade Hrvatske*

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2.09(05)

82.01

Mjesečnik *Mlada Hrvatska*, s podnaslovom »slobodni časopis za književnost, umjetnost i socijalni život«, što ga je godine 1902. u Zagrebu pokrenuo, uređivao, u njemu surađivao, te bio njegovim vlasnikom Branko (Drechsler) Vodnik, spada u skupinu časopisa »bečko-zagrebačko-zadarske« grupe časopisa koja je u razdoblju hrvatske moderne promovirala artistički pristup književnosti. Riječ je dakle o časopisu »mladih« koji možemo smatrati bliskim onim uredničkim koncepcijama i pogledima na književnost i njegovu ulogu u književnom životu koju su zagovarali urednici i suradnici bečke *Mladosti* (1898.), zagrebačkih časopisa *Hrvatski salon* (1898.) i *Život* (1900.–1901.) te zadarsko-zagrebačkog *Lovora* (1905.).¹

Prije Vodnikova časopisa *Mlada Hrvatska* izlazio je polumjesečnik istoga imena što ga je, s podnaslovom »smotra za politiku i knjigu«, godine 1894. i 1895. izdavao Dinko Politeo. Časopis je kao svoj politički cilj imao ujedinjenje Hrvatske u okviru postojeće monarhije, a pokrenut je s geslom »idealizam je vjera mlade Hrvatske«. U umjetničkom stvaralaštvu list je bio usmjeren prema neoklasicističkim tendencijama, protivući se avangardnim književnim pokretima i okupljao je uglavnom pristaše »starih«, zagovornike tradicionalizma u književnosti.²

Posve je suprotne naravi književni časopis *Mlada Hrvatska* što ga 1902. pokreće Branko Vodnik i koji zajedničko s Politeovim listom ima samo ime. Njegov urednik Vodnik se, za razliku od svog prethodnika, zalaže za svestranu umjetničku slobodu, prihvaća avangardne težnje modernističkih strujanja u europskim književnostima, ne želi promišljati književnost u okvirima tradicionalističkog stvaralaštva, niti ju želi podrediti pragmatičnim društvenim i političkim ciljevima. U tom smislu moguće je Politeov časopis *Mlada Hrvatska* odrediti kao list »starih«, a Vodnikov definitivno kao list »mladih«.

Prvi broj Vodnikova časopisa objavljen je 1. travnja 1902., a u impresumu je označeno da je »vlasnik i izdavatelj« Branko Drechsler i drugovi.

¹ Usp. Miroslav Sichel, »Književnost moderne«, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 5, str. 60–69, Zagreb, 1978.

² Isto, str. 69–70.

Kao odgovorni urednik naveden je Živko Beličević. List je tiskan u tiskari F. Fišera u Zagrebu (Frankopanska ul. 1). *Mlada Hrvatska* je izlazila mjesečno, svakog prvog u mjesecu sve do 1. listopada kada je izašao i posljednji broj u toj seriji. Ukupno je objavljeno pet brojeva. U prvom broju tiskana je sljedeća obavijest: »Prvi broj šalje se na ogled. Ko u roku od dvije nedjelje ne vrati, smatrati će se pretplatnikom lista. Molimo sva uredništva da nam šalju listove u zamjenu, a jednako molimo gg. izdavače, da nam šalju svoje knjige na recenziju«, te dalje: »pretplate, radnje, itd., prima administracija i redakcija lista: Prilaz br. 13«. Sjedište redakcije se od 1. srpnja promijenilo, sudeći prema obavijesti u br. 4, prema kojoj: »pretplate, radnje, itd., prima administracija i redakcija lista: Frankopanska ulica br. 1«. Od sljedećeg, 5. broja promijenjeno je i uredništvo lista jer stoji da je »vlasnik, izdavaatelj i odgovorni urednik Stjepan Kralj i drugovi«, ista ostaje tiskara³, ali sada se »redakcija i administracija nalazi u Dugoj ulici 29, II. kat, Zagreb; kamo neka se upravljaju rukopisi i pretplate«, što ujedno znači da urednik lista od 5. broja više nije bio Branko Vodnik. Ipak, i tada on je ostao marljivim suradnikom *Mlade Hrvatske*, pa i u br. 5, u kojem objavljuje svoju zapaženu *Studiju ilirskog preporoda*.

U doba kada je bio urednikom časopisa, Vodnik je nastojao da se *Mlada Hrvatska* čita čim više, a osobito mu je stalo da ga među sobom propagiraju pristalice »mladih«. O tome rječito svjedoči Vodnikova korespondencija iz tog doba iz koje je razvidno da je Vodnik poticao mnoge književnike ne samo da surađuju, već da porade na animiranju što većeg broja pretplatnika. Tako je npr. zamolio Vladimira Nazora i Rikarda Katalinića Jeretova da te, 1902., u Zadru prikupe stanoviti broj pretplatnika na *Mladu Hrvatsku*, no uz nastojanje obojice, uspjeli su u tom gradu osigurati samo četiri pretplatnika.⁴ Zasigurno u to doba novom književnom časopisu, obzirom na konkurenciju, ali još i više zbog nemogućnosti osiguranja trajnog prihoda za izlaženje, nije bilo lako opstati, to tim više ukoliko je bio kritički orijentiran prema mnogim društvenim pojavama, a časopisi »mladih« su to u pravilu bili.

U članku *Teorija i praksa* u istom, 5. broju *Mlade Hrvatske*, Vodnik navodi razloge koji su doveli do njegovog odustajanja od daljnjeg uređivanja tog časopisa. Jedan od presudnih razloga jest njegova kritička ocjena djelovanja prof. Izidora Kršnjavoga, tada uglednog političkog dužnosnika.⁵ Polemiku je zapravo izazvao Vodnikov članak *Kršnjavi i naša umjetnost*, napisan u povodu 40. godišnjice novinarskog i književnog rada I. Kršnjava-

³ Tisak F. Fišera, Zagreb, Frankopanska ulica 1.

⁴ Usp. Tihomil Maštrović, »Korespondencija Rikarda Katalinića Jeretova s Brankom Vodnikom«, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, IV, br. 2(8), str. 143–152, Zagreb, 1978.

⁵ Izidor (Iso) Kršnjavi (1845–1927.), povjesničar umjetnosti, slikar i književnik te konzervativni Khuenov predstojnik Odjela za bogoslovje i nastavu. Potaknuo je osnivanje Hrvatskoga društva umjetnosti, Obrtne škole i Muzeja za umjetnost i obrt. Autor studije *Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba*.

vog, a objavljen u *Narodnim novinama*.⁶ Tim povodom *Hrvatska misao* je napala Vodnikovu *Mladu Hrvatsku*, umjesto da, u skladu sa svojim ocjenama, jasno odgovori na stavove kritički raspoloženog Vodnika koji je odlučio posumnjati u razvikane vrijednosti Kršnjavoga, o kojem su se tih dana, na stranicama tom političaru sklonih novina, pisali hvalospjevi. Odgovarajući svojim oponentima, prije svega *Hrvatskoj misli* Vodnik ističe: »U ostalom pisao sam o radu prof. Kršnjavoga za našu umjetnost posve na svoju odgovornost i posve dosljedno mome kritičkome pravcu, koji će svakome da prizna ono, što je za naš napredak učinio.«⁷ Na kraju gotovo rezignirano zaključuje: »Moram ujedno priznati da su naše prilike danas još takve, da ni najslobodniji i najsamostalnjiji časopis ne može da zastupa apsolutnu objektivnost prema političkom prijatelju i neprijatelju, što je s obzirom na naše užasne političke nevolje i sasvim opravdano, pa zato neka se ne dovodi ni *Mlada Hrvatska* s ovim člankom, ni u kakav savez. Prestajem biti urednikom *Mlade Hrvatske*, ali biti ću njenim redovitim suradnikom, jer bez nje ne mogu podati života svojim najmilijim mislima.«⁸ Nažalost, *Mlada Hrvatska* se nije ipak uspjela očuvati pred nasrtajima političkih moćnika, prestavši s petim brojem od 1. listopada 1902. izlaziti u Vodnikovoj uredničkoj koncepciji, a njezin osnivač, urednik i glavni suradnik, tada 23-godišnji student, Branko Vodnik, koji je u doba prestanka *Mlade Hrvatske* boravio na studiju slavistike u Krakovu (gdje je na tamošnjem sveučilištu diplomirao 1903.), svoje će priloge nastaviti objavljivati u drugim hrvatskim listovima, pa tako do kraja 1902. njegovi prilozi izlaze u zadarском *Glasniku Matice dalmatinske*,⁹ zagrebačkom *Domacem ognjištu*¹⁰ i *Hrvatskom pravu*¹¹, te sarajevskoj *Nadi*¹², i u pravilu su to izvješća o književnim događajima u Poljskoj koje je kao krakovski student pažljivo pratio.

Mlada Hrvatska će poslije dvije serije kada su ju uređivali, najprije 1894./95. Dinko Politeo, potom 1902. Branko Vodnik, ponovno početi izlaziti godine 1908., po treći put, ali i tada s posve novom literarnom koncepcijom. Te se godine *Mlada Hrvatska* pojavila kao »glasilo starčevićanskog djaštva« i uspjela se održati sve do godine 1914. Idejna usmjerenost

⁶ Branko Drechsler, »Kršnjavi i naša umjetnost«, *Narodne novine*, LXVIII, br. 193, str. 1-3; Zagreb, 23. kolovoza 1902.

⁷ Branko Drechsler, »Teorija i praksa«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 5, str. 157; Zagreb, 1. listopada 1902.

⁸ Isto.

⁹ Branko Drechsler, »M. Zdzuechowski: Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX. Krakov, 5. listopada 1902.«, *Glasnik Matice dalmatinske*, knj. II, sv. 3, str. 292-299; Zadar, studeni 1902.

¹⁰ Branko Drechsler, »Marija Konopnicka. (K dvadeset i pet godišnjici njezinoga rada.) Krakov«, *Domace ognjište*, knj. III, sv. 4, str. 66-68; Zagreb, prosinac 1902.

¹¹ Branko Drechsler, »Sveslavenska izložba u Petrogradu«, *Hrvatsko pravo*, VIII, br. 2135, str. 1 (prilog); br. 2136, str. [2]; br. 2137, str. [2]; Zagreb, 20., 22. i 23. prosinca 1902.

¹² Branko Drechsler, »Stanislaw Przybyszewski. *Malka*. Drama u četiri čina. U Krakovu, koncem novembra 1902.«, *Nada*, VIII, br. 24, str. 338; Sarajevo, 15. XII. 1902.

lista bila je pravaška a u hrvatskoj književnosti »Mladohrvati« su kao uzor isticali Eugena Kumičića, a svi su ujedno bili poštovaoci i sljedbenici Matoševe umjetnosti: Häusser, Wiesner, Galović, Milković, Ujević, te su se svi odreda, ne slučajno, godine 1914. okupili na stranicama znamenite pjesničke zbirke *Hrvatska mlada lirika*. U ovoj, trećoj, seriji izlazenja časopis su uređivali Fran Galović, Krešimir Kovačić i Ljubomir Maštrović.

Mjesečnik *Mlada Hrvatska* bio je određen svojim izrazitim modernističkim i antiklerikalnim usmjerenjem, i u njemu su se, uz opsežnu suradnju Branka Vodnika (među čijim se brojnim i raznolikim prilogima posebice izdvajaju njegove književne studije), mogli naći i književni prilozi nekih, za hrvatsku književnost početka XX. stoljeća spomena vrijednih autora. U prvom redu to su prilozi Antuna Gustava Matoša koji u Vodnikovom časopisu objavljuje svoje poznate eseje o Mauriceu Barresu i Lazaru K. Lazareviću, a među ostalim suradnicima nalaze se još i Zofka Kveder, Jurislaw Janušić, Zvonimir Devčić, Stjepan Kralj, Velimir Jelovšek i dr.

Mlada Hrvatska, već u prvom broju, svog urednika predstavlja i kao autora pripovjedačke proze, otkrivajući književne ambicije mladoga pisca. Zapravo, prozne književne tekstove Branko Vodnik već objavljuje i ranije pa je tako, u koledaru *Zvonimir* godine 1897., tiskan njegov prvi objavljeni rad, početnička crtica *Starac ubojica*.¹³ Međutim, njegov ambiciozniji prozni prilog – novela *Razbacana uda* objavljena u prvom broju *Mlade Hrvatske* i potom još u tri nastavka,¹⁴ u odnosu na ranije pripovjedačke pokušaje, mnogo je kvalitetnije i literarno izražajnije djelo, te upućuje na Vodnikovu usmjerenost k poetikama i stilskim određenjima bliskim onim koncepcijama što ih je i sâm kao književni kritičar zagovarao.¹⁵ U tim Vodnikovim pripovjedačkim izletima moguće je prepoznati utjecaj Stanislava Przybyzskog, ali i Edgara Allana Poea.

Neposredno prije izlaska *Mlade Hrvatske*, Vodnik godine 1901. u Pragu u *Zborniku pouke i zabave*, što ga je uređivao i izdavao Vladimir Jelovšek (kasnije suradnik *Mlade Hrvatske*), objavljuje književnokritički članak pod naslovom *Prvi hrvatski pjesnici*, koji najavljuje njegov interes za proučavanjem književnosti, i gdje najviše prostora posvećuje Hvaraninu Hanibalu Luciću.¹⁶ Da se kritičarskim poslom započeo sustavnije baviti potvrdom su nekoliko važnih književnokritičkih i književnoteoretskih priloga što su objavljeni upravo u *Mladjoj Hrvatskoj*, u časopisu koji je sâm pokre-

¹³ Branko Drechsler, »Starac ubojica, Kriminalna crtica«, *Zvonimir, hrvatski ilustrirani koledar za god 1897.*, XIV, str. 13–17; Zagreb, 1897.

¹⁴ Branko Drechsler, »Razbacana uda«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 1, str. 1–8; br. 2, str. 33–41; br. 3, str. 65–68; br. 4, str. 97–103; Zagreb, 1. travnja, 1. svibnja, 1. lipnja i 1. srpnja 1902.

¹⁵ Navedena novela objavljena je i zasebno, u knjizi – godine 1902. kao prvi svezak »Knjižnice *Mlade Hrvatske*«: Branko Drechsler, *Razbacana uda*. Novela. – Zagreb, Nakl. časopisa *Mlade Hrvatske*, Tisak F. Fišera, 1902., br. str. 41.

¹⁶ Branko Drechsler, »Prvi hrvatski pjesnici«, *Zbornik pouke i zabave*, sv. 1, Prag, 1901., str. 9–54.

nuo, vjerojatno i zbog toga da ima smotru gdje će neometano moći obznanići sve ono što je smatrao važnim na području književnosti, drugih umjetnosti, ali i na području društvenog života uopće.

Vodnik je u to doba rado pisao recenzije i književne prikaze, a u *Mladoj Hrvatskoj* objavljivao ih je pod svojim imenom, ili pak pod šifrom. Tako je u prvom broju pod nadnaslovom *Knjige Matice hrvatske*, prikazao »priповijest iz primorskoga malogradskega života« Josipa Draženovića *Povijest jednoga vjenčanja*.¹⁷ a u trećem objavio je recenziju knjige Stjepana Ortnera *Dr. Ljudevita Gaj*.¹⁸ Draženoviću zamjera da ga ne vodi nikakova ideja u pripovijedanju, »on nije ukočeni, ali je ipak tvrdi i pretvrdi realista, kako se već iz njegovih snažnih opisa i mramornog izražaja razabira«, ističe Vodnik na tragu modernističkih poetika i dalje razlaže pišćev pristup književnoj temi: »on ne osjeća potrebe da sam u svojoj duši proživljava razvoj svojih junaka (...) u toj pripovijesti nema gotovo ni za lijek subjektivizma«¹⁹. Stoga je upravo to razlog, ocjenjuje Vodnik, da Draženovićeva *Povijest jednoga vjenčanja* ne može ostaviti u duši čitaoca dublji, umjetnički dojam. Ipak, zaključuje kritičar, riječ je o »onim rijetkim našim knjigama, koje vjerno i sa dobrim poznavanjem crtaju hrvatsku dušu«²⁰.

U recenziji Ortnerove knjige o Ljudevitu Gaju Vodnik oštro polemizira s autorovim ocjenama mjesta i uloge vođe ilirskog pokreta, nalazeći da je riječ tek o jeftinom pamfletu koji glorificira, kroz hvalospjeve i »prazne domoljubne izljeve«, a bez potrebnih istraživanja, zasluge Ljudevita Gaja, ne želeći vidjeti punu istinu i ne poznavajući i ona svjedočanstva Gajevih suvremenika koji ga nisu uvijek doživljavali u pozitivnom svjetlu.²¹ Ortner svojim djelom, smatra Vodnik (vjerojatno ponesen novijim istraživanjima preporodnog razdoblja ruskog slaviste Kulakovskog, te Poljaka Mariana Zdziechowskog),²² ne pruža ništa novo, niti u iznošenju nepoznatih ili pak manje poznatih književnopovijesnih datosti, niti u pristupu već otprije dobro poznatim činjenicama. Stoga taj prepisivački princip pristupa književnim činjenicama koji tek reciklira davno poznato, ne osvrćući se na nove i drugačije ocjene, kod Vodnika nailazi na odlučnu pokudu, zaključujući: »Protivimo se i tomu, da se prilikom ovakovijeh knjiga podižu pučke knjižnice. Ako se hoće nešto da gradi, neka se gradi s temelja čestito.«²³

¹⁷ Branko Drechsler, »Knjige Matice hrvatske. Josip Draženović: *Povijest jednoga vjenčanja*. Pripovijest iz primorskoga malogradskega života«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 2, str. 57–59; Zagreb, 1. svibnja 1902.

¹⁸ Branko Drechsler, »Dr. Stjepan Ortner, odbornik Društva hrvatskih književnika: Dr. Ljudevita Gaj prvi hrvatski bibliofil«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 3, str. 92–93; Zagreb, 1. lipnja 1902.

¹⁹ Vidi bilješku br. 17, str. 59.

²⁰ Isto.

²¹ Vidi bilješku br. 18.

²² Riječ je o tekstu M. Zdziechowskog, »Odrodzenie Chorwacy w wieku XIX« (»Preporod Hrvatske u XIX. vijeku«). Vodnik o tom tekstu piše 1902. u zadarskom *Glasniku Matice dalmatinske* (vidi bilješku br. 9), a godine 1903. u *Viencu*, XXXV, br. 3, str. 88–89; br. 4, str. 130–131; Zagreb, [bez nadnevnika, vjerojatno veljača] 1903.

²³ Vidi bilješku 18, str. 93.

Pod šifrom -R. Vodnik u prvom broju *Mlade Hrvatske* donosi prikaz kancone Ante Tresića-Pavičića *Sa kninske tvrđave*²⁴ i recenziju knjige Ivana Cankara *Knjiga za lahkomišlene ljudi*.²⁵ Za Tresićevu kanconu *Sa kninske tvrđave* smatra da je promašila svoju svrhu, kao što ju, kako on kaže u svom polemičkom modernističkom zanosu koji u Tresiću nalazi tek zagovornika zastarjelih poetika, »promašuje i ogromna većina Tresićevih pjesama. Čitava je kancona tek jedna cjelovita klopotljiva retonika. Tu umjetnosti«, ističe Vodnik, »nema ni za lijek!«, i dalje, pitajući se za uzroke toga, tvrdi: »Bit će da u Tresića nema glazbena sluha. Kancona mora da zvoni zvučnim rimama, njezina je forma podesna samo za široka čuvstva, kakvima obiluju samo veliki pjesnici.«²⁶ Upućujući pjesnika da je trebao odabrati drugu formu, naglašava: »možda bi onda osjećaji bili iskreniji.«²⁷ Na kraju svoje stroge recenzije Vodnik s rezignacijom zaključuje, odašiljući poruku onim zagovornicima Tresićeve umjetnosti koji su isticali njegovu uklopljenost u europske književne izvore: »Bili uzorom Tresiću Horacije, Carducci ili D'Annunzio, fakat je, da ova pjesma nema umjetničke vrijednosti; literarnu može imati, košto je imadu djela i većih epigona, nego je dr. Tresić.«²⁸

Ništa manje strogo Vodnik ocjenjuje i Tresićev putopis *Poleti okolo Biokova*, nalazeći da je retorik, a ne stilist, opisi su mu prenatrpani, nenaravni, riječi ostaju samo riječi, ne izazivaju svježe slike, priroda je pod njegovom rukom »suha, muzejalna, mrtva«, on nema smisla za jednostavnost a neumjeren je u kićenostima.²⁹ Za putopis, naglašava Vodnik, hoće se »ne samo napirilitanosti, nego i živosti. Toga fali Tresiću.«³⁰ Putopisac međutim Vodnika oduševljava »jedino prisposodobama, jer je kao takav originalan, snažan i sočan« i to je ono, naglašava kritičar, što će uz subjektivnost kojom doživljava sebe i kao čovjeka i kao pisca ostati kao vrijednost u njegovim putopisima.³¹

U svojoj ocjeni knjige slovenskog pisca Ivana Cankara *Knjiga za lahkomišlene ljudi*, objavljenoj u Ljubljani 1901., Vodnik ističe da je Canka-

²⁴ [Branko Vodnik], »Dr. Tresić-Pavičić: Sa kninske tvrđave. Kancona. Tisak Dioničke tiskare«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 1, str. 30; Zagreb, 1. travnja 1902.

- Potpisano šifrom: -R.

²⁵ [Branko Vodnik], »Ivan Cankar: Knjiga za lahkomišlene ljudi. V Ljubljani 1901., založil L. Schwentner«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 1, str. 30-31; Zagreb, 1. travnja 1902.

- Potpisano šifrom: -R.

²⁶ Vidi bilješku br. 24.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto.

²⁹ [Branko Vodnik], »Dr. A. Tresić-Pavičić: Poleti okolo Biokova. Ljubi Babiću Gjalskomu, svećeniku ljepote posvećeno. Nakladom N. Pissenberga i J. Schürmachersa«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 3, str. 93-95; Zagreb, 1. lipnja 1902.

- Potpisano šifrom: -R.

³⁰ Isto, str. 94.

³¹ Isto.

revo najnovije djelo »puno sjajnih ilustracija iz anarhističkog našeg milieua, puno je vedre ironije na moralno-religijoznu svjetsku laž, u kratko cijela je knjiga jedan žilavi bič za ljudsko bezumlje«. ³² Uspoređujući djelo slovenskog autora s hrvatskom suvremenom književnom produkcijom Vodnik zaključuje: »Naš hrvatski svijet nema još slične knjige, s toga mu ovu preporučamo i želimo, da ga udari nadčovječnim svojim batom po čelu, da se osvijesti i da pregnu rukom o ruku s drugim prosvijetljenim narodima u budućnost...« ³³

U trećem broju *Mlade Hrvatske* Vodnik objavljuje prikaz »pjesme u šest pjevanja« *Otmica Ise Velikanovića*. ³⁴ U pohvalnoj ocjeni ističe da baš u tome što se u Velikanovićevoj pjesmi nalaze neka općenita karakterna obilježja našeg čovjeka, bio on Primorac, Zagorac ili Slavonac, leži potpuna vrijednost ove knjige, »vrijednost dublja i trajnija, nego da je tek formom svojom«. Vodnik se nada da će Velikanović napredovati i više, pa će za sada samo tek naznake satirične pjesme u *Otmici*, koje kao kritičar pozdravlja, pretvoriti u daljnjim svojim poetskim ostvarenjima u dublju »idejnu satiru«, zaključujući: »Želimo i čekamo da se u njem jednom odrazi i žučljiva munja s vijornim plačem negdašnjih slavonskih prašuma.« ³⁵

U svim navedenim Vodnikovim recenzijama objavljenim u *Mladjoj Hrvatskoj*, koje po mnogo čemu najavljuju predilekcije njegovog kasnijeg opsežnog i metodološki interesantnog književnokritičkog djelovanja, nije teško prepoznati utjecaj kritičke misli stranih teoretičara, od Hippolytea Tainea do Vodnikovih čeških i poljskih učitelja. Isto tako razvidnim postaje kritičarevo insistiranje na svjedočenju književnog djela o duhu naroda, te o duhu vremena kao iskazima određene povijesne sredine, koje će metodološki konzistentnije razraditi u kasnijim radovima. ³⁶

Od Vodnikovih književnokritičkih studija objavljenih u *Mladjoj Hrvatskoj* osobito se izdvaja *Studij ilirskog preporoda* u kojem izvještava o vrijednim prinosima stranih slavista poznavanju preporodnog razdoblja hrvatske književnosti, osobito Rusa Platona Kulakovskog i Poljaka Mariana Zdzichowskog. ³⁷ Vodnik upozorava na loš običaj onih književnih povjesničara koji aktualne političke odnose projiciraju na prošlost, pri čemu se onda, naravno, »u književnoj historiji ne možemo nikud maknuti«, i da »dapače

³² Vidi bilješku br. 25, str. 31.

³³ Isto.

³⁴ [Branko Vodnik], »Ise Velikanović: Otmica. Pjesma u šest pjevanja. Nagradjeno iz zaklade Dušana Kotura za god. 1899.«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 2, str. 59-60; Zagreb, 1. svibnja 1902.

– Potpisano šifrom: R.

³⁵ Isto, str. 60.

³⁶ O teoretskim okvirima Vodnikova književnokritičkog i književnopovijesnog rada i njegovoj genezi vidi: Nina Aleksandrov-Pogačnik, *U sjeni mrtve paradigme. (Branko Vodnik kao književni povjesničar.)* Mala teorijska biblioteka, sv. 26, Izdavački centar »Revija«. Radničko sveučilište »Božidar Maslarić« Osijek, Osijek, 1987.

³⁷ Branko Drechsler, »Studij ilirskog preporoda. Krakov, 27. rujna 1902.«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 5, str. 136-141; Zagreb, 1. listopada 1902.

danas nazadujemo« zbog naših »neslobodnih shvaćanja«, jer »ne samo da po političkoj konfesiji sudimo današnje ljude, već istom tjesnogradnošću gledamo i na našu prošlost, gdje svaka stranka hoće da ima prototipe svojih misli«. ³⁸ Vodnik nastoji odgovoriti na činjenicu da »tudjinci pišu bolje i opsežnije nego mi o našem preporodu, pa uopće o našoj literarnoj historiji«, smatrajući da se »naše literarno-historičke radnje uopće ne mogu mjeriti s onim, što o nama pišu tudjinci.« ³⁹ Razlog je upravo spomenuta nesloboda naših književnih povjesnika i njihova nespремnost na obranu činjeničnog stanja, pa i onda kada ono ne odgovara stanovitoj stranačkoj politici ili pak ideologiji. Kao dobar primjer ističe rezultate istraživanja ruskog znanstvenika Kulakovskog o suradnji Ljudevita Gaja s ruskom tajnom policijom koja na hrvatskog preporoditelja bacaju veoma tamno svjetlo. Iznoseći podatke o suradnji Ljudevita Gaja s ruskim generalom Bendorffom, šefom ruske tajne policije i o Gajevoj ponudi da za novac radi u ostvarivanju interesa ruske i srpske politike, poljski kroatist Zdziechowski se, kao uostalom i Kulakovski, pita da li je Gaj nakon svega dostojan naziva vođe hrvatskoga narodnog preporoda. Na ove činjenice na hrvatskoj će strani, navodi Vodnik, literarna kritika – šutjeti, i ne samo to, »ima i više ljaga na Gajevu značaju, ali tudjinci ne mogu da ih raskriju, jer se brižno doma čuvaju i skrivaju«. ⁴⁰

Vodnik potom navodi »iznudu novca« što ju je Gaj izvršio nad srpskim knezom Milošem Obrenovićem prigodom njegove posjete Zagrebu godine 1848. ⁴¹ Stoga, ističe Vodnik, »naša literarna historija još je doslije ondje, gdje je bila u 17. i 18. vijeku. (...) Još smo na najprimitivnijem stepenu – sabrasmo nešto data, neslobodom osakaćenih a nepažnjom pogrešnih. Drugi stepen bit će, kad objektivno i cjelovito prihvatimo i poredamo fakta – ali ni to još nije literarna historija. (...) i nama treba da sve podatke prokritiziramo i shvatimo, a tada ćemo misliti o naučnoj metodi, koja bi bila najprikladnija da tumači razvoj našeg duševnog organizma«. ⁴² Ipak, glavne su prepreke takvom stručnom i znanstvenom poslu, smatra Vodnik, što pišući književnu povijest »najviše vičemo o slobodi i najveći smo joj protivnici; istina nam je sveta, ali se ne smije ni za živu glavu iznijeti na svjetlo«. ⁴³

Stoga ova Vodnikova studija pojašnjava neke važne metodološke okvire njegova književnopovijesnog pristupa, prije svega u insistiranju na istinitim književnopovijesnim podacima, zatim u izostanku ideologiziranja koje mistificira činjenice, te napokon u zagovoru komparatističkog pristupa. Ona

³⁸ Isto, str. 138.

³⁹ Isto, str. 136.

⁴⁰ Isto, str. 139.

⁴¹ Isto, str., 139–140.

⁴² Isto.

⁴³ Isto. Vodnik također navodi znakovitu sudbinu *Dnevnik*a Dragojle Jarnevićeve koji prema mišljenju prof. Šrepela nije smio biti objavljen, unatoč činjenice da autoričine impresije preporodnog života imaju, uz ostalo i umjetničkih kvaliteta, »jer ima u njem mnogo ne-ljepih crta po karakter Dragojlina pobratima – viteza Trnskoga.«

ujedno i najavljuje kritičarev sustavan interes za brojna imena hrvatskoga književnog romantizma, posebice ona koja svojom književnom vrijednošću nadrastaju svoje književno razdoblje. Tako već godine 1903. Vodnik u zasebnoj knjizi objavljuje veliku studiju o Petru Preradoviću,⁴⁴ a godine 1909. monografiju o Stanku Vrazu.⁴⁵ Upravo su njegove kasnije studije o pojedinih piscima preporodnog razdoblja (u zasebnim člancima u više je navrata pisao o P. Preradoviću i S. Vrazu, ali i o A. Mihanoviću, F. Kurelcu, Lj. Gaju, Š. Starčeviću, I. Kukuljeviću, i dr.) značile kvalitetan pomak naše znanosti o književnosti. Naime, on je prvi hrvatski književni povjesnik koji je ukinuo, do njegovih književnokritičarskih analiza neprirodno postavljenu granicu između književne kritike i književne povijesti, utirući svojim člancima onaj pristup književnosti koji će biti blizak onim metodama proučavanja književnosti koje su prvenstveno vezane uz umjetnost riječi, te će tako blisko korespondirati s estetskim kategorijama ocjenjivanja umjetničkog djela.

U skladu s promišljanjem književne povijesti koje odustaje od starog »filologiziranja« Vodnik, u svojoj studiji *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige* predočenoj u prvom broju *Mlade Hrvatske*, zagovara proučavanje duše, odnosno duha vremena i epohe u kojoj djeluju pojedini pisci.⁴⁶ U novom vremenu, ističe mladi književni povjesnik, »dižu se velike duše, koje osjećaju potrebu diobe svog duha sa duhom vremena i prostog naroda, zanose se visoko u boju za istinom«.⁴⁷ Pitajući se koliko su Hrvati u tom stvaranju novog svjetonazora učinili, Vodnik zaključuje da u »tom pogledu nijesmo stvorili gotovo ništa«.⁴⁸ To se dogodilo stoga što su nas »naše političke prilike i društveni odnošaji privezali čvrsto uz prošlost i sredovječno gledanje na svijet«.⁴⁹ Upravo su te veze s prošlošću učinile da nam je »historizam najznačajnija i najkrupnija crta svega javnoga rada«, te da se »u nas od svih nauka najviše njeguje historija«.⁵⁰ S tim je blisko u svezi i hrvatska filologija koja je u svojoj osnovi čvrsto isprepletana s povijesnim istraživanjima. Naša sklonost k historizmu, smatra dalje Vodnik, doprinijela je da su i književno-povijesna djela pretjerano obilježena historizmom.⁵¹ »Najžalosnije je na toj stvari što nam je prošlost uza sve to još uvijek slabo ocjenjena, a s nekih strana upravo nikako. Za ovaj posao«, zaključuje naš književni povjesničar, »treba svestranosti, a te u nas nigda nije bilo; to najnužnije trebamo.«⁵²

⁴⁴ Branko Drechsler, *Petar Preradović*. Studija. Zagreb, Tiskara Terezije Fischer, 1903., br. str. 128.

⁴⁵ Branko Drechsler, *Stanko Vraz*. Studija. U Zagrebu, Izd. Matica hrvatska i slovenska, 1909., br. str. 220.

⁴⁶ Branko Drechsler, »Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 1, str. 20–27; Zagreb, 1. travnja 1902.

⁴⁷ Isto, str. 21.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

⁵² Isto, str. 22.

Slične pojave Vodnik nalazi i u samoj književnosti gdje, uz Markoviće-va i Tresićeva književna ostvarenja, navodi i »veliku tugaljivu čežnju za proš- loću« Ksavera Šandora Gjalskoga, pa tako upozorava da se naša književnost nažalost previše okreće prošlosti, a premalo se, prema njegovom shvaća- nju, pišu djela o sadašnjosti i budućnosti a to su, nasuprot gledajući, oso- bine mnogih stranih književnosti u koje bi se morali ugledati.⁵³ »Da smo se manje priklanjali prošlosti«, naglašava dalje Vodnik, »i dublje gledali u svoju živu dušu, stvorili bismo uz obilatu našu narodnu poeziju, veliku i izrazitu duhom, a ne tek formalnošću, narodnu književnost, u kojoj bi ja- mačno bilo i djela ravnih Goetheovom i Mickijevičevom epu.«⁵⁴

Govoreći pak o svom vremenu, o vremenu moderne i stanju tadašnje hrvatske književnosti, Vodnik zaključuje: »Nastup naše moderne ne odgo- vara s ni jedne strane onome u drugim zemljama: naša moderna ima šire značenje. Drugdje se bori za specijalne umjetničke nazore«, a »mi smo kroz cijeli jedan vijek živjeli u fantastičkom snatrenju o velikoj političkoj slobodi, a pri tom nijesmo mogli ni zamjetiti potrebu slobode mišljenja, slobode stvaranja«, to tim više jer je ona »momenat nadoknađivanja stare jednostranosti novom svestranošću.«⁵⁵ Dok su drugi uživali svoje nacional- ne i političke slobode Hrvati su, upozorava Vodnik, »za političku slobodu trošili upravo sve svoje sile«. »Sa slobodom mišljenja i stvaranja došla je iza narodnosne prva velika ideja u Hrvatsku, i ona treba da stvori s vreme- nom veliku i zdravu epoku našeg kulturnog života.«⁵⁶ »Moderna je počela sa svestranom kritikom i to je normalno«, tvrdi Vodnik, »al je sasvim ab- normalno«, na drugoj strani, »da doista ostane rezultatom onih bojeva za veliku ideju slobode stvaranja i za shvaćanje moderne knjige tek nemoć Gjalskoga, historične drame Ivanovljeve i feljtoni Nehajevljevi. Uvjeta sad već ima«, poručuje urednik *Mlade Hrvatske*, »jer smo u kontaktu s mislima cijele Europe, a lijepo je uskršnje vrijeme: treba da se iščašurimo!«⁵⁷

Navedenim književnokritičkim i književnopovijesnim pristupom Vodnik dovodi književnost u najžužu vezu s duhom sredine, a umjesto primjene rigid- nog filološkog instrumentarija u razmatranju književnog života on se priklanja estetskim kriterijima i po tome je u mnogo čemu prethodnik one »antipozitiv- ističke pobune« što će ju u punoj mjeri u hrvatskoj kulturnoj i književnoj jav- nosti afirmirati i u promicanju koje će najdalje otići Albert Haler.

Na taj je način časopis artistske skupine »mladih« *Mlada Hrvatska*, kojemu je, kako rekosmo, vlasnik, urednik i glavni suradnik bio Branko (Drechsler) Vodnik, moguće prepoznati i kao smotru kojom je hrvatskoj kulturnoj javnosti najavljen i predstavljen Vodnikov budući književnokri- tički i književnopovijesni rad, te neka njegova važna književnoznanstvena

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto, str. 25.

⁵⁵ Isto, str. 26.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto, str. 26–27.

određenja, osobito ona što su značila odustajanje od rigidnog »filologiziranja« u kontekstu antipozitivističke pobune, i koja su zbog toga predstavljala kvalitativni pomak u odnosu na dotadašnju hrvatsku književnu historiografiju; pomak koji će svoje puno ostvarenje doživjeti u njegovim ostalim važnijim književnopovijesnim studijama i monografijama, a napose u njegovoj *Povijesti hrvatske književnosti*.⁵⁸

BRANKO VODNIK – VLASNIK, IZDAVATELJ, UREDNIK I SURADNIK
MLADE HRVATSKE

Sažetak

Časopis artistske skupine »mladih« *Mlada Hrvatska* (1902.) kojemu je vlasnik, urednik i glavni suradnik bio Branko Drechsler Vodnik moguće je prepoznati i kao smotru kojom je hrvatskoj kulturnoj javnosti najavljen i predstavljen Vodnikov budući književnokritički i književnopovijesni rad te njegova glavna određenja.

U nekim svojim književnokritičkim priložima (npr. u svojoj studiji *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige*) objavljenim u *Mladoj Hrvatskoj* Vodnik dovodi književnost u najužu vezu s duhom sredine, a umjesto primjene tada prevladavajućeg rigidnog filološkog instrumentarija u razmatranju književnog života, on se priklanja estetskim kriterijima i po tome je u mnogo čemu prethodnik one »antipozitivističke pobune« što će je u punoj mjeri u hrvatskoj kulturnoj i književnoj javnosti afirmirati i u promicanju koje će najdalje otići Albert Haler.

BRANKO VODNIK – OWNER, PUBLISHER, EDITOR AND ASSOCIATE
OF *MLADA HRVATSKA*

Summary

The magazine of the artistic group of »young« called *Mlada Hrvatska* (1902) whose owner, editor and main associate was Branko Drechsler Vodnik can be recognized as a review with which the Croatian public was introduced to Vodnik's future literary-critical work and its main ideas. In some of his literary-critical appendices (like in his study called *An Abnormal Moment in the Development of the Croatian Book*) published in *Mlada Hrvatska* Vodnik connects literature with the spirit of the environment it was created in and instead of applying the then predominant rigid philological instruments in observing literary life, he relies on the aesthetic criteria which makes him the predecessor of »the antipositivistic rebellion« which will be affirmed in the Croatian cultural and literary public later on especially by Albert Haler.

⁵⁸ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S Uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*. Izdanje Matice dalmatinske. Izdala Matica hrvatska. Nagrađeno iz Zaklade grofa Draškovića za godinu 1912. Inicijali Tomislava Krizmana. Tisak u klišejci Dioničke tiskare u Zagrebu. Zagreb 1913., br. str. 410.

Vodnikova »književna studija« o Anti Starčeviću

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2.09:929 STARČEVIĆ
886.2(091)

1.

Izvan svake je sumnje da imperativ zbog kojega zapravo uopće treba posebno i temeljito govoriti o Branku Vodniku čini njegova *Povijest hrvatske književnosti* što ju je u Zagrebu 1913. objavila Matica Hrvatska. To je kapitalno djelo hrvatske kulture uopće koje časno stoji na početku 20. stoljeća dajući mu dignitet za svoje područje; posao što su ga po Hrvate fatalno propustili obaviti pravodobno hrvatski intelektualci odnosno gornji, bolje stojeći viši hrvatski društveni slojevi 19. stoljeća. I pored mogućih prigovora i kritičkih objeacija s kojom je treba popratiti Vodnikova je *Povijest* jedno od fundamentalnih djela hrvatske književne historiografije. Uz niz ranijih pripremnih radova, pokušaja, nacрта i različitih monografija o ljudima i razdobljima ipak je zapravo tek Vodnikova knjiga *prva prava povijest hrvatske (starije!) književnosti* kako taj pojam shvaćamo u suvremenom značenju. Šurminova to knjiga nije, pa dakako nisu to ni pokušaji A. Mažuranića, Jagića, Webera Tkalčevića i Petračića, te Ivana Kukuljevića-Sakcinskog; a nije to ni Strohalov, Medinijev ili Šegvićev napor, premda se i Strohala i Šegvića prešućuje sasvim neopravdano; zapravo nepravedno. Sav je taj rad imao uglavnom parcijalnomonografski karakter, čak i kod solidnijih pokušaja Pavića ili Medinija, no također isto tako i kad je bio na najvišoj razini poput Milivoja Šrepela. Pa iako se Vodnika nije zanemarivalo, a i pisalo se o njemu, o Vodnikovoj *Povijesti* do danas nije rečeno sve što treba.

U visokoj ocjeni kao i podizanju kriterija prosudbe spram prethodnika – bez kojih ni pojava Vodnika povijesno ne bi bila moguća – postoji uglavnom suglasnost: »Vodnik nam se na početku ovog stoljeća predstavio zaista kao prvi kompletniji povijesničar književnosti«¹, a književna mu je

¹ Šicel, Miroslav, *Branko Vodnik (1879.–1926.), Hrvatska Moderna, kritika i književna povijest*, PSHK knj. 71, sv. II, Zagreb, 1975., str. 430.

povijest, kao sinteza »svakako« »najveće i najznačajnije ... djelo«². Vodnik međutim, nije tek »prvi kompletniji povijesničar književnosti« u Hrvatskoj, nego je on prvi, nažalost vrlo kasni utemeljitelj sustavne povijesti hrvatske književnosti kao *hrvatske* uopće, koja kao pisana i objavljena knjiga ne postoji prije Vodnika. (Slučaj Adama Alojzija Baričevića i misteriozni »nestanak« njegovih rukopisa nije do danas ozbiljnije istražen.) Vodnik, naime, ne piše nikakve preglede ili kronike ilirske, slavenske, južnoslavenske, dubrovačke, dalmatinske, ni hrvatsko-srpske niti srpskohrvatske. Vodnik piše *Povijest hrvatske književnosti* i ta njegova povijest, kojom, premda baziranoj na pozitivističkoj provedbi realno premašuje i kompenzira u Hrvatskoj neapsolvirani pozitivizam 19. stoljeća, te unošenjem estetičkog kriterija u znanstveno-povijesnu perspektivu, postaje temelj svega što se povijesno-kritički i historiografski zbiva i moglo se realizirati u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća. Ocjena ostaje na snazi unatoč Vodnikovih (i Jagićevih) za nas u više aspekata neprihvatljivih ideoloških odnosno političkih pogleda.

Positivistički koncipirana Vodnikova *Povijest* realno utemeljuje modernu kritičku historiografiju hrvatske književnosti i kao *hrvatsku* (zapravo po prvi put) i kao cjelovitu *povijest* književnosti kao umjetnosti, u širem, no unatoč svemu, podjednako modernom značenju tih pojmova. Ne treba kod toga zaboraviti da podnaslov Vodnikove *Povijesti* kaže kako je to zapravo *Knjiga prva* potencijalne historiografske cjeline iz koje Vodnik 1913. obrađuje raspon *Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*. Možemo samo žaliti što istodobno ili ubrzo nije izišla na istim načelima i *Knjiga druga* koja bi obradila 19. stoljeće uključujući Hrvatsku Modernu na prijelazu 19. u 20. stoljeće, (analogno s europsko-srednjoeuropskim razdobljem karakterističnog Jahrhundertwende i zaključnom 1910. godinom). Pregled Dragutina Prohaska, koji je značio vremenski pomak i zahvat prema naprijed u odnosu na Vodnikovu *knjigu prvu*, zapravo je u mnogo čemu, na jednom vrlo širokom planu i nizu područja značio ne jedan, već dva ili tri povijesna koraka nazad, bez obzira koliko isprika i opravdavajućih pohvala, u ponečem čak i opravdanih, zdušno iznalaze uvijek iznova za Prohasku »hrvatski« slavisti, pa dakako i »kroatisti«. Međutim, tek A. Barac, V. Lozovina, S. Ježić i M. Kombol, a navlasito Mihovil Kombol, pa isto tako u skromnoj formi također Mate Ujević i Ljubomir Maraković zapravo nastavljaju i unaprijeđuju, da, i moderniziraju, ipak, u mnogim momentima suglasja i nekim važnim aspektima razilaženja ono što je započeo i utemeljio Vodnik.

Matićino izdanje *Povijesti hrvatske književnosti* 1913. glavno je, i zapravo, životno djelo Branka Drechslera Vodnika. Međutim, iako i najvažnije, to naravno nije i jedino što valja smatrati vrijednim između njegovih objavljenih radova, bez obzira što ti ostali radovi osciliraju po vrijednosti, a više-manje ne dosižu ni historijsku ulogu kao ni znanstveno-sintetičku razinu njegove *Povijesti*. Metodološki je nužno naglasiti za ovo razmatranje kako je pri tome riječ o tiskom *objavljenim radovima za života*, jer

² Op. cit., str. 429.

oni, pri čemu na prvome mjestu stoji njegova *Povijest*, imaju svoj zbiljski suvremen odjek i jednako tako zbiljski, gotovo bismo smjeli reći, duhovno-materijalni utjecaj na hrvatski književni, a onda i uopće kulturni život, pa i političku hrvatsku povijest 20. stoljeća. O zanimljivim tekstovima iz posmrtno ostavštine ovdje nije riječ jer zahtijevaju posebnu analizu i prosudbu naknadne projekcije, koju nam danas olakšavaju instrumentariji modernih pristupa. No nama je ovdje prvenstveno stalo do uistinu autorski finaliziranih radova objavljenih za života, koji su imali – ako su i koliko su imali! – što je već napomenuto, svoj neposredni pozitivni povijesni eho i utjecaj; ili, rečeno drugačijim rječnikom, predmet su interesa radovi koji su faktično imali ma kako raznolik – zbiljsku recepciju. Pozitivističkim načinom formulirano: književni radovi, koji su svojom komponentom determinirali daljnji književni, književno-kritički, književno-historiografski, znanstveni odnosno kulturni razvitak Hrvatske tijekom 20. stoljeća.

Između svega ostalog, ukoľiko imamo dovoljan uvid u Vodnikovu bibliografiju, čini nam se, uz i osim njegove *Povijesti hrvatske književnosti*, najvrijednijom i najinteresantnijom, jer, po svemu sudeći, osim same *Povijesti* također i najutjecajnijom, rasprava kojoj Vodnik daje naslov: *Dr Ante Starčević, Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*. Objavljena je u zagrebačkom godišnjaku *Hrvatsko kolo* Matice Hrvatske 1912. godine, knjiga VII, stranice 355–408.

Već su i formalno-faktografski podaci sami po sebi zanimljivi. To nije malena rasprava jer obuhvaća preko 50 (slovima: pedeset) stranica tiskom objavljenog teksta što prekoračuje tri i po tiskarska arka. *Studija* je objavljena 1912. godine, dakle u zrelih godinama, nakon što je Vodnik već objavio studije monografije (knjige!) o Petru Preradoviću (1903.), o Franji pl. Markoviću (1906.), o Stanku Vrazu (1909.) i uvod u Slavonsku književnost XVIII. stoljeća (1907.). Posebno je karakterističan podatak da je na poleđini naslovnog lista *Povijesti hrvatske književnosti*, kojoj je objavljivanje datirano u 1913. godinu, otisnut tekst: »Nagrađeno iz zaklade Ivana grofa Draškovića za godinu 1912.« Znači, *književna studija* o Starčeviću objavljena je u vrijeme kada je *Povijest hrvatske književnosti* bila već dovršena, pa u toj usporednosti ne treba vidjeti samo puku slučajnost. Osciliranje i odstupanje od istodobnosti stvarnog nastanka *Studije* i *Povijesti* mogu se smatrati zanemarivim: na povijesti književnosti je zasigurno radio više od godine dana – godinu su potrajali poslovi objavljivanja – no i rad na književnoj studiji o Starčeviću mogao je pri nastojanju potrajati dulje iako ta studija nije opsegom velika poput onih o Vrazu ili Preradoviću. Paralelnost izlaska u javnosti govori o usporednosti stupnja zrelosti odnosno solidnosti objavljenih djela, iako, začudno, ima primjetljivih metodoloških razlika – makar se ograničili u razmatranju samo na konciznost i tematsko-predmetnu aritkulaciju.

Ukoliko prethodno ostavimo po strani argumente o vrijednosti moramo svejedno dati odgovor na pitanje: po čemu je studija o Starčeviću

navlastito interesantnom, i to čak više od ostalih njegovih neprijeporno važnih i zanimljivih monografskih radova; te napokon zašto smo u naslovu sintagmu koja nije netočna, pa je prema tome primarno pozitivno eksplikativna, ipak ne bez bar malo ironije istaknuli navodnicima!? Kratko i jasno smatramo da na oba pitanja odgovara jedan te isti odgovor: »književna studija« o Starčeviću nije naprosto samo i jedino »književna studija«. Ona jest u horizontu Vodnikovog književnog horizonta primarno studija *književnog* karaktera s intencijama prikaza Starčevićevog literarnog djelovanja u smislu »lijepe književnosti«, ali po metodologiji Vodnikovog rada ta studija nije samo *književnopovijesna* nego i *kulturnopovijesna*, pri čemu ova druga intencionalna osobina ne znači difuziju i rasplinjavanje primarno preferentnog predmeta, tj. fenomena književnosti odnosno književnog djelovanja, nego znači njegovo bogaćenje, metodologijsko-sadržajni plus i produbljenje, a koje samo sobom donosi, osim književno historiografskih, zaista još i kulturološke toliko potrebne plodove. To je, naime, isti postupak (uz respektabilne varijacije) koje Vodnik primjenjuje i u svojoj *Povijesti*, što ga čak razmjerno vrlo lako prepoznamo kao metodologijski pristup prema periodizacijskom rasporedu prikazane građe *Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća* s potpodjelom *Od humanizma do reformacije*, zatim poglavlje *Reformacije i protureformacije*, te napokon povijesno-vremenski put *Od protureformacije u prosvjetiteljstvo*. Isto je moguće razabrati iz predgovora *Povijesti* gdje uz dodatno preciziranje tih determinanti Vodnik direktno kaže za svoj pristup: »prvo mi je svuda bila struja, pokret, ideja i predstavnici njezini«³. Rekao je to načelno metodološki vrlo jasno s tim da odmah na početku ističe kako je hrvatsku književnost, koja je »stara i velika i bogata«, trebalo ipak vidjeti »među prosvjetnim strujama« Europe po čemu je, doslovce će reći Vodnik, »naša književnost sa kulturno-historijskog gledišta vanredno zanimljiva«⁴.

Naravno, nas u tom pogledu mora pratiti svijest o mogućem prigovoru da kulturološki pristup može značiti zapravo zastiranje ili gubitak traga onog specifično književnog ili umjetničko-estetičkog ekstrakta povijesti, što je opravdano bilo generalnim prigovorom, samo na drugi način i s drugim argumentima, primjerice tzv. »filološkoj« kritici odnosno povijesti književnosti. A rezidiumima filološkog pristupa nerijetko plaća danak i sam Vodnik, premda su njegovi pogledi već impregnirani novitetima ulaska u 20. stoljeće. No, kako je polazna pozicija i provedba Vodnikova uvijek ipak bitno pozitivistička, primarno pozitivistička, premda on ne izbjegava niti propušta estetičke vrijednosne prosudbe kao svoju metodološku konstantu, to je kriterij estetičkih ocjena bolje izvediv i utemeljen u kulturološkom horizontu, nego bi mu to mogla pružiti puka pozitivistička, a još manje po-

³ Vodnik, Branko, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1913., »Predgovor«, str. 4.

⁴ Op. cit., str. 3.

zitivističko-filološka podloga. Taj kulturološki plus za uvažavanje estetičkih momenata utoliko je nešto smisleniji i puniji ukoliko Vodnik »struje, pokrete, ideje« ne uzima samo kao komponente, nego, mi bismo rekli, epohalno.

Kao argument netom ekspliciranoj apologiji Vodnikovog postupka moguće je navesti jedan citat koji je višeznačno paradigmatičan, upravo za književnu studiju o Starčeviću. Kad, naime, Starčević, po prosudbi Vodnikovoj, početkom apsolutizma ostavlja iza sebe vrijeme »prvenaca« bez »ikakvih individualnih crta« i kad se počne javljati kao »snažan i osebujan talenat«⁵ tada »svuda izbijaju sve biljege njegove individualnosti jer ne osjeća nikakvih spona i prepreka: žestoka ćud, sarkazam, ironija. Mladi pisac, ako pohvali nekoga, time je drugoga uvrijedio; ničim nije zadovoljan, sve hoće da prevrne, svuda traži svoje putove. *Pripisivati ovome književnom radu veće značenje, bilo bi pretjerano*, osobito kadno su najznatniji radovi Starčevićevi iz ovoga doba ostali u rukopisu, od čega se vrlo malo sačuvalo. Ali sav je ovaj rad *vanredno vrijedan* da se podrobno prouči: u njemu se odrazuju gotovo sve *značajne crte doba Bachova apsolutizma* u Hrvatskoj, a u drugu ruku bogat Starčevićev rad u doba apsolutizma, u književnoj povijesti slabo ili nikako poznat, *jedini je izvor za proučavanje njegovih ideja i prvog razvitka* tako izrazitih crta njegova značaja«⁶.

Što pokazuje ovaj način sumiranja istraživačkih rezultata Vodnikovih? Prvo, da Vodnik vodi računa o estetičkim vrijednostima u pozitivnom i negativnom smislu. Kad iz uvjerenja da mladenački tekstovi Starčevićevi nemaju originalnih ili kako on kaže »individualnih crta«, pa zaključuje da bi »pripisivati ovom (= tom Starčevićevom) književnom radu neko veće značenje, bilo pretjerano«, (u čemu, po našem uvjerenju Vodnik ima krivo), tada Vodnik zapravo diskutira estetičku ili čisto literarnu vrijednost u povijesnom kontekstu. Ali na temelju izostanka književno-estetičkih vrijednosti (kako se to pričinja Vodniku) on ipak ne zaključuje da se te fenomene treba historiografski zaobići odnosno izostaviti, čak prešutjeti, nego naprotiv, ako je riječ o nesumnjivom talentu i za buduće vrijeme važnom djelovanju, navlastito ističe i drži kako je ipak »sav taj rad vanredno vrijedan«. Zašto? Prvo stoga, što ćemo, ukoliko se tematizirane fenomene »podrobno prouči« dobiti niz neočekivanih rezultata budući da se u tim djelima, doslovce će reći Vodnik, »odrazuju skoro sve značajne crte doba Bachova apsolutizma«; riječ je dakle o upoznavanju epohe i bar približno, makar u naznaci, epohalnoj analizi respective hermeneutici ili, kako bi u hrvatskoj svojedobno govorio A. Flaker, o determiniranju, dakako na znatno drugačiji način, jednog razdoblja, povijesne ili »stilske formacije« *kao cjeline* iz koje se onda može osvjetljavati ostale njene dijelove i uključiti je

⁵ Drechsler, dr Branko (= Vodnik), »Dr Ante Starčević, književna studija iz doba apsolutizma Bachova«, *Hrvatsko kolo*, knj. VII, Zagreb, 1912., str. 366.

⁶ Op. cit., l. c., kurzivi u citatu Z. P.

u povijesni neksus. I drugo: iz uvida u početnu stvaralačku fazu koja tek vodi do zrelosti genetički se može razumjeti podrijetlo, smjer, karakter i vrijednost kasnijih djela. Očito je kako vođenje brige o genetičkoj metodi, bez obzira je li biografska, psihološka, sociološka, politička ili povijesna, kod Vodnika može rezultirati razumijevanjem književno-estetičkih komponenata. Ovaj dio spektra egzemplarne analize u artikuliranju pristupa problemima Starčevićevog književnog rada želio je samo naznačiti podudaranja s analognom serioznošću i plodnošću Vodnikovog načina koji je u slučaju *književne studije* o Starčeviću doista više nego analogan s plodnošću i ozbiljnošću obradbe problema u *Povijesti*.

Budući da u gore navedenom primjeru izostanak razmatranja vrijednosne dimenzije pogoduje pozitivistički faktografskim izvodima u izbjegavanju promašaja, upozorit ćemo samo radi primjera na okolnost kako Vodnik upravo u aksiološkim okvirima oplođuje vlastitu metodologiju (malo neobično za konzekventni pozitivizam) koja mu time omogućuje pozitivne rezultate i otkrivanje momenata što premnogima poslije analitički insuficijentnim ostadoše naprosto nečim nedostupnim ili su ih čak namjerno morali (razlozi su i nakane različite) ostavljati netransparentnim, pa oštase tako za njih same kao i za kasnije naraštaje, za hrvatsku književnost i hrvatsku historiografiju općenito zastrim. Vodnik, naime, »pionirski« konstatira: Starčević je »u *Narodnim novinama* (1855.) izišla oveća njegova ocjena *Ignacija Gjordjica Razlike pjesni*, prvi naš pravi (= hrvatski moderni – op. Z. P.) književni essay iz stare dubrovačke književnosti, gdje Starčević stoji više od potonjih historika književnih⁷. Već sama ta okolnost kako je tu riječ o *prvom prvom hrvatskom književnom essayu* kako ga je otkrio Vodnik, bila bi dovoljna da Starčević bude istican u hrvatskoj historiografiji – što do danas valjano spominje tek Ježić, a samo Barac Starčevića obrađuje, kratko doduše, ali književnopovijesno korektno. Tu doista »Starčević stoji daleko više od potonjih historika književnih« u Hrvatskoj. Dakako, i u tom Drechsler ima više nego pravo, jer s tom činjenicom tj. ocjenom Starčevića ne znaju izići na kraj svi hrvatski književni povjesničari 20. stoljeća poslije Drechslera i Barca. Začudno!? Ili možda nije »začudno« – jer kada se na tu važnu činjenicu i tu važnu Vodnikovu konstataciju zajedno s nekim kasnijim važnim spoznajama o Starčeviću nakon Vodnika podsjeti književne kritičare, teoretičare i povjesničare, onda oni te opomene čuju i ne čuju, ali uporno prešućuju baš neke stanovite bibliografske jedinice posve određenih (sic) interpretacija odnosno interpreta važnih ili čak bitnih aspekata Starčevićevih djela ili njegovog djelovanja⁸.

⁷ Op. cit., zaključno poglavlje, str. 398.

⁸ Vidjeti radi usporedbe raspravu u knjizi Zlatko Posavac, *Novija hrvatska estetika, studija i eseji* u izdanju Biblioteke Filozofska istraživanja, knjiga 43, Zagreb, 1991. Popis »novijih« bibliografskih jedinica o Starčeviću, primarnih i, dakako, sekundarnih, npr. u novom izdanju Ante Starčević, *Književna djela* u novopokrenutoj biblioteci (seriji) *Stoljeća hrvatske književnosti*, priredio akademik Dubravko Jelčić, Matica hrvatska, Zagreb, 1995. Mnogo je više

Analogno je korisno ovom prilikom podsjetiti na važnost izuzetno profilirane Vodnikove vrijednosne prosudbe u njegovoj *Povijesti* gdje ima smislonosti, kojoj se ponovno pridružuje i autor ovih redaka, prosudbe, do koje smo i to u rijetkim slučajevima dogurali tek u posljednjem desetljeću 20. stoljeća, da se – uz stanovita nužna produbljenja i sadržajna proširenja – kaže ono što je Branko Drechsler-Vodnik jasno tvrdio još 1913. godine; da je, naime, »Franjo Krsto Frankopan najbolji hrvatski lirik s ovu stranu Velebita do potkraj XVIII. stoljeća«⁹ i »najdarovitiji književnik iz roda Frankopana«¹⁰. Vodnik, naime, još dodaje kako Fran Krsto nije mogao, (nije morao, a zapravo nije ni htio – op. Z. P.) u svemu slijediti *marinizam* u izrazu prema tada suvremenim talijanskim piscima, iako je neke svoje »uzore« slijedio (tek) po motivima. To nažalost ni danas ne razabire hrvatska književna historiografija utopljena u strukturalističko – »stilistički« formalizam i »žanrovske« analize, bez tako evidentne potrebne analitike stilsko-tematske hermeneutike, uz makar samo tihi daleki eho nečeg što bismo smjeli nazvati filozofija umjetnosti odnosno filozofija povijesti umjetnosti, ako već ne – makar samo i uvjetno – estetika. Dakle, i estetika baroka. Vodnik, naime, shodno svojim načelnim teorijskim polazištima »struje, pokreti, ideje« govori o marinizmu i protureformaciji, ali ne govori o hrvatskom baroku, jer se ta tematika epohe velikih stilova u njegovo vrijeme tek počela oblikovati za plodnu historiografsku primjenu. Ali je Vodnik u vrijednosnom estetičkom sudu »o najboljem hrvatskom liriku s onu stranu Velebita do svršetka XVIII. stoljeća« potpuno u pravu. Do toga ne dopiru »moderna« historiografija hrvatska ni njene metode; osim u metodologiji prešućivanja. Hrvatska je povijest književnosti najvećim svojim dijelom u novije doba »poginula« od »truda« »dokazujući se« kao »moderna« upravo afirmacijom hrvatskog (samo!) književnog baroka. Dakako, nažalost, upravo metodološki uskogrudno, čak plitko, a s obzirom na imena reduktivno, jer u toj verziji hrvatskog historiografskog baroka Fran Krsto Frankopan nije estetičko-poetički ni dobar ni barokan. Tek noviji zahvati preko erotike, nakon »seksualne revolucije«, dakle preko »sadržaja«, tematski, a ne preko baroka, ne preko artistske aksiologije i onoga što je *ars poetica* Frana Krste Frankopana usudiše se Frankopana visoko cijeliti poput Vodnika. No, da je Fran Krsto Frankopan i barokni pjesnik, da barokniji ne može biti, nu ne tek samo formalistički, nastojat ćemo pokazati, pa i dokazati na drugome mjestu. A bude li prilike i posebnim essayem.

nego puki kuriozum kako u toj ediciji »izbor« »važnije literature o Anti Starčeviću« ne uvažava čak ni raspravu »Interferencije tradicije i moderniteta, studija o »stekliškoj« estetici Ante Starčevića«, dosad jedinu s tom tematikom uopće, a koja je objavljena u časopisu *Forum*, što ga izdaje Razred za književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (sada HAZU), Zagreb, XXIX/1985., broj 1–2, str. 14–56. Rasprava poslije objavljena u navedenoj knjizi nagrađenoj nagradom »Bartol Kašić«. Iz naknadne perspektive ispuštanje ogleđa »Ante Starčević i književnost«, *Glasnik HDZ*, Zagreb 1990., broj 32 i 33 možda treba smatrati više potezom s predumišljajem nego »znanstvenim« »propustom«.

⁹ Vodnik, Branko, *Povijest književnosti*, Zagreb, 1913., str. 287.

¹⁰ Op. cit., str. 285.

2.

Usporedba primjera Vodnikove metodologije primijenjene u izradbi njegove *Povijesti hrvatske književnosti* načinom analognim kao i u monografskim zahvatima, pa onda i u »književnoj studiji« o A. Starčeviću, omogućuje argumentirati kako je i tu i tamo riječ o istom rangu – nu i o istim nedostacima. Utoliko više ukoliko je riječ o postupcima koje se kod Vodnika znalo nazivati »genetičkom metodom«, gdje »genetsko« načelo vrijedi podjednako historiografski tj. povijesno uopćeno i – valjda per analogiam, obrnuto – također osobno, biografski, za umjetnika i umjetnine, individualno. Budući da hrvatska književna historiografija čak smatra da je Vodnik bolji, da je metodološki na višem kritičko-interpretativnom i uz to estetički prosudbenom rangu baš u monografijama, znatnije nego u svojoj *Povijesti*, nužno je na temelju rečenoga istaknuti kako ne dijelimo to mišljenje već stoga jer u prvom redu smjera na umanjivanje kapitalnog važenja *Povijesti*, a drugo stoga što je metodologija (tzv. genetička) koju koristi Vodnik zapravo pozitivistički-kulturološka, pa je primjerenija pri povijesnim, nego u osobnim odnosno biografsko-monografskim zahvatima. Podvlačimo, riječ je o kulturološkoj metodi, koja uvažava »smjerove, pokrete, ideje«, koja respektira bolje oblike historizma, duh vremena i epohe, gdje se istraživačkoj predmetnosti unutar kulture i umjetnosti pristupa doživljajno-ocjenjivački kao svojevrsnoj duhovnoj tvorbi. Vodnikovoj *Povijesti* dajemo prema tome prednost upravo stoga jer, osim temeljno argumentiranih razloga, implicira kulturu, a nikako samo civilizaciju, kako se u Hrvatskoj druge polovice 20. stoljeća nedistinktivno, promiskue, tendencijski barata s tim terminima, čime se, i u slučaju razumijevanja Vodnika, nepotrebno samo stvaraju nepravilike.

Premda se općenito drži da »do pojave Antuna Barca« Vodnik »ostaje ... najmoderniji hrvatski književni povjesničar«¹¹, te »premda je (navodno – op. Z. P.) bolje uspio u svojim monografijama«¹² ipak je iznenađujuće i začudno kako su monografije o Vrazu i Preradoviću, doduše opširnije i potpunije, u hrvatskoj književnoj historiografiji spominjane vrlo često, a »književnu studiju«, makar opsegom i manju, ali zato ni u čemu lošiju, onu o dru Anti Starčeviću, spominje se upadno znatno rjeđe, usput ili nikako. A ipak je i ta »književna studija« Vodnikova izuzetno uspio monografski književno-povijesni ogled, makar ne zahvaćao cijeli književno-publicistički opus i život Starčevićev; u historiografskom je smislu isto tako izvrstan monografski prilog s ozbirom na desetljeće »doba apsolutizma Bachova«. Pa premda se ne može reći da u hrvatskoj književnoj historiografiji monografije o Vrazu i Preradoviću nisu imale svoju funkciju, nije međutim ipak

¹¹ Šicel, Miroslav, *Književna povijest u doba hrvatske Moderne*, PSHK, knj. 71, sv. II, Zagreb, 1975., str. 384.

¹² Šicel, Miroslav, *Branko Vodnik (1879.–1926.)*, PSHK, knj. 71 sv. II, Zagreb, 1975., str. 432.

teško ustanoviti da su one bile na svoj način »uobičajene« i u neku ruku »standardne«, i da su sobom nosile ono što se od njih očekivalo otprije i unaprijed. Međutim, »književna studija« o Starčeviću ima posebno mjesto i ulogu; ima naročito značenje s dalekosežnim i širokim utjecajima – ne možda tako velikim poput njegove *Povijesti*, ali analogno važnima i relevantnim u tolikoj mjeri da u mnogim aspektima zapravo daleko nadmašuju podjednako nakanu, intencije i očekivanje autora. Dogodilo se to na svoj način slično kao i u pogledu njegove *Povijesti*. Čak možda i u nerazmjeru spram objektivistički prosuđivanih osobina.

Starčević je bio u Vodnikovo vrijeme, a nažalost ne baš puno drugačije ni danas, čitavo stoljeće poslije, poznat pretežno kao političar, osnivač stranke prava, za štovatelje »otac domovine«, »stekliš«, za kojeg protivnici nisu nalazili puno lijepih riječi, tako da ga se i svršetkom 20. stoljeća čak u izbjegavanju o njemu govoriti negativno (jer je ipak nepopularno!) više-manje sama naziva političkim »romantičarem« i »neprilagodljivim osobenjakom«. Uglavnom jednodimenzionalno, sa strane pristaša i protivnika. Vodnikova »književna studija« nastoji biti znanstveno nepristrana i objektivistička, što je, dakako, samo prividno, ali neutralizira suprotstavljene naboje. Možda je njena funkcija i trebala biti upravo samo to: neutraliziranje Starčevićevog političkog utjecaja. Pomićući težište promatranja na književnu sferu, koja bi, po shvaćanju većeg dijela ondašnjih modernista, pa i dalje, sve do u današnje dane, trebala također u estetičkom smislu ideološki, a navlastito politički ostati, navodno, neutralna. Taj posao je Vodnik obavio korektno i u duhu književnopovijesnom na razini vlastitih mogućnosti, te mogućnosti mjesta i vremena događanja.

Dok ostale monografije Vodnikove, one uvažavane, doista kroz prizmu svoje metodologije u prvom planu imaju literaturu, ne mimoilazeći ni biografiju, ni povijesno-društveno-politički kontekst, nastojeći tako dati portret i profil književnika zajedno s njegovim djelom i vremenom u cjelini (ako na tren prepoznamo *ideje* koje su Vodnikovo načelo i koje se nalaze interpolirane i tamo gdje nisu na prvi pogled vidljive), kod monografske »književne studije« o A. Starčeviću događa se nešto neočekivano. Već sama poglavlja i međunaslovi, što ih Vodnik ističe u tekstu, pokazuju kako dođuše nije prvenstveno riječ o političaru, nu istodobno je na prvi pogled vidljivo da neće biti govora jedino i samo tek o književniku i njegovoj literarno-publicističkoj djelatnosti.

Poučno je citirati podnaslove odnosno međunaslove: I. *Djakovanje*, II. *Književni prvenci*, III. *Filozofske kozerije*, IV. *Književna kritika i polemika*, V. *Starčević kao dramatik*, VI. *Ante Starčević i Matica ilirska* te VII. *Starčevićeva »Rečoslovica«*. Zaključno poglavlje od str. 398–408 nema posebnog naslova. Već glavni podnaslov za cijelu raspravu *Književna studija iz doba apsolutizma Bachova* nije precizan, jer se u njoj obrađuje sasvim opravdano Starčevićeve mladenačke *književne prvence* koji mahom pripadaju razdoblju ilirizma. O vremenu ilirizma se pisalo i trubilo u enormnim količinama

svašta i koješta, piše se i trubi uzduž i poprijeko i u Vodnikovo doba pa sve do na prag 21. stoljeću, uz tu i tamo diskretne ili manje diskretne kritičke opaske uglavnom analogijski, dok se o Bachovom apsolutizmu pisalo šturo i rijetko, a ocjenjivački se govorilo uglavnom samo negativno ili tako, kao da se u to vrijeme nije činilo, stvaralo i događalo ništa. Vodnikova je inovacija snažno inventivna: i Bachov apsolutizam bio je plodno razdoblje hrvatske kulture i književnosti, navlastito, by the way, za lojalne »štrosmajerovce«, ali je bio, eto, aktivan i plodan u to vrijeme zajamčeni, »stekli« protivnik Beča, tad već ne »ilirac«, Ante Starčević. *Filozofske kozerije* nisu tretirane samo kao literarni »žanr« s filozofskom impregnacijom, niti samo kao pojmi prenešen iz francuskog 18. stoljeća kada je svako pisanje i obrazovanje činilo »filozofa«, nego je tako naslovljeno poglavlje doista značilo da je Vodnik pristao prepoznati kako je Starčević ne samo školovanjem nego i vokacijom filozof. Čak je Vodnik (a kasnije i Horvat) pristao priznati da je tek dobro režirana zagrebačka situacija onemogućila Starčeviću da se posveti filozofiji i da profesionalno ne bude profesorom Academiae Zagrabiensis. Kad je Starčević trebao postati profesorom mjesto je u Akademiji – ukinuto. Vodnik je korektno konstatirao »Da je postojala stara filozofija na akademiji... on bi se razvio... kao prvi filozof naše preporođene književnosti«¹³. Vodnik nije htio, ili nije imao snage i znanja, da u Starčeviću, što zrelijem to više, uistinu prepozna filozofa. Starčević nije to bio, napomenusmo, profesijom, ali je po načinu mišljenja, uz sve objekcije koje idu na taj račun Starog, Stari ipak bio filozof, izvorni mislilac¹⁴.

Vodnik je, govoreći o modalitetima sveze Starčevića i filozofije, fiksirao jednu važnu konstataciju; otkriće. Vodnik je uočio: »Pišući i raščinjavajući prvi filozofske pojmove, prvi je u nas nagazio na potrebu da stvara hrvatsku filozofsku terminologiju. Praktična filozofija njemu je 'znanost života'. On razlikuje riječi 'znanost' i 'nauka'. Njegovi su termini u Vežićevu kalendaru: 'zbiljnost' ili 'realnost', 'uzor' ili 'idealnost'; pomisao, razmisao, odnosni (relativni), bitnost, čutljivost; a u 'Poslanici': učenost, porek (contradictio), istomišljenost, usebnost, izvansebnost«¹⁵. Premda zna i uočava bavljenje Starčevićevo poviješću, kako historiografijom tako i povijesnom zbiljom i filozofijom povijesti, začudo Vodnik nije primjetio (valjda to ni sam nije znao ni činio) da Starčević za povijest razlikuje pojmove: dogodovština i događajnica.

¹³ Drechsler, dr Branko, »Dr Ante Starčević, Književna studija iz doba apsolutizma Bachova«, *Hrvatsko kolo*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1912., sv. VII, poglavlje II. »Književni prvenci«, str. 363.

¹⁴ Poslije Vodnika niz autora akceptiralo je kvalifikaciju Starčevića kao filozofa, no još uvijek to nije općeprihvaćeno stanovište. U novije vrijeme specijalne rasprave o tome pisali su Zlatko Posavac (estetika, filozofija povijesti) i Pavo Barišić (praktična filozofija, etika, filozofija nacije i države).

¹⁵ Drechsler, dr Branko, *Dr Ante Starčević*, itd., op. cit., kao gore, str. 374. Svi koji su dosad pisali o problemu hrvatske filozofske terminologije mimoilaze Starčevića. Vodnikovu tvrdnju ili ne poznaju ili prešućuju.

Zapažanje o potrebi stvaranja *hrvatske* filozofijske terminologije čime se znalački promišljeno i zdušno bavio Starčević, posve se zaboravlja i prešućuje, budući da je nastankom paralelno s dijametralno suprotnom »ilirskom«, zapravo hrvatsko-srpskom i jugoslavenskom Rački-Strossmayerovskom, »ćirilo-metodskom« i Vuk-Daničić-Maretićevskom filološko-filozofskom linijom, koja niti popušta niti se opamećuje sve do u svršetak 20. stoljeća, tako da ćemo je »teorijsko« »filozofijski« naći zastupljenu kod autora poput Franje Zenka, Marije Brike ili Damira Barbarića. (Riječ je o filozofima, ne o »hrvatskim« filozofima; ime im je – legija.) Starčevićeva je zamisao izvoritsem i usmjerenjem drugačija, hrvatska, vezana uz autentičnost i autonomnost hrvatskog jezika, kojeg, nakon što je prebolio mladenačko ilirstvo, ne potkupljuje i ne zbunjuje nikakav jugoslavenski zajednički jezik, srpsko-hrvatski odnosno hrvatsko-srpski, te ni u kojoj drugoj od svih mogućih izmišljenih varijanata: ni u politici, ni u saboru, ni u novinarstvu, ni u kulturi; tako ni u filozofiji, ni u filologiji.

S jedne strane književnost, a s druge strane filozofija, obostrano s interferencijom filologije logično su vodile Starčevićeve preokupacije u jezikoslovlju sve do napora da napiše hrvatsku *Rečoslovcu*. Tijekom školovanja taj filološki aspekt očito je impregniran klasičnom filologijom, znanjem klasičnih jezika, latinskog i grčkog, što Starčeviću omogućuje izvorno poznavanje antikle filozofije, pa mu je tako i povijest i povijest kulture, antičke i klasične kulture, navlastito prisna. Osobito je pak fasciniran rimskim pravom, kao što će kasnije biti fasciniran prosvjetiteljstvom i francuskom revolucijom iz neposredne vremenske blizine. A medij upoznavanja tih fenomena tog i takvog svijeta bijahu knjige i književnost. Pa iako nikad nije zapostavljao realni život, znao je da književnost čine djela jezika, doslovice, da književnosti čini jezik, pa stoga nije čudno što se Starčević kroz jezik okušao u sva tri književna roda (poeziji, prozi, drami), a uz to još i kao prevoditelj – anakreontike!

Izgradio je Starčević u jeziku svoj vlastiti stil, upravo klasično lapidaran, što nije promaklo ni suvremenicima, ni Vodniku, još manje Matošu, a kasnije su o tom stilu pisane nadahnute rasprave i eseji. (Primjerice Stanišlav Šimić.) Kao književnik i pisac koji je pisao kritike, no i polemike, ne samo literarne, već i filološke i povijesne, a dakako i političke, pokazao je Starčević izuzetno poznavanje retorike i poetike, a preko poetike i filozofijske nastrojenosti bio je samo jedan korak do estetike, a iz estetičkog realizma klasike i klasicizma, Starčević je svojom pisanom rječju izvorno bio inspirator i pokretač novog hrvatskog realizma, konstitutivnog, tipičnog pravca, smjera književnog pokreta i središnjeg razdoblja 19. stoljeća, najprije primarnog i skromnog, a kasnije razvijenog i u europskom kontekstu omogućivanog hrvatskog književnog realizma 19. stoljeća¹⁶.

¹⁶ O tome vidjeti Zlatko Posavac, »Poetički i estetički problemi u Hrvatskoj sredinom 19. stoljeća«, najprije u časopisu *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb, 1986., broj 23–24, a sada u knjizi *Novija hrvatska estetika*, Biblioteka Filozofska istraživanja, knjiga 43, Zagreb, 1991.

Uz važne konstatacije o filozofijskoj komponenti Starčevićevog djelovanja, što je nesumnjiva Vodnikova zasluga, uz netom nabrojene (i nena brojene) momente širokog dijapazona otkrica, sam Vodnik se ipak nije dovinuo bogatstvu puno i potrebne visine, pa i širine svih tih vlastitih spoznaja. Nije možda ni htio, ali zapravo nije ni mogao, jer kao što je o Franu Krsti Frankopanu smisleno tvrdio najviši lirski domet za hrvatsku književnost 17. pa čak i sve do svršetka 18. stoljeća, ne spominjući zapravo njegovu epohalnu pripadnost i egzemplarne pjesničke vrline, a ni domete Frankopanove poetike, estetike i metafizike baroka, spominjući jedino *manirizam* (što ne smijemo Vodniku zamjeriti kad hrvatska povijest kulture i književnosti ni svršetkom 20. stoljeća kod Frankopana ne vidi barok, jer, dakako, barok to je prvenstveno Gundulić etc. etc.), tako se nije moglo baš očekivati da će Vodnik u Starčeviću povijesno i književnopovijesno nakon romantičnog klasicizma prepoznati vremenski rani moderni realizam, kojemu je za hrvatske prilike upravo Ante Starčević prvim pravim izvornim inspiratorom, a onda također inicijatorom i začinjavcem. Vodnik spominje *Prizor iz života* što je i naslovom i tekстом programatski realistička zamisao, spominje *Seoskog proroka* i čak asocijacije na Rousseaua, ali ne i pomak iz romantike u realizam; zna za *Pisma magjarolcah*, ali ne spominje prevažan uvod *Na štioca* u kojem se nalazi odlomak bez natega za nas prepoznatljiv kao najkoncizniji hrvatski manifest realizma, drugačiji od Šenoinih opreznih, mekanih i suzdržanih aluzija na realizam, kao što je drugačiji čak i od kasnijih Kumičićevih inspiracija vlastitog pristaše Kumičića Turgenjevim i – Zolom, dakle od već naturalizmom impregnirane glasovite rasprave *O romanu*.

Ipak, Vodnikova su otkrića brojna. Kod Starčevića Vodnik otkriva mnoge do tada nepoznate i necijenjene vrline; područja Starčevićevih ozbiljnih preokupacija, i to ne u smislu diletantske šarolikosti svaštarenja, nego upravo ozbiljnih istinskih preokupacija. Jedino je, međutim, sigurno da i pored niza onoga što bijahu Vodnikove historiografske inovacije, Vodniku nije uspjelo, da podigne na još višu i za mnoge stvari baš potrebnu razinu. Jer, ako primjerice Vodnik ne uspijeva da u Starčeviću vidi inspiratora za duhu vremena epoхи primjeren smjer i pokret realizma, onda će mu izmaknuti jednako važne konzekvence: da su svi istaknuti najvažniji i najbolji predstavnici hrvatskog realizma bili *pravi* starčevićanci, *pravi* pravaši (navlastito *mimo* kasnije politički sa raznih strana programiranog rastakanja stranke), o čemu i danas jedva da tu i tamo preciznije žele progovoriti koju riječ hrvatski povjesničari: ni književnosti, a ni ostalih umjetnosti, pa ni historiografiji opće kulture i političke povijesti – kao da o tome nije napisana ni jedna jedina riječ; a napisano je nekoliko argumentiranih studija, ne manje argumentiranih od Vodnikove.

Unatoč insuficijencijama Drechsleru je interpretativno uspjelo da se u »književnoj studiji« o Starčeviću u Starčeviću može prepoznati Starčević političar i onda kad je književnik, nu i obratno, identificirati Starčevića kao

književnika i onda kada je političar. Nažalost, »uspjelo« je Vodniku to samo za važna ranija razdoblja Starčevićevog života, jer je isto tako »uspjelo« Vodniku da »književni« opus Starčevićev zaključi s »apsolutizmom Bachovim« premda je Starčević pisao uporno, danomice, cijelog svog života, do u poznu dob, tako rekavši do smrti¹⁷. Neuvjerljivo je, naime, jer jednostavno ne zadovoljava indicijama vjerojatnoće, da u svim tim kasnijim tekstovima nema baš ničeg literarno interesantnog i vrijednog, ničega dostojnog »književne studije«. Kontraindikacija je već spomenut predgovor *Na štioca* za posebno izdanje sabranih *Pisama magjarlocah* sa znamenitim manifestnim fragmentom – sve objavljeno u Sušaku 1879., dakle itekako poslije »apsolutizma Bachovog«. Vodnik, a i svi poslije njega žele reći, sugeriraju to i prakticiraju: poslije »apsolutizma Bachovog«, točnije poslije sabora 1861. Starčević prestaje biti književnik, a postaje političar. I to političar, koji piše, ali kojemu najveći dio tekstova nije ni poznat ni dostupan. Samo najvčine mogu vjerovati da u tim tekstovima nema više ničeg književno i politički zanimljivog i vrijednog ma kako bilo u tim kasnijim tekstovima možda sadržajno neugodnih spoznaja za nas ili za prosudbu samog Starčevića. No ne tek možda, nego je itekako vjerojatno da će u mnoštvu kasnijih tekstova biti atraktivnih otkrića.

Da je intencija Vodnikova, uostalom i mnogih poslije Vodnika, ukoliko uopće u književnosti spominju Starčevića, bila zaključiti Starčevića unutar afirmacije za vrijeme apsolutizma (evidentno »bečka škola«, pa i poslije u jugovarijanti) najbolje, govori kako je Vodnik otkrio da je Starčević esejist. I to je neoborivo točno. Velika većina Starčevićevih tekstova virtuozni su eseji. Već smo spominjali, a i citirali to mjesto, nu zbog važnosti navodimo ga još jednom doslovce. Vodnik piše: »u *Narodnim novinama* 1855. izašla je oveća njegova ocjena *Ignacija Gjurdjica Razlike pjesni*, prvi naš pravi književni essay iz sfere dubrovačke književnosti, gdje Starčević stoji daleko više od potonjih historika književnih«¹⁸. Citiramo sada iz drugih razloga pa stoga valja neke stvari opet ponoviti s proširenim, produbljenim obrazloženjem: Vodnik ima pravo, taj Starčevićev tekst jest sjajan essay, ali essay koji je važan i književno-povijesno i filozofijsko-estetički; sredinom

¹⁷ Vidjeti u knjizi Starčević, Ante (*Sabrana Djela*, I, Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb 1995., priredio Barišić, dr. Pavo, (predgovor dr. Franjo Tuđman), »Pogovor«, I. »O izdanju djela«, str. 449–469; II. »O ovoj knjizi«, str. 470–491. Dr. Barišić na temelju istraživanja tvrdi: »Prema našem uvidu tijekom desetljeća i pol od 1881. do 1895. godine Starčević je napisao u pravaškim glasilima gotovo dvije tisuće uvodnih članaka« (str. 450). »Starčević je primjerice tijekom 1892. godine uz svoj posljednji objavljeni govor u Saboru 17. kolovoza 1892. napisao šest priloga pod naslovom »Trostruka zajednica Europe«, dva pisma Magjarolcah i ukupno 132 uvodna članka u pravaškom listu *Hrvatska*. To ukupno iznosi preko sedam stotina kartica objavljenog teksta u jednoj godini. Godine 1890. objavio je oko 950 kartica teksta u *Hrvatskoj* (str. 449–450). Doista se postavlja pitanje: kako je uopće moguće kritički govoriti o Starčeviću podjednako s obzirom na hrvatsku političku, književnu, sociološku i kulturnološku povijest bez poznavanja tako velikog obima objavljenih tekstova?

¹⁸ Drechster, dr. Branko, (= Vodnik), *Dr. Ante Starčević*, itd, op. cit., str. 398.

19. stoljeća demonstrira *valjan pristup interpretaciji teksta* i ujedno izgrađuje – i tekstualno pripoćuje – temeljne *principe za vlastitu estetiku i filozofiju* koje poput okosnica svake njegove misli odnosno svakog, pa i književnog djelovanja čini kategorijalna sprega *um i srce*. Riječ je o manifestno-sintagmatskom načelu koje će ubuduće duboko prožeti, ča, i determinirati život i povijesnu zbilju, duhovni obzor Hrvata i bit hrvatske kulture. Kao načela u tom će kontekstu biti navedene još tri odlučujuće kategorije Starčevićevog svjetonazora: istina, priroda i razum. Vaznost je tog Starčevićevog književnog eseja zbog svega navedenog utoliko u književno-povijesnom pogledu izuzetno velika, no nije samo književnopovijesna; utemeljena književno-historiografski ona je višestruko veća.

Nu, zar je ogled o Gjordjiću jedini Starčevićev esej? I zar je to jedina vrst, jedini tip eseja? Pravi essay u stilu Francis Bacona napisao je Starčević pod naslovom *Politika* i to je najbriljantnije, najlapidarnije i najeleganantnije što je ikad napisano u Hrvatskoj, a navlastito u Hrvatskoj 19. stoljeća ukoliko se može, a nužno se mora svrstati pod termin essay. Ima li hrvatska književnost sjajnijeg esejista od Matoša, sugestivnijeg od Krleže, ali tako sugestivnu konciznost, jasnoću i ljepotu, visoku estetsku vrlinu proze zajedno s misaonom, racionalnom sažetošću tražit će se uzalud ma u koga osim u Starčevića. Ali essay se na nesreću zove *Politika* i tako ga ni Vodnik nije mogao ili želio prepoznati, a niti ga je, iako smo često upozoravali na njega, itko uvažio prema našim argumentiranim napomenama. Jer što ima zaboga estetika, književnost i esejistika s – *Politikom*? I obratno! Ali njihova čak poželjna spojivost nije općenito nešto strano pa tako ni Starčeviću, ni 19. stoljeću. Hipokrizija nespojivosti dio je krize (druge polovice i navlastito svršetka) 20. stoljeća.

3.

Koliko god imali na umu sve što Vodnik u *književnoj studiji* o Starčeviću nije napisao, nije uočio ili nije želio vidjeti, ostaje ipak i povrh svega već rečenoga još mnogo toga što je u njegovoj monografskoj studiji otkriće; bolje rečeno, ponovimo to u pluralu, to su mnoga otkrića. Riječ je o nečemu zaista ipak neosporivom unatoč svih mogućih objekcija i što nije dovoljno isticano, pa unatoč ponavljanja u ovim razmatranjima nije dovoljno markirano. I upravo zato što je riječ o studiji koja ima znanstveni karakter Vodnikov tekst dobiva trajno značenje, budući da se ono što je u tom radu prikazano, proučeno i zasnovano znanstvenim aparatom, ukoliko se želi poreći, mora posebno poricati dokazivanjem navodeći kontraargumente. Zasada to, koliko vidimo, nije nitko činio, niti nam se čini potrebnim, a ni mogućim, upravo stoga Vodnikov tekst ima svoje čvrsto mjesto u povijesti hrvatske književne historiografije s emanacijom koju vjerojatno nije očekivao, a vjerojatno nije niti želio, usudili smo se i to već reći, ni sam Vodnik. Ne bismo li onda Vodniku kao književnom povjesničaru i kritičaru trebali

pripisati visoku ocjenu kakvu je on pripisao Starčeviću: da naime »stoji daleko više (= iznad) potonjih historika književnih«? Cijenimo Vodnika, izuzetno uvažavamo njegovu *Povijest hrvatske književnosti*, (dakako s trajnom rezervom i skepsom prema Jagiću i Jagićevom interpretativnom, a manje faktografskom aspektu uvodnog dijela iste knjige), smatramo Vodnikovo djelo temeljem hrvatske moderne književne historiografije i svega što u njoj, odnosno iz nje slijedi u 20. stoljeću, ali svejedno držimo kako ne treba pretjerivati usporedbom prema Starčeviću. Ocjena bi, naime, u toj varijanti bila previsoka. Vodnik je, naime, uvjetno rečeno kao znanstvenik samo učinio tek ono što je u Hrvatskoj tzv. obrazovana »elita« intelektualni politički, te dakako uopće bolje stojeći gornji »građanski« odnosno »aristokratski« dio u Hrvatskoj trebao učiniti pola stoljeća ili punih sedamdeset i više godina prije Vodnika. Umjesto kojekakvih nebuloznih ilirskih, jugoslavenskih i hrvatsko-srpskih antologija, »florilegija« pjesničkih, pregleda i čitanaka »književnosti jugoslavenske« i »jugoslavenskih bibliografija« trebalo je napraviti nacrt povijesti hrvatske književnosti odnosno hrvatske kulture. Vodnik je učinio ono što je znanosti bilo imanentno. Doprurio je posao već zadanog povijesnog »projekta« čineći to već raspoloživim metodama. Ono što je veliko kod Starčevića jest njegova izvornost, originalnost, vlastita dubina uvida, lucidnost, istančan osjećaj za lijepo i autentično, za ono pravo, te isto takav osjećaj za razlike: qui bene distinguit bene docet.

S Vodnikom, naime, kao i njegovom *Poviješću* i njegovom *književnom studijom* stoji dakle ponešto drugačije. Točno više manje onako, kako je to deskribirao Matoš.

»Dr Branko Drechsler je prije sveg marljiv, vrlo vrijedan čovjek. On mnogo hoće, ali to ne znači da može sve što hoće. On je koristan sakupljač materijala za književnu noviju kritičku historiju, kakvi već jesu naši neki dobri slavisti i profesori. Nedavno je osvijetlio tamnu stranu iz bibliografije djela Ante Starčevića... sve je to lijepo i krasno, ali to pronalaženje zaboravljenoga materijala, ako i mora biti kritično ne čini još književnog kritičara, već daje tek gradivo književnoj kritici. A kritičar, pravi kritičar, dr Drechsler nije. Za taj posao nema on ukusa i one široke europske naobrazbe...«. Pa koliko god se u Hrvatskoj s pravom drži da je upravo dr Branko Drechsler-Vodnik raskinuo s tzv. »filološkom kritikom«, što je točno, ali nije bilo i definitivno, isto će toliko A. G. Matoš u istom čas prije citiranom tekstu s pravom prigovarati: »*Filološka kultura* prodaje se još uvijek kod nas, naročito u profesorskim redovima kao *kritičarska kultura*, mada je jasno da valjan filolog i literarni kritičar može sasvim lijepo biti bez poznavanja suvremenih struja i bez onog finog umjetničkog instinkta – bez finog ukusa – koji se može tek oplemeniti, profiniti, istančati, ali se ne može nikakvim radom steći, jer je kao svaki umjetnički dar prirodan. Ne rađa se samo pjesnik. Criticus nascitur. Dr Drechsler se rodio kao nauče-

njak, vrlo savjestan, to ćemo mu priznati, ali to još ne znači da se rodio kritičarom.«¹⁹

Matoš početkom 1913. pišući kritički osvrt *Antologiji hrvatskih pripovjedača* pozitivno karakterizira Vodnika po njegovoj istraživačkoj marljivosti, ali je suzdržljiv spram Vodnikove sposobnosti da bude kritičar, navlastito suvremene književne produkcije. I baš ono što je sam Vodnik o sebi smatrao i što se uglavnom i danas drži o njemu, da je uspijevao spojiti u jednoj osobi povjesnika književnosti s kritičarem, znanstvenika i senzibilnog prosuditelja estetskih vrijednosti, Gustl poriče Drechsleru – iz čega nastaje polemika, nažalost uglavnom besplodna. Matoš nije dirao u Drechslera kao književnog povjesničara pa se u pogledu ovdje tematizirane Vodnikove književne studije javlja pitanje: je li riječ o književnopovijesnoj ili književnosuvremenoj temi. Od smrti Starčevićeve djelilo je polemičare samo jedno, čak nepuna dva desetljeća, dok je mladost Starčevića i za Matoša i za Vodnika već bila povijest. U tom smislu bi čak i po Matoševoj toleranciji mogli visoko cijeniti Vodnika, kao što je, kako rekosmo, Vodnik visoko cijenio mladog književnog kritičara i povjesnika Starčevića, nu samo kao povjesnika kritičara. Ipak, razlika je ogromna: Starčević o Đurđeviću piše i prosuduje izvorno i neposredno, na temelju vlastitog obrazovanja, erudicije i ukusa, na temelju vlastitih estetičkih nazora, dok Vodniku neposredno stoje na raspolaganju već objavljene predradnje, pa se mogao služiti već općenito disponitivnim pristupom tzv. »znanstvenošću« koja nije isključivala adekvatno disponitivnu metodologiju i teoriju, uz postulat pretpostavke imanentnog napora estetičke prosudbe. Zasluga je Vodnikova što je takovo stajalište instalirao kao neotklonivo i realizirao ga kao prvu pravu *Povijest hrvatske književnosti*.

Za Starčevića pobličara i publicista neposredno se Vodnik mogao služiti tekstem Milana Sarića iz 1902. godine, (*Hrvatska misao*, od broja 4 do broja 11), te još neposrednije, što je možda i bio poticaj Vodniku, monografijom o dru Anti Starčeviću Cherubina Šegvića, koju je ovaj objavio 1911. godine, a Matoš odmah po izlasku popratio pozitivnom ocjenom, zapravo esejem o Starčeviću. Povodom Šegvićeve knjige *Ante Starčević, njegov život i njegovo djelo*, 1911., Matoš je zabilježio: »Gos. K. Šegvić, jedan od najboljih naših publicista, izdao je evo djelo o A. Starčeviću koje bi bilo znamenito i onda da nije tako savjesno i tako potpuno. Jer Starčević je tako velik čovjek da bi bili zahvalni i onome tko bi nam o njemu dao površniju i blijeđu sliku od ove koja nije samo refleks života jednog velikana, već odraz muke cijelog jednog naroda. Ta biografija je životopis nove Hrvatske...«²⁰

¹⁹ Matoš, Antun Gustav, *Antologija hrvatskih pripovjedača*, SKZ, Beograd, 1912.; *Samozemnik*, Zagreb, VIII/1913., siječanj-veljača, broj 2, 66–68 i 129–132; sada u AGM, SD, 1973., knj. VII, str. 211–212.

²⁰ Matoš, Antun Gustav, »Dr Ante Starčević«, *Hrvatska sloboda*, Zagreb IV/1911., brojevi 42 i 43 od 20. i 21. veljače 1911.; citiramo prema AGM, SD, 1973., knj. VII, str. 122.

Sugestivnost Matoševog pera nije isključivala politiku, a njegovih je nekoliko stranica o Starčeviću predstavljalo efektan esej koji je nužno morao imati odjeka i u političkom i u književnoumjetničkom smislu. Matoš nije zaobišao, nije ispustio nijednu važnu crtu portreta Starčevićevog, tako da je lik Starčevićev dan neodoljivom sugestivnošću. Ali, u životnoj prozi, Matoševu su riječi mogle zvučati, a zvuče i danas kao poezija, djelujući neodoljivom poetskom impresivnošću. Ekspresivnom snagom dotaknut je Starčević kod Matoša i kao političar i kao učenjak, kao filolog i povjesnik, te kao pjesnik u mladosti, a govornik u zreloj dobi, čovjek osebnog stila i osebnih misli, književnik i filozof, stoik i zanesenjak, nepotkupljivi protagonist časnih ideala. Nema nikakve sumnje da je Starčević kao »začinjavac« hrvatskog književnog realizma u 19. stoljeću najneposrednijim inspiratorom slavnog stiha Silvija Strahimira Kranjčevića »mrijet ti ćeš kada počneš sam u ideale svoje sumnjati«; stiha koji je fascinirao ne samo mladog Miroslava Krležu, nego i onog kasnog u *Zastavama*; starčevićanskog stiha koji je fascinirao jednako i autora ovih redaka zajedno s cjelokupnom intelektualnom i političkom elitom Hrvatske, generacijama beziznimno podjednako i prve i druge polovice 20. stoljeća. Doda li se Matoševom blistavom, ali, eto, s a m o literarnom (!?) eseju o Starčeviću, koji je pomalo panegiričan, još – a znalci će znati zašto – i dva Matoševa teksta o Harambašiću iz iste godine kada je Harambašić upravo (da li baš sasvim slučajno baš isto poput Ante Kovačića i Vladimira Vidrića?) umro u ludnici, dobit ćemo sve što je trebalo reći o Starčeviću kao relevantno. Ali to je literatura, i to literatura koja u svojoj artističnosti, ma kako nenadmašivo izvrsnoj i sugestivnoj, po mjerilima hrvatskih literarnih kritičarskih, historiografskih i »teoričarskih« kvazi-čistunaca svršetkom 20-og stoljeća za književnosti, pa i sve ostale grane umjetnosti, ipak »nedopustivo« nije odvojena od politike. Dakako, samo ako je hrvatska književnost, hrvatska umjetnost i hrvatska filozofija.

Evo Matoševog portreta Starčevića u samo jednom lapidarnom fragmentu, gotovo u jednoj rečenici: »Cijeli viši ljudski život bio bi nuždan da se točno ocijeni i opiše taj heroizam jednog života. Stari govoraše sedam jezika. Bijaše pjesnik, satirik, filolog, teolog, pravnik, diplomat, humanist, agitator, publicist, moralist, filozof, govornik i popularizator. Pol vijeka je on najbolja i najjača misao u Hrvatskoj.«²¹

Vodnik je, dakle, lačajući se svoje *književne studije* o Starčeviću »iz doba apsolutizma Bachova« imao praktično dovršene gotovo sve najnužnije predradnje i zajedno s Matoševim esejom *precizan sinopsis*. Vodnik je, držeći se navodne znanstvene istinoljubivosti neutralno spram politike, naprosto po Matoševoj sugestiji, tako rekavši Matoševu pojmovno-metaforičke natuknice preveo u ekstenzivan deskriptivan jezik znanosti dodajući potreban prateći znanstveni aparat. I tamo gdje slijedi Matoša, tamo je uspje-

²¹ Op. cit., str. 123.

šan, efikasan i znanstvenički efektan; tamo gdje ga nije slijedio, tamo su praznine, tamo su sadržajne i vrijednosnoprošudbene lakune itekako uočljive. Također promašaji. Korespondentnost i uzajamna povezanost Vodnikove »znanstvene« »književne studije« i Matoševog »književnog« eseja receptive ogleđa nije upitna. Razlika se javlja samo u tome što će Matoš, makar i uvjetno, pozitivno govoriti o Vodniku, dok Vodnik u ovom kontekstu, pišući o Starčeviću, nije Matoša ni spomenuo; ne samo kao evidentnu neposrednu inspiraciju, nego ne navodeći ga ni po principu eruditivnosti odnosno znanstveničke korektnosti.

Činjenica nekorektnosti Branka Vodnika da se očituje o neposrednoj pobudi, doslovce o inspiraciji, ne umanjuje znanstvenu funkciju, koju doista ima njegova *književna studija* o Starčeviću. Ono što bi kod Matoša i poslije Matoša ostalo samo kao literatura, osobni doživljaj i poetska ekspresija dobilo je kod Vodnika crtu znanstvene utemeljenosti. Dakako, »znanstvena razrada« i obradba »poetskog« predloška bila je ponešto »autorski« modificirana, pa ne ni bez primjetljive želje stanovihtih naturalizacija odnosno preusmjerenja, s tim da se naglase i jače eksponiraju samo neke komponente. »Akreditirana« znanstvenošću dobila je Vodnikova »književna studija« »objektivističku« funkciju povijesne zbilje, dijelom prema nakani autora, no dijelom – ova teza zahtjeva instruktivno ponavljanje – i mimo autorovih tj. Vodnikovih intencija. Dogodilo se to posve isto ili barem slično respective analogno kao i Vodnikovoj nadasve vrijednoj i korisnoj *Povijesti hrvatske književnosti*, sa svim danas utvrdivim prednostima i manama, između kojih ne znamo je li Jagić trebao dati legitimitet Vodniku ili Vodnik Jagiću.

Heurističko-historiografski novum: sada znamo kako je Vodnikova »književna studija« o Starčeviću provedeni rezultat Matoševe instrukcije, Matoševe inspiracije, Matoševe intuicije. Pri korektnom znanstvenom aparatu visina dometa Vodnikove studije produkt je impulsa koji je dao Matoš. Bez Matoševog sinopsisa ona bi zasigurno splasnula ili čak izostala. O indicijama mogućih preusmjerenja izvornih Matoševih intencija ovdje zadržavamo pravo metodološkog epohé. O kojim se sve inspiracijama radi, kojim, čijim, kakvim i kolikim zapravo, kada je riječ o Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti* kao i u *Književnoj studiji* o Anti Starčeviću, a kolik je udio Vodnikovog vlastitog truda i talenta, invencije, marljivosti kao i njegovih nakana – to ne znamo pouzdano još ni danas i valjat će istražiti shodno potrebama. Jer možda je ipak izvorna? Ili se možda može identificirati iste pozadinske impulse kao i kod Matoša?

Matoševa polemika oko Vodnikove *Antologije hrvatskih pripovjedača* nesretno je započela u vrijeme kad je Vodnikova *Povijest književnosti hrvatske* već bila završena i vjerojatno u tisku. Možda je to Matoš čak i znao kad je polemiku zaključio gorkim prizvukom aludirajući na to da je Vodnikovu raspravu objavilo *Hrvatsko kolo* Matice Hrvatske: »Svakako je karakterističnom, za razliku između Drechslerove pravedne 'naučnosti' i mog korum-

piranog 'impresionizma', činjenica da on štampa svoju 'studiju' o jednom radikalnom političaru, o A. Starčeviću u vrijeme kada ja ne mogu objelodaniti ni obične novele ... Uostalom – quos ego!«²² I nakon toga zar još možemo vjerovati da se (hrvatska!) povijest ne ponavlja?

Šegvićeva monografija o Starčeviću objavljena je 1911. godine, a tim povodom odmah izlazi praktično nenačmašivi Matošev esej o Starčeviću, dok je Vodnikova studija tiskana tek 1912. Vodnik kao »literaturu« spominje i Milana Šarića i Cherubina Šegvića, ali ne navodi, gotovo bismo rekli *prešućuje* A. G. Matoša, koji mu je, o tome nema dvojbe, bio inspiracijom. Matoš je dakle znao da ga je Vodnik prešutio, ne spomenuvši njegov esej u svojoj studiji, ali je pišući kritički o Vodniku bio spram njega suzdržljiv objekcijama uvažavajući ga kao historiografa: »U svakom slučaju je sastavljanje i tumačenje hrvatskih antologija isto tako teško kao i pisanje za hrvatske antologije, pa prema tome mučnom poslu nije dorastao dr B. Drechsler, kojemu inače svaka čast kao marljivom čovjeku, novom Matičinom tajniku i historičaru, upravo bibliografu literarnom.«²³

S tom nesretnom *bibliografijom* ni hrvatska književnost, ni Starčević kao ni Matoš nemaju sreće. Matoš je, naime, odmah po izlasku Šegvićeve knjige napisao: »Šteta što u djelu nema potpune bibliografije Starčevićevih djela.«²⁴ Vodnik se nije ni trudio da uopće sastavi bilo kakvu bibliografiju kao prilog svojoj »književnoj studiji iz doba apsolutizma Bachova« što baš nije pohvalno za jednog znanstvenika i sveučilišnog profesora, kao što nije pohvalno da podnaslov njegove studije glasi tako kako glasi, jer njegova studija nije »iz doba apsolutizma« nego u najboljem slučaju »o vremenu (o dobu) apsolutizma Bachova«. Ili o ljudima, o događajima i pojavama *iz, za* ili *u* vrijeme apsolutizma Bachova. Nu, bibliografije kompletne Starčevićevih tekstova kao i tekstova o Starčeviću, nažalost su do danas, do svršetka 20. stoljeća, do početka trećeg milenija – nemamo. Dakle nemamo ni tzv. primarne kao što nemamo ni valjane sekundarne bibliografije, to jest bibliografije o Anti Starčeviću. Elem, Hrvatska i Hrvati nemaju doručene bibliografije o čovjeku koji s pravom nosi naziv pater patriae, otac domovine. Nema potpune bibliografije ni o književnom, a s obzirom na istraživanja u novije vrijeme ni o filozofijskom opusu, da i ne govorimo o političkom. Unatoč korisne, ali u mnogom nepouzdanje i neprihvatljive monografije o pravaštvu Mirjane Gross, da nema one primarne bibliografije koju je svojedobno Blaž Jurišić načinio za knjigu *Izabrani spisi* (Zagreb, 1943.) i koju se bezočno samo uvijek iznova »selektivno« prepisuje, s tim bi

²² Matoš, Antun Gustav, »Olcum eprdidisti (De Drexleris et quibusdam aliis).« *Savremenik*, Zagreb, CVIII/1913., travanj, broj 4, str. 265–267. – Prema AGM, SD, 1973., knj. XIV, str. 193.

²³ Matoš, Antun Gustav, »Antologija hrvatskih pripovjedača«, *Savremenik*, Zagreb VIII/1913., broj 1–2, str. 66–68 i 129–132; citirano prema AGM, SD, 1973., knj. VII, str. 220.

²⁴ Matoš, Antun Gustav, »Dr Ante Starčević«, *Hrvatska sloboda*, Zagreb IV/1911., broj 4343, 20–21. II–1911 str. 1–2. Citirano prema SD, 1973., knj. VII, str. 124.

aspektom bibliografskim stajali sramotno. Međutim, intencije B. Jurišića u odnosu na Vodnika ne bijahu primarno književnopovijesne, a ni estetičke. Pa iako se ipak o Starčeviću kao književniku, pjesniku, prozaiku, piscu drama, satira i eseja, pisalo ne baš malo i poslije Šarića, Šegvića, Matoša i Vodnika, to svejedno s obzirom kako stvari stoje ne treba uskoro očekivati potpunijih bibliografija kao nužne nadopune Branku Vodniku i Blažu Jurišiću, ni primarnih ni sekundarnih. Sve se novije »priručne« bibliografije donose svagda u arbitriranom »izboru«, s nejasnim kriterijima, budući da se kod nas još misli kako književni rad Starčevićev nije nešto, što se baš razumije samo po sebi. I svršetkom 20. stoljeća sa zaprepaštenjem u akademskom i akademijskom horizontu bespogovorno moramo čitati kao »činjenicu« da se Starčević književnik tek treba *dokazivati*, ako se to uopće može i ako se mora! Uz to, kao nešto »normalno« u Hrvatskoj se održava institucija osobnog prava na olimpski pravorijek što je »važnija« bibliografija; »pravorijek« o mnogim važnim, sudbonosnim, povijesnim stvarima i osobama, pa eto i o Starčeviću.

Uzalud je, izgleda, još 1985. objavljena »studija o stekliškoj estetici Ante Starčevića« pod naslovom *Interferencija tradicije i moderniteta* kojoj se toliko – nažalost pred samu smrt – radovao tadašnji glavni urednik časopisa *Forum*, književnik i akademik Marijan Matković, jer je to smatrao dragocjenom predradnjom za nikad objavljenu knjigu *Ante Starčević, Ante Radić i Stjepan Radić* koja mu je redakcijski dodijeljena s velikim, dvadesetljetnim zakašnjenjem u nedovršenoj ediciji PSHK (Pet stoljeća hrvatske književnosti). Pa valjda nitko neće tvrditi da Marijan Matković nije znao za Vodnikovu »književnu studiju«! Matkovićevi radovi na toj knjizi bili su već znatno poodmakli jer je s ponosom i pomalo s aurom tajnovitosti autoru ovih redaka spominjao neka svoja vlastita otkrića. No što je stvarno i koliko bilo već dovršeno javnosti je ostalo nepoznato jer je ostala nepoznata Matkovićeva ostavština. Slučaj Starčevića u biblioteci Pet stoljeća hrvatske književnosti ne spominje nijedno od ne malog broja više manje u novije vrijeme samo reprintiranih izdanja dosad poznatih Starčevićevih spisa, čak bez uvažavanja ili barem doticanja problema što ih je otvorio Vodnik. Zato je poslije smrću prekinutog Matkovićevog posla, nakon svojedobnih tekstova S. Šimića, M. Krležu, A. Barca, D. Žanka i drugih opet bilo potrebno o Starčevićevoj literarnoj komponenti progovoriti otvoreno i jasno, definitivno pod nedvosmislenim naslovom *Ante Starčević i književnost* – premda ni to, makar sa skromnim, ali odlučnim namjerama i već apsolviranim argumentima, nije uvaženo čak ni u formi registracije puke bibliografske jedinice prilog kao »dokazu« da je Starčević bio i književnik, i to ne samo »iz doba apsolutizma Bachova«, nego tijekom cijelog života, više-manje u cijelom svojem opusu²⁵.

²⁵ Posavac, Zlatko, »Ante Starčević i književnost«, *Glasnik HDZ*, Zagreb, 7. XII. 1990. – 14. XII. 1990., (u dva nastavka) brojevi 32 i 33. Kao istraživačku potvrdu za navedenu tvrdnju o velikom broju nepoznatih zanemarenih ili »zaboravljenih« i svakako široj publici nedostupnih

4.

Na kraju, za naše vrijeme koje nije na izmaku kao naše stoljeće, valja zaključno i sumativno kritički reći koliko je važna, možda i najvažnija, među monografskim radovima Branka Vodnika njegova »književna« studija o Starčeviću: u pozitivnom i negativnom smislu. S jedne strane ona je potpomagala i osiguravala »znanstveno utemeljeno« živ interes te važan rad na osvještavanju i razumijevanju kako riječi tako i Starčevićeve misli; ali s druge strane Vodnikova je studija u mnogo čemu smetala ili bacala sjenu na buduće putove tamo gdje nije slijedila, odnosno gdje nije ispunila Matoševu inspiraciju i Matošev kritički poticaj. Na duge pruge, utječući čak vjerojatno i na Jurišića (na Horvata i Hanžekovića sigurno) onemogućila je inovativna interpretativna obogaćenja kao i razlozan kritički pristup. Matoš je međutim kritički jasno istaknuo dimenzije u kojima je Starčević cijenio »rimski ljudski ideal i humanizam« ukorivši ga što »preziraše grčku kulturu« te dodajući itekako važnu objekciju: »kao pravi stoik i etičar precjenjivaše moć morala u politici, okrutnoj igri interesa, podcjenjujući moć i ulogu novca i ekonomskih sila u vremenu kada te sile stvoriše socijalizam i socijalnu, nenacionalnu politiku«. Matoš je otvorio time temu povijesti, te *povijesnosti* kao problema *slobode* koja kategorijalno i zbiljski čini srž Starčevićevog svjetonazora i životnog djela. O tome Vodnik nije progovorio ni slova, pa je Matoš također bio prvi, a i među rijetkima, koji je za Starčevića rekao: »Njemce je nepravедno omalovažavao kao i metafiziku njihovu« i mi doista možemo samo žaliti da Starčević kao mislilac povijesti nije temeljitije s uvažavanjem poznao njemačku, navlastito Hegelovu filozofiju i ono što je bio njen misaoni, nu i zbiljski posljedak²⁶. Zato u

tekstova Starčevićevih što ih je pisao do u duboku starost, zapravo do kraja života vidjeti još jednom već citirane navode dra Pavca Barišića za knjigu, ovdje spomenute bilješkom 17. Uz isti komentar.

²⁶ O Matoševom prevažnom prigovoru Starčevićevom apriorno negativnom stavu spram Nijemaca i posebice njemačke filozofije i metafizike vidjeti Matoš, Antun Gustav, »Dr Ante Starčević«, *Hrvatska sloboda*, Zagreb, 1911., podaci kao naprijed u bilješkama 20 i 24; ovdje citirano prema AGM, SD, 1973., knj. VII, str. 125. S obzirom da nakon obnove hrvatskog sveučilišta u Zagrebu 1874. zasigurno klasični njemački idealizam u Hrvatskoj više nije bio nepoznanicom, ako nikako drugačije, a ono zaslugom prof. Franje pl. Markovića i dra Gjura Arnolda, to svejednako vrijedi posebno napomenuti neke specifičnosti odnosno neke važne historiografske pojedinosti. I tamo, naime, gdje možemo pokazati da je Starčević ipak poznao Hegela – očito vjerojatno iz druge ruke – nije afirmativno kritički pridavao pozitivnu važnost njegovoj misli. Starčević je u tome zapravo protiv svoje volje podlegao abertivnoj situaciji u k. u. k. Monarhiji, odnosno Beču 19. stoljeća gdje se nije poznavalo ili se oficijelno odbijalo i čak suzbijalo filozofiju njemačkog klasičnog idealizma. Starčević kao i drugi mu suvremenici, a nažalost, gotovo i cjelokupna hrvatska historiografija, politička i kulturološka, pod pojam »njemačko« nerazlučeno kulturno-politički vezuje (ili čak identificira) k. u. k. njemačko jezično područje s autentičnom njemačkom kulturom i filozofijom, trpajući sve na vrlo sumnjiv način pod pojam »germanizacije«. Kako distanca spram važnosti Hegela čak i u obrazovanim (stručnim) krugovima ponovno raste uz jednostrane ili promašene interpretacije dužnost nam je upozoriti na jedno, na svu sreću, suprotno suvremeno mišljenje u Hrvatskoj

svemu u čem je Vodnik, ne imajući sluha za Matoša, bio prekratak, Matoš nadživljuje Vodnika ne samo literarno, nego i s obzirom na objekcije o filozofiji, ne navlastito na zadaće koje nije ispunila Vodnikova studija, a o kojima govori zaključni Matošev stav: Starčevićev »stil spaja najveću plastičnost sa najapstraktnijom misaonošću, najviše stvarnosti u najmanje riječi, podsjećajući u *Pismima Mađarolcah* na čuvena Juniusova *Pisma*, na sjajne napadaje J. P. Couriera i na snagu Lutherovu. Sada nam je evo poznat Stari kao političar, ali o Starome kao učenjaku, o Starome kao pravom satiriku, moralistu i literatu hrvatskome treba još napisati – ne jednu knjigu!«²⁷. Ukoliko se išta u ovom kompleksu može i treba *dokazivati*, onda se može pokazati, kako su stvari tekle prema Matoševu putokazu koji još uvijek ne baš manjim dijelom ostaje otvorenom zadaćom.

Ako se pričimilo s ističanjem Vodnikove »književne studije iz doba apsolutizma Bachova« da ona treba dati legitimitet književnom stvaranju Starčevićevom ipak je uz pozitivan doprinos i uz uvažavanje Vodnikovog spisa stvar bila nešto drugačija: legitimitet Vodnikov rad zadobiva Matoševom inspiracijom i stupnjem afirmacije »teme« proučavanja.

Posebnom ostaje ipak vlastita zasluga Vodnikova što je pišući o Starčeviću pokazao i čak bez eksplicitne tvrdnje ujedno negirao frazu kako je desetljeće Bachovog apsolutizma zbog političkih prilika bilo u kulturološkom pogledu prazno razdoblje. Doduše, ni o tom razdoblju nije pisao jedino Vodnik, ali pišući o Starčeviću Vodnik je u svom faktografskom pozitivizmu po svemu sudeći također i u ovom pogledu, suprotno vlastitoj nakani,

koje se ne može zobići tek odmahivanjem ruke: »Nema do danas knjige koja bi prevladala Hegela! I mi se duhovno doista nalazimo u istoj posthegelovskoj situaciji... Bez pravog razumijevanja cjeline Hegelova mišljenja nema jasnog pravca kuda idemo... tu se ne radi samo o razumijevanju, o interpretaciji teksta – radi se o zbilji života u kojoj se nalazimo.« »Zato smatramo da samo radikalna kritika Hegelove filozofije povijesti kao središta njegova sustava može biti odskočna daska za ono što nazivamo povijesnim mišljenjem«; Vanja Sutlić, *Uvod u povijesno mišljenje*, Zagreb, 1994., str. 132 (predavanja iz 1980./81. djelomično redigiran 1984./85.). – Sutlića će teško naša tj. hrvatska »trećojanuarska« politika moći optužiti za »povjesničarenje« i »povjesničarski tuđmanizam« zato što *povijest* kao svoju bitnu filozofijsku preokupaciju nije zajedno s neobrazovanim nekultiviranim brbljavcima bacio preko palube, proglasivši je »znanost« o prošlosti (1), retrogradnim gledanjem samo u »prošlost« ili čak kao »prošlost« samu. – A kako se na samom svršetku 20. stoljeća tj. početkom trećeg europskog novovjekog milenija osjeća fizička tendencija eliminiranja pitanja nacionalnosti, a u Hrvatskoj Starčevića kvalifikacijom da pripada romantici 19. stoljeća, treba podsjetiti da Hegel počimjući svoja predavanja iz *Povijesti filozofije* u Heidelbergu tvrdi kako je »nacionalnost... osnov svega stvaralačkog života«. Hegelu se, doduše, može prigovoriti da je idealist, ali već teže da je »romantičar« i fantast, premda je navedenu tezu izrekao davne 1816. godine. Ali nacionalnost i nacionalizam nije literarna preokupacija ili pasatističko nastroj enje, politički pathos ili još gore puka negativnost, nego napraviu ozbiljan filozofijski problem i otvoreno pitanje zapadnoeuropske kulture i tvrde političke zbilje na pragu trećeg novovjekog milenija.

²⁷ Op. cit., l. c. kao na početku bilješke 26; ovdje SD, 1973., knj. VII, str. 125–126. Neki Matoševi apeli imaju svoje ispunjenje u formi posebnih studija, no na neke od njih nema odgovora do danas, a koliko su transparentne suvremene istraživačke i literarne potencije neće ih biti ni u dogledno vrijeme. Dakako da bismo bili sretniji kada se ne bi obistnila ova tamna slutnja lišena optimizma.

upozorio kako su se u tom »oskudnom vremenu« i dobu osrednjosti dogodile i neke važne stvari; izuzetno važne, čak sudbonosne; velike. Jedna od njih je Starčevićovo započinjanje polemike s Vukom Stefanovićem Karađićem, (Vodnik je nije prešutio), koja, prevažna u filološkom pogledu, otkriva ujedno svu dubinu za Hrvate mnogo šireg i ne samo literarnog, filološkog, teorijskog ili školički filozofijskog nego dalekosežno kompleksnog problema povijesne zbilje.

Vodnikov tekst se nije upuštao u problem objavljivanja Starčevićevih tekstova; no njegova je inicijalna pozicija indirektno za nas instruktivna budući da je poslije Blaž Jurišićevih *Izabranih spisa* iz 1943. došlo samo tu i tamo do stanovitih, ali ne baš opsežnih pomaka. A bez kompletne primarne i sekundarne bibliografije i bez pristupačnih i pouzdano atribuiranih tekstova nema mogućnosti za daljnje ozbiljne istinski kritičke pristupe Starčevićevom kako pisanom tako i živom životnom povijesnom političkom djelu. Starčević nije Hegel, ali za Starčevića vrijedi mutatis mutandis ono što je Vanja Sutlić tvrdio za Hegela: to nije naprosto jedan između autora hrvatskog 19. stoljeća i nije riječ tek o načinu »čitanja« njegovih tekstova. Suprotno takvoj spoznaji već sad je u hrvatskoj historiografiji nazočna opasnost da nas se u tom pogledu povijesno gurne ispod korektnog pozitivizma jednog Antuna Barca, Vodnikovog učenika i nasljednika, a još više ispod ingeniozne lucidnosti no i kritičnosti jednog A. G. Matoša. A to je daleko više od opasnosti puke školičke katedarske ili »medijsko« novinarske sterilnosti – jednako moćnih i u negativitetu.

Ostaje napokon još pitanje tzv. europskog konteksta ili kako se to jednostavnije kadgod kaže – komparatistički (komparativistički!) sinkronih relacija i uspostave kronoloških sinkretičkih »tablica« koje su vrlo korisne, potrebne i čak katkada baš nezaobilazne. Ali ako se primjene mehanički takvi postupci »nepodnošljivom lakoćom« često vode do slavodobitnih »istraživačkih« uspjeha, no nerijetko, nije nepoznato, do poraznih, ali jednako tako praznih rezultata. Pukom usporedbom datuma, te veličine i visine pojedinih dometa primjerice kulturâ velikih i malih nacija može voditi u splet notornih nesporezuma. Zabluda, pa mistifikacija. Važi to jednako za književnost kao i za sve umjetnosti, no dakako i za filozofiju. U pogledu razaznavanja »europskog konteksta« valja pretpostavljati, naime, nasuprot prethodno spomenutom metodološkom primitivizmu uvid u povijesnost povijesti, koja je, na svoj način kao mnogim važnim svjetskim autorima, bila jedna od fundamentalnih preokupacija Starčevićevih. Hegel je već bio dva desetljeća mrtav kada Starčević – od kojeg do nas nije dopro ni jedan (sačuvani!) filozofijski traktat, (znamo za izgubljeni rukopis *Etike*) – započinje svoje prve filozofijske korake; pa i u oblikovanju svoje osebujne filozofije povijesti²⁸. A tek nas je na izmaku

²⁸ O Starčevićevom shvaćanju filozofije povijesti vidjeti »Dodatak« pod naslovom »Arnoldova estetika i hrvatska filozofija povijesti 19. stoljeća« u knjizi Zlatko Posavac, *Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne*, Biblioteka Filozofska istraživanja, knjiga 102, Zagreb, 1996., str. 329–352.

razdoblja tzv. Hrvatske Moderne (1890.–1910.) A. G. Matoš, koji je »školo-
lovan« na francuskoj literaturi (!), upozorio kako se i koliko Starčević
ogriješio insuficijencijom spram za nas i onda i danas važne ne tek »beč-
ke«, nego upravo njemačke filozofije. Zato je Vodnikova književna studija
o Anti Starčeviću zajedno s od Vodnika prešućenom, no identificiranom
podlogom Matoševog lucidnog eseja, paradigmatičko mjesto kako pitanja
europskog konteksta nisu naprosto stvari mehaničkih usporedbi kao ni
pervertiranih »identifikacija« »utjecaja« (o čemu dakako treba voditi raču-
na), nego su to pitanja *povijesnog razumijevanja* i »povijesnog mišljenja«,
razumijevanja povijesti u suočavanju s egzistencijalnim i esencijalnim, sa
sudbonosnim; sa smislom ili besmisлом, ili, suvremenim rječnikom iskaza-
no, riječ je o pitanjima koja traže adekvatne metodologije, a prije svega
tzv. hermeneutički pristup. Na temi Starčević kroz prizmu relacije Vodni-
kove studije i Matoševog eseja moguće je omjeriti koliko je tomu dorasla
hrvatska književna historiografija: književna, no tiče se to također svih dru-
gih umjetnosti zajedno – istaknimo to zaključno još jednom – s općom po-
litičkom i filozofijskom historiografijom ukoliko se želi autentično progno-
zoriti kroz perspektive i retrospektive samog izmaka 20. stoljeća.

VODNIKOVA »KNJIŽEVNA STUDIJA« O ANTI STARČEVIĆU

Sažetak

Kao što Vodnikova *Povijest hrvatske književnosti* zauzima posebno i ključno
mjesto u hrvatskoj književnoj historiografiji, ali ne samo u njoj i samo za nju, tako i
rasprava o Anti Starčeviću koja ima karakterističan podnaslov *književna studija iz
doba apsolutizma Bachova* predstavlja upravo zbog svoje sažete oštine zapažanja
možda jedan od najviših dometa Vodnikovog znanstvenog djelovanja. Ne upušta-
jući se u ekstenzivnije razmatranje metodologije koju Vodnik primjenjuje u svojim
radovima (što zavrjeđuje i zahtijeva da bude predmet specijalističke analize, gene-
ralno), nužno je konstatirati kako Vodnikova mala monografija o Starčeviću osim
temeljne funkcije da je nezaobilazno dalekosežna »književna studija« unutar novije
povijesti hrvatske književnosti i njene historiografije, ona ima – uz Šegvićevu mo-
nografiju – šire i dublje, fundamentalnije značenje u strukturi cjelokupne povijesti
hrvatske kulture. Između ostalog ona upozorava na relevantnost Ante Starčevića
za hrvatsku filozofiju i estetiku, a demonstrira kako Ante Starčevića valja vidjeti i
kao književnika (po Vodniku samo u ranijoj životnoj dobi).

Možda je baš osebujan način pristupa u obradbi književnog portreta Ante
Starčevića utjecao na neke neporecive vrline njegovog učenika i nasljednika Antu-
na Barca. No čini se da ni afirmativni otkrivalački rezultati autoriteta kakvima
danas smijemo smatrati Vodnika i Barca u okvirima njihove pozitivističke metodo-
logije, nisu – i pored svog vidnog odjeka – postigli da se hrvatska književna povijest
spram Starčevićevog opusa odnosi korektno; nažalost, čak ni bibliografski. Upravo
s tog razloga valja upozoriti da je Vodnikovo razmatranje o Starčeviću više od
»obične književne studije«, premda i u toj svojoj primarnoj nakani (učiniti Starče-
vića poznatim ne samo kao političara, nego i priznatim originalnim književnikom)

ostaje trajno nemimolaznom čak i kad znamo da nisu ni dostatne ni održive neke Vodnikove tvrdnje i kada znamo da svoju pravu vrijednost Vodnikova studija duuguje izvornom eseju A. G. Matoša. A pitanje cjeline Starčevićovog opusa i u pogledu tekstova i s obzirom na potpunu primarnu i sekundarnu bibliografiju, zajedno s vrijednosnim prosudbama i nakon dosadašnjih afirmacija (i nerijetkih prešućivanja i negacija) ostaje otvorenim.

VODNIK'S »LITERARY STUDY« ON ANTE STARČEVIĆ

Summary

Just like Vodnik's *History of Croatian Literature (Povijest hrvatske književnosti)* holds a special and significant place in Croatian literary historiography, and not only in it and only for it, in the same way the discussion on Ante Starčević which has a characteristic subheading *Literary Study from the time of Bach's Absolutism (Književna studija iz doba apsolutizma Bachova)* due to its acute perception, represents one of Vodnik's highest achievements in scientific activity. Not going into too much detail on the observation of the methodology which Vodnik applies in his work (which in general deserves and demands to be the topic of special analysis), it is necessary to note that Vodnik's small monography on Starčević besides having the main function to be unavoidably extensive »literary study« within the newer history of Croatian literature and its historiography, has along with Šegvić's monography, wider and deeper fundamental meaning in the structure of the entire history of Croatian culture. Among other things, it warns on the relevance of Ante Starčević in Croatian philosophy and aesthetics and demonstrates how Ante Starčević should also be perceived as a literary writer (only in his earlier years, according to Vodnik).

Perhaps the specific approach in dealing with the literary portrait of Ante Starčević influenced undeniable virtues of his student and heir Antun Barac. However, it seems that not even affirmative, revealing results of authority which we consider Vodnik and Barac to be today, have not-despite its apparent echo achieved that Croatian literary history, concerning Starčević's work, refers to it correctly, unfortunately not even biographically. This is exactly why we should be warned that Vodnik's observation of Starčević is more than just »ordinary« literary study. Although even in its primary concern (to make Starčević famous, not only as a politician but also as an acknowledged author) it remains unavoidable even if we know that Vodnik's statements are not sufficient and when we know that it owes its true value to A. G. Matoš's authentic essay. The question of the wholeness of Starčević's work even concerning the texts and the complete primary and secondary bibliography, together with the value judgments and after the latest affirmations (and frequent negations and overlooks) still remains open.

Dr. Ante Starčević
BRANKO DRECHSLER
Dr. ANTE STARČEVIĆ

KNJIŽEVNA STUDIJA IZ DOBA APSOLUTIZMA BACHOVA.

PREŠAMPANO IZ „HRVATSKOGA KOLA“, KNJ. VII.

ZAGREB
TISAK DIJONIČKE TISKARE
1912.

Knjiga *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova* Branka Vodnika sadrži sljedeća poglavlja: I. Đakovanje, II. Književni prvenci, III. Filozofske kozerije, IV. Književna kritika i polemika, V. Starčević kao dramatik, VI. Ante Starčević i Matica ilirska, VIII. Starčevićeva »Rečoslovnica«.

Vinko Brešić

Vodnikova redakcija pjesama Jagode Brlić

Prethodno priopćenje

UDK 886.2.09.

886.2-1

Među trima književnicama našega romantizma književna povijest neizostavno, a ponekad s određenom dozom nejasnoga favoriziranja, predstavlja Mariju Agatu Brlić (Slavonski Brod, 5. II. 1824. – Zagreb, 15. IV. 1897.), kćer uglednoga trgovca i ilirskog preporoditelja Ignjata Alojzija Brlića, odnosno sestru pisca, publicista i političkoga *enfant terrible* Andrije Torkvata Brlića. Štoviše, Marija Agata poznatija je upravo po svojem književnome pseudonimu – kao Jagoda Brlić. Ne samo književnopovijesni pregledi već i svi naši leksikoni i enciklopedije uz ovo ime uredno dodaju podatke kako je ova ilirska pjesnikinja prvu pjesmu objavila 1842. u *Kolu*, potom da je objavljivala u *Danici* i *Zori Dalmatinskoj*, a ugledni Šenoa da ju je čak uvrstio u svoju antologiju, čime joj je priznat povlašten status u prošlostoljetnome našem pjesništvu.

Međutim, tijekom svojega života priznata pjesnikinja nije objavila knjige, već će se to dogoditi 22 godine nakon njezine smrti.

Prema svemu sudeći, prvo je Hugo Badalić nakon Jagodine smrti 1897. kanio sabrati te objaviti Jagodine pjesme, ali je ubrzo i Badalić umro (1900.), pa je rukopis ostao neobjavljen. Proći će dva desetljeća kada, napokon, prema Jagodinoj pjesničkoj ostavštini književni povjesničar i kritičar Branko Vodnik (1829.–1926.) napravi izbor te ga »stampa kao rukopis« (*Pjesme*) u Zagrebu 1919. godine.

U izbor su ušle 34 pjesme, a sam izbor popraćen je Vodnikovim predgovorom. U njemu se prvo govori o ženama u ilirizmu koje zbog svojega društvenoga statusa »nijesu nikako bile dorasle za književni rad«. Vodnik potom uz Dragojlu Jarnević i Anu Vidović ističe Jagodu Brlić te, nakon relativno opširnoga tumačenja bratske ljubavi između Jagode i malo mlađega brata joj Andrije, iznosi šture, ali općepoznate podatke – između ostalih i taj kako se pojavila u *Kolu*, poslije je »susrećemo u Gajevoj *Danici*, a kasnije i u *Zori Dalmatinskoj*«, da je pjevala »kao svi preporodni pjesnici: o domovini i o ljubavi«, da se nakon prvih ugladenih pjesama »koje ne zaostaju mimalo za pjesmama prosječnih ilirskih pjesnika« očekivalo »da će se u zrelije doba mlada pjesnikinja lijepo razviti«, međutim, »koliko znamo« – dodaje Vodnik – »ona se poslije nije nigdje javila ni jednom pjes-

mom«, a tek po starost ona se »vraća k poeziji«: »piše pjesme: općeno refleksivne i rodoljubne i idilske, a od te poezije, sačuvane u rukopisu, pripoćuje se u našoj zbirci samo ono, što je bolje i dotjeranije«.

Napokon, u trećem, završnome dijelu svojeg predgovora Vodnik ocjenjuje Jagodine pjesme, i to posredno, tj. tako što citira Hranilovića koji je rukopis pročitao, te ga vratio porodici »s ovim lijepim riječima« – očito s napisanom ocjenom, kojom Vodnikov predgovor završava.¹

U Akademijinome Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe čuva se rukopis Jagodinih pjesama u kojemu su posebno složene i numerirane one pjesme koje je Vodnik izabrao za objaviti. Od 34 u zbirku uvrštene pjesme sačuvano je njih 29 u autoričinu rukopisu. Prva njezina pjesma *Čekanje* ovdje je u Vodnikovu prijepisu, dok rukopisa ili prijepisa ostale četiri pjesme nema. Kako se radi o pjesmama koje su bile već objavljene, Vodnik ih je po svemu sudeći otuda i unio u zbirku, a izvor im uredno naveo na kraju pjesme.

I baš je tu prvo sporno mjesto!

Naime, radi se o pjesmama koje su objavljene u *Danici* 1842. i 1843., zborniku *Slava ljepote* 1843., i u *Zori Dalmatinskoj* 1845. Jedino je pjesma u spomenutom zborniku pod Jagodinim imenom, a ostale tri su pod imenom njezinoga brata Andrije. Međutim sva dosadašnja literatura, dakle i prije i nakon Vodnika, sve četiri ove pjesme pripisuje Jagodi, a Vodnik ih je kao Jagodine i uvrstio u *Pjesme* 1919.

Poneka mišljenja kako se Jagoda zapravo skrivala iza bratova imena nemaju nikakva dokaza, štoviše, prema dnevničkim zapisima njihova oca, Ignjata Alojzija, moglo bi se prije dokazati obrnuto. Ostavljajući to zasad izvan diskusije, osim što valja ustvrditi da po svojim značajkama sporne pjesme jedva i po čemu mogu biti Jagodine, ostaje činjenica da Vodnik ili za ovaj podatak nije znao ili je znao nešto što nitko drugi nije znao a o tome nije ostavio nikakva traga.²

¹ Cit. prema: Jagoda Brlić, *Pjesme*, Zagreb, 1919.

² Ovdje ćemo se zasad ograničiti samo na Vodnikove tvrdnje da se Jagoda »u književnosti javila prije svoga brata«, misleći na pjesmu *Čekanje* u Vrazovu *Kolu*, te da je »poslije toga još iste godine susrećemo u Gajevoj *Danici* a kasnije i u *Zori Dalmatinskoj*«, tj. na sljedeće činjenice:

1. Jagodina pjesma *Čekanje* objavljena je u 1. knjizi *Kola* koja je izašla u svibnju 1842., a Jagodin brat Andrija Torkvat Brlić prvu svoju pjesmu *Pozdrav Danici* objavio je u *Danici* br. 7 od 12. veljače 1842., dakle, tri mjeseca prije sestrine pjesme.

2. Obje pjesme *Molba na slogu* i *Molba na Ladu* u *Danici* 23. srpnja 1842., odnosno 18. veljače 1843. potpisna su imenom: *Andrija Torkvat B**, *Brodjanin*. Ne zna se na temelju čega ove pjesme Vodnik pripisuje Andrijinom sestri.

3. U *Zori Dalmatinskoj* 24. studenoga 1845. objavljene su »Pěsni gosp. Andrie Torkvata Brodjanina«: *Ljubica*, *Hram ljubavi*, *San i istina*. Ne zna se na temelju čega Vodnik drugu pjesmu, *Hram ljubavi*, pripisuje Jagodi, a ne i ostale dvije! To se na svoj način pita i Ivica Matičević u svojem članku »Pisci iz Slavonije u *Zori Dalmatinskoj*« (*Zadarska smotra*, br. 3–4, 1995., str. 358–359!), iako posredno kao da pristaje na »teoriju« o Andrijinom *Hramu ljubavi* kao o

Malo je vjerojatno da Vodnik nije pregledao ne samo *Kolo*, već i *Danicu* i *Zoru* – ako nikada, a ono barem dok je priređivao kritičko izdanje Preradovićevih djela. Međutim, nije nemoguće da Vodnik jednostavno na to nije obraćao pažnju, već se poveo za važećim ocjenama, te ih mehanički preuzeo, kao što je mehanički preuzeo i Hranilovićevu recenziju.

Drugo sporno mjesto jesu Vodnikovi radovi na Jagodinim uvrštenim pjesmama.

Od 30 Jagodinih uvrštenih pjesama nema nijedne na kojoj njihov priređivač nije intervenirao. Te se intervencije kreću od načelnih do pojedinačnih, tj. od razine zbirke, do razine pojedinačne pjesme. Na prvoj sve stihove Vodnik započinje velikim slovom, iako se pjesnikinja drži ortografskoga načela, pjesme bez naslova Vodnik naslovljuje prema prvome stihu ili njegovu dijelu, a sasvim poštuje ciklusnu organizaciju autoričina rukopisa.

Na razini pojedinačnih pjesama Vodnik najčešće mijenja pojedine leksičke oblike bilo zbog jezičnih, bilo zbog stilskih razloga. Zanimajući ovaj čas brojne autovršne oblike koji su očito plod pukoga neznanja, odnosno skromnoga obrazovanja, izdvajaju se tri tipične Vodnikove intervencije koje bitno utječu na autonomnost pjesme kao autorske umjetničke činjenice: *redukcija* (sažimanje), *transformacija* (preoblikovanje) i *redistribucija* (preraspodjela) elemenata pjesničke strukture. Naime:

1. Polovicu pjesama Vodnik skraćuje, odnosno ispušta dio pjesmovne strukture, a najčešće mjesto toga skraćivanja je kraj pjesme.
2. U većini pjesama Vodnik zamjenjuje jednu ili više riječi drugom, u mnogim pjesmama jedan ili više stihova novim, a nerijetko više stihova »sažimlje« u jedan.
3. U mnogim pjesmama Vodnik mijenja raspored riječi ili poredak stihova.

U prvome slučaju redukcija nastupa na onome mjestu koje u kompoziciji lirske pjesme slovi kao jako mjesto, odnosno gdje se najčešće pojavljuje tzv. lirska poanta.

U drugome preoblike – od leksičkih do stihovnih – pogađaju prvo razinu jezične strukture pjesme, a potom i samu književnu strukturu, odnosno sloj zvuka, sloj značenja i sloj smisla.

U trećem, preraspodjelom elemenata jezične ili književne strukture, Vodnik mijenja odnose unutar tih elemenata, a time i opću strukturu lirske pjesme.

jednoj od »boljih sestriinih pjesama«: čini se da je Matičević ovdje popustio pred dosadašnjom literaturom o ovoj pjesnikinji, pa tako i on navodi onu famoznu, a sasvim netočnu rečenicu da Jagoda svoje pjesme »do 1848. godine piše i objavljuje u raznim preporodnim časopisima«. No, zato Dunja Detoni-Dujmić, koja se upustila i u stilsko provjeravanje Jagodinih pjesama i koja također ističe Vodnikovo »iznenađujuće radikalno interveniranje« u Jagodin rukopis, spomenuh »teoriju« i ne spominje, te sporne pjesme niti ne razmatra (usp. Dunja Detoni-Dujmić: *Ljepa polovica književnosti*, Zagreb, 1998., str. 87-93).

Za ilustraciju evo nekoliko primjera:

1. U pjesmi *Sve prolazi na ovome svijetu* Jagodin redaktor dio stiha *pokršit će se mijenja u mora skršit se*, a oblik *doživiti* u *doživjeti* – dakle, ne u *doživjeti* kako bi se to s obzirom na i u ovoj pjesmi nazočni (inače česti) oblik *sviet* moglo očekivati, potom:

Jagoda

*Kad naš narod jako pane
dodje pomoć nam,
podigne se, te postane
gospodar si sam.*

Vodnik

*Kad naš narod jako pane
doč'će pomoć nam;
Dignut će se, da postane
Gospodar si sam.*

2. U pjesmi *Od onoga, što sam snila* od 14 stihova ostalo ih je 10 u novome rasporedu prema redaktorovoj napomeni: »Složiti stihove po brojevima 1–10«:

Jagoda

*1 Od onoga što sam snila
2 nisam puno doživila.
3 Ljubav mladu zakopala,
4 uz mog oca vjerno stala;
5 tješila se sve u radu
6 da sestra i braća ne padu.
7 Smrt nam rano majku uze –
8 zalud žalost – zalud suza!
9 Dužnost bi mi da tješit,
10 biednom radeć da uspješit
11 I odklonit kućnu biedu
12 bolji dani dok se vide.
13 I pjevanju bio kraj,
14 prem u pjesmi nadjoj raj.*

Vodnik

*1 Od onoga što sam snila,
2 Nisam puno doživila.
7 Smrt nam rano majku uze –
8 Zalud žalost – zalud suza!
3 Ljubav mladu zakopala,
4 Uz mog oca vjerno stala;
5 Tješila se sve u radu
6 Za sestru i braću mladu.
13 I pjevanju bio kraj,
14 Prem u pjesmi nadjoj raj.*

Uz ovu pjesmu dovoljno je upozoriti da je izmijenjeni poredak motiva (u tekstu istaknuti!) bitno poremetio ne samo autobiografsku matricu zbivanja u autoričinu životu već i impliciranu hijerarhiju prema kojoj je mlada pjesnikinja na prvo mjesto stavila svoju neuslišenu ljubav, potom majčinu smrt, koja doista dolazi poslije, u doba Jagodina već ljubavnoga razočaranja.³

³ O ovome najbolje svjedoči korespondencija između oca i brata joj Andrije, usp. Ignjat Alojzije Brlić, *Pisma sinu Andriji Torkvatu*, I–II, Zagreb, 1942.

3. Napokon, pjesma *U Bukovcu*:

Jagoda

*Ovd boravak mi je mio
kao života moga dio;
ovd najdo boli lieka
srca tugam prevelika
u predjelu i naravi
brže tuga me ostavi;
da, i rad mi ovdje godi,
koji uvijek dobru vodi
nek osta spomen sinu:
liepa polja, dobra vina;
nek pokaže ovaj sad
stare majke mili rad!*

Vodnik

*Tu boravak mi je mio
Ko života moga dio
Tu ja nadjoh lieka boli,
Srce tugam da odoli;

Da, i rad mi ovdje godi,
Koji uvijek dobru vodi.
To nek spomen sinu bude,
Kada mene već ne bude;
Nek pokaže ovaj sad
Stare majke mili rad!*

Koje su implikacije ovakvih Vodnikovih postupaka?

Mnogi Vodnikovi zahvati u Jagodine pjesme bitno ne mijenjaju status njezinih pjesama kao estetskih uglavnom slabih činjenica. Štoviše, najčešće Vodnikove intervencije maksimalno uspijevaju očuvati smisao Jagodinih pjesama, pa ih na formalnoj razini predstaviti kao relativno doradene, konzistentne artefakte. No, u krajnjim slučajevima, kada Vodnikove radikalne intervencije počnu utjecati na promjenu njihova statusa kao estetski relevantnih činjenica, on više nije samo pukli redaktor, već koautor. U tome slučaju autorska vjerodostojnost takvih Jagodinih pjesama postaje u najmanju ruku upitna.

Zašto je to Vodnik radio: može li se taj njegov postupak razumjeti, po mogućnosti i opravdati?

Odgovor nas vodi, s jedne strane, preko sličnih Vodnikovih – kako ih je nazivao – »primitivnih znanstvenih poslova«, naime, redakcije djela drugih hrvatskih pisaca, s druge, do Vodnikovih tekstoloških načela o kojima je ostavio nekoliko radova.⁴

Priređivač najnovijeg izdanja Preradovićevih *Izabranih djela* Cvjetko Milanja u svojoj se napomeni osvrće na Vodnikovo kritičko izdanje istoga pisca, kojemu Milanja osporava upravo status kritičnosti, jer Vodnik: »sustavno ispravlja Preradovićeve germanizme«, pa to više nisu – ističe Milanja – Preradovićevi stihovi!⁵ Ivo Frangeš u povodu Ante Kovačića i njegova romana *U registraturi* podsjeća na Vodnikovu zaslugu što je taj vodeći roman našega ne samo realizma već po mnogim ocjenama i cijeloga 19. stoljeća napokon objavljen kao knjiga, i to tek 1911. No, dodaje Frangeš, Vodnik je

⁴ Usp. o tome Vodnikovu studiju *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije* i bibliografiju njegovih radova u tematskome broju *Kronike* Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU (br. 1, 1978.), koji je priredila Vida Flaker.

⁵ Usp. Cvjetko Milanja u napomeni Preradovićevih izabranih djela edicije *Stoljeća hrvatske književnosti*, Zagreb, 1997.

ispustio dio romana (koji je Čedomil napadao), pa toga dijela nije bilo u izdanju *Registrature* punih 55 godina – sve do pojave u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*.⁶

Ako su to svi prigovori koji se redaktoru Vodniku mogu uputiti, onda su i Preradović i Kovačić u odnosu na Jagodu Brlić izvrsno prošli. Međutim, objektivno Jagoda Brlić ne pripada onome tzv. redu umjetničkih veličina kojima pripadaju spomenuti klasici. Što o umjetničkoj veličini Jagode Brlić misli Vodnik, on je to pokazao time što je njezinu knjigu posredno, na Hranilovićeva usta, proglasio »stihovanim dnevnikom« i »spomenarom« tek »kulturno-historijske vrijednosti«, koje – uostalom – ionako nisu bile namijenjene velikoj javnosti.

Vrijeme je na svoj način dalo za pravo i Hraniloviću i Vodniku. Naime, iako Vodnikovom zaslugom dotjerana, Jagoda se novim vremenima, pa ni našem nije nametnula kao pjesničko ime. Štoviše, polako pada u zaborav. Međutim, prije nego i sasvim padne, valja napokon konstatirati ono što je Vodnik očito previdio: da četiri Jagodine pjesme nisu Jagodine, i da nakon *Čekanja*, koja je njezina jedina pjesma u jednoj jedinjoj, Senoinoj antologiji, Jagoda Brlić nikada ništa nije objavila.

VODNIKOVA REDAKCIJA PJESAMA JAGODE BRLIĆ

Sažetak

Tekstološka analiza rukopisa pjesama Jagode Brlić i njihovih objavljenih verzija u redakciji Branka Vodnika (*Pjesme*, 1919.) pokazuje tri tipa Vodnikovih intervencija: sažimanje (*redukciju*), preoblikovanje (*transformaciju*) i preraspodjelu (*redistribuciju*) elemenata pjesničke strukture. Iako Vodnikovi zahvati uglavnom bitno ne mijenjaju status Jagodinih pjesama kao estetski slabih činjenica, u slučajevima kada Vodnikove radikalne intervencije počnu utjecati na promjenu njihova statusa, on više nije samo puki redaktor već i koautor. U tome slučaju autorska vjerodostojnost takvih Jagodinih pjesama postaje upitna.

VODNIK' S EDITING OF JAGODA BRLIĆ' S POEMS

Summary

The text-critical analysis of the manuscript of Jagoda Brlić's poems and their published versions in the editing of Branko Vodnik (*Poems*, 1919) shows three types of interventions by Vodnik: reduction, transformation and redistribution of the elements of poetical structure. Even though Vodnik's procedures do not significantly change the status of Jagoda's poems as aesthetically weak facts, in cases when his radical interventions begin to change their status, he is no longer merely an editor but also the co-author. In that situation the author's credibility of those types of Jagoda's poems is questioned.

⁶ Usp. Ivo Frangeš u predgovoru 62. knjizi *Pet stoljeća hrvatske književnosti Kritika u doba realizma*, Zagreb, 1976., str. 22.

Branka Brlečić-Vujić

Vodnikova novela *Razbacana uda* u ozračju fin de sièclea

Prethodno priopćenje

UDK 886.2-3(5)

886.2.09 »18«

»Das unrettbare Ich«,
Hermann Bahr, *Dialog von Tragischen*, 1904.,
posveta slikaru Gustavu Klimtu.

U *Jugoslavenskoj knjizi* (X, br. 11–12) s nadnevkom Zagreb, 26. VI. 1926. Branko je Vodnik (Drechsler) izrijeком upozorio na studijski boravak ponajprije u Pragu, a zatim u Krakovu; i na modernistička ishodišta – utjecaj na njegovo cjelokupno stvaralaštvo:

»Ako treba da spomenem: ja sam se razvijao pod utjecajem predavanja Masaryka i Vlčka u Pragu, pa Zdziechowskoga, Tretiaka i Taranowskoga u Krakovu.«¹

Cjelovito istraživanje o Branku Vodniku (Drechsleru) koje je priredila Vida Flaker *Predgovorom, Napomenama i Bibliografijom*, i otisnutim Vodnikovim radom *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije*², instruktivan je poticaj u propitivanju naslovljene teme *Modernistička ishodišta...*

U kontekstu strujanja europskih modernističkih ishodišta, u križištu različitih utjecaja, poetika i filozofskih škola, na mijeni stoljeća, Branko je Drechsler objelodanio književne radove³: u časopisu *Zvonimir (hrvatski ilustrirani koledar, XIV, Zagreb, 1897.)*, *kriminalnu crticu Starac ubojica* (str. 13–17); a tijekom 1902. godine u Zagrebu u *Mladoj Hrvatskoj (Slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život)* u nastavcima izlazi originalna novela *Razbacana uda*. Nakladom časopisa *Mlade Hrvatske* (svezak I, tisak F. Fišera), Zagreb, 1902. godine objavljena je novela *Razbacana uda*.

¹ Branko Vodnik, *Profili i pojave (Prilozi za istoriju Filozofskog fakulteta u Zagrebu)*. *Okolo katedre za hrvatsko-srpsku književnost*, isto, str. 393.

² Vida Flaker, isto, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju, JAZU*, god. IV, br. 1 (7), Zagreb, 1978., poglavito str. 5–16; Usp. Miroslav Šicel, »Branko Vodnik (1879.–1926.)«, u: *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest*. PSHK, knj. 71, Zagreb, 1975., str. 429–433.

³ Branko Drechsler, isto. Svi navodi prema naznačenoj nakladi.

Drechslerovi književni tekstovi iz *Zvonimira*, Zagreb, 1897. i iz *Mlade Hrvatske*, Zagreb, 1902. godine upućuju na propitivanje modernističkih ishodišta i utjecaja na njegovo stvaralaštvo u mnogoznačnosti brojnih i bogatih odnošenja s ostalim, bližim i daljim europskim kulturnim središtima u duhovnom ozračju prijeloma stoljeća. Dakako, u skladu s vlastitim književnikovim naslijeđem i temeljnim svjetogledom vremena u kojemu je živio. Sinkretizam je različitih mogućnosti značajka cjelokupne umjetničke atmosfere i duhovno zračenje inovativnih poticaja u originalnom Drechslerovom stvaralaštvu.

Starac ubojica nosi označicu *kriminalna critica*, koja svjedoči o nazočnosti crtice – utemeljenoga prozna diskursa razdoblja moderne, ali koja u Drechslera ide slijedom reinterpretacije vlastite duhovne povijesti u naznačenoj priči izvan stvarnoga, zbiljskoga konteksta koji zrači čestim mističnoga i fantastičnoga – slike svijeta noćnih vizija i grobljanskog ozračja na tragu Edgara Allana Poea. Jorgovanićevi sljednici Gjalski i Leskovar⁴ prethodili su Drechsleru, ali njima treba pridružiti Milovana Hajdinjaka – na kojega je poticajno upozorio Stanislav Marijanović – i njegove *Noćne sličice* (ciklus od četiri silhouette) u *Almanahu osmorice* (uredio ga je Milovan Hajdinjak, ispisao Stjepko Španić, a umnožen je autografijom Julija Hüna), s *Predgovorom* Milivoja Dežmana, Zagreb, za školsku 1888.–1889. godinu, »na međi stilskog razdoblja ... on se izdvaja sklonošću za obnavljanjem elemenata fantastike i odlučuje, kao šesnaestogodišnjak, na stvaranje tajanstvene, demonsko-fantomske, groteskne slike svijeta, noćnih vizija i grobljanskog ozračja koje očuduje na pregradi realno – irealno i mistično (iz kojeg je i Dežman očekivao da će se poroditi ubojstvo).«⁵

U *Hrvatskoj moderni*, uvodno pišući o *Branku Vodniku*, Miroslav je Šicel dao sljedeću označicu književnika:

»Vrlo agilan u tekućem književnom životu, godine 1902. pokreće i uredjuje časopis *Mlada Hrvatska* u kojem je tiskao i jednu svoju pripovijest (*Razbacana uda*).«⁶

Kriminalna critica – kako je sam Drechsler označio prozni diskurs – *Starac ubojica* nije spomenut. *Starca ubojice* – s jedne strane – asocijativno slijedi Hajdinjaka i njegove *Noćne sličice* iz *Almanaha osmorice* s očekivanom slikom (Dežmanovom!) ubojstva u naslovu crtice; a – s druge strane – na tragu E. A. Poea upućuje i na Jorgovanićevo književno stvaralaštvo i posredno na *Ljubav na odru* iz *Vienca*, 1876. godine, otvarajući prostor Drechslerovoj noveli *Razbacana uda*, 1902. godine. U Jorgovanićevoj pripovijesti *Ljubav na odru* smrt voljene djevojke postaje motiv slikara koji

⁴ Usp. Branimir Donat, »Stotinu godina fantastičnoga u hrvatskoj prozi«, u: *Antologija hrvatske fantastične proze i slikarstva*, SNL, Zagreb, 1975. (Predgovor)

⁵ Stanislav Marijanović, »Fin de siècle hrvatske moderne (Generacija mladih i časopis *Mladost*)«, IC Revija, Osijek, 1990., str. 33–35.

⁶ Miroslav Šicel, isto, str. 429.

želi ostvariti umjetničko djelo – lik svoje drage na odru⁷, koja će u Drechslera dobiti označicu originalna obrata. U proznom diskursu *Starac ubojica* prevladava *Stimmungsbild* – *ugodajna critica* – utjecaj *Bečke moderne*⁸ – i upućuje na opise stanja umjesto događaja⁹ koje će ukomponirati u strukturu novele *Razbacana uda*.

Viktor će Žmegač instruktivno upozoriti:

»Od baštinenih vrsta zastupljene su prije svega kratka pripovijetka (koja se razlikuje od klasične novele), napose pripovijetka bez čvrste fabularne okosnice, zapravo atmosferski prikaz 'otvorena' oblika. Svjesni da se na taj način udaljuje od linearno zasnovane fabule, pojedini su autori davali prednost novim ili svakako neutralnim nazivima poput 'skica', 'critica', 'uspomena', 'vizija', 'zapis'. To je, bez dvojbe, signal da se fikcionalna proza u tom shvaćanju manje – više udaljava od predodžbe o potrebama udomaćene naracije.«¹⁰

Drechsler je u originalnoj noveli *Razbacana uda* (1902.) ugradio kontekst duhovnih strujanja europskog modernizma, podastirući kreativnu asimilaciju književnih utjecaja.

U članku *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige* u *Mladjoj Hrvatskoj* (I, br. 1, str. 20–27), Zagreb, 1. IV. 1902. Branko je Drechsler upozorio:

»Nastup naše moderne ne odgovara s ni jedne strane onome u drugim zemljama: naša moderna ima šire značenje ... momenat je nadoknađivanja stare jednostranosti novom svestranošću.«

Novela *Razbacana uda* u nastavcima izlazi, također, u *Mladjoj Hrvatskoj* (I, br. 1, str. 1–8; br. 2, str. 33–41; br. 3, str. 65–68; br. 4, str. 97–103), Zagreb, 1. IV.; 1. V.; 1. VI. i 1. VII. 1902.

Slijedom navedenih Drechslerovih promišljanja iz 1902. godine novela *Razbacana uda* upućuje na propitivanje modernističkih ishodišta – ali kao izraz složena »duhovna zajedništva«, »zajedničkoga duha vremena« i »svjetonazora srodnih stvaratelja«¹¹.

Bjelodana je činjenica – i prema Vodnikovoj (Drechslerovoj) *Bibliografiji* koju je poticajno sačinila Vida Flaker¹² – Drechsler je napisao samo jednu novelu.

⁷ Usp. Helena Peričić, »Neke književnokomparističke asocijacije nad djelom R. Jorgovanića«, u: *Dani Hvarskog kazališta, Hrvatska književnost od preporoda do šenoina doba*, XXV, Književni krug, Split, 1999., str. 319–336.

⁸ Viktor Žmegač, isto, *Portret jedne kulture*, MH, Zagreb, 1998., str. 28–29.

⁹ Miroslav Šicel, »Programi i manifesti u novijoj hrvatskoj književnosti. (Razdoblje impresionizma i ekspressionističkih stilova.)«, *Umjetnost riječi*, XVI., br. 1, Zagreb, 1972., str. 35.

¹⁰ Viktor Žmegač, »Književni impresionizam«, u: *Duh impresionizma i secesije, Studije o književnosti hrvatske moderne*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1997., str. 42.

¹¹ Branko Drechsler, »Preradović i Krasiński«, *Vienac*, br. 10, str. 313–314; br. 12., str. 377; br. 13., str. 413–414, Zagreb, 1903.

Dosadašnja istraživanja upućivala su na utjecaj češke i poljske moderne¹³ – poglavito na Stanislawa Przybyszewskog, sotonista i dekadenta, pro-roka slobodne ljubavi, narušitelja građanskih normi ponašanja. Potonjem pridružujem i naslove Drechslerovih prikaza, primjerice – *Stanislav Wyspianski: Protesilas i Laodamia (tragedija)*, Zagreb, 15. lipnja 1902.; *M. Zdziechowski: Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX.*, Krakov, 5. listopada 1902.; *Stanislav Przybyszewski: Matka. Drama u četiri čina*. U Krakovu, koncem novembra 1902., i u časopisu *Nada* (VIII., br. 24, str. 338.), Sarajevo, 15. XII. 1902. – prema *Bibliografiji radova*¹⁴.

Struktura novele *Razbacana uda* upućuje i na druga ishodišta, primjerice utjecaj bečke moderne koju pridružujem češkoj i poljskoj; u *duhu vremena i svjetonazora srodnih stvaratelja*, – praškoga studenta medicine Vladimira Jelovškega, ali i Antuna Gustava Matoša i Edgara Allana Poea.

Valja pripomenuti da Vladimir Jelovšek (ps. Vladimir J. Teharski) objelodanjuje Drechslerov rad *Prvi hrvatski pjesnici* (tiskao Em. Stivn, str. 9–54) Prag, 1901. godine.

Jelovšek je u Pragu 1900. godine objelodanio *Simfonije II.: Pele – mele*¹⁵, koje broje 20 pjesama. Zoran je utjecaj S. Przybyszewskog na V. Jelovškega preko kojega se Jelovšek upoznaje s F. Nietzscheom – a slijedom utjecaja i B. Drechsler. Poznavanje Nietzschea – pa bilo to i preko trećih – predstavlja u to vrijeme samorazumljivost. Vitalističko poimanje zbilje – nova inačica panteizma – u svijetu koji je opravdan kao estetski fenomen, Nietzscheov je doživljaj dionizijskog životnog totaliteta.

E. A. Poe je djelatno nazočan u hrvatskoj književnosti. Antun Gustav Matoš velikog je pisca prvo čitao na njemačkom jeziku, a o E. A. Poeu pisat će u *Impromptuu u Novom vieku* (III, str. 4–12), Zagreb, 1899. Nedvojbena je utjecaj E. A. Poea na A. G. Matoša¹⁶.

Sonja će Bašić instruktivno upozoriti na *Edgara Allana Poea u hrvatskoj (i srpskoj) književnosti*¹⁷ i *Prijevide Poeove proze u periodici*¹⁸, koji se

¹² Vida Flaker, isto, str. 112.

¹³ Usp. Nevenka Košutić-Brozović, »Stanislav Przybyszewski i hrvatska moderna«, u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, III., 1961.–1962., str. 192; »Europski okviri hrvatske moderne«, u: *Hrvatska književnost*, uredili Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjić, Liber, Zagreb, 1970., str. 353–354; Stanislav Marijanović, »Fin de siècle hrvatske moderne (Generacija mladih i časopis Mladost)«, *IC Revija*, Osijek, 1990., str. 42–43; Nina Aleksandrov-Pogačnik, »U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)«, *IC Revija*, Osijek, 1987., str. 91 i bilješka br. 10; Dalibor Blažina, »Hrvatska čitanja poljske romantične drame«, *Književna smotra*, god. XXXI., br. 112–113 (2-3), Zagreb, 1999., str. 171–172.

¹⁴ Vida Flaker, isto, str. 115–116.

¹⁵ Usp. Branka Brlečić-Vujić, »Simfonije Vladimira Jelovškega ili simboličko osporavanje«, *Revija*, 29. godište, br. 9, Osijek 1989., str. 749–781.

¹⁶ Usp. Višnja Sepčić, »Matoš između Wildea i Poea«, *Croatica*, god. VII., sv. 7-8, Zagreb, 1976., str. 135–151. Sonja Bašić, »A. G. Matoš prema E. A. Poeu«, u: *Hrvatska književnost prema europskim književnostima*, isto, str. 393–412.

¹⁷ Sonja Bašić, isto, *Rad*, JAZU, knjiga 365, Zagreb, 1972., str. 135–255.

primjerice javljaju u hrvatskoj periodici od 1883. godine: *Srdce izdajica* (Preveo Valer – Đuro Galac), *Narodne novine*, XLIX/1883., 78–79; *Crni maćak* (preveo Ivan Krnić), *Zvonimir* (kalendar), XVI/1899.; knjiga prijevoda Poeove proze *Zagonetna umorstva u ulici Morgue* (Lav. Hartman), Zagreb, 1890.; a glasoviti *Gavran* pojavit će se u *Viencu*, VII/1875., 3, u prepjevu Aleksandra Tomića.

Takoder, Vlado je je Đukat *siručno informirao* (Sonja Bašić) o književniku – Edgar Allan Poe, *Narodne novine*, LXV/1899., 230 i *Edgar Allan Poe, Vienac*, XXXII/1900., 21–23; *Američka književnost u XIX. vijeku*, *Narodne novine*, LXVII/1901., 85.

Živa nazočnost E. A. Poea u hrvatskoj književnosti i vremensko je okružje u kojemu su nastala Drechslerova književna djela *Starac ubojica, kriminalna crtica*, 1897. i *Razbacana uda, novela*, 1902.

Zbivanje je Drechslerove novele *Razbacana uda* smješteno u Beču¹⁹ i Pragu²⁰ u višeglasju ozračja fin de sièclea srednjoeuropskoga kulturna kruga i duhovnom zračenju profinjene umjetnosti i senzualne kulture:

»Prag i Beč bili su sveučilišni gradovi u kojima 'mladi' počinju izdavati svoje časopise i okupljati se oko njih kao sudionici hrvatskoga modernističkoga pokreta,

– naglasit će Vida Flaker²¹, upozorivši:

»Branko Vodnik je od njegovih sudionika i sljedbenika koji su kao individualne ličnosti, vlastitim rezultatima na području umjetnosti, znanosti i javnog života osvarili dio njegovih proklamiranih težnji.«

Krajem kolovoza 1898. godine počinje u *Viencu* izlaziti studija Ive Pilara *Secesija studija o modernoj umjetnosti – Svim protivnicima novih smjerova posvećeno*; da bi kasnije bila tiskana kao cjelina u Zagrebu 1898. godine. U glavi VII. govoreći o pojavi secesije u slavenskih naroda, Pilar će upozoriti na »prvaka njemačke dekadentne moderne Poljaka Stanislava Przybyszewskog« i naglasit će – »češka je umjetnost više secesionistička nego bečka (poglavito umjetnost Muche, Hynaisa, Beneša, Sucharde, Knüpfera, Bileka)«.

Secesija je u Hrvatskoj i u (srednjoj) Europi već određena idejno-povijesno: secesija u Parizu 1890.; Münchenu 1892.; Berlinu 1893.; Beču 1897.; Zagrebu 1898. Utemeljeni časopisi razdoblja hrvatske moderne – *Mladost*,

¹⁸ Sonja Bašić, isto, str. 250–251.

¹⁹ Usp. Viktor Zmcgač, *Duh impresionizma i secesije, Studije o književnosti hrvatske moderne*, Zagreb, 1997.; *Bečka moderna. Portret jedne kulture*, MH, Zagreb, 1998.; Aleksandar Flaker, »Književnopovijesni pojmovi u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim književnostima 20. stoljeća«, *Croatica*, god. VII., sv. 7-8, Zagreb, 1976., str. 19–37; »Beč u hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća, Grad«, u: *Riječ, slika, grad. Hrvatske intermedijalne studije*, HAZU, Zagreb, 1995., str. 63–104.

²⁰ Usp. P. Wittlich, *Češka secesija*, Prag, 1982.; T. Vlček, *Studija o povijesti prške kulture i umjetnosti u razdoblju 1890.–1914.*, Prag, 1986.; Glowinski, *Powieć mlodopolska*, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1969.

²¹ Vida Flaker, »Predgovor«, isto, str. 7.

Hrvatski salon, Život – stilom uređenja pokazatelji su secesionističkih pojavnih oblika i prisposodbi su primjerice svescima Münchenskog *Jugenda*, praškog *Almanacha secesse* i bečkog *Ver Sacruma*²².

Drechslerova trivijalna priča o slikaru Viggju, Jari i Dolores upućuje na sliku Beča²³ – utočištu moderniteta – i Praga²⁴ u kojemu dolazi do dramatičnoga groteskno – fantastičnog obrata. Drechsler će se pozvati na *Gustava Klimta (Razbacana uda, str. 30)*; – ali i na temeljnu poetiku hrvatske moderne, koja je željela učiniti »vidljivim nevidljivo«, prodrijeti u »tajna skrovišta duše«, do »vječne ljepote« u »živčanim trzavicama« narastaja umjetnika »moderne« (sintagme pripadaju Milivoju Dežmanu Ivanovu iz *Mladosti*, knjiga I, svezak 1, Beč, 1. I. 1898., str. 1–2).

Drechslerovi likovi šecu se kroz bečku carsku galeriju slika (*Jaro i Dolores*), studiraju na glasovitoj bečkoj Akademiji (*Viggo i Dolores*), ponašaju se kao likovi Prybyszewskoga iz *Totenmesse* (1843.), *Vigilien* (1894.), *Synagoge des Satans* (1897.), *Satans Kinder* (1897.); i najavljuju *Oskara Kokoschku* iz likovnih i književnih ekstaza u oslobođenoj nutarnjoj napetosti, u vizualnim iskazima boja; ponirući u svijet Nietzscheove dionizijske sile iz *Rođenja tragedije iz duha glazbe (Die Geburt die Tragödie aus dem Geist der Musik)*.

Stilski je pluralizam na prijelazu stoljeća odrednica i Drechslerova književna stvaralaštva.

»Živjela je (Dolores) u onim dnevima, kadno je kao česnaestogodišnja djevica došla na bečku akademiju i upoznala Vigga – tog čudnog, neobično čudnog čovjeka ... Kako bi znao biti velik i nježan, a kako opet surov i grub ... Komad prirode – ne jedan element, već more i kopno, pun tišine cvjetnih razgovora i civilnih oluja okeana. Samo u takvom temperamentu mogla bi se rasplinuti čitava njena duša u ništa ...« (*Razbacana uda, str. 13*).

Drechslerovo je zanimanje za slikarstvo značajna odrednica u vrijeme hrvatske moderne, a ova je orijentacija na likovnost bitna u odnosu na estetski program koji se potvrđuje ikoničnim vrijednostima teksta.

U *Hrvatskom pravu* (VIII, br. 1844, str. 3; br. 1845, str. 3) s nadnevkom Zagreb, 2. i 3. I. 1902. Drechsler će se oglasiti tekstom *Posljednje umjetničke izložbe u Pragu – O izložbama Otokara Lebede i Vaclava Radimskog*, s nadnevkom Prag, 28. prosinca 1901. Tekst o umjetničkoj izložbi korespondira s ikoničnim dijelovima teksta novele! Temeljem asocijacije oživjet će viđene slike Lebede i Radimskog i Drechsler će ih ukomponirati u strukturu novele. A s druge strane, A. G. Matoš je, također, u *Hrvatskom pravu* objelodanjivao *Dojmove s pariške izložbe*, pisane od 13. travnja do 1. stude-

²² Usp. Branka Brlečić-Vujić, »Pitanje secesije u hrvatskoj moderni«, u: *Hodočašća izvorima*, GTO, Osijek, 1994., str. 39–67.

²³ Usp. *Fin de siècle Zagreb – Beč*, priredio Damir Barbarić, ŠK, Zagreb, 1997.

²⁴ Usp. Miroslav Kvapil, *Hrvatska moderna i češka književnost*, (slavistički časopis *Studie*, br. 4), Čehoslovačka akademija znanosti, Prag, 1988.

nog 1900. godine u obliku 26 dopisa iz Pariza i posebnu će pozornost pobuditi češki slikar Alfons Mucha i njegov *Dekoratívni panneaux* iz bosanskog paviljona, ali i slikarevi afiši, u I. dopisu, s nadevkom Pariz, 13. travnja 1900. i XIII. dopisu, Pariz, 1. srpnja 1900.

Pišući o slikaru Otokaru Lebedi, Branko će se Drechsler pozvati na utjecaj francuske kulture:

»U svih zemljah, koje teže napretkom, postaju umjetničke izložbe sve nuždnijima – te nas diže, gdje obično u realnosti padamo, darežljiva francuska duša;« –

prinoseći impresionistički ugođaj s označnicama secesije:

»Ćutim ljiljanski dašak svjetla iz kaosa i milo treperenje cijele moje nutarnosti ko cijedjenje bulbulovog biglisanja u egzotičnoj tišini šume kad izlazi mjesec, raznosi čitavim svemirom paukove niti moje duše ... a ti ... ti ... je tada sabireš daškom ... ne ... ne samim mirisom svoga tijela i duše ... Ti si snena ljubičasta simfonija, što no me mirisom zaodjeneš u vječne krajeve proljetnog preporoda prirode ... Ti si glazba boja, koju i nijemi i gluhi od poroda sa nebesnim trnućem u ekstazi svoje obamrle duše čuju ...« (*Razbacana uda*, str. 11).

Amblematika floreala ljiljana zorna je u razdoblju hrvatske i europske moderne – poglavito kao ikonična označica secesije!

Prema *Leksikonu ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*: »Ljiljan je znak čistoće. Izvorno u ranoj kršćanskoj umjetnosti, ljiljan se pojavljuje kao oznaka svetih djevice ...«²⁵.

Sakralne slike u secesijskoj stilizaciji ljiljana nazočne su i u Csikosa²⁶ i Matoša²⁷.

Amblematika floreala *ljiljana* u Drechslerovoj ikonografskoj slici djevojke (*Dolores*) u Jarovoj »snenoj ljubičastoj simfoniji« u nizanju je estetskih asocijacija osjetilnih senzacija »glazbe boja i mirisa«. Prodorna snaga osjetilnosti premošćuje prostor *Posljednje umjetničke izložbe u Pragu* i vizualne identične pojave u noveli. Jarova »snena ljubičasta simfonija« je Lebedin »Stimmung ljubičaste boje« i Radimskova »glazbena simfonija i sintetizirajući lirski osjećaj za boje«! A Jarove ćutilne senzacije vode prema *Ver Sacrumu* – proljetnom preporodu prirode – ikoničnoj slici sjete (»ljubičasta simfonija«) i čežnje spram nadolazećem *Svetom proljeću* koje podsjeća na »treperenje«, drhtaj strune »paukove niti« i »glazbu boja«. Kult ljepote utjelovljen u ikonografskom liku Dolores – *Ver Sacrum* (časopis likovne secesije u Beču od 1898. do 1900. godine!) – predodžba je »vječnog buđenja prirode u proljeće s idejom sakralnosti; pojam mladosti, sa svim njegovim konotacijama, i poprima mitsku auru«²⁸.

²⁵ *Leksikon ...*, SNL, KS, Zagreb, 1985., str. 378–398.

²⁶ Usp. Branka Brlenić-Vujić, »Ikoničnost osječke secesije«, u: *Secesija u Hrvatskoj*, HAZU, Osijek-Zagreb, 1999., str. 207–219.

²⁷ A. G. Matoš, »Dojmovi s pariške izložbe (XIII, Pariz, 1. srpnja 1900.)«, *Hrvatsko pravo*, br. 1401, Zagreb, 1900., str. 1–2.

²⁸ Viktor Žmegač, *Bečka moderna*, isto, str. 24.

Glasovita je ilustracija Maximiliana Lenza *Proljeće* u bečkom *Ver Sacrumu*, 1898. i Bele Csikosa-Sesije *Ždralovi u Uskrsnjem prilogu Vienca* (god. 30, br. 15), Zagreb, 9. travnja 1898. godine u vizualizaciji lirskog teksta Mihovila Nikolića *Proletna jutra*²⁹.

Vitalistički svjetonazor vječnog buđenja proljeća u manirizmu secesijske stilizacije Branko je Dreschsler ugradio u barokni srednjoeuropski prostor Beča i Praga. Bečka barokna stilizacija ikonografske slike ljljana – vezana i uz nacionalnu sjevernohrvatsku baroknu baštinu – u baroknom Pragu posredovano je viđenje Csikoseva *Dekoratívna panneauxa*³⁰ iz *Hrvatske sobe – Croate et Slavonie* na Pariškoj izložbi, 1900. u *Palaisu des Beaux Arts* i *Trijumf nevinosti iz Života* (knj. 2., sv. 5.), Zagreb, 1900. Csikoseva je *Innocentia* inspirirana erlicom *Osamljeni otok* Milivoja Dežmana Ivanova:

»Ona umre i leži na odru naga i blijeda, a po njoj i kraj nje leže povnuti i zgnječeni ljljani ...«

»Dolores je otvorila vrata, a kroz otvoren prozor dunu vjetar i utrne svijeću, koja je upravo dogorijevala ... Sobom se krililo neprijatan vonj izgorjele svijeće i raspršena noga dima, što je u njoj probuđivalo dojam odra mlade mrtve djevice sa ljljanom u ruci, a u ljljanu trulež uzaludna života ...« (*Razbacana uda*, str. 28).

Csikoseve secesijske slike *Svečanost ljljana* i *Trijumf nevinosti* ne funkcioniraju 1902. godine u baroknom Pragu! U estetskom prevrjednovanju Branko je Drechsler ukomponirao ironijski ikonički model Jelovšekova *Ver sacruma*, s nadnevkom Prag, 3. III. 1899.; ikonografijom osporenih ljljana:

»Kroz svježe, rano pramaljetno jutro stupam,
poda mnom ne sušte čisti, bijeli ljljani«

(*Sinfonije*, II.)

A unutar dekorativne stilizacije idealiziranog ženskog lika provaljuje Jelovšekov *Krik mesa!* – naturalistička slika Eve u Pragu, s nadnevkom 20. IX. 1899.:

»Zar oduvijek da njuškam i
gojim te nevine ljljane b'jele
što nedužnom glavicom gvire u pobožnom zanosu
k svodu nebeskom?

Oh zdravo, to, razvito, prebujno meso,

za stravstvenim usnama

više ...

He, he – ti ljljani

ljljani b'jeli ...«

(*Sinfonije*, II.)

²⁹ Usp. Branka Brlenić-Vujić, *Ikoničnost asječke secesije*, isto.

³⁰ Usp. Branka Brlenić-Vujić, isto.

Fascinacija smrću, grobljanska atmosfera sa slutnjom vlastite smrti svakog lika posebice, s motivom trostruke neostvarene ljubavi u ljubavnom trokutu Viggo, Dolores i Jaro, gola žudnja za užitkom, povezuje u Drechslera senzualne slike Beča i Praga u demonizirajućim slikama erotike s čestim fantastike na granici realnog i irealnog. Racionalno / realističko sučeljava se s iracionalnim / fantastičnim u slici *Erosa i Thanatosa – Ljubavi i Smrti*. Smrt je svršetak ljubavi u ljubavnom trokutu s doživljajem groze.

»Sama razbacana uda ... Ti bezimni grobovi živih, u kojima trune Život ... iz kojih se čuju grčevi, jecaji, uzdisaji i plač ...« (*Razbacana uda*, str. 20).

Lebedina *nedovršena figuralna slika Ubijen gromom* koju je u Pragu na izložbi 28. prosinca 1901. godine gledao, ostala je u Drechslera živo nazočna ne samo kroz prikaz *Izložbe*, 1902.; nego i kao ugrađena slika *razbacanih uda!* – istoimene novele – i *apokaliptično snatrenje tuge vlastitog sprovoda* ne samo slikara Lebede nego i Jare, Vigga i Dolores.

Drechslerov put u tajne ljudske podsvijesti, *mistično prepoznavanje preko vremena i prostora* – kako je V. Tieghem napisao o E. A. Poeu i Ch. Baudelairu³¹ – dopunjuje grobljansku atmosferu:

»... da je njegov (Jarov) dom sagrađen na starom razvaljenom groblju« (*Razbacana uda*, str. 6); s Poeovim motivima smrti ljubljene žene (*Gavran, Annabel Lee, Lenore, Ligeja, Pad kuće Usher*):

»Poslije smrti! Na gradskom groblju je u prikrajku nov grob pod plačljivom vrbom ... Tu je danas zakopana umjetnikova ljubav ... Obrazce ti prosuh cjelovima svojim na odru i čitavu ti haljinu iscjeđivah ...« (*Razbacana uda*, str. 14–15).

Slika je mrtve djevojke Viggova slika – utvara rođena u glavi umjetnika – vizionarsko stanje s primjesom jezovitosti, koje ulazi iz *Ovalnog portreta* (1842.) E. A. Poea:

»Bijaše to djeva rijetke ljepote, i jednako ljupka koliko puna životne radosti. I kožna bje ura u kojoj ugleda, i zavoli, i postade nevjestom ... slikara. ... i na jedan je trenutak slikar stajao zanesen pred djelom koje je izveo ... i kriknuvši u sav glas 'Ovo je uistinu sam Život!' iznenada okrenuo da pogleda svoju ljubljenu: – B i l a j e m r t v a!« (prevela Nada Šoljan);

i iz Jorgovanićeve *Ljubavi na odru* (1876.):

»Voštanice, što stajale na velikim svjećnjacima kraj odra, ... obasjavale su blijedo ženski lik s upalim očima, po kojima su pale, duge trepavice, u suhim rukama stajao je križić s dijamantima, i ovi se u opreci prema ostalom odsievahu kao suze prve radosti ...«;

i postaje dio Matoševe poetske slike u noveli *Ugasnulo svjetlo (Moderni simbol)*³² iz *Mlade Hrvatske* (I; br. 5; str. 129–134), s nadnevkom Zagreb, 11. lis-

³¹ Usp. Sonja Bašić, isto, str. 143. i bilješka 48.

³² Usp. *Sabrana djela* A. G. Matoša, sv. I., uredio Dragutin Tadijanović, JAZU, Liber, Mladost, Zagreb, 1973.; »Napomene o svesku prvom, O knjigama propovijesti A. G. Matoša«,

topada 1902.; čiji je urednik Branko Drechsler (i koji iste, 1902., godine objelodanjuje svoju novelu):

»A ja, o bože, koliko ja vas ljubim! Vas, ono što je najdublje, najcrnije, najdivnije u vama, Matildo! ... A vi, vaša ljepota, bijela, nježna i nepomična, sjaji u tom crnom miru blijedom, mlakom, grobnickom svjetlošću, počivajući na visokom, kadifas-tem odru kao na djevičanskoj postelji ... Mjesto banalnog kriza držite u sklad-ljenim, nepomičnim prstima uveli stručak od rezeda, te mirišu kao vaša duša. Kada me nema pored vas, čuva vas čuk, kobna ptica ... Dodite, vas imam živu i mrtvu.«

Unutarnji je doživljaj mrtve djevojke pretočen u Viggovu sliku, estetski zamišljenu u poeovskoj arhetipskoj situaciji iz *Filozofije kompozicije*:

»Onda kad se najtjesnije poveže s Ljepotom: smrt je, dakle, lijepo zčne bez dis- kusije najpoetska tema na svijetu – a isto tako je izvan sumnje da su usne oža- lošćena ljubavnika najprikladnije za tu temu.«³³

Zloslutni Poeov *Gavran* koji ponavlja *Never more!* ispisuje Drechslerov *Poslije smrti!*:

»A dođe mrki čovjek ... Iskopa njeno sveto, na pola još toplo tijelo. Znao je, da je obučena u meku ljljansku svilu - - - I svuče je ... a zakopa je nagu ... Ofkupih je krviju svojom (haljmu!), zapalih je i izgorih se u plamenu njenom - - -« (*Razbacana uda*, str. 14–15).

Fantazmagorična vizija svršetka Drechslerove novele:

»U ovo doba ustaju mrtvi iz grobova ... Lenorin zaručnik svečano dolazi ...« (*Razbacana uda*, str. 38).

s macabre dekorom Lenorina zaručnika:

... »O Gle, na tom tužnom odru i ružnom leži ti draga, Lenora!
Neka opojelo počne sa žrtvom – i pjesma pogrebna sada!
(E. A. Poe, *Lenora*, 1831., prepjevao L. Paljetak);

koji ulazi u novelu iz Poeove pjesme *Lenora* i Viggove (*Lebedine!*) slike *Poslije smrti*; – postaje sama slika *Smrti* i transpozicija doživljaja nazočne poeovske grobljanske atmosfere u halucinantno grotesknoj atmosferi rasa- pa zbilje i privida:

»Oćutila je u duši nešto gadno ... nešto ko truli mrtvački kostur. Osjetila je naglo, da se njenog tijela dodirнула smradna hijena ... Čula je grozničavo tapkanje ovc hijene u svoj duši i iz nje se izubaha izvane golemi krik života pred smrću ...« (*Razbacana uda*, str. 32).

Podvojenost u Dolores vodi dezintegraciji njezine ličnosti i demoniza- ciji Viggova u ponovnom susretu i zagrljaju koji postaje koban za Jara. Poe-

str. 297–298: »U *Mladog Hrvatskoj* objavljena su 1. X. 1902. dva Matoševa sastavka *Ugasnulo svjetlo* i *Moderni simbol* u kojima je cenzura zaplijenila pojedina mjesta pa su u 'Drugom izdanju' ostavljene bjeline ...«.

³³ E. A. Poe, »Filozofija kompozicije«, u: *Doživljaji Arthura Gordona Pyma, pjesme, po- etika, pisma*, knj. III., Zagreb, NZMH, 1989., str. 257.

ovska se tema smrti ljubljene žene na odru u Drechslera preobražava u sliku smrti muškarca:

»Izvadila je dojke iz rjedara i nosila ih u bijelim rukama ...

Otišla je u njegovu sobu.

... Ona donosi mu najljepših Evinih jabuka iz zemaljskog raja ...

Jarova sobica bila je sva zadimljena, zavjesa bila je spuštena, uže njezino odrezano, a na stropu je visio mučenik vjere ...

Dolores je zakrcala zubima - - -« (*Razbacana uda*, str. 41).

Matoševa *Samotna noć*³⁴ napisana 1900. godine u Prizu, objelodanjena u časopisu *Život* (knjiga I., sv. 1., str. 7-8, Zagreb, 1900.) u poeovskom ozračju i poanti:

»Kada pritisnuh ludački cjclov na nasmijana usta, osjetim kroz usta u dubini duše, leden, otrovan žalac«;

prethodi Drechslerovoj noveli *Razbacana uda*, 1902. godine i prinosi atmosferu »snova kao jedine realnosti«, tajnovitosti i nedokučivosti; – ali *Razbacana uda* donose autorov originalni obrat – smrt muškarca Jara, senzibilnog sanjara i doživljaj groze u Dolores. Poeovski kult »smrti lijepe Žene« na odru preobražen je u sliku »smrti Muškarca i demonizaciju Žene« – Drechslerova je poanta. Subjekt koji se ne može spasiti (*Das unrettbare Ich*) – Bahrova je posveta Klimtu i njegovoj alegoriji životnih maski – *Tragodie* iz 1897. godine.

Branko je Drechsler u svoju originalnu novelu *Razbacana uda* ugradio europsko ozračje fin de sièclea i višeglasje stilova. Izrijeком je upozorio pod čijim je izravnim utjecajem bio u Pragu i Krakovu, potomjem sam pridružila i bečku modernu. Primjereno je označena i duhovna veza s pjesničkim i proznim opusom E. A. Poea (1809.–1849.); ali izravno prožimanje poeovske poetike kako u A. G. Matoša, tako i u B. Drechslera. Začudujuće korespondiraju Matoševi i Drechslerovi književni tekstovi: *Ugasnulo svjetlo* i *Razbacana uda*; *Samotna noć* i *Razbacana uda* u orijentaciji na likovnost i estetski program koji se potvrđuje ikoničnim vrijednostima teksta (napisi i o izložbama u *Dopisima iz Pariza* i *Umjetničkim izložbama u Pragu!*). Duhovna je korespondencija s E. A. Poeom prostomo ozračje fin de sièclea u europskoj i hrvatskoj sastavnici književnosti!

Modernističke europske tijekove Branko je Drechsler ugradio unutar hrvatske književnosti. Na prijelazu stoljeća ispisao je urbanu poetiku znakovitih gradova Beča i Praga. Secesionistički Beč – Beč *Ver Sacrum*; filozofa i fizičara Ernsta Macha; arhitekta Adolfa Loosa; skladatelja Richarda Straussa; književnika Karla Krausa; ali i Arnolda Schönberga; Otta Wagnera; Gustava Klimta; Oskara Kokoschke; Sigmundā Freuda; Beč – Zweiga i Bahra – u Drechslera nosi buduću označicu u kojoj će provaliti kromatika

³⁴ Usp. *Sabrana djela A. G. Matoša*, sv. I, isto. »Napomene ...«, str. 294–295.

velegrada i dinamizam urbane civilizacije sa socijalnom komponentom. Potonje je utjecaj Masaryka u velegradskoj Jarovoj slici životne bijede, neimaštine i estetsko je prevrjednovanje bečke secesije u zlatnom baroknom Pragu, bogate glazbene tradicije B. Smetane, A. Dvořaka, u kojemu su muzicirali i Berlioz, i Liszt, i Wagner; u kojemu je djelovalo od 1877. i likovno društvo *Mnes* – čiji je predstavnik i Otokar Lebeda – otvarajući put likovnoj i književnoj avangardi; Pragu *Almanacha secesse*; Alfonsa Muche i njegovih afiša kojima se i Matoš divio; Pragu i hrvatskog slikara Vlahe Bukovca od 1903. godine pod okriljem Masaryka – gradu u kojem se zrcali morfologija kulture, duha i znanja – civilizacija jednog naroda koja je bila i dio hrvatske i (srednjo)europske civilizacije na prijelomu stoljeća.

Branko je Drechsler u jedinoj noveli *Razbacana uda* napisao pored-benu sliku o tijeku fin de sièclea u odsliku Beča i Praga, Zagreba i Pariza, utjecajnih kulturnih europskih središta. Valja upozoriti – fin de siècle Zagreba zrači civilizacijskom duhovnošću podjednako kao i europske kulturne metropole! U fantazmagoričnoj noveli *Razbacana uda* Branko je Drechsler ispisao srodnost i ozračje duhovnog europskog senzibiliteta u višeglasju fin de sièclea.

Nažalost, napisao je samo jednu novelu i pošao je putem znanstvene djelatnosti kao povjesničar književnosti, javni kulturni djelatnik i pedagog.

VODNIKOVA NOVELA RAZBACANA UDA U OZRAČJU FIN DE SIÈCLEA

Sažetak

Nakladom časopisa *Mlade Hrvatske* (sv. I, tisak F. Fišera, Zagreb, 1902.), Branko je Drechsler objelodanio novelu *Razbacana uda* (str. 5–41); koja će i u nastavcima izlaziti u *Mladjoj Hrvatskoj* tijekom 1902. godine. U časopisu *Zvonimir, hrvatski ilustrirani koledar za godinu 1897.*, XIV, prethodno je objelodanio *kriminalnu crticu Starac ubojica* (str. 13–17).

Drechslerovi književni tekstovi iz *Zvonimira* (Zagreb, 1897.) i iz *Mlade Hrvatske*, (Zagreb, 1902.) upućuju na propitivanje modernističkih ishodišta i utjecaja na njegovo stvaralaštvo. Neprijeporan je utjecaj češke i poljske moderne (poglavito Stanislaw Przybyszewskog); – ali struktura novele *Razbacana uda* upućuje i na utjecaj Edgara Allana Poea (prijevodi Poeove proze javljaju se u hrvatskoj periodici od 1883. godine!). Posebice valja istaći utjecaj E. A. Poea i na stvaralaštvo A. G. Matoša, koji je velikog pisca prvo čitao na njemačkom jeziku. Matoš će o E. A. Poeu pisati u *Impromptuu u Novom vieku*, III., 1899. (str. 4–12). A uz Matoša Vladoje je Đukat, također, 1899. progovorio o E. A. Pocu u *Narodnim novinama* (LXV; str. 230) i u *Viencu* 1900. godine (XXXII, str. 21–23). Potonje svjedoči o živoj nazočnosti i utjecaju E. A. Poea na hrvatsku književnost.

Drechsler je u noveli *Razbacana uda* ugradio kontekst duhovnih strujanja europskog modernizma, podastirući kreativnu asimilaciju književnih utjecaja.

VODNIK'S SHORT STORY RAZBACANA UDA
WITHIN THE ATMOSPHERE OF THE FIN DE SIÈCLE*Summary*

In the edition of the *Mlada Hrvatska* (*Young Croatia*) magazine (vol. I, printed by F. Fišer, Zagreb, 1902) Branko Drechsler published the novella *Razbacana uda* (*Scattered Members*) (pp. 5-41) that will be published in installments in *Mlada Hrvatska* during 1902. In the *Zvonimir* magazine, the *Croatian illustrated calendar* for the year 1897, XIV, he had already published a *criminal sketch* titled *Starac ubojica* (*The Old-Man Killer*) (pp. 13-17).

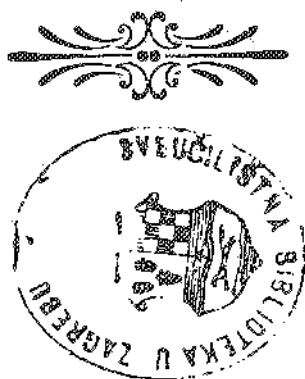
Drechsler's literary texts from *Zvonimir* (Zagreb, 1897) and from *Mlada Hrvatska* (Zagreb, 1902) direct toward a reconsideration of modernist origins and influences on his opus. Irrefutable is the influence of the Czech and Polish Modern (especially that of Stanislaw Przybyszewsky), but the structure of the *Razbacana uda* novella directs toward an influence exerted by Edgar Allan Poe (translations of Poeian prose emerge in the Croatian periodicals from 1883!). One should also especially emphasize E. A. Poe's influence on the opus of A. G. Matoš, who had read the great author first in the German language. Matoš wrote on E. A. Poe in *Impromptu* in *Novi vek* (*New Age*), III, 1899 (pp. 4-12). In addition to Matoš, Vladoje Đukat has also uttered a word on E. A. Poe in 1899 in *Narodne novine* (*People's Gazette*) (LXV, p. 230) and in *Vienac* (*Wreath*) in 1900 (XXXII, pp. 21-23). The latter is an evidence of a vivid presence and influence of E. A. Poe on Croatian literature.

In his novella *Razbacana uda*, Drechsler has also incorporated a context of spiritual streaming of the European modernism, having presented a creative assimilation of literary influences for consideration.

BRANKO DRECHSLER:

RAZBACANA UDA.

NOVELA.

ZAGREB 1902.

NAKLADOM ČASOPISA „MLADE HRVATSKE“ U ZAGREBU.

TISAK F. FIŠERA, FRANKOPANSKA ULICA 1.

Novela *Razbacana uda* Branka Vodnika nakon objavljivanja u časopisu *Mlada Hrvatska* 1902., tiskana je nakladom tog časopisa i zasebno, u knjizi, kao prvi svezak »Knjižnice *Mlade Hrvatske*«.

Jezična povijest u Vodnikovoj književnoj povijesti

Izvorni znanstveni članak
UDK 808.62(091) »14-18«
886.2(091)

Godine 1913. kada Branko Vodnik objavljuje svoju *Povijest hrvatske književnosti*, središnji je jezikoslovni prostor u Hrvatskoj već ograničen djelima hrvatskih vukovaca; unutar granica jezične prihvatljivosti samo je puristički štokavski model narodnoga jezika postuliran na temelju Karadžićeva i Daničićeva djela; pozitivno se vrjednuju samo oni književnici i jezikoslovci koji ostaju u navedenim granicama. I hrvatska je jezična povijest ograničena i sužena – početkom se književnoga jezika smatra tek 19. st., tek preporodno doba koje se ponajviše povezuje uz Karadžićevu štokavštinu i djelatnost hrvatskih vukovaca, a hrvatska se jezična povijest prije 19. st. ne smatra književnojezičnom, nego poviješću rascjepkanih pokrajinskih jezika pa otuda nebitnom i zanemarivom.

Usuprot tomu, suvremeno jezikoslovlje kao naznačajnije postavke hrvatske jezične povijesti izdvaja neprekinutost tijekom književnoga jezika čiji su štokavski početci stariji barem tri stoljeća od karadžićevske štokavštine; dijalekatna su prožimanja od samih početaka, a što smo bliži 18. st. ta se trodijalekatnost sve više ujednačuje u štokavštinu zapadnoga tipa.

U tom je kontekstu Vodnikova povijest, iako književna, zanimljiva zbog razmišljanja i pristupa hrvatskoj jezičnoj povijesti. Treba napomenuti da Vodnik nema posebnih jezičnopovijesnih poglavlja, niti stare naše jezikoslovce prikazuje i opisuje posebice i izdvojeno od književnika. Međutim, jezične su napomene uz pojedine književnike, poglavito u sažetcima o pojedinim književnim razdobljima, takve da dopuštaju glatku i jasnu prosudbu hrvatske jezične povijesti, a Vodnikova se prosudba u načelnim svojim crtama u potpunosti slaže sa suvremenom.

*

Vodnik početke književnoga jezika ne smješta u isto doba kao većina njegovih suvremenika – za Vodnika preporodno doba nije početak, samo je nastavak ranijih razdoblja:

»Velike tekovine hrvatske književnosti drugoga doba (od humanizma i renesanse, napomena S. H.) ipak i u općenoj dekadenci potkraj XVIII. stoljeća nisu izgubljene za budućnost, naročito daleko već pomaknuta pitanja jedinstvenoga književnoga jezika, pravopisa i narodnoga imena, što je sve konačno riješeno u doba prosvjetnoga i političkoga preporoda hrvatskoga naroda...« (Vodnik, 1913:365).

Dvije je godine prije navedenih riječi i objavljivanja *Povijesti*, kritizirajući Andru Gavrilovića i njegovu *Historiju književnosti*, Vodnik izravni i oštriji protiv postavke o ilirskim počecima, kako hrvatske književnosti, tako i jezika:

»prikazivati hrvatsko preporodno doba bez dopreporodnog doba znači prikazivati posljedicu bez uzroka... po staroj predrasudi, da su Hrvati književni jezik primili od Srba« (Drechsler, 1911:245).¹

Danas su se učvrstile dvije postavke o početku književnojezičnoga razdoblja. Istini za volju, učvrstila su se dva početka, a oba su u različitim stoljećima: jedan je početak uz kraj 15. st. – uz Šiška Menčetića i Džoru Držića; drugi je početak uz kraj 16. st. – uz Bartola Kašića.

Iako u Vodnika nema ni sličnih čvrstih jezičnopovijesnih i nazivoslovnih razgraničenja, ipak se može zaključiti da početke književnoga jezika (standardnoga razdoblja) veže uz djelatnost Bartola Kašića.

Kada je riječ o 15. st. Vodnik postavlja Šiška Menčetića i Džoru Držića na sam početak »hrvatske umjetne književnosti« pa je i njihov jezik početak književnosti na hrvatskom, narodnom jeziku. Ali Vodnik ide i dublje u prošlost oslanjajući se na činjenicu da se poezija Menčetićeva, Držićeva i poezija prvih poznatih dalmatinskih pjesnika

»javlja umali u već gotovom, dotjeranom i svuda jednakom obliku... To je najsigurniji znak, da su svi ti pjesnici imali svojih predšasnika 'začinjavaca', koji su prvi počeli raditi oko oblika i hrvatske pjesničke dikcije... već prvi pjesnici pazе na ljepotu i čistoću narodnoga jezika.« (Vodnik, 1913:86)²

Osim što na nekoliko mjesta naglašava »nastojanje oko čistoće narodnoga jezika«, Vodnik ne daje podataka o jeziku samom, pa tako ni o njegovoj dijalektnoj stilizaciji. Očito da tu jezičnu stilizaciju ne smatra začetkom zajedničkoga književnoga jezika, a očito je to kada se usporedi s njegovim opisom jezične djelatnosti Bartola Kašića.

Međutim, već i u takvom škrtom jezičnom opisu 15. st. očituje se temeljni Vodnikov pristup kojim će nastaviti jezični hod kroz povijest – kako jedno književno razdoblje prikazuje izraslim iz drugoga, tako mu i jezična obilježja pojedinih razdoblja nisu bez korijena pa je jezik novijega doba uvijek ukorijenjen u jezik starijega. Iz takvoga Vodnikova promišljanja posve naravno slijedi i činjenica da u Vodnikovoj povijesti nema ni trunke zamisli po kojoj bi hrvatska jezična povijest bila vremenski i pokrajinski

¹ Navod preuzet iz Aleksandrov-Pogačnik, 1987.

² Iako je iz navoda jasno, ipak napominjem da Vodnik nazive hrvatski jezik i narodni jezik upotrebljava istoiznačno.

rascjepkana, nepovezana. Naprotiv, na isti način kao i suvremeno jezičko-slovlje, Vodnik kroz vrijeme i prostor slijedi međudijalekatna prožimanja, a poglavito štokavske jezične tragove, uočavajući u njima svjesne napore prema zajedničkom književnom jeziku, prateći onu razvojnu crtu koju danas češće nazivamo hrvatskom jezičnom okomicom.

U tom smislu Vodnik izdvaja Bartola Kašića kao važnu osobnost u povijesti hrvatske književnosti, kao prvoga našega gramatičara i začetnika

»mislí o jedinstvenom književnom jeziku na osnovi bosansko-hercegovačkoga narodnoga govora« (Vodnik, 1913.:260).

ali povezujući ga uz ranija jezična razdoblja činjenicom da

»Kašićeva gramatika suponira razvijeni već književni jezik, ali u glavnome ona se ipak osniva na čakavskom narječju, što bijaše njegov materinji govor, uz neko obaziranje na štokavsko narječje« (Vodnik, 1913.:260).

Očitu prevlast štokavštine u tridesetak godina starijem Kašićevu *Ritualu rimskom*, Vodnik obrazlaže Kašićevim postupnim upoznavanjem hrvatskih štokavskih krajeva – od Dubrovnika i njegova susjedstva pa do Slavonije – koje ga je uvjerilo u proširenost štokavštine pa joj, u skladu s isusovačkim načelom o izboru najproširenijega govora za književni jezik, daje prednost pri prijevodu tako važnoga teksta kao što je *Ritual rimski*. Iako Vodnik naglašava bitnost Kašićeve pojave na hrvatskoj jezičnoj pozornici, a poglavito njegovo ugledanje na štokavštinu (bosanski jezik), ipak izostavlja neke bitne činjenice koje Kašićevoj djelatnosti donekle oduzimaju snagu individualnosti – Kašiću su 1599. papa Klement VIII. i general Aquaviva naložili da napiše gramatiku, a na temelju onoga jezika koji u svom izvješću iz 1582. predlaže Marin Temperica³ i koji će u *Ritualu rimskom* Kašić dosljednije primijeniti nego u *Gramatici*. Moguće je da Vodnik nije poznao navedene činjenice jer isto tako nema ni podatka o Kašićevu rukopisnu hrvatsko-talijanskom rječniku (*Razlika skladanja slovinska*, 1599.). Bez obzira na navedene nedostatke (koje ponajprije treba pripisati znatnosti Vodnikova doba, a ne Vodniku samome)⁴, Vodnikova je ocjena Bartola Kašića kao pokretača zamisli o zajedničkom hrvatskom književnom jeziku na štokavskoj osnovici posve točna i istoznačna je misli o Bartolu Kašiću kao o začetku svjesne i namjerne hrvatske jezične standardizacije koju bilježi suvremena teorija povijesti hrvatskoga jezika.

Treba napomenuti da Šurmin (1898.), čija je *Povijest književnosti hrvatske i srpske* starija samo desetljeće i po, Kašića ne spominje čak ni imenom, a u *Povijesti hrvatske književnosti* iz 1974. Kašićevo je ime spomenuto desetak puta u različitim kontekstima i raštrkano na 376 stranica, ali samo jedan ulomak govori o Kašiću u kontekstu njegove djelatnosti:

³ Opširnije o zbivanjima oko Kašićeve gramatike, vidi: Katičić, 1999.

⁴ U tom smislu treba prosuditi i to što Vodnik kao prvi naš rječnik navodi *Blago jezika slovinskoga* Jakova Mikalje, a Fausta Vrančića uopće ne spominje.

»Bartol Kašić s otoka Paga, dakle čakavac po rođenju, boravci duže vrijeme u Dubrovniku, odakle je odlazio u Bosnu i dalje u unutrašnjost, piše po nalogu isusovačkog generala Kaludija Aquavive prvu 'ilirsku' gramatiku (1604.). Osnova joj je dubrovački govor, izabran sigurno ne napamet i ni na brzinu...« (str.179).

U odnosu na Vodnikovih nekoliko punih stranica posvećenih Kašiću, na opširnost i sustavnost kojom izlaže Kašićevu jezikoslovnu djelatnost, suvremenije su povijesti književnosti blijede i neznatne, pa i zbog toga Vodnikove misli o Kašiću treba posebice naglasiti i istaknuti jer je Kašićeva djelatnost i bitnost za naš književni jezik tijekom 20. st. bila posve potisnuta i zanemarena, a prema riječima R. Katičića izrečenim pri otkrivanju spomen ploče Bartolu Kašiću 1996. u Rimu:

»Kašića smo onda odgurnuli u 'stariju književnost' u onu koja u najboljem slučaju ima neko značenje u povijesti kulture, ali nikako za naš današnji život, za vrijednosti koje nas se živo dotiču. Smatralo se kako naobraženu čovjeku nije potrebno ni znati za nj, pa se u školama nije spominjao, nego je ostavljen učenicima što se bave poviješću, a i oni su ga većinom spominjali usput i tek reda radi... Ispricati se moramo svima onima, našima, koji su, zbog čudnog nemara znalaca sada već preko sto i trideset godina rasli i živjeli neznajući za tu svoju neprocjenjivu baštinu...« (Katičić, 1999:167).

U navedenom se kontekstu Vodnikovo uvažavanje i uočavanje dalekosežnosti Kašićeva djela pokazuje još bitnijim.

*

Vodniku je jasna povezanost, uzroci i posljedice jezičnih zbivanja. Tako u isto vrijeme i prostor u kojem je Kašić, smješta i Gundulića i bosanske franjevce, izdvajajući M. Divkovića po čistoj ijekavsko-ikavskoj štokavštini i navodeći Divkovićeve riječi iz *Nauka krstjanskoga* (1611.)

»da piše u pravi jezik bosanski« (Vodnik, 1913.:223).

a I. Bandulovića (*Pištrole i evandjela priko svega godista*, 1613.) izdvaja kao pisca koji je spajao

»bosansko-hercegovačko narječje, čistu štokavštinu, sa književnim jezikom dubrovačko-dalmatinskim u jedan općni književni jezik« (Vodnik, 1913.:223).

Napokon, završna je Vodnikova ocjena jezičnih zbivanja u 17. st. sljedeća:

»U XVII. stoljeću prilagođuju pisci narodni hercegovački govor književnome jeziku ... kako ga je stvorila i istančala dubrovačka poezija...« (Vodnik, 1913.:304),

pa je općeniti pogled na dijalekatnu stilizaciju književnoga jezika iz kojega je 17. st. zakoraknulo u 18. st. u Vodnika načelno na tragu jezikoslovnoga opisa koji o 17. st. čitamo u suvremenim jezičnim povijestima.⁵

⁵ O jeziku štokavske književnosti od kraja 15. st. do sredine 18. st. D. Brozović kaže sljedeće: »dubrovačka književnost ... (pisana specifičnim ijekavskim štokavskim dijalektom

Vodnik neobično bitnom činjenicom smatra sve veći udio štokavštine u književnom jeziku od Bartula Kašića pa nadalje. Iz Mikaljina *Blaga jezika slovinskoga* izdvaja misao o ljepoti bosanskoga jezika koju Mikalja mjeri ljepotom toskanskoga govora, a Tomu Babica i Lovru Šitovica Ljubušaka vidi kao nastavljace plodne štokavske djelatnosti svoje franjevačke braće iz 17. st., a za Kačića kaže:

»Stopama bosanskih Franjevaca pošao je Kačić. Svoju *Korabljicu*, kako u naslovu kaže, napisao je 'u jezik bosanski'« (Vodnik, 1913.:330).

Vodnik na nekoliko mjesta navodi da je Kačićev utjecaj sezao i u Slavoniju, pa se tako i Slavonci nadoše usko jezično povezani s Dalmacijom i Bosnom:

»Slavonski pjesnici prihvatili su jedinu aktualnu knjigu, što ju je iznjela dalmatinska književnost ... Kačićev *Razgovor ugodni...*« (Vodnik, 1913.:365).

Isto tako Vodnik naglašava da je jezik Katančićeva prijevoda Svetoga pisma i jezik rukopisnoga rječnika

»slavno-ilirički izgovora bosanskoga« (Vodnik, 1913.:355),

a za samoga Katančića kaže da je

»dobar poznavac narodnoga jezika, a govoreći o njegovoj raširenosti i o jezičnom jedinstvu, i on bosanskom narječju određuje prvo mjesto.« (Vodnik, 1913.:355)

Moguće je pretpostaviti da Vodnikovo, od Kašića pa sve do Katančića, naglašeno pozivanje na »bosanski jezik« i »bosansko-hercegovačku štokavštinu«, nije motivirano samo jezičnim činjenicama koje uočava i neštedimice iznosi pred čitatelja svoje *Povijesti*, nego i njemu suvremenom postavkom,

»staroj predrasudi da su Hrvati književni jezik primili od Srba« (Drechsler, 1911.:245).

U svojim se različitim radovima⁶ toj postavci i izravno suprotstavlja, a u *Povijesti* neizravno, ispisujući hrvatsku jezičnu štokavsku povijest sve od Kašića pa do Katančića. Za razliku od svojih suvremenika, Šurmina (1898.) primjerice, u Vodnika nema usporednica sa srpskom književnošću i jezikom; Vodnik piše hrvatsku povijest i u tom ga se kontekstu srpska povijest ne dotiče i ne tiče.

dubrovačke regije, u početku nenovoštokavskoga tipa s jakim čakavskim infiltratom; gotovo isključivo ikavskim, ... zatim bosanska ... također nenovoštokavskoga tipa« (Brozović, 1971.:133), a M. Moguš o jeziku 17. st. pojašnjava: »Kroz čitavo 17. st. gubi se polako čakavsko narječje kao jezik književnosti ... jer se i rodni čakavci priklanjaju, zapadnom, ikavskom tipu štokavštine ... međutim, najvažniji utjecaj štokavske jezične stilizacije zacijelo je posljedica snažne književne produkcije u Dubrovniku« (Moguš, 1993.:94).

⁶ Primjerice, Vodnik (1906.) kritizira *Istoriju srpske književnosti* Jovana Grčića: »U samome naslovu knjige dvije su krupne pogreške: ova knjiga nije 'istorija', nego je samo bibliografija, a nije to ni 'istorija srpske književnosti' jer se u njoj nalazi hrvatska književnost od najstarijih dana do danas.«

Međutim, Vodnikovo uporno isticanje narodne štokavštine ima i drugo uporište, a ono je dio jezikoslovne misli njegovoga vremena i ovaj puta nije u potpunom suglasju sa suvremenom mišlju – Vodnik, baš kao i njegovi suvremenici, jezičnu vrijednost vidi samo u narodnom jeziku i onim književnojezičnim stilizacijama vjernima narodnom jeziku. I iz *Povijesti* je takav njegov stav očit, ali u njegovim je radovima odnosećima se na razdoblje 19. st. još očitiji, a posebice u studijama o Petru Preradoviću (1903.) i Anti Starčeviću (1912.) u kojima Vodnik pohvaljuje svaki korak mladih književnika prema narodnom jeziku,⁷ a lik koji su ilirci i zagrebačka škola davali književnomu jeziku smatra nenarodnim, a zbog toga i neprihvatljivim:

»Šimc Starčević borio se protiv književnoga jezika kakav se u doba preporoda stvaru u Hrvatskoj, uprav u Zagrebu, jer to nije bio izrazito narodan jezik, već mu je naročito sintaksa bila izobličena tuđim utjecajima; Kurelac ... borio se s istih razloga protiv 'zagrebačke škole'...« (Vodnik, 1912.:56).

*

Kako je štokavštinom popratio i objedinio dalmatinske, dubrovačke, bosanske i slavonske književnike od Kašića pa do Katančića, tako Vodnik i u kajkavaca uočava i pojašnjava štokavske sastavnice, odnosno, izrazita međudijalekatna prožimanja.

Govoreći o kajkavskoj književnosti, Vodnik govori o oblikovanju zajedničkoga hrvatskoga književnoga jezika, ali kao o jezičnom procesu nastalom na području dodira svih triju narječja; o procesu započetom kada Pergošić 1574. priređuje kajkavsku i štokavsku redakciju Dekretuma; procesu koji živi u djelatnosti ozaljskoga kruga, a plodno je tlo Vitezovićevim jezičnim i nacionalnim pogledima. Sve se to izrijeком čita u Vodnika, uz vrlo jednostavna, ali točna pojašnjenja naravi i uzroka međudijalekatnoga prožimanja:

»A kako uistinu nije bilo političko ni kulturne granice u Hrvatskoj od Drave do mora, to su se narječja dodirivala... Ovaj proces postao je još jači, kad su se uto u hrvatskoj književnosti javili Petar Zrinski, Katarina Zrinska i Franjo Krsto Frankopan, koji su živjeli u različitim hrvatskim krajevima, pa je u njih bilo posve prirodno miješanje od sva tri narječja..., a iza njih javio se Pavao Ritter Vitezović, koji je svijesno htio da ovakov jezik postane jedinstvenim književnim jezikom...« (Vodnik, 1913.:277).

Vrlo opširno Vodnik piše o Vitezoviću smatrajući njegove zamisli o zajedničkom pravopisu, jeziku i narodnom imenu ne samo pravim izvoristom Gajeve pravopisne reforme, nego i velikohrvatske ideje Ante Starčevića. Jezičnu je i ideologijsku vezu Vodnik i opet uspostavio: na ozaljski se krug navozuje Vitezović, a na Vitezovića preporodno doba.

⁷ »U ovoj elegiji, intoniranoj na narodnu, ima topline i nježnosti, jer se mladi pjesnik riješio dubrovačke dikcije, pa prionuo uz deseterac i dikciju narodnu, u kojoj je osjećaj njegov našao prirodjeniji izražaj.« (Vodnik, 1912.:9)

Veza je Vitezovićeva i Gajeva često zanemarivana i obično pogriješno pojašnjavana. Još u 19. st. u Šurmina čitamo kako Budinić prvi uvodi češke dijakritičke znakove, potom se Vitezović ugleda na češki pravopis, (Šurmin, 1898.:135) a tako i Gaj pravopis gradi ugledajući se na češki. (Šurmin, 1898.:153). Češki je utjecaj hrvatskomu pravopisu ostao pripisan sve do suvremenih dana, kada se napokon dijakritički znaci počinju smatrati dijelom hrvatske samonikle tradicije.

Istini za volju, i Vodnik Budinića povezuje uz husitski slovoпись,⁸ ali u Vitezovića pronalazi samo logičan slijed hrvatskih jezičnih zbivanja koja se nastavljaju u Gaja.

»... vidi se, da je Vitezović predložio reformu pravopisa sa slovima uz dijakritičke znakove, dakle na principu kako je Gaj poslije riješio ovo pitanje...« (Vodnik, 1913.:300).

U Vodnika nema ni primisli da bi se Vitezovićev slovoписни sustav, i uopće Vitezovićeva široka djelatnost, mogla povezati s Karadžićem i njegovim pravopisnim načelom, a upravo to čini *Povijest hrvatske književnosti* (1974.) šezdeset godina poslije Vodnika:

»Osnova mu je (Vitezoviću, napomena S. H.): za jedan glas jedno slovo, što je, na nešto drugačiji način, Vukova deviza: piši kao što govoriš.« (str. 261.)

S obzirom da je navedena samo jedna od »vukovskih teza« koje su se provlačile i povlačile kroz hrvatsko jezikoslovlje i književnost duboko u 20. st., Vodnikove su misli sa samoga početka stoljeća time još izrazitije.

Izdvajati bi se iz Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti*, nizati Vodnikovih misli o jezikoslovcima i njihovim djelima moglo toliko da bi nastala mala povijest hrvatskoga jezika. U toj je povijesti sve složeno kao i u suvremenoj – osobe i djela, povezanosti i utjecaji, međudijalekatna prožimanja, stalnost štokavskih jezičnih sastavnica, uporno hrvatsko ime jeziku bez obzira na konkretnu dijalekatnu stilizaciju – od početaka hrvatske pisane riječi pa do preporoda. Vodnikova jezična povijest nije nacionalno razbijena, usitnjena, nepovezana – cjelina je koju Vodnik prije jednoga stoljeća gleda na isti način kao i mi danas, objedinjujući je iz njezinih nacionalnih sastavnica

»jer ma da i jesu za drugo doba (15.–18. st., napomena S. H.) glavno obilježje pokrajinske književnosti, dubrovačko-dalmatinska, pokrajinsko-hrvatska, bosanska i slavonska, od kojih svaka živi svojim životom... razvijajući svoj jezik i pravopis – ipak je sve to jedan organizam historijski, ovisan o bivstvu o istim idejama i pokretima izvana.« (Vodnik, 1913.:5)

⁸ M. Moguš (1993.:71) tvrdi da se Budinić nije ugledao na husitski pravopis jer ne znamo točno je li uopće bio na Tridentском conciliju; jer rimokatolički kanonik Budinić ne bi prihvatio slovoпись heretika Jana Husa; jer su dijakritički znaci zabilježeni i u *Šibenskoj molitvi*, i u Fektorovića. Prema tomu, Budinić nastavlja i proširuje slovoписно načelo poznato u Hrvatskoj bez obzira na husitski slovoпись.

*

Naprijed je rečeno da se Vodnik oštro suprotstavlja dvjema postavkama posebice aktualnim u njegovo vrijeme – da su Hrvati književni jezik uzeli od Srba i da hrvatska književnost izvan srpske ne postoji. Isto je tako rečeno i da Vodnik povijest hrvatskoga jezika i književnosti do kraja 18. st. (a dotle seže njegova *Povijest*) ne sagledava i ne opisuje u svezi sa srpskim jezikom i književnosti.

Zbog toga su njegove književne studije o razdoblju 19. st. iznenađujuće – koliko god do 19. st. Vodnik govorio isključivo o hrvatskom jeziku, od 19. st. govori o *našem jeziku*, jednom jeziku Hrvata i Srba.

Vodnikove su ocjene preporodnih jezičnih zbivanja u skladu s jezikoslovnom misli njegovoga doba⁹ koja je u djelatnosti V. S. Karadžića i njegovih pristaša – bilo srpskih, bilo hrvatskih vukovaca – vidjela i nametala samo jezično jedinstvo, a sve se izvan vukovskoga načina razmišljanja smatralo razdorom hrvatskoga i srpskoga jezičnoga i narodnoga jedinstva. Iz hrvatske preporoditeljske djelatnosti i književnosti, Vodnik će izabrati i istaknuti napor za zajedništvom i jedinstvom:

»I ova rasprava svjedoči kako je Preradović cijelim srcem stupio u kolo naših preporoditelja. On je htio jednu jugoslavensku književnost po duhu, jeziku i pismu, a opažao je da se azbuka razdvaja u času kad se najlakše moglo prijeći preko svih predrasuda i tradicija.« (Vodnik, 1919.:450)¹⁰

U tom smislu Vodnik prosuđuje hrvatsku jezičnu djelatnost tijekom cijeloga 19. st. – one smjerove koji su vodili jezičnom jedinstvu ocjenjuje pozitivno, a one koji su bili ustrajni na hrvatskim jezičnim posebnostima i tako hrvatski jezik postavljali odvojeno od srpskoga, Vodnik ne samo da osuđuje, nego im se i izruguje. Primjerice, Vodnik djelatnost A. Starčevića ocjenjuje neobično visoko u nacionalnom smislu:

»... do njega bile su hrvatski narod različite osobe, a od njega postaje naš narod jedna osoba.« (Drechsler, 1912.:53),

ali Starčevića mu je borba za hrvatske književnojezične posebnosti ni manje ni više nego – smiješna:

»... i polcmike Antuna Starčevića za 'serdce' mj. srce – to su prave humoreske.« (Drechsler, 1912.:56),

a ono smiješno u tom je što je

»Starčevića vokalno -r uzrujalo, te kao da je obnevidio: on je u toj sitnici vidio tuđinsku propagandu ... -r orudjem Vukovim, odnosno propagande srpske.« (Drechsler, 1912.:30)

⁹ A ta je jezikoslovna misao o željenom i poželjnom jezičnom jedinstvu Hrvata i Srba, na žalost po našu jezičnu tradiciju i suvremenost, općenito službeno vladala sve do naših suvremenih dana.

¹⁰ Odnosi se na Preradovićev *Jezik južnoslavski* iz 1844.

Bečki je dogovor svakako zanimljivi dio hrvatske jezične povijesti – ne toliko zbog samih dogovorenih jezičnih pravila koja su u Beču potpisana, koliko zbog različitih interpretacija samoga Dogovora i njegovih utjecaja na razvoj hrvatskoga jezika. Kako je Jugoslavija vrjednovala Bečki dogovor – poznato je – kao prvi ozbiljni korak prema stvaranju jednoga naroda koji jedan jezik i jednu književnost »treba da ima«. Suvremena je jezična povijest takav stav poodavna napustila, smatrajući Bečki dogovor neobvezujućim pokušajem koji u svoje doba nije urodio plodom, jer ga se ni hrvatska ni srpska strana nisu pridržavale.

Vodnik vrlo visoko vrjednuje Bečki dogovor smatrajući mu načela zdravima i u duhu preporodnoga jedinstva, a utjecaj na hrvatske jezično-književne prilike znatnim i presudnim, naravno, u pozitivnom smislu. Rasporak je između Vodnikova i suvremenoga pristupa bitan, ali i zanimljiv načinom argumentacije – Vodnik se pri tvrdnji da je Bečki dogovor prvi korak prema jedinstvu poziva na *Narodne novine* iz 1851. u kojima su pripočeni zaključci Bečkoga dogovora i Karadžićeva *Glavna pravila* za južno narječje i u kojima se književnici mole da pristanu uz zaključke i pravila (Drechsler, 1912.:26); Vince se pri tvrdnji da je Bečki dogovor izazvao nezadovoljstvo i negodovanje u hrvatskoj javnosti isto tako poziva na *Narodne novine*, ali iz 1850. u kojima je Dogovor objavljen, ali popraćen sljedećim Gajevim riječima:

»Vrieme će naskoro pokazati da li je ovaj priedlog praktičan i vodi li u današnjem položaju k ožudjenoj slozi i jednakosti ili pako naprotiv k još većem ciepanju i književnom razdoru.« (Vince, 1990.:281)

Posve na jugoslavenskim jezičnim gledištima većine svojih suvremenika koji između hrvatskoga i srpskoga jezika ne uočavaju razlike, a tamo gdje ih i uočavaju omalovaženo ih nazivaju tek provincijalizmima,¹¹ Vodnik pristaje uz hrvatsko i srpsko jezično jedinstvo, čak do te mjere da žali što uopće i postoji jezičnih razlika:

»Da je Starčević pobijedio u Hrvatskoj – šteta, što nije – postigao bi baš protivno, nego što je htio: imali bismo danas doista isto narječje u hrvatsko-srpskoj književnosti, ali na žalost Starčević je iznio pobjedu kod Srba, a Vuk Karadžić kod Hrvata.« (Drechsler, 1912.:27)

Vodnik je morao biti svjestan ne tako malih razlika koje su se učvrstile između hrvatskoga i srpskoga jezika tijekom 19. st. i koje su se jasno očitovala u književnim djelima toga razdoblja pa je morao znati i da razlike nisu samo u različitom odrazu *jata*. Napokon, školovao se u posljednjim desetljećima 19. st., u doba kada jezik zagrebačke filološke škole još uvijek živi na stranicama školskih udžbenika i između korica kakvoga poznatoga i či-

¹¹ U tom se smislu Vodnik poziva na Daničića (1857.) prihvaćajući da je Daničić »prvi od Srba naučno obrazložio hrvatsko-srpsko jezično jedinstvo i bio nepristran.« (Drechsler, 1912.:52)

tanoga hrvatskoga književnika. Josip se Kozarac može ubrojiti među te književnike, poznate u hrvatskoj sredini, ali i jezično poznate Vodniku.

Godine 1910. Vodnik je u izdanju Srpske književne zadruge u Beogradu pripremio za tisak Kozarčeve *Mrve kaputale* – ćirilicom, ali jezično posve vjerno izvorniku – dakle vjerno jeziku zagrebačke škole kojim je Kozarac i inače pisao, tek je slovopisom izvornik prilagodio svomu dobu, ali ne napušta pravopis zagrebačke škole. Godine 1924., Vodnik ponovo priređuje isto djelo – ovaj puta posve ujednačeno s jezikom i pravopisom za koji su se zalagali hrvatski vukovci, a ne samo sa slovopisom. Koje su nara- vi bile promjene mogu posvjedočiti ulomci iz dvaju navedenih izdanja:¹²

»Po zlatnih strnicah gomilali se krtovi pšenice ... samo kađ i kađ spazi dobro oko dvije po dvije grlice ... kako strjelovito lete. Takovog jednog popoldneva išao je upravitelj gospoštije ... u kratkom, posve izapranom i izkrpanom kaputiću.« (Drechsler, 1910.:19).

»Po zlatnim strnicima gomilali se krtovi pšenice ... samo kadikad spazi dobro oko dvije po dvije grlice ... kako strelovito lete. Takovog jednog popodneva išao je upravitelj gospoštije ... u kratkom, posve izapranom i iskrpanom kaputiću.« (Vodnik, 1924.:3).

Tako je u samo 14 godina, koliko je od izdanja do izdanja proteklo vremena, Kozarčev jezični izraz (oblikovan jezikom i pravopisom zagrebačke filološke škole) Vodnikovom zaslugom odjeven u ruho hrvatskih vukova – zajednički hrvatskosrpski kaput. Tim se Vodnik pridružio dugom nizu krivotvoritelja hrvatskoga jezika, jer u opširnim predgovorima uz izdanja nema ni jedne riječi o Kozarčevu jeziku, ni o tekstološkim načelima kojima se Vodnik rukovodio pri jezičnoj promjeni toga jezika. I druga su Kozarčeva izdanja u Vodnikovoj redakciji doživjela istu sudbinu.¹³ Takvi su Vodnikovi postupci doslovce nespojivi s njegovim deklarativnim znanstvenim stavom da je

»kritika teksta važan dio literarne historije i ona traži stručnu spremu, poznavanje književnosti, historije, pravopisa i jezika ... taj posao može izvršiti samo stručnjak, naučenjak« (Vodnik, 1921.:188)

Čitajući samo Vodnikovu *Povijest hrvatske književnosti*, Vodnikova se prosudba o povijesti hrvatskoga književnoga jezika od 15. do 19. st. pokazuje izrazito suvremenom i hrvatski usmjerenom; čitajući samo Vodnikove studije o hrvatskim književnicima iz 19. st., Vodnikova se prosudba o povijesti hrvatskoga književnoga jezika 19. st. pokazuje izrazito zastarjelom i vukovski usmjerenom. Na prvi se pogled čini da su Vodnikovi stavovi u

¹² Masno su otisnuti svi oblici prema kojima se ulomci razlikuju, a ti su oblici ujedno i razlika između norme zagrebačke filološke škole i vukovske norme.

¹³ Vodnikova izdanja Kozarčevih pripovijesti, 1918. i 1923. – ni jedno od izdanja nije vjerno izvorniku.

suprotnosti sami sa sobom ili barem da su nejasni i zbunjujući. Međutim, Vodnik ih vrlo spretno pomiruje i to znanstvenom mladogramatičarskom postavkom naročito živom i plodnom u njegovo doba – evolucijom. Riječ je o tom da Vodnik na jezična i književna zbivanja gleda evolutivno – jedno raste iz drugoga, jedno se razvija iz drugoga – svako se mlađe razdoblje razvilo iz starijega: do preporoda hrvatski jezik i književnost teku svojim, nezavisnim smjerom; preporod afirmira nacionalnu stranu usporedno sa sviješću o narodnom slavenskom/jugoslavenskom jedinstvu; druga polovica 19. st. odlučno učvršćuje nacionalno hrvatsko ime i hrvatsku nacionalnu svijest na jednoj strani, a nacionalno srpsko ime i srpsku nacionalnu svijest na drugoj strani; u 20. st. prirodnim se evolutivnim putem ide jedinstvu posebno oblikovanih nacionalnih svijesti (pa i jezika i književnosti) u jednu, zajedničku:

»Ante Starčević učinio je za hrvatsko ime ono, što je Vuk učinio za ime srpsko: oba su se narodna imena ustalila u svojim historijskim medjama, a prirodna evolucija provest će lagano ono, što su neprirодно, u jedan mah, htjeli postići naši iliri.« (Drechsler, 1912.:52)

Vodnikova su jezična gledišta jasna, razumljiva i potpuna tek iz cijeloga njegovoga stvaralaštva, a kako je *Povijest hrvatske književnosti* samo dio Vodnikova stvaralaštva, tako su i jezična gledišta koja se iz nje čitaju samo dio, a ne potpuna i zaokružena cjelina. Međutim, jezična su gledišta iz *Povijesti* izrazito bliska suvremenima, pa ih zbog »prirodne evolutivne hrvatske i srpske jezične cjeline« koju Vodnik vidi tijekom 19. i 20. st., ne treba zanemariti, ni obezvrijediti.

Citirana literatura

- Đ. Daničić, 1857., »Razlike između jezika srpskoga i hrvatskoga«, *Glasnik Društva Srpske Slovesnosti*, Beograd, sv. IX.
- B. Drechsler, 1910., autor predgovora i priređivač: *Mrtvi kapitali*, pripovijest, napisao Josip Kozarac, Beograd (ćirilica).
- B. Drechsler, 1911., »Historija književnosti Andre Gavrilovića«, *Savremenik* VI., br. 4, Zagreb.
- B. Drechsler, 1912., *Dr. Ante Starčević, Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, Zagreb.
- R. Bogišić, M. Franičević, F. Švclac, 1974., *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3, *Od renesanse do prosvjetiteljstva*, Zagreb.
- D. Brozović, 1971., *Standardni jezik*, Zagreb.
- R. Katičić, 1999., *Na kroatističkim raskrižjima*, Zagreb.
- M. Moguš, 1993., *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb.
- P. Preradović, 1844., »Jezik južnoslavski«, *Zora dalmatinska*, Zadar, br. 13, 15, 17, 20.
- N. Aleksandrov-Pogačnik 1987., *U sjeni mrtve paradigme*, Osijek.
- Đ. Šurmin, 1898., *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb.

- r. (Branko Vodnik), 1906., »Istorija srpske književnosti. Sastavio Jovan Grčić«, *Savremenik*, II, god.1.

Z. Vince, 1990. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb.

B. Vodnik, 1913., *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga I, *Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*, Zagreb.

B. Vodnik, 1918., priređivač: *Pripovijesti Josipa Kozarca*, knjiga I, Zagreb.

B. Vodnik, 1919., »Djela Petra Prerađovića«, Predgovor II. knjizi, Zagreb, iz *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Hrvatska moderna, knjiga 71., Zagreb 1975.

B. Vodnik, 1921., »Slike i prilike«, *Savremenik*, br. 3.

B. Vodnik, 1923., autor predgovora i priređivač: Josip Kozarac, *Tena*, Zagreb (ćirilica).

B. Vodnik, 1924., priređivač: Josip Kozarac, *Mrvi kapitali*, roman, III. ovlašteno izdanje, Zagreb.

JEZIČNA POVIJEST U VODNIKOVOJ KNJIŽEVNOJ POVIJESTI

Sažetak

U radu se iz Vodnikove *Povijesti hrvatske književnosti* ispisuju hrvatska jezična povijest i odmjerava se prema jezikoslovnoj misli Vodnikova vremena i prema našoj suvremenoj. U tom je kontekstu Vodnikova prosudba hrvatske jezične povijesti od 15. do 19. st. izrazito bliska i istoznačna suvremenim prosudbama kada je riječ o početku književnojezičnoga razdoblja, ranom i pretežitom udjelu štokavštine u međudijalektom prožimanju, a poglavito o ulozi B. Kašića i P. R. Vitezovića u stvaranju jedinstvenoga književnoga jezika. Vodnikova prosudba jezične povijesti 19. st. različita je od navedene i okrenuta je vukovskoj jezičnoj koncepciji.

LANGUAGE HISTORY IN VODNIK'S HISTORY OF CROATIAN LITERATURE

Summary

In this paper, the author extracts Croatian language history from Vodnik's *History of Croatian Literature* and compares it with the linguistic theory of Vodnik's time as well as with the present day Croatian linguistic thought. In this context, Vodnik's consideration of Croatian language history between 15th and 19th century is very close to present day considerations about the beginnings of Croatian standard language period, about the early and predominant of the štokavian dialect in the interdialectal permeation, and particularly about the roles of B. Kašić and P. R. Vitezović in the creation of the uniform standard Croatian language. Vodnik's estimation of the language history of the 19th century differs from the above and is rather oriented towards the language conception of V. S. Karadžić.

Leksik i frazeologija u Vodnikovoj *Slavonskoj književnosti*

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2.08.886.2(091)

U nakladi Knjižare M. Breyera u Zagrebu je 1907. objelodanjena studija Branka Drechslera *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*. Taj je rad podijeljen na veća poglavlja: *Poezija baroknog stila* (ima dva dijela, *Antun Kanižlić* i *Antun Ivanošić*), *Prosvjećivanje i jozefinizam*, u kojemu je najveći dio posvećen *Matiji Antunu Reljkoviću*. Reljkovićevu je djelu posvećen i drugi podnaslov, *Protivnici Satira*, i treći, *Reljkovićeva proza*. Poglavlje o prosvjetiteljstvu govori i o *Blagojeviću* i *Krmpotiću*. Novo je poglavlje pod naslovom *Reakcija* koje sadrži naslove *Josip Stojanović* i *Antun Ivanošić*. Slijede *Nastavljači Kačićevi*. To poglavlje nema podjelu na potpoglavlja jer autor nije našao ni jedno veće pjesničko ime. Posljednje je poglavlje pod naslovom *Pseudoklasicizam* s jednim podnaslovom: *Matija Petar Katančić*. Ovom je studijom Branko Vodnik nastojao dati cjeloviti prikaz književnoga stvaralaštva hrvatskih pisaca iz Slavonije prije preporoda. Budući da su veća poglavlja posvećena stilskim obilježjima toga vremena i prostora, zanimljivo je kako Vodnik opisuje stil pojedinih djela. Čitajući studiju, zanimalo me koliko je Branko Vodnik uočio frazeologiju u djelima slavonskih pisaca 18. stoljeća. Naime, proučavajući jezik djela hrvatskih pisaca iz Slavonije 18. stoljeća, privukla mi je pozornost njihova frazeologija koja dosta govori o njihovu stilu.

Sama riječ *stil* pojavljuje se na više mjesta u Vodnikovoj studiji. On može biti, prema autoru, s jedne strane barokni, ježovitski, a s druge strane *narodni* i *franjevački*, odnosno jednostavni. Uz pisce prosvjetiteljstva obično ne spominje samu riječ *stil*. Njihov rad obično ocrtava riječima *prosvjećivanje*, *idejelstruje prosvjećivanja*, *prosvjetna tendencija*, *ideje prosvjete*.

O jeziku slavonskih književnika Branko Vodnik ne govori, jer on nije jezikoslovac nego povjesničar književnosti. Stoga mu je leksim jezik najčešće povezan s njegovim narodnim imenom (*hrvatski*, *latinski*, *talijanski*, *mađarski*) ili, ako je jasno o kojemu je jeziku riječ, jednostavno piše *narodni*. Jezik spominje i kada govori o Reljkovićevoj gramatici, objašnjavajući njezino značenje u povijesti hrvatske gramatike. O samu pak jeziku pojedinoga pisca nalazimo sveze riječi koje bismo mogli nazvati i fraze-

mima što pripadaju povijesti hrvatske književnosti jer ih nalazimo i kasnije u nekih autora. Tako, govoreći o utjecaju dubrovačkoga leksika na Kanižlićevu *Rožaliju*, Branko Vodnik zaključuje da je Kanižlić mogao poznavati rad dubrovačkih pjesnika, ali i crpiti građu iz starih rječnika. Njegov je jezik, stoga, *pomno probran i veoma bogat*. Prema Vodnikovu mišljenju, M. A. Reljković piše *najjedrijim narodnim jezikom*. Barokni pjesnici rabe *lijepu riječi*, Kanižlić opisujući kupanje slavuja, piše *neobičnim riječima i izrazima*. Razvidno je da se Vodnik nije udubljivao u jezičnu raščlambu i opis jezičnih osobina slavonskih književnika 18. stoljeća. Vodnik je imao dobar osjećaj za vrjednovanje istočnohrvatske književnosti s književnopovijesnoga motrišta, a nije se u ovom radu bavio jezikom. Zanimljivo je da u njegovu stilu nalazimo nešto što je tipično i za barokni stil 18. stoljeća. Vodnik često rabi pridjev *oprečno* (oprečni mogu biti *putevi, pogled, metode, pouke*), odnosno, često govori o suprotnostima. Pojava oprečnih parova riječi i frazema obilježje je baroknoga stila. I u Vodnikovoj znanstvenoj studiji nalazimo opreke, kao: *mladost i starost, novo doba i staro doba, reakcionarstvo i prosvjećivanje* (ove posljednje dvije riječi također su u opreci prema autorovu mišljenju). Osim leksema koji stoje u opreci, u Vodnikovoj studiji nalazimo riječi koje govore o nekom sukobu, suprotnosti (*to se ne da spojiti, duševni konflikti, doći u sukob, borba između, rat protiv*).

Prije nego što počnem govoriti o Vodnikovoj frazeologiji, navest ću autorovo mišljenje o piscima kojima je posvetio više prostora i dat ću kratak opis frazeologije tih pisaca na temelju svojih proučavanja (Kolenić 1998.).

Najprije Vodnik govori o Antunu Kanižliću:

»I kao pjesnik Kanižlić je osebujna i osamljena pojava u slavonskoj književnosti XVIII. vijeka. On je pjesnik ježovitskog, baroknog stila. U Slavoniji nije ovaj savremeni pravac ni mogao naći velika odziva, jer u slavonskoj književnosti vode s jedne strane glavnu riječ franjevci, koji su bili svuda otvoreni protivnici baroknoga stila, jer se je on opirao duhu jednostavnosti u njihovom svemu radu, a s druge strane pisci 'prosvitljeni', koji su također bili u opreci prema baroknome stilu, jer on je u ovo doba upravo neki privilegij ježovita, a struja prosvjećivanja bori se protiv svih redova crkvenih, osobito protiv ježovita, pa je najviše doprinela, da je taj red svuda ukinut 1773.«

Vodnik zaključuje da je *Sveta Rožalija* »jedini spomenik ježovitskog baroka u Slavoniji«.

Frazeologija u Kanižlićevoj *Rožaliji*, prema mojim istraživanjima (Kolenić 1998., 169–186), pod utjecajem je usmenoga narodnoga pjesništva: *sinje more, bili danak, crna zemljica, polje ravno, ladna vodica, rujno vino, ljuta zvir, žarko sunce* i sl. Kao što je razvidno, Kanižlićevi su frazemi uglavnom imenički.

Branko Vodnik dosta prostora svoje studije posvećuje Reljkovićevu stvaralaštvu. On ovako vidi Reljkovićev književni rad:

»On je veoma praktičan čovjek, a takovu svrhu ima sav njegov rad. On nikad nije naginjao na metafizička razmišljanja ni na filozofičko umovanje uopće, pa zato u

njega nema ni traga ekstremna struje prosvjećivanja, a niti bi ovi ekstremi imali kakovu svrhu za prosvjetu njegova naroda u Slavoniji, koji uopće još nije imao ni kakove prosvjete.«

Dalje:

»Reljković je prvi i najizrazitiji predstavnik prosvjećivanja u slavonskoj književnosti, a uspjehom svojim, mada nije bio golem, on je doista prosvjetitelj slavanskog puka.«

Prema Vodniku, osnovno je obilježje *Satira* umjereno prosvjetiteljstvo. Autor često naglašuje da je pjesnik *Satira* »praktičan čovjek«.

Reljkovićeva je frazeologija u *Satiru* gotovo u potpunosti razgovorna. Tu se javljaju frazemi kao *biti na glasu, izvaditi komu što iz glave, slatko jisti, gledati gdi si, metati jezik za zube, pasti na pamet, svaki vrag, otići k vragu, znade baba svaka, vući za nos, ne vidjeti dalje od nosa* i sl. Frazemi iz usmenoga pjesništva u Reljkovićevo su pjesmotvoru rjeđi, ali ih ima: *bio dan, žarko sunce, crna zemlja*. Većina je Reljkovićevih frazema glagolskih, što znači da im je jezgra glagol: *nemati nigdi mira, teći kuću, imati čemu likarije, tražiti kruha nad pogaču*. (V. Kolenić 1998., 127–151)

Budući da Branko Vodnik piše i o nastavljacima Andrije Kačića Miošića u Slavoniji, reći ću nešto i o Kačićevoj frazeologiji. No, prije toga želim dati Vodnikovo viđenje Kačića. O stilu *Razgovora ugodnoga*, Branko Vodnik kaže:

»Kačić nije mogao da prione za savremenu baroknu poeziju, koja je tražila najveću različitost u sadržaju i obliku, jer je pjevao za »tečake i čobane«, koji ga ne bi razumjeli i jer svuda hoće da prikaže pravu istinu, hoće da bude realista, a nakićenost i napirlitanost zastire istinu, ako je kadšto i ne izvraća. Kačić poznaje hrvatsku baroknu poeziju svoga doba, jer se inače ne bi ograđivao prema njenim pristašama, a on je prionuo za narodni jednostavni stil, jer je franjevac, a ovi bili su u poeziji, teologiji i graditeljstvu protivnici baroka.«

Frazeologija *Razgovora ugodnoga* uglavnom je iz narodnoga pjesništva, kao *boj biti, bor zeleni, car čestiti, bili (bijeli) dvor, jabuka rumena, jedinak u majke, bila knjiga, konjic zelenko, desruca ruka, bile ruke, soko sivi, bila vila, bili varoš...* Uočavamo da dosta takvih frazema kao jednu od sastavnica ima boju, najčešće bijelu (*bijeli su dvor, lice, danak, vila, knjiga, ruke, varoš/grad*), ali ima i zelene (*gorica, bor*), sive (*sokolić/soko*), crne (*zemlja/zemljica*), rumene (*ružice rumene*). (V. Kolenić, 1998., 113–127.)

Vodnik govori i o Matiji Petru Katančiću u poglavlju pod naslovom *Pseudoklasicizam*. Već sam naslov kaže u koji je stil Vodnik smjestio Katančića. O njemu čitamo:

»Ovaj neznatni pjesnički rad ipak je zanimljiv, jer je Katančić po njemu jedini pseudoklasik u slavonskoj poeziji XVIII. vijeka. Pseudoklasička poezija ne osniva se na samostalnome stvaranju, već na imitaciji starih klasika i novih pseudoklasika, a Katančić je lako za nju prionuo, jer je ona vezana uz stari klasički svijet, koji je njemu bio poznati i mio. Pseudoklasicizmom Katančićevim i baroknim stilom Kanižličevim priključuje se poezija slavonska strujama pjesničkim u Dubrovniku i u čitavoj poeziji evropskoj onoga vremena, pa je šteta što su ova dva pravca tako

osamljena u slavonskoj književnosti. Kanižliću pridružio se u časovima Ivanošić, Katančiću nitko. Pjesnici baroknog stila naginju k lirici, a Katančić je čisti liričar, dok je sva ostala poezija slavonska epska.«

Branko Vodnik drži da je barokni stil isusovačko obilježje (*ježovitsko*), da je narodni stil i jednostavnost obilježje franjevačkoga stila. Ta su dva stila, prema Vodnikovu mišljenju, suprotstavljena. Pored ta dva osnovna stila, Vodnik govori o pseudoklasicizmu Matije Petra Katančića i prosvjetiteljstvu (jozefinizmu) Matije Antuna Reljkovića.

Branko Vodnik, kao što je već ranije rečeno, nije govorio o frazeologiji u djelima slavonskih pisaca. Mogli bismo reći da je s obzirom na frazeologiju veća razlika između Reljkovićeve *Satira* i Kanižličeve *Rožalije*, nego između Kanižličeve *Rožalije* i Kačićeva *Razgovora ugodnoga*. Naime, *Satir* je sav protkan razgovornim frazemima, on djeluje živo i jednostavno. *Rožalija* i *Razgovor* imaju ponajviše frazema iz usmene poezije, pa, premda Vodnik drži da je osnovno obilježje Kačićeva stila franjevačka jednostavnost, a Kanižličeva barokna kićenost i »napirlitanost«, ipak crpu frazeologiju iz istoga izvora: usmenoga pjesništva. Vodnik dobro zaključuje da je Katančić čisti liričar. Stoga u njegovu pjesništvu nema mnogo frazema, ali kada ih rabi, oni su također iz usmenoga pjesništva. Vodnik upozorava da su osim Katančića, slavonski pjesnici više epici nego lirici: To je točno. Glede frazeologije, valja reći da i epski pjesmotvori i lirske pjesme rabe frazeologiju usmenoga pjesništva. U tom je smislu iznimka Matija Antun Reljković koji je frazeologiju pronalazio u svakodnevnom razgovoru slavonskoga seljaka. Josip Vončina dobro ističe da je Reljković »majstor u gradnji dijaloga«. (Vončina 1988., 58.) Mogli bismo reći da *Satir* ima dosta dramskih osobina pored epskih.

Branko Vodnik ne spominje frazeologiju slavonskih pisaca, ali on govori o stilu tih književnika. Mene je ovom prigodom zanimalo kakva je frazeologija Branka Vodnika dok piše o slavonskoj književnosti 18. stoljeća. Nisam očekivala da se ta frazeologija podudara sa, primjerice, razgovornom frazeologijom *Satira*, ili narodnom *Rožalije* i *Razgovora*. Vodnik piše znanstvenu studiju, a ne književno djelo. Dakako, znanstvena frazeologija ne će imati osobine književne.

Kao što se moglo i očekivati, u Vodnikovoj studiji ima dosta frazema što pripadaju znanstvenom stilu.

Vodnik često rabi frazem *duh vremena*. Tim frazedom govori o obilježju doba, u ovoj studiji upravo 18. stoljeća, ponajprije u kulturnom i znanstvenom smislu.

»Pisac pišući protiv Voltairova *duha vremena*, koji se oslanjao samo na 'naravski razum', mora dakako baš ovo stanovište zabaciti.«

U Vodnikovoj studiji nalazimo i frazem *ne polagati važnost* u značenju »ne obzirati se na što«:

»Pjesnik je čovjek, koji se oduševio za ideje prosvjeđivanja; te gleda samo na tendenciju prosvjetnu, a ne *polaže* nikakove *važnosti* na to, tko je u naš narod unosi i kakve će posljedice otale nastati.«

Takvih knjiških frazema tipičnih za znanstveni stil ima više. Navest ću još neke. Frazem *ići u prilog* rabi se u značenju »koristiti kojoj svrsi«:

»U doba Kačićeva bila je još Dalmacija, Bosna i Slavonija jedinstvena franjevačka država, pa se po svim ovim zemljama mogao, posredovanjem njihovim širiti *Razgovor ugodni*, a i sadržaj i oblik knjige isao je *u prilog* ovakome raširivanju.«

Udariti biljeg u značenju »biti utjecajan, imati utjecaja« također je jedan od Vodnikovih frazema:

»Franjevci *udarili su biljeg* slavonskoj književnosti do izdanja Reljkovićeve *Satira* (1761.), a oni i poslije toga, u doba bujanja slavonske knjige, pišu veoma mnogo, dapače najviše...«

Frazem *ići za tim* možemo protumačiti s »nastojati«:

»I Gjordjiću je priroda neki izgled, ali on ne *ide za tim*, da joj se ma čime približi, već on hoće da je natkrili, pa je zato svuda neprirodan...«

Od frazema što pripadaju znanstvenomu stilu u Vodnikovoj bih studiji izdvojila još i frazeme koji govore o povezivanju čega oprečnoga ili različitoga. To su s *jedne strane* – a s *druge strane*, u *jednu ruku*, a u *drugu ruku*. Ovi frazemi uglavnom povezuju dvije rečenice.

»U Slavoniji nije ovaj savremeni pravac ni mogao naći velika odziva, jer u slavonskoj književnosti vode s *jedne strane* riječ franjevci, koji su bili svuda otvoreni protivnici baroknoga stila, jer se je on opirao duhu jednostavnosti u njihovu svemu radu, a s *druge strane* pisci »prosvitljeni«, koji su također bili u opreci prema baroknome stilu... Osobina njegove (tj. Katanićeve, Lj. K.) hrvatske poezije jest idiličnost, koja je u jednu ruku imitacija klasika i manira pseudoklasicizma, a u *drugu* ruku nam se pričinja nečim neusiljenim, što lijepo pristaje samotarskoj čudi pjesnikovoj.«

Mogla bih nabrojiti još neke frazeme što se javljaju u tekstu. To su: *od početka do kraja*, *jezik bogat*, *sujetovni i duhovni život*, *biti na udaru*, *novi duh* itd. Zanimljivo je da se riječ *duh* javlja kao leksem vrlo često u Vodnikovoj studiji. Tako uz već spomenuti *duh vremena* i *novi duh*, javlja se ta imenica i u svezama *narodni duh*, *duh priproste narodne pjesme*, *prodahnut istim duhom*, *pronaći odmor svom duhu*, *sloboda duha*, *kršćanski duh*, *duh jednostavnosti*, *duh njemačkog jezika*, *sredovječni duh*, *Božji duh*, *smionost duha*, *duh savremenog prosvjeđivanja* i sl.

Možda će biti zanimljivije potražiti u Vodnikovoj *Slavonskoj književnosti* one frazeme što ih rabe i pisci o kojima piše. Većina pisaca 18. stoljeća ima frazem *pravi put* u značenju »pošten život, dobar odabir«. Taj frazem bilježi i Kanižlićeva *Rožalija* i Reljkovićev *Satir*. Vodnik pak ima frazem *krivi put* u dijelu studije o Andriji Kačiću Miošiću:

»Nijesu na *krivu putu* slavni pjesnici koji nijesu slijedili 'nered od naravnjega hukanja i jaukanja, koje urnebesno iz srca žalostiva uzbuknjiva i oglasiva se'.«

Antun Ivanošić u pjesmotvoru *Svemogući neba i zemlje Stvoritelj* ima frazem *dolina od suza* koji možemo protumačiti sa »zemaljski život«:

»Stražnji put nesrićni roditelji naši Adam i Eva, u ovoj *dolini od suza* crnu zemlju trudno privraćajuć, u znoju lica svojega s teškimi žulji...«

Govoreći o Antunu Ivanošiću, Branko Vodnik piše:

»Pjesnik pokazao je ovu borbu čovjeka s Bogom u veoma lijepoj kompoziciji pjesničkoj, ma da se držao vjerno sv. pisma, a upravo je prekrasno i samostalno pjesnički izradjena scena, gdje prvi ljudi stoje ispred izgubljenoga raja, te se s njima oprašaju i polaze u *dolinu suza*.«

Frazem *ovaj svijet* znači »ovozemaljski život«. U Reljkovićevu *Satiru* javlja se u stihovima:

»Ako tako ti uživaš, pobro,
na *vom svitu* biti će ti bolje«

U Vodnikovu tekstu o Reljkoviću, nalazimo i ovu rečenicu:

»Reljković vidi ono, što je zlo, radi čega seljak stradava već na *ovome svijetu*, pa mu jasno prikazuje njegove mane kao socijalno zlo...«

Reljković u *Satiru*, a Kačić u *Razgovoru* imaju frazem *biti na glasu* što možemo protumačiti s »biti ugledan«. Kada Vodnik govori o Katančićevu odnosu spram Reljkovićeve gramatike, također nalazimo frazem *na glasu* (biti):

»Katančić bijaše u dobrim odnosima s Reljkovićem, ali je ipak nepovoljno sudio i o Reljkovićevoj gramatici, jer kao učenjak *na glasu*, sasvim zadubljen u svoju struku, nije trpio diletantizma.«

U *Satiru* nalazimo frazem *biti u volji* u značenju »svidjeti se, odgovarati«. Vodnik, kada govori o Reljkoviću, rabi frazem *ne biti u volji*:

»...pa je dapače samo rado vadio iz svetog pisma zgodne parabole za moralnu pouku puku, premda reaktionarcima *nije bilo po volji*, da se on kao vojnik poziva na svete knjige.«

Kada govori o Reljkovićevu *Satiru*, Vodnik i nesvjesno rabi više razgovornih frazema u svojim rečenicama, a često se oni mogu potvrditi i u djelu o kojem piše. Reljković često govori o potrebi školovanja u svom pjesmotvoru, govoreći kako valja *učiti knjigu*. Vodnik piše:

»...te odlučno veli, da se ne ide u školu zato, da čovjek postane u vojsci zapovjednik ili redovnik, već da i obični čovjek, seljak i prosti vojnik treba da bude prosvjetljen i pismen, pa će biti 'pametni vojnici' i valjani 'poslenici', dapače on traži da i ženska čeljad *uči knjigu*.«

Raščlanjujući frazeme u Vodnikovoj studiji, razvidno je da osim uobičajenih sveza riječi što se javljaju u sličnim znanstvenim djelima, autor vješto rabi i frazeme koje ne bismo uvijek očekivali u znanstvenome stilu. Frazem *prestati kod riječi* i prelaziti na djelo možemo protumačiti kao »ostvarivati ono što se zamislilo«:

»On *ne prestaje kod riječi*, već i sam umah *prelazi na djelo*.«

Taj frazem danas je poznatiji kao *prijeći s riječi na djela*.

Vodnik ponekad u želji za izbjegavanjem uobičajenih izričaja, rabi frazem umjesto pojedinih riječi. On može reći »prevladati, proširiti se«, ali umjesto toga čini mu se življom sveza *izbiti na javu*:

»Vjersko slobodoumlje *izbilo je svuda na javu...*«

U 18. stoljeću najviše je bilo pisaca redovnika. Umjesto imenice *redovnik*, Vodnik rabi imenički frazem *crna mantija*, i time je značenje pojačano, stilski obilježeno:

»On je dakle svjetovnjak (tj. A. T. Blagojević, Lj. K.) i to prvi slavonski pisac, koga nije sputavala ni crna *mantija* ni vojnička odora.«

Za neprosvijećen narod Vodnik često rabi svezu riječi *prosti puk*:

»mi se čudimo, što se pjesnik (tj. Blagojević, Lj. K.) toliko zagrijao za ovu njemačku 'ujedinjenost', tijem više, što je on sam znao, da se *prosti puk* protivi najezdi Nijemaca u Slavoniji.«

U rečenici »što je dakako u njega *jedno te isto*«, Vodnik je mogao jednostavno reći da je »u njega« *to jednako ili isto*. Međutim, stilski je obilježnije izreći pridjev *isto* pridjevnim frazomom *jedno te isto*.

U poglavlju o Josipu Stojanoviću Vodnik daje naglasak na Stojanovićevu kritiku prosvjetiteljstva i kaže kako ovaj autor »reakcije« na prosvjetiteljstvo gleda *kroz crne naočare*, što znači da Stojanović prosvjetiteljstvu nalazi dosta zamjeraka. Kritičar *duha vremena* u Vodnikovoj je studiji i Antun Ivanošić. Njegovo je spočitavanje prosvjetiteljskim idejama Vodnik objasnio ovako: »on doduše *ne bira riječi*, grdeći duhove novoga vremena«. Frazem *ne birati riječi* znači »kritizirati«. Ivanošić je svjestan toga *duha vremena*, odnosno, Vodnik kaže da *ima pred očima* »svoje bezvjersko doba«.

Frazeologija je uvijek povezana s leksikom, pa valja nešto reći i o odabiru riječi u Vodnikovoj studiji. Već je rečeno kako je jedna od najčešćih riječi u njoj *duh*, ali možemo dodati tom leksemu *i doba, narod, stil, poezija, život*. Isusovce zove *ježovitima*. Imenicama što se često javljaju u Vodnikovoj studiji valja još dodati pridjev *novi*. Taj se pridjev javlja u svezama: *novo doba, novi život, nova književnost, nove misli, nešto novo, nove riječi, nova struja*. Vodnik često govori o prosvjetiteljstvu različitim vrstama i svezama riječi: *prosvječivanje, prosvjetliti, ideje prosvječivanja, struja prosvječivanja, doba prosvječivanja, prosvjetljen, prosvjetna tendencija, ideje prosvjete...*

Branko Vodnik u svojoj studiji o slavonskoj književnosti rabi i frazeme. Neki od njih pripadaju tipičnom znanstvenom stilu, a neki, osobito kada govori o Reljkovićevu *Satiru*, pripadaju i razgovornom stilu. Tako je i ovaj hrvatski povjesničar književnosti, možda i nesvjesno, uočio osobitost *Satira* – razgovornost. Na to obilježje upozorava već Matija Petar Katančić kada o pjesniku prosvjetiteljstva kaže »govorni Relković« (V. Moguš, 1995., 130). Govoreći o nekim djelima slavonskih pisaca 18. stoljeća, Vodnik svjesno ili nesvjesno, rabi i frazeologiju tih djela. Često Vodnik, umjesto jedne riječi ili dužega opisa, rabi u svojoj studiji frazeme, pa njegov prikaz slavonske književnosti u 18. stoljeću djeluje življe i zanimljivije.

Literatura

- Kolenić, Ljiljana: *Riječ o riječima*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 1998.
- Moguš, Milan: *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1995.
- Vončina, Josip: »Kačić i Reljković na razmeđi epoha« u knjizi *Andrija Kačić Miošić Razgovor ugodni naroda slovinskoga, Matija Antun Reljković Satir iliti divji čovik*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1988., 1–107.
- Matešić, Josip: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.
- Menac, Antica: O strukturi frazeologizma, *Jezik* br. 1, Zagreb, 1970., 1–4.

LEKSIK I FRAZEOLOGIJA U VODNIKOVOJ
SLAVONSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Sažetak

U posljednje se vrijeme velika znanstvena pozornost posvećuje hrvatskoj frazeologiji. Mnogo je radova posvećeno frazeologiji pojedinih književnika, starih i novih; razgovornoj frazeologiji: zastupljenosti frazeologije u općim hrvatskim rječnicima. Međutim, rijetki su radovi posvećeni frazeologiji u znanstvenim i stručnim djelima. Ovim se člankom nastoji ispraviti ta pogreška. Članak govori o Vodnikovoj frazeologiji u radu *Slavonska književnost u XIII. vijeku* (Zagreb, 1907.). Frazeologija u Vodnikovu djelu nije razgovorna, nego, mogli bismo reći, književna. Autor u skladu sa svojom strukom rabi frazeme *jezik, bogat narodni jezik, udariti temelje, duh vremena, donijeti plod, polagati važnost, utrti put, novi duh, novo doba...* Razgovorni su frazemi rijetki, kada se pojave, stilski su obilježeni.

LEXICOLOGY AND PHRASEOLOGY IN VODNIK'S
SLAVONIAN LITERATURE

Summary

Lately scientific attention has been directed towards Croatian phraseology. Many works have been dedicated to phraseology of particular writers, old and modern; conversational phraseology: the representation of phraseology in Croatian dictionaries. However, works are rare that are dedicated to phraseology in scientific and professional works. This article is an effort to remedy this mistake. The article talks about Vodnik's phraseology in his work: *Slavonska književnost u XIII vijeku* (Zagreb, 1907) – *Slavonian literature in the XIIIth century*. The phraseology in Vodnik's work is not conversational, but rather literary. The author in accordance with his profession uses phraseme *language, rich folk language, to lay the foundations, the spirit of the time, bring fruit, stress importance, pave the way, new spirit, new era*. Conversational phrasemes are rare and when they do appear they are stylistically marked.

Vodnik o hrvatskome jeziku

Prethodno priopćenje

UDK 808.62(091) »18« VODNIK

Hrvatsku je pismenost Branko Vodnik¹ motrio ponajprije kao umjetnost riječi, a mnogo manje kao jezični spomenik. Unatoč tomu, Vodnikova djela svjedoče da je, baveći se hrvatskom književnom baštinom, autor u obzir uzimao i jezičnu stvarnost, njeno kodificiranje i razvitak.

Da bi se rekonstruirala ukupnost Vodnikovih pogleda na hrvatski jezik, valjalo bi proučiti cjelokupan Vodnikov opus. Za to bi bile potrebne dugotrajne i sveobuhvatne radnje, a nastala studija bila bi neprimjerena zborniku u kojem se objavljuje: i vremenski (ne bi se mogli ispoštovati zadani rokovi), i opsegom (bila bi preopsežna). Stoga će u ovome radu biti riječi o jednom Vodnikovu očitovanju o hrvatskome jeziku i to onome posredno izvedenome iz studije *Dr. Ante Starčević*.

Ta studija, međutim, nije nasumce izabrana. Ante Starčević, iako u sadašnjim jezičnopovijesnim pregledima tek rubno spominjan, najčešće kao »čudak« i »nestručnjak«, imao je izraziti stav o jeziku, te vrlo jasnu viziju standardnoga jezika koje se i praktično držao. Tu činjenicu nije mogao zaobići niti jedan Starčevićev proučavatelj, pa tako ni Branko Vodnik.

Studija *Dr. Ante Starčević* objavljena je godine 1912. Napisana je ponajprije sa stajališta književne povijesti i književne kritike, pri čemu neizostavno uključuje i kulturnopovijesne pristupe. O takvu polazištu govori i njen podnaslov: *Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*. Jezikoslovlje, znanost o jeziku, u njoj je prisutno tek u tragovima. Unatoč takvu rubnom položaju, očitovanja o jeziku vrlo su rječitá, te je iz njih moguće izvesti Vodnikov stav o hrvatskome jeziku.

Pisana je smireno i objektivno; Vodnik niti u jednome trenutku ne piše hvalospjev Starčeviću, iako ga često opravdava i to na mjestima gdje bismo

¹ Prihvaćajući podatke koje je pri pozdravljanju skupa iznio akademik Miroslav Šicel (Galerija »Garčin« u Varaždinu, 14. travnja 2000.), autora nazivam Branko Vodnik, a ne Alexander Drechsler, Branko Drechsler, i sl. Kako je tom prigodom izvješćeno, iz nama danas nepoznatih razloga, sâm autor je zatražio promjenu imena i prezimena. Zbog administracijske sporosti, do promjene je došlo tek 1920., do kada je Vodnik pod prvobitnim prezimenom (Drechsler) »napisao već čitavu biblioteku«.

najmanje očekivali, kada Starčević uistinu ne bira sredstva u polemikama sa suparnicima, ali u konačnici Vodnik Starčevića smješta onamo kamo ga je i cjelokupno dosadašnje jezikoslovlje smjestilo: Starčević je tek jedan neupućen, nestručan osobenjak koji se u jezikoslovlju našao slučajno te nije ni znao ni mogao ostaviti znatnijega traga. Njega povijesti hrvatskoga jezika ili ne spominju, ili spominju tek rubno i to kao osobu koja je žestoko polemizirala, pa čak i vrijedala, a malo učinila. Otprilike takvu sliku o Starčeviću daje nam i Vodnik.

Starčevićovu ideju o hrvatskome nacionalnom prostoru »od Mure sve dole do Albanije«² Vodnik objašnjava kao reakciju na velikosrpsku ideju Vuka Stefanovića Karadžića. Niti u jednome trenutku Vodnik ne zagovara Starčevićeve vizije; on ih komentira s uzvišenoga i sigurnoga stajališta onoga koji istine posjeduje. Sve Starčevićeve dvojbe za Vodnika su jednoznačno i potpuno riješene. On se o njima izrijeком i ne očituje; pretpostavljam da ih smatra jasnima i neupitnima.

Prva izvedena Vodnikova teza o jeziku bila bi ona da je ideal književnoga jezika jezik »narodni«. Pritom bi trebalo ući u detaljniju raščlambu značenja imenice *narod* i pridjeva *narodni* kod Vodnika, za koju ovdje nema mjesta. Točno značenje vrlo je važno za razumijevanje četrnaestoljetnih tekstova, koji, u duhu vremena, vrve tim dvjema riječima.³

Na nekoliko mjesta Vodnik navodi tzv. narodni jezik kao ideal književnoga jezika, što je načelo Karadžićeve standardizacije svedeno na uzrečicu »govori kako narod govori«, pa više puta spominje i Starčevića kao dionika takve, prema Karadžiću uzorne standardnojezične osnovice: »Starčević je u svemu ostao dijete svoje rodjene grude, koja je ostala čista i narodna, i ako se na nju najviše tuđinstva sleglo, i gdje je ostao narodni jezik čisti kao suza

² X [A. Starčević ?], »Knjištvo«, *Narodne novine*, 1858., str. 130.; nav. prema: Branko Drechsler [Vodnik], *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, preštampano iz *Hrvatskoga kola*, knj. VII., Zagreb, Tisak Dioničke tiskare, 1912., str. 51.

³ Pridjev *narodni* u značenju *pučki* (u izrazima kao što su: *narodna književnost*, *narodna umjetnost*, *narodni jezik* itd.) te imenica *narod* u značenju *puk*, *pučanstvo* (lat. *populus*) u izričaju *kako narod govori* i dr., upravo s Karadžićevim tekstovima, čini se, snažno prodiru u hrvatsku književnojezičnu normu i uporabu. Takav razvitak učvrstit će jezični unitarizam za vrijeme prve Jugoslavije, a vrhunac dosegnuti u ideologizmima kao što su *radnički narod*, *narodna armija* i dr. u doba druge Jugoslavije. Danas u hrvatskoj književnojezičnoj normi postoji dvoznačnost vezana uz te riječi: čas se govori *Ujedinjeni narodi*, a čas *Ujedinjene nacije*, zatim imamo *Hrvatska narodna kazališta i Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu* (nekoć *Narodnu knjižnicu*); *Vijecce za nacionalnu sigurnost* i *Narodne novine*, govori se *narod* u *Slavoniji*, ali i *hrvatski narod* itd. Riječ *puk* u novijim se, posebice u znanstvenim tekstovima javlja u značenju »prosti puk«, »svjetina« (lat. *vulgus*). Ovo pitanje, očigledno je, zahtijeva poseban članak. Od dosadašnje literature upućujem na članak *Narod i puk* Josipa Hamma, koji prije gotovo pola stoljeća odgovara na pitanje čitatelja: »(. . .) zašto se riječi *puk* i *pučki* svagdje zamjenjuju riječima *narod* i *narodni*? Zar to nisu dvije različite imenice i dva različita pridjeva, pa zašto se onda – kada jedni znače jedno, a drugi drugo – daje prednost samo jednima?« – *Jezik*, I, br. 5, Zagreb, 1953., str. 149.

i bogat, i ako nije njemština bila nigdje tako silovita kao u Krajini.«⁴ Pomalo je tragično da Starčevićev jezik Vodnik omjerava o Karadžićev koncept, koji sam Starčević odlučno odbacuje, dovodeći ga do apsurdâ: »Oni vele: piši kako i govoriš. Rabbi scholac veli, da se treba jezik učiti od govodarah i svinjarah. (...) Naravska je stvar, da uz ovo načelo nemože biti sloga. I zbilja u celoj školi ni dva ne pišu jednako, pače ni jedan. Tako mora i biti. – Oni koji ga kerpaju i vele: piši kako pravo govoriš, idu s konja na magarca; jer se baš to pita: ko govori pravo? – Rabbi veli, da najbolje govore svinjari i njihovi drugovi kozari itd. Nego po sreći, ali nesreći, neznam što bi rekao, i njih ima puno pa su i oni nesložni. Dakle svaki učenik piše polag svoga najbližjega svinjara...«⁵ Ove su Starčevićeve rečenice često navođene, u različitim surječjima, te im se katkad pripisivala izrazito negativna konotacija. U podlozi Starčevićeve žučljivosti leže vrlo jasni i s današnjega stajališta potpuno shvatljivi razlozi. Teško je naime bilo odbaciti sveukupnu hrvatsku pisanu baštinu i, doduše razgranatu (trona-rječnu), ali uglavnom neprekinutu književnojezičnu tradiciju u ime samo jednoga dijela te baštine: usmene književnosti, odnosno organskih (pučkih) govora, i to onih koje zagovara samouki »jezičar« iz Tršćica.

Objašnjavajući početak Starčevićevih polemika, i Vodnik, kao uostalom i svi istraživači koji su se upustili u pripovijedanje povijesti hrvatskoga jezika te na tom putu okržnuli i Starčevića, kao neposredan povod tomu navodi »bečki dogovor«, održan 28. ožujka 1850. u svrhu normiranja pravnoga nazivlja u tadašnjoj Monarhiji, a sve pod krilaticom »jedan narod treba jednu književnost da ima«. I Vodnik navodi pet tada uglavljenih točaka: o jednome narječju, i to tzv. južnom, o samoglasnome *r*, o pisanju *ije*, *je*, *i*, *e* na mjestu praslavenskoga jata (a o tome što će se od te četiri mogućnosti gdje pisati, zamolili su Karadžića da im detaljno navede) te o pisanju *h* tamo gdje pripada i nepisanju istoga u genitivu množine. Starčević na ovaj dogovor vjerojatno ne bi ni reagirao da ga njegovi zagrebački zagovornici nisu počeli i provoditi. Matica hirska tj. Torkvat Brlić počeo je prema tom dogovoru uređivati *Kolo*, a i stare pisce objavljivali su prema novodonesenim pravilima, i na to je Starčević žustro reagirao.

Vodnik čitavu situaciju objašnjava tako što bečke jezične zahtjeve smatra opravdanimâ i znanstveno utemeljenimâ: »Ova načela, posve zdrava,

⁴ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 14.

⁵ Σ [Ante Starčević], »Odgovor na poslanicu gospodina A. T. Brlića. (Konac).«, *Narodne novine*, XVII, br. 244, Zagreb, 29. listopada 1851., str. 694. U Vodnikovoj »redakciji« navedeni odlomak glasi: »Oni vele: piši kako i govoriš. Rabbi scholac veli, da se treba jezik učiti od govodara i svinjara. (...) Naravska je stvar, da uz ovo načelo ne može biti sloga. I zbilja u cijeloj školi ni dva ne pišu jednako, pače ni jedan. Tako mora i biti. – Oni, koji ga krpaju i vele: piši, kako pravo govoriš, idu s konja na magarca, jer se baš to pita: ko govori pravo? – Rabbi veli, da najbolje govore svinjari i njihovi drugovi kozari i t. d. (...) Nego po sreći ali nesreći, ne znam, što bi rekao, i njih ima puno, pa su i oni nesložni. Dakle svaki učenik piše polag svoga najbližjega svinjara...« – B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 27–28.

stvorena u duhu preporodnih težnja za narodnim jedinstvom, s naučnom motivacijom i Vukovim člankom *Glavna pravila za južno narječje*, priopćena su javnosti s molbom, da književnici uz njih pristanu. Ovim pravcem u radu oko narodnoga jedinstva misliło se i dalje ići.«⁶ Nasuprot tomu, Starčevićev snažan otpor ne objašnjava jezičnim (dakle, također stručnim) već isključivo političkim razlozima. »U *Kovčeziču* (1849.) izašao je napokon Vukov članak: *Srbi svi i svuda*, gdje je izrijeком protiv ilirske ideje uz potpuno degradiranje hrvatskog imena postavljena svesrpska ideja. Prvaci hrvatskoga preporoda, radeći uvijek oko narodnoga jedinstva, ipak su se upravo iza ovoga članka sakupili oko Vuka u Beču, a i Matica ilirska pristala je umah uz uglavljena načela, ali mladi Starčević opr'o im se svom žestinom, jamačno baš zato, jer su dolazila od Vuka.«⁷

I Starčevićovo zagovaranje glasova *er* na mjestu samoglasnoga *r*, Vodnik vidi isključivo kao suprotstavljanje Vuku Karadžiću, a ne kao ustrajavanje na hrvatskoj jezičnoj tradiciji, koja je prevladala samoglasno *r* na jednak način na koji je, primjerice, prevladala i samoglasno *l*.⁸ Vodnik – očitо polazeći od ideje o jednom narodu s dva imena, koja se koncem 19. stoljeća nametnula kao spasonosno rješenje svih hrvatsko-srpskih górdijskih čvorova – smatra Starčevićevu borbu za hrvatske jezične osobitosti borbom s vjetrenjačama. On stoga pomirljivo objašnjava: »Bečkom konferencijom nije u hrvatskom pravopisu ni izdaleka još pobijedila fonetika, već su učinjeni tek počeci, a Starčević se protiv njih borio za strogu etimologiju. On je to shvatio kao utjecaje Srpstva protiv Hrvatstva, te je u nas započeo boj protiv Vukove 'govedarštine', a najžešće je udarao na vokalno -r.«⁹ Kakav je Vodnikov stav o samoglasnome *r*, najbolje svjedoče njegove sljedeće rečenice: »Već je Vraz uvidio, kako nema smisla pisanje *sèrdce* ili *sàrdcè*, te je u svojoj bilježnici zabilježio, da će o tome pisati u *Kolu*, ali kao da ipak nije imao smjelosti dirnuti u ovo pitanje. Bečka konferencija odlučno je ovo pitanje riješila, ali Starčević joj to nije oprostio, nići joj je do svoje smrti priznao pravo.«¹⁰ Znakovit u ovome citatu je i podatak da Vraz »nije imao smjelosti dirnuti u ovo pitanje«, a nije imao stoga što je *er* odnosno *ar* na mjestu samoglasnoga *r* bilo jedno od odrednica hrvatskoga književnoga jezika ali i organskih govora, sasvim sigurno čakavskih i kajkavskih, a potvrđeno je i štokavskih.¹¹ Konačnim prevratom u bilježenju slijeda *er/ar* (*èr/ár*) na mjestu samoglasnoga *r* možemo smatrati godinu

⁶ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 26.

⁷ Isto.

⁸ Suvremeno jezikoslovlje dopušta samoglasnik na mjestu *r* samo u tekstovima kajkavske i čakavske narječne osnovice, dok u onima štokavske provenijencije popratno *e* (i katkada *a*) smatra pravopisnim uzusom, a ne izgovornom činjenicom.

⁹ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 26.

¹⁰ Isto.

¹¹ Stjepan Ivšić, »Današnji posavski govor«, *Rad IAZU*, knj. 196, Zagreb, 1913., str. 140.

1876., kada Veberova *Slovnica hrvatska* izlazi kao *Slovnica hrvatska*.¹² No tada se, vrijedno je napomenuti, Vodnik još nije ni rodio.

Vrhunac Vodnikova jezičnoga očitovanja krije se u jednoj, na prvi pogled potpuno nedužnoj sintagmi, koja glasi »šteta, što nije«.

Vodnik kaže: »Velika je ironija udesa u tome, što je Starčević Vukovu ijekavštinu nazivao 'blejanjem', pa ju pobijao, sam pristajući uz čistu ekavštinu i za nju se boreći, a danas je ekavština prevladala u književnosti srpskoj, a ijekavština je književni jezik hrvatski. Da je Starčević pobijedio u Hrvatskoj – šteta, što nije – postigao bi baš protivno, nego što je htio: imali bismo danas doista isto narječje u hrvatsko-srpskoj književnosti, ali na žalost Starčević je iznio pobjedu kod Srba, a Vuk Karadžić kod Hrvata.«¹³ Pritom valja napomenuti, jer mnogima ni danas to nije sasvim jasno, Karadžićeva ijekavština nema uporišta niti u jednom hrvatskom govoru, ona je, barem kako ju Karadžić bilježi, uistinu ijekavština, dok u hrvatskom jeziku možemo govoriti samo o jekavštini. Prvi je to iscrpno opisao tek Josip Vončina, 1993.¹⁴, dakle, zamalo čitavo stoljeće nakon Maretiove *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. S obzirom da se zabluda provlačila gotovo stotinu godina, te smo vjerovali da, za razliku od Srba, govorimo ijekavski (kako, uostalom, i pišemo), te je u rječnicima i gramatikama sve donedavno bilo propisano *cvijet, bijel* itd.¹⁵, bilo bi potpuno deplasirano prozivati Vodnika da je neutemeljeno uporabio izraz *ijekavski* umjesto *jekavski*.¹⁶

S druge strane možemo ga djelomice utješiti, jer recimo »Starčevićeva« – u svakom slučaju *ekavska* – koncepcija jest pobijedila u Srba, ali Karadžićeva ijekavska, ni uz najveća njegova nastojanja (u kojima je čak i Gundulića proglasio nespretnim stihotvorcem¹⁷), nije uspjela smijeniti hrvatsku jekavicu. Hrvatski pisci na koncu 19. stoljeća (npr. Kranjčević, Begović, Nazor) katkada i upotrebljavaju dvosložan izgovor na mjestu uobičajenoga jednosloga, ali riječ je tek o funkcionalnoj dvosložnosti, onoj za potrebe

¹² Usp. o tome Ljudevit Jonke, »Samoglasno r u književnom jeziku 19. stoljeća«, poglavlje studije »Književni jezik 19. stoljeća«, u knjizi: *Književni jezik u teoriji i praksi*, drugo, prošireno izdanje, Znanje, Zagreb, 1965., str. 81–105.; Sanda Ham i S. Mostarčić, »Pročitati stare pisce hrvatske«, *Jezič*, 46, br. 5, Zagreb, 1999., str. 164–172., posebno str. 169–172.

¹³ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 27.

¹⁴ J. Vončina, »Hrvatski jekavski dugi jat«, *Forum*, XXXII, knj. LXV, br. 4–6, Zagreb, travanj – lipanj 1993., str. 357–383.; isto u knjizi: J. Vončina, *Preporodni jezični temelji*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995., str. 123–154.

¹⁵ Barić i dr., 1990., str. 216, 217, i drugdje. U trećem, dopunjenom izdanju (1995.) došlo je do odgovarajuće promjene u označavanju naglasne vrijednosti: *cvijet, bijel* (str. 315, 316, i drugdje).

¹⁶ Kako navodi i J. Vončina, o jednosložnom su izgovoru jasno govorili i Vjekoslav Babukić, i Milan Rešetar, ali rječnička i gramatička djela nisu potvrdila njihove spoznaje ni grafijski ni naglasno.

¹⁷ J. Vončina, »Gundulićeve elizije s Karadžićeva motrišta«, u knjizi: *Preporodni jezični temelji*, n. d., str. 155–161.

metra, a ne o uvriježenosti ili pravilu. Problem je do danas ostao pravopis u kojem pišemo *ije* i *je* najvećim dijelom baš onako kako nam je to – dođuše na zamolbu i hrvatskih *bečlija* – još 1850. propisao Karadžić.

Vodnik se očituje i o nekolicini devetnaestoljetnih jezikoslovaca, odnosno njihovim slovnica. O hrvatskim autorima ne zbori mnogo; za Babukićevo djelo kaže da je »primitivna gramatika« koja »gotovo i nije došla dalje od paradigama«¹⁸, za Mažuranićeve *Temelje ilirskoga i latinskoga jezika* da su »inače dobri«, dok je *Slovnica hrvatska* »gotovo klasična«.¹⁹ Za Daničićevu raspravu *Razlike između jezika srpskoga i hrvatskoga* kaže da je u njoj autor »jasno dokazao, da nema međe između hrvatskog i srpskog jezika, a sve razlike jesu samo provincijalizmi«²⁰, dok za samog autora ne štedi riječi hvale: »Umni i razboriti Daničić – mi moramo cijeniti njegovu pronicavost – prvi je od Srba naučno obrazložio hrvatsko-srpsko jezično jedinstvo i bio nepristran, a tek kasnije, kad je novo mišljenje o hrvatskom imenu pobijedilo, javio se i Vuk Karadžić, te je javno porekao tendenciju svoje rasprave *Srbi svi i svuda*.«²¹

Samo u duboku uvjerenju da je Karadžić uistinu porekao tendencije svojih *Srba svih i svuda*, Vodnik je mogao završiti studiju o Starčeviću onako kako ju je završio. Najprije je ustvrdio da je Starčević bio »velik negator, a sistem, što ga je stvorio, dogmatičan je do skrajnosti«²². Vrhunac je Vodnikova teza da se Starčeviću »za mržnjom povodilo srce, a ljubav mu je upravljao razum«. Zatim je Starčevića povezao s još dvojicom Ličana – Šimom Starčevićem i Franom Kurelcem, te ustvrdio njihov »lički karakter« u kojeg je, kako navodi starijega Starčevića »ruka teška, pero tvrdo, rič debela i govor neuglađen«²³, da bi u konačnici njihove jezične koncepte proglasio ni manje ni više već – humoreskama: »Nepopustljivost njihova postaje često tvrdoglavošću, pače biva i smiješna. Borba Šime Starčevića protiv ilirskoga 'čepurastog pravopisa' i 'osedlanoga š', pa Kurelčeva borba za

¹⁸ Riječ je o *Ilirskoj slovnici*.

¹⁹ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 50.

²⁰ Isto, str. 51; Ovakva ocjena Daničićeve rasprave donesena je 1858. u *Narodnim novinama*: »O XI. svezki Glasnika sèrbske slovesnosti pišu medju ostalim Sèrbske Novine sliedeća: // Tko otvori Glasnik, vidit će, da je radost naša iskrena, kad se uvicri, kako nam je gospodin Daničić najosnovanije dokazao, da nema medje između jezika sèrbskog i hèrvatskog. Ovo je on izložio u glasovima, padežima i glagolima. Ostale bi još razlike u sintaksi, no o ovoj pisac negovori, po svojoj prilici zato, što je ona u svih Slavenah skoro istovetna. // Ovim učenim poslom doveo nas je gosp. Daničić do uvidjenja, da su razlike između ova dva jezika tako neznatne, da se oni nemogu ozbiljno uzeti ni za dva nariečja jedne iste matere. Male nejednakosti, koje ih oddvajaju, ništa drugo nisu, no razlike predielne – provincijalizmi. U tako dakle neznatnom udaljenju njihovom nalazi svoju raspravu višegodišnja sèrbsko-hèrvatska polemika o jeziku!« – »Književne viesti« [naziv rubrike], *Carско-kr. službene narodne novine [Narodne novine]*, XXIV., br. 51, Zagreb, 4. ožujka 1858., str. 130–131.

²¹ B. Drechsler [Vodnik], n. d., str. 52.

²² Isto.

²³ Isto, str. 54.

kratki genitiv plurala, i polemike Antuna Starčevića za 'serdce' mj. srce, – to su prave humoreske.«²⁴

Podsjetimo se, godina je 1912. U istočnome dijelu »dvoimenog naroda« Jovan Skerlić upravo priprema predavanje *Istočno ili južno narječje?* (održano 4. studenoga 1913.) s istoimenom anketom (1914.). Zahvaljujući Skerličevim prijedlozima, Starčević je na najboljem putu da (osim u Srba) pobijedi i u Hrvata, i to – naravno – u pogledu ekavice. I da nije bilo nestrpljivosti i slijepe agresivnosti s Istoka i u drugim, »izvanjezičnim« područjima, iko zna kako bi sve to završilo.²⁵

Ostale odrednice Starčevićeva (i ne samo Starčevićeva) jezičnoga koncepta (skup *er* na mjestu slogotvornoga *r*, genitivno *h*, da spomenem samo najprepoznatljivije) ostale su zakopane u sada već dva stoljeća udaljenom XIX. stoljeću, a njihova je neprihvatljivost tolika da se već u Vodnikovo vrijeme, pa i u samoj Vodnikovoj studiji o Starčeviću, prepravljaju čak i u citatima.²⁶ Ne mogu se oteti misli da se i tu, da upotrijebim Vodnikove riječi, »za mržnjom povodilo srce, a ljubavlju upravljao razum«.

Vodnik u tome – i mržnjama i ljubavima – nije aktivno sudjelovao. On se jednostavno bez većih osvještavanja jezičnih pitanja uklopio u književno-jezični koncept koji je prevladao na prijelazu stoljeća, a to je koncept hrvatskih vukovaca koji je odredio tijek standardizacije hrvatskoga jezika i čije i slatke i gorke plodove kusamo do danas.

Grada i literatura

1. [Barić i dr., 1990.:] Eugenija Barić – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika, *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, 2. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1990., 463 str.
2. [Barić i dr., 1995.:] Eugenija Barić – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika, *Hrvatska gramatika*, (treće, dopunjeno izdanje), Školska knjiga, Zagreb, 1995., 683 str.
3. Pavo Barišić, »Politički nazori i djelo Ante Starčevića«, u knjizi: Ante Starčević, *Izabrani politički spisi*, nav. pod 28, str. [7]–144.

²⁴ Isto. str. 56.

²⁵ Aleksandar Belić, odgovarajući na Skerličevu anketu, ne dvoji da će Hrvati prihvatiti 'istočno narječje' tj. ekavicu »ne samo zato što je tako najbolje, nego zato što je to Srbija svojim nacionalnim radom izvojevala bilo na polju književnosti, bilo na polju narodnog oslobođenja.« Štoviše, u svojoj velikodušnoj ponudi ide i dalje: »A Srbija će biti veoma zadovoljna da svojoj braći Hrvatima, pored nacionalnog oslobođenja, donese i erkveno, za kojim su oni dugo vremena uzalud žudeli.« A. Belić, *Srbija i južnoslovensko pitanje*, Niš, 1915., str. 33 i 27; nav. prema Lj. Jonke, »Razvoj hrvatskoga književnoga jezika u 20. stoljeću«, u knjizi: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata*, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, Svezak 1., Zagreb, 1969., str. 226, bilj. 13a.

²⁶ Usp. bilj. 5.

4. Dalibor Brozović, »Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti«, u knjizi: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, uredili Aleksandar Flaker, Krunoslav Pranjić, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber – Zagreb, Zagreb, 1978., str. 9–83.
5. Branko Drechsler [Vodnik], *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, preštampano iz *Hrvatskoga kola*, knj. VII., Zagreb, Tisak Dioničke tiskare, 1912., 56 str.
6. Vinko Grubišić, *O hrvatskom jeziku*, ZIRAL – Zajednica Izdanja Ranjeni Labud, Rim, 1975., 176 str.
7. Sanda Ham, *Jezik zagrebačke filološke škole*, Matica hrvatska – Osijek, Osijek, 1998., 197 [199] str.
8. Sanda Ham i Snježana Mostarkić, »Pročitati stare pisce hrvatske«, *Jezik*, 46, br. 5, Zagreb, 1999., str. 164–172.
9. Josip Hamm, »Narod i puk«, *Jezik*, I, br. 5, Zagreb, svibanj 1953., str. 149–151.
10. Josip Horvat, *Ante Starčević. Kulturno-povijesna slika*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990., 388 [399] str. (Pretisak izdanja Antuna Velzeka iz 1940.)
11. *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata*, Posebno izdanje časopisa *Kritika*, Svezak 1., Zagreb, 1969., 246 [248] str.
12. Stjepan Ivšić, »Današnji posavski govor«, *Rad LAZU*, knj. 196 i 197, Zagreb, 1913., str. 124–154 i 9–138.
13. Ljudevit Jonke, »Književni jezik 19. stoljeća«, u knjizi: *Književni jezik u teoriji i praksi*, drugo, prošireno izdanje, Znanje, Zagreb, 1965., str. 5–175.
14. Ljudevit Jonke, »Razvoj hrvatskoga književnoga jezika u 20. stoljeću«, *Jezik*, XVI, br. 1, Zagreb, 1968., str. 8–19; Isto u knjizi: *Hrvatski književni jezik i pitanje varijanata*, nav. pod 11, str. 222–231.
15. »Književne vesti«, *Carsko-kr. službene narodne novine [Narodne novine]*, XXIV, br. 51, U Zagrebu u četvrtak dana 4. ožujka 1858., str. 130–131.
16. [Maretić:] *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, treće, nepromijenjeno izdanje, prof. dr T. Maretić, prvi član Akademije jugoslavenske i srpske [...], Za štampu priredili Mate Hraste i Pavle Rogić, Matica hrvatska, Zagreb, 1963., 688 [691] str.
17. Milan Moguš, »Povijesni pregled hrvatskoga književnoga jezika«, u knjizi: Stjepan Babić – Dalibor Brozović – Milan Moguš – Slavko Pavešić – Ivo Škarić – Stjepko Težak, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrti za gramatiku*, HAZU – Globus, Zagreb, 1991., str. 15–60.
18. Milan Moguš, *Povijest hrvatskoga književnog jezika*, Drugo prošireno izdanje, Nakladni zavod Globus, (Zagreb, 1995.), 233 [236] str.
19. Milan Moguš, »Starčevićevi pogledi na hrvatski jezik«, u knjizi: *Ante Starčević i njegovo djelo. Zbornik radova, Znanstveni skup o 100. obljetnici smrti Oca domovine 18. i 19. travnja 1996. u Zagrebu [...]*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1997., str. 143–150.

20. Σ [Ante Starčević], »Gusle, serbische Nationallieder von Ludwig August Frankl«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 224., U Zagrebu, u utorak dana 30. rujna 1851., str. [645]
21. Σ [Isti], »Dubrovnik. Cviet narodnoga književstva«, Svezak drugi za godinu MDCCCL., urednik Matia Ban, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 230., U Zagrebu, u utorak dana 7. listopada 1851., str. [661]–662.
22. Σ [Isti], »Odgovor na poslanicu gospodina A. T. Brlića.«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 239., U Zagrebu, u petak dana 17. listopada 1851., str. 686–687.
23. Σ [Isti], »Odgovor na poslanicu gospodina A. T. Brlića. (Konac).«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 244., U Zagrebu, u ponedjeljak dana 29. listopada 1851., str. 694–695.
24. Σ [Isti], »Domaće knjižestvo«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 298., U Zagrebu, u utorak dana 30. prosinca 1851., str. [849]–850.
25. Σ [Isti], »Domaće knjižstvo. (Konac).«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 299., U Zagrebu, u sriedu dana 31. prosinca 1851., str. [853]–854.
26. Σ [Isti], »Nekoje historičke neistine od g. A. T. Brlića, polag mnenja«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 256., U Zagrebu, u petak dana 7. studenoga 1851., str. 732–734.
27. Σ [Isti], »Nekoje historičke neistine od g. A. T. Brlića, polag mnenja Σ. (Konac).«, *Narodne novine*, God. XVII., Broj 260., U Zagrebu, u sriedu dana 12. studenoga 1851., str. 744–745.
28. Ante Starčević, *Izabrani politički spisi*, Golden marketing – Narodne novine, Zagreb, 1999., 413 str.
29. [Veber:] *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*, napisao Adolfo Veber kanonik zagrebački, U Zagrebu, troškom spisateljjevim, 1876., 228 str.
30. Zlatko Vincc, *Putovima hrvatskoga književnog jezika. Lingvističko-kultumopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora*, SNL, Zagreb, 1978., 631 str.
31. Josip Vončina, »Hrvatski jekavski dugi jat«, *Forum*, XXXII, knj. LXV, br. 4–6, Zagreb, travanj – lipanj 1993., str. 357–383.; isto u knjizi: J. Vončina, *Preporodni jezični temelji*, nav. pod 33, str. 123–154.
32. [Josip Vončina], *Biblioteka Stoljeća hrvatske književnosti. Tekstološka načela*, Zagreb, 1995., strojopis, 30 str.
33. Josip Vončina, *Preporodni jezični temelji*, Matica hrvatska, Zagreb, 1995., 189 [190] str.
34. Josip Vončina, *Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnoga izraza. Posebni prilog Stoljećima hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., 240 [241] str.

VODNIK O HRVATSKOME JEZIKU

Sažetak

Na temelju Vodnikove studije *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova* (Zagreb, 1912.) autorica rekonstruira Vodnikov stav o hrvatskome književnom jeziku. Analiziravši Vodnikov odnos prema njemu bliskom, a u povijesti hrvatskoga književnog jezika iznimno važnom razdoblju – drugoj polovici XIX. st., osobito prema Starčevićevim jezičnim zahtjevima, autorica zaključuje da se Vodnik potpuno uklopio u književnojezični koncept hrvatskih vukovaca, koji je prevladao koncem XIX. st. i bitno utjecao na dvadesetstoljetne standardizacijske procese.

UNA VISTA DI VODNIK DELLA LINGUA CROATA

Riassunto

L'atteggiamento di Vodnik concernente la lingua croata letteraria l'auttrice lo ricostruisce in base allo studio di Vodnik *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova* (Dr. Ante Starčević. Lo studio letterario dall'epoca nota come assolutismo di Bach, Zagabria, 1912). Avendo analizzato come Vodnik si riferisce a quel periodo, tanto stretto a lui stesso e estremamente importante nella storia della lingua croata letteraria, cioè alla seconda metà dell'Ottocento e specialmente alle pretese linguistiche di Starčević, l'auttrice conclude che Vodnik (almeno nello studio su A. Starčević) si è iscritto pienamente nell'ambito letterario e linguistico della scuola filologica di Tomo Maretić nota come *vukovci* in quell'ambito che primeggia verso la fine dell'Ottocento e influisce in modo importante i processi di standardizzazione del Novcento.

Antun Gustav Matoš o Branku Vodniku

Pregledni članak

UDK 886.2-6:929 VODNIK

Uvodna napomena

Ovim se prilogom želi osvijetliti širi kontekst u kojemu se, u razdoblju dugom jedanaest i po godina, razvija i znanstvena djelatnost Vodnikova. Brojni Matoševi tekstovi u kojima javno raspravlja, spori se i češće oštro polemizira (i) s B. Vodnikom, zanimljivo su i vrijedno vrelo za književni, kulturni i politički život početka ovoga stoljeća. Ponovno pročitani, analizirani i vrednovani, segment su bez kojega nemamo pravog uvida u hrvatsku kulturnu povijest (koja još čeka svoga pisca). S druge strane, uz sve razlike u osobnom i profesionalnom habitusu obje ličnosti, konzekvenci koje su proizlazile iz opreke između artista, angažiranog književnog kritičara i polemičara s jedne, te znanstvenika, književnog kritičara i organizatora književnog i znanstvenog života s druge strane, unatoč (iz današnje perspektive) točnim i krivim prosudbama jednoga i drugoga, važniji su, relevantniji predmeti sporenja, nadišli prostor i vrijeme u kojem su tako temperamentno izlagani, i dopiru do naših dana. Zadaća je priopćenja sistematizirati i ocijeniti Matošev kompleksan odnos prema Vodniku: suvremeniku i poznaniku, kritičaru, uredniku i znanstveniku – ukratko, javnoj ličnosti.

1. Razdoblje

Prvi dokument kojim raspoložemo Matoševa je dopisnica iz Pariza *Gospodinu Dreksleru, uredniku Mlade Hrvatske*, pisana 15. svibnja godine 1902., a posljednji – njegovo (otvoreno) *Pismo Srđanu Tuciću*, tiskano u *Obzoru* 20. prosinca 1913.,¹ u kojemu Vodnika brani od optužbe, da je čelnik »recenzentske klike« (koja Tucića tobože želi književno uništiti). Matoš ga dakle brani od iste one optužbe, koju mu je višekratno i sâm ogorčeno

¹ »Povodom neuspjele te drame se jadaš kako se proti tebi organizovala recenzentska klika koju je tobože vodio - - dr. Drechsler. To su, Srđane, izmišljotine...« (*Obzor*, LIV, br. 345, str. 1, Zagreb, 20. XII. 1913.; Matoš, SD, VII, 268)

upućivao, zbog toga s njim oštro polemizirao i – na nekoliko godina prekinuo svaki kontakt. Braneći ga od Tucićeva napada, kao da je – nekoliko mjeseci prije smrti – htio ublažiti/umanjiti nekadašnje vlastite, ogorčene invective.² Ta je spoznaja dvojako važna: za objektivnu ocjenu Vodnikove osobe kao javnog djelatnika; i za svijest o tome da Matoševe kvalifikacije *Dragih (mu) savremenika* i nadalje moramo uzimati s najvećim oprezom, drugim riječima – nikad selektivno.³

2. Identifikacija građe

Baš zbog opasnosti nekritičkog, selektivnog preuzimanja Matoševih ocjena, važno je uzeti u obzir svu raspoloživu građu koja dokumentira njihove odnose. To su Matoševi tekstovi u kojima se pojavljuje Vodnikovo ime, Vodnikova reagiranja na njih te korespondencija. U rasponu od jedanaest i po godina opseg im je narastao na gotovo stotinjak tiskanih stranica. Tako se Branko Drechsler Vodnik višekratno spominje u 12 (od ukupno 20) svezaka Matoševih *Sabranih djela*, najčešće prezimenom Drechsler ili (fonetski pisano) Dreksler.⁴ Spomenute skupine moguće je, a iz metodoloških razloga i potrebno podijeliti po značaju u dvije vrste, u:

- (A) privatne i
- (B) javne dokumente.

A. U prvu ubrajamo korespondenciju i Matoševe zabilješke u *Bilježnicama*, a u drugu (B) – tekstove namijenjene objavljivanju (od njih je većina tada i tiskana).⁵

² Kažem »kao«, jer ne možemo biti sigurni da li je to doista i bio, ili smo pak danas skloni takvu čitanju njegova teksta u *Obzoru*, s obzirom na to da raspoloživa građa svjedoči, da su i spomenute Matoševe optužbe bile b e z t e m e l j a.

³ Važno je to i iz metodoloških razloga: i nadalje očarani Matoševim polemičkim bravurozama – moramo znati da su njegovi sudovi o pojedinim osobama (i djelima) vrlo često ne samo nepravedni nego i striktno rečeno – netočni, vrlo subjektivni i da se, najčešće, pojavljuju onda, kada se Matoš osjećao jako ugroženim, bez ikakvih sredstava za život, uvrijeđen – kao čovjek koji živi isključivo od *svoga pera*, što mu »urednici« ne uzimaju ponudene tekstove ili, još gore, ne plaćaju honorare. Onaj koji je pozornije pročitao dva posljednja sveska *Sabranih djela*, XIX i XX, dakle korespondenciju, moći će zaključiti kako je više od 80% pisama motivirano Matoševim, često uzaludnim (ali i često uspješnim) nastojanjima: doći do sredstava za život. Matošu drag izraz »pumpanje« konstanta je njegova lutalačkog, boemskog života u kome je više godina proveo u izgnanstvu nego kod kuće: boemstvo nije odvojivo od mnogih sjajnih umjetničkih postignuća, ali nije nikakva pretpostavka za solidan znanstveni, kako bi Matoš podrugljivo i frustrirano znao ujedati – »profesorski« rad. Jetkost Matoševih *snažnih riječi*, osobnih uvreda i nepričipijelnost nije, vrlo često, imala uporišta u doista neprijateljskim stavovima njegovih *Dragih savremenika*, a kad je o tome i bila riječ, Matošu su neskloni suvremenici takvima često bili više zbog njegove nezgodne osobe nego zbog toga što su doista odricali kvalitetu njegova književnog i publicističkog djela.

⁴ Svesci IV, VI, VII, X, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XIX i XX. Na ovom je Znanstvenom skupu utvrđeno da je prezime Vodnik legalizirano tek u Kraljevini SHS.

⁵ Tekst »Viznerovština i plavšicevština (Nove literarne struje)«, SD, XIV, 222–223, »napisan prvili dana rujna 1908. vjerojatno za *Hrvatsko pravo*« (XIV, 281), tada nije objavljen.

Valja reći i ovo: ni privatni ni javni kontakti nisu bili kontinuirani, stanke između jednog i drugog datuma (objavljivanja; zapisa) duge su mjesecima, pa i godinama. Najveći je i najrelevantniji dio građe, oko 70 posto, nastao g. 1906./07., kada je među Matošem i Vodnikom izbio spor koji je jedno vrijeme zaokupljao i pozornost šire kulturne javnosti, a imao je osobne i načelne razloge.

3. Sistematizacija građe

A) PRIVATNI DOKUMENTI

A/1. Korespondencija Matoš – Vodnik (ukupno 21 pismo i 19 dopisnica). Prva je, kako je spomenuto, pariška dopisnica iz 1902., a posljednje – jedno pismo od 20. X. 1912.⁶

A/2. Matoševa korespondencija s trećim osobama. Podatke o svojim odnosima s Vodnikom Matoš iznosi i u pismima i dopisnicama Vladimiru Tkalčiću,⁷ Antunu Benešiću,⁸ Juliju Benešiću,⁹ Andriji Milčinoviću,¹⁰ Vladimiru Lunačeku,¹¹ Milanu Ogrizoviću,¹² Isidoru Kršnjavom¹³ i Otonu Kučeri.¹⁴

A/3. Pisma trećih osoba Matošu. Za objektivniju ocjenu Matoševih negativnih objecka o Vodniku vrlo se instruktivna svjedočanstva nalaze i u pismima koja su Matošu uputili A. Milčinović,¹⁵ Ivan Krnić,¹⁶ Milan Ogrizović,¹⁷ Antun Radić¹⁸ i Zvonimir Vukelić.¹⁹

A/4. Zapisi u *Bilježnicama*. Četiri važna zapisa.²⁰

⁶ XCII. Branku Vodniku, sv. XX, str. 173-198. Dopisnica je datirana s 15. svibnjem 1902., a pismo 20. 10. 1912. Sadržaj Vodnikovih pisama napisano je u kratkom razdoblju od travnja do listopada g. 1906.

⁷ Pismo iz Pariza, 2. 8. 1902. (XX, str. 150) i drugo, nedatirano (najvjerojatnije iz kolovoza iste godine), XX, str. 152.

⁸ Pismo iz Beograda, 2. I. 1907. (XIX, str. 29, 30).

⁹ Pismo iz Beograda, 15. XII. 1906. (XIX, str. 42).

¹⁰ Pismo iz Pariza, 1. 10. 1903. (XIX, str. 372, 373); Pismo iz Pariza, 12. 10. 1903. (XIX, 375); Pismo iz Zagreba, 9. 10. 1912. (XIX, 410).

¹¹ Pismo iz Beograda, 5. 11. 1905. (XIX, str. 244).

¹² Dopisnica iz Beograda, 1. 11. 1906. (XX, str. 24); Pismo iz Beograda, 3. I. 1907. (XX, str. 26); Pismo iz Beograda, 22. 7. 1907. (XX, str. 39).

¹³ Pismo iz Beograda, 17. 3. 1907. (XIX, str. 221).

¹⁴ Pismo iz Zagreba, 3. 3. 1913. (XIX, str. 226).

¹⁵ 12. 4. 1906. (XIX, str. 403); 26. 10. 1906. (XIX, str. 406).

¹⁶ 16. 11. 1906. (XIX, str. 216-217).

¹⁷ 26. 11. 1906. (XX, str. 25); 20. 1. 1907. (XX, str. 28).

¹⁸ 20. 1. 1907. (XX, str. 96, 97).

¹⁹ 8. 11. 1907. (XX, 210, 211).

²⁰ 1905. (1) i 1906. (3).

B): JAVNI DOKUMENTI:

B/1.: Matoševi tekstovi koji predstavljaju izravni polemički ili kritički dijalog s Vodnikom, i takvih je šest.²¹

B/2.: Dva Vodnikova teksta u *Savremniku*.²²

B/3.: Brojni Matoševi tekstovi u kojima se, na ovaj ili onaj način, Vodnik spominje (u negativnu ili pozitivnu kontekstu), a ima ih 46.

Nakon uvida u cjelokupnu (sačuvanu) građu moguće je konstatirati četiri značajke:

prvo – ponovno pročitana, analizirana, kontekstuirana i vrednovana, ta je građa svjedočanstvo bez kojeg nemamo pravog uvida u hrvatsku kulturnu povijest;

drugo – valja uzeti u obzir sve razlike u osobnom i profesionalnom habitusu obje ličnosti, dakle ono što je proizlazilo iz opreke između artista (i književnog kritičara) s jedne, te znanstvenika (i književnog kritičara) s druge strane;

treće – unatoč (iz današnje perspektive) točnim ili krivim prosudbama, neki su relevantniji predmeti sporenja nadišli razloge prostora i vremena, pa im je potrebno posvetiti posebnu pozornost,²³

četvrto – kad se uzmu u obzir svi iskazi, i utvrdi širi kontekst u kojima su formulirani (i ulogu igrali) časoviti, više osobni/ljudski nego načelni razlozi – Matoš odaje nedvojbeno priznanje Vodniku-znanstveniku, povjesničaru hrvatske književnosti, kao važnoj i poštovanja vrijednoj ličnosti našega javnog života.

4. Matošev lik Branka Vodnika

4.0. Već i prvi Matoševi spomeni, u korespondenciji iz g. 1902., u doba dakle kada boravi u Parizu, dokumentiraju da je u Branka Drechslera imao povjerenja i polagao nade, jer inače prijatelja Vladimira Tkalčića ne bi upućivao na njega, tada urednika lista *Mlada Hrvatska*.²⁴ Krug oko Mla-

²¹ 1. »Prijatelj i poštovalac«, *Hrvatsko pravo*, 10. 11. 1906.; 2. »Ukročena goropad«, *Hrvatsko pravo*, 15. i 18. 12. 1906.; 3. »Branku Drechsleru«, *Hrvatska sloboda*, 15. 10. 1910.; 4. »Antologija hrvatskih pripovjedača«, *Savremenik*, siječanj-veljača 1913.; 5. »Antologija hrvatskih pripovjedača«, *Obzor*, 24. 1. 1913.; 6. »Oleum perdidisti (De Drexleris et quibusdam aliis)«, *Savremenik*, travanj 1913.

²² »A. G. Matoš (Malo građe za književni portret jednoga bohema)«, *Savremenik*, br. 6, str. 444-446, prosinac 1906. i »Criticus nascitur. Malo odgovora A. G. Matošu na ocjenu moje *Antologije hrvatskih pripovjedača*«, *Savremenik*, br. 3, str. 202-203, ožujak 1913.

²³ Sumarno ih se može nabrojati ovako: zadaća književne kritike i povijesti književnosti; uloga književnih časopisa; odnos znanosti i umjetnosti; jezik i stil hrvatske publicistike i književne kritike. Autor pridržava pravo da o tom kompleksu – zbog opsega – objavi poseban rad na drugome mjestu.

²⁴ S podnaslovom »Slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život«. Usp. u ovom zborniku rad T. Maštrovića.

de Hrvatske Matoš naziva »našim« i piše Tkalčiću da se oko nje – citiram – »nadamo okupiti elitu mladih energija. Idi Dreksleru, reci mu da si mi 'stari' prijatelj i porazgovorite se«²⁵. Kad mu šalje dopisnice u Zagreb naziva ga »drugi amice« ili »drugi kolego« i komplimentira: »Od svih mojih urednika Vi ste ovaj put bili najgalantniji.«²⁶ U to doba Vodnik pripada užem krugu Matoševih znanaca u Zagrebu, jer mu kani poslati svoju knjigu.²⁷ No, i u to doba nepomučenih odnosa, Matoš je nagao i iznimno nestrpljiv, pa prijatelju piše ovako: »Poštovani Gospodine. Ima tome već 2-3 nedjelje što Vam poslah preko redakcije *Hrv. prava* jednu satiru, a Vi mi ne odgovarate. To je politesa dostojna jednog srpskog urednika. Ja ne dopuštam da se sa mnom tako postupa. Mi, ovdje u Parizu, ne volimo barbar-ske manire. Sa poš. Matoš.«

Vodnik se očito nije naljutio na takav ton, jer mu Matoš par dana kasnije piše: »Dragi Branko Drechsler. Tek što poslah posljednju kartu bilo mi odmah vrlo krivo. Drago mi je da se ne srdite.« Završava ovako: »Vjerujte mi da ste mi draži od svih naših urednika i – pišite.«²⁸

Kada je u listopadu 1905. ilegalno boravio u Zagrebu, u intimnom krugu bio je i Vodnik, kako je zapisao u *Bilježnici*²⁹, a mjesec dana kasnije pozdravlja ga u pismu Vladimiru Lunačeku.³⁰

4.1. Čini se da je prvi veći nesporazum između Matoša i Vodnika vezan uz Vladimira Zagorskog, za kojeg je Matoš g. 1903. summjao da je policijski doušnik, pa je to prenio i Vodniku, ali ovaj, čini se, Matošu nije povjerovao, što ga je uvrijedilo. Matoš je ostavio zapise i o supruzi, također, čini se, osobi neobična ponašanja. Spominjem to i zato, jer će istog čovjeka deset godina kasnije također u Parizu, sresti i Tin Ujević, čak i izvještavati o jednom njegovom predavanju,³¹ a u godinama vlastite krize, 1916. i 1917., spominjati i i (neku) »Zagorsku« koja mu je ogorčila život.³²

²⁵ Sv. XX, str. 150.

²⁶ Sv. XX, str. 173.

²⁷ »Knjigu, ako izadje, poslaću Vama, Jelovšeku, Dreksleru, Lisičaru, V. Tomiću i Nazoru. Nikome više.« (Pismo Andriji Milčinoviću, Pariz, 29. VIII. 1902., sv. XIX, str. 356)

²⁸ Sv. XX, 175, 176.

²⁹ »16/X/ 05 bijah u Ingiji. 17. u Brodu (opančar Novaković), a 18. u Zagrebu, odakle odoh u veče 2./XI (katol. kalendar). Olgica i njene prijateljice Olga Dorolčak, Mira Kočonda i Ema Merliček. Andra Lovrić, Kosor, Juras, Skalabrn, Cihlar, Drechsler, Lunaček, Zaviška, Žepić, Fiucek, dr Frank i Ivica Frank.« (*Bilježnica* VIII., 1905. sv. XVIII, str. 67).

³⁰ »Vrlo sam nervozan i jedva nadjoh stan. Pozdravi Tončeka Zavišku, Vidriča, Drekslera i budi uvjeren o mom prijateljstvu. Tvoj AG Matoš.« (Vladimiru Lunačeku, 5. XI. [1905], sv. XIX, str. 244).

³¹ »Jedna konferencija Vladimira Zagorskog«, *Narodno jedinstvo*, Zagreb, 8. 5. 1914., »Tin Ujević«, *SD*, sv. X, 223–224. Usp. i S. Lipovčan: »Kronološki popis prozaih tekstova 1911–1919.«, u: »Prozno djelo mladog Ujevića (Kriterij funkcionalnosti i tipološka sistematizacija tekstova)«, *Croatica XXVII/XXVIII* (1998./1999.) – 47/48, Zagreb, str. 140.

³² Budući da su potrebne još neke provjere koje nisam mogao obaviti, navodim to samo kao jednu od indikacija za širi »društveni kontekst« vezan i uz naše najistaknutije književnike

4.2. Kako sam već napomenuo, ako bismo se u ocjeni Matoševa odnosa prema Vodniku oslonili samo na (do sada najpoznatije) polemičke tekstove iz godina 1906. i 1907., kada su bili u ljutom sporu, pogriješili bismo. Iste te, godine 1906., ali bez datuma, Matoš u *Bilježnici* zapisuje: »Dr. Branko Vodnik: Franjo Marković. Dobra studija.«³³ Povjerit će se *Bilježnici* i nakon Vodnikova odgovora³⁴: »U *Savremeniku* (prosina 1906) izgrdio me Drechsler.«³⁵ Opasan i neugodan napadač, ne mareći za to da su i drugi ljudi osjetljivi, pa tako i Vodnik, Matoš je intimno teško – u samoći – doživljavao napade na sebe; Milanu Ogrizoviću požalio se u srpnju 1907.: »U ostalom, moj spor sa Drekslerom bijaše javan, i javno niko nije ustao u moju korist.«³⁶

Matoš je tada prekinuo svaki kontakt s Vodnikom, ali je spor još dugo spominjao. Izmislio je i termin »drekslerovština«, pisano dakako ne s »čhs« nego s »ks«, i u jednom neobjavljenom rukopisu iz rujna 1908. ovako ga protumačio: »Dolazi od riječi Dreksler, upravo Drechsler, a znači liberalno, tolerantno, napredno i modernističko shvaćanje u literaturi da u organ hrvatskih književnika ne može pisati pisac koji se nepovoljno izrazio o djelu kojeg člana Društva hrvatskih književnika.«³⁷

Godinu dana kasnije, u polemici pod naslovom *Literarnom klevetniku* svoj će javni spor s Vodnikom kontekstuirati drugačije: »Ako u našoj polemici bijaše nepravednog prećerivanja, jer ja bijah sam a njih množina, može li nam se zamjeriti što se ne inatimo dovijeka na radost kukavica koji su parasitski samo od te svade živjeli? Ne izmiriše li se Štroca i Stari?³⁸ (...) Nema li pored osobne mržnje i drugih osjećaja vrijednih našeg kulta? Zar je koterija cilj našeg literarnog nastojanja? Mogu li se eksistencije kukavičkih bandita, kao taj nikogović u *Novom listu*, zamisliti u zemlji gdje su pravim literatima sveti interesi pravih literata i načela prave, barem potpisane kritike? Ne koristi li se samo glupan, glupan i glupan svadama pismenih ljudi, kao u bitkama što ne ginu kukavice i marodeursi? Tko je profitirao u našoj svadi, tko je uživao: Drechsler, Đalski ili ja? Mi smo se uzrujavali, a uživali su spletkari i intriganti.«³⁹

a koji, očito, nije imao veze s književnim pitanjima. I Matoš i Ujević bili su zanimljivi i za djelatnike ovakve profesije kakvoj je očito pripadao Zagorski – prisjetimo se samo afera s Đorđem Nastićem i optužbi da je pod pseudonimom Argus pisao – Matoš.

³³ *Bilježnica* VIII., sv. XVIII., str. 70.

³⁴ Branko Drechsler: »A. G. Matoš (Malo građe za književni portrait jednoga bohema)«, *Savremenik*, br. 6, str. 444–446, prosinac 1906. (sv. XIV, 275).

³⁵ *Ib.*, XVIII., str. 79.

³⁶ Sv. XX, str. 39.

³⁷ Sv. XIV, 222.

³⁸ Matoš misli na susret dugogodišnjih oponenta u hrvatskome političkom i javnom životu, već ostarjelih prvaka Ante Starčevića i biskupa Josipa Jurja Strossmayera u Krapinskim toplicama, 1894. Za prijeko potreban kompromis bilo je prekasno.

³⁹ Sv. XIII, str. 231.

4.3. Ujesen 1909. Matoš će zaboraviti spor s Vodnikom-urednikom. Kad je *Savremenik* objavio da ga je »sudu predalo« Društvo hrvatskih književnika, Matoš će u tekstu *Jarmekijade* ovako odgovoriti: »Ali da me i tuži to čestito društvo, tko da me u stvari tuži? Književnici, pravi književnici, ljudi kao Vojnović, Babić-Đalski, Lisićar, Tresić Pavičić, Dreksler, Šišić, Katalinić-Jeretov, Alaupović, Zofka Kveder, Andrijašević, Nazor itd. ne bi me, o tome nema sumnje, tužili sudu ni u slučaju da to mogu, jer nisu prijatelji s u d b e n e p o l e m i k e kakovu je kod nas udomaćio tek dr. J. Frank.«⁴⁰ Drechslera će Matoš u »prave književnike« ubrojiti i u tekstu *Dva suda*⁴¹ o istom problemu, a u seriozno zasnovanu prikazu naraštaja »Starih i Mladih« u hrvatskoj književnosti (za ugledni *Agramer Tagblatt*) napisat će:

»Die 'Jungen' (Dr. Lisićar, Dr. Drechsler, Dr. Cihlar, Lunaček, Marjanović u. A.) haben schon bisher die Möglichkeiten einer soliden Kritik gegeben.«⁴²

4.4. Kako je Vodnik sve marljivije objavljivao književno-povijesne rasprave, Matoš će izričito pohvaliti njegovu studiju o Vrazu g. 1909., izdvojivši je (uz jedan prijevod Ise Kršnjavoga) iz sveukupne produkcije knjiga *Matice hrvatske* u g. 1908., jer su sve ostale bile »kompilovane ili sasvim neoriginalne.«⁴³

Iduće će godine, zalažući se za hrvatsko-poljske književne veze, uklopiti Vodnikov rad na književnom polju u širi povijesni kontekst: »Vraz, kao kasnije Franjo Marković, su kod nas izraziti prijatelji poljačke srodne kulture koja oduševljava Zagorca Broza, puristu Maretića, prevodioca *Gospara Tadije*, a u mladoj generaciji Drechslera i Benešića, koji kao slaviste sasvim pravilno pretpostavljaju kraljevski Krakov⁴⁴ švindlu kraljodvorskog rukopisa,⁴⁵ pretpostavljaju Świętochowskoga Masařyku, nalazeći u Sienkiewiczzu, Kasprowiczu, Prynyszewskom i Reymontu probleme savremenosti hrvatske duše.«⁴⁶

Niti mjesec dana kasnije – u tekstu *Lijepa naša domovina*, uvrštenim u knjigu *Naši ljudi i krajevi*, novo priznanje Vodniku, ali i s kritičkom primjedbom:

⁴⁰ Sv. XII, 188.

⁴¹ Sv. XIV, str. 70.

⁴² Sv. VII, str. 27.

⁴³ Sv. XIV, 80.

⁴⁴ Stari poljski kraljevski dvorac Wawel u Krakovu, simbol je poljske državnosti, drag Matošu-pravašu.

⁴⁵ Na »Kraljodvorski rukopis« pozivao se češki nacionalni pokret, ali je kasnije utvrđeno da je riječ o krivotvorini. Tu on Matošu znači metaforu za negativan odnos prema cijeloj suvremenoj mu češkoj duhovnoj i književnoj produkciji i »filozofiji sitnog rada« koja je proizlazila iz realizma Masařykovih socioloških snvaćanja. Razlozi za Matoševu idiosinkraziju prema tome kompleksu bili su prvenstveno ne-literarne naravi. Naprednjačkom pokretu opirao se ponajprije iz svjetonazorskih razloga (učenje T. Masařyka), ali je možda još odlučniji bio politički moment: hrvatski naprednjaci bili su i pronositelji srpsko-hrvatskog unitarizma, na koji Matoš kao liberalni pravaš nikako nije mogao pristati.

⁴⁶ Sv. XV, str. 256.

»Dr. Branko Drechsler izdao je onomad Mihanoviću brošuru⁴⁷, vrlo poučnu, punu fakata, ali inače dosta profesorsku i do pedanterije suhu. / (...) U sonetima *Milim pokojnicima* zaboravio ga je i Preradović, pa smo zahvalni dru Drechsleru što nam je iznio čitav zanimljivi život i rad toga austrijskog diplomata koji spjeva himnu skućenoj Hrvatskoj.«⁴⁸

4.5. U polemikama se na osobit način koriste i – stare polemike; sporeći se s Milanom Ogrizovićem u tekstu *Ogrizina polemičar*, Matoš kao primjer odnosa među onima koji se spore ističe i način Vodnikova ponašanja: »Dr. Drechsler me nazvao nekad u oskudici razloga banditom i kasnije mi je pružio ruku.«⁴⁹

U sporu koji je u ljeto 1911. izbio između dva književna povjesničara, Dragutina Prohaske i Branka Vodnika, Matoševu su simpatije jasno na Vodnikovoj strani. Ostavljajući po strani Matoševu poznate polemike bravuroze, ističemo samo ono bitno:

»Ja zahvalno spominjem Drechslerovu lijepu knjižicu o Mihanoviću, a drotičkar Prochazka prezirno veli da je 'ne poznaje', da nije čitao te 'profesorske brošure'. Prochazka je naime iste struke kao Drechsler, pa je vrlo čudnovato što ne pozna djela svog rivala, pa mu se ruga a da ga nije ni čitao. Kudeći me međutim što sam čitao Drechslera, kori me što tobože nisam uzeo u obzir, znate, onu njegovu 'studiju' o Vrazu koju je baš Drechsler prikazao kao profesorsku pedantnu konfuziju, dok mi je on, drotičkar Prochazka, preporučuje kao dokaz svoje solidne kulture prema mojoj novinarskoj nekulturnosti. Očito je da taj cigani sam sebe smatra svojim – konjem. I kao što ne pozna Drechslera kojega ipak grdi, tako se nevjerojatni taj kritičar preči da nije čitao mojih knjiga mada je o meni napisao već dvije 'kritike'. (...) Ja Mihanovića eufemistički zovem prvim budnikom, a Prochazka me psuje što tobože rekoh da Mihanović napisu prvu budnicu, što je uostalom, kako dokaza Drechsler, i učinio.«⁵⁰

4. 6. Početkom 1912. »zakvaćio« se Matoš doduše još jednom s Vodnikom, i to zbog njegove ocjene Šimunovićeve romana *Tuđinac*. Ali, odlučno je stao na njegovu stranu u sporu s Cherubinom Šegvićem, kada je u jednoj od svojih ponajboljih polemika, »epistoli« *Ad Zvecanum monachum*, u *Savremeniku*, napisao i ovo:

»O literarnom radu toga tamnog, crnog, polnočkog tipa, stručno i stvarno progovoriše stručnjaci, dr. B. Drechsler, dr. Ivšić i dr. Bogdanović. Iza njihove ocjene je Šegvić utvrđeni literarni šarlatan. / Dr. Drechsler je prvi uhvatio toga mededa u uljaniku i od onda datiraju podmukli napadaji Cherubina Šegvića, koji je prigodom tih kršćanskih ispada proti svima nama tvrdio da Drechslerove kritike ni čitao nije! / Pišući o Šegviću, dr. Drechsler napisu lane u *Savremeniku* ovo: 'Kako čujemo, i sama vlada, s političkih povoda, naručila je kod Ščea za naše srednje škole nekaki izbor iz Gundulićevih djela s komentarom...'. Šegvić Drechslera zbog te izreke nije tužio, nije te izjave javno

⁴⁷ »Antun Mihanović. *Studija*. Preštampano iz Kola Matice hrvatske, Zagreb 1910.« (SD, sv. IV, 428).

⁴⁸ Sv. IV, str. 297, 298.

⁴⁹ Sv. XIV, 124.

⁵⁰ Sv. XII, str. 233, 235.

o p o v r g a o (jer on čita i tuži samo mene, a Drechslera – nije, mudrac, čitaol!)...⁵¹

U proljeće 1913., iako opet u polemici s Vodnikom zbog njegove *Antologije* i nagrada u *Matici hrvatskoj*, Matoš neće prešutjeti da njegovu studiju o Anti Starčeviću smatra vrijednom:

»U *Kolu* trebahu biti štampane i nagrađene originalne, dakle općinstvu sasvim nepoznate radnje, a kad tamo, čujemo da je nagrađena i rasprava o Anti Starčeviću koju dr. Br. Drechsler nije samo kao docenat na sveučilištu čitao već je istodobno s *Kolom* u posebnoj brošuri štampao, ubivši tako jednim udarcem ne dvije već četiri muhe... (...) No, taj je Drechslerov rad, ako i eksploatisan prije *Kola*, zaslužio nagradu jer vrijedi, jer objašnjava jedan nepoznati period književnog rada važnog i dosele neocijenjenog predstavnika narodnog ...⁵²

4.7. Matoš je (i ne samo on) imao i intimnih problema s »profesorima«, »akademske duhovima«, s »pedantnim, autoritativnim, suhim, didaktičnim – – duhom«, pa tako nije mimoilazio ni Vodnika. Ali, tekst *Excelsior!* iz srpnja 1913. pokazuje da iza spornog predmeta nije stajala samo idiosinkrazija jednog artista i štovatelja stila, nego i nervoza pisca-suvremenika. Matoš se jada da se (njemu) suvremena znanost o književnosti – ne bavi na pravi način (njoj) suvremenom književnom produkcijom, i da se, kako bismo danas rekli, ne bavi literarnošću literarnih tekstova; o tome dobro svjedoči i ovaj ulomak:

»Profesori su tako reći namješteni, plaćeni branitelji autoriteta i prema tome širitelji autoritativnog nekog duha, neumjesnog u književnosti i dušmanina originalnosti. Njima je važniji kakav nečitani autor XVII. vijeka od najživlje i najbolje savremene literature. Koliko dijalektske snage i apstruoznog znanja se samo trošilo oko polemike zbog strukture *Osmana*, dok pisci kao Šenoa, Botić i Starčević nisu do danas nikako ocijenjeni! Koliko smo pretrpjeli od 'korenodubaca' koji pisahu hrvatski onako kako se piše tuđim, naučenim jezikom! Akademije su svuda najviši kulturni narodni forum, regulišući život savremenih ideja. Naša Akademija je prava profesorska tvrđava, hram čistog duha profesorskog, toliko zatvoren nama, profanim literatima, te nas hvata pobožna jeza već pri pomisli na akademske naše duhove g. Körblera, Drechslera itd.! Đalski, ako i piše dosta lošim jezikom; danas je srpski akademik. Jugoslavenska akademija će o tome Jugoslaveni pisati nakon pet vjekova! Kakve priče i romani, molim vas! Pišite o konsonantu *gj* u Marulićevoj poeziji, o fizičkim zakonima opjevanim u *Ribanju* i o latinskom stilu Ruđera Boškovića!⁵³

4.8. Na početku sam upozorio na Matoševo otvoreno pismo Tuciću, u kojem brani Vodnika od optužbe da je član nekakvih koterija. Za lik čovjeka kojim se ovaj skup bavi, važna je spoznaja da poznata građa koja dokumentira Matošev odnos prema Vodniku – unatoč svim (sporadičnim) polemičkim bodljama – pokazuje kako je on Branka Drechslera kao javnog djelatnika vidio čovjekom koji radi i djeluje daleko od nečasnih motiva i

⁵¹ Sv. XIV, str. 168; 169; 170.

⁵² Sv. XIV, 188.

⁵³ Sv. VII, str. 244.

postupaka: Nije takav zaključak bitan za ocjenu znanstvene razine Vodnikove, ali nije nevažan za njega kao osobu, kao javnog djelatnika, autora koji zauzima važno mjesto u razvoju hrvatske književne historiografije, a istodobno je bio i sudionikom i su-graditeljem onoga, što nazivamo književnim, kulturnim životom.

ANTUN GUSTAV MATOŠ O BRANKU VODNIKU

Sažetak

Opsežno Matoševo *prozno djelo* važan je izvor i za poznavanje hrvatske književne i općekulturne povijesti na razmeđu stoljeća: pisao je o gotovo svim važnijim mu *suvremenim* pitanjima, djelima i njihovim autorima, ali ti su zapisi tek sporadično bili predmetom sustavnijeg, kritičkog istraživanja. To vrijedi i za njegov odnos prema Branku D. Vodniku, koji nam je do sada bio poznat uglavnom po poznatoj polemici iz g. 1905./1906. Izdvojena iz cjeline, ta epizoda ne daje pravu sliku Matoševa odnosa: *Sabrana djela* sadrže znatno više građe u dužem razdoblju (od 1902. do 1913.), pružajući daleko *kompleksniju* sliku. Zadaća je ovog priloga stoga ponajprije bila *identificirati i sistematizirati* tu sveukupnu građu. Taj je uvid pokazao da je riječ o gotovo *stotinjak* (tiskanih) stranica javnih i privatnih dokumenata (objavljeni tekstovi; korespondencija Matoš-Vodnik; korespondencija s trećim osobama), koji pružaju mogućnost analize niza problema, od kojih su neki relevantni i danas, a bez mnogih nije moguće razumjeti kulturna zbivanja u nas na početku stoljeća. Autor je, imajući u vidu cilj skupa – *znanstvenu djelatnost Vodnikovu* – ukratko prikazao *jedan* od problemskih kompleksa o kojima dokumenti svjedoče, upitavši se: kakav je bio Matošev sud o Vodniku-znanstveniku i kulturnom djelatniku, i koliko je relevantan i danas? Kad se uzmu u obzir svi njegovi iskazi u navedeno razdoblje i kritički se kontekstuiraju, vidi se da je Matoš dobro poznavao i visoko cijenio njegov prinos istraživanju povijesti hrvatske književnosti, iako mu je, kao senzibilnoj umjetničkoj naravi, bio tuđ »proforski« pristup. Povremene kritičarske »bodlje« i polemička pretjerivanja danas su manje važna od Matoševa uvjerenja da je Vodnika smatrao osobom koja javno djeluje, daleko od nečasnih motiva i postupaka.

ANTUN GUSTAV MATOŠ ÜBER BRANKO VODNIK

Zusammenfassung

Das *Prosa*werk Antun Gustav Matoš stellt eine wichtige Quelle dar, welche auch die Untersuchungen der kroatischen Literaturgeschichte am Jahrhundertwende ermöglicht. Er schrieb über fast alle wichtige *zeitgenössischen* Fragen, über die Werke und seine Autoren. Diese Aussagen wurden jedoch nur teilweise und unsystematisch untersucht und kritisch analysiert. Das gilt auch für sein Verhältnis zum Branko D. Vodnik, das uns bisher fast ausschliesslich durch die bekannte Polemik aus den Jahren 1905/1906 bekannt ist. Aus der Ganzheit der vorhandenen Quellen herausgenommen, gibt sie jedoch ein verzerrtes Bild. Denn, die *Gesammelten Werke* Matoš' geben uns ein viel *bunteres* Bild. Die Aufgabe dieses Beitrages

war es deshalb, zuerst das vorhandene Quellenmaterial zu *identifizieren* und *systematisieren*. Der so gewonnener Einblick besagt, dass es sich dabei um fast *hundert* gedruckten Seiten von öffentlichen und privaten Dokumenten handelt (veröffentlichte Texte, Korrespondenz Matoš-Vodnik sowie Briefe dritter Personen). Dieses Quellenmaterial gibt uns die Möglichkeit, eine Reihe von Problemen zu erforschen, von denen manche heute noch ihre Relevanz besitzen und ohne denen das kroatische Kulturleben am Jahrhundertwende kaum zu verstehen ist. Da diese Tagung der *wissenschaftlichen Tätigkeit* Vodniks gewidmet ist, entschied sich der Autor in diesem Aufsatz zu zeigen, welches Bild dieses Wissenschaftlers uns Antun Gustav Matoš vermittelt hat und geht die Frage nach, ob es noch heute gültig ist. Geht man von der Ganzheit des Quellenmaterials aus, das den Zeitraum von fast 12 Jahren umfasst, kommt der Verfasser zur Schlussfolgerung, dass Antun Gustav Matoš sehr wohl mit dem wissenschaftlichen Vodnik' Werk vertraut war und es hoch geschätzt hatte. Daran ändern kritische und scharfe Bemerkungen Matoš', die ein Bestandteil seines Werkes sind, nichts, da er darüberhinaus überzeugt war, Vodnik sei eine Person des öffentlichen Lebens, die weit von unehrlichen Motiven und Taten gehandelt hatte.

Sa sjednice znanstvenoga skupa.

IZ OSTAVŠTINE FRANA KURELCA

PRILOGO

Dr. BRANKO DRECHSLER

(Preštampano iz VIII. knjige «Gradi» Jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti)

U ZAGREBU
TISAK DIONIČKE TISKARE
1915.

Iz ostavštine Frana Kurelca prilog je Branka Vodnika u *Gradi JAZU* knj. VIII., a 1915. objavljen je i kao poseban otisak. Sadrži poglavlja: I. Neštampani književni radovi Frana Kurelca, II. Prilozi za biografiju F. Kurelca, III. Pisma Frana Kurelca.

Branko Vodnik i komedija *Diogeneš* Tita Brezovačkog

Izlaganje (referat sa znanstvenoga skupa)
UDK 886.2.09:792.2

Branko Vodnik je godine 1925. priredio za zakašnjelu praizvedbu pronađeni autograf komedije *Diogeneš* Tita Brezovačkog. Nakon premijere napisao je članak *Tito Brezovački: Diogeneš*¹ u kojem iznosi svoj sud o djelu, zatim govori o vjerodostojnosti rukopisa i osuđuje Mikloušićevo izdanje *Diogeneša*.

Vodnik u spomenutim člancima tvrdi da je komedija *Diogeneš* posve izyorno djelo Tita Brezovačkog, jednog od najvećih komediografa u kajkavskoj književnosti. Nakon izvođenja predstave *Diogeneš* (1925.) u Narodnom kazalištu u Zagrebu i polemike oko ovog članka pitanje autorstva je donekle bilo otklonjeno.² Zbirku oko autorstva komedije *Diogeneš* napravio je Mikloušić zato što je na naslovnoj stranici napisao ime izdavača umjesto ime autora. Povjesničari književnosti, koji su se bavili porijeklom kajkavskih komedija imali su u rukama uglavnom Mikloušićevo izdanje *Diogeneša*. Znali su da autor *Diogeneša* nije Mikloušić, ali se nisu usudili, ili nisu htjeli, komediju povezati s autorom *Grabancijaša*.

Antun Mažuranić, Matija Mesić i Adolf Veber kao autora *Diogeneša* u *Ilirskoj čitanci*,³ navode Matiju Jandrića. To isto piše i Ivan Kukuljević Sakcinski⁴ u *Bibliografiji hrvatskoj* samo s tom razlikom što dodaje »njeki misle da je od Brezovačkog«. Početkom 20. stoljeća postoje različita mišljenja o podrijetlu komedije *Diogeneš*. Nikola Andrić⁵ komediju *Diogeneš* svrstava u

¹ Branko Vodnik, »Tito Brezovački: *Diogeneš*«, *Jugoslavenska knjiva*, IX, Zagreb, 1925., str. 196–198, i drugi članak koji je bio odgovor R. Marxeta i nosi naslov »Branko Vodnik, Tito Brezovački: *Diogeneš*, (Malo odgovora)«, *Jugoslavenska knjiva*, br. X, Zagreb, 1925., str. 325–327.

² Nakon ovog napisa samo je F. Fancev osporavao neke argumente koje je navodio Vodnik o autorstvu *Diogeneša* (Franjo Fancev, »Dva igrokaza hrvatske kajkavske dramatike iz početka 19. st.«, *Grada za PHK*, knjiga XV, JAZU, Zagreb, 1940.).

³ Mažuranić A., Mesić M., Veber A., *Ilirska čitanka*, Beč 1856., str. 523.

⁴ I. K. Sakcinski, *Bibliografija hrvatska*, Zagreb 1860., str. 263.

⁵ Nikola Andrić, »Izvori starih kajkavskih drama«, *Rad JAZU*, br. 146., Zagreb 1901., str. 74–76.

poglavlje *Nepoznati izvori*. Đuro Šurmin⁶ napominje podatak da je J. Šafařík u popisu kajkavskih drama (*Geschichte der südslawischen Literatur II.*) naveo za autora *Diogeneša* kajkavskog pisca Tita Brezovačkog, a Šafařík je podatke o dramama i njihovim autorima dobivao izravno od Mikloušića. Šurmin je siguran samo u to da autor *Diogeneša* nije Mikloušić ali ne želi sa sigurnošću tvrditi da bi autor mogao biti Brezovački. Već iste godine (1900.) Vladimir Gudel⁷ sa sigurnošću tvrdi da je Tito Brezovački napisao komediju *Diogeneš*. Dragutin Prohaska⁸ nešto kasnije ponovo otvara problem autorstva *Diogeneša* koji smatra nerješivim sve dok se ne nađe izvorni tekst komedije.

Vodnikov argumenti o autorstvu *Diogeneša* više se temelje na historijatu teksta nego na stilsko jezičnoj analizi, iako je Vodnik smatrao da bi glavni kriterij za određivanje autorstva trebala biti stilsko i jezična analiza teksta. Uz pomoć pronađenog rukopisa i potpisa prepisivača na kraju tog rukopisa Vodnik želi dokazati kada je drama napisana ili prepisana i tko bi mogao biti autor teksta. Na dnu rukopisa nalazi se potpis klerika Baltazara Starešinića. Vodnik zaključuje da je drama vjerojatno nastala negdje između 1804./5.–1809./10., nakon izvođenja *Matijaša* kada su učenici Pleničkog konvikta, nakon uspješno izvedenog *Matijaša*, od istog autora naručili novu komediju. Brezovački je dakle po narudžbi napisao komediju *Diogeneš* i dao kleriku prve godine Starešiniću na prepisivanje. Međutim, Brezovački iznenada umire i komedija ostaje u rukopisu. Rukopis *Diogeneša* koji je pronašao Vodnik nema nikakve veze s komedijom *Diogeneš* u tiskanom Mikloušićevom izdanju. Osim toga, rukopis po kojem je Mikloušić tiskao dramu nije sačuvan. Vodnik čak upozorava da je u rukopisu, za kojeg smatra da je autograf, pronašao neke prepisivačke greške i da je pronađeni rukopis ispravljao po tiskanom izdanju *Diogeneša*.

Franjo Fancev⁹ je nastojao osporiti spomenutu Vodnikovu tvrdnju činjenicom da je Starešinić godine 1808./1809. bio bogoslov četvrte godine, dakle morao je ući u »crnu školu« kao bogoslov prve godine tek 1805./1806., a tada je kajkavski komediograf već bio mrtav. »Prema tome račun profesora Vodnika, kada je *Diogeneš* mogao biti napisan i prepisan u naš rukopis, gubi ne samo neko važno značenje već svaku važnost.« Međutim, nema razloga da je netko drugi dao bogoslovu Starešiniću da prepíše rukopis komedije *Diogeneš*, komediografa koji je nedavno umro. U razdoblju kada je rukopis nastao postojalo je vjerojatno još uvijek ljudi koji su se još sjecali Tita Brezovačkog.

⁶ Đuro Šurmin, »Pabici po kajkavskoj literaturi«, *Vienac*, XXVI, Zagreb, 1900., str. 720.

⁷ Vladimir Gudel, »Stare kajkavske drame«, *Vienac*, XXXII., Zagreb, 1900., str. 756.

⁸ Dragutin Prohaska, »Komedije starog Zagreba«, *Nastavni vjesnik*, XXV, Zagreb, 1917., str. 165.

⁹ Franjo Fancev, op. cit., str. 208–212.

Vodnik uzima točnu Šafaškovu¹⁰ tvrdnju da je autor *Diogeneša* Brezovački i govori da je proveo u tančine analizu jezika, stila, frazeologije, specifičnih komičnih riječi, komičnih tipova i samog humora u komedijama *Diogeneš* i *Grabancijaš* (što nikad nije objavljeno) i došao do zaključka da su obje ove komedije istog autora. Kao najvažniji argument navodi da se radnja događa u Zagrebu¹¹ i kako se prepoznaje socijalni život Hrvatske krajem 18. stoljeća. Vodnik smatra komedije Brezovačkog umjetnički najvrednijim djelima stare kajkavske književnosti i najvažniji dokument za proučavanje povijesti Zageba krajem 18. stoljeća. Iako se po mišljenju Slavka Batušića¹² veoma dobro prepoznaje autorov boravaku u Varaždinu.

Slavko Batušić¹³ prihvaća tvrdnju da je autor *Diogeneša* Brezovački ali se ne slaže s Vodnikovom tvrdnjom da se motiv izgubljene braće provlači od Plautovih *Menaechma*, preko Držićeva *Pjerina*, Shakespearove *Komedije bludnje* i Goldonijeve komedije *I due gemelli veneziani* do Brezovačkog. U spomenutim komedijama pojavljuju se braća blizanci koji svojom sličnošću zbunjuju okolinu, a u komediji *Diogeneš* braća niti su blizanci niti su slični. Vodnik spominje samo »konvencionalnu shemu u kojoj se odigrava izvorna socijalna komedija starog Zagreba«¹⁴. Dornišljati sluga sličniji je Pometovom bratu nego prosvjetiteljskim likovima koje susrećemo u preradbama njemačkih građanskih drama za sjemenišne potrebe. Uostalom i Favorin, sluga iz drame *Sveti Aleksi* ima elemenata renesansnih sluga. Ludične scene sa Zmeknirepom zakašnjeli su odjeci *commediae dell'arte* i nikako se ne uklapaju u prosječne sjemenišne predstave koje su se tada davale.

Uvažavajući Vodnikovo i Batušićevo mišljenje Branko Hećimović¹⁵ tvrdi da preuzimanje često eksploatiranog i na različite načine variranog motiva o dvojici izgubljene braće potvrđuje »samosvojnost književnog komediografa« jer se on tim motivom služio samo za okosnicu fabule. Hećimović misli samo na onaj fabulativni tijek koji govori o sentimentalnoj priči o dvojici izgubljene braće iako su scene sa Zmeknirepom i *Diogenešom* mnogo zastupljenije u komediji nego okvirna sentimentalna priča.

Mihovil Kombol¹⁶ u *Povijesti* ne spominje da su postojale ikakve dvojbe oko autorstva ove komedije nego samo konstatira da se komedija *Di-*

¹⁰ Vodnik (»Tito Brezovački: *Diogeneš*, Malo odgovora«, op. cit.) navodi Šafaškovu korespondenciju s Mikloušićem iz koje se vidi da je Mikloušić poslao podatke o kajkavskim dramama.

¹¹ Slavko Batušić napominje da se nigdje izrijekom ne spominje *Zagreb no duh komedije je duh zagrebačke sredine*, a konkretna indicija da se stvarno radi o Zagrebu je spominjanje tornja katedrale (*Komediografija Tita Brezovačkog*; Stari pisci hrvatski, Zagreb, 1951., str. XXXII).

¹² Ibidem, str. XXXII.

¹³ Ibidem, str. XXIX.

¹⁴ Branko Vodnik, »Tito Brezovački: *Diogeneš*«, op. cit.

¹⁵ Branko Hećimović, »Dvije komedije Tita Brezovačkog«, u: *Dva komediografa*, Školska knjiga, Zagreb, 1971., str. 40.

¹⁶ Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, II. izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1991., str. 409.

geneš »naslanja na komediju *Matijaš grabancijaš dijak*«, a razlikuje se samo »mjestimično živahnim i pučki duhovitim dijalogom«, što je izostavljeno u komediji *Matijaš* i zbog toga *Diogeneš* »djeluje više kao kazališno nego kao književno djelo«. Zmeknirepovi postupci vrlo su slični Matijaševim, tvrdi Vodnik, jer se obojica javljaju pod različitim maskama u funkcije neke prosvjedenosti. Međutim, Hećimović¹⁷ smatra da je *Diogeneš* sličniji *Grabancijašu* nego *Zmeknirep*. Postupci dijaka u komedijama *Matijaš* i *Diogeneš* vrlo su slični. Matijaševe moralne pouke iste su kao i Diogeneševe, komične scene podsjećaju na Zmeknirepove ludorije, čak i sporedni likovi iz različitih komedija podsjećaju jedni na druge. Jugović iz komedije *Matijaš* predstavnik je mlađe generacije propalih plemića, a Svetloglas iz *Diogeneša* predstavlja stariju generaciju propalog plemstva, napominje Švelec.¹⁸

Vodnik je vrlo oštro napao Mikloušićevo izdanje komedije *Diogeneš*. Samog Mikloušića nazvao je »reakcionarnim mistifikatorom« jer je izbacio najumjetničkije dijelove, a to su scene sa Zmeknirepom, i tako »uništio jedno odlično književno djelo, da ga ni sam autor ne bi više prepoznao, a još manje priznao kao svoje«¹⁹. Osakatiti komediju *Diogeneš* nije bilo teško jer u komediji paralelno teku tri radnje koje se skoro nikako ne dodiruju i Mikloušić je naprosto jednu radnju izbacio. Prva radnja je sentimentalna priča o dvojici izgubljene braće koji se traže, a žive pod istim krovom, druga se odnosi na Diogenešovo čitanje lekcija slučajnim prolaznicima o njihovim društvenim manama, dok treći zasebni tijek radnje obuhvaća Zmeknirepovo nadmudrivanje s kelnerom. Ove tri radnje malo, gotovo nikako se ne dodiruju jer svaka egzistira zasebno. Mikloušić je iskoristio nevjestost Tita Brezovačkog da ispreplete dramsko tkivo i izbacio scene sa Zmeknirepom jer je smatrao da se taj dio radnje ne uklapa u sentimentalno-moralistički duh pisaca prosvjetiteljskog razdoblja. Bez prisustva Zmeknirepa komedija *Diogeneš* je postala tipična sjemenišna drama s izrazito prosvjetiteljskom namjerom, bez umjetničke kvalitete zbog prevelikog moraliziranja i sentimentalno-plačljivih slika, a takve drame su se davale na Kaptolu i u Plemićkom konviktu krajem 18. i početkom 19. stoljeća.

Mikloušić je intervenirao i u komediji *Grabancijaš*, ali ona ima drugačiju kompoziciju i nije mogao izbacivati čitave dijelove. Njegove intervencije uglavnom su bile stilske i jezične. Izbacio je iz teksta sve germanizme i štokavske izraze koji su bili uvriježeni u kajkavskom jeziku, a umjesto njih upotrijebio je isključivo kajkavske izraze iako su takvi izrazi ponekad bili čak i arhaični. Ovakvim postupkom iznivelirao je govor svih likova da nije ni primijetio kako se komika sastoji upravo u različitim ritmovima jezika pojedinih likova. Upravo kajkavskom narječju divno pristaje smijeh, plač,

¹⁷ Branko Hećimović, Predgovor knjizi *Djela Tita Brezovačkog*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, br. 22, Matica hrvatska, Zagreb, 1973., str. 25.

¹⁸ Frajno Švelec, »Društveni odnosi u komedijama Tita Brezovačkog«, u: *Iz naše književne prošlosti*, Književni krug, Split, 1990., str. 229–244.

¹⁹ Branko Vodnik, *Tito Brezovački: Diogeneš*, op.cit.

komika i tragika²⁰ tvrdi Vodnik. Osim jezične intervencije Mikloušić je u *Grabancijašu* izbacio prolog u kojem je Brezovački jasno naglasio svoju namjeru da želi publiku poučiti i nasmijati:

»Vsu dužnost je spunil
Koj je hasnovito s vugodnem
I smešnem zmešal.«

slično kao i Horacije nastoji »korisno miješati sa slatkim« (*O pjesništvu*, stih 343).²¹

Vodnik naziva Mikloušića simpatičnim, naivnim dobrim starcem i pokušava razumjeti njegov rad u doba najteže političke, socijalne i kulturne reakcije kada je život u Hrvatskoj bio zaista mrtav. Međutim, nije mu mogao nikako oprostiti što je ono malo prave umjetnosti koje je bilo u prosvjetiteljstvu uspio uništiti. Mikloušić je napisao knjigu *Stoletni kalendar*, ali i to je na žalost plagijat jer sve što vrijedi u toj knjizi uzeo je iz Helwigova kalendara.²² Mikloušić nije razlikovao pisca od izdavača »pa je navikao izdavati djela pod svojim imenom«. Kao što nije napisao autora *Diogeneša* isto tako zaboravio je spomenuti Josipa Sibenegga kao autora tragedije *Lizimakuš*.

Mikloušić je izbacio iz komedije dijaka, a upravo je dijak po Vodnikovom mišljenju²³ najsimpatičnije i najoriginalnije lice u tadašnjem hrvatskom društvenom životu. Dijak predstavlja sintezu »duha vremena« što se izražava u »totalitetu umjetnosti, znanosti i kulturnog života u najširem smislu«²⁴. On je jedini stvarni lik iz predilirskog doba i predstavlja duh vremena premda su njegovi postupci ponekad irealni. Matijaš i Zmeknirep imaju sličnu krinku dijaka iz doba protureformacije ispod koje se smiješi slobodna fizionomija neobuzdanog dijaka vragoljana predilirskog vremena.

Franjo Fancev²⁵ ima sasvim drugačije mišljenje o dijaku Zmeknirepu u komediji *Diogeneš*. Uspoređuje ga s Kriptosophusem, glavnim junakom komedije *Der Dorfpfarrer* njemačkog autora Leop. Al. Hoffmanna. Dijak u toj njemačkoj drami nema prosvjetiteljsko obilježje nego samo želi »iz ljudih praviti norca i vratiti se s punum kesum«, a takav je i Zmeknirep, zato osporava Vodnikovu tvrdnju da je Zmeknirep originalan lik koji nikako ne može ukazivati na socijalne prilike Hrvatske u predilirsko doba. Franjo Švelec²⁶ tvrdi da repertorij Zmeknirepovih majstorija predstavlja nekoliko

²⁰ Branko Vodnik, »Život i rad Pavla Štosa«, *Savremeničnik*, br. 11, 1907., str. 697.

²¹ Miroslav Bekker, *Povijest književnih teorija*, Liber, Zagreb, 1979., str. 70.

²² Vodnik je pronašao knjigu *Christoph von Helwig's neu bearbeiteter hunder-jähriger Haus Kalendar ... von Jahre 1801. bis 1901...*, Branko Vodnik, »Tito Brezovački: *Diogeneš*«, op. cit.

²³ Branko Vodnik, »Hrvatski djak u predilirsko doba«, *Omladina*, br. 6-7., 1921.

²⁴ Branko Vodnik, »Kako postaje pjesma«, *Život i rad*, br. 152, Beograd, 1936., str. 368.

²⁵ Franjo Fancev, op. cit. str. 206-207.

²⁶ Franjo Švelec, »Društveni odnosi u komedijama Tita Brezovačkog«, u: *Iz naše književne prošlosti*, Književni krug Split, 1990., str. 229-244.

»svašarskih sljeparija«, od kojih svaka ispunja po jedan prizor, a žrtva biva uvijek kelner Medobus, »u čemu je svakako jedna od najtežih mana ove komedije«. Iako Zmeknirep i Medobus ostvaruju smiješnu stranu komedije nisu lišeni elemenata pouke. Živost dijaloga iz tih partija ide među najbolje dijelove komedije. Zamjerka je samo u tome što se sve nevolje ruše na leđa siromašnog i priglupog kelnera.

Vodnika je zanimalo sam fenomen dijaka pa je u člancima *Hrvatski dijak u predilirsko doba*²⁷ govorio o podrijetlu i ulozi dijaka u hrvatskoj književnosti. Dijak u doba Brezovačkog više nije kancelar, niti piše junacke pjesme nego je živo lice predilirsko svakodnevice. Početkom 19. stoljeća on pjeva o svemu i svačemu i stvara živu poeziju bez književnih pretenzija i ambicije da bude slavan. Uklapa se u kulturnu atmosferu Hrvatske kada je naš čovjek, bez obzira kmet ili plemić, pun sujevjerja, tajnovitosti i vjere u čarolije i kada živi jednostavno i primitivno pod utjecajem duboko ukorijenjenog patrijarhalnog života. Sasvim istu prosvjetiteljsku ulogu Vodnik otkriva u Reljkovićevom liku Satira iz djela *Satir ili ti divji čovik*. Kroz lik Satira Reljković želi slavonskog primitivnog čovjeka upozoriti na »rdjave običaje, zablude, pa da ga onda prosvijetli, uvjerivši ga najprije o potrebi i nuždi škole i znanja za svakog čovjeka, gospodina i seljaka«²⁸, a sličnu ulogu imaju dijaci u komedijama Tita Brezovačkog. Međutim, postoje i drugačija mišljenja o Satirovom propagiranju prosvjedenosti. Dragutin Prohaska²⁹ smatra da u *Satiru* nema naprednog duha već da je to »historički primitivno« djelo.

Zmeknirep i Grabancijaš su toliko simpatični T. Brezovačkom, a izgleda i samom Vodniku, da im ništa ne zamjera. Vodnik čak pronalazi i autobiografskih crta u liku dijaka. Iz biografije saznajemo da se Brezovački selio po župama³⁰, živio siromašno, a kada je konačno dobio mjesto u Zagrebu uzeo je sebi jednog dijaka. Njegova molba za bolji posao poslana zagrebačkom Magistratu³¹ podsjeća na »prošnjku« dijaka. U molbi obrazlaže razloge traženja novog posla. Tvrdi da je dijete domovine »koj falata kruha od domorodnih dobročinitelov skup spravičenoga prosim«. Upozorava Magistrat da se trebaju brinuti za skrb svojih sinova i najprije njima dati posao, a tek onda dovoditi strance.

²⁷ Branko Vodnik, »Hrvatski dijak u predilirsko doba«, *Omladina*, br. 6-8, 1921.

²⁸ Branko Vodnik, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, Vinkovci, 1994., str. 33.

²⁹ Dragutin Prohaska, »Dr. Branko Vodnik: *Slavonska književnost u 18. st.*«, *Savremeni*, br. 11., 1907., str. 698.

³⁰ Nakon ukinuća pavlinskog reda Brezovački je prisiljen prihvaćati službe po nalogu biskupa. Najprije vrši službu propovjednika u Varaždinu (1781–1782.), zatim postaje pomoćnik župnika u Križevcima (1789–1790.) i nakon toga odlazi u obližnji Rakovac gdje ostaje bez odobrenja do 1792. Kao župnik u Krapini boravi od 1794. do 1798. Početkom 1799. godine premješten je u Ruševo kraj Požege. U proljeće 1800., nakon mnogo odbijenih molbi i već narušenog zdravlja, Brezovački je imenovan prebendarom Svetog Ivana kod župe Svetog Marka u Zagrebu gdje iznenada umire 1805.

³¹ Branko Vodnik, »O životu Tita Brezovačkoga«, Prilozi za povijest hrvatske književnosti, *Grada*, IX, Zagreb, 1920., str. 282.

Likovi dijaka prikazani su slojevito i plastično za razliku od ostalih likova u komedijama Tita Brezovačkog koji su samo tipični predstavnici jednog društvenog sloja. Postupci dijaka variraju od čistog vragoljanstva preko krajnje obijesti do tužne zbilje. Ponašaju se upravo tako zato što su djeca »raskalašenog« vremena »raspojasane i objesne društvene sredine«,³² ali bez obzira na svoje ponašanje oni propagiraju pozitivne tekovine svog doba. U njihovim postupcima nalazi se ideja prosvjetiteljskog intelektualnog preporoda koja treba stvoriti novi društveni život. Sve je to jako dobro uočio Vodnik i izdvojio ovu komediju iz mnoštva prosječnih sjemenišnih predstava koje su se davale u doba Tita Brezovačkog.

Već na početku svog znanstvenog bavljenja književnošću (1901.) Vodnik je tvrdio da je književno djelo pojedinačna činjenica koja ujedno predstavlja dio kronološkog povijesnog slijeda, a svaki pisac je predstavnik duha naroda kojem pripada.³³ Rukovodeći se ovim principom Vodnik je iz cjelokupnog dramskog stvaralaštva u razdoblju prosvjetiteljstva izdvojio upravo dramu *Diigeneš* za prikazivanje povijesnog razvitka hrvatskog teatra u Narodnom kazalištu. Upravo ta drama slika društvene i gospodarske prilike u Zagrebu i Varaždinu krajem 18. stoljeća i estetski je najvrjednije djelo čitavog jednog razdoblja.

U komediji *Diigeneš* Vodnik je slijedio i otkrivao društveno-političke relacije koje utječu na stvaranje djela, pa je pronašao tipične likove i odnose kojima je Brezovački oslikao društveno-političke prilike u Zagrebu krajem 18. stoljeća. Zbog ovakvog pristupa povijesti književnosti neminovno dolazi u sukob s Fancevim³⁴ koji je svoj rad temeljio na filološkoj metodi. Vodnik se ne odriče skupljanja podataka, jer su oni nužni za početak znanstvenog mišljenja, nego tvrdi da skupljeni materijal treba znanstveno osmisliti.³⁵

Umjetnička kvaliteta je prvi uvjet prave poezije³⁶ bila je misao vodilja u svim njegovim polemičkim napisima. Vodnik je u svojem pristupu problemima iz povijesti književnosti najprije izdvajao pisca koji je dosegao određenu estetsku razinu i tek onda komparativno-tipološki sagledao određene probleme. To je još jedan razlog zašto Vodnik Brezovačkog jasno izdvaja od svojih suvremenika i uopće ne spominje sjemenišne predstave iz kojih je izrastao taj veliki kajkavski pisac. Kontekst suvremenosti, koji je Vodnik također smatrao vrlo važnim, u ovom slučaju zanemaruje jer u sjemenišnim dramama, u čijoj maniri nastaju i ove drame, nema duha vremena. Međutim, Vodnik uspostavlja sasvim drugačiji kontekst. Komediju *Diigeneš* najprije ograđuje od zakašnjelog odjeka *commediae dell'arte*, a

³² Branko Vodnik, »Hrvatski djak u predilirsko doba«, op. cit. br. 6-7.

³³ Branko Vodnik, *Prvi hrvatski pjesnici*, Prag, 1901.

³⁴ Branko Vodnik, »Građa za historiju jednog preživjelog tipa literarnog historika«, *Jugoslavenska njiva*, Zagreb, 1925.

³⁵ Branko Vodnik, »Slike i prilike«, *Savremenik*, XVI, 1921.

³⁶ Branko Vodnik, »Život i rad Pavla Štosa«, *Savremenik*, br. 11, 1907.

likove i zaplete uspoređuje s poznatim djelima iz povijesti hrvatske i svjetske komediografije. Sasvim suprotno mišljenje ima Fancev. On tvrdi da u komediji *Diogeneš* ima mnogo dodirnih tocaka s dramama koje su se davale u zagrebačkom sjemeništu krajem 18. stoljeća. Nije izvršio nikakvu opsežniju analizu nego se ograničio samo na analizu imena koja se podudaraju s imenima junaka u drugim dramama iz tog razdoblja.³⁷ Imena junaka u dramama nastalim u doba klasicizma obično imaju afektivnu vrijednost pa podudarnost imena možemo objasniti podudarnošću karakternih osobina pojedinih likova. Inače, drama *Diogeneš* je pisana u maniri »crnog kazališta« bez muških likova, a takve drame su se davale na Kaptolu i u Plemićkom konviktu u doba kada Tito Brezovački piše svoje drame. Međutim, za ovu komediju ne možemo reći da je nekakva prilagodba svjetovne drame sjemenišnim potrebama, jer niti jedan lik nema »žensko srce«, nema nelogičnih odnosa među licima i nema nemotiviranih prizora i situacija što je bio česti slučaj u adaptacijama svjetovnih drama za sjemenišne potrebe. Drama je tako organizirana da ostavlja podjednako mjesta za sva tri fabulativna tijeka: sentimentalnu priču, Diogeneševu satiru i Zmeknirepovo nadmudrivanje s kelnerom Medobusom. Mozaična struktura bitno se razlikuje od klasicistički komponiranih drama koje su se davale u sjemenišnom kazalištu i u tome je njena originalnost.

Vodnik je povijest shvaćao kao ideju koja se izražava u događajima.³⁸ Ideja vodilja svih zamršenih situacija u Hrvatskoj krajem 18. i početkom 19. stoljeća je prosvjetiteljski racionalizam. Prodorom prosvjetiteljskih ideja u Hrvatsku život građanstva primio je sasvim drugačiji oblik. Dolazi do smjene političkih i društvenih odnosa i u prvi plan izbijaju novi društveni tipovi koji se ne oslanjaju na patrijarhalnu tradiciju niti su prihvatili duh novog vremena. Brezovački se u komedijama satirički osvrnuo upravo na nove tipove ljudi koji su nastali u doba prosvjetiteljstva. Nije govorio izravno nego se poslužio dijakom kojeg je pretvorio u tipični prosvjetiteljski lik i koji kroz svoje nerealne čine vrlo realistično govori o zagrebačkoj svakodnevnici krajem 18. i početkom 19. stoljeća.

Važnosti znanja kao tipičnu prosvjetiteljsku ideju u građanskoj Hrvatskoj Brezovački iznosi u *Predgovoru k dobrovoljnomu čitavcu* komedije *Matijaš*. Iste ideje možemo pronaći i u komediji *Diogeneš*. Dok prosvjetiteljske ideje u komediji *Matijaš* propagira samo dijak Matijaš, te iste ideje podjednako su prisutne u Zmeknirepovim i Diogeneševim postupcima. Diogeneš osuđuje propale plemiće koji ništa ne rade i žive na tuđi račun, zatim Provizorovo nepošteno bogaćenje, pa varanje pri trgovanju, a sve su to inače najčešće društvene anomalije predilirskog doba. Zmeknirep kakti di-

³⁷ Franjo Fancev, op. cit. str. 213, navodi da je prezame braće Ljubimir ujedno i prezime Tadeka i Julije iz Dijanićeva igrokaza *Narođeni dan*: ime Dobroslav susrećemo u igrokazu *Kukolj med pšenicom*, Pohabi apotekar uzet je iz igrokaza *Odvješiva iskavci* i poklapa se s Pohabi vračiteljem, Vrčurep iz *Tamburlana* svoje je ime dobio tvorбом kao i Zmeknirep.

³⁸ Branko Vodnik, »Slike i prilike«, *Savremeni*, op. cit., str. 189.

jak osuđuje varanje, kakti cigan osuđuje pohlepu, kakti skrovnoznanec osuđuje vjerovanje u nadnaravne moći i kakti mužikaš sa živim bajsom osuđuje one koji se žele brzo obogatiti. Zmeknirepove osude ljudskih grijeha djeluju sasvim jednako kao i Diogeneševe samo što se u prvi mah misli da se Zmeknirep više okomi na univerzalne grijehe. Međutim, Provizorovo bogaćenje koje osuđuje Diogeneš, također je pohlepa kao i kelnerova želja da na čudne načine dođe do novca, nepošteno trgovanje i brza zarada isti su poroci. Diogenešovi grešnici imaju ime i zanimanje, predstavljaju obično jedan društveni tip, a Zmeknirepov grešnik je samo priglupi kelner koji uvijek strada. Diogeneš ne kažnjava odabrane grešnike nego samo konstatira njihove greške, a Zmeknirep svaki put izbatina jadnog kelnera da mu takvo nešto više ne bi palo na pamet.

Vodnik prekida s metodama filološke škole i tvrdi da se književnost ne bi smjela svoditi na skupljanje i sređivanje podataka nego je u povijesti književnosti potrebno izdvojiti književna djela koja imaju estetsku vrijednost od ostalih prosječnih djela i dovoditi ih u vezu s duhom vremena i sredine. Međutim, svoje teorijske postavke nije dosljedno provodio u djelo. U svojoj *Povijesti hrvatske književnosti*³⁹ koja nije smjela biti popis djela i autora, u poglavlju o kajkavskoj književnosti Vodnik dijeli književnost na onu koju su pisali pavlini i onu koju su pisali isusovci. Brezovačkog spominje samo jedanput kao najvećeg komediografa ekspavlina. Iako Vodnik konstatira da je Brezovački najznačajniji kajkavski pisac u razdoblju prosvjetiteljstva, spominje ga samo usput.

Praizvedba *Diogeneša* doživjela je svestran i neočekivan uspjeh⁴⁰. Realizatori predstave Branko Gavella i Ljubo Babić, u periodu svoje najplodnije suradnje i najznačajnijeg razdoblja zagrebačkog kazališta, postavili su po prvi put najbolji kajkavski kazališni komad. Ljubo Babić je rekonstruirao kaptolsku pozornicu onako kako je izgledala krajem 18. i početkom 19. stoljeća.⁴¹ Inscenaciju je napravio u stilu »pozornice na pozornici.«⁴² Postavljanje predstave na takav način dalo je Gavelli mogućnost da jasno razluči dvije paralelne radnje, onu relativno realističnu i drugu koja je luđična i rezervirana samo za Zmeknirepovo nadmudrivanje s kelnerom. Na prednjim kulisama je smjestio starinske portrete, a na prospektu je bila pojednostavljena slika kaptolskog trga i katedrale pa je tako bilo točno locirano mjesto odvijanja radnje.

U Gavellinoj postavi Mužikaša i Zmeknirepa glumi jedan glumac. Za maske »Zmeknirepa, dijaka, potlam ciganina« Brezovački jasno naglašava

³⁹ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti, I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*, Zagreb, 1913., str. 358.

⁴⁰ Slavko Batušić, »Kajkavski repertoar Hrvatskog narodnog kazališta«, *Kaj*, br. 11, 1969., str. 10.

⁴¹ Jovan Konjović, »Boja i oblik u scenskom prostoru, (Stopedeset godina scenografije u Zagrebu 1784.–1941.)« *Rad JAZU*, knjiga 326, Zagreb, 1962., str. 96.

⁴² Slavko Batušić, »Kajkavski repertoar Hrvatskog narodnog kazališta«, op. cit., str. 10.

da je riječ o jednoj osobi. Za Mužikaša ne kaže ništa. U popisu likova Mužikaš je nabrojen kao poseban lik. Međutim, Mužikaš se ponaša potpuno isto kao i ostali maskirani likovi i nema razloga da ga ne glumi ista osoba i tu se Vodnik u potpunosti složio s Gavellinom zamisli da sve četiri maske glumi jedan glumac.

U ponovnoj postavi komedije *Diogeneš* (1960.) Branko Gavella je povećao ulogu Zmeknirepa, čak mu je dodao još teksta, jer je na taj način želio izbjeći neke slabosti u neritmičnim dijelovima komedije.⁴³ Gavella je slijedio Vodnikovo mišljenje da je Zmeknirepova uloga u komediji veoma važna pa ga je pretvorio u glavni lik. Osnovni ton u novom postavljanju davali su priglupi kelner Antuna Medobus, različita prerusavanja i Zmeknirepovo dovijanje, a Vodnik se upravo zalagao za ovakav pristup komediji *Diogeneš*. Slađunjava sentimentalna priča i Diogeneševe tirade Svetloglasu i Pazaroviću odudarale su od osnovnog tona.

Na kraju možemo zaključiti da je značenje ovog članka jako veliko jer je Vodnik, kao veliki zagovornik Tita Brezovačkog, najprije sasvim otklonio dileme oko autorstva i nakon toga naznačio komediji *Diogeneš* pravo mjesto koje joj pripada u povijesti hrvatske komediografije. Dramu *Diogeneš* odabrao je kao najreprezentativniju komediju prosvjetiteljskog razdoblja jer je pisana u maniri sjemenišnog kazališta (bez ženskih likova) sa svjetovnom tematikom. Iz mnoštva trećerazrednih preradbi njemačkih svjetovnih drama za sjemenišne potrebe Vodnik je izdvojio originalnog kajkavskog pisca koji je u sentimentalno-moralistički duh komedije, ubacio mnogo detalja iz zagrebačke svakodnevnice. Brezovačkog je nazvao najboljim kajkavskim pjesnikom svoga doba, ali tek nakon pronađenog rukopisa za koji tvrdi da je autograf, jer po tiskanom Mikloušićevom izdanju Brezovački bi se izgubio u moru trećerazrednih prosvjetiteljskih komedija. Iz vrlo neujednačene komedije *Diogeneš* koja je i sentimentalna, i satirična, i ludična, i sve to nekako podjednako, Mikloušić je izbacio ludičnu stranu jer se ona nije uklapala u sentimentalno-moralistički duh prosvjetiteljske književnosti i tako je povrijedio najvažniji kriterij u prosudbi književnog djela, a to je umjetnička kvaliteta djela. Vodnik misli da je najvrjedniji dio upravo Zmeknirepova ludičnost koja daje komediji crtu autentičnosti i posebnosti i na taj način je izdvaja iz prosječnih sjemenišnih drama koje su se izvodile krajem 18. i početkom 19. stoljeća kada živi i radi Tito Brezovački. Vodnik je umjetnički najvrjednije dijelove vidio u dijaku, zato što jedino on predstavlja duh vremena i jedino se preko njegovih postupaka mogu otkriti društveno-političke relacije u Hrvatskoj. Vodnik je isto kao i Brezovački sklon otkrivanju istine. Istina se ne nudi odmah, ona se obično mora postupno otkrivati, a Vodnik je otkrio istinu baš u dijaku iako ga je Brezovački kamuflirao različitim maskama pa se doima nestvarno.

⁴³ Branko Hećimović, »Sa scene i oko scene, Diogeneš – Po Brankaču (!) Gavelli predclan«, *Književnik II*, 7, 1960., str. 80.

Brezovački je po Vodnikovom mišljenju veliki pisac iz razdoblja prosvjetiteljstva zato što se u svojim komedijama udaljio od sentimentalno-moralističkog tona i oslikao prepoznatljiv ambijent Zagreba i Varaždina. U točno lociranom prostoru žive »tipovi« ljudi koji boluju od tipičnih grijeha (društvene anomalije koje se javljaju krajem 18. i početkom 19. stoljeća), ali ti grijesi pretvaraju se u vječne ljudske mane po kojima komedija može biti aktualna u svim vremenima.

BRANKO VODNIK I KOMEDIJA *DIOGENEŠ*
TITA BREZOVAČKOG

Sažetak

Branko Vodnik je u članku pod nazivom *Tito Brezovački: Diogeneš*, (*Jugoslavenska njiva*, IX, Zagreb, 1925.) iznio svoj sud o autorstvu ove komedije, prosvjetiteljskoj književnosti uopće i Mikloušićevoj preradbi *Diogeneša* i to donekle u skladu sa znanstvenim pristupom za koji se zalagao. Naznačio je estetski najvrjednije dijelove komedije, scenc sa Zmeknirepom, koje je Mikloušić u svojoj preradbi izbacio jer nije uočio da upravo taj lik kroz svoje nerealne čine jasno govori o racionalističkom pogledu na svijet.

Komedija *Diogeneš*, iako je pisana u maniri »crnog kazališta«, nema nikakvih dodirnih točaka s klasicistički komponiranim dramama koje su se davale u zagrebačkom sjemeništu krajem 18. stoljeća, već ima specifičnu mozaičnu kompoziciju, pa je Mikloušiću bilo jednostavno izbaciti dijelove u kojima se pojavljuje Zmeknirep, i tako komediju približiti prosječnim prilagodbama njemačkih građanskih drama za sjemenišne potrebe.

Vodnik tvrdi da je Zmeknirep originalan lik i naziva ga predilirski dijak narodni prosvjetitelj. Mnogi Vodnikovi stavovi o ulozi Zmeknirepa u komediji *Diogeneš* nisu nailazili na odobravanja (Fancev, Švelec).

BRANKO VODNIK AND THE COMEDY *DIOGENEŠ* BY
TITO BREZOVAČKI

Summary

Branko Vodnik, in the paper entitled *Tito Brezovački: Diogeneš* (*Jugoslavenska njiva*, IX, Zagreb, 1925.), expressed his opinion concerning the true author of this comedy, Enlightenment literature in general, and Mikloušić's modification of *Diogeneš*; this all was partly done according to the scientific approach he had been promoting. Vodnik pointed at the esthetically best parts of the comedy, the scenes involving Zmeknirep, that Mikloušić deleted from his modification, failing to note that it was this character that clearly speaks about the rationalistic view of the world through his unrealistic actions.

The comedy *Diogeneš*, although written in the manner of 'Black Theater', has no elements in common with the Classicistically composed plays performed in the Zagreb Seminary near the end of the eighteenth century. Rather, it has a specific

mosaic composition, so Mikloušić left out the Zmeknirer scenes with ease, adapting the comedy for Seminary purposes in a manner similar to average adaptations of German civil plays.

Vodnik claimed Zmeknirer was an original character, describing him as a 'pre-Illyric student, an enlightener of the people'. Several authors disagreed with some of Vodnik's views concerning the role of Zmeknirer in the *Diogenes* (Fancev, Šveclec).

FRANJO MARKOVIĆ

STUDIJA

DR. BRANKO VODNIK

ZAGREB

Naklada knjižare Gjuro Trplaca
1906.

Studija *Franjo Marković* Branka Vodnika objavljena je u Zagrebu 1906.

Doprinos Branka Vodnika hrvatskoj enciklopedistici

Izvorni znanstveni članak

UDK 886.2(091) (03)

930.85 »18/19« : 929 Vodnik

1.

O Branku Drechsleru Vodniku, kao »značajnoj pojavi cjelokupnog naučnog i kulturnog života Hrvatske«, konstatacije Antuna Barca¹ mnogo je pisano, i s raznoolikih aspekata. I to opravdano, s više razloga. Poznata je Vodnikova široka djelatnost, književnopovijesna, esejistička, kritičko-polemika, javno-društvena. Vodnik je bio organizator kulturno-prosvjetnog i obrazovnog života, sveučilišni profesor, član Matice hrvatske, Hrvatske Akademije, angažiran u nakladništvu, poznat je njegov doprinos povijesti tiskarstva i knjižarstva. Čitavog svog života borio se za promicanje ideje slobode znanosti, za autonomiju sveučilišta, prvenstveno za stručnu osposobljenost sveučilišnoga kadra za koju se zalagao kao dekan Filozofskog fakulteta i član Senata. Svoja stajališta i poglede na razvoj znanosti i znanstvenog duha i morala, kao i svoje ideje prosvjetnog demokratizma, izlagao je sudu javnosti: od zalaganja za reorganizaciju sveučilišnoga obrazovanja, brojnih i oštih polemika s istaknutim predstavnicima znanstvenog, društvenog i kulturnog života, Albertom Bazalom (1877.–1947.), Jurjem Majce-
nom (1875.–1924.), Stjepanom Ivšićem (1884.–1962.), ministrom prosvjete Zdenkom Vernićem (1885.–1944.), ministrom za socijalnu politiku Đurom Šurminom (1867.–1937.), sveučilišnim profesorom »koji nije objavio ni jednu naučnu radnju iz naše literarne historije«², do shvaćanja historije i politike, značenja prosvjete i kulture, slobode i stvaralaštva za život naroda i borbe za održanje i obranu digniteta nacionalne katedre za književnost pri Filozofskom fakultetu. U uzavreloj atmosferi duhovne borbe različitih i oprečnih stajališta, tendencija i ideoloških sukoba, razlikama u poimanju

¹ A. Barca, »Branko Vodnik«, *Srpski književni glasnik*, n. s. knj. XVIII, br. 6, 16. VII, 1926., str. 427–434.

² B. Vodnik, »O autonomiji sveučilišta Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu«, *Jugoslavenska Njiva*, 1923., br. 3, str. 126–129; vidi također *Prosvjeta*, 1923., br. 5, str. 204–206.

fenomena narodnoga bića i nacionalne kulture i povijesti, posebice nacionalne filozofije, koje je najistaknutiji zagovornik i promicatelj bio Albert Bazala.

Vodnik zastupa nužnost uske međusobne povezanosti nacionalne politike, nacionalne svijesti i nacionalne kulture:

»Naš nacionalna politika osniva se na nacionalnoj svijesti, a ova na nacionalnoj kulturi koja se izgrađuje na duši našoj, u kojoj ima da se ogleda u svome sjaju i u svojim sjenama istina našega historijskog života... Historijska istina u duši narodnoj stvara narodnu etiku za sadašnjicu i buduće naraštaje, dok falzifikati potkopavaju svaki moral i ruše osnovicu, na kojoj mora da se razvija narodni organizam.«³

Oštar i kritički odrješit, sudjeluje Vodnik u raspravama i reagira na postojeće prilike u kulturnom i javnom životu Hrvatske, recenzijama i napisima o znanstvenom životu i radu, zastupajući i braneci ideje nacionalnog života, znanosti, povijesti i politike.⁴

U svojim dijagnozama dekadanse znanstvenog duha i znanstvenih institucija, postavlja Vodnik kao imperativ stvaranje vlastite domaće znanosti i izgrađivanje veza sa znanstvenim svijetom Europe. Upravo će u tom on vidjeti temelje i hrvatske književne historiografije i književne kritike u njihovoj funkciji obrazovanja (u tom pogledu i potrebe »naučnog idealizma«, ideala nauke) kao značajne komponente izgradnje nacionalne samobitnosti. Tom osnovnom koncepcijom rukovodit će se Vodnik i u svojim tumačenjima i prosudbama pojava i djela, konačno i u popularizaciji niza starijih hrvatskih pisaca i mislitelja, hrvatskih latinista. U svom »kreativnom odnosu prema književnosti«, prema M. Šicelu⁵ i cjelokupnom korpusu ne samo hrvatske književnosti nego i filozofske baštine, izgradit će Vodnik i svoju koncepciju hrvatske *kulturne povijesti* – »ona, što je najljepše i najvrednije u hrvatskoj istoriji, jest *kulturna istorija*«⁶ istaknuo B. V./

Razumijevanje sveukupne Vodnikove djelatnosti i višestruke njegove privatne i javne djelatnosti i doprinosa književnoj i političkoj povijesti, nastojanje ka književnopovijesnoj sintezi, naravi i smisla istraživanja hrvatske nacionalne baštine i kulturne povijesti u cjelini, suodređeno je njegovu shvaćanju i teorijskom osmišljenju fenomena naroda i nacije, nacionalne povijesti i ideji *povijesnosti*, povijesnog događanja, poimanju nacionalne *kulture* i *etike ljudskog duha, čovjeka* i *ljudske kreativnosti*. U genezi tih Vodnikovih ideja, teorijskih polazišta i metoda promotriti nam je Vodnikov *misaoni profil, teorijske osnove* i *filozofijsku utemeljenost* njegovih književnopovijesnih prosudbi. Valja također istaknuti da su Vodnikove književnopovijesne i

³ B. Vodnik, »Istorija i politika«, *Jugoslavenska Njiva*, 1923., br. 1, str. 31.

⁴ A. Barac, »Nacionalna filozofija«, *Književni Jug*, knj. III, sv. 6, 15. III. 1919., »Književno jedinstvo«, ib., knj. III, sv. 4, 15. II. 1919.

⁵ M. Šicel, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, 1997., 2. izd., str. 272, 273.

⁶ B. Vodnik, »Knjižarstvo u Hrvata. Studija izdavanju i širenju hrvatske knjige. Napisao Vj. Klaić. Tisak i naklada Knjižare St. Kugli, Zagreb, 1922., str. 8«, u: *Jugoslavenska Njiva*, 1923., br. 5, str. 203.

metodološke postavke utemeljene na njegovu uvjerenju o samom profilu književnog povjesničara koji, kako on smatra, uza sve drugo, mora biti i vrstan lingvist i paleograf i bizantolog i kulturni povjesničar. Tim i drugim svojim postavkama utjecat će Vodnik na mnoge povjesničare i teoretičare književnosti, između ostalih, i na Vatroslava Jagića.⁷ Prema B. Vodniku, studij književnosti nije moguć bez pomoćnih znanosti. Među tima ističe on lingvistiku, kulturnu povijest, političku povijest, estetiku, teoriju književnosti, psihologiju, folkloristiku, usporednu književnost, slavenske književnosti, paleografiju i posebice filozofiju. »Književna povijest ima da se približi filozofiji«, piše Vodnik.⁸ Odjeci Vodnikovih misli, ideja, analiza stanja nacionalnih nauka i njihova odnosa s Europom, njegove koncepcije književne povijesti, njenog nacionalnog značenja, ciljeva, zadataka i samog smisla, nalaze se u sudovima A. Barac. Tako će Barac u svom članku *Između filozofije i estetike*, objavljenom u *Savremeniku*, 1929. g., promišljajući povijest književnosti kao jednu od »najzanemarenijih naših nacionalnih nauka« i raspravljajući o njenim metodama, ustvrditi istovjetno Vodniku kako je konačni cilj književne povijesti mnogo dublji od filološkog ustvrđivanja činjenica i od estetičke obrade građe, kako je on odgovor na pitanje o filozofskom značenju književnosti koje implicira temeljni odnos književnosti i života.⁹ Spomenuto gledište Vodnikovo književne povijesti kao *filozofije duha* bit će ujedno osnova njegova odnosa spram cjelokupne domaće baštine, njegove ideje o znanju – otuđ potrebe upoznavanja s vlastitom prošlošću, kulturnom, književnom, znanstvenom i filozofskom, potrebe njena prepoznavanja i promišljanja, najposlije i vredovanja. A to će ujedno biti teorijska osnova njegova mišljenja na kojoj će Vodnik graditi svoju viziju i projekt *enciklopedije* (tekstovi Vodnika o enciklopediji) i ostaviti svoj doprinos povijesti hrvatske *enciklopedistike i leksikografije*. Njegovi interpretativni prikazi i studije u tom smislu već naznačuju osnovne smjernice kasnije njegove vizije enciklopedije u kojoj se stječu spomenuti njegovi pojmovi i postavke – *ljudske povijesnosti, kulture i duha, narodnog bića, shvaćanja nacionalne kulture i filozofije* – bitni za razumijevanje njegovog enciklopedijskog bavljenja.

2.

Vodnikova enciklopedijska djelatnost predstavlja dionicu jedne značajne etape u povijesti hrvatske enciklopedistike. On je svjestan činjenice nedostatka naučne potpune hrvatske političke, kulturne i književne povijesti. Nastojeći postaviti osnovne njezine principe, načela i metode, Vodnik uočava važnost filozofije hrvatske povijesti, pojmljene i realizirane u Ba-

⁷ E. Hercigonja, *Nad iskonom hrvatske knjige*, str. 73, Zagreb, 1983.

⁸ B. Vodnik, »Lingvistika i literatura«, *Jugoslavenska njiva*, 1922., v. *Hrvatska moderna, Kritika i književna povijest*, PSHK, knj. 71., Zagreb, 1975., str. 471.

⁹ A. Barac, *Članci i eseji*, PSHK, knj. 101, Zagreb, 1968., str. 81.

zalinom pojmu nacionalne filozofije i kulturne težnje naroda (1936., 1938. g.)¹⁰ odnosno u Markovićevom programu¹¹ znanja i filozofije kao faktora integracije, ujedno i humanizacije i njene kulturne i nacionalne zadaće. U tom obzoru valja promatrati i Vodnikova čitanja domaće književne i filozofijske baštine, vrednovanja njenih posebnosti, osebnosti i značajki u enciklopedijsko-leksikonskom radu kao jednom od oblika kulture.

Potreba stvaranja domaće enciklopedije i ustrajanje na razvoju enciklopedistike kao znanstvene discipline, utemeljene na vlastitim načelima i metodama, kao i jasne svijesti o njenim zadacima i ulozi, kao ogledala povijesti jednog naroda i znanstvene istine o njemu, kompendija povijesnog pamćenja i ujedno putokaza u budućnost, Vodniku se prirodno nametnula kao odgovor na otvorena pitanja pred kojima se našla podjednako i društvena znanost i filozofija (između ostalog određenje pojma naroda, narodnosti i nacionalizma, kao književnopovijesno ali i političko-povijesno pitanje). Preduvjeti za realizaciju te ideje već su postojali kao i predradnje, pojedinačni pokušaji i inicijative. U tom kontekstu valja potražiti Vodnikovo mjesto i njegov doprinos kronologiji povijesti hrvatske enciklopedistike i leksikografije. Promišljajući hrvatsku književnu i kulturnu povijest, Vodnik ističe aktualnost tradicije. Primjerice se to odnosi na fenomen hrvatskog latinizma i humanističke kulture u cjelini. On tako ubraja »u čuda hrvatskog latinizma« Rajmunda Kunica (1719.–1794.), a njegov latinski prijevod Homerove *Ilijade* ubraja »među najljepšim plodovima latinske Muze u 18. vijeku«¹². Hrvatski latinitet smatra Vodnik kao »živu, stvarajuću i oplodujuću silu«, a tu tradiciju nema nijedan drugi slavenski narod, ni mnogi evropski narodi. Latinski jezik ima u tomu veliku ulogu i značenje za hrvatsku književnu povijest.

Kritički se obazirući na stanje nacionalne književnosti, znanosti i filozofije, apostrofirajući nedostatak pregleda povijesti hrvatske umjetnosti, upozorava Vodnik na činjenicu nepoznavanja vlastite duhovne baštine (»Kad želimo da istaknemo veliku svoju kulturu, onda obično iznosimo njihova imena, i to je sve«¹³), kao i na primitivne metode znanstvenog rada. Objektivno sudi Vodnik i o tragičnom položaju hrvatskih znanstvenika i njihovo uništavanje iz političkih razloga, imajući pritom svagda na umu prave interese znanosti. U tadašnjim brojnim prikazima i osvrtima na prilike i stanje u znanostima, nailazimo na matematičara Jurja Majcena (1875.–1924.) koji kritički ocjenjuje rad Akademije. Majcen konstatira:

¹⁰ A. Bazala, *Filozofijsku težnja u duhovnom životu Hrvatske od pada apsolutizmu ovamo*, p. o., Zagreb, 1936.; isti, *O ideji nacionalne filozofije*, Zagreb, 1938.

¹¹ F. Marković, »Filozofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV, do XVIII., Rektorski govor, 1881/2.«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1-2, 1975.

¹² B. Vodnik, »Dekadansa nauke«, v. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, IV, br. 1 (7), 1978., str. 23.

¹³ *Ib.*, str. 32.

»Općeni naučni rad kod nas je slabije zastupan u I. razredu Akademije, gdje se ni-
jesu u većoj mjeri razvila istraživanja.«¹⁴

Posebice tu ističe stanje na području filozofije. Zalažući se za potrebu organiziranog rada na izradi enciklopedije, određuje Majcen njegove smjernice, program i uspoređuje našu i bečku akademiju, s obzirom na pitanja organizacije znanstveno-istraživačkog rada, njegove zastupljenosti po odjelima kao i na zadaće. Pritom ističe narodni karakter naše akademije, širinu naučnog rada i zanimanje inozemnog znanstvenog svijeta za njene rezultate. U istom smislu, osvrćući se kritički na stanje u filozofiji, kao i na opće stanje domaće kulture i društvenog života, A. Barac govori o oskudnom filozofskom stvaranju, tražeći njegove uzroke i razloge:

»Bez profesora Markovića, Bazale, Petronijevića, ne bismo imali ni ono malo filozofije, što je imamo. Da njihov rad nije veći, da mu se uticaj ograničuje na minimalan broj ljudi, da nije postigao savršenu formu, nije krivnja na njima, na njihovom profesionalnom zvanju, već na tome što su bili sasvim osamljeni, što u našem društvu nisu nalazili potpore, onog odziva, bez kojega ne može nastati pravi kulturni život.«¹⁵

Već mnogo ranije od ove Barčeve konstatacije Vodnik analizira stanje u znanosti, politici, književnosti i filozofiji, odsustvo autonomije znanstvenog i istraživačkog rada. U svojoj studiji o Franji Markoviću¹⁶, u kojoj razmatra nesrazmjer Markovićeveog sveučilišnog i prosvjetnog angažmana, nadalje dvojaki karakter cjelokupnog njegova rada, popularizatorski (upoznavanje sa hrvatskom kulturnom baštinom) i znanstveni (Markovićeve rad o Boškoviću i Markovićeve estetika), te Markovićeve zasluge, Vodnik ističe:

»(...) Marković je prvi u naš dignuo estetički smisao i shvaćanje velike umjetnosti, širio estetski osjećaj (...) on je prvi radio oko toga, da bude narodno pozorište eminentno umjetničkim institutom, budio je u suvremenika visoko poimanje umjetničkog zvanja, popularizirao je rad pisaca, o kojima niko do njega nije ništa napisao, a napokon podao nam je prvu estetiku. (...) On je našu književnu kritiku, koja je bila do njega diletantska ili nikakva, dignuo prvi u visinu naučne kritike, i to bijaše znatan korak u našem književnom životu.«¹⁷

On dalje primjećuje kako »sa sveučilišne katedre Marković neznatno utječe na naš povijesni život« i ustvrđuje:

»Mi nemamo danas otače ni jednog filozofa, koji bi se mogao istaći radnjom, što bi odgovarala najčeđnijim zahtjevima samostalnog naučnog istraživanja. (...) U nas je danas lako konstatovati neobični zastoj u svim granama nauke, jer falc svi uvjeti, da se razvije zdrav znanstveni podmladak. Takve su naše prosvjetne prilike, pa nije ni Marković mogao stvoriti, što je nemoguće.«¹⁸

¹⁴ J. Majcen, »Rad naše Akademije i odnos njezin prema narodu«, *Ljetopis IAZU*, 1919., 33, str. 196-219.

¹⁵ A. Barac, »Profesorština«, *Književni Jug*, knj. III, sv. 9-10, br. 5, 1919., str. 447.

¹⁶ B. Vodnik, »Franjo Marković. Studija«, *Savremeniik*, 1906., I, str. 81-96, 161-178.

¹⁷ *Ib.*, str. 178.

¹⁸ *Ib.*, str. 174, 175.

Vodnik tu smatra odlučujućim utjecaj Herbartova filozofskog sistema, »doktrinarnog, pedantnog, apriornog«, za razliku od širokog utjecaja i političnosti njemačke filozofije na sva duhovna područja.

3.

Značajni su nadalje u tom okviru Vodnikovi pogledi na razvojne faze mišljenja, konkretno idejno-teorijske osnove razdoblja hrvatskog narodnog preporoda za koje je bitno odsustvo analitičkog duha, »mozganja, kritike«, potom razdoblja duševne dezorijentacije za Bachova apsolutizma, te najposlije treće faze, koju Vodnik naziva fazom »općene analize koja nam je donesla zdravije političke ideje, svestraniji beletristički rad, a stvorila je znanost i kritiku«.¹⁹

Vodnik vidi ovdje dvije bitne razlike u razinama, dvije glavne struje, političku i prosvjetnu, koja se očitovala kao reakcija na ilirsku ideju, odnosno, okrenutost jugoslavenskoj ideji, Starčevićeve velikohrvatske ideje i druge Strossmayerove. Govoreći o razdoblju početaka kritičkog povijesnog ispitivanja, osnivanja znanstvenih i kulturno-prosvjetnih institucija, društava i časopisa (JAZU, 1867.; *Vienac* 1869.; Hrvatsko sveučilište 1874.; Matica hrvatska 1873.), Vodnik svraća pozornost na značenje enciklopedijskog rada kao osnove narodne prosvjete, navodeći pritom tekst iz *Vienca* iz 1873. g.:

»(...) te bi tim Matica bila za enciklopedijsku prosvjetu srednjih razreda našega naroda onakovo ognjište, kakovo je jugoslavenska akademija za strogu znanost, a svetojeronimsko društvo za prosvjetu puka.«²⁰

Ove tek neke od mnogih Vodnikovih dijagnoza, osvrta i ocjena na stanje prilika dragocjeni su prilozi proučavanju društvene povijesti razdoblja u koje pada i Vodnikovo djelovanje, posebice njegova jasna, stalno ističana vizija reformiranja, što znači organizirane i programom utvrđene perspektive razvoja znanosti i njena opće društvenog značenja. Potreba je to, drži Vodnik, izgrađivanja samih temelja, pretpostavki i načina ostvarenja zdravog znanstvenog života, od prioriternih zadataka. Jedan od tih zadataka je upravo rad na izdavanju *hrvatske enciklopedije*, kao kolektivnog rada, čija bi se zadaća sastojala u otkrivanju, kritički objektivnom vrednovanju, sustavnom istraživanju i prikazivanju osoba, pojava, djela i događaja bogate hrvatske duhovne povijesti:

»Na žalost, mi ipak nemamo ono *znanje o sebi* /istakao B. V./ sabrano, probrano i pročišćeno u jednom djelu (...) »naša se nacionalna svijest ne može potpuno i solidno izgraditi, jer ne poznamo sami sebe.«²¹

¹⁹ *Ib.*, str. 173.

²⁰ *Ib.*, str. 174.

²¹ B. Vodnik, »Dekadansa u hrvatskoj književnosti«, v. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, op. cit., str. 69.

Činjenicu vlastitog nepoznavanja velikog i bogatog duhovnog potencijala prošlosti i njegovih vrijednosti, pritom i onih skromnijih dostignuća u mnogim disciplinama, prirodnim i društveno-humanističkim, stoga i razumljivije činjenice njihova nepoznavanja izvan domaćih granica, u drugih naroda, ili pak krivog odnosno nedostatnog obavještavanja, gdjekad i falsificiranja, moguće je, smatra Vodnik, nadoknaditi i otkloniti jedino izdavanjem priručnih djela, prikazima općeg znanja, koji su piše on, »od šire opće potrebe, znanstvenika, političara, novinara, javnih radnika, građana«. »A sve to može dati«, nastavlja dalje Vodnik, »jedna općena i narodna enciklopedija – ogledalo hrvatskog kulturnog, znanstvenog rada i njegove organiziranosti«, upravo projekt na kojem se radi, dodaje on, već pedeset godina.²²

Vodnik nastavlja i dalje razvija ovu misao izdavanja opće enciklopedije koja ne bi bila prijevod ili prerada, odnosno kompilacija tuđih enciklopedija i leksikona (češki *Slovník Naučný*, Wurzbachov biografski leksikon i dr.). Misao je to i Marka Crljena (Czerljen) (1840.–1918.) koji uočava potrebu i golemo značenje izdavanja enciklopedije, i za ostvarenje te ideje daruje JAZU zakladu od 20.000 kruna. Kako sam Crljen obrazlaže, odluka osnivanja zaklade pod njegovim imenom rukovodena je njegovom namisli i željom da »naš narod dobije što prije jedan od svih naših stručnjaka obrađeni enciklopedijski rječnik, koji bi stajao na visini današnje znanosti, a prikazivao bi prošlost i sadašnjost zemalja u kojima stanuju Hrvati, Srbi, Slovenci i Bugari. Uz to bi se mogle učiniti i druge pripravne radnje za općio enciklopedijskog rječnika«²³. Prema Vladimiru Mažuraniću (1845.–1928.), Crljen je bio taj koji je prvi ozbiljno zamislio i potaknuo izdavanje enciklopedije hrvatskih i ostalih Jugoslavena.²⁴ Crljenova je enciklopedijska zamisao međutim bila sužena na izdavanje *Hrvatskog biografskog rječnika*, od kojeg je izašao tek *Ogledni arak*, 1916.²⁵ U svom nekrologu Crljenu, ističe Đuro Korbler njegovo zalaganje za izdavanje enciklopedije kao »vojnika i čovjeka od knjige po zvanu«²⁶. Inicijativi JAZU pridružuje se i Matica hrvatska, u čiji program rada za Ivana Trnskog (1819.–1919.) ulazi i izdavanje enciklopedije, ali se ova ugasila za vrijeme predsjednikovanja Đure Arnolda u MH. U svojim *Zapiscima*, s nadnevkom 21. 7. 1902. br. 46, Iso Kršnjavi, obazirući se na novo razdoblje u Matici hrvatskoj, govori o Matičinom projektu izdavanja enciklopedije.

S nevjericom u Matičin novi smjer i kritizirajući Arnoldovu najavu novog duhovnog razdoblja, najavu preporoda, Kršnjavi djelovanje Matičinog predsjednika ne vidi kao obećanje budućnosti, nego vraćanje starim ide-

²² *Ib.*, str. 69.

²³ Đ. Korbler, »Marko pl. Czerlien«, *Ljetopis JAZU* za god. 1918., sv. 33, 1919., str. 155.

²⁴ Usp. F. Glavina, »Inicijative, pokušaji i započeta djela naše enciklopedistike i leksikografije«, *Bilten JLZ*, 1974., 9/10, str. 63–75.

²⁵ D. Prohaska, »Rad Jugoslavenske Akademije«, *Savremenik*, 11, 1916., str. 253.

²⁶ Đ. Korbler, »Nekrolog Marku pl. Czerlicnu«, *Ljetopis JAZU*, 1919., 33.

jama skolastičkog srednovjekovlja, a u istom tonu govori i o naravi enciklopedije i svojoj bojzmi u njenu mogućnost:

»Navještena enciklopedija bit će valjda nešto slično d'Alembertovoj. (...) Za enciklopediju nam se obećaju da će biti 'inventar kulturnog stanja i nastojanja našega naroda'. Ja se vrlo bojim budućnosti, ako će nara taj 'inventar našeg kulturnog stanja' imati nadomjestiti 'i tuđinstvo' klasičnih doba.«²⁷

Kršnjavi zaključuje svoju dijagnozu stanja Matice, posebice Arnoldovu koncepciju enciklopedije:

»Može se, dakle, dogoditi da će vlast njegove stranke u Matici tako dugo trajati, dok ta, iz zaprašenih i zaboravljenih knjiga od najčednijih literata izrađena enciklopedija, ne bude gotova. Ja imam tu 'infernalnu želju' da ta enciklopedija izade, jer sam uvjeren da će se dići opća bura kada se ta skolastična sablast ukaže usred bijela dana. Ta će bura očistiti sparinu što sada leži nad Maticom, pa će otpuhnuti moljce, kojih će enciklopedija dijeliti sudbinu onih starih zaboravljenih knjiga, iz kojih je izvađena, pak će pasti i ona u prašinu. (...) Ja mislim da će preporod nastupiti tek iza ovog skolastičkog razdoblja.«²⁸

Od 1910. godine teku pripremni radovi za izdavanje enciklopedije, no bez jasno definirane programske koncepcije profila i oblika (znanstveno-kritička, narodna, jugoslavenska, rječnik?), s obzirom na tipologijsku zastupljenost i kriterije uvrštavanja ličnosti (svih ili samo nekih, značajnijih).

Uza sve neuspjele pokušaje i ishode, zbog nepovoljnih objektivnih okolnosti (rat, nesposobnost organiziranja svih hrvatskih znanstvenika na takvom projektu), Vodnik je bio optimističan u svom uvjerenju kako je ipak »bilo moguće u kratko vrijeme izvesti taj posao«.

U kronologiji razvoja ove ideje od 1870., javlja se paralelno i ideja o izdavanju hrvatskog slovnika. U nizu inicijativa za pokretanje enciklopedije, od J. Bajamontija pa do pojedinačnih pokušaja u dr. pol. 19. st., javlja se primjerice i Petar Tomić, koji 1871. g. iz Beča upućuje svoj dopis *Ob izdavanju enciklopedije za južne Slavene*²⁹. Tomić ističe korisnost općenite enciklopedije za naobrazbu. Nju bi imali pisati znanstvenici po uzoru na češku enciklopediju, i za koju »prije i laglje možemo pred samimi Hrvati i Srbi sakupiti suradnike«, i koja bi bila »originalna i narodna«. Premda svjestan nezavidnih prilika i »duševnih silah«, stručnog i znanstvenog položaja znanstvenika, »više konsumenata negoli producenata, tj. fabrikana, učenjaka«, Tomić naglašava potrebu da »Bugarin, Srbin, Slovenac i Hrvat, prem ovoliko i onoliko znade o Hrvatah i slavenskom jugu, koliko je tamo i kako je tamo«.³⁰

²⁷ Iso Kršnjavi, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knj. I. (prir. I. Krtalić), Zagreb, 1986., str. 206.

²⁸ *Ib.*, str. 207.

²⁹ *V. Branik*, Sisak, I/1871., br. 64.

³⁰ P. Tomić, *Ob izdavanju*, op. cit. 6. VI. 1871.

Dileme oko koncepcije enciklopedije, njenog tipa i namjene traju od 1870. Godine 1871. Franjo Rački (1828.–1894.) obrazlaže potrebu izdavanja enciklopedije (*Vienac*, 1871., 21, 22).

Priručni rječnik sveobćeg znanja ili mala hrvatska enciklopedija Zocha i Mencina (Osijek, 1886.)³¹ pobuđuje veliku pozornost javnosti. Ukazuje se na njezine koristi ali i slabosti.³² Ipak je najveće značenje ovog monumentalnog djela u domaćim okvirima, viđeno u stvaranju vlastite enciklopedije, »luči hrvatskoj knjizi koja je u vlastitoj kući bila robinja tuđinstvu«.³³ Od osnutka Sveučilišta i uza svu postojeću osposobljenost, stručnu i znanstvenu kao pretpostavke ostvarenja zamisli izrade hrvatske enciklopedije kao kolektivnog tima, kako ga vidi sam B. Vodnik, i Zoch-Mencinov značajni pothvat u tom je ostao tek »pokusom« od kojeg su ostvarena samo dva sveska (knj. I, A – Bžedni, Osijek, 1887., knj. II, C – Gzel, ur. samo Zoch, Osijek, 1890.).

4.

U povijesti ideje enciklopedizma od razdoblja prvog desetljeća 20. stoljeća, valja istaknuti zauzimanje Tadije Smičiklase (1873–1914.) da se u okviru JAZU pokrene izdavanje južnoslavenskog enciklopedijskog rječnika (na kojem su pothvatu uz JAZU trebale surađivati Srpska akademija i Matica slovenska), potom nastojanja da se realiziraju enciklopedijski programi i najave drugih grupacija, primjerice najava Hrvatske katoličke enciklopedije, prema nekima »najzamršenijeg književnog pothvata hrvatskih katolika na početku XX. vijeka«³⁴, s pozadom crkvenim i političkim, antagonizma katolika, liberala i naprednjaka.

O tendencijama i koncepcijama i samim pripremama rada na općem enciklopedijskom rječniku koji bi osnovu imao u Jugoslavenskom enciklopedijskom rječniku govori Đuro Köbler, da bi i taj pokušaj ostao nedovršeni 1914. smrću Tadije Smičiklase i zbog političkih razloga.

Vodnikov udio u domaćim enciklopedijsko-leksikografskim nastojanjima vezan je između ostalog uz zaključak JAZU o izdavanju hrvatskog biografskog rječnika, 1915. g. Treba ovdje imati na umu ukupne već postojeće rezultate koji tome, uključujući i Vodnikov angažman, prethode. U kronologiji hrvatske bio-bibliografske povijesti bilježimo priloge niza pojedinaca svestrane kulture, široke naobrazbe i visoke stručnosti, filologa, povjesni-

³¹ Upićujemo na pretisak, *Prva Hrvatska Enciklopedija I i II. Obraduju dr. Ivan Zoch i Josip Mencin uz sudjelovanje i pripomoć mnogih književnika tiskom Dragutina Laubnera u Osijeku 1884.–1890.* Pretisak Gradska tiskara Osijek, 1996.

³² V. Vj. Klaić, »Književno pismo«, *Vienac*, XVI, 1884., 49, str. 783–787; M. Grlović, »Priručni rječnik sveobćeg znanja ili mala hrvatska enciklopedija«, *Pozor*, 1. VI, 1885., br. 125.

³³ M. Grlović, op. cit.

³⁴ »Hrvatski katolici. Pozor. Riječ o najzamršenijem književnom pothvatu hrvatskih katolika na početku XX. vijeka«, v., *Hrvatska Straža*, VII, 1909., str. 387–396.

čara književnosti, bibliofila koji sabiru i proučavaju veliku građu hrvatske kulturne povijesti, polazući time osnove modernog znanstvenog pristupa hrvatskoj bibliografiji. Vodnik je za sobom imao množinu djela i nacrti kao i već pripremljenog materijala koji će poslužiti radu kasnijih naraštaja. Spomenimo samo ukratko u toj velikoj produkciji još od enciklopedijskog humanističkog programa Marka Marulića (*De viris illustribus*), Serafina Crijevića (1686.–1759.) i njegovu obradu 435 dubrovačkih pisaca do 1742. g., njihova života i djela, Julija Bajamontija (1744.–1800.) koji se smatra prvim modernim enciklopedistom i koji je sakupio opsežnu građu za enciklopedijski rječnik, ali mu je djelo ostalo nedovršeno, Francesca Maria Appendinija (1768.–1837.) koji je ostavio vrijedne bio-bibliografske podatke, utječući na Šimu Ljubića (1822.–1896.) i njegov rječnik znamenitih ljudi Dalmacije (1806.), čiji su biografski nacrti hrvatskih pisaca kontinentalne Hrvatske ostali nedovršeni (*De scriptoribus Pannoniae Saviae. Collectanea*), Andrije Cicarellija (1759.–1823.) i njegov biografski leksikon značajnih ljudi Splita, G. Ferrarija Cupillija s biografijama znamenitih ljudi Dalmacije – djela pisana na hrvatskom i stranim jezicima.³⁵

Svijest o značenju razvoja enciklopedistike i biografske leksikografije za nacionalni kulturni identitet postupno je sve više jačala. Tako je Velimir Deželić znatno doprinio svojim osobnim radom ostvarenju vlastite zamisli sastavljanja hrvatskog biografskog leksikona. Njegove će koncepcije izložiti Deželić u časopisu *Vitezović, mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* (s odijeljenim prilogom *Hrvatski bibliofil, mjesečnik za bibliotečne i bibliografske znanosti*), čiji je uređivač. Hrvatski biografski leksikon Deželić vidi kao upravo način očuvanja vlastite kulturne tradicije, vlastite individualnosti u krugu europskih naroda:

»ako smo i maleni narodi zaista nismo najmanji u sklopu europskih naroda.«³⁶

Deželić povlači paralele između svjetskih i hrvatskih enciklopedijskih ostvarenja, navodeći pritom brojne primjere iz svjetske biografske leksikografije, čeških, poljskih, mađarskih, ruskih autora odnosno priređivača, u kojima je sabrano također i mnogo životopisa hrvatskih pisaca, latinista kao i ljudi koji su živjeli izvan Hrvatske. U tradiciji domaće biografije, koja bilježi i već dobrano zastarjela ostvarenja, ističe Deželić ona dopreporodnog razdoblja i na ilirsku historiografiju, »koja je obljubila biografiju«, kako kaže.³⁷ Raspravu Franje Račkog iz 1885. g. *Nacrt hrvatske historiografije od 1835. do 1885.* u povodu proslave 50. godišnjice preporoda hrvatske knjige Deželić ističe kao *značajan povijesni datum* u domaćoj povijesti. Nadalje ističe i neke autore novijeg razdoblja, T. Smičiklasi, Vj. Kalića, F. Šišića, K. Horvata. Pionirski je prinos hrvatskoj biografici Ivana Kukuljevića posebice njegov umjetnički rječnik *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*

³⁵ V. Lj. Schiffler, *Ideja enciklopedizma i filozofijsko mišljenje*, Zagreb, 1989.

³⁶ V. Deželić, »O hrvatskom biografskom leksikonu«, *Vitezović*, 1905., 1, str. 7.

³⁷ *Ib.*, str. 11.

(1858.–1860.), tematski biografski rječnik *Književnici u Hrvatah iz prve polovine XVII. vijeka s ove strane Velebita* (1869.), te niz životopisa, *Glasoviti Hrvati prošlih vijekova* (1886.).

Posebice vrijednu građu sadrži prvijenac hrvatskih biografskih leksikona, *Album zaslužnih Hrvata XIX stoljeća* (1900.), književnika, novinara, publicista i leksikografa Milana Grlovića, (1852.–1915.) izrađen na inicijativu i poziv Matice hrvatske, osnovom kojeg je bilo njegovo jubilarno izdanje *Slava preporoditeljima 1835.–1885.* (1885.), u povodu 50. obljetnice ilirskog preporoda, domoljubna i narodna knjiga sa stopešest portreta hrvatskih pisaca, znanstvenika, umjetnika, političara, crkvenih velikodostojnika i dugih značajnih predstavnika kulturnog i društvenog života, nekih po prvi put obrađenih, no i dosta onih koji su ispušteni, premda su u početku tog projekta bili predviđeni.

Ovdje valja spomenuti i pojavu *Hrvatskog biografskog godišnjaka* u kalendaru *Bog i Hrvati* 1905. i 1906. g., s 350 životopisa hrvatskih državnika, političara, pisaca, znanstvenika i umjetnika. Uza sve visoke rezultate biografskog rada u Hrvata, velikog broja životopisa i monografija pojedinih istaknutih ličnosti iz hrvatske kulturne prošlosti, pisanih na hrvatskom i na mnogim drugim jezicima, latinskom, talijanskom, mađarskom, njemačkom, Deželić konstatira da »hrvatski narod ne ima još svojega pravoga narodnoga biografskoga leksikona«, znanstveno uređenog, »u kojem bi se nalazile biografije svih osoba, što su icke neku ulogu igrale u politici, literaturi, umjetnosti i uobće kulturnom životu hrvatskoga naroda«, i koji bi bilo »od pomagala ne samo učenjaku, već i svakom inteligentnom Hrvatu«. ³⁸ Deželić je i sam sastavio mnoge životopise istaknutih suvremenika za *Hrvatski biografski godišnjak*, tu, kako sam piše, »novost u našoj literaturi«, premda nepotpun, umnogomu manjkav, kako i sam priznaje i navodi za to razloge. On međutim, vidi njegovu potrebu i koristi i za povjesničara književnosti i kulturnog povjesničara, publicista, kao i znanstvenu i komunikacijsku ulogu i svrhu u to doba ali i u budućnosti. Deželić taj projekt konačno vidi u funkciji izrade buduće narodne biografske enciklopedije. ³⁹

Deželić je međutim odustao od svog nauma, spoznavši nedostatnost pojedinačne inicijative u ostvarenju takvog projekta i potrebu kolektivnog, intelektualnog rada kao društvenog pothvata. U spomenutom svom tekstu o hrvatskom biografskom leksikonu piše Deželić o tomu:

»Sni mladosti moje združeni su čvrsto s tim mislima. Mnogo vremena skupljao sam građu i mislim, da ću se sam prihvatiti posla i izdati ovakav slovník. Ali vrijeme liti, a ogroman je posao, druge radnje i razne zgođe i nezgođe ne dopuštaju mi danas više misliti na to, da bi ja, kao pojedinac, obavio sav taj posao. Pisao sam prije dvie

³⁸ V. Deželić, »O hrvatskom biografskom leksikonu«, *Vitezović*, ib., str. 21, 22.

³⁹ V. »Riječ uredništva uz Hrvatski biografski godišnjak«, *Bog i Hrvati, ilustrirani hrvatski narodni kalendar sa poslovnim i zabavnim prilogom za prostu godinu 1906., tečaj XIII, 1905.*, tisk i naklada Antuna Scholza, Zagreb 1905. Životopise donosi kalendar u god. 1904., tečaj XII, str. 65–96 i u god. 1905., tečaj XIII, str. 65–80.

godine slavnomu našem zemljaku prof. dru. Vatroslavu Jagiću i on mi odvrati liepim listom, u kojem, odobravajući naum takva djela, misli, da bi se više radnika okupilo oko toga djela (...). Ipak, uzmemo li u obzir, kako su u drugih naroda vlade i akademije i druge učene korporacije, te gradovi pripomogli takovo djelo, mislim da bi se i u nas našlo odgovora na to pitanje.«⁴⁰

Potrajat će još podosta vremena da bi se ostvarila ta Deželićeva namjena. Na žalost, kako sam reče u spomenutom članku, još će dugo »počivati san biografske crte i bilješke«. »u dnevnicim, beletrističkim časopisima i u mnogim knjigama«, u rukopisima biblioteka i arhiva, stranih i domaćih. Objedinjavanje i stručno i znanstveno rukovođenje enciklopedijsko-bibliografskoga rada bit će moguće tek institucionaliziranjem tog posla kako je to uvidio i postavio V. Jagić. Spomenimo, uzgred, i to da je Deželić bio i jedan od najaktivnijih suradnika biografskog leksikona *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.–1925.* objavljenog u povodu 1000. obljetnice hrvatskog kraljevstva (ur. Emilije Laszowski).

Ovdje valja istaknuti također i Đuru Stj. Deželića i njegov doprinos enciklopedistici i leksikografiji.

Pišući o Deželićevom književnom radu, kao i političkom i organizatorskom, u cilju narodnog buđenja i prosvjeđivanja, A. G. Matoš naglašava Deželićev enciklopedizam i univerzalnost. On ga »podsjeća na P. Baylea i francuske enciklopediste, na učene Nijemce prije Kanta i Lessinga, na Addisona u Engleskoj.«⁴¹ Matoš se pritom kritički osvrće i na situaciju u hrvatskoj enciklopedistici i leksikografiji u cjelini:

»Žalosno je i sramotno, da su ta enciklopedijska nastojanja ostala u toj primitivnoj rudimentarnosti, i dok rječnik naše nehrvatske Akademije još nije svršen, naša kultura ne dotjera još ni do leksikona hrvatske konverzacije. Mi još nemamo svoga Litiréa i Brockhausa, a da ih i imamo, u kukavnim našim prilikama ne bi se moglo izdati djelo kao *Encyclopedia Britannica* ili veliki *Larousse*.«⁴²

5.

Za urednika pokrenutog *Hrvatskog biografskog rječnika*, 1915. g. biva postavljen upravo Branko Vodnik, koji se međutim, odrekao spomenute funkcije da bi za nju bio izabran Đuro Körbler na osnovu njegova plodnog iskustva i proučavanja hrvatske kulturne prošlosti, posebice hrvatskog humanizma 15. stoljeća. No, i on se zbog bolesti zahvalio na uredničkom mjestu, pa je 1916. za novog urednika bio postavljen Oton Kučera (1856.–1931.). No, i on je ubrzo zamijenjen novim urednikom. Ta je dužnost povjerena bila Davidu Bogdanoviću. Od spomenutog je projekta izdan samo *Ogledni*

⁴⁰ V. V. Deželić, »O hrvatskom biografskom leksikonu«, op. cit., str. 22.

⁴¹ A. G. Matoš, *Sabrana djela* III, JAZU, Zagreb, 1955. (prir. D. Tadijanović), str. 260.

⁴² *Ib.* str.

arak. U svom se osvrtnu *Ogledni arak Hrvatskog biografskog rječnika*⁴³ Dragutin Prohaska (1881.–1964.) kritički osvrće na pozitivne i negativne strane rječnika koji sabire životopise »svih Hrvata i tuđinaca na hrvatskom tlu, odnosno Hrvata i tuđinaca u značajnoj vezi s hrvatskom poviješću i kulturom«. Ukazujući na niz pitanja i dilema konceptualne i organizacijske naravi, sažima Prohaska neke osnovne dileme i otvorena pitanja tipa enciklopedijske i leksikonske obrade činjenica i podataka, a koje se očituju jasno i u samom oglednom arku. Prohaska tako razlikuje tip enciklopedije monografskog karaktera, zborničkog, koja u osnovi ima dinamičku koncepciju znanosti (uzor vidi u Jagičevoj enciklopediji slavenske filologije *Istorija slavjanskoj filologii*, 1910.) i enciklopedijski rječnik, koji u svom pristupu izlaganja grade odražava statičku narav znanosti. Sam se Prohaska odlučuje za srednje rješnje koje bi uključivalo oba spomenuta tipa. Pledirajući za osnovne postulate i temeljna načela enciklopedijske obrade, ističe Prohaska znanstvenu istinitost, objektivnost, vjernost i sintetičnost – čiji se propusti upravo ogledaju u člancima oglednog arka i kojima on upućuje svoje zamjerke, i s druge strane onih biografija koja ta načela poštuju (kao uspjele primjere navodi članke autora Đure Korblera, Vladoja Dukata, Josipa Nagyja, Željka Markovića, Vjekoslava Klaića). Spomenuti projekt za koji je bilo prikupljeno i izrađeno oko dvjesto životopisa, zamro je do 1926. g., štoviše on je modificiran i zamijenjen idejom izdavanja *Jugoslavenskog enciklopedijskog rječnika*.

Motreno u obzoru različitih pojedinačnih *gledišta, vizija, inicijativa, pokušaja i nastojanja* da se postuliraju temeljna načela, sadržaj, namjena, standardi, kriterij te program rada na enciklopedijskim i bio-bibliografskim izdanjima, do 1938. godine, ideje pokretanja *Hrvatske enciklopedije* u pet svezaka, postupno sve više jača svijest o potrebi i značenju izdavanja hrvatskog biografskog rječnika i hrvatske bibliografije, u kojima bi se uz enciklopediju, prikazao vlastiti udio u sveopćem kulturnom stvaranju, domaćem i svjetskom, sa znanstvenim svijetom Europe:

»Nu enciklopedija je djelo namijenjeno inteligenciji i poluinteligenciji (...) najbolji podporanj prave prosvjete.«⁴⁴

6.

Značajna je Vodnikova suradnja u *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj* Stanoja Stanojevića (1925.–1929., 4 sv.) u kojoj uz veliki broj suradnika surađuju i Albert Bazala i Antun Barac. (I sv. A–H; II sv. I–M; III sv. N–R; IV sv. S–Ž). Vodnik se javlja s velikim brojem članaka u toj enciklopediji. Svjestan potrebe upoznavanja s velikim i bogatim kapita-

⁴³ D. Prohaska, »Ogledni arak Hrvatskog biografskog rječnika«, *Savremenik*, god. 11, 1916., str. 148–151.

⁴⁴ B. Vodnik, »Enciklopedija«, *Hrvatska Straža*, VIII, 1910., str. 373, v. također, B. Vodnik, »Enciklopedija«, *Narodne Novine*, LXXXII, br. 213, 14. IV. 1915., str. 1–2.

lom domaće baštine i njene objektivne, istinite prosudbe, već u svojoj raspravi *Dekadansa nauke*, Vodnik ističe:

»Imamo velikih renesansnih umjetnika, slikara i graditelja koji se ističu u historiji evropske umjetnosti, ali mi ih gotovo i ne poznajemo. Kad želimo da istaknemo veliku svoju kulturu, onda obično iznosimo njihova imena, i to je sve.«⁴⁵

Sam će Stanojević u svom *Pogovoru Narodnoj enciklopediji* obrazložiti sve poteškoće objektivne i subjektivne prirode, načelne i tehničke, (probleme ostručenja, okupljanja suradnika u osjetljivim prilikama antagonizama, nacionalnih, političkih pa i osobnih), materijalnih promašaja, ali isto tako i ukazati na sve pozitivne strane i zasluge koje ta enciklopedija ima, prvenstveno kao prvi pokušaj ove vrste, kako sam piše, da skupi razbacani materijal, do tada nepristupačan i neupotrebljiv.

Na niz prigovora upućenih Stanojevićevoj enciklopediji (primjerice pitanje suradnje, površnosti, neobjektivnosti, nepotpunosti, nejednolikog opsega biografija, neujednačenosti, sadržajne i formalne, obilja grešaka i niz drugih), u obranu pojave enciklopedije javio se i Branko Vodnik. Nakon niza neuspjelih pokušaja Akademije i Matice hrvatske, Branko Vodnik piše kako je ona »imala zadaću izvesti ono što nijesu mogle naše najjače institucije«. Vodnik odgovara i na prigovore oko pogrešaka koje se u njoj nalaze:

»A bez velikih pogrešaka i nepotpunosti i ne može da bude *prva* (istaknuo B. V.) jugoslavenska narodna enciklopedija. Piscima pako, koji nijesu zadovoljni s onim, što je enciklopedija o njima donela, treba postaviti kao izgled odbornika Matice dr. A. Bazahu, koji se pobrinuo, te je u *Narodnoj Enciklopediji* izašao o njemu golemi članak, u kome se spominje tačno svaka sitnica, što ju je gdje napisao, što više, ističu se njegovi radovi koji nijesu nigdje štampani, niti će ikada biti štampati.«⁴⁶

Vodnikova suradnja u Stanojevićevoj enciklopediji odraz je njegova teorijskog, stručno-znanstvenog bavljenja domaćom kulturnom poviješću, Vodnikovih stajališta, stavova i osobnih afiniteta, međusobnih odnosa spram svojih suvremenika. Kad je riječ o njegovu odnosu spram korpusa starije kulturne književne i znanstvene povijesti, Vodnikova je ocjena »hrvatske kulturne doraslosti« koju primjerima dokazuje i svagda ističe. Odnosi se to ponajprije na početke humanističke djelatnosti u Hrvata, na tiskarsko-knjižarsku djelatnost, na doba prvotiska. U jednom svom članku 1923. g. navodeći sjajne domete povijesti hrvatskog tiskarstva i inkunabulistike, ističe Vodnik kako se tiskarstvo »najsajjnije manifestira u tom, što smo u to prvo doba dali najkulturnijim evropskim narodima, uz Andriju Paltasića jednoga Dobruška Dobrića Dubrovčanina (Boninus se Boninus), koji je izdao divotizdanje Danteeve *Božanstvene komedije* u divorezima godine 1497. i veliki niz djela na latinskom jeziku, radio kao ugledan tiskar u Mlecima, Veroni i

⁴⁵ B. Vodnik, »Dekadansa nauke«, v. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, op. cit., str. 32.

⁴⁶ B. Vodnik, »Skupština Matice hrvatske«, *Jugoslavenska Njiva*, 2, 16. VII. 1925., str. 71.

Breši, pa napokon kao odličan nakladnik i knjižar (*libraire et marchand*) u Lyonu u Francuskoj.⁴⁷ Vodnikove prosudbe, one književnoteorijske tako i filozofijske različitih razdoblja i osobnih, originalnih i tipičnih djela, obuhvaćaju široki dijapazon pisaca: od razdoblja latinizma do stvaralačkih osobnosti Ivana Gundulića, Bartola Kašića, Jurja Križanića, pa sve do novijega doba hrvatske književne, kulturne, znanstvene i političko-pravne povijesti. Mnoga od njegovih zapažanja, tumačenja i prosudbi u mnogom su i danas inovativna. Odnosi se to na njegove rasprave o Šimi Starčeviću, Franu Kuželcu i Anti Starčeviću, čije pojave »i u životu, kako piše, jesu posebne, orginalne i tipične«, koji su ujedno i »predstavnicu prve naše književne polemike«.⁴⁸ Posebice ističe Vodnik pojavu Ante Starčevića, samonikle pojave kojoj je osnova filozofija, »najzanimljiviju pojavu među književnicima u mladoj generaciji, u doba apsolutizma«.⁴⁹ Prosudujući Starčeviću književnu i političku fizionomiju, Vodnik ističe Starčeviću filozofsku naobrazbu i izgrađen nazor o svijetu, njegovu praktičku filozofiju i etiku koja će odrediti pravac životu i njegovu filozofiju znanosti života:

»(...) istakao se u svemu kao originalan mislilac, a o svemu, čime god se bavio, imao je u osnovi filozofsko shvatanje. U našoj mladoj književnosti u ovo doba uopće niti se osjećala potreba filozofije kao nauke, niti smo mogli imati filozofa naučenjaka, već su nam dostajali mislioci, koji su filozofske teme obrađivali u različitim književnim vrstama, a ne u naučnoj formi. Starčević zašao je u tom pravcu ipak od svih najbliže ka filozofiji, i ako je filozofiji najbliža njegova radnja upravo putopis u obliku humoreske Starčević se u Hrvatskoj uistinu prvi doista i bavio filozofijom u svom književnom radu (...). Prvi je u nas nagazio na potrebu, da stvara hrvatsku filozofsku terminologiju«.⁵⁰

U tom smislu Vodnik smatra Starčevića značajnim misliteljem s obzirom na vrijeme oskudno filozofskim radom u Hrvatskoj.⁵¹ Taj i mnogi drugi tekstovi B. Vodnika, o nizu autora od 16. st. do njegova doba, bit će jedno od vrela na osnovu kojih će biti sastavljeni pregledi životopisa najznamenitijih Hrvata, primjerice onaj objavljen o 1000. godišnjici hrvatskog kraljevstva, koji je uredio Emilije Laszowski (1868.–1949.).

⁴⁷ B. Vodnik, »Knjižarstvo u Hrvata«, *Jugoslavenska Njiva*, 1923., sv. 2, br. 5, str. 204.

⁴⁸ B. Drechsler, *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*, Zagreb, 1912.

⁴⁹ *Ib.*, str. 23.

⁵⁰ *Ib.*, str. 15.

⁵¹ O uspjeljoj ocjeni Starčevićeve književne djelatnosti od »Branka Drechslera Vodnika« piše M. Gross u raspravi o problemu nacionalnih ideologija i o kulturno-povijesnim slikama A. Starčevića (D. Politeo, M. Šarić, K. Šegvić, J. Škerlić, F. Lukas i dr.) v. M. Gross, *Povijest pravuške ideologije*, Zagreb, 1973., v. također M. Gross, »Ante Starčević«, *Nuše Teme*, 1972., 7-8, str. 1149–1167; P. Barišić, *Filozofija pravu Ante Starčevića*, Zagreb, 1996.

7.

Vodnikovi prilozi u biografskim i enciklopedijskim izdanjima, premda su ogledalo spoznaja i dostignuća starije historiografije i klime u kojoj Vodnik razvija plodnu svoju djelatnost, otvaraju i suvremenoj historiografiji neke nove vidove problema i pitanja književnog, prosvjetnog i političkog života Hrvatske, ali također i vrednovanja kompleksa starije hrvatske filozofijske i teologijske baštine. Prosudujući tako primjerice »historički i pjesnički« opus Marka Marulića kao svojevrsan fenomen hrvatske i europske književnosti, Vodnik ističe Marulića kao »enciklopedičara kršćanske praktičke filozofije« i kao protivnika renesanse i humanizma, teza kritičkog Vodnikovog akumena i aktualna u svjetlu tumačenja suvremenih marulologa, čitanja Marulića kao pripadnika više duhovnih tradicija, posebice njegove humanističke filozofske orijentacije u duhu pripreme katoličke obnove.⁵² Premda formalno i sadržajno, prostorno i tipološki ne uvijek konzistentno strukturirane i ujednačene, enciklopedijski i leksikonski, vrijedne su Vodnikove obrade niza ličnosti, njihove povijesne uloge i prosudbe. Kao primjer navodimo Vodnikovo proučavanje Antuna Dalmatina i isticanja njegovog značenja za povijest protestantizma; tematiziranje odnosa prosvjete i politike, i politike i povijesti u kontekstu bavljenja Ljudevitom Gajem i njegovog povijesnog značenja kao narodnog preporoditelja; tumačenje fenomena Bachovog apsolutizma i ilirskog preporoda u cjelini.⁵³

Vodnik je svojim tvrdnjama o Gaju, kako smatra Jaroslav Šidak, »stavio nauku pred jedan novi problem koji je načeo već 1909.«, te kako Vodnikova prosudba i misao političke uloge Gajeve, Gaja kao historiografskog problema, »nije ponikla iz pustog domišljanja«.⁵⁴ Značenje Vodnikova poimanja razdoblja Bachova apsolutizma u cjelini također je istaknuto u novijoj hrvatskoj historiografiji – tako J. Šidak s pravom ističe da ono nije ograničeno samo na književno područje nego se odnosi na sam fenomen hrvatskog nacionalizma.⁵⁵

Nesrazmjer u Vodnikovim prikazima ličnosti i njihovu vrednovanju objektivne su naravi, s obzirom na stupanj istraženosti i proučenosti, ali i subjektivne (prikaz njegovih suvremenika) i kreću se od faktografskih i puko obavijesnih naznaka pa do kritički vrijednosnih prosudbi koje uključuju Vodnikove afinitete i predilekcije, koji su očiti i u slučajevima kad su izostavljeni određeni podaci i vrednovanja. U svom prikazu o Šimeonu Čučiću, zagrebačkom profesoru filozofije, grkokatoličkom svećeniku i zna-

⁵² V. Franjo Šanjek, »Marulić and the Spiritual Movements of Humanism and the Reform«, *Most/The Bridge*, Zagreb, 1-4, 1999., str. 133–137.

⁵³ B. Drechsler, »Studij ilirskog preporoda«, *Mlada Hrvatska I*, Zagreb, 1902.; str. 138: »Mi ćemo se još sto godina prepirati o značenju Gajevu.«

⁵⁴ J. Šidak, »Ljudevit Gaj kao historiografski problem«, u: *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb, 1981., str. 235.

⁵⁵ v. J. Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća*, Zagreb, 1973., str. 313.

čajnoj ličnosti, profesoru povijesti filozofije, Vodnik tek navodi dva njegova filozofska djela tiskana u Beču, bez ikakve daljnje informacije. Nasuprot tomu, u prikazu života i djela Ivana Filipa Vezdina, karmelićana i misionara, teologa i filozofa, Vodnik ističe zasluge i značenje koje Vezdin ima za razvoj indoeuropske usporedne gramatike.⁵⁶ Premda su u Stanojevićevoj enciklopediji ispuštene mnoge značajne ličnosti novije hrvatske književne i filozofske povijesti, što su isticali kritičari, činjenica je da taj nedostatak ipak nadoknađuju, kao što je to slučaj s ličnošću Franje Markovića, studije i prikazi njihova rada.⁵⁷ Vodnik osvjetljava Markovićev opus, njegovu književno-estetičku i filozofsku dimenziju te mjesto u povijesti hrvatske književnosti, Markovićevo hrvatsko, ali i slavensko i općeljudsko stajalište te njegovo znanstveno i javno društveno djelovanje.

Vodnikove enciklopedijske obrade starijih i novijih pisaca pokazatelji su njegovih stajališta, pogleda i vrednovanja proistekla iz njegova promišljanja civilizacijskih tekovina jednog malog naroda, procesa njegova uključivanja u temeljne misaone tokove i izlaska u europski duhovni dijalog. Kao što je razumio poruke hrvatskih humanista Europi, Vodnik je razumio istodobno ono što treba nama samima i u tom kontekstu valja gledati i Vodnikovo promišljanje hrvatske enciklopedistike, njegovu ideju nacionalnog kao *općeg, europskog*, onoga što nas čini europskim i svjetskim. U tom smislu Vodnik promatra i vrednuje mjesto i ulogu Marka Marulića, jedne od najvećih pojava hrvatske književnosti i kulturne povijesti, ističući filozofski-etički supstrat najvažnijeg njegovog latinskog proznoga rada, moralno religioznog i filozofsko-etičkog sadržaja, čime je Marulić i stekao europski glas kršćanskog mislioca i enciklopedista, vjesnika obnove koju će provesti istom protureformacija. Isto tako Vodnikova prosudba Jurja Križanića, književnika i političara, najvećeg hrvatskog i europskog mislitelja 17. stoljeća, njegovog cjelokupnog vjerskog, crkveno-političkog, filološkog rada i djelatnosti, mislitelja ideje sveslavenstva, ide do nacionalne i europske kulturno-političke apologije Križanića.⁵⁸

Nešto je drugačiji Vodnikov pristup obradi njegovih suvremenika: konceptijski i strukturno neujednačen, odaje Vodnikove osobne predilekcije i stavove, kako od kvalifikativa, tako i zanemarivanja odnosno previčanja nekih činjenica (slučajnih, namjernih?, valjalo bi potražiti odgovore

⁵⁶ Lit. o Vezdinu, v. u: A. Sekulić, »Razmišljanja Ivana Filipa Vezdina«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 49–50, 1999., str. 203.

⁵⁷ Uz Vodnikovu studiju valja spomenuti i onu Vj. Klaića (*Vienac*, 1884.), Antuna Barca, Ljuboja Dlustuša, *Dr. Franjo Marković njegov život i rad.* (Osijek, 1915.), Krste Pavletića, *Život i pjesnička djela Franje Markovića.* (Zagreb, 1917.), studiju A. Bazala *Filozofijski portret Franje Markovića.* (Zagreb, 1921.), s referencijom na Vodnikove postavke Bazala se ne slaže s nekim, ali se u cjelini priklanja Vodnikovoj ocjeni Markovićevih idejofilozofskih koncepcija ideje slavensiva i humaniteta.

⁵⁸ I. Golub, *Slavenstvo Jurja Križanića*, o tristofoj godišnjici Križanićeve smrti, Zagreb, 1983., isti, *Križanić*, Zagreb, 1987.; isti, *The Slavic Vision of Juraj Križanić*, Zagreb-Dubrovnik, 1993.

u njegovim polemikama i javnim nastupima i kritikama). Tako za Đuru Arnolda postavlja kvalifikativ pjesnik, naučenjak, spominje ga kao profesora pedagogije na zagrebačkom sveučilištu, 1894., ne spomenuvši ga kao profesora filozofije, 1880., i redovnog sveučilišnog profesora od 1896., te rektora; za razliku od nekih drugih koje obrađuje, izostavlja literaturu. Kod Mirka Breycera (1863.–1946.) izostavlja spomenuti njegovu, ne značajnu, djelatnost slobodnog zidara, njegovih zatvaranja te njegovo značenje u povijesti domaćeg bibliotekarstva. Jednako tako ne postupa dosljedno u navođenju faktografskih podataka u biografijama pojedinaca: nekima spominje političku, javnu, društvenu ili stranačku pripadnost, kod drugih je izostavlja, primjerice pravaštvo i unionizam Đure Deželica, ne navodeći izuzetno značajan njegov biografski rječnik (1861. *Sbirka životopisnih slavni jugoslavenskih muzevah*). Ne spominje nijednom riječju leksikografski značajan rad Velimira Deželica st., također ni literaturu o njemu. Ne ističe liječnički kao ni leksikografski rad Ivana Dežmana (1841.–1873.), njegove političke ideje niti značajnu djelatnost kao pokretača književnog časopisa hrvatske moderne u Beču, *Mladost*, 1898., također ne daje literaturu o njemu. Vladimira Dvornikovića (1888.–1956.) navodi kao profesora sveučilišta, ne kao filozofskog pisca, zanimljiv je i Vodnikov odabir literature iz koje su izostale značajne reference, ime Bujas, ime Tkalčić, Albert Haler⁵⁹, Antun Barac (...). To su samo neki od primjera iz kojih je vidljiv opći dojam koji se stiče o teškoćama materijalne i sadržajne prirode enciklopedijske prakse, principa, načela i pristupa te kriterija u obradi ličnosti i prikazu njihove djelatnosti – teškoća pred koje je stavljen kako sam Vodnik, tako i putevi projekta enciklopedije, pokazatelj kako nema utrih puteva, kako se oni još sveudilj traže, pokazatelj realnog stanja kulturnih i društvenih prilika.

Zaključno valja reći da Vodnik sudjeluje na povijesnoj pozornici jednog vremena, u njegovim kulturnim težnjama, idejnim borbama, strujama, vizijama i opredjeljenjima, antagonizmima i stajalištima, dilemama (nacionalizam – kozmopolitizam, hrvatska – jugoslavenska enciklopedija, velika ili mala enciklopedija), ipak sabranih u dominantnu ideju jedinstvenosti kulture kao osnove projekta koji će se objediniti i realizirati s *Hrvatskom Enciklopedijom* 1938., s Matom Ujevićem i Miroslavom Krležom 1950., i njegovim programom izdavanja enciklopedije, definiranjem njenoga karaktera i zadatka. Vodnikovo je djelo ogledalo jednog razdoblja hrvatske kulturne i znanstvene povijesti, a svojim enciklopedijskim nastojanjem, još više enciklopedijskim duhovnim stajalištem, Vodnik zadužuje i buduće naraštaje proučavatelja te bogate povijesti.

⁵⁹ V. Albert Haler, *Književni povjesničar, teoretičar i estetičar*, Zbornik radova, Hrvatski književni povjesničari, sv. 5, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu [etc.], Zagreb, 2000.

DOPRINOS BRANKA VODNIKA HRVATSKOJ ENCIKLOPEDIŠTICI

Sazetak

U članku se razmatra jedna dosad u domaćoj historiografiji nedostavno uočena i tematizirana dimenzija bogatog i raznovrsnog opusa Branka Drechslera Vodnika. Autorica enciklopedijsku dimenziju, odnosno točnije Vodnikovo duhovno stajalište smatra temeljnim za sveukupnu Vodnikovu djelatnost, znanstveno-istraživačku, književno-povijesnu, povijesno-filozofsku, esejsističku, kritičko-polemiku. To Vodnikovo duhovno stajalište artikulirano je u njegovim teorijsko-konceptualnim gledištima, u njegovu pristupu pojavama, ličnostima i razdobljima, u načelima i metodi njegova bavljenja književnom i kulturnom poviješću, u samom njegovom poimanju književnog povjesnika.

Autorica eksplicira Vodnikove koncepcije znanja i znanosti, ljudskog duha i kreativnosti, ideju povijesnosti i kulture i njihove društvene uloge koje se sve stječu u Vodnikovu poimanju fenomena enciklopedizma, značajne komponente književne i kulturne povijesti u cjelini, njegova smisla, uloge i značenja, zadaće nacionalne, prosvjetne, znanstvene, stručne, javne, društvene. Pojmove naroda, narodnog bića, nacionalne kulture, književnosti, znanosti, filozofije, politike, nacionalne svijesti, autorica promatra kao inicijalnu osnovu Vodnikove vizije projekta enciklopedije i njene izgrađene koncepcije, osnovu njegovog modernog nacrtu enciklopedije kao znanstvene discipline s vlastitim načelima i imperativima, metodom, funkcijom i značenjem.

Drugi vid spomenute dimenzije Vodnikova opusa, impliciran spomenutim temeljnim duhovnim stajalištima, podloge njegovih studija i monografija (obrada korpusa hrvatskog latinizma, Marulića, Markovića, Starčevića, Preradovića i dr.), Vodnikova je suradnja u enciklopedijskim, biografsko-leksikografskim izdanjima.

Autorica zaključno utvrđuje mjesto, značenje i doprinos Branka Vodnika u kronologiji hrvatske enciklopedijsko-biografsko-leksikografske djelatnosti kraja 19. i početka 20. stoljeća.

BRANKO VODNIK'S CONTRIBUTION TO CROATIAN ENCYCLOPAEDISM

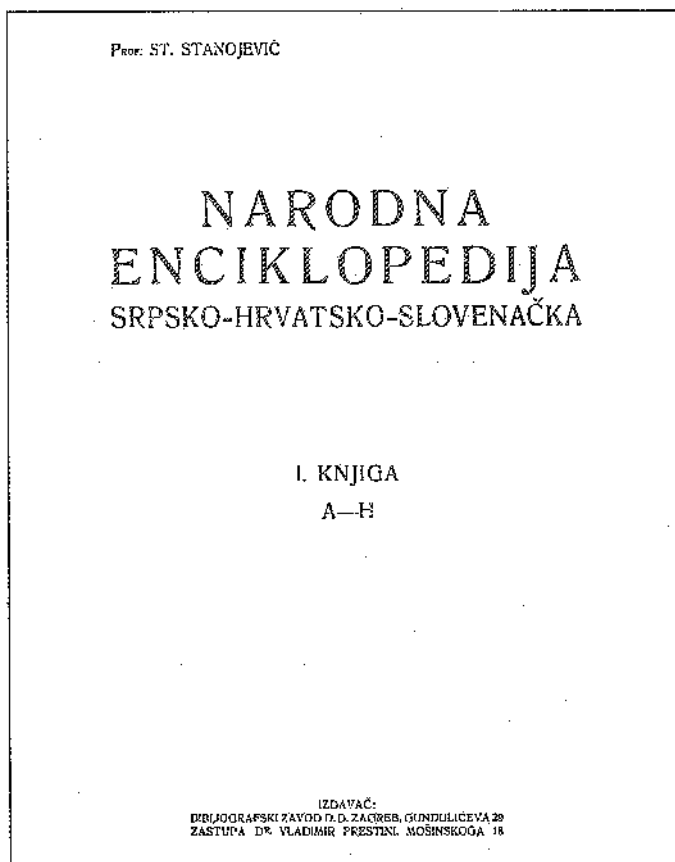
Summary

The article talks about until then, in Croatian historiography not enough observed and not thematically discussed dimension of the rich and full variety of work by Branko Drechsler Vodnik. The author considers the encyclopaedic dimension or rather Vodnik's spiritual point of view, the basis for his complete works, scientifically-investigatory, literary-historical, historically-philosophical, essayistic, critically-polemical. This spiritual point of view that Vodnik has is articulated in his theoretically-conceptual viewpoints, his approach to the occurrences, characters and periods in the principles and method of his dealing with literary and cultural history, in his sole vision of what a literary historian is. The author stresses Vodnik's conceptions of knowledge and science, human spirit and creativity the idea of historicity and culture and their social roles which are acquired in Vodnik's under-

standing of the phenomenon of encyclopaedism, the significant components of literary and cultural history in its entirety, its meaning, role and significance, assignments, national, educational, scientific, professional, public, social. The idea of the nation, the national being, national culture, literature, science, philosophy, politics, national awareness, the author observes as an initial basis of Vodnik's vision of the encyclopaedia project and its built conception, the main idea of his modern draft of the encyclopaedia as a scientific discipline with its own principles and imperatives, method, function and meaning.

Another aspect of the mentioned dimensions of Vodnik's work is implied in the mentioned basic spiritual viewpoints of his studies and monographies (an analysis of the corpus of Croatian latinism, Marulić, Marković, Starčević, Preradović and others), Vodnik's collaboration with the encyclopaedic, biographically-lexicographical editions.

The author concludes by placing Vodnik and determining his significance and contribution to the chronology of Croatian encyclopaedic and lexicographical activity towards the end of the 19th and beginning of the 20th century.

Naslovnica knj. 1. Stanojevićeve *Narodne enciklopedije* objavljene u Zagrebu 1925. Samo u 1. knjizi Vodnikove su 72 »natuknice« a ukupno u 4 knjige ove *Enciklopedije* objavljeno je čak 189 Vodnikovih »natuknica« vezanih uz hrvatsku književnost.

Šimun Jurišić

Branko Vodnik kao suradnik *Narodne enciklopedije*

Izlaganje (referat sa znanstvenoga skupa)
UDK 886.2(091) (03)

Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka objavljena je u Zagrebu od 1925. do 1928. (prva knjiga 1925., druga knjiga 1926., treća knjiga 1927. i četvrta knjiga 1928.) u dva izdanja, latiničkom i ćiriličkom. Poznata je i kao Stanojevićeva enciklopedija, prema pokretaču i glavnom uredniku Stanoji Stanojeviću, povjesničaru i profesoru Beogradskog univerziteta. Nakladnik enciklopedije je Bibliografski zavod d. d. u Zagrebu, Gundulićeva 29. Nisu navedeni urednici struka u enciklopediji, tako da ne znamo tko je urednik za hrvatsku književnost, tko je vodio brigu o izboru pisaca (nije npr. obrađen Josip Kulundžić), odredio suradnike i broj redaka za članke, stručno pregledao članke i dr.

U članku *Narodna enciklopedija* D. Popovića možemo pročitati: »Rukopise su pregledali: P. Stevanović, U. Džonić i Br. Miljković. Oni su prema uputama urednika izjednačili članke u pogledu opsega, a naročito u pogledu jezika i stila.«¹

O hrvatskoj književnosti u *Narodnoj enciklopediji* kao da se nije pisalo. Jedino je Mihovil Kombol nepovoljno ocijenio Barčev članak *Srpsko-hrvatska književnost* u spomenutoj enciklopediji.² I Branko Vodnik, koji je napisao oko 190 članaka za enciklopediju, često upotrebljava izraze *srpsko-hrvatska književnost* i hrvatski jezik.

Za Vodnikova života izašla je prva knjiga enciklopedije, a ostale knjige su izašle nakon njegove smrti. Najveći broj njegovih članaka odnosi se na

¹ Članak D. Popovića tiskan je u trećoj knjizi *Narodne enciklopedije*, Zagreb 1927., str. 14.

² Mihovil Kombol (pod šifrom -O-) napisao je članak *Hrvatska i srpska književnost u Narodnoj enciklopediji SHS* (tiskan je u *Književniku, Hrvatskom književnom mjesečniku*, vlasnik, izdavač i odgovorni urednik Joso Modrić, Zagreb, rujna 1928., br. 6) koji započinje: »U novije doba ima nekoliko pokušaja, da se hrvatska i srpska književnost prikažu zajedno, to ne da se prikažu paralelno, kako se radilo prije, već kao jedna cjelina. Jedan je od takvih pokušaja članak g. A. Barca o hrvatskoj i srpskoj književnosti u *Narodnoj enciklopediji*.«

Da se pod šifrom -o- krije Mihovil Kombol tvrdi A. Barac u jednom pismu od 20. XI. 1934. književnom kritičaru i povjesničaru Anti Petraviću. Vidi: Š. Jurišić, »Mihovil Kombol i Antun Barac«, *Vidik*, Split, 1968., br. 6, str. 84-86.

hrvatske književnike, a dva članka obrađuju časopis *Danicu ilirsku* i hrvatsku himnu (članak *Himna hrvatska*). Od hrvatskih neknjiževnika naš je pisac obradio Vjekoslava Babukića («gramatik-diletant», tako ga je kvalificirao), filozofa i filozofskog pisca Vladimira Dvornikovića («profesor sveučilišta») i «fratra i sanskritistu» Ivana Filipa Vezdina, koji je »po rođenju Hrvat«, kako je zabilježio Vodnik. Namjerno sam spomenuo neke kvalifikative, jer pitanje kvalifikativa i odrednica u *Narodnoj enciklopediji* nije riješeno ili nije riješeno dosljedno i na jedinstven način. Isti nedostatak susrećemo i u leksikonu *Znameniti i zaslužni Hrvati* koji je izašao iste godine (1925.).³ Danas smo navikli da u enciklopedijama i leksikonima, a posebno u onima u izdanju Leksikografskog zavoda u Zagrebu, odmah poslije imena i prezimena osobe nađemo kvalifikativ ili odrednicu. U člancima *Narodne enciklopedije* u pravilu nema na početku članka kvalifikativa ili odrednice; treba pročitati čitav članak ili dio članka da bismo zaključili radi li se o književniku, književnom povjesničaru, filozofu ili znanstvenom radniku.

Od starijih pisaca (pisaca do Narodnog preporoda) Branko Vodnik obradio je lijep broj – od oca hrvatske književnosti Marka Marulića do popularnog Andrije Kačića Miošića. Dva desetih godina ovog stoljeća Marulić nije bio istražen pa ni cijenjen kao danas. Na nepunoj stranici enciklopedije (koja ima format 24×16,5 cm) rečenicu je posvetio piševoju sudbini u Europi: »Kao latinski pisac i kršćanski mislilac Marulić je bio poznat po svoj Evropi.« Kod *Judite* je istaknuo i umjetničke vrijednosti (npr. slikovitost i plastičnost). Andriju Kačića Miošića nekoliko puta oslovljava kao kroničara. On je »pravi kroničar... i to mu daje veliko značenje u srpsko-hrvatskoj književnosti«. A za *Razgovor ugodni*, valjda uz *Smrt Smail-age Čengića* najpretiskanije djelo hrvatske književnosti, kaže da je »kronika događaja slovinskoga naroda« u stihu i prozi, i to od Aleksandra Velikog, koji mu je slovinski kralj pa do njegova vremena. Bilo je Kačiću stalo do »historijske istine«.

Marku Maruliću i Hanibalu Luciću Vodnik je dao gotovo isti broj redaka (oko 60), dok je Andriji Kačiću Miošiću »rezervirao« 157 redaka. Kod Hanibala Lucića je zapisao da je pjesma *Jur ni jedna na svit vila* »najljepša ljubavna pjesma naše stare poezije«, dok je *Robinja* njegovo »najljepše pjesničko djelo«. U četrnaest redaka informirao nas je o toj drami koja nije imala »većeg utjecaja u daljem razvoju naše književnosti«.

Većinu svojih članaka Branko Vodnik napisao je u duhu pozitivističkog pristupa književniku i njegovu djelu. To ne znači da je sustavno izbjegavao »estetička zapažanja« ili »estetičke sudove«. Kao što je poznato, pozitivisti su najviše brige brinuli oko biografije piševe. Članak o Marku Maruliću

³ *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.–1925.*, urednik Emilij Laszowski, Zagreb 1925., reprint u Zagrebu 1990. Oko polovinu priloga za leksikon (1.114 natuknica) napisao je Velimir Deželić. Autor je i članka o B. Vodniku.

našeg Vodnika djeluje kao neka iznimka. O Marulićevu školovanju nema ni slova, ali je o *Juditi* dao sud koji je blizak umjetničkom vrednovanju i daleko je od pozitivizma: »*Judita* ima i svoju pjesničku vrijednost. Slikovitost i plastičnost u jednostavnom realističkom promatranju prirode i ljudi, snagu u crtanju ljudskih strasti, a od klasika stečena vještina kompozicije glavne su njene odlike.«

Mažuranićevoj »epskoj pjesmi« *Smrt Smail-age Čengića* Branko Vodnik dao je rečenicu (to je »najveće i posljednje« Mažuranićevo djelo), a o prijevodu pjesme *Peti svibnja* zapisao je: »Pred kraj života preveo je A. Manzoniјevu odu *Il cinque maggio* (1895.); taj klasični prijevod je dokaz da je Mažuranić do kraja života ostao najvećim umjetnikom izražaja u hrvatskoj poeziji 19. vijeka.«

Da je obradio Vjenceslava Novaka i Ksavera Šandora Gjalskog, mogli bismo kazati da je Branko Vodnik prikazao glavne hrvatske realiste. Ovakvo, obradio ih je ukupno sedam – najviše redaka dobio je Miroslav Šrepić (95 redaka), »naučenjak«, kako je u članku kvalificiran. »U *Vijenju* je Šrepić 1882.–1903. bez prekida surađivao i kao aktualni književni kritičar pratio nova hrvatska i srpska književna izdanja, beletristička i naučna, a pored toga prevodio je ruske i francuske pisce i donosio studije i prikaze o ruskim piscima.« Vodnik je dao prednost Harambašiću pred Kranjčevićem. U članku od 94 retka stoji da je Harambašić zbog zbirke pjesama *Ružmarinke* i *Slobodarke* »prvi hrvatski pjesnik«. Popisao je Kranjčevićeve zbirke pjesama, ali nije spomenuta ni jedna pjesma ili tema njegovih pjesama. U članku od 50 redaka naveo je Stadlerovo mišljenje: da je Kranjčević »bezbožnik«.

Branko Vodnik napisao je i članak o Anti Kovačiću, piscu romana *U registraturi* koji mnogi smatraju najvažnijim romanom hrvatskog realizma. O tom je romanu napisao sljedeću rečenicu: »Posljednje i najveće djelo Kovačića je roman autobiografskog značaja *U registraturi* (Vijenac, 1888).« Pohvalio je (»odlični su«) Kovačićeve »političko-satirične feljtone« pod naslovom *Iz Bombaja*. U članku o Josipu Kozarcu Vodnik je izričit jer kaže da Kozarac kao romanopisac »nije uspio«. S druge strane u Kozarcu vidi pripovjedača, novela *Oprava* je »odlična psihološka studija«.

U članku o Eugenu Kumičiću Branko Vodnik nije spomenuo njegov boravak u Parizu i njegove simpatije prema naturalizmu. »Najveća su mu književna djela: *Urota Zrinsko-Frankopanska* i *Kraljica Lepa*.« Janka Leskovara ubrojio je među realističke pripovjedače, iako je u doba moderne bio na cijeni. Zapisao je da je Leskovar u romanima i u većini pripovijedaka dao »dušu svoga kraja«. Većinu svojih članaka napisao je u duhu pozitivističkog pristupa književniku i književnom djelu.

U enciklopediji je Branko Vodnik obradio nemalen broj svojih suvremenika i osoba koje nisu završile svoj stvaralački opus ili su osvajale svoje mjesto u umjetnosti. S mnogo poštovanja napisao je kratak članak (35 re-

daka) o Dinku Šimunoviću koji je »jedan od najboljih savremenih hrvatskih pripovjedača«. U članku o Josipu Kosoru dao je i dva zanimljiva opažanja: »Najvažniji dio Kosorova rada su drame, kojima je htio da steče mjesto u svjetskoj književnosti.« – »Više uspjeha nego na našim pozornicama imao je Kosor u Münchenu, Beču, Pragu, Londonu i Lavovu.«

Iako je u školskim udžbenicima Milan Begović prikazan kao pisac moderne (i Dinko Šimunović pripada moderni), danas se cijeni u prvom redu zbog djela koja je napisao između dva svjetska rata. U tridesetak redaka Vodnik je ocrtao Begovića prije svega kao pjesnika i umjetnika kod kojega je »umjetnička kultura jača od njegova talenta«. Poslije 1925. nastale su Begovićeve drame *Pustolov pred vratima* i *Bez trećega* te roman *Giga Barićeva*. Ta djela ne potvrđuju Vodnikovo opažanje da se Begović u lirici »najjače izrazio«.

Svoju književnu fizionomiju, pa i slavu, Miroslav Krleža zadobio je poslije 1925. ili 1926. Poslije tih godina napisao je glavne drame, romane i *Balade Petrice Kerempuha*. O Krleži Vodnik nije dao ocjenu, što je i razumljivo, ali je naveo glavne datume iz njegova života. Tako je naveo da je Krleža završio Ludoviceum u Budimpešti što nije točno. Krleža je samo učio u toj poznatoj vojnoj školi.

Onima koji vole brojiti retke u enciklopediji, i pri tom navode uvjerljiva ili manje uvjerljiva obrazloženja i mišljenja, bit će zanimljiv podatak: Ivan Milčetić (1853.–1921.), autor knjige *Hrvatska glagoljska bibliografija* i Vodnikov profesor u gimnaziji, dobio je 84 retka, a Silvije Strahimir Kranjčević pedesetak redaka. O Ivanu Milčetiću Vodnik je zapisao da je jedan »od osnivača hrvatsko-srpske dijalektologije«, »učenjak velikih sposobnosti«, ali se njegov rad »raspao u odlične fragmente velikih osnova«.

BRANKO VODNIK KAO SURADNIK NARODNE ENCIKLOPEDIJE

Sadržak

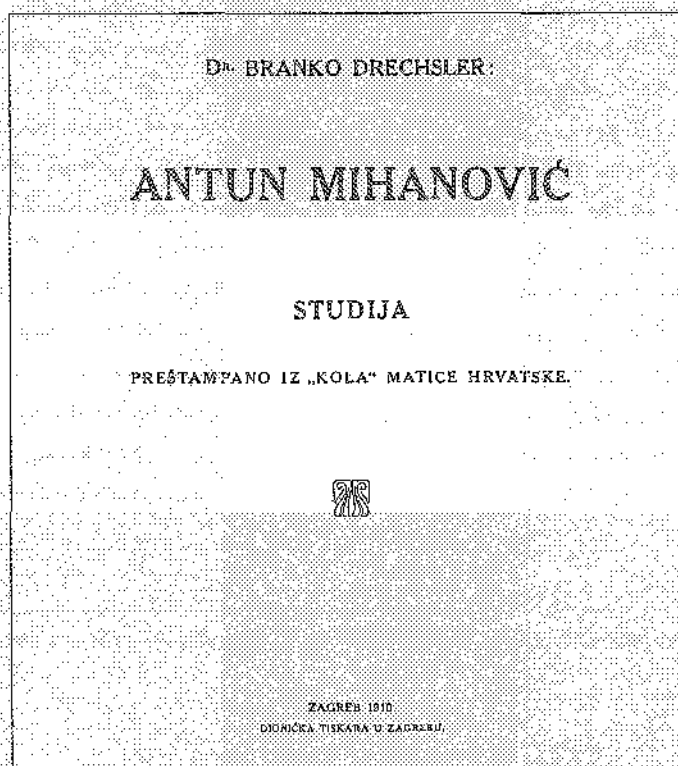
U *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj* (Zagreb, četiri knjige, 1925.–1928.) Branko Vodnik (1879.–1926.) objavio je oko 190 članaka, što kraćih i što dužih, o hrvatskim književnicima od Marka Marulića do Miroslava Krleže. U nekim člancima (npr. u članku o M. Maruliću) pisao je i o »pjesničkim vrijednostima« (Vodnikov izraz!) djela. Obradio je i sedam pisaca hrvatskog realizma. Najviše redaka dobio je Milivoj Šrepel (95 redaka). Jedan redak manje dobio je August Harambašić, za kojega je napisao da je zbog zbirki pjesama *Ružmarinke* i *Slobodanke* »prvi hrvatski pjesnik«.

Vodnikovi članci, kao većina članaka u *Narodnoj enciklopediji*, nemaju poslije imena i prezimena pisaca kvalifikativ ili odrednicu (književni, književni kritičar, književni povjesničar i dr.). To pitanje kvalifikativa i odrednice bit će sustavno riješeno tek u leksikonima i enciklopedijama *Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«* u Zagrebu koji je utemeljen godine 1950.

BRANKO VODNIK AS AN ASSOCIATE IN THE
NATIONAL ENCYCLOPAEDIA*Summary*

In *The National Serbo-Croat-Slovenian Encyclopaedia* (Zagreb, four books, 1925–1928) Branko Vodnik (1879–1926) published approximately 150 articles, some shorter ones, some longer on Croatian writers from Marko Marulić to Miroslav Krleža. He wrote most of his articles in the spirit of the positivistic approach to literature and the literary work. In some articles (like the one about M. Marulić) he even wrote about »poetical values« (Vodnik's term!) of the work. He analyzed seven writers from Croatian realism. Milivoj Šrepol had the most lines (95 lines). August Harambašić for which he wrote that because of his collection of poems *Ružmarinke and Slobodarke*, he was »the first Croatian poet« had one line less.

Vodnik's articles as most of the articles in *The National Encyclopaedia* do not have any point of reference following the name of the writer (literary, literary critic, literary historian etc.). The question of reference will be solved in the lexicons and encyclopaedias of *The Lexicographical Institute »Miroslav Krleža«* in Zagreb, which was founded in 1950.

Studija Branka Vodnika *Antun Mihanović* objavljena je u Zagrebu 1910. kao prečisak iz *Kola* Matice hrvatske.

MATICA HRVATSKA
ZAGREB

ŠTAMPARIJA PROMET

Ulica azorijeva postrojba Hladovine broj 2959
Biv. ugarske pošte i telegrafa broj 20134

ZAGREB
TELEFON 32

26/12/1916
Lokal. trg 11.

Što potporam? Pogledite!

Šta je danas to nas, kao gosp. prof. Fajšića, da
jednom prijevrat, Ruzić i pahljica, islova se
Kurdickih šteta, do čemu će to dovesti, da vam
potpuno - neodoljivo. Podržavam vam napredak
za mišljenja leđi vam da naše srednje škole, da
bica nešto raditi, što to nešto, bi sa tim našim
rad, najviše razradit i dovesti do toga da
bi možda pritiče na ovo i na nečemu. Budite
tako ljubavi; pa možda gođine mišljenja
g. Fajšića, da i on nešto; da ipak mišljenja
vama nešto što bi gođine šteta o Puri, do
bi nešto. Mi o tome nešto gođine. Budite li us-
trajno, što mi i lično do nekog. Pitali ste
me, da li mišljenja vašu Građevinu. Ako vam go,
i bit će vam odobran, ako mi go dođate. To
mišljenja se nas, da bi dođivama na Puri.
Vodjati vama najviše autona Puri i Anže.
I mene zanima. Pođite li dođate mišljenja
A. Branković

Pismo Branka Vodnika Milanu Rešetaru iz Zagreba 26. prosinca 1916.

Branko Drechsler (Vodnik) u zrcalu svojih pisama Vatroslavu Jagiću

Stručni članak

UDK 886.2-6-929 VODNIK

Poznato je da korespondencija znamenitih slavista 19. i prve polovice 20. stoljeća ne zrcali samo podacima o životnim prilikama i odnosima među njima, već sadržava mnogo zlatnih zrnaca iz znanosti i pruža dragocjeni uvid u znanstvenoistraživačku radionicu njihova doba. Upravo su u pismima predstavljene mnoge ideje koje su se kasnije razradile u raspravama i knjigama.

Da je to doista tako, svjedoče i pisma Branka Drechslera (Vodnika)¹ što ih je iz Zagreba pisao Vatroslavu Jagiću (1838.–1923.) u Beč², u vre-

¹ Podsjetimo se na dio teksta posvećena Drechslerovu životopisu iz pera Ivana Mičetića. »Zacijelo poznajete ulja našeg Miljenka Stančića: stare, vlažne stijene, djelomično bez žbuke, to su kućice naše periferije. U jednoj takvoj, u Optujskoj ulici br. 77 rodio se 26. II. 1879. naš Branko Drechsler. Još u 18. vijeku došli su njegovi predci u Varaždin. Bili su starijom zidari, njegov otac Alojz bio je također zidar. Ženio se dva puta. Iz prvog braka potekla su dva sina, jedan se izučio za vrtlara, drugi za tesara. U drugom braku rodila se također dva sina: stariji Branko, književni historik i mlađi Tomo – zidar, koji još i danas živi u Varaždinu, teško i bijedno. (...) Porodica Drechslera živjela je u dvorišnom stanu od sobice i kuhinje. S devedeset godina gubi Branko oca, Matu Mariju, rođenu Hodjer, Slovenka iz susjednog Obreža u Slovenskim goricama, ostaje bez ikakvih sredstava, s dvoje neopskrbljene djece. (...) Mali Branko isticao se već u pučkoj školi kao prvi đak u razredu. Tako je bilo i u gimnaziji. (...) Od profesora najviše je utjecao na njega Ivan Mičetić. (...) Maturirao je u Varaždinu 1899. kao najbolji đak u razredu. Slavistiku je učio u Zagrebu, Pragu, a završio u Krakovu 1903. Doktorat je polučio 1905. u Zagrebu. Služio je na srednjim školama u Karlovcu, Osijeku i konačno u Zagrebu, gdje je 1911. postao docent, a od 1922. redovni profesor za hrvatsko-srpsku književnost (...). Branko Vodnik bio je čovjek solidne naučne spreme, oštih i točnih sudova. Svakom poslu pristupao je s pravom učenjačkom akribijom. Zato većina njegovih djela živi još davno iza njegove smrti. Po naravi vrlo impulzivan, kritičan, pomalo ironičan i ne bez izvjesne gorčine (...). Negdje 1925. godine izdao je knjižicu, u kojoj je osvjetlio profile sveučilišnih profesora od 1874. do njegovih dana. Tu je podvrgao analizi naučni rad čitavog niza sveučilišnih profesora i slika je bila porazna. Knjižica je uzviđala mnogo prašine (...).«
Cit. *Zagorski kalendar 1959.*, Zagreb, 1959., 138–140.

² Od velikih bi koristilo bilo za kroatistiku i slavistiku kad bismo danas mogli čitati objavljena pisma i drugih Jagićevih korespondenata iz Hrvatske (Zagreb), a njemu su, uz Drechslera, pisali: Nikola Andrić (57), Milan Begović (7), Julije Benčić (8), Ivan Berčić (2), Franjo Bučar (7), Franjo Fancev (57), Stjepan Ivšić (4), Vjekoslav Klaić (6), Đuro Korbler (13),

menskom rasponu kroz četiri godine (1911., 1912., 1913. i 1915.). Svega devet napisanih pisama, u kojima se zrcali Drechslerov znanstveno istraživački rad te osobne preokupacije drugim poslovima što ih je obavljao u Matici hrvatskoj i drugdje.

Drechslerova pisma, koja ovdje prvi put objavljujemo, svjedočanstvo su o njegovim prosudbama onih prilika u kojima se nalazio i koje su mu ponekad zagorčavale život.

U pismu (14. listopada 1911.) očitavamo, uz ostalo, Jagićevu želju da se Branko Drechsler prihvati suradnje kod *Enciklopedije slavenske filologije* koju je uređivao Jagić. Naime, još 1903. u Petrogradu je ruska Akademija znanosti »odlučila preuzeti troškove oko izdavanja velike *Enciklopedije slavenske filologije* te je povjerila Jagiću da sastavi plan i prikupi suradnike u slavenskim zemljama³. No, treba reći da je Jagić ideju oko pokretanja *Enciklopedije slavenske filologije*, razglasio već 1892. g. Aleksandru Brückneru (1856.–1939.)⁴. Kao što je poznato, od te je *Enciklopedije* »izašlo svega jedanaest djela, što ne predstavlja ni 1/10 prvoga dijela⁵. Zbog čega nije Jagićeva zamisao realizirana, razvidno je iz njegova pisma Đuri Šurminu (1867.–1937.), koji je potom pitao Branka Drechslera za moguću suradnju, kao što u svojem pismu Jagiću ističe. Budući da je riječ o pismima koje je Drechsler pisao Jagiću, držim da nije suvišno predstaviti dio Jagićeva pisma Šurminu, jer je u njemu razvidna međusobna povezanost.

Jagić Šurminu: »(...) Iako naša petrogradska enciklopedija odveć polagano napreduje, na čemu nisam ja kriv, već suradnici, a može biti ne toliko i oni, koliko naše općenite slovenske (čit. slavenske, nap. A. J.) prilike ili prije neprilike – opet odlučio sam pristupiti k razmišljanju i sastavljanju plana o drugom dijelu enciklopedije, koji će se baviti historijom slovenskih (slavenskih, nap. A. J.) literatura. Moglo bi biti da će se za taj drugi dio naći više zanimanja i kod pisaca i kod čitalaca. A kako znam, da neću doživjeti dok bi ma koji dio bio gotov, neka se barem nađe kakav takav plan, po kojem bi mogla stvar polagano ići naprijed. Za našu (...) hrvatsku literaturu u mislima podijelio sam radnju tako, da bi Vama htio namijeniti, već znate što, t.j. ilirizam, kojim se Vi mnogo i duboko bavite. (...) Još ne

Ivan Kostrenčić (15), Iso Kršnjavi (14), Ivan Kukuljević (5), Branimir Livadić (4), Vladimir Lunaček (17), Ivan Milčetić (137), August Musić (22), Josip Nagy (25), Dragutin Parčić (8), Armin Pavić (2), Josip Juraj Posilović, biskup (10), Dragutin Prohaska (53), Franjo Rački (102), Svetozar Rittig (12), Petar Skok (11), Tadija Smičiklas (6), Stjepan Srkulj (30), Ferdo Šišić (6), Milivoj Šrepel (111), Bogoslav Šulck (17), Đuro Šurmin (104), Mate Tentor (5), Ivan Trnski (11). Brojke u zagradi odnose se na broj pisama, koja su pohranjena u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Fancevljeva pisma objavljena su u *Zborniku o Franji Fancevu*, izd. Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb–Zadar, 1997., 261–335.

³ Cit. prema Josip Hamm, »Vatroslav Jagić i Poljaci«, *Rad JAZU*, knj. 282, Zagreb, 1951., 98.

⁴ Usp. Hamm, *nav. dj.*, 152. v. također 85–86, 212–218.

⁵ Isto, 217. bilj. 236; usp. Rajko Nahtigal, *Uvod u slovansko filologiju*, Ljubljana, 1949., 56–60.

znam pravo, tko bi imao nastaviti (i gdje upravo t.j. odakle naprijed) noviju hrvatsku literaturu. Mladih literarnih sila ja ne poznam dovoljno; znam samo, da se dvojica, na koje bih najprije smio računati, t.j. Prohaska i Drechsler, ne slažu i ne vole, već su čak javni protivnici. Moglo bi biti, da se Drechsler ne bi htio ni odazvati, kad bih ga pozvao. (...) Ima li još tko osim ove dvojice, ne znam. (...) Molim Vas dakle za neku informaciju.«⁶

Da je Vatroslav Jagić doista bio u muci oko prikupljanja suradnika, svjedoči i njegovo pismo Augustu Musiću (1856.–1938.) od 28. svibnja 1906. Zbog zanimljiva sadržaja pismo u cijelosti predočujemo.

»Mnogopoštovani gospodine profesore!

Istina, Šrepel je obećao da će za enciklopediju napisati prilog o Ilirizmu i da će obraditi naš humanizam-latinizam. Ali na žalost on nije dospio da to izradi te mi nije ništa poslao. Za literaturu 19-ga vijeka bit će kako tako, i ako politika u koju je ušao prof. Šurmin smeta mojim planovima, ali za latinizam – jao i naopako. Mislim da sam već jednom govorio, da bi to bio zadatak za Vas. Pošto su i u Rusiji politički događaji potisnuli enciklopediju za godinu dana (najmanje) nazad, to biste i Vi, kad biste se primili tog posla imali dosta lijepa vremena – a ugodili biste ne meni – jer se ne radi o ličnostima – već samoj krasnoj stvari, koju kad bih doživio da vidim barem početak, bio bih presrećan.«⁷

U pismu Šurmin (17. veljače 1911.) Jagić će, uz ostalo, reći: »(...) Za enciklopediju već je sastav lični prilično gotov. (...) Već sada mogu reći, da ću najveću važnost polagati u noviju dobu. S hrvatske dakle strane imat ćete najviše posla Vi i g. Drechsler (...).«⁸

Sudeći po onome što se je i kako odvijalo oko Jagićeve *Enciklopedije*, ni Šurmin ni Drechsler nisu dočekali dijela u kojem bi oni svojim prilogom bili zastupljeni, a pitanje je jesu li uopće što god napisali za *Enciklopediju slavenske filologije*?⁹

No, Drechslerova suradnja s Vatroslavom Jagićem postat će intenzivnija u vrijeme pisanja *Povijesti hrvatske književnosti* i za koju će Drechsler od Jagića moliti uvod o hrvatskoj glagoljskoj književnosti. U pismu od 18. travnja 1913. (v. pismo 4.) upućena molba Jagiću bila je i realizirana. »Jagić je to uvodno poglavlje napisao prije svega stoga što ga je Vodnik smatrao prvoklasnim znalцем toga razdoblja, dakle, znanstveno spremnijim nego što je bio on sam (...).«¹⁰ Uostalom, to je i u pismu očitovao: »Nema

⁶ Branko Magarašević, »Jagićeva pisma Đuri Šurminu«, *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 23, Zagreb, 1952., 24–25.

⁷ Pismo je objavljeno u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 18, Zagreb, 1949., 126.

⁸ Objavljeno u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 23, Zagreb, 1952., 25.

⁹ Drechsler je, doduše, želio surađivati kod *Enciklopedije slavenske filologije*, ali mu prilike nisu bile sklone, v. pismo 1.

¹⁰ Nina Aleksandrov-Pogačnik, *U sjeni mrtve paradigme. Branko Vodnik kao književni povjesničar*, Mala teorijska biblioteka, 26, IC »Revija«, Osijek, 1987., 117.

za mene ništa teže nego pisati o nečem, što nisam i sam samostalno proučavao« (v. pismo 4.).

Zaključno bismo mogli reći: Drechslerova (Vodnikova) pisma, upućena Vatroslavu Jagiću, govore sama najbolje i najvjernije o njemu – prikazuju ga u svoj njegovoj otvorenosti i iskrenosti. Bilješke, dodane u pismima, samo pojašnjavaju širi slavistički kontekst koji je na neki način vezan uz Branka Drechslera.

I na kraju, Branko Drechsler bio je kandidat za profesora na katedri za hrvatsku i srpsku književnost 1919./20. na Sveučilištu u Ljubljani.¹¹

Drechslerova pisma Jagiću

I.

Zagreb, 14. X. 1911.

Presvijeti gospodine!*

Prije nekoliko dana upitao me g. prof. Šurmin,¹ da li bih se htio i mogao prihvatiti posla, da prikazem hrv. književnost od 1850. do danas za Vašu *Slavensku Enciklopediju*.² Ovaj Vaš poziv sasvim se podudara s mojim sadašnjim naučnim osnovama, a da i nije tako, ja bih morao svoje osnove promijeniti i prihvatiti tako odlični poziv, no ipak držim, da Vam moram ocrtati prilike, koje me sprečavaju u radu, te ga ne bih mogao možda na vrijeme ili dosta savjesno obaviti.

¹¹ Fran Ramovš (1890–1925.), slovenski lingvist, u pismu od 29. studenoga 1919., piše Jagiću, uz ostalo: »(...) Znano Vam je že, da smo pozvali na stolicu za srbskohrvatski jezik in književnost naprej g. prof. Rešetarja. Pogajanja pa so se slednjič razbila, ker so g. profesorju v Zagrebu vseh točkah ugodili. Prof. Rešetar nam je nato priporočil dva kandidata: Branka Drechslerja ali Fanceva.« Usp. Alojz Jembrilj, »Zasade hrvatsko-slovenskih kulturnih veza kroz stoljeća«, *Hrvati u Sloveniji*, zbornik radova, Zagreb, 1997., 295–316, odnosno 304–305; vidi još *Iz korespondencije Vatroslava Jagića*, priopćio Tomo Matić, knj. 1, JAZU, Zagreb, 1953., 14–15.

* Drechsler je to pismo napisao na listu A4 na kojem je u lijevom uglu bilo otisnuto: MATICA HRVATSKA/ Zagreb/ Šek i clearing promet kod/ Ces. austrijske poštanske štedionice broj 79958./ Kr. ugarske poštanske štedionice broj 20150. U desnom uglu gore: Zagreb...../ Telefon 382. Isto tako 5., 6. i 7. pismo. Dočim 2., 3. i 4. pismo imaju u lijevom uglu gore otisnuto: UREDNIK MATIČINIHZDANJA/ ZAGREB/ Akademski trg broj 4. (Kose crte označuju završetak retka u napisu memoranduma).

¹ Đuro Šurmin (1867.–1937.) Jagiću je uputio 104 pisma. Jagićeva pisma njemu objavljena su u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 23, Zagreb, 1952., 9–30. U tim je pismima na više mjesta riječ o *Enciklopediji slavenske filologije*, pa su ona ujedno i svjedočanstva o teškoćama s kojima se susretao pri radu *Enciklopedije Jagić*, na kojoj je radio gotovo dvadeset godina. Dio teškoća oko istoga problema razvidan je i u tom Drechslerovu pismu.

² Usp. Jagićevo pismo Šurminu u spomenutoj *Gradi* (...), str. 24–25.

Istina, meni prijeto pogibao, da me Smičiklas³ angažuje većma kod *Jugosl. enciklopedije*. Upravo me neki dan pozvao, da k njemu dođem, a ja se sve bojim, pa još nisam bio. No ja ću nastojati, da se tu izvučem kao obični suradnik, jer i onako dosta sumnjam u uspjeh čitave stvari, baš radi toga, što se ništa definitivno ne rješava, već je sve provizorno. No teža je stvar, što sam ja danas u Matici Hrvatskoj – sve: književni urednik, korektor, nadzornik čitave ekspedicije⁴, provođač kojekakvih reformama u unutarnjoj organizaciji. Ja taj posao obavljam godinu dana, a moram bar još godinu ili dvije, jer inače će se raspast, što sam dobra smislio i započeo. Mi smo došli u Maticu, kad je ona bila u tako nevjerovatno rđavu stanju, da se to ne bi smjelo ni u privatnom pismu kome saopćiti, a u drugu ruku ja sam već rad naše nekadašnje borbe protiv Matice dužan, da učinim – u tišini – sve, što mogu.⁵ – Pored toga ja ću odsebe, i ako malo, predavati na sveučilištu, a na gimnaziji, po velikoj milosti, dobio sam samo jedan sat manje predavanja na tjedan ispod običnoga minimuma. A kako je Amruš – divni lučonoša naše prosvjete⁶ – ukinuo na mojem zavodu paralelke, to su razredi golemi, pa me školski rad sasvim iscrpljuje.

Vaši ostali suradnici znadu već kroz godine, što koji ima da radi⁷, a na mene bi pao najteži dio, i to iznenada. Ja znam, da je prostor i za me dosta ograničen, ali u *Enciklopediji* se u kratko mora dati veoma mnogo. Ja bih morao savjesno proučiti, osobito bibliografski sve naše književne listove i najvažnije novine, u kojima leži kao u groblju veliki dio naše novije literature. A novine ne uzajmljuje biblioteka, već se moraju tamo čitati, a to treba vremena. Ja bih dakle mogao poziv prihvatiti i za godinu dana radnju završiti, kad bih dobio dopust odmah, i to na godinu dana, i kad bih po tom mogao – a to je onda lako – na sveučilištu u ljetnom i budućem zimskom semestru predavati hrv. književnost najnovijega doba (1850.–1900.). Ali ja sâm ne bih mogao ni zamoliti dopust, jer bih morao doći u kakav dođir s našim šefom, a tome se svi hrv. profesori klone, pa i ja. Bilo bi to samo tako moguće, da ili Vi ili tko drugi posreduje kod bana,⁸ jer naš šef i

³ Tadej Smičiklas (1843.–1914.), hrvatski povjesničar.

⁴ Drechsler tu misli na distribuciju matičinih knjiga.

⁵ Usp. Drechslerov članak »Dekadansa u hrvatskoj književnosti«, u godišnjaku *Kronika zavoda za književnost i teatrologiju*, IV, br. 1 (7), Zagreb, 1978., 63, 103. Spomenuti broj *Kronike* posvećen je Branku Vodniku, odnosno u njoj je tiskan njegov rad: »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije«. Za tisak priredila i predgovor s napomenama napisala Vida Flaker, koja je izradila cjelokupnu bibliografiju Vodnikovih radova.

⁶ Milan Amruš (1848.–1919.) hrvatski političar, zagrebački gradonačelnik od 1890. do 1892. i 1901. do 1910. Nakon toga je bio predsjednik Odjela za bogoštovlje i nastavu u vladi bana Nikole Tomašića.

⁷ Usp. Josip Hamm, »Vatroslav Jagić i Poljaci«, *Rad IAZU*, knj. 282, Zagreb, 1951., 75–222, odnosno 217–218, bilj. 236.

⁸ Nikola Tomašić (1864.–1918.), hrvatski ban od 1910. do 1912., a prije toga sveuč. profesor nacionalne ekonomije na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Svoju bogatu knjižnicu od 30 tisuća svezaka ostavio je Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

ne zna, što je nauka. Kad ni to ne bi bilo moguće, ja bih poziv prihvatio, ali bez vezanja na kakvi rok, jer ne mogu raditi preko svojih sila.

S odličnim poštovanjem
Branko Drechsler

2.

Zagreb, 15. 2. 1912.

Vrlo poštovani gospodine!

Šaljem Vam ovo po Vašoj želji nekoliko primjeraka moje nesretne parnice¹ i zahvaljujem Vam na ljubaznosti Vašega pisma. Žao mi je, što mi je rješenje stiglo tek ovih dana, jer bih mogao spomenuti, da me je sad riješio ne samo s formalnih razloga, već je uvažio i dokaz istine. Bilo bi mi inače nesretnika vrlo žao, ali je doista bio opak, kad nije htio od mene nikake zadovoljštine, premda sam bio u pravu, već je tražio, da budem osuđen, što je u ovom slučaju još gore, jer sudb. stol u Zagrebu – valjda po nalogu vlade – u zadnje vrijeme bez iznimke kazni sve prekršaje tiskopisom zatvorom, nepretvorenim u globu.

Ja radim, kolikogod imam vremena, oko povijesti naše književnosti novijega doba. Kako proučavam sve s temelja, moja je obradba vrlo opširna; gotovo o svakome piscu jedna monografija.² Za samoga A. Starčevića do god. 1860. sabrao sam toliko građe nove i zanimljive, te mi je izašla opširna monografija, koju ću po svoj prilici skoro štampati³. Ove godine svakako ću svršiti pisce do Šenoc, a onda treba mi godinu dana od Šenoc do najno-

¹ Riječ je o tužbi Đure Trpinca, knjižara u Zagrebu, protiv Branka Drechslera. Naime, Trpinac je u Zagrebu nesavjesno povećavao cijenu knjigama koje je dobavljao iz inozemstva, na što je, s pravom, Drechsler reagirao napisom objavljenom u *Savremeniku*, VI, br. 1, Zagreb, 1911., str. 46–48, pod naslovom »Hrvatski knjižari i naša književnost«. Na temelju toga članka Trpinac je tužio Drechslera. Usput treba reći, da je i Vatroslav Jagić s tim Trpincem imao loša iskustva. O tome svjedoči njegovo pismu Augustu Musiću od 27. listopada 1910. Tako Jagić, uz ostalo, piše: »(...) Eto ti ga na, vidite kako Trpinac šteti hrvatsku publiku. Mjesto da kupuje preko komissionera akademskog, koji mu nuda knjigu netto po M. 7.50, on je voli naručivati preko nesolidnog Brockhousa, kojega ću ja raskrinkati, i to po 12 Maraka, i tako raste knjizi cijena mjesto 10 Maraka = 12 kruna, na – 24 krune, t.j. za 100%!!! Može li se to zvati poštenom trgovinom. Mislim, da bi se on imao stiditi takova postupka te prof. Milčetiću vratiti upravo polovicu t.j. 12 kruna, jer samo toliko smije knjiga stojati. Ja ću stvar i dalje tjerati te neću nikoga štediti. A dužnost je hrvatskih knjigoprodavačkih firma da solidno ustaju protiv takova ubitačnoga nabijanja cijena, kojim se samo prodaja knjiga onemogućuje.« To je pismo objavljeno u *Gradi za povijest hrvatske književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 18, Zagreb, 1949., 139–140. Jagićeva reakcija opravdava i Drechslerovu reakciju.

² Po svoj prilici Drechsler je to »novije doba« povijesti hrvatske književnosti spremao za Jagićevu *Enciklopediju slavenske filologije*.

³ Doista, studija je 1912. objavljena u *Hrvatskom kolu*, knj. VII., str. 355–408, a potom i kao separat: Dr. Branko Drechsler, *Dr. Ante Starčević. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova*.

vijega doba. Ja ću po svojoj prilici o Uskrsu u Beograd, da govorim sa Skerličem,⁴ da postupamo jednako.

Akademija mi je ponudila, da primim redakciju hrv. biografskoga dijela *Enciklopedije*, ali ja sam to morao odbiti,⁵ pa sam primio 100 biografija, kojegod mi dadu. Maticu morat ću za ovu godinu još zadržati, dok se ustale neke reforme te izadu do kraja. Iza mnogo godina ove godine bit će za dvije nedjelje prvi put raspačana sva Matičina naklada (10.000 primj.).

S odličnim poštovanjem
Vaš Branko Drechsler

3.

Zagreb, 31. X. 1912.

Vrlo poštovani gospodine!

Poslao sam Vam danas dva moja rada kao uzvrat za poslanu mi odavno Vašu raspravu o istraživanju jugoslav. narječja, na kojoj Vam od srca hvala, jer mi je bila nepoznata, a vrlo je trebam. Možda ćete se i Vi začuditi, što sam istraživao upravo rad A. Starčevića. Mnogi u nas drže da se njega može samo grditi ili slaviti, a baš zato sam je nastojao, da se uklonim jednome i drugome, pa da protumačim njegovu pojavu, ne pristrano ni pamflet ni panegirik. Prof. Maretić¹ misli, da je A. St.² moralna nakaza, pa da je zadaća samo nadopuniti ono, što je napisao o njemu Iveković³ ili ostaviti posao Šegvićima,⁴ da ga slave.

Ja sam se, priznajem, donekle poveo za g. Skerličem, koji je prvi od Srba u S. K. G.⁵ nastojao ocijeniti objektivno njegovu pojavu, koja u mnogome ipak sjeća na Vuka⁶, tek što ja nisam išao dalje od g. 1860., kad St.

⁴ Jovan Skerlić (1877.–1914.), srpski književni povjesničar i kritičar. Autor je knjige *Istorija nove srpske književnosti*, Beograd, 1912., 1914. itd.

⁵ Usp. Jurišićev članak ovdje u zborniku.

¹ Tomo Maretić (1954.–1938.), jezikoslovac, slavist. Autor gramatike koju je napisao na temelju Karadžićevih (!) i Daničićevih (!) djela, a koja je niz godina služila kao obrazac za »hrvatski ili srpski« književni jezik. Je li se i tu ironija pobjerala s hrvatskom lingvistikom i hrvatskim jezikoslovcima. Čini mi se da je to doista tako bilo, a posljedice osjećamo još i danas 2000.

² Ante Starčević (1823.–1896.), političar velika formata 2. polovice 19. stoljeća.

³ Franjo Iveković (1834.–1914.), svećenik, filolog. Bio je i rektor Sveučilišta u Zagrebu (1879.–1880.). Poznat je njegov rad: »Dr. Ante Starčević. Značajne crte o njemu«, *Katolički list*, Zagreb, 1905.

⁴ Usp. Dr. Branko Drechsler, »Književni rad Kerubina Šegvića«, *Savremenik*, VI., br. 12, Zagreb, 1911., 713–716. Šegvić je pak autor knjige: *Dr. Ante Starčević. Njegov život i njegova djela*, Zagreb, 1911.

⁵ *Srpski književni glasnik*, Beograd, 1911.

⁶ Vuk Stefanović Karadžić (1787.–1864.), reformator srpske cirilice. Priča se da je bio »lingvist, etnograf i istoričar«!

postaje politik. Ja mislim, da sve pojave treba shvatiti, proučiti, prikazati i onda preko njih dalje prijeći – a jedino ako St. rad naučno prikazemo, prisilit ćemo i njegove današnje pristalice, da prijeđu preko onoga, što se preživjelo. Upravo danas osvanuli su za takvu evoluciju najzgodniji časovi.

Ja sam upravo svršio uredničke poslove kod Matice Hrv., pa ću sada opet do Uskrsa moći intenzivno raditi oko novije hrv. književnosti, da bude sve gotovo, kad dođe Vaš posljednji poziv.

S odličnim poštovanjem
Branko Drechsler

4.

Zagreb, 18. 4. 1913.

Vrlo poštovani gospodine!

Jedna mi misao već pô godine kopka po glavi i nikako se nijesam mogao odvažiti, da s njom izidem pred Vas, jer je vrlo nečedna možda, ali napokon neka bude, bilo kako mi drago, samo da se napasti riješim.

Ja sam predao Matici Hrv. još u decembru I. dio *Povijesti hrv. književnosti*, koja siže do kraja XVIII. stoljeća, a zapremit će oko 30 stamp. tabaka sa čitavom naučnom literaturom u dodatku. To je plod moga mnogogodišnjeg rada, pa i ako bi se sve to moglo i bolje obraditi, ipak zacijelo bi će moje djelo napredak iza Šurmina¹, Grčića², Pavla Popovića³. Ocjene stručnjaka jesu za mene i prepovoljne – jer dobro osjećam svoje nedostatke – i M. H. je djelo prihvatila među svoja izdanja za 1913.

Ali ima tu za me jedna nevolja. Ja sam upotrijebio svu naučnu literaturu, ali sam i samostalno proučavao književni rad od pomalo hrv. umjetne, svjetovne knjige. U sredovječnoj, glagolskoj književnosti, od prvih početaka pa do konca XV. stoljeća, pa u njezinu životarenju poslije sve do XIX. stoljeća – tu sam nevježa. Mogao bih sastaviti kompilaciju, ali to ne bi bilo u skladu s obradbom umjetne, svjetovne književnosti. Matica Hrv. izdat će posebno djelo o hrv. glagoljskoj književnosti od prof. Milčetića,⁴ pa nije ni nužno, da se ovaj period u mojoj *Povijesti* detaljno obrađuje, nego ću u predgovoru spomenuti, da će M. H. izdati o tom predmetu posebno djelo.

¹ Đuro Šurmin (1867.–1937.), književni povjesničar i političar, autor je književnopovijesne sinteze *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1898. Najznačajnija mu je povijest ilirskoga preporoda *Hrvatski preporod*, I. II., Zagreb, 1903.–1904.

² Grčić Jovan (1855.–1941.), književnik, autor je knjige *Istorija srpske književnosti*, Beograd, 1903.

³ Pavle Popović (1868.–1939.), povjesničar književnosti, autor je knjige *Pregled srpske književnosti*, Beograd, 1901. itd.

⁴ Ivan Milčetić (1853.–1921.), hrvatski filolog. Milčetić nije objavio djelo o hrvatskoj glagoljskoj književnosti već *Hrvatska glagoljska bibliografija*, I. dio, Starine JAZU, knj. 33, Zagreb, 1911.

Međutim, radi potpunosti ja svakako trebam u svom djelu *uvod* u hrv. glagolsku književnost (od prilike jedan ili dva štampana tabaka), gdje bi ipak u glavnim crtama bio predmet – više općeno s kulturnoga gledišta – iscrpljen.

Ali ja bih samo u najgorem slučaju bio tada i napisao taj *uvod*. Nema za mene ništa teže nego pisati o nečem, što nisam i sam samostalno proučavao. S prof. Milčetićem već sam govorio – ali tu ne će biti ništa, jer učenjak iz Jagičeve ulice u Varaždinu neuredno je spor. On će trebati još koju godinu, da napiše o tom djelo za *Slav. enciklopediju*⁵ i M. H. A napokon ne bi bilo ni zgodno, da on dva put piše o istom predmetu za Maticu, jedanput u kratko, drugi put na široko.

Meni dakle ne preostaje, nego da budem vrlo nečedan, pa da Vas zamolim, da napišete ovaj *uvod* o hrv. glagolskoj knjizi. Prava za to nemam doduše nikakova, nego što ste prema meni – i ako sam Vam lično nepoznat – bili uvijek suviše ljubazni, i što sam ja poput Vas – Varaždinac⁶. Ako mi to odbijete, obrukat ću se, jer mi ne ostaje drugo, nego da sam pišem ili da se predam – o bogovi! – Strohalu⁷.

Knjiga bit će ilustrovana, a mora u štampu za dva mjeseca, najkasnije za tri.

Vaše opaske o Starčeviću tako su izvrsne, da sam pismo gotovo već htio priopćiti u *Savr*⁸, ali zadržavali bi se pravaši, pa Vam nisam htio zadati neugodnosti.

S odličnim poštovanjem

Vaš odani Branko Drechsler

5.

Zagreb, 3. XI. 1913.

Vrlo poštovani gospodine!

Vaše sam cijenjeno pismo upravo ovaj čas primio, ali i da nije došla Vaša požurba, danas bih Vam bio otpremio Vaših pet primjeraka *Povijesti*,¹ od kojih je jedan uvezan i namijenjen upravo Vama. G. Jensen² dobio je

⁵ Kao što je poznato, za *Enciklopediju slavenske filologije*, Milčetić, kao i mnogi drugi, nije napisao ništa.

⁶ Kao što je već spomenuto, Drechsler je rođen u Optujskoj ulici br. 77 u Varaždinu.

⁷ Riječ je o Rudolfu Strohalu (1856.–1936.), poznat kao kulturni povjesničar i jezikoslovac (dijalektolog).

⁸ Riječ je o časopisu *Savremenik* kojemu je i Branko Vodnik bio (s)urednikom.

¹ Riječ je o *Povijesti hrvatske književnosti, knjiga I. Od humanizma do polukraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti*, Zagreb, 1913.

² A. Jensen, slavist Svedanin, u *Archiv für slavische Philologie*, Bd. 25, Berlin, 1903., 429–439, objavio je rad *Einige literarische Bemerkungen zum »Ribanj« von Petar Hektorović*.

prvi primjerak od onih izvada, što sam ih ja iz tiskare nabavio, dakle moj rođeni primjerak, i on je bio vrlo zadovoljan. Vas se ipak vrlo bojim, i ako ste Vi obično blag sudac, jer znate, da mi u Hrvatskoj i ovo malo što stvaramo, stvaramo u vrlo teškim prilikama. Možda ćete se kajati, ako bude Vaš lijepi prikaz hrv. glag. književnosti morao spasavati mene i moje djelo, a ipak ga ne će moći spasiti, i meni će biti žao, što sam Vas u to povukao. Ali donekle savjest mi je mirna, što sam najbolje mogao, to sam dao, a uzdam se, da ću XIX. stoljeće, gdje sam domaćini, izraditi bolje. Moje sile su raskinute, jer nema ljudi, koji bi htjeli savjesno raditi oko sitnih stvari, pada na me sve; ja vodim već par godina administraciju M. H. i svake godine po dva puta molim, odbor, da mi nađu zamjenika, ali ga ni otkud nema, jer im niko nije tako pouzdan i siguran, a odbor možda i precjenjuje važnost ovoga rada, pa ga ne će povjeriti kakvom »penzioneru«. Radi toga nisam bio dovoljno koncentriran, kako bi trebalo, a mnogo je mojem djetu škodilo i to što već više od godinu dana nije bilo u našoj sveuč. knjižnici pravoga rada radi promjena za seobu u novu zgradu, a za vrijeme štampanja knjige ona me upravo posve ostavila.

Ipak, neki napredak bit će ova knjiga prema običnim djelima u našoj oskudnoj naučnoj književnosti, a i prema mojim dosadašnjim radovima, u kojima sam morao sam tražiti put, jer nažalost nijesam imao na sveučilištima, gdje sam bio, profesorâ, koji bi mi mogli što drugo dati, osim što su »držali predavanja«. Zato sam tako nesretno započeo sa studijom o Preradoviću³, nemajući ni pojma o metodi u naučnom radu. Na me je najviše utjecao prof. Miščetić još u gimnaziji, a Máchal⁴ na sveučilištu u Pragu, dok me je Zdziechowski⁵ malone otrovao, a Maretić bio bi me ubio, da se nisam na vrijeme uklonio.

Ja kao da se ispričavam, da ublažim namrštene obrve Zeusa na Olimpu, ali ipak Vas najljepše molim, da dadete u Vašem *Archivu*⁶ mjesta svim prigovorima, koji bi se javili, pa makar i malo ostalo na koncu od čitave knjige. Možda će ova knjiga, ma i na račun moje reputacije, biti povod, da se mnogo toga pročisti, jer je povijest naše književnosti doista mnogo slična šikarju. – Ja sam knjigu izdao pod svojim nekadašnjim književnim pseudonimom, pod kojim ću uopće jedino odsad raditi, jer u meni doista nema više ni traga njemštini do moga imena. – Za Vas i za g. R.⁷ stići će na Vašu

³ Objavljena je u Zagrebu 1903., 3–128. Vatroslav Jagić je u *Archiv für slavische Philologie*, Bd. 37, Berlin, 1920., 512–522 o toj knjizi napisao opšurnu recenziju.

⁴ Jan Máchal (1855.–1939.), češki slavist, profesor slavistike u Pragu iz komparativne slavenske književnosti.

⁵ Marian Zdziechowski, poljski povjesničar komparativne književnosti. Drechsler je u *Vijencu* XXXV, br. 3, str. 88–89, br. 4, str. 130–131, pisao o njegovoj knjizi *Preporod Hrvatske u XIX. vijeku*.

⁶ Misli na *Archiv für slavische Philologie*, slavistički časopis koji je u Berlinu 1876. pokrenuo Vatroslav Jagić koji je uredio 37 svezaka (1876.–1920.).

⁷ Riječ je o Milanu Rešetaru (1860.–1942.), Jagićevu nasljedniku na katedri za slavensku filologiju u Beču (1908.–1919.).

adresu redovita izdanja oko 20. ov. mj. Prema tome ne šaljem za g. R. autorskog primjerka, što inače uvijek činim, jer će ga dobit sa redovitim izdanjima.

S odličnim poštovanjem
Vaš odani Branko Drechsler

6.

Zagreb, 3. XII. 1913.

Vrlo poštovani gospodine!

Hitim, da Vam pošaljem glagoljičko cvijeće, što je u ovo doba, kad mu nije vrijeme, procvalo u bašči Strohalovoj. On je napokon dokazao, da je cijela *Povijest* iznakažena i da Vi ne znate čitati glagoljice. Ja sam odmah na prvu prgavu bilješku odgovorio u *Pokretu*¹, što Vam sve šaljem današnjom poštom. Mislim, da ne ćete odgovarati na prgavo *Otvoreno pismo*, jer to ne zaslužuje, a i vrlo je neugodno vrijeme polemizirati, jer je posve surov čovjek a tvrde glave mu i onako ne može niko umekšati. Ako želite što ipak odgovoriti, bilo bi možda najbolje u obliku privatnoga pisma, koje bih ja onda priopćio u *Pokretu*. – Bašćanska ploča je prema onoj u Vašoj grafici doista tako loše reproducirana, da se i sada u knjizi teško razaznaje, koja je prva strana, a u reviziji još se manje moglo opaziti, premda smo čitali u troje: Vi, Fancev² i ja. Ali eto radi ove tiskarske pogreške proglašuje se čitavo djelo iznakaženim, a u Zagrebu to su rado prihvatili kao svoje mišljenje svi oni, koji ništa ne rade, a sve kritiziraju.

A odličnim štov. Vaš odani
Branko Drechsler

¹ Usp. *Hrvatski pokret*, IX., br. 276, Zagreb, 1913. (1. prosinca), str. 4. Strohal je naime Vodnikovu povijest kritizirao što je u njoj faksimil Bašćanske ploče, tiskarskom grješkom, otisnut obrnuto, što se i danas vidi na str. 9.

² Kad je riječ o Franji Fancevu i njegovu udjelu kod Jagićeva teksta namijenjena Vodnikovoj *Povijesti*, nije suvišno, i ovom prigodom podsjetiti se na dio u pismu Jagić-Fancev – Jagić. Drechsler je u pismu od 18. travnja 1913. zamolio Jagića da napiše »uvod o hrv. glagoljskoj knjizi«, još dodaje da knjiga »mora u štampu za dva mjeseca, najkasnije za tri.« Jagić će već 14. srpnja 1913. pisati Fancevu: »(...) Drechsler mi piše, da je Vama predao moju pisaniju o glagoljskoj književnosti. Kad već niste meni javili, molim Vas, dodajte u sam rukopis, ako što možete, da popunite. Bojim se, da je i onako stvar odveć suho izložena. Još bi mi drago bilo, da gdje god rukopis skratite, to bih i sam rado učinio, da ga nisam odveć naglo poslao Drechsleru. Vidjet ćete, pročitav sve, što je odveć na opširno raspletano.« (Usp. to pismo u *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. I., JAZU, Zagreb, 1953., 409. Franjo Fancev pak 22. srpnja 1913. Jagiću odgovara: »(...) Danas sam primio od g. Drechslera i ostatak Vaše glagolske književnosti. Sada ću je u cjelini ponovno čitati, da vidim je li bih prema Vašoj želji mogao što izostaviti ili dodati.« To je pismo objavljeno, s ostalim pismima, u *Zborniku o Franji Fancevu*, Zagreb – Zadar, 1998., 311. Fancevljeva pisma za objavljivanje priredio i bilješkama popratio Alojz Jembrih. Da je ipak Fancev i neke stvari unio u Jagićev spomenuti tekst

7.

Zagreb, 10. IX. 1915.

Vrlo poštovani gospodine!

Šaljem Vam danas *Narodne Novine*, u kojima je izašao moj članak *Enciklopedija*¹, koji, mislim, da će Vas radi stvari zanimati. Vidjet ćete, da je Matica zaključila, da izda *Općenu enciklopediju* a kako je ona elastičnija i poduzetnija od Akademije, držim, da će ubrzo osnovu i provesti. A da li ćemo ikada doći do specijalnog *Jugosl. enciklopedijskog rječnika*², o tome sumnjaju i sami prvaci u Akademiji. Trebalo bi svakako, da se naša Akademija malo pomladi, ali to će sada, za predsjednikovanja Maretićeva, biti još teže negoli do sada. Mi ga svi ipak smatramo starim mađžaronom Khuenovcem³, i dobro je, što Strossmajer nije toga doživio, jer to svakako ne bi preživio. Šteta, što se oko Akademije time stvaraju ove nove prilike a i onako bilo je vrlo problematično, da li će Akademija moći izdati *Jug. enc. rječnik* i okupiti za taj rad dosta ljudi.

Za mjesec dana izići će VIII. knj. *Grada*⁴. Upravo je u štampariji prilog g. Rešetara.⁵ Ove godine sam ja zamijenio prof. Miščetića jer on je – silom venalie, o čemu Vam se jamačno mnogo jadao. Skorih dana poslat ću Vam moj prilog *Iz ostavštine Frana Kurelca*⁶, da vidite, kako je ljuto oštrio pero protiv »brusije«, da Vas »utuče«, ali je klonuo. Sad – iza gotovo po stoljeća – lako ćete mu oprostiti, što Vas nije baš štedio. Pililo njega i strugalo, ali tvrda je gora ispod Kleka!

Mi u Matici mnogo mislimo na Vašu monografiju o Križaniću⁷, da ga izdamo, kad bude – najaktualniji. II. dio *Povijesti književnosti* nije se nimalo

rukopisa, svjedoči Fancev, kad piše Jagiću 11. kolovoza 1913.: »(...) Ono o Karličevu i Žičevu statutu unijet ću rado u Vaš rukopis (ili kod prve korekture, jer ne varam li se, rukopis je već u štampariji), ali sada ne mogu, jer g. Drechslera nije od nekoliko dana u Zagrebu.« Pismo objavljeno u *Zborniku o Franji Fancevu...*, str. 312.

¹ Bio je to članak »O potrebi i zamisli izdanja *Općene enciklopedije* i *Jugoslavenskog enciklopedijskog rječnika*«, *Narodne novine*, LXXXI., br. 213, Zagreb, 1915., 1–2. Jagić će 9. listopada 1915. napisati Milanu Rešetaru, uz ostalo: »(...) Poslao sam Ti *Narodne Novine*, članak Drechslerov. Zanimljiva je to stvar.« Pismo objavljeno u *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 1, JAZU, Zagreb, 1953., 100. Dakle, riječ je o članku koji je Drechsler poslao Jagiću, a o kojemu mu u pismu spominje, da će ga možda zanimati.

² Usp. prilog Ljerke Schiffler ovdje u *Zborniku*.

³ Slično će Jagiću u pismu od 3. kolovoza 1917. napisati i Nikola Andrić (1867.–1942.): »(...) Za Maretića znamo, kakvo je mrtvo puhalo, pa da nikada nije smio doći na ovako visoko mjesto. Khuenov mađžaron!« (pismo u *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 1, JAZU, Zagreb, 1953., 104–105).

⁴ *Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU.

⁵ U *Gradi* (...), knj. VIII., JAZU, 1915. objavljena su četiri manja priloga Milana Rešetara »Bibliografski prilozi«.

⁶ Objavljeno također u *Gradi* (...), knj. VIII., 1915., 63–142.

⁷ Jagić je objavljuje u izdanju JAZU 1917. godine.

pomakao, premda imamo sabranu građu. Neki novinar mi je prigodom I. dijela u *Obzorom* predbacio, da falsificiram povijest i slične stvari, pa mi se nekako ne da raditi. Već zato sam Vam vanredno zahvalan, što ste u *Archivu* donijeli stručnu ocjenu g. Rešetara.⁸

S odličnim poštovanjem

Vas zahvalni Branko Drechsler

8.

Zagreb, 4. X. 1915.

Vrlo poštovani gospodine!

Vaše sam pismo primio. Možda neću zakasniti, ako Vam tek sada javim, da je doista Akademijin dobrotvor Czerlien¹ autor one naivne radnje,² o kojoj ima izaci ocjena u Vašem *Archivu*.³ O ovakvim radnjama, mislim, ne valja uopće pisati ocjene, i bilo bi dobro, da pomenuta ocjena ne izađe, ako je to još moguće. Ako mora izaci, dobro bi bilo, kako mislite, ublažiti je nekom opaskom. Moramo štediti čovjeka, koji nam inače može biti koristan.

Vaš novi argumenat za Matičinu *Općenu enciklopediju* primili smo svi kao poticaj za pravac našeg budućeg rada. I sami osjećamo, da nas čekaju sve veće zadaće, jedino je žalosno što im nismo dorasli. To budi osjećaj poštištenosti...

Šaljem Vam opet jedan moj feljton, koji će možda osobito zanimati gosp. prof. Rešetara, o nepoznatom dosad takmacu Marina Držića.⁴ Samu *Hvarkinju* dobit će doskora, cim prođe cenzuru.⁵

⁸ Rešetar je recenziju Drechslerove *Povijesti* objavio u *Archivu für slavische Philologie*, Bd. 36, Berlin, 1916., 265-272.

¹ O tom čovjeku Drechsler piše: »(...) Veoma je značajno da prvi realni poticaj da se objelodani jedna općena enciklopedija ne potječe ni od jedne naše književne ili naučne institucije, već je prvu takvu pobudu dao prije malone dva decenija austrijski general (Marko) Czerlien (1840.-1918.), koji je i u visokom položaju u austrijskoj vojsci umio da sačuva nacionalni osjećaj pa je kao general točnije od naših kulturnih institucija opazio nuždu i važnost enciklopedije za naš narod. On je umah s idejom za izdanje enciklopedije dao Jugoslavenskoj akademiji i sredstva za taj pothvat: najprije 20000 K. (runa), a onda u oporuci znatan svoj imetak. Jugoslavenska akademija dobila je dakle zdravu ideju i dovoljno sredstava, i ona je trebala dati samo duševni rad svojih članova, pravili i dopisnika, i trebala je uz njih da okupi niz književnih i naučnih radnika izvan Akademije - ali ni to nije mogla.« Branko Vodnik, »Dekadansa u hrvatskoj književnosti«, *Kronika zúvoda za književnost i teatrologiju*, JAZU, IV., br. 1 (7), Zagreb, 1978., 70.

² Naslov Czerlienova rada je *Auf Slavischen Spuren*, Zagreb, 1914.

³ Vidi recenziju toga djela u *Archivu für slavische Philologie*, Bd. 36, Berlin, 1916., 521-524.

⁴ Riječ je o naslovu feljtona »Nepoznati hrvatski komediograf«, *Narodne novine*, LXXXI., br. 226, str. 1, br. 227, str. 1-2, Zagreb, 1915. (29. i 30. rujna).

Akademija danas osjeća, da *Jug. encikl. rječnik* ne će moći izaći u skoro vrijeme, a htjela bi, da nešto učini bar za temelj toga djela. Zato je A. zaključila, da se ima zasad izrađivati biografski hrvatski dio toga djela. Redakcija je povjerena meni. A poslije moga članka *Enciklopedija*⁶ tajnik Manojlović⁷ pače hoće, da A. posebice, bez obzira na *J. E. Rj.*, izda samostalno djelo *Hrv. biografski rječnik*. Takvo bi se djelo doista moglo za 3-4 godine izdati. Meni bi bilo veoma milo, kad biste mi javili, što Vi mislite o tom pothvatu. Ne bi li tu bilo prigovora? Ne bi li to značilo, da A.⁸ kreće novim pravcem separatističkim?⁹

Ja sam doduše sâm umah nove godine predlagao, da se kao osnov *J. E. Rj.*¹⁰ izdadu tri samostalna djela, t.j. hrv., srp. i sloj. biografski rječnik, a izdavači da budu naša Akademija, S. K. A.¹¹ i Matica slovenska. Smičiklas o tom nije htio ništa čuti, jer je mislio, da će još za njegova života, s njegovim imenom, izaći *J. E. Rj.* Bio je vrlo tašt. Da se to onda prihvatilo, već bi ta tri djela izišla. Ali danas ne znam, ne bi li to više škodilo ideji, negoli koristilo praktičnoj potrebi, naročito kad bi izišao samo hrvatski dio.

S odličnim štovanjem

Vaš odani Dr Branko Drechsler

9.

Zagreb, 14. XII. 1915.

Vrlo poštovani gospodine!

Vaše je pismo obradovalo i mene i sve nas oko Matice, jer vidimo, da smo dobro učinili, moleći od Vas djelo o Krizaniću, što Vi eto naknadno lijepo priznajete. Ja sam bio uvijek uvjeren, da Vaš naučni rad ne bi bio potpun, ako ne napišete djelo o Krizaniću.¹ Kad budete usred posla, vidjet

⁵ Riječ je o Drechslerovu radu »O Martinu Benčeviću i njegovoj Hvarčinji«, u *Kronici zavoda za književnost i teatrologiju*, JAZU, IV, br. 1 (7), Zagreb, 1987., 139. Vida Flaker navodi da je taj Drechslerov rad objavljen u *Gradi za povijest književnosti hrvatske*, knj. 8. Međutim, u toj knjizi toga naslova nema.

⁶ U *Narodnim novinama*, LXXXI., br. 213, Zagreb, 1915., 1-2.

⁷ Gavro Manojlović (1856.-1939.), povjesničar, bio je predsjednik JAZU od 1924. do 1933.

⁸ Akademija.

⁹ I Drechslera je opterećivao sindrom tadašnjega jugoslavizma.

¹⁰ *Jugoslavenski enciklopedijski rječnik*.

¹¹ Srpska kraljevska akademija.

¹ Objavio je Jagić djelo *Život i rad Jurja Krizanića*, Djela JAZU, knj. XXVIII., Zagreb, 1917., 1-510.

ćete, koliko je u tom istine. Nažalost, mislim, da Vam neću moći ni u čem u suradnji pomoći – a toliko sam Vam obavezan i htio bih, da Vam se ma kako odužim – jer u Zagrebu ne će biti za Križanića nikada građe.² Ali ako se što nađe: evo me!

Pisao sam Vam, kako mi je Akademija povjerila uredništvo *Hrv. biografskog rječnika*, što sam bio i prihvatio.³ A sad će se možda dr. Körbler⁴ obratiti na Vas i na gosp. Rešetara, da suradujete, i Vi ćete pitati: kako to? – Svrgoše me! – Meni su uvijek govorili, Klaić⁵ i Šišić⁶, da do *Enciklopedije* ne će nigdar doći. Akademija je doista utrošila oko 8–10.000 K. za pripravne radnje za *Enciklopediju*, a sve su to stvari, koje za *Enciklopediju* gotovo ništa ne vrijede, jer se radilo sve ono, što se nigdje drugdje u takvom poslu ne radi. Šišić pače veli, da Akademija nije sposobna ni da izda *Hrv. biografski rječnik*. On se doduše nada, da će se Akademija doskoro preporoditi mlađim kandidatima, ali ja mislim, da još nije tako posve zrela, da bi to moglo skoro doći.

Prema svemu tome ja nisam mogao biti baš oduševljen urednik, jer sam mogao očekivati, da ću raditi čitav niz godina, a sve utaman. Ja sam ipak radio već nekoliko godina, jer me poticao pok. Smičiklas, pa kad se napokon odustalo šutke od *Enciklopedije*, mislio sam, neka se bar nešto učini, pa sam prihvatio uredništvo *Hrv. biogr. rječnika*. Akademija mi je odabrala odbor ad hoc, a taj odbor uglavio je sa mnom sve uvjete za urednika i suradnike. Međutim, kad sam došao da pročitam zapisnik te sjednice i sklopim ugovor, opazih, da je zapisnik sa blagajnikom – koji i nije bio član odbora – malone sve zaključke iskrenuo i štošta dodao, o čemu se nije ni govorilo. Dosta je da spomenem nekoje stvari: Tajnik je dodao, da za čitavo vrijeme, dok ne izađe *Biogr. rječnik*, ne smijem ništa drugo raditi nego

² Jagić je o Križaniću tražio podatke i u Varaždinu preko prijatelja Stjepana Valdeca. Vidi Jagićevo pismo u *Korespondencija Vatroslava Jagića*, knj. 1, JAZU, Zagreb, 1953., 350. Naime Križanić je bio župnik u Varaždinu (1645.–1646.). Inače, poslije Jagićeve iscrpne monografije o Križaniću u Hrvatskoj je najviše pisao Ivan Golub, poznati teolog i profesor na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

³ Vodnik je to ovako opisao: »Konačno je 1915. Akademija izabrala urednika za *Hrvatski biografski rječnik*, dok je dosad sav rad oko enciklopedije tekao bez urednika, koji jedini može davati ovakvu radu jedinstveni pravac. Taj urednik bio sam ja, ali samo 24 sata. U sjednici Akademijnog odbora za enciklopediju, kojoj sam prisustvovao, bio sam izabran za urednika, i uglavismo sve uvjete rada. Prizueo sam u dužnost da iz svih novina i časopisa iscrpem sve što je potrebno za *Hrvatski biografski rječnik*; (...) Kad sam slijedeći dan došao u Akademiju da s obadva tajnika Akademije prema određenim uvjetima napišem ugovor, doživio sam da je jedan tajnik stavio u ugovor točke posve oprečne jučer ugovorenima, i to takve da bi moj rad uopće bio nemoguć. Vratio sam se, dakle, kući i napisao Akademiji pismo da se zahvaljujem na povjerenju i odrekao se redakcije djela koje bi bilo izašlo 1915. a ovako nije izašlo do danas, ni za deset godina.« Citirano iz *Kronika zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, IV., br. 1 (7), Zagreb, 1978., 72.

⁴ Đuro Körbler (1873.–1923.), književni povjesničar.

⁵ Vjekoslav Klaić (1849.–1928.), hrvatski povjesničar.

⁶ Ferdo Šišić (1869.–1940.), hrvatski povjesničar.

taj posao, ništa uopće objelodaniti, pače na sveučilištu ne smije više predavati nego što je najmanje za docenta propisano t.j. svaki treći semestar 1 sat. Ja mislim, da sam uz to pristao, morao bih za 5 godina postati glupav! A onda blagajnik: »Vi ćete uzeti još nekoliko suradnika, n.pr. dr. Körblera, jer znate, to mnogo važi, jedan *ordinarius* na naslovu knjige!« Na to je tajnik dodao: »Razumije se, da ćete suradnike sami honorirati.« – Ja sam na to izjavio, da se odričem uredništva, pače da ne želim ni surađivati. To ih je malo užasnulo, pa mi je i predsjednik govorio, kako će drugi manje vrijedni postati članovima Akademije, a ja ne, ali ja sam mu rekao, da je to dosad bivalo i da moj životni cilj nije ni da postanem član Akademije ni *ordinarius*. Jezgra je stvari: g. Manojlović je neki koalicionaški »diplomat«⁷, koji kaže, da su svuda intrige i komploti, pa je važno, da ja šaram, a bez ikakva razloga, dok je blagajnik dr. Majcen⁸ personifikovana utvara, pa drži, da bi Akademija izgubila sav ugled, kad bi jedno njeno djelo stvorio neko, koje nije kao on *ordinarius*. Oni su htjeli, da me se riješe protiv volje skupne sjednice Akademijine i odbora ad hoc, a ja sam to razumio, i ne htijući se boriti odrekao sam se uredništva i svake suradnje. Ima u nas svuda posla i za tisuće ruku, pa neću ni ja biti dokon, a uvjeren sam, ma i mrtav za Akademiju, mogu izvan nje izvršiti sve dužnosti prema narodu i sebi.

Pred vratima je Božić i ja bih Vam štogod želio, ali pojmovi su se pomutili, i ja ne znam, što je dobro a što zlo, što sreća a što nesreća, pa mislim da je najbolje, da sve to preživimo i dočekamo doba, kad nam ovi pojmovi budu opet jasni.

S odličnim štovanjem

Vaš Branko Drechsler

BRANKO DRECHSLER (VODNIK) U ZRCALU SVOJIH PISAMA VATROSLAVU JAGIĆU

Sažetak

Budući da je Vodnikovo najveće i najznačajnije djelo književnopovijesna sinteza *Povijest hrvatske književnosti*, 1913., onda je korespondencija njezina autora s Vatroslavom Jagićem (1911., 1912., 1913. i 1915.), najbolji izvor podataka (informacija iz prve ruke) o samom autoru, knjizi i okolnostima u kojima je ona nastala te njezinoj percepciji u zagrebačkim stručnim krugovima.

⁷ Nikola Andrić u pismu Jagiću (3. kolovoza, 1927.) o njemu: »Manojlović je za doba svoga direktovanja u Osijeku dao baciti Strossmayerovu sliku iz svoje školske radionice« v. *Korespondencija Vatroslava Jagića*, JAZU, knj. 1, Zagreb, 1953., 105.

⁸ Juraj Majcen (1875.–1924.), matematičar.

Zato, predočavanjem Vodnikovih pisama upućenih Vatroslavu Jagiću, dobiva se uvid u znanstvenoistraživački rad Branka Vodnika, njegovu znanstvenu etiku, a uz to, i u njegov rad u Matici hrvatskoj i tadašnjoj JAZU u Zagrebu.

BRANKO DRECHSLER (VODNIK) REFLECTED IN HIS LETTERS TO VATROSLAV JAGIĆ

Summary

Due to the fact that Vodnik's greatest and most significant work is the literary-historical synthesis called *The History of Croatian Literature*, from 1913, then the correspondence of its author with Vatroslav Jagić (1911, 1912, 1913 and 1915) is the best source of information (hands on information) on the author himself, the book and circumstances in which it was created and its perception within the literary circles in Zagreb.

This is why when we look at Vodnik's letters to V. Jagić we can observe the scientific and research work of Branko Vodnik, his scientific ethics and also his work in Matica hrvatska (Central Croatian Cultural and Publishing Society) and the at that time JAZU (The Yugoslav Academy of Science and Art) in Zagreb.

Pisma Vladimira Jelovškega Branku Vodniku

Stročni članak

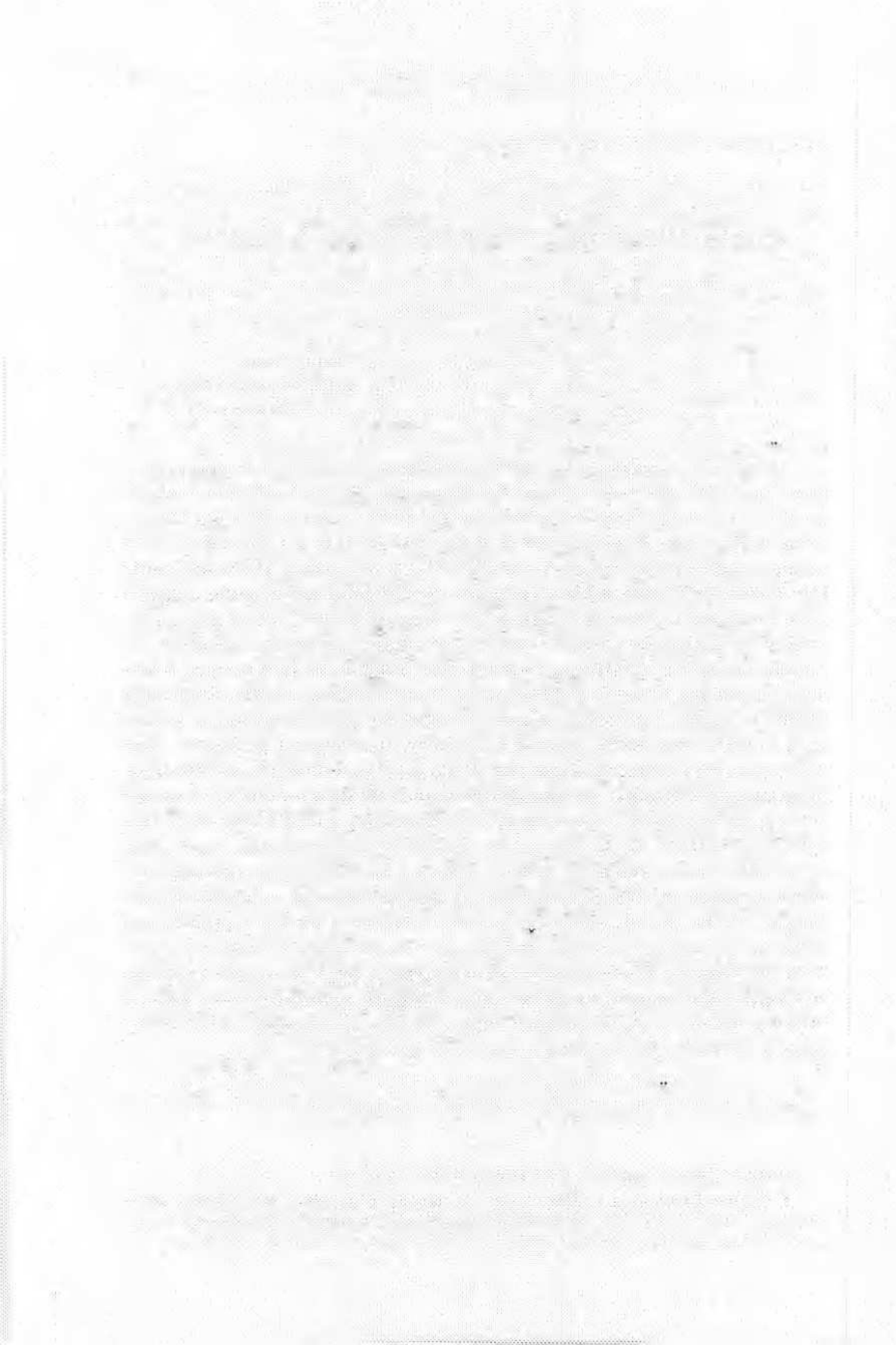
UDK 886.2-929 VODNIK

886.2(091) (05)

U Odsjeku za povijest hrvatske književnosti HAZU u Zagrebu pohranjeno je 26 Jelovševih pisama, šest dopisnica i jedna razglednica, ukupno 33 korespondentne jedinice upućene Vodniku, odnosno Branku Drechsleru, iz Zagreba i Praga u Zagreb, Prag, Krakov, Osijek i Varaždin, i to u vremenskom rasponu od 25. kolovoza 1901. do 21. srpnja 1905. godine. U Hrvatskom državnom arhivu Vodnikov osobni fond sadrži samo Jelovševu dopisnicu iz Praga u Osijek od 16. studenoga 1904.¹ Taj je korpus zanimljiv proučavatelju stoga što potanje razotkriva osobnost, uzajamnu suradnju, književno-znanstvenu zaokupljenost i prosudbe njih obojice o stanju i potrebama hrvatske književnosti u vrijeme njihova studija, uređivanja časopisa i ulaska u profesiju, Jelovškega u specijalističku medicinu, a Vodnika u književnopovijesnu znanost kroz osposobljavanje za profesuru. Modernistički je pokret tada bio u zamiranju, a njegovi ideološki predvodnici, programski moderatori, kritičarski zastupnici i dionici, u odmaku iz opozicije prema »starima« u međusobno secesioniranje, u iznalaženje vlastitoga stvaralačkog puta. U toj fazi jedan Osječanin, sin birokratski rigoroznog ravnatelja osječke realne gimnazije Martina Jelovškega, pohrvaćenog Slovenca rođenog u Teharju kod Celja, Vladimir Jelovšek Teharski, svršeni osječki realac, praški student i liječnik, ostao je u bliskoj i prijateljskoj kontaktnosti upravo s Brankom Drechslerom Vodnikom², jednako složenom senzibilitnosti kao što je bila i njegova, i ne samo s njim nego i s njegovim književnim krugom Varaždinaca, iz kojega je Vodnik potekao. Zato je nužan pogled u preliminar njih obojice, a osobito manje poznatog Jelovškega, prije prosudbe ove međusobne korespondencije.

¹ HDA, Osobni fond Branko Vodnik, sign. 836, kutija 7.

² Prezime Drechsler u Vodnik on službeno mijenja 1918. prema slovenskom književniku i slavnofilu Valentinu Vodniku, kako se navodi u Vodnikovu Osobnom fondu. No, on je već 1913. svoju *Povijest hrvatske književnosti* objavio pod prezimenom Vodnik.

A. G. Matošem, Milanom Prelogom st. i drugima. Istovremeno i s Brankom Vodnikom.

Usmjerenost mladih na dvosmjerno prevodilaštvo, u čemu su prednjačili Janko Koharić i Ivan Krnić, i na poredbeno upoznavanje hrvatske književnosti sa zapadnoslavenskim (češkim i poljskim) i skandinavskim književnostima, Jelovška ni u Pragu nije napuštala. Nakon svega čemu je okrenuo leđa, i naspram sviju koji su se obračunavali s obje pjesničke knjige njegovih *Simfonija* (1898. i 1900.), on se bavio promicanjem hrvatske književnosti i pisaca kritikom, novelistikom, prevođenjem i nakladništvom. *Simfonije*, »majestetično opremljene«, posvetio je Zofki. One i u tematici i obradi »trzaja mlade duše« sadrže očite odjeke Kranjčevićeva pjesništva. S njima je – prvi među mladima – izazvao senzaciju i zlu kob, a prije Begovičeva *Bocadora* dotad nezapamćeni kritičarski odziv. Našao se ispod pera i »starih« i »mladih«, od Kerubina Šegvića i Jovana Hranilovića do Aškercica, Tresić-Pavičića i Kranjčevića, od Dežmana Ivanova, Marjanovića, Petra Skoka i Matoša do Jovana Škerlića, i njima pridruženih. Nije se bilo zapazilo Jelovšekov otklon od potčinjavanja uobičajenoj formi, a još manje uvođenje ovom pjesničkom zbirkom slobodnog stiha (*vers libre*) u hrvatsko moderno pjesništvo, čiji je on animator.

Jelovšek je i u Pragu zadržao »novonadaško« pozivno načelo: »Mi želimo, dakle: slobodu svijesti, snošljivost, objektivnost, boj ideja, osvješćenja, pripravljanja, jednom rječju – nutarnju reformu, da tako pripravljeni stupimo jednom u javno djelovanje za dom i rod«, što nije bilo daleko od krilatice: »prvo izdjelati sebe, da bi se onda radilo za druge«.⁵

U osvajanju tog poprišta našli su se u susretištu Jelovšek i Branko Vodnik već prije sačuvane prepiske i pojave prvog broja Vodnikova novopokrenutoga »slobodnog časopisa za književnost, umjetnost i socijalni život« *Mlada Hrvatska* (1902.). Vodnik, kao njegov urednik i izdavalatelj, a »Stjepan Kralj i drugovi« Varaždinci iz gimnazije – Zvonimir Devčić i Jurislav Janušić kao suradnici i nasljednici, stali su zajedno s Jelovšekom uz Vodnikov preporodni, kritički i radikalni uvodnik o slobodi stvaranja *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige*. On je očitovao i programsku namjeru da nastavi putem *Nove nade* i *Nove zvijezde*, profilirane od Julija Benešića 1901. godine. Oko mjesečnika okupila se mladonaprednjačka skupina nezadovoljna nastalim mijenama, proklerikalnom »šurovanju« i »slaboćama« pojedinih »realista« oko časopisa *Hrvatska misao*, kojoj ona polemički poriče modernost i naprednost, čak i pravo na taj naslov. Imena su to koja bi htjela – izriče Vodnik – radikalniju literaturu s nacionalnim uporištem, a ne »literarno koprcanje«, neplodnost, literarnu i kritičku

⁵ O Jelovšek i modernistima v. moju knjigu *Fin de siècle hrvatske Moderne*, Osijek 1990., a o Vodniku znanstveniku, njemu posvećen poseban broj *Kronike Zavoda za književnost i teatrologiju*, IV, br. 1(7), Zagreb, 1978., koji je priredila s bibliografijom Vida Flaker, i monografsku obradu u disertaciji Nine Aleksandrov-Pogačnik *U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povjesničar)*, Osijek, 1987.

»dinkopoliteovštinu«. Uz varaždinski krug, tu Vodnikovu suradničku skupinu u početku predvođe Jelovšek, Zofka Kveder, A. G. Matoš, Adela i Andrija Milčinić. Dakle, i Vodnik i Jelovšek, sve imena, uz sva prethodno već spomenuta, koja su predmet ove korespondencije, otpočete u vrijeme izdavanja Jelovšekove praške nakladničke edicije *Zbornik pouke i zabave* (1901.–1902.), kojoj je on pokretačem, urednikom i vlasnikom, da bi donosila »iscrpirive studije« o velikanima, prvo hrvatskima pa europskim, »kritično i pravedno«. Zato *Zborniku* stavlja za uvodnu krilaticu navod iz Ibsenova pisma Brandesu:

»Samo jedna stvar pomaže: revolucijonirati duhove. Potkopajte ideju, dajte na njevo mjesto spontanu akciju i spoznanje, da je duševna srodnost jednim uvjetom jedinstva – dat ćete elemente slobode, koja zaslužuje da ju imamo.«⁶

Korespondencija Jelovšek – Vodnik

Od prvoga Jelovšekova pisma Vodniku prožimaju se pitanja koja su obuhvaćena Vodnikovom semantikom sintagme »abnormalni momenat« i Jelovšekovom zamisli pokretanja biblioteke u svescima *Zbornik pouke i zabave*, kojom je pregnuo upravo ostvarivanju sadržaja drugoga sintagmatskog dijela Vodnikova naslova – »razvitak hrvatske knjige«. Zsigurno, u ovoj korespondenciji Jelovšekovo pismo Vodniku iz Zagreba od 25. kolovoza 1901. nije prvo, nego je prvo sačuvano. U njemu on iz Zagreba u Prag poručuje Vodniku o već dogovorenom: »Nu velim Vam, da nikako od ove osnove ne ću popustiti. Izdat ćemo svakako Vraza. (...) I napišite što prije tu stvar – tako da sredinom listopada može u tisak!« A nekoliko dana prije (22. kolovoza), Jelovšek piše svom osječkom prijatelju Dušanu N. Plavšiću, bivšem uredniku bečke *Mladosti*, u Sarajevo o svome pripremanom *Zborniku*: »Kao prvi svezak sprema jedan zgodan čovjek studiju o Vrazu – pravednu, svestranu stvar. Tu će se tek vidjeti, kakav je bio krasan čovjek i kako umijemo poštivati stare, koji – to zaslužuju. A zgodno je to i zato, jer je ljetos 50-god. njegove smrti. Dakle mislim, u svakom pogledu sretan početak.« Ako znađemo Jelovšekov odnos prema Slovencima, onda i ja mislim da je tema Vraz njegova zamisao i njegov prijedlog pravom čovjeku, mladom književnom znanstveniku i budućem povjesničaru Vodniku, da baš on, nakon Franje Markovića, o njemu piše. Jer, upravo će Vodnik poslije Jelovšekova pisma u spomenutom uvodniku buduće rasprave, označiti svoju poziciju »nadoknađivanja stare jednostranosti novom svestranošću«, nasuprot – po njemu – neuračunljivoj sklonosti povjesničara – filologa sitničavom historicizmu, sklonosti zovu političke prošlosti, izvanjskosti, a ne beletrističkoj evokaciji hrvatske duše, sklonosti političkom Gaju, a ne književnom Vrazu, pa i Franji Markoviću, narodnom pjesništvu itd.:

⁶ *Zbornik pouke i zabave*, sv. I., Prag, 1901. – *Novi nada* je nosila podnaslov *Zbornik zabave i pouke*, kao i kasnije *Stijelo*.

»Jedini Vraz« kaže Vodnik »bijaše čovjek od sprema, kritičar, protivnik slijepog entuzijazma, imao je zdrave političke pojmove, shvaćao je znanost i novi literarni smjer, i on jedini imao je jaku filozofičku podlogu, što – čini mi se – još niko nije opazio; ali ironija je udesa, što Vraz nije htio da bude političar, već je bio samo skromni literat, a čovjek premeka značaja, da se upušta u javnu borbu sa pseudovelikanima, kojima je sav narod kličao: hosana!«⁷

Od prvog pisma Vodniku nadalje, Jelovšekova korespondencija očituje zazivno-apelativni karakter, uvijek kada se obraća Vodniku, kolegi – studentu, štijući njegovo znanstveno promišljanje i kompetentnost povrh svoje, na koju se mogao osloniti u ostvarivanju nakladničkog programa svojeg *Zbornika*. Naime, Vodnik mu je, na Jelovšekovo poticanje da mu napiše Vraza, odaslao za prvi od pet zamišljenih svezaka već napisano, njemu važno za studijski početak otklanjanja »stare jednostranosti«: svoju prvu književnopovijesnu raspravu: *Prvi hrvatski pjesnici*.⁸ Ona je odgovarala i Jelovšekovu programu, izloženom prije rasprave u predgovoru *Čitaocima* prvog sveska. Ediciju on pokreće jer osjeća svu težinu i stagnaciju koja je zahvatila i najmarljivije radnike: »Vidimo, kako sve većina u nas zahvaća korijena indiferentizam, bezbrižnost, čapacé cinizam prema najvećim i najsvetijim idejama i stečevinama«, a ima dosta čitatelja koji »žeđaju za jakim i svježim napitkom«, za poznavateljima književnih djela sposobnim da iznesu »objektivnan i svestran sud, da prestane slijepo idolopoklonstvo.« Zato je Jelovšek i najavio da će nadalje objavljivati »iscrpne studije« o hrvatskim velikanima: V r a z u, P r e r a d o v i ć u, A n t i K o v a č i ć u, odnosno o »prešućenom i prigušenom« u izdavaateljstvu, za potrebe školstva i »revolucioniranje duhova«. Takav napitak postat će i u Vodnikovu uvodniku svojem časopisu *Mlada Hrvatska – V r a z*.

U drugom pismu (20. veljače 1902.), kada je Vodnik već zaokupljen pripremama za pokretanje *Mlade Hrvatske* i pisanjem studije o Stanku Vrazu, Jelovšek je strpljivo suzdržan: »Vi ga sada temeljito študirate. Samo ne pjevajte Đulabija!« U drugom i trećem svesku objavio je Jelovšek 1902. u svom prijevodu simbolističku dramu *Zlatno runo* Stanisława Przybyszewskog, s kojom je ova legendarna ličnost Mlade Poljske i europske moderne 1901. završila svoje krakowsko razdoblje. Bio je dekadent, nićanac, modernistički prorok i propagator »gole duše« koji je oduševljavao i hrvatske moderniste. Njime se prvi zanosio i pronosio njegov glas u Hrvatskoj upravo Vladimir Jelovšek, koji je Dušanu N. Plavšiću, već u veljači 1898. nudio za modernističku smotru *Mladost* prijevod organsično-mistične pripovijesti, »divne *Totenmesse*« (*Ples ljubavi i smrti* – na polj. *Requiem aeternam*). Jelovšek je i Vodnika zagrijao za češke i poljske moderniste, tako i za Przybyszewskog; hiva pohvaljen što je i on, te iste 1902. godine, u Kranjčevićevoju *Nadi* pisao o njegovoj drami *Matka*.

⁷ »Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige«, *Mlada Hrvatska*, I, br. 1, str. 20–27, Zagreb, 1. travnja 1902.

⁸ *Zbornik pouke i zabave*, sv. I., str. 9–54, Prag, 1901.

Jelovšek u narednom pismu (20. travnja 1902.) daje do znanja Vodniku da će dva posljednja od pet svezaka *Zbornika pouke i zabave* dati odmah u tisk «čim mi pošaljete Vraza». Dva dana poslije podcrtava: »Vraz do konca ovoga mjeseca s v a k a k o mora biti gotov.« Pa 25. travnja: »Dajte ga na 48 stranica... više ne!« Potom 3. svibnja: »IV. svezak ide prekosutra u štampu.« Vodnik pak od njega traži da mu za *Mladu Hrvatsku* napiše »nešto o Rodinu«. Jelovšek mu je zahvalan što su on i Jurislav Janušić glavni agitatori za njegov *Zbornik*, a on na uvodnim listovima *Zbornika* »toplo preporučuje« *Mladu Hrvatsku* vlasnika i urednika B. Drechslera i drugova. U tom je četvrtom svesku Jelovšek objavio, opet u svom prijevodu, studiju češkog utemeljitelja realnog pozitivizma, sveučilišnog pedagoga i školskog reformatora Františka Drtine, *Ideali uzgoja*, umjesto očekivanog Vraza. Nadalje, 25. svibnja 1902., on opet predlaže Vodniku da za V. svezak skрати Vraza: »Što manje, konciznije, zbijenije«. Bude li sveden na 32–34 stranice, bit će Jelovšek najsretniji. I sam se ispričava Vodniku što mu nije mogao poslati tekst o Rodinu: silio se – »a krpež slati u svijet nije dozvoljeno ni meni«. Obećava mu poslati članak za idući broj *Mlade Hrvatske*, koja mu »veoma leži na srcu«, a i Zofka će pripremiti svoje dopise, neraspoločena što joj *Agrarier Tagblatt* ne objavljuje već odaslane. Za četvrti, poljski broj *Mlade Hrvatske*, on će prevesti i od poljske cenzure zaplijenjenu *Legendu* Andrzeja Niemojewskoga (*Izaslanik!*), a napisat će i polemički referat o raspravi *Religija i struka* Mariana Zdziechowskoga, koji »u rukavicama« zagovara katoličku cenzuru, kao i pljenidbu spomenute legende, ali i ostru kritiku, po zaslugi, njegova Mažuranića: »O Zdziechowskom je svakako nužno, da se već jednom stvarno i temeljito progovori. Moji su podaci autentični.« Dobio ih je od Poljaka. S njim se oduševljava i M. Jurić Zagorka, no s njim je uzakudno polemizirati, ali »moramo njegov upliv pobijati kod nas« (piše on 27. svibnja 1902.).

Dok je Vodnik bio u Pragu, njih su dvojica, Jelovšek i on, dan na dan bili zajedno, a kada je u četvrtom svesku oštao bez najavljenog Vraza, onda mu je – nezadovoljan pregovorima s Marjanovićem i *Hrvatskom misli*, ali i Vodnikovom audijencijom s Janušićem kod Armina Pavića, predstojnika Khuenova vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu, koji je Vodniku spocitnuo što se kompromitira suradnjom u »nihilističnom« i »anarhističnom *Zborniku*«, Jelovšek mu je napisao zaoštrenije pismo (20. lipnja 1902.): »...a u Vas sam se ipak nadao. Da ste me i Vi ostavili na cjedilu, bila je nemila lekcija. (...) Nijesam od Vas zahtijevao, da se za me žrtvujete i da napišete veliku i mučnu stvar, nego tek laki i moderni essay – Vi nijeste ni to učinili.« A Jelovšek ga je htio, u dogovoru s Janom Magierom prevesti i na poljski. Vodnik mu je na primjedbe o »mišljašima«, njihovoj namisli da ugase *Mladu Hrvatsku* i Paviću odgovorio svojim razlozima i očitao njegovoj isključivosti, nepogrešivosti i nihilizmu istom mjerom. Tom »paktiranju« s uredništvom *Hrvatske misli* i Marjanovićem (koji je u 8. broju oštro napao *Mladu Hrvatsku*), i po Vodnikovoj reakciji, Jelovšek je pripisao »velik dio

razloga, te mi ne napisaste Vraza za Zbornik« (pismo od 20. lipnja 1902.). Na žalost, u Jelovšekovoj ostavštini, koju poznajem, nema Vodnikovih pisma, a i Jelovšekov nam je dnevnik još uvijek nedostupan. Ipak su se sporazumjeli kao prijatelji, a »gorčinu usmjerimo drugamo«. Jelovšek je potom V. svezak *Zbornika* bio namijenio Vrazu, Preradoviću i Kovačiću, a umjesto Vodnikova eseja o Vrazu objavio je dramu Milana Begovića *Myrha*, ali – na svoje traženje – i Vodnikovu izjavu (od 25. studenoga 1902.), koja dostatno govori o njegovu književnoznanstvenom i metodološkom profilu:

»Vrazov rad može (se) dobro prikazati i shvatiti – izjavljuje – tek u suvislosti sa čitavim literarnim radom u doba ilirizma; njegova duša najuže je svezana sa čitavim tadašnjim životom: ona je neko mjerilo tadašnjeg duha u njegovoj plimi i osjeci, pa zato ču radnju moći da predam javnosti samo u suvislosti sa literarnom historijom čitavoga preporoda.«

To je Vodnik i učinio sedam godina poslije prvom reprezentativnom studijom o pjesniku *Stanko Vraz*, u izdanju Matice hrvatske i slovenske u Zagrebu 1909. na 220 tiskanih stranica. Ipak, on se uza sve druge i ne male profesionalne obveze, znanstvene radove, eseje i prikaze koje je tada u periodici objavljivao, odužio Jelovšku i njegovoj supruzi Zofki poslavši svoj portret *Stanko Vraz*, koji je ona objavila u hrvatskom mjesečniku *Sijelo za zabavu i pouku* (sv. I., br. 5, Prag, 1. veljače 1905.). U ovoj zabavnopoučnoj smotri Vodnik je u dva njezina godišta objavio portrete i drugih hrvatskih književnika: Tome Blažeka (1905.), Andrije Palmovića (1906.) i nekrolog Josipu Kozarcu (1906.), koji je Jelovšek preveo na češki i objavio u *Slovan-skom přehledu*.

Kroz cijelu 1903. i 1904. godinu, pa i do 21. srpnja 1905., nakon kojega Vodnik napušta profesorsko mjesto u Osijeku i odlazi u svoj Varaždin, odvija se uzajamno njihova korespondencija i Vodnikova suradnja u *Sijelu*, jer Jelovškova i Zofkina zahtjevnost nije popuštala u oskudici znanstveno-poučne suradnje: »Poučnih članaka nema ni za lijek, ostaloga i previše.«

Druga dva temeljna i raspravna pitanja, koja su ih obojicu brinula i povezivala, brojne su i nepoznate potankosti o pokretanju, uređivanju, rezonanciji i slabljenju utjecaja Vodnikova časopisa *Mlada Hrvatska* i njegovih drugova Varaždinaca, zahvaljujući ne protimbama i oporbama »starih«, nego baš »mladih« iz svojih redova hrvatske Moderne, od kojih su one najmanje očekivane: Milana Marjanovića i Milana Šarića, pa Dežmana, Milčinovića i drugih, koji su suradnjom apstinirali pa kritikom i smicalicama zapravo onemogućavali i ugušili *Mladu Hrvatsku* kao, tobože, časopis koji je pokrenut da bi konkurirao njihovoj prije pokrenutoj *Hrvatskoj misli*. Važne su prosudbe koje se o tome daju, kao i o varaždinskom krugu i suprotivcima, a navlastito o stalnoj, konkretnoj i sugestivnoj podršci Vladimira Jelovšeka Vodniku i agilnom Jurislavu Janušiću, prisiljenom da brine i za svoju egzistenciju, za »rad na sebi«, i uz njih o Zvonimiru Devčiću.

Treće je pitanje Jelovšekovo pokretanje i izdavanje u Pragu već spomenutog časopisa za zabavu i pouku *Sijelo*, koji je uređivala u tri godišta

Zofka Kveder, tada već Jelovšekova supruga, od 1904. godine. O njemu, njoj i značenju njihova časopisa za hrvatsku književnost i kulturu malo se zna, a samo prvi njegov broj pojavio se 15. rujna 1904. u nevjerojatnoj, enormnoj nakladi od 80 000 primjeraka! Bila je to smotra iza koje je stajala i reklamno ga distribuirala Vydrina tvornica žitne kave u Pragu svakom užitniku ili naručitelju prženog žita; s vrećicom je u domove, češke, hrvatske i slovenske, dospjevalo i *Sijelo*.

U potanju elaboraciju ove korespondencije, koja već poznato upotpunjuje s nedovoljno poznatim, ne ulazimo, jer ona svojom jednosmjernosti više govori o Jelovšku nego o Vodniku, kao i ovo izlaganje, ali se iz nje posredno iščitava duh, značaj i značenje njihova kreativnog prijateljstva i književnoznanstvenog suodnosa, koji je bio obostrano poticajan, suradnički sadržajan i na korist hrvatskoj književnosti Moderne u slovensko-češko-poljskom kontekstu.

PISMA VLADIMIRA JELOVŠEKA BRANKU VODNIKU

Sažetak

Neobjavljena pisma Vladimira Jelovška Branku Vodniku (33 jedinice; vremenski raspon: 1901.–1905.) neminovna su građa i primarno vrela za izvođenje prosudbi o književnom nastupu, pokretačkim odlikama i profilu njih obojice u razdoblju zamiranja hrvatskoga modernističkog pokreta i odmaka njegovih ideoloških predvodnika, kritičarskih zastupnika i dionika iz opozicije prema »starima« u međusobno secesioniranju. Težište je u tim pismima i njihovoj obradi: manje poznati Jelovšek, njegova pozicija neslužbenog ideologa »mladih« (zbog jednosmjernosti ove korespondencije, jer Vodnikova pisma Jelovšku nisu poznata) i suradnja s Vodnikovim krugom u pokretanju, uređivanju, izdavanju i obustavi njegova časopisa *Mlada Hrvatska*; njihovo distanciranje od skupine »mladih« proizašle iz praške *Hrvatske misli* i beskompromisni kritički radikalizam obojice spram politizacije i pakiranja te skupine »realista« s Katoličkom strankom; pokretanje i uređivanje Jelovšekove nakladne edicije u Pragu *Zbornik pouke i zabave* i časopisa *Sijelo* Zofke Kveder, a naročito geneza i rezultat ustrajnoga Vodnikova proučavanja Stanka Vraza i njegova suradnja u tim edicijama.

Posredna zanimljivost, vrijednost i značenje Jelovšekovih pisama je u tome što proučavateljima hrvatske Moderne razotkriva manje poznatu pozadinu zaokupljenosti, čin književno-moralnog revolta i prosudbe dvojice novonaprednjačkih programskih moderatora od njihova studija do ulaska u profesiju i iznalaženja vlastitoga stvaralačkog puta: Jelovškova izvan književnog poprišta, a Vodnikova, kroz osposobljavanje za profesuru, u književnokritičkoj i književnopovijesnoj znanosti.

VLADIMIR JELOVŠEK'S LETTERS TO BRANKO VODNIK

Summary

The unpublished letters of Vladimir Jelovšek to Branko Vodnik (33 pieces during the time period: 1901–1905) are unavoidable material and the primary source for evaluating the literary attitude, driving force and profile of both of them during the period of dying out of the Croatian modernistic movement and the distancing from its ideological leaders, critical representatives and participants in opposing the »old« into mutual secession. The basis lies in those letters and their analysis: the less known Jelovšek, his position of the unofficial ideologist of the »youth« (due to the one-sidedness of this fact because we are not familiar with Vodnik's letters to Jelovšek) and the cooperation with Vodnik's circle in starting, editing, publishing and stopping his magazine called *Mlada Hrvatska*; their distancing from the »youth« that stemmed from the Prague *Hrvatska misao* and the uncompromising critical radicalism of both men against politicization, plotting and the group of »realists« with the Catholic party; the starting and editing of Jelovšek's edition in Prague called *Zbornik zabave i pouke* and Zofka Kveder's magazine *Sjelo*, especially the genesis and the result of Vodnik's constant research of Stanko Vraz and his cooperation in those editions.

The value, significance and chief interest of Jelovšek's letters lies in the fact that it reveals to the researches of the Croatian Moderna a less known background of engagement, the act of literary moral revolt and the evaluation of two advanced program moderators from their studies until entering into their profession and creating their own creative path: Jelovšek's outside the literary range and Vodnik's, through acquisition of professorship in the literary-critical and literary-historical science.

IZBRANE
NARODNE PESMI
HRVATSKO-SRBSKE

I.
JUNAŠKE PESMI STAREJŠIH ČASOV

PRIREĐIL
DR. BRANKO VODNIK

TISKALA
TISKARNA BORANIĆ I ROŽMANIĆ V ZAGREBU

Izabrane narodne pjesme što ih je priredio Branko Vodnik objavljene su, uz brojna hrvatska izdanja, i u Ljubljani godine 1913. kao knjige VI. Hrvatske knjižnice Matice slovenske.

Ana Kapraljević

Branko Vodnik u Barčevoj, Frangešovoj i Šicelovoj primjeni

Izlaganje (referat sa znanstvenoga skupa)
UDK 886.2(091).82.01

»Jer uman čovjek neće da bude samo gledalac nego i činilac, i ne odstupa od svog osvjedočenja čim je ono udareno prvim kritikama, nego vraća udarce.«

IVO FRANGES

I.

O povijesti književnosti se mnogo raspravljalo kao i o njezinim mogućim pristupima, odnosno njezinoj metodologiji; postoje mnoga gledišta, jer pristup književnim činjenicama može biti različit, time da ga dominantno određuju preuzeti kriteriji iz različitih znanosti. Tu su i filološki i socijalni, filozofski i estetski kriteriji koji se moraju naznačiti za svako djelo i za svakog autora. Danas povjesničar književnosti ima zacrtane maksime preko kojih većinom ne prelazi.¹

Zadaća povjesničara je prikazati određeno vremensko razdoblje u povijesti i to istinito, cjelovito, jedinstveno, koherentno i dovršeno, s intencijom artikuliranja znanstvenih činjenica. Ukoliko piše književnu povijest neposredno nakon zbivanja književnog pokreta koje iznosi, riskira da dođe u stupicu subjektivnosti u ocjeni vrijednosti književnih djela pisaca koje, kao čitatelj, preferira. Tu leži i opasnost zanemarivanja povijesne recepcije

¹ O tome vidi Ivo Franges: *Povijest hrvatske književnosti*, MH, Zagreb-Ljubljana, 1987., str. 5-7. »... Pogotovo što je u nas, ne tako davno, izrečena plodna misao o književnom standardu (prosječu) kao najpouzdanijoj mjeri u ocjenjivanju jedne književnosti. Mi se toj težnji nismo sasvim uklonili: željeli smo uvijek, u razvitku hrvatske književnosti, istaknuti ono što je novo; svjesni da se novo ne mora uvijek, bezuvjetno, vezati uz velika imena (...) Poštujući načelo da prikaže samo najvažnije pisce, upravo one koji se njemu takvima čine, on je prečuo više imena negoli je želio: a naše je danc gotovo izostavio. Uza sve razumljive teškoće, imao je on jedno opravdanje: sve je to vrijeme radio sa željom da piše povijest.«

književnog djela ili suprotno tome teret kronologije i kvantitete na štetu estetskog, izražajnog i doživljajnog iskaza samog književnog djela.²

U doba kada je Vodnik pisao svoje književnopovijesne studije aktualna hrvatska znanost o književnosti nije pristajala na spoj kritike i filologije, pa je dakle Vodnikov pokušaj spajanja književnosti i povijesti značio krimen prema tadašnjem shvaćanju zadaća znanosti. Izabравši svoj pristup književnoj povijesti, Vodnik je okrenuo novu stranicu i time postao uzorom niza povjesničara književnosti koji traje do danas, što Vodnika po mnogo čemu čini još uvijek aktualnim. Usporedba Vodnikova književnopovijesnog rada s onim što su ga ostvarili Antun Barac, Ivo Frangeš i Miroslav Šicel pokazat će da Vodnik nikako nije u književnoj povijesti imao devalvativni smisao nego štoviše smišljen plan i koncepciju artikuliranja hrvatske književnosti kao vjerodostojne i nacionalno prepoznatljive u europskom kontekstu.

Komparacije i analize koje slijede pokušat će razmotriti Vodnikove doprinose književnopovijesnim istraživanjima što su provedene u kontekstu različitih znanstvenih i metodoloških pristupa hrvatskoj historiografiji, paradigmatično određenoj doprinosima trojice uglednih povjesničara Barca, Frangeša i Šicela s obzirom na političke i ideološke odrednice što su na našim stranama bitno utjecale na svaki znanstveni diskurs. Ipak, rezultati usporedbe pokazat će međusobne utjecaje pojedinih autora. Analiza je zamišljena u tri dijela:

1. Vodnik – Barac
2. Vodnik – Frangeš
3. Vodnik – Šicel

U toj se podjeli još uvijek ne nazire krajnji zaključak ove studije, već se tek iznose zaključci vezani uz stupanj nasljedovanja prethodnih spoznaja, stupanj pobijanja prethodnih spoznaja i donošenje novih.

1. Vodnik – Barac

Vodnik u svojoj znanstvenoj djelatnosti na polju književne povijesti sustavno koristi određenu znanstvenu terminologiju kojom obrazlaže već uvriježenu podjelu hrvatske književnosti na određena razdoblja (između ostalog tu su sadržani i književni pokreti). Konzultirajući prethodnu hrvat-

² Ovaj problem zanimljivo postavlja Ivo Frangeš («O metodologiji povijesti hrvatske književnosti»; *Umjetnost riječi*, XI., broj 3, 1967.): »Što bi dakle trebala da bude naša povijest hrvatske književnosti? Je li ona vrhovno sudište, onaj *Weltgericht* u šilerovskom smislu riječi, u kojem tko dobro prođe, tome je zajamčena vječnost? Treba li ona da prikaže istinu o umjetničkim djelima, uzroke i okolnosti zbog kojih se i kako jedno djelo desilo, – *wie es eigentlich gewesen?* Ili ona treba da bude sve to, i mnogo više, upravo u onom smislu u kojem Jagić govori o *radnji književnoj* kao vrhovnoj manifestaciji jednog intenzivnog nacionalnog i nadnacionalnog života?»

sku znanstvenu literaturu iz te oblasti, stvorio je prototip povijesti književnosti koji će kasnije biti kritiziran, ujednačen i poboljšan u djelima njegovih sljedbenika.

Branko Vodnik poštuje kronologiju povijesnih činjenica. Ideja je njegove koncepcije da na početku obrade određenog književnog razdoblja izreče obilježja te književne epohe u europskim razmjerima i tada uzore i strane ugledne predstavnike, mogućnosti i postignuća, primijeni na hrvatsku književnost. On poštuje kronologiju događaja, te autorov životopis. Nekim se biografijama književnika bavi vrlo detaljno, dok druge tek usputno spominje. U Vodnikovim književno-povijesnim djelima vrlo je malo citata iz književnih djela. Kada o djelu piše obično ne spominje fabulu, likove, kompoziciju djela, pa se o pojedinom djelu malo može saznati iz Vodnikovih navoda. On međutim redovito nastoji odrediti autorovu poetiku kao i njegove sljedbenike i kritičare, što je važna naznaka njegova književno-povijesnog pristupa.

Branko Vodnik svoju je povijest književnosti zamislio u nekoliko dijelova. Njegov prvi dio bio je polazište Antunu Barcu da Vodnikov povijesno-književni pregled nastavi (ili ponovno započne) na svoj način. To najbolje mogu ilustrirati riječi Ive Frangeša iz monografije o Antunu Barcu:

»Tražeći oblik čitavoj svojoj koncepciji hrvatske književnosti, a posebno ovog razdoblja, Barac je izlaganje izgradio u obliku piramide kojoj u temelju stoji prvi dio (Vrijeme i zadaci), a koje se sužava u drugom dijelu u pojedinačnim portretima pisaca ilirizma (Pisci i djela). U biti, radi se zapravo o tri sloja: a) opće prilike u Hrvatskoj, b) književne prilike u Hrvatskoj, c) književnici i njihova djela. Idući od općeg prema pojedinačnom, Barac je želio dati prvo atmosferu u kojoj su djelovali književnici ilirizma, a tek onda prikazivati njih i njihova djela. Ako itko, Barac se čitava života borio protiv precjenjivanja naših pisaca, ipak se ovim postupkom dogodilo da je historijski kontekst, doduše, naglašen, ali su pisci i opet bili istrgnuti iz njega. Prvi je dio književna povijest, ali ni u zajednici s drugim ne čini još uvijek povijest književnosti.«³

Za razliku od Vodnika, Barac vrlo detaljno obrađuje autore koje Vodnik analizira onoliko koliko mu je potrebno za cjelokupnu sliku razdoblja. Barac od svoje povijesti književnosti stvara svojevrsnu knjigu kratkih monografija i time u povijest književnosti unosi nešto novo, iako neprikladno zbog svoje dužine i izdvojenosti. No, time najavljuje veće pridavanje važnosti samim autorima i njihovim djelima koja kasnija historiografija počinje analizirati sa svih socijalnih i kulturoloških aspekata. Barac piše koristeći

³ Ivo Frangeš, *Antun Barac*, Zagreb, 1978., str. 15. Na str. 38., Frangeš piše: »I još malo o akribičnoj biografiji Barčevoj: 'Mnogo se teoretizira uvijek onda kad se malo radi.' I bez te bi se rečenice moglo naslutiti da je njezin autor skloniji akciji nego meditaciji, da mu je milije i manje savršeno djelo od ingeniozna domišljanja o njemu. Proučavanje Barčeva rada u cjelini samo će potvrditi dojam što ga ta misao potiče. Bolje reći: Barac je teoretizirao kratko, brzo, tek da se orijentira u 'pustinji' našega tadašnjeg kritičnog slovtva.«

stilske figure, a književne citate tumači zavidnom literarnom vještinom, pri čemu ne zaboravlja historiografsku razinu obavijesti, terminološki sustavno organiziranu, ali s razvijenim esejističkim obilježjima. Nedostatak tog pristupa je Barčeva nemogućnost odvajanja književne povijesti od književne kritike, bibliografije književnih djela od citata iz istih djela. Istina je da se svi ti podatci nadopunjuju, ali u Barca oni ne nalaze svoj uobičajeni sljed već kao da se natječu u brojnosti i raznolikoj zastupljenosti.

Za ilustraciju Barčeve nedosljednosti u miješanju kronoloških podataka, književne dokumentacije (kao što su to npr. citati iz privatnih korespondencija), s odlomcima iz romana ili pjesama, nek posluži jedan od početnih ulomaka njegove *Hrvatske književnosti*:

»Hrvatsku su na početku XIX. vijeka politički predstavljali kajkavski krajevi, a isto tako kajkavski pisci važili kao jedini zastupnici hrvatske književnosti u pravom smislu. Na razmeđu XVIII. i XIX. vijeka imala je ta književnost nekoliko poznatijih imena, među ostalima i jednoga od najistaknutijih hrvatskih dramatika starijega vremena, Tita Brezovačkoga. No što dalje, to je stanje bilo u njoj jačnije. U svojim uspomenama zabilježio je Ivan Kukuljević i jedan svoj doživljaj iz đačkih dana, susret s Mikloušićem: Godine 1830., bivši ja tada gimnazijalni učenik petoga razreda, imao sam prilike upoznati se sa čestitim starcem u samom Stenjevcu...«⁴

Za razliku od Barca, Vodnik je sustavniji u znanstvenom izrazu, a Barac pak u isticanju povijesnih i socijalno-kulturoloških odrednica. Barac povijesne događaje ilustrira književnim odlomcima. Sljedeći primjer pokazuje Vodnikovu znanstvenost i na metodološkom planu:

»Velike tekovine hrvatske književnosti drugog doba ipak i u općoj dekadansi potkraj XVIII. stoljeća, nijesu izgubljene za budućnost, naročito daleko već pomaknuta pitanja jedinstvenog književnog jezika, pravopisa i narodnog imena, što je sve konačno riješeno prvom polovicom devetnaestoga stoljeća, u doba prosvjetnog i političkog preporoda hrvatskoga naroda, sa središtem u građanskoj Hrvatskoj, koja jedina kroz daleka i teška stoljeća našega narodnoga života sačuva stari ustav i misao političke individualnosti kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Kad su nastala nova vremena, s velikom borbom za politički preporod uporedo teče i rad oko narodnog prosvjetnog jedinstva, pa ovim duhom diše čitava naša dopreporodna knjiga, koja čini novo treće doba u povijesti hrvatske književnosti.«⁵

Ukoliko u oba autora usporedimo nastojanje određenja književnih epoha u europskim književnostima, i u koje obojica unose obilježja što ih te epohe imaju u hrvatskoj književnosti, detektirat ćemo dva divergentna pristupa. Dok Barac vrlo opširno uvodi pojam romantičke književnosti sa svih

⁴ Antun Barac, *Hrvatska književnost. Književnost iluzima*, JAZU, Zagreb, 1954., str. 7.

⁵ Branko Drechsler Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1913., str. 365.

aspekata i uvjerenja Vodnik izričito imenuje i definira renesansnu književnost u njenom socijalnom kontekstu:

»Renesansa je duševni preporod na osnovi kulture staroklasičke, a kako je tu najjače bio istaknut ideal estetički, to je renesansa u prvom redu umjetnosti. Ali renesansa je podala novu osnovicu i naukama, politici i društvenom životu te stvorila time novo nazivanje o svijetu.«⁶

Nasuprot Vodnikova pristupa, Barčev pristup ilustrira slijedeći navod:

»Samim su tim nazivom već označeni i podrijetlom i glavne crte romantike. Kao što je ona u Engleskoj značila svraćanje pogleda na srednjovjekovnu književnost romanskih naroda, tako je romantika i u europskoj književnosti nastala kao reakcija na umjetničke pravce, u kojima su čuvstvo i mašta bili potisnuti. Općenitost se romantike shvata na dva načina. Neki u njoj gledaju određeno razdoblje umjetnosti XIX. vijeka, s njegovim početkom, usponom i završetkom. Drugi pak pod njom razumjevaju i više nego duševno stanje, koje je karakteristično za stvaraoca uopće i za njegov odnos prema stvarnosti napose. Literarno-historijski znači romantika točno ograničeno razdoblje u europskoj književnosti XVIII. i XIX. vijeka. Ono je imalo određenu gospodarsko-društvenu osnovu i filozofijske i psihologijske formulacije, svoj naravni začetak, vrhunac i svršetak. No, vrlo su različita mišljenja o tome, gdje joj treba tražiti uzor.«⁷

I dok je navedena dva književna povjesničara moguće razlikovati po načinu kako iznose obilježja određenih povijesnih razdoblja, ili pak po načinu pristupa književnim činjenicama, obojica sličnim pristupom određuju važnije književne karakteristike pojedinih pisaca. Njihove dobre ili loše književne ocjene iznose se strastveno, uvjereni i angažirani. Za usporedbu donosimo Vodnikov ulomak o Iliju Crijeviću i Barčev ulomak o Stanku Vrazu:

»Crijević je oduševljeni humanista, pa ako se u njegovim pjesmama često odražava dubrovačko razdoblje, to on cijeni samo dubrovačku starinu ističući da je Dubrovnik nekadašnja rimska kolonija Epidaurum, i hoće, da sve svoje sugrađane učini Kvirićanima. Dubrovnik, kako kaže u pjesmi, *Ode in Ragusam*, činio mu se, da je »propago vera, venior colonia bis prolesque Quiritium«. Njegova didaktična pjesma »super comoedia veteri et satyra, et nova, cum Plauti apologia«, što ju je čitao javno u Dubrovniku, odaje upravo njegovo preziranje narodnog jezika.«⁸

Kao kontrast takvom pristupu Antun Barac o Vrazu piše navodeći njegove stihove, te iznoseći o Vrazu reference slovenskih i hrvatskih kolega:

»U njegovim domoljubnim pjesmama, kakva je na primjer i *Venec domoljubnih sonetov*, ima doduše formalnih srodnosti s Prešernom, s patriot-

⁶ Isto, str. 68.

⁷ A. Barac, n. dj., str. 28.

⁸ B. Vodnik, isto, str. 74.

skim tonovima njegova *Sonetnog vijenca*. Ali je očito, da neke Vrazove prođirne krikove nad bjedom Slovenaca nije izazvala samo lektira, već stvarni doživljaj vlastitog naroda i njegove sudbine.

*Slovenska, mat' slovenska, moja vbogal
Se sester v turmi dverla je največim,
V srcu z žalom vdarjena skelečim,
Vendar v brezčutno rivlje nož nadkoga.»⁹*

I dok Vodnik raspravlja o reformi dijakričkih znakova (č, ć, ž) što ju je 250 godina prije Ljudevita Gaja zagovarao Šime Budinić, Barac posebno opširno govori o ilirskoj reformi i Ljudevitu Gaju. Obojica pri tom ne razlikuju da su te gramatičke reforme važne u povijesti hrvatske književnosti kao dijelu opće kulturne povijesti, ponajprije jezikoslovlja, no da su zanemarive u čisto književnoj povijesti. Ne razlikujući dosljedno ta dva područja, oba autora podliježu ideji bilježenja i historiografskih činjenica, i bibliografskih podataka o autorima, i vrlo neznatnoj obradi autora u čitavom njihovom opusu kao i samih njihovih djela. U estetskom i kritičkom pristupu Barac se vrlo malo udaljio od Vodnika. I dalje je želio osustaviti i kronološki odrediti svoju povijesnu »kroniku«, te apologetski dokazati samosvrhovitost historicizma. U svakom je slučaju poboljšao kritičarske kriterije, iako nije pobjegao od esejističkog u svom izrazu, što čak niti Vodnik nije primjenjivao. Vodnik je bio koncizniji i određeniji, Barac opširniji i sustavniji, a jedan i drugi utrlj su put dvjema pravcima oblikovanja književne povijesti: esejističkom i komparativnom koje će nasljedovati Frangeš i znanstveno-metajezičkom i analitičkom koje će nasljedovati Šicel. Barac je pak dao ideju o pisanju književne povijesti koja je u skladu sa njegovim shvaćanjem lijepe književnosti:

»Literarna historija imade posao registriranja, informiranja, razređivanja vršiti tek u drugom redu. Iako se on tehnički mora izvršiti pre, glavni i zapravo jedini njezin posao je: da oseti bilo života; da oseti koliko se u šumu reči, imena, dela, dađe razabrati kucanje njegovo, da kroz površinu sadržaja, stihova, citata, ocena, fabula, dijaloga prodre do samog dna njegovog, do njegove jezgre; da preko loma egzistencija, struja, škola, pravaca, života, slava, reputacije, uhvati samu liniju, sam ritam njegov, u svemu onome što ga je izazivalo, što ga je karakteriziralo – koliko je taj život došao do izražaja u lepoj knjizi, koliko ona nije puko obnavljanje literarnih tema.«¹⁰

2. Vodnik–Frangeš

Rezultati usporedbe književnopovijesnih diskursa Frangesa i Barca, odmah će pokazati da se njihove dvije početne koncepcije pisanja vrlo

⁹ A. Barac, isto, str. 229.

¹⁰ Antun Barac, »Naša književnost i njezini historici«, *Jugoslavenska njiva*, Zagreb, 1923.

razlikuju. Antun Barac, polazeći od analize svih važnih čimbenika koji su mogli utjecati na književnost, te uz navođenje preciznih biografskih podataka pojedinih književnika, ističe svoju misao da je književna povijest tek jedan od načina spoznavanja književnosti. Ivo Frangeš međutim književnopovijesnom diskursu prilazi s posve suprotnih pretpostavki: on ne analizira pojedine čimbenike važne za nastanak književnog djela, one dakle čimbenike koji su mogli utjecati na pisca ili na epohu, već ih nastoji sintetizirati, što je onda pretpostavka komparacije različitih razdoblja među sobom, što taj književni povjesničar rado čini. Frangeš o bibliografskim činjenicama niti ne razmišlja – glavna je ideja prijeći preko analitičkih granica u književnosti i razvijati komparativni pristup (dakle neke u višem smislu shvaćene sinteze).

Moguća usporedba Frangeša i Barca može poći od činjenice da su njih dvojica u stilskim obilježjima učenik i učitelj. Frangeš izričito slijedi Barca u njegovom esejističkom pristupu dodavajući mu još i literarne elemente kao obilježja svog književnoznanstvenog pristupa.

Za razliku od Barca na Frangeša je snažno utjecao Vodnik time što mu je ponudio odgovarajuća rješenja prije sintetiziranja podataka. Književnopovijesni podaci koje je Vodnik iznio, u određenom smislu, dio su Frangešove cjelokupne sinteze književne povijesti. U ovoj usporedbi važno je razlučiti metodologiju, leksik i drugačije pristupe djelima, ali i potpuno suprotne kompozicijske planove sadržaja kao i ostvarivanje tog sadržaja. Lako je moguće izvesti primjer potpuno jednakih djelovanja dvojice hrvatskih latinista koji su u dvije povijesti potpuno različito obrađeni i navedeni. Za ilustraciju Vodnikove ocjene Jurja Šižgorića slijedi citat:

»U Spljetu ima čitavo kolo mladih pjesnika latinista iz kojih se izdvojio Marko Marulić, pristavši u svojim latinskim djelima posve uz crkvenu renesansu. Među dalmatinskim humanistima XV. stoljeća najzanimljiviji je Juraj Šižgorić, rođen Šibenčanin, kanonik u svom rodnom mjestu, koji je izdao zbirku pjesama *Georgii Sığorei Sibenicensis elegiarum et carminum libri III* (Mleci, 1477.). U njegovu spisu *De situ Ilyriae et civitate Sibenici* osobito je važno poglavlje *De moribus quibusdam Sibenici*, gdje spominju narodne poslovice, od kojih zakoni Solomonovi nijesu oštroumniji; priče naricaljke pogrebne žešće su mu od ploča Theidē za Ahilom i majke Eurialove; svadbene poškočnice u kolu takve su, kakvih se nije čulo pjevati ni Katula ni Klaudiana, a spominje i ljubavne narodne pjesme, što ih pjeva zaljubljena mladost, kakve jedva da je sačinio uglađeni Tibul ili mekani Propertije ili puteni Likoridin Gallus ili Lezbijka Sapho. Šižgorić je dakle oprečan lik humaniste od Crijevića: u njega ne samo da nema preziranja narodnog jezika i svega, što je narodno, već on sve to upravo s ponosom ističe, a to je obilježeno za sjevernu Dalmaciju, jer se i u XVI. stoljeću u hrvatskoj književnosti opaža sjeverna Dalmacija daleko više osjećanja i smisla za sve, što je narodno, negoli u slobodnom Dubrovniku.«¹¹

¹¹ B. Vodnik, isto, str. 77.

Frangeš za razliku od Vodnika, Šižgorića i Crijevića uspoređuje baš s Marulićem, te navodi:

»Pa i Juraj Šižgorić, predstavnik dalmatinskog (šibenskog) humanizma, morao je vrlo brzo priznati da mu je muza tužna i žalosna (lachrimosis plena querellis), ali ne samo zbog osobnih njegovih nedaća, nego prije svega zbog provale Turaka (...) Šižgorić je iskren rodoljub, on sam obećava da će, bude li potrebno, umrijeti za rodni grad; no umjesto da se njegov humanistički zanos troši na kulturno-literarnom poslu, kako je i započeo opisujući – među prvima – hrvatsku narodnu poeziju, njezine motive i način pjevanja, on primjerom svjedoči kako su hrvatske muze (i latinske, i domaće: slavonske, pučke) morale potražiti nad nevoljom vlastitoga naroda.«¹²

Mogla bi se još spomenuti Vodnikova i Frangešova razlika u pristupa-
nju historijskoj činjenici. Dok je u jednoga (Frangeš) tek zabilježena kao znanstveno utvrđeni realitet, koji nitko niti ne želi, niti ima argumenata za mijenjanje, u drugoga (Vodnik) ona je iznesena kao stav koji još uvijek privlači ili kritike ili traži obranu uz navođenje određenog argumenta. Tako u Vodnikovoj i u Frangešovoj književnoznanstvenoj sintezi Vladislav Menčetić je obraden s dva stajališta, kao znanstvenik kod Frangeša i kao pjesnik i zanesenjak u Vodnika:

»Godinu dana prije smrti, dvije uoči velike tréšnje, objavio je Vladislav Menčetić (1617.–1666.) svoju *Trublju slovinsku* (Jakin, 1665.), spjev posvećen banu hrvatskom i junaku u turskim ratovima Petru Zrinjskom. Motiv izlaže Menčetić u posveti proglašavajući bana Petra (inače razvučenoga neizvornoga stihotvorca) »za najglasovitijega spjevaoca kojim se diči sadanji narod svega puka slovinskoga«. Marinistička ta hiperbola ima međutim svoj rodoljubni razlog. Menčetić povezuje Nikolu Sigetskoga s Petrom koji mu je »trublja slovinska«, dakle glavni kršćanski junak u borbi protiv Turaka. Sasyim osrednji egzorativni stihovi Menčetićevi gundulićevske intonacije (»Čuj, hrvatska pokrajino! / Pače, vas svijet neka sliša. / Što obećava sad istino / Nebo, – i mene rijet nadiša: / Vidim smrtnom u bljedilu / Turski mjesec gdi zapada / ... / Zrinsko sunce njega tjera / U istoku da pogine. ...«) nisu se mogli oživotvoriti. Pravi odjek naći će oni tek poslije dva stoljeća kada se Smail-agin polumjesec pojavi kao tužan svjedok toliko željena zalaza turskog nasilja. No Menčetić je bar imao sreću da ne dočeka dvije najveće katastrofe hrvatske dopreporodne povijesti: kulturnu, potres dubrovački (1667.), i političku, potres izazvan propašću urote zrinško-frankopanske (1671.).«¹³

Sljedeći citat je iz Vodnikove obrade:

¹² Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb-Ljubljana, 1987., str. 33–34.

¹³ Isto, str. 100.

»Zrinski oslobodit će balkansku raju i osvojiti Carigrad, pa onda vladati ban po imenu, a »kraj djelom, i to cesarovijem po krilom«. Ali ovaj je panegirik posljednja poglasica zlatnoga doba dubrovačke poezije, u koje su se sve pjesničke vrste digle do vrhunca, a karakterišu ga velike ideje, najveće bujanje, najljepša dikcija, najveća originalnost, uz koju se diže i najveća imitacija, ali i ona ima neki biljeg veličine.«¹⁴

Zanimljivo je da su ova dva primjera bila najvjerojatnije iskoraci Frangešove i Vodnikove manire. To dokazuje da koliko god neki književni pristup i povijesna analiza bili karakteristični za književnog historika u kojima on upotrebljava određenu terminologiju, ima trenutaka u njegovu istraživanju kada ono krene ili prema drugom smjeru ili tek dotakne drugačije stilске i konotacijske predloške.

Moglo bi se zaključiti da je Frangešova povijest krenula u smjeru višestruke sinteze u kojoj on vezuje elemente (u ovom slučaju pisce) u jednu jedinstvenu cjelinu hrvatske književnosti ne vodeći računa o opusu ili bilo kojoj odrednici kojom bi se određenog pisca moglo vezati za epolu ili neki pokret u književnosti. Isto tako je važno da je njegova povijest koncipirana na ideji o kolektivnoj povijesti, a ne o pojedinačnoj, u smislu da se svaki autor uvažava u gotovo jednakom stupnju kvalitete po kvantitativnim obilježjima. Drugim riječima Frangeš ne uvažava individualce u smislu da ih izdvaja iz sredine ili više cijeni već sintetiziranjem obilježja jedne epohe svakome pridaje isti ton (dakle te epohe, a time i njenim idejama) i tek nazire njihovu individualnost. Taj bi se način također mogao dovesti u pitanje, ali mora se uzeti u obzir da je Ivo Frangeš jedan od rijetkih povjesničara koji na društvene činjenice gleda na način da one povezuju ljude i da su same povezane te da se one objašnjavaju svaka za sebe, ali još više u korelaciji. I time daje prednost kolektivnom pa čak na indirektni način daje naslutiti da je kolektivno važnije od individualnog.¹⁵

Kao zaključna misao ove komparacije dvaju autora treba reći da su Frangešova naslijedovanja, dorade i novosti različite od Vodnika. On je dakle promijenio glavnu smjernicu Vodnikova analiziranja književne građe u sistematiziranje što ga Frangeš artikulira u svojoj književnoj povijesti. Uz

¹⁴ B. Vodnik, isto, str. 258.

¹⁵ U prilog pojedinačnog: »Parafrazirajući Tonyja Benetta (*Izvan književnosti*, 1990.), mogli bismo zaključiti da se književnopovijesno istraživanje održava otvorenim i plodnim upravo zbog toga što se jaz između onoga što funkcionira kao da je njegov referent (tj. svili razvedenih oblika tvorbe ukupne predodžbe o književnosti) i referenta tog referenta (tj. književnosti same) – nikad ne zatvara.«, V. Biti, *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Matrica hrvatska, Zagreb, 1997., str. 301.

U prilog kolektivnog: »Dakle promatrajmo bez dvoumljenja delo kao dokument svojrsni beleg jedne delatnosti, u kojoj će nas, za trenutak, zanimati samo ono što je kolektivno, jednom reč, pogledajmo što bi mogla biti istorija, ne književnosti, već književne funkcije... drugim rečima, književna istorija je mogućna samo ako postane sociološka, ako se zanima za delatnosti i ustanove, a ne za pojedince.«, Roland Barthes, *Književnost, mitologija, semiologija*, Beograd, 1971.

to je i promijenio književnoznanstveni pristup djelima i autorima i učinio ih više dijelom slike o nacionalnom korpusu književnosti, nego o opusima pojedinih autora. Glavne su njegove značajke u osebujnom prikazivanju književne povijesti u kojoj će izrijeком biti spomenuti i upoznati gotovo svi hrvatski pisci.

3. Vodnik – Šicel

Svojim književnopovijesnim pristupom Šicel se najviše približio modelu po kojem bi sljedeće generacije mogle bilježiti povijest književnosti. On nastoji odrediti strogu kompoziciju djela u kojem prvo slijede hrvatske povijesne i kulturološke prilike određenog razdoblja (u ovom slučaju moderne), zatim navodi znanstvene postavke i ideje koje to razdoblje uvažavaju te stanje književne kritike toga doba, da bi na kraju slijedili autori, ali ne izbačeni iz povijesnog okoliša, kao na primjer kod Barca, već svojim radom i interesima uvedeni u globalnu sliku književnosti.

Usporedba Šicela i Frangeša pokazuje da je riječ o dva posve različita književnopovijesna pristupa, budući da je Šicel analitičar, a Frangeš sintetičar. Šicel je taj koji je pokazao veću legitimnost svog postupka prikupljanja podataka i njihove obrade, te bi mogao poslužiti kao primjer mjerodavnog kriterija koji (izričito se ograđujući od pretpostavke da je najbolji ili jedini ili pak kvalitetniji, jer i opet ponavljajući da su svi kriteriji važeći), može poslužiti kako bi znanost o književnosti mogla dalje razvijati svoju sastavnicu, a to je povijest književnosti na objektivni, sustavni, pregledan, analitički i sintetički (!) te konačno metodičan način sastavljanja gradiva o hrvatskoj književnoj povijesti, djelima i autorima koji se moraju zabilježiti u svrhu nacionalne kulture i povijesti.

Ono što razlikuje Šicela od Vodnika prvenstveno je homiletički ton koji Vodnik itekako posjeduje (a koji bi Barac i Frangeš smatrali uobičajenim i legitimnim). No, već je Vodnik zapazio da je važno ostvariti razliku između govora znanosti i svakodnevnog govora ili govora literature. Govor znanosti posjeduje gotovo birokratsku točnost koja se može činiti i bizarna i zamorna, ali bez koje ne bi bilo točnog i dosljednog izlaganja podataka. I zato, iako su Šicel i Vodnik najudaljeniji u razvoju po već spomenutoj ljestvici stvaranja modela bilježenja književne povijesti, ipak su bliski u namjerama koje su posjedovali kad su pisali svoje *Povijesti*. Takve su odlike najbolje vidljive na primjerima iz teksta:

»Drugo doba hrvatske književnosti, od humanizma do prosvjetiteljstva, koje u najvećoj političkoj rascjepkanosti i najtežim prilikama iznosi upravo goleme prosvjetne tekovine, što nijesu mogle ostati bez značenja za budućnost, svršava u drugoj polovici XVIII. stoljeća s općenom obcnmoglošću. Hrvatska književnost postigla je sada najšire područje, ali ju posve izdala nutarnja snaga. U središtima naših pokrajinskih književnosti nestalo je jakote svijesti narodne, preotelo je maha tuđinstvo, izdigao se svuda mrtvi la-

tinizam, gradeći na tuđoj zakopini, a iz tuđine nijesu dolazili više nikakvi veći i jači poticaji.«¹⁶

Šicel odaje viši stupanj metajezika:

»Atmosfera u samoj jezgri hrvatskoga buržoaskog društva, posebno onog starije i srednje generacije bila je u takvoj političkoj konstelaciji, najblaže rečeno, šopenhauerovski pesimistična: nepovjerenje u sve, u svoje najbliže, pa i u same sebe, uvuklo se u pore svih intelektualnih društvenih slojeva: objektivno, realnog izlaza iz date situacije nije ova već prezamorenata generacija mogla ni naslućivati, a kamoli vidjeti: beskičmenjaštvo, politronstvo, podmitljivost, dvoličnost i, konačno, potpuna rezignacija postadoše tipičnom karakteristikom suvremenog hrvatskog građanskog društva tog doba.«¹⁷

Zanimljiva je razlika u pristupu književnim epohama. Vodnik ih prikazuje u općenacionalnom zanosu, poistovjećujući kraj književne epohe s krajem povijesnog razdoblja:

»Velike tekovine hrvatskog književnog drugog doba ipak i u općoj dekadansi potkraj XVII. stoljeća nijesu izgubljene za budućnost, naročito daleko već pomaknuta pitanja jedinstvenoga književnoga jezika, pravopisa i narodnoga imena što je sve konačno riješeno u prvoj polovici XIX. stoljeća, u doba prosvjetnog i političkog preporoda hrvatskoga naroda sa središtem u građanskoj Hrvatskoj, koja jedina kroz daleka i teška stoljeca našega narodnog života sačuva stari ustav i misao političke individualnosti kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kada su nastala nova vremena, s velikom borbom za politički preporod uporedo teče i rad oko narodnog prosvjetnog jedinstva, pa ovim duhom diše čitava naša dopreporodna i preporodna knjiga, koja čini novo, treće doba u povijesti hrvatske književnosti.«¹⁸

Šicelov ton je puno smireniji i izvan povijesnog konteksta, on je tek promatrač i ocjenjivač:

»Prirodno je da je u prve dvije godine rata i u literaturi došlo do zatišja: *Savremenik* kao centralni književni časopis blijed je i bez fizionomije, djeluju još samo odjeci impresionizma u epigonima Matoševim s izrazito pasafističkom poezijom, koja nije bila politički opasna (zadnja im je manifestacija bio almanah *Grič*, 1917.), tek kraj 1916. najavljuje novost simboličkim nazivom novopokrenutog časopisa *Kokot* (koji navješta zoru!), što ga gotovo sam uređuje i ispunja Ulderiko Donadini. No to je već početak nove ere u književnosti: moderna je sve što je imala reći izrekla, na pomolu je nova buntovna generacija – ekspresionistička, koja će, u političkoj svojoj orijentaciji, naročito u prvim godinama svog javnog nastupa, biti najbliža

¹⁶ B. Vodnik, isto, str. 364.

¹⁷ Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti*, Liber (sv. 5), Mladost, Zagreb, 1978., str. 38.

¹⁸ B. Vodnik, isto, str. 365.

onoj jugoslavenskoj koncepciji koju je godinu-dvije prije početka rata formulirala Ujedinjena nacionalistička omladina.¹⁹

Osnovne smjernice književnopovijesnog rada Miroslava Šicela bile su ispisati sve događaje, djela i autore koji su se dogodili nacionalnoj književnosti, i što ih bolje ukomponirati u povijesni i literarni kontekst, te nastojati razriješiti sve nedoumice vezane uz određeno književnopovijesno razdoblje. U tim nastojanjima dragocjene podsticaje dobio je od Branka Vodnika. Međutim, on je za razliku od Vodnika uveo nov iskaz i metodičniji izraz. Glavna je dakle razlika u Vodnika i Šicela što je jedan (Vodnik) upotrebljavao metodu sakupljanja, sintetiziranja i uspoređivanja, a drugi (Šicel) metodu bilježenja sakupljene građe, ali i svih kulturološko-povijesnih aspekata koji su utjecali na to određeno razdoblje, dakle i samu građu, i metodu kritike, a ne samo usporedbu poetika određenih autora.

Povijest hrvatske književnosti Branka Vodnika djelo je koje u kasnijim povijestima književnosti zauzima mjesto prekretnice na filološkom i kritičkom planu. U tom je djelu prisutna težnja da se odvoji kritika od povijesnog navođenja činjenica i od filologije (u književnom smislu), a u daljnjim Vodnikovim monografijama ta je težnja i ostvarena. Njegova je *Povijest* u mnogočemu različita od dotadašnjih, ali nije ispunila sve zamisli autora koje je on iznosio u cijelom svojem kritičarskom radu. Ona je za razliku od dotadašnjih estetski sažeta, osustavljene građe i uveden je kriterij književne kritike, iako tek one pozitivne i blago konstruktivne. U njoj se nalazi povijesni pregled razdoblja koja se obrađuju i to prvenstveno u europskoj književnosti. Time je književna epoha u Hrvatskoj stavljena u smjernice povijesnog razvitka na kulturološkom planu europskih književnosti. Kronološki red koji je uveo Vodnik poštuju i kasniji povjesničari. Svaka je znanost sadržana u nekoj ideji, a prema Tynjanovu²⁰ postoje četiri faze transformacije u književnom djelu (tu možemo svakako ubrojiti i povijest književnosti, jer je jedna od književno-znanstvenih djela): 1. Nastanak novog konstruktivnog načela u opreci prema starom, automatiziranome, 2. Primjena novog načela u novim djelima, 3. Proširivanje uporabe navedenog načela, 4. Automatiziranje načela koje izaziva pojam oprečnoga novog načela.

U ovom radu spomenuti književni povjesničari donijeli su novost u povijest književnosti. Uvažavali su književno-povijesni pristup i djelo Branka

¹⁹ M. Šicel, n. dj., str. 55–56.

²⁰ I. Tynjanov: *O književnoj činjenici*, 1924. A tu možemo i dodati ovaj navod kao nadopunjavajuć: »Ako govorimo o dosadašnjim koncepcijama povijesti hrvatske književnosti odnosno o metodologiji pisanja *šire* ili *uže* povijesti književnosti onda postoji nekoliko polaznih kriterija koji pojedinoj koncepciji služe kao diskutativne kategorije oblikovanja periodizacijskoga sustava. Oni su sljedeći: književna genologija kao indikator pojedinog razdoblja, interpretacija pojedinačnih djela koji najbolje dešifriraju poetiku razdoblja, različiti sociološki, ekonomski, filozofski, politički uvjeti, kategorija jezične evolucije i vrijednosno estetska prosudba književnog djela.«, Helena Sablić Tomić, »Albert Haler između teorije književne povijesti« (u: *Zbornik o Albertu Haleru*, Zagreb, 2000., str. 295).

Vodnika u cjelosti, ali je svaki od njih uz donesenu građu Vodnikove *Povijesti* te uz poetiku tzv. historicizma²¹ uveo i svoje značajke i svoj razvitak: Barac sistematičnim i posljedičnim vezama kroz književna razdoblja, Frangeš komparativnom, a Šicel sustavnošću i kritičkom analizom autora. Uzimajući, dakle, u obzir sve naznake kojima je Vodnik utjecao na daljnju hrvatsku književnu historiografiju možemo zaključiti: da je ona od tada počela više izgledati kao jedna jedinstvena metoda kojom se pristupa u globalu književnom djelu, da joj se dodatkom estetskog kriterija (koji je ostvaren kasnije, a u Vodnika samo definiran), te kriterija književne kritike ona postala onakvom kakva jedna znanost treba biti – koncizna, kritična, obavještavajuća i utilitarna. Nadalje, povjesničari koji su dovedeni u usporedbu s književno-povijesnim diskurzom Branka Vodnika, imaju sve kvalitete što određuju književne kritičare, ali svaki koristi povijesne činjenice i komponira svoj način osustavljenja gradiva. Dok su Miroslav Šicel i Antun Barac prije uvažili povijesni pregled pa tek nakon njega krenuli na analizu autora i djela; do tada je Ivo Frangeš pošao putem sveukupne sinteze kojom je želio obuhvatiti i kritičku i komparativnu analizu pojedinih autora, autora u odnosu na književnu epohu te u odnosu prema suvremenicima.

Od Vodnika su Barac, Frangeš i Šicel preuzeli sljedeće:

- njegov smisao za sabiranje građe i konzultiranje više izvora kako bi u određenu povijest književnosti bio ubrojen što veći broj autora;
- njegovu želju za kritičkim osvrtom autora i njegove poetike, kritičkim osvrtom doba u kojem je autor stvarao;
- njegov estetski kriterij koji ulazi u sfere estetike jednog doba, estetike autora i estetike povijesne knjige u globalu;
- na kraju, preuzimanje njegove potrebe za povjesnošću (historicizmom) koji je puno puta ponavljao kao zdravu granu jedne književnosti jednog naroda i smatrao to svojom životno-filozofskom težom: »Historija... nauka koja se bavi historijom duha tražeći tek ideju historijskog zbivanja.«²²

Pozitivnost ovih odlika pokazuje da je Branko Vodnik *spiritus movens* tek ideje o povijesti u Hrvatskoj. Koji god kriterij se uvažavao, književnost

²¹ »Historicizam, a to je naziv za spoznavanje relativnosti – modus istine koji pretpostavlja kulturu sazrelu za retrospekciju, za distanciran odnos prema prošlosti.« V. Zmegač, »Problematika književne povijesti« (u: *Uvod u književnost*, Zagreb, 1983., str. 35).

²² Poetsku viziju zadace književnog povjesničara dao je A. Haler, »Književna historija«, *Savremenik*, Zagreb, 1923., str. 56: »On (književni historik, A. K.) mora da može sposobnošću suptilne asimilacije pratiti umjetnika na njihovu tegobnom putu, proživljavajući njihove emocije, uživljavajući se u likove njihove fantazije; mora da je sposoban da prođre u najtanjanije niti umjetnine, da čuje sve njene žive pulzacije, i da osjeti sve zanos, sve trepete, sve zvukove od spontanijih, dakle umjetničke od neumjetničkih; i napokon, u jednoj čvrstoj sintezi, *indirektno*, da dađe intimnu povijest moralnih i idejnih strujanja umjetnikova vremena, ukoliko su se ova odrazila u umjetnosti. Kako je jasno, za ovakav posao nije dostatna samo strpljivost.«

i njeni predstavnici prenose se dosljedno uz stalno postavljanje pitanja o pravom prenošenju: jer svaki oblik prenošenja može biti doveden u pitanje i zapravo se svaki kriterij mora uvažiti. Metodologija koja je postavljena i koja može (mora) služiti kao polazište može biti baš suprotno načelo onome što slijedi nakon. O tome prosuđuju sljedeće generacije.

Literatura:

- Antun Barac: »Jedna monografija iz književne povijesti«, *Savremenik*, 1928.
- Antun Barac: »Naša književnost i njezini historici«, *Jugoslavenska njiva*, Zagreb, 1923.
- Antun Barac: *Hrvatska književnost. Književnost ilirizma; Književnost pedesetih i šezdesetih godina*. JAZU, Zagreb, 1954. i 1960.
- Antun Barac: *Problemi književnosti*, Prosveta, Beograd, 1964.
- Ronald Barthes: *Critique et vérité*, Ed. du Seuil, 1973.
- Vladimir Biti: *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997. (str. 301.)
- Vinko Brešić: »Između povijesti književnosti« u: *Novija hrvatska književnost*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1994., str. 299–329.
- Ivo Frangeš: »O metodologiji povijesti hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi* XI, br. 3, 1967.
- Ivo Frangeš: *Antun Barac*, Zagreb, 1978.
- Ivo Frangeš: *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb-Ljubljana, 1987.
- Albert Haler: »Književna historija«, *Savremenik*, Zagreb, 1923. (str. 54–56)
- Albert Haler: »Problemi kritike i literarne historije«, *Jugoslavenska njiva* IX, br. 2, knjiga 1, Zagreb, 1925. (str. 67–70)
- Branko Livadić: »Reklamni larpurlartizam; Naša književna borba«, *Savremenik*, 1914.
- Milan Rešetar: *Povijest hrvatske književnosti*, Archiv für slavische Philologie, 1915.
- Ante Stamać: *Passim*, Split, 1989.
- Miroslav Šicel: »Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti«, *Umjetnost riječi* XI, br. 3, 1967.
- Miroslav Šicel: *Hrvatska moderna*, Pet stoljeća hrvatske književnosti (sv. 71)
- Miroslav Šicel: *Povijest hrvatske književnosti*, Liber (sv. 5), Mladost, Zagreb, 1978.
- Helena Sablić Tomić: »Albert Haler između teorije i književne povijesti« u: *Zbornik o Albertu Haleru*, Zagreb, 2000., str. 295.
- J. Tynjanov: *O književnoj činjenici*, 1924.
- Branko Vodnik: *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1913.
- Branko Vodnik: »Lingvistika i literatura«, *Jugoslavenska njiva*, zagreb, 1922.
- Branko Vodnik: *Slavonska književnost u XVIII. stoljeću*, Slavonica, Vinkovci, 1994.
- Viktor Žmegač: »Problematika književne povijesti« u: *Uvod u književnost. Teorija, Metodologija*, IV. izdanje, Globus, Zagreb, 1983., str. 36–73.

BRANKO VODNIK U BARČEVOJ,
FRANGEŠOVOJ I ŠICELOVOJ PRIMJENI*Sažetak*

Uspoređujući utjecaj Branka Vodnika na tri vrlo uvažena hrvatska povjesničara književnosti; Antuna Barca, Ivu Frangeša i Miroslava Šicela, dajući mu time ulogu začetnika modernog književnopovijesnog promišljanja, htjelo se ukazati na njegov značaj u suvremenoj hrvatskoj književnoj historiografiji.

Ono što je Vodnik započeo u istraživanju književne povijesti, književnoznanstveno definirajući važne pojmove hrvatske književnosti, te oblikujući vlastiti znanstveni stil pisanja u kojem se isprepliću historiografske i književno-kritičke konotacije, to su daljnji povjesničari nastavili svaki na određeni način: Frangeš književno-kritički, Šicel kritički, a Barac povijesno. Time su pokazali da je Vodnikovom književnopovijesnom radu moguće pristupiti na različite načine. Iako je Vodnik u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti* više polazio od definiranja pojmova, bez detaljne obrade stvaralaštva svakog pojedinog pisca, ipak je uspio obraditi sve važnije književnike, te ih determinirati stilistički, socijalno-društveno te povijesno-kulturološki. Utjecaj Branka Vodnika na hrvatsku književnu historiografiju moguće je također prepoznati po nizu preuzimanja, pa i direktnog navođenja njegovih književnopovijesnih ocjena u kasnijim povijestima hrvatske književnosti.

BRANKO VODNIK EN COMPARAISON AVEC ANTUN BARAC,
IVO FRANGEŠ ET MIROSLAV ŠICEL*Resumé*

En comparant Vodnik avec trois historien admirables et en lui donnant le rôle du fondateur de quelques sphères historiques en critique littéraire croate, je voudrais expliquer l'influence réciproque des experts. Ce qui fut commencé, défini et exposé par Vodnik en mélangeant les connotations historiques et critico-littéraires, les autres historiens, eux aussi, le notèrent: Frangeš à la manière critico-littéraire, Šicel à la manière critique et Barac historiquement.

Bien que Vodnik, dans sa *Histoire de la littérature croate*, n'eût fait qu'esquisser les définitions, il réussit de caractériser tous les auteurs importants de ce temps. L'influence de Vodnik peut être remarquée dans les citations et les références que l'histoire de littérature, de même que la critique, emploient encore aujourd'hui.

Branko Drechsler

Slavonska
književnost
u XVIII. vijeku

SLAVONICA

VNKOVCI

1994.

Studija *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* Branka Vodnika objavljena je prvi put u Zagrebu 1907. nakladom knjižare M. Breyera. Preisak toga izdanja objavila je Slavonska naklada »Privlačica« u ediciji »Slavonica« u Vinkovcima godine 1994.

Goran Novaković

Vodnikov doprinos proučavanju književnosti

Izlaganje (referat sa znanstvenoga skupa)

UDK 886.2(091)

82.01

Uvod (opus i uzori)

Branko Vodnik najpoznatiji je po svojem doprinosu hrvatskoj književnoj historiografiji. U svoja književnopovijesna istraživanja ugrađuje nove metode pa ga možemo istaknuti kao jednoga od začetnika moderne povijesti hrvatske književnosti. Vodnik se javlja svojim književnim kritikama i recenzijama te se afirmira kao urednik časopisa.

Prvi veći rad *Prvi hrvatski pjesnici* objavio je u Pragu 1901. Od 1902. uređuje časopis *Mlada Hrvatska* u kojem je tiskao svoju pripovijest *Razbacana uda*. Godine 1906. urednik je novopokrenutog književnog časopisa *Savremenik*. Između ostaloga piše zapažene studije o hrvatskim piscima iz razdoblja ilirizma: godine 1902. izlazi mu u *Mladoj Hrvatskoj* članak *Studij ilirskog preporoda*, piše 1903. veliku studiju o Petru Preradoviću u *Savremniku*, god. 1907. objavljuje rad o Franji Markoviću, a god. 1909. monografiju o Stanku Vrazu. Objavio je i studije o starijim hrvatskim piscima: Dživi Buniću Vučiću (*Ilustrovani Obzor*, 1909.) zatim *Postanje Lucičeve Robinje* (*Rad*, 1909.). Najveće i najznačajnije mu je svakako djelo književnopovijesna sinteza *Povijest hrvatske književnosti I* (1913.). Pisao je i udžbenike za srednje škole, a 1918. uredio je kritičko izdanje *Djela Petra Preradovića* u dvije knjige, poprativši ih opsežnim uvodom u II. knjizi.

Vodnik ulazi u literaturu kao izraziti književni kritičar, urednik časopisa, te kao pisac recenzija novoizašlih knjiga svojih suvremenika. Tako je, između ostalog, pisao o Franji Horvatu Kišu, Dinku Šimunoviću, Josipu Kosoru, Antunu Gustavu Matošu i drugima pritom polazeći od naturalističkog pristupa književnom djelu i istodobnog traženja estetskih vrijednosti. U njegovom kritičkom radu i osvrtima na književna djela kako suvremenika tako i pisaca iz starije književnosti prisutan je utjecaj europskih kritičara i teoretičara od Bjelinskog do Tainea. U njegovim analizama i istraživačkom radu dominirat će određena »genetička metoda«¹. Ovu me-

¹ Studija o Vodniku Nine Aleksandrov-Pogačnik: *U sjeni mrtve paradigme (Branko Vodnik kao književni povijesničar)*, IC »Revija«, Osijek, 1987., 148. str.

todu Vodnik je primijenio u najznačajnijem svojem djelu književno-povijesnoj sintezi: *Povijest hrvatske književnosti* (1913.) s predgovorom Vatroslava Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti.

Metodološki pluralizam

Svjestan toga da dotadašnjim povijestima hrvatske književnosti nedostaje cjelovit pristup književnopovijesnim činjenicama, a da sakupljanje građe nije dovoljno Vodnik ide korak dalje i povezuje književnu kritiku i povijest književnosti. Pišući o dotadašnjim književnopovijesnim ostvarenjima on objašnjava: »Za povijest naše književnosti treba tek naći oblik, a to je upravo najteža stvar...«².

Iz ovoga je vidljivo da isključivo filološka metoda, prema Vodniku, nije dovoljna za pisanje povijesti književnosti. Povijest književnosti on shvaća kao znanost koja razvija i druge elemente znanosti o književnosti kao što su teorija književnosti, kulturna povijest, komparativna književnost. Ovakvo prošireno multidisciplinarno shvaćanje povijesti književnosti ne znači odbacivanje filološke metode. »U borbi za studij književnosti kao samostalne moderne nauke ne smijemo nigda zaći u borbu protiv lingvistike i njenih naučnih ciljeva. Tražeći što više slobode za studij književnosti ne smijemo omalovažiti lingvistiku jer i ona ima velike naučne zadatke, a veze između lingvistike i studija književnosti jedva da će se posve raskinuti. Poezija je umjetnost riječi, a lingvistika je nauka o riječi, i tu će se uvijek te dvije nauke vezati...« – piše Vodnik u svom radu *Lingvistika i literatura*³. Temeljni zadatak povijesti književnosti je u proučavanju duha vremena i epohe u kojoj stvaraju pojedini pisci. »Današnja je kritika nauka što opsiže kulturni život a napose samoj umjetnosti u svim narodima i vremenima, a baš ovaj silan historijski smisao kojim se moderni kritičar umije poistovijetiti s dušom najudaljenijeg naroda i najdrevnije epohe, karakteriše današnju literarnu naučnu kritiku i mi taj smisao nazivljemo šestim čutilom, jer je tako očit i snažan...«⁴ – piše izričito Vodnik.

Povijest književnosti kao rekonstrukcija duha prošlosti

Prema Vodnikovom shvaćanju povijest književnosti je historija duha i povijest civilizacije, pa je osnovni zadatak njenog proučavanja rekonstrukcija prošlosti, duha i misli prošlih književnih epoha. Vodnik književnost

² Dr. Branko Drechsler: »Historije književnosti Andre Gavrilovića«, *Savremenik*, VI, br. 4, Zagreb, 1911., str. 244.

³ Dr. Branko Drechsler: »Lingvistika i literatura (za studij književnosti na Svenčiću)«, *Jugoslavenska njiva*, VI, knj. I, br. 1, Zagreb, 1922., str. 16.

⁴ Isto., str. 19.

povezuje s duhom vremena i sredine te na taj način filološku metodu i njena proučavanja književnih djela proširuje filozofskom metodom i primjenom estetskih kriterija u analizi literarnih opusa pojedinih pisaca. Najbolju primjenu svoje književnopovijesne metode Vodnik je ostvario u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti*⁵. U ovome djelu Vodnik je nastojao primijeniti svoja razmišljanja o metodologiji proučavanja povijesti književnosti. Voden takvom metodom uspio je rasporediti i odrediti književnu građu oslobađajući se dosta uspješno suvišnosti u izboru književnih djela. Pokušao je prikazati razvoj i idejnu komponentu hrvatske književnosti, ali je zbog mnoštva građe i neminovne potrebe da »sabire, iznosi i poređuje« donekle po strani, kao do kraja nerealizirano ostalo estetsko uređivanje literarnih problema, kakvo je inače zastupao u svojim teorijskim tekstovima.

Nacionalna književnost – izvorište svakog književnog povjesničara

Našao se pred istim problemom kao i Jagić, a to je da se književnopovijesna sinteza teško može ostvariti bez prethodnih nužnih predradnji: proučavanja kulturne povijesti i književnih fenomena. Međutim, Vodnikov pokušaj književne sinteze otvorio je vrlo bitno pitanje proučavanja nacionalne književnosti kao temeljnog izvorišta svakog književnog povjesničara. Posebno je zanimljivo pogledati kako Vodnik pristupa tumačenju konkretnih procesa u hrvatskoj književnosti. Za razliku od mnogih koji su proučavali Ilirski pokret i pritom dolazili do zaključaka da ga je kreirala literatura, Vodnik tvrdi suprotno: »Za djelo narodnog preporoda više su učinile novine, političke demonstracije i manifestacije, narodne surke i crvenkape, zabave domorodaca i domorotkinja, narodno koło, pjesme davorije i budnice, dobro vino i beskrajne nazdravice, nego ozbiljna književnost što su je predstavljali Stanko Vraz, Ivan Mažuranić i Petar Preradović, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Dimitrije Demeter i drugi...«⁶. Vodnikov rad na povijesti hrvatske književnosti potiče mnoga pitanja i u svom vremenu daje prilično originalne odgovore te novi pristup problemima vezanim uz hrvatsku književnost. Iako je Vodnikov pristup tek jedan od mogućih pristupa literarnim djelima (estetska procjena književnih ostvarenja je značajan i cjelovito nov pomak u proučavanju hrvatske književne povijesti), on svojim metodološkim pluralizmom uvodi novosti po kojima je njegov utjecaj na sva kasnija književnopovijesna proučavanja nezaobilazan i važan.

⁵ Branko Vodnik: *Povijest hrvatske književnosti, Knj. I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S Uvodom Vatroslava Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1913., 406. str.

⁶ Isto, str. 419.

Monografski pristup – duhovni portret pisca

Branko Vodnik jedan je od prvih hrvatskih povjesničara koji je u svojim monografijama pokušao izraziti smisao za svestrano i sveobuhvatno poznavanje građe o nekom autoru i njegovom opusu te jedinstvenu sposobnost svodenja te građe na ono bitno. Vodnikova monografija o Preradoviću⁷ je jedna od najpotpunijih književno povijesnih studija u hrvatskoj književnosti. U njoj Vodnik opisuje duhovni portret samog pisca i ujedno objašnjava duh epohe u kojoj Preradović djeluje. Preradovićeva poezija ono je ishodište iz kojega Vodnik tumači njegove poglede i shvaćanje života, odnosno duhovnu atmosferu vremena u kojem je živio. Trudeći se da napiše što cjelovitiji pjesnikov portret Vodnik se podjednako poslužio biografskom, filološkom i filozofskom metodom, kao i komparativnim proučavanjima. Novost je te studije u tome da Vodnik polazeći od književnog djela tumači pjesnikov život i duh vremena.

VODNIKOV DOPRINOS PROUČAVANJU KNJIŽEVNOSTI

Sažetak

Branko Vodnik jedan je od prvih hrvatskih književnih povjesničara koji se služio metodološkim pluralizmom u pristupu književnim djelima i time stvorio plodno tlo i kvalitetne preduvjete za pisanje književnopovijesnih djela koja će uslijediti nakon njegove *Povijesti hrvatske književnosti*. Ovakvim pristupom Vodnik je poticajno djelovao na moderne pristupe literaturi koji će doći do izražaja u pisanju o hrvatskoj književnosti sve do naših dana.

VODNIK'S CONTRIBUTION TO THE STUDY OF LITERATURE

Summary

Branko Vodnik was one of the first Croatian literary historians who used methodological pluralism in his approach to literary works and thus paved the way and created quality preconditions for writing literary-historical works that were to follow his *History of Croatian Literature*. This way Vodnik had an effect on the modern approaches to literature, which will surface when writing about Croatian literature up until today.

⁷ Branko Vodnik: *Petar Preradović. Studija*, tiskara Terezije Fischer, Zagreb, 1903.

Historiografija Branka Vodnika i glazbena komponenta

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2(091):78(091)

Prilozi muzikološkim istraživanjima iz pera autora koji nisu muzikolozi niti glazbeni pisci (pa počesto niti dostatno glazbeno obrazovani) na sreću su vrijedni pažnje. U prošlosti oni ne samo da dopunjavaju nalaze stručnjaka, nego su često jedine ili su prve obavijesti o nekom glazbenopovijesnom izvoru. Znanstvenici druge struke obavili su mnoge poslove znanstvenika glazbene struke. Nije u prvom planu pitanje, za vrijeme 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća, radi li se o zadacima muzikoloških istraživanja. Važni su vrijedni prilozi bez kojih bi poznavanje glazbene prošlosti bilo znatno siromašnije. Ako se spomenu imena samo pojedinih znanstvenika kao što su Vjekoslav Klaić, Franjo Fancev, Tomo Matić, jasna je veličina priloga i ozbiljnost zadataka koje su obavili. Istraživači su se u okviru obrade vlastitih istraživačkih tema ponekad dotakli muzikološke problematike. I na taj su nam način ostavili vrijedne rezultate jer nisu ustuknuli pred, uglavnom, slabije svladivom materijom. Obavili su, za današnju muzikologiju, dragocjen posao, najčešće glazbenohistoriografske naravi. Fancev i Matić, premda nisu glazbeno školovani niti pripremani za muzikološke zadatke, pružili su brojne radove kojima je obogaćena glazbena historiografija, uglavnom s hrvatskim temama.

S Brankom (Drechslerom) Vodnikom nije isti slučaj, premda ima ponešto stvarnih priloga, kako Vodnik kaže, »za povijest hrvatske glazbe«. I njegovo djelo, koje je u novije vrijeme nanovo privuklo pozornost muzikologa, vrijedi istraživati i iz aspekta prinosa znanosti o glazbi. Početci hrvatske glazbene historiografije još od djelovanja Franje Ksavera Kuhača (1834.–1911.) i njegovih *Ilirskih glazbenika* te tek u današnje vrijeme objavljenog glazbenohistoriografskog uvoda,¹ nadalje od *Povijesti glazbe* Vjenceslava Novaka koja

¹ Franjo Ksaver Kuhač, *Ilirski glazbenici*, prir. i ur. Lovro Županović, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1994., str. 305. Naime, *Historijski uvod* nije bio objavljen u vrijeme tiskanja *Ilirskih glazbenika*, 1893. godine. Lovro Županović, priređivač suvremenog izdanja, smatra da je tada propuštena prilika objavljivanja prvog (Lovro Županović piše kakvog-takvog) – »pregleda razvoja hrvatske tzv. umjetničke glazbe«. »Velikom dijelom stručno neprecizan, što je, međutim, za ono vrijeme razumljivo, i djelomice i naivan, *Historijski uvod* odaje autora-glazbenika koji je velikim srcem, silnom ljubavlju prema svojoj domovini i danas

je također, ali u cijelosti ostala u rukopisu u svoje vrijeme,² zatim od *Kratke povijesti glazbe* Stjepana Hadrovića (1911.)³ te tek 1922. godine objavljene prve »ozbiljne« povijesti hrvatske glazbe, one Božidara Širole,⁴ vrijeme je povoljno i za Vodnikove pokušaje. Oni se dakle uklapaju u sliku vremena. Njegova *Povijest hrvatske književnosti ... iz 1913.*⁵ pruža ipak jedan, premda mali dio glazbenih informacija u vrijeme kada je do njih čitateljima upravo *Povijesti ...* vjerojatno bilo teže doći. Vodnik sudjeluje u glazbenim časopisima, on donosi nove podatke dotada nepoznate glazbenoj publici te on potiče druge glazbene pisce poput Gavazzija ili Barića.

Izvor za izlaganje ove vrste je *Povijest hrvatske književnosti ... iz 1913.* godine Branka Vodnika. Ona je dopunjena posebnim njegovim priložima. Među njima su, za ovu temu posebno važni prilozi objavljeni u glazbenom časopisu *Sveta Cecilija*.⁶ Osnovni odabrani popis tema koje se približavaju glazbenoj komponenti upućuju na široke interese Branka Vodnika. Kajkavske pjesmarice, kajkavske napitnice, Vučistrah (odnosno Kanavečić, Hektorović i drugo.

»U prvu knjigu *Povijesti hrvatske književnosti*, koja seže do potkraj XVIII. stoljeća, nije ušla tradicionalna književnost, ima doista dovoljno razloga, da bude o njoj govora iza sredovječne književnosti, jer s njome je vežu jake veze i neka bitna obilježja, a i postanjem tradicionalna je književnost starija od umjetne svjetovne, dubrovačko-dalmatinske knjige. Ali ima i razloga – za kojima smo se mi povelj – da bude o njoj riječ, prije nego se prijedje u književnost XIX. stoljeća, dakle na početku naše druge knjige, jer proces razvitka tradicionalne književnosti tek se u ovo doba, u glavnome, završuje i ona počinje opadati; dalje, tek iz ovoga vremena ona nam je u svojoj širini poznata, sada, u doba romantike, ima ona svestrani utjecaj i najtješnje veze s umjetnom književnošću.«⁷

Dok Jagić piše u svom dijelu Vodnikove povijesti pod naslovom *Hrvatska glagolska književnost o Kijevskim listićima* kao jednom među najstarijim

gotovo neshvatljivim poživovanjem samofinancirajući se do novčanoga kraha sakupljao i sakupio na području glazbene historiografije (kao i na ostalima) upravo golemu gradu. U kontekstu političke i društvene stvarnosti s kojom se svakodnevno suočavao ... Kuhac je gradu ... obrađivao u 'povišenoj temperaturi'. Želio je ... dokazati da su Hrvati svojim prinosom glazbenoj (kao i općoj) kulturi Univerzuma ... *au cour du temps*.« Ibid., str. 304–5.

² Objavljena je u: Sanja Majer-Bobetko, »Povijest glazbe Vjenceslava Novaka«, *Croatologica*, XXV, 1994., 40–41, 1–200.

³ Stjepan Hadrović, *Kratka povijest glazbe*, Vlastita naklada, Tisak Antuna Scholza, Zagreb, 1911.

⁴ Božidar Širola, *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Edition Rirop, Zagreb, 1922.

⁵ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*, Matica Dalmatinska, Matica Hrvatska, Zagreb, 1913.

⁶ Branko Vodnik, »Dva pisma Vatroslava Lisinskoga«, *Sveta Cecilija*, 1918., 19–20; Branko Vodnik, »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *Sveta Cecilija*, 1, 1921., 12–14; 2, 1921., 37–39; 3, 1921., 62–63.

⁷ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, str. 3–4.

rukopisima glagolskog pisma i kao odlomku katoličkog sakramentarija,⁸ Vodnik u nešto kasnijem poglavlju o crkvenim prikazanjima spominje notni zapis uz prikazanje iz godine 1556. *Od muke Gospodin Spasitelja našega*.⁹

Nespomenuta ali posredna veza s glazbenim mogućim podacima naslućuje se u nekim ulomcima. Jagić se osvrće na »malo poezije« upozoravajući na Pariški rukopis iz kojega je Vajs tiskao *Starohrvatske duhovne pjesme* (Starine, 31) i tada najavljuje Vodnikovo poglavlje o »prikazanjima dramatskim iz cikla muke Isusove, plača djevice Marije i pobožnih žena na grobu Isusovu, iz života Abramova, iz apokrifnog pričanja o licima starog i novog zavjeta...«¹⁰ Doista, Vodnik u poglavlju *Crkvena prikazanja* (stranica 60 i dalje) piše o laudama kao nabožnim (odnosno religioznim pučkim) pjesmama na narodnom jeziku koje su »isprvice u izmjeničnom pjevanju, kasnije u recitovanju...«¹¹ Sljedeće važno mjesto odnosi se na gorespomenutu Muku. »U arhivu Jugoslavenske akademije nalazi se glagolicom pisani rukopis iz godine 1556., kao prijepis iz starijega rukopisa, jamačno iz XV. stoljeća, a potječe iz područja krčke biskupije. U ovome su rukopisu dva prikazanja, i to: *Od muke Spasitelja našega*, koja se prikazivala u dva dana, jer iznosi u prvom dijelu događaje 'na cvitnicu', a u drugom 'na veliki petak', i 'Mišterij vele lip i slavan od Isusa, kako je s križa snet, zatim v grob postavljen'. U rukopisu zabilježen je i napjev, kojim su se pjevali pojedini dijelovi ovih drama.«¹²

⁸ »... to su tako zvani, koji i ako nisu pisani u Hrvatskoj, jer u oblicima jezika dolaze iz čak tragovi uticaja češko-moravskoga, opet mogu služiti kao primjer, kakove su bile crkvene knjižice, što su krajem IX. i tečajem X. stoljeća kružile po rukama hrvatskih glagoljaša. To bi jahu male knjižice, zgodne za prenošenje s mjesta na mjesto, prema potrebama pöpa glagoljaša, koji je čas ovdje čas ondje obavljao službu Božju iz takovih misalica. Već 'Kijevski listići' dokazuju da su ovakove knjige bile sastavljene po obredu latinskom te i prevedene s latinskog jezika na stari crkvenoslovenski. To je moglo biti izrađeno već polukraj života Metodova ili domala nakon njegove smrti, pošto se mislilo, da će se time u nekoliko ublažiti navaljivane njemačke hierarkije na slovensku liturgiju, ako se ova obredima izjednači s latinskom te primi oblik zapadno-rimski. Ova koncesija pristaje u Moravsku i Panoniju isto toliko i u Hrvatsku.« Jagić u Vodniku, str. 11, 12, 13. Glazbenu komponentu vidjeti u Bezić Jerko i Christian Hannick, *Glagolitishe Messe, Die Music in Geschichte und Gegenwart*, 6, Baernerciter, Kassel-Basel-London-New York-Frag i Metzler, Weimar, 1997., stub. 181-183+222-223; J. Schaecken, *Die Kiever Blaetter*, Amsterdam, 1987.

⁹ Samo spominjanje glazbenog izvora i to za tako raritetan primjer znači jako mnogo s obzirom da se i danas to ne događa redovito, dapače prečesto se taj izvor prešućuje. Naime, danas se taj izvor navodi prema Štetaniću: Ne plače se jurc veče, 1564. (godina uz zapis), Arhiv HAZU IV a.47, u: Vjekoslav Štetanić, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, 1, JAZU, Zagreb, 1969.

¹⁰ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, str. 45.

¹¹ Ibid., str. 62.

¹² Vidi bilješku br. 9. Valja još upozoriti na transkribirani i opisani zapis: Milovan Gavazzi, *Izabrani radovi s područja glazbe (1919-1976)*, prii. Lovro Županović, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988.; Ibid., »Muzika starihrvatskih crkvenih prikazanja«, pretilsak iz *Svate Cecilije*, 1924. te daljnje navođenje izvora kod: Jerko Bezić, *Razvoj glagoljskog pjevanja na zadarskom području*, Institut IAZU u Zadru, Zadar, 1973.; Jerko Martinić, *Glagolitishe Gesänge Mitteladalmatiens*, I-II, Bose Verlag, Regensburg, 1981.

Pišući o Petru Hektoroviću, Vodnik okolnosti, primjere i utjecaje intenzivno povezuje s raspravom o Petru Zoraniću. »Hektorović je preko običaja svoga vremena kao ljubitelj istine prvi zabilježio dvije narodne bugaršnice, jednu žensku narodnu pjesmu i jednu 'počašnicu', i to upravo onako, kako ih je čuo, pače je zapisao i napjeve.«¹³ Dakle, Vodnik ne dvoji, Hektorović je zapisao i napjeve. Zoranićevi pastiri pjevaju.¹⁴

U članku *Dva pisma Vatroslava Lisinskoga* u glazbenom časopisu *Sveta Cecilija* u rubrici *Iz hrvatske glazbene prošlosti*¹⁵ Branko Vodnik donosi dva do tada nepoznata pisma koja je Vatroslav Lisinski pisao Andriji Torquatu Brliću u (Slavonski) Brod i na početku spominje podatak o kod Kuhača već objavljenom pismu A. T. Brlića Vatroslavu Lisinskom koje svjedoči o posredovanju kontakta s biskupom Strossmayerom.¹⁶ Sada Vodnik donosi dva pisma »kao prilog za povijest hrvatske glazbe.«¹⁷ Time se razlog ove korespondencije kompletira. U prvom pismu Lisinski piše Brliću i moli da se založi kod Strossmayera, »glede dopuštenja da mu jedan od mojih glazbenih proizvođača posvetiti bi smio: vrlo biste me obavezali – ako tu milost steći bi mogo.«¹⁸ Brlić odgovara prenoseći Strossmayerove riječi.¹⁹ Treće je pismo iz ove male zbirke Vatroslava Lisinskog Andriji Torquatu Brliću u (Slavonski) Brod.²⁰ Lisinski piše o želji biskupa da bi skladbe bile crkvene: »zato namjeravam nekoliko napjevah (za čelu misu najmre, prodiku – i druge svečanosti) u narodnom duhu za puk tako napisati da se oni, kao i nje-mačkoj Hajdnovi napjevi, u narod uvedu, tim laglje se također to postići će, ako se svakome organisti jedan iztiskak pošalje; ali istina, ja to tekar za nekoj čas dogotoviti mogu, – za taj par već otprie mislio sam da presv. Go. Biskupu 3 komada posvetim, koji su svi moralnog sadržaja, kao: *Otče naš*, od Trnskoga – *Moja ladja* i *Lahku noć* od Preradovića, koje posljedne, mislim, da ste već i sami ovdje čuli; i koji obću pohvalu postigoše.«²¹ Lisinski zatim nudi za posvetu te tri skladbe.

Među *kajkavcima predilirskoga doba* drugi je Vodnikov rad u časopisu *Sveta Cecilija*, također u rubrici *Iz hrvatske glazbene prošlosti*, ovaj put

¹³ Branko Vodnik, *Povijest...*, str. 130., Franjo Kuhač, »O napjevih k narodnim pjesmama i o prikazanju sv. Lovinca«, *Stari pisci hrvatski*, VI., 1874.; isti, *Južnoslovenske narodne pobjevke*, knj. III., 1880., str. 180-182. Vodnik ne komentira Kuhača premda ga spominje u popisu literature.

¹⁴ Branko Vodnik, *Povijest...*, str. 130., 141.

¹⁵ »Dva pisma Vatroslava Lisinskoga«, *ibid.*

¹⁶ Franjo Ks. Kuhač, *Vatroslav Lisinski i njegovo doba. Prilog za povijest hrvatskoga preporoda*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1904., str. 113.

¹⁷ »Dva pisma Vatroslava Lisinskoga«, *ibid.*, str. 19.

¹⁸ Pismo je napisano 20. veljače 1852., *ibid.*

¹⁹ Pismo od 21. ožujka 1852.; Franjo Ks. Kuhač, *Vatroslav Lisinski i njegovo doba*, str. 113.

²⁰ »Dva pisma Vatroslava Lisinskoga«, *ibid.*, str. 19-20, od 26. ožujka 1852.

²¹ *Ibid.*, str. 19.

opsežniji (kroz tri broja u godištu).²² Za razliku od prvog članka u *Svetoj Ceciliji* kojim zapravo samo iznosi građu uz najnužnije povezivanje s potrebnom dokumentacijom, ovaj put se radi o bogatom i komentiranom tekstu. Vodnik piše o posebno privlačnoj godini 1879. u važnim europskim centrima, ali i u Varaždinu i Zagrebu. Glazbu doživljava kao umjetnost s najviše užitka koja je pored toga »najviše društvena umjetnost«.²³ Opisuje plemstvo, tiskare, kulturne institucije, strane pisce, njemačke kazališne družine koje prikazuju igrokaze, komedije i opere, ponekad i talijanske »operne stagione«. Kazališta postaju modom vremena. »Takvo predilirsko naše društvo nije dakako moglo biti bez jednako intenzivne glazbene kulture koja je prema čitavoj kulturnoj atmosferi bila jednako tuđinska, pretežno njemačka s nešto utjecaja talijanskoga. Za to su značajna dva crteža u dvije zbirke pjesama iz ovoga doba.«²⁴

Vodnik upozorava na »genre minijaturu: ispod granatog drva tri su amoreta, od kojih jedan kida rog, glazbalo pastirske poezije, drugi će lupiti šakom u mandolinu, a treći je objema rukama uhvatio svoju mandolinu, pa će udriti njome o stablo. Ispod minijature stoji: cantatum satis est – frangite barbita«²⁵. Nacrtana je na posljednjoj strani rukopisne zbirke latinskih pjesama Mirka Brezovačkog Jurju Petkoviću, kraljevskom savjetniku.²⁶ Drugi je primjer crtež uz *Pesme horvatske* Katarine Patačić iz 1781. g.²⁷ Leut i rog vezani su u snop s narodnim dvojnicama i tamburicom. »U vigneti ujedinjeni su dakle atributi talijanske pastoralne poezije sa glazbalima hrvatskih pastira. Ali ta vigneta, koliko god nam je draga, ima samo konvencionalno značenje i melodije naših pastira morale su čekati još nekoliko decenija, do pojave naše romantike, da prodru u našu umjetnost.«²⁸ Vodnik s pravom predmnijeva njihovo značenje za historiju naše glazbene kulture. Ikonografski prikazi glazbala premda često nisu izraz realno integrirane glazbene prakse nego puka imitirana ilustracija i ponekad čak slučajni i proizvoljni ukras (što je u ovim prikazanim slučajevima očigledno), na svoj specifični način ipak oslikavaju vrijeme i kulturu, u najslabijem prinosu govoreći o svojem autoru. Kasniji je razvoj glazbene ikonografije u Hrvatskoj pokazao i mogućnost stvarnih interpretacija, npr. u studijama Koraljke Kos i Zdravka Blažekovića

²² »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *ibid.* Zanimljivo je kako Milovan Gavazzi koristi priliku (dok je Vodnikov tekst izlazio u nastavcima mogao je priliku zamisliti) i donosi srodnu građu: »Jedna predilirska napitnica«, *Sveta Cecilija*, 15, 1921., 3, str. 64. Sam pak Vodnik upućuje na srodne tekstove, kao: Milovan Gavazzi, »Kulko kaplic, tulko let«, *Sveta Cecilija*, 14, 1920., 6, 132. Vidi Forko, Sonnleitner, »Kuhač zapise i ilirske glazbenike« ... Vodnikovo se ime spominje i uz drugu problematiku, u povodu članka: Janko Barlé, »Stanko Vraz, sabirač narodnih napjeva.«, *Sveta Cecilija*, 12, 1918., 1, 20–21.

²³ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *ibid.*, str. 12.

²⁴ *Ibid.*, str. 13.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Arhiv HAZU, 3.d.11.

²⁷ Nacionalna sveučilišna knjižnica, R 4087. Vodnik ne donosi signaturu. Suvremeni pretisak priredio je Alojz Jembrih.

²⁸ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *ibid.*, str. 13.

»Tlo za našu predilirsku glazbenu kulturu priredili su bar donekle zagrebački Isusovci na svojoj gimnaziji.«²⁹ Vodnik pri tome ističe ulogu Jurja Križanića, učenika zagrebačkih isusovaca, kojega se u Rusiji preporučuje kao učitelja glazbe. Nije naveo poznaje li Klaićevu studiju o Jurju Križaniću.³⁰ Ovim se pristupom najavljuje kroz članak provedeno vrlo minuciozno uspoređivanje međutjecaja crkvene popijevke na svjetovnu i obrnuto, odnosno nastojanja isusovaca.

U kontekstu činjenice kako je god. 1827. osnovan današnji Glazbeni zavod, kome je prvim pokroviteljem biskup Maksimilijan Vrhovac (pored biskupa Haulika i drugih) Vodnik otvara opet pitanja međuodnosa kao i socijalnih okolnosti sagledavajući tuđinsku i predilirsku (po duhu) kulturu. U doba osnivanja Hrvatskog glazbenog zavoda Zagreb je bio malen grad u maloj južnoeuropskoj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji kojom je vladao carski Beč. No, već onda oslonjen na buđenje građanskoga staleža, Zagreb se nalazio u usponu svoga gospodarskoga i društvenog života. U to su doba feudali još igrali priličnu društvenu ulogu, pa su osnivači Hrvatskoga glazbenog zavoda spretno iskoristili prednosti koje je pružalo to prijelazno razdoblje. Zamisao da se osnuje glazbeno društvo niknula je po uzoru na druge slavenske gradove u Austrijskoj carevini poput Bratislave ili Ljubljane.

Skupinu osnivača Hrvatskoga glazbenog zavoda predvodio je Juraj Wisner-Morgenstern (1783.–1855.), odlično školovan glazbenik i pravnik, uskoro jedna od najznačajnijih ličnosti glazbenog života, koji je znao obrazložiti potrebu za osnivanjem takve udruge i obraniti je od (najčešće provincijskih) otpora sa strane. U arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda, u najstarijoj računskoj knjizi redaju se imena prvih 16 podupirajućih članova koji su plaćanjem mjesečne članarine od 1 forinte stekli položaj utemeljitelja. Njihova je udruga započela s djelovanjem početkom 1827. godine. Zadatak bi bio promicanje glazbene umjetnosti i razvijanje glazbenog ukusa kao i stvaranje glazbenih profesionalnih i amaterskih kadrova.

Vodnik piše o pravilima škole koja su štampana njemačkim jezikom, »jer je napokon sva naša glazbena kultura toga vremena bila njemačka. Velik i težak je zadatak naše kulturne historije da nam dađe potpunu i vjernu sliku naše velike, ma i tuđinske, glazbene kulture predilirskog doba. Samo tako moći ćemo shvatiti neobičnu pojavu naše ilirske glazbene kulture, koja bi nam inače bila neprirudna i nejasna – ta dala nam je operu *Ljubav i zloba*, stariju od opere češke – kad naša predilirska generacija ne bi za nju stvorila preduvjete. Tu opažamo istu pojavu kao i u historiji književnosti: preporodna glazba i književnost predstavlja više nego što može stvoriti jedan narod započinjući svoj novi život, ali to uistinu nije bilo započinjanje, već nastavak: naši su preporoditelji književnici i glazbenici, imali jaku kulturu, iz koje su izašli, pa makar ona i bila tuđa, kad je u nju pala ideja

²⁹ Ibid.

³⁰ Usp. Vjekoslav Klaić, »Gjuro Križanić kao glasbenik«, *Gusle*, 1892., 4, 25–27.

narodna, postade ona kvascem stvaranja narodne kulture.«³¹ Ovo je možda najjače Vodnikovo mjesto ovoga članka. Dalje slijede brojni primjeri tezi koju je postavio, značajni i po tome što je svaki primjer kombinacija književnoga i glazbenoga prosede a te što nastavlja s isticanjem zapažanja sociološkoga tipa. Sam Vodnik svoje misli naziva »nekoliko obćenitih crta« koje su nabačene »kao mali putokaz za pravac« istraživačima predilirske glazbene kulture, a svoj doprinos vidi samo u području kajkavske književnosti.

Po Vodniku, tadašnja kajkavska književnost nije bila namijenjena plemstvu. »To je građanska književnost za građanstvo... Prema tome tu i neće moći naći gospodske glazbene kulture... to podupire njemačko građanstvo, kulturnije od našega, koje bijaše u to doba u nas dosta jako i još neasimilirano.«³²

»Građanstvu bijaše ideal čovjek starog kova, a plemstvu sve ono, što je novo. Zato je naš građanin u predilirsko doba mogao primiti tek neke otpatke glazbene kulture višega društva ili, što je još sigurnije, on je primio ono, što bijaše imovina glazbene kulture njegovih njemačkih sugrađana, koji su mu bili po životu svome blizu.«³³ Vodnik daje ilustraciju iz *Diogeneša*, komedije T. Brezovačkoga, a povezuje primjer i s Kovačićevim romanom *U registraturi*. »Kako vidimo, već u predilirsko doba 'bajs' je tipičan hrvatsko-zagorski instrument... Uz taj bajs, što u komediji T. Brezovačkoga tužnji u predilirskoj krčmi, pleše se 'taič', t.j. njemački Ländler, i 'mihet', a to je menuet, dakle ono, što je našem građanstvu donio njemački građanski živalj i što je iz plemićkih balova moglo doprijeti u građanske krčme.«³⁴

Razmatrajući poziciju narodne poezije u kontekstu moguće njezine propasti kod nastojanja protureformacije i ulogu isusovca Nikole Krajačevića (1582.–1653.) kojega je u tom nastojanju podupirao Juraj Habdelić, započinje malu unutarnju raspravu o postupcima kontrafakture. Krajačević, dakle, »spjevao je svoje 'popevke duhovne', i to s izričitom namjerom da one istrijebe narodne pjesme svjetovnoga sadržaja ('koterimi se budu od seh dob z voljum božjum, po menje, po več, od leta do leta, dole rečene pogane, lotrene i nečiste popevke vun pukale i trebile, dokle se zateru i strebe'). Te su se 'popevke duhovne' prema njegovoj uputi imale pjevati po napjevima najpoznatijih narodnih pjesama na pr. *Zdravo, zvezda morska* po napjevu *Hranila djevojka tri stve sokole*, a *O ti Gospa odičena* po napjevu

³¹ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, ibid., str. 13.

³² Ibid. Daje primjer: »Juraj Šporer, poznati pokretač *Oglasnika Ilirskog*, sin karlovačkog trgovca, bijaše vrstan guslač. U svojoj autobiografiji (*Pozor*, g. 1863. br. 77) spominje, kako je g. 1815. u Beču, gdje je učio medicinu, za vrijeme bečkog kongresa, svirao u velikom orkestru glasovitu kaniatu *Bilka kod Vittorije*, pod dirigiranjem samoga skladatelja Beethovena.«

³³ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, ibid. 2, 1921., str. 37.

³⁴ Ibid.

Posejal sem bažulek i t. d. Krajačević je znao, da je napjev duša narodne lirske pjesme: š njome ona živi, bez nje nestaje. Tako su napjevi imali da prionu uz nove nabožne pjesme, a stare narodne pjesme, svjetovnoga sadržaja, izgubivši svoj napjev, imale su da panu u zaborav.³⁵

»U arhivi Jugoslavenske akademije pod sign. I.b.119. ima jedna zbirka kajkavskih pjesama, koju čine dva mala sveščića različite provenijencije. Prvi je sveščić fragmentaran, a napisao ga je g. 1762. neki D. Fedroczy, no zacielo bit će da je to prijepis starijih predložaka iz XVII. vijeka.«³⁶ Vodnik dalje uočava kontrafakture Krajačevićeva tipa »po napjevima starijih narodnih pjesama« i daje primjere: »*Iezuš mili, zdenec živi na notu: Truden lovec;*³⁷ *Još Adam bludiš na propovedan sad 'ad notam: Krali se rode'* ... Melodija, koja je život narodne lirske pjesme, imala je postati smrt njezina.«³⁸ Vodnik daje primjere i poziva se na M. Langa o uspjehu Krajačevića i Habledića, osobito u Samoboru.³⁹ Pa ipak, »upravo za Samobor, gdje smo mogli konstatirati uspjeh protivureformatorske crkvene popijevke, možemo konstatirati, da se tu do današnjeg dana najbolje očuvala i kajkavska narodna popijevka svjetovnoga značaja.«⁴⁰

Izlažući izvore dalje, Vodnik upozorava na kajkavsku staru popijevku 18. stoljeća iz doba jozefinizma.⁴¹ »Najstariji poznati nam tip nove kajkavske popijevke predstavlja drugi sveščić pomenute zbirke iz Arhiva Jugoslavenske akademije. To je niz erotičkih pjesama, u kojima još nema nikakva utjecaja građanskog staleža.«⁴²

Tzv. *Velika kajkavska pjesmarica*⁴³, iz, po Vodniku, 19. stoljeća, »predstavlja nam bujni život kajkavske popijevke, u glavnome iz doba jozefinizma.«⁴⁴ Ujednačenog lijepog grafičkog izgleda s jednim rukopisom i mnogim narodnim lirskim pjesmama ili »pjesama na narodnu« nepoznatih

³⁵ Ibid.

³⁶ Zbirka *Stare hrvatske Pjesme...*, rkp., Arhiv HAZU I.b.119., u sadašnjem stanju povezuje pet sveščića; prva dva su doista kako navodi Vodnik s time da je grafija imena uz prvi sveščić – Fedroczy. Radi se o dijelovima neke pavlinske zbirke. Četvrti je sveščić slovenska pjesma (gorička), napjev s notama (»Perl je veselje slišat prav...«), vjerojatno prijepis.

³⁷ Na str. 37. prvog fragmenta prvoga sveščića ima »Pisma maika ter Salostna« ... na notu »Truden Lovec«. Trebalo bi nanovo popisati i usporediti sve primjere.

³⁸ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *ibid.*, str. 38. »Taj pokret protiv 'nečistih' narodnih pjesama imao je bez sumnje uspjeha, ali nikako se ne može misliti, da je on doista uništio kajkavsku narodnu poeziju. Ta pjesma »Sejala sem božulek«, što je Krajačević spominje g. 1651., pjeva se još i danas, iza gotovo puna tri vijeka.«

³⁹ Milan Lang, Samobor. »Narodni život i običaji«, *Zbornik za život i običaje južnih Slavena*, 18, Zagreb, 1913., str. 277. Crkveni pjesmu »Sv. Ivanu Nepomuku«, »još do pred 20 godina pjevali pastiri na ivanjski post goneći blago s paše. Današnji je pastirci ne znaju i ne pjevaju«; *ibid.*, str. 299.

⁴⁰ Vodnik, *ibid.*, str. 38.

⁴¹ Očigledno, ne poznaje pavlinske kajkavske pjesmarice.

⁴² Arhiv HAZU I.b.119.; vidi bilj. 36.

⁴³ Arhiv HAZU, I.a.98.

⁴⁴ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, *ibid.*, str. 38.

pjesnika, ova pjesmarica privlači pažnju radi šest »Aria«, znači pjevanih pjesama.⁴⁵

Pišući o napitnicama među kajkavcima Vodnik je razvio niz 'priča' s mnoštvom zanimljivih detalja, raznih navoda, termina.⁴⁶ Na primjer, piše kako se naša najpoznatija napitnica *Nikaj na svetu* pjevala već u predilirsko doba, »pa bi dužnost naših muzikologa bila, da istraže podrijetlo poznatoga napjeva te popijevke.«⁴⁷ ... Prema općenoj našoj karakteristici glazbene kulture predilirskoga doba ta melodija zacijelo nije izvorna već potječe iz njemačkog izvora.⁴⁸

Primjera doista ima puno, kako o napitnicama tako nanovo o kajkavskim pjesmama i pjesmaricama pa premda su vrlo zanimljivi, ovaj se put nećemo na njima zadržavati. Vodnik izdvaja prikazivanje putanje *Popevke od protuletja*.⁴⁹ »Historija te popijevke međutim nije svršena. *Popevka od protuletja* je spjevana, da istisne i nadživi stariju romantičnu popijevku, iz koje je nikla, i zato je neznani nábožni pjesnik upotrijebio početak prvobitne popijevke – to gotovo uvijek u sličnim slučajevima biva – jer je s početkom popijevke najjače vezana njena melodija. Sada je nužno između te dvije popijevke – dvije neprijateljske pjesničke egzistencije – nastala borba za opstanak. Borba je na stari hrvatski način, u miroljubivu Samoboru, završila tako, da su se obje popijevke konačno izmirile i stopile u jednu popijevku, koja je dakako nelogična, nejedinstvena, upravo besmislena.«⁵⁰

Kako se za promicanje hrvatske glazbene historiografije još od njezinih početaka, od djelovanja Franje Ksavera Kuhača nastojalo zabilježiti mnoštvo glazbenih povijesnih činjenica oslanjajući se na brojne radove autora širega profesionalnog usmjerenja, tako prinos Branka Drechslera Vodnika dograđuje takvo djelovanje. Uklapa se taj prinos u pionirske pokušaje glazbenohistoriografske struke premda je nešto novijega datuma i

⁴⁵ »... popevka 26. (aria 1a), 66 (aria 2a), 85. (aria 3a), 136. (aria 4a), 142. (aria 5a) i 143. (aria 6a). ... Prepisivač je zacijelo namjeravao na kraju pjesmarice dodati i note svakoga od tih šest napjeva, a možda ih je i dodao, pa su kasnije iskinute, jer inače ne bi imalo smisla, da napjeve tih pjesama posebice spominje i daje svakome napjevu osobiti broj. ... Svakako se najveći dio popijevaka te pjesmarice ne da ni zamisliti bez melodije, naročito one, koje imaju pripjeve ili gdje je označeno, da se po jedan ili više stihova na kraju strofe ponavljaju ('repetitur').« Vodnikove navode potrebno je u detaljima korigirati. Ibid.

⁴⁶ Pa ipak ne navodi raspravu, Franjo Fancev, »Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vijekova.« Iz rukopisnih pjesmarica skupio. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, 31, Zagreb, 1937.; dodatak raspravi: Dragan Plamenac, »Uz napjeve Forkove zbirke«, ibid.

⁴⁷ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, ibid., str. 39.

⁴⁸ Milovan Gavazzi, »Kulko kaplic, tulko let«, *Sveta Cecilija*, 14, 1920., 6, 132; kod Vodnika je kriva paginacija. *Kulko kaplic, tulko let*, ... ima melodiju pjesme *Gaudeamus igitur*, što je nastala još na početku XVII. vijeka među studentima njemačkih visokih škola, a k nama je mogla doći preko Austrije i Slovenije. Vodnik, ibid.

⁴⁹ Usp. nanovo Milan Lang, Samobor. Narodni život i običaji, *Zbornik za život i običaje Južnih Slavena*, 18, Zagreb, 1913.

⁵⁰ »Među kajkavcima predilirskoga doba«, ibid. 3, 1921., str. 63.

to uz prednost temeljitog znanstvenika sklonog sakupljanju i sintetiziranju malih i velikih tema kao i pronalaženju zajedničkih i posebnih odlika hrvatske kulturne povijesti. Kuhačeva velika zadaća, određenje hrvatskoga nacionalnog bića na prvome mjestu (osobito u glazbi ali i putem glazbe) već je arhaizam u Vodnikovo vrijeme utoliko što on želi sagledati cjelinu i višestruke utjecaje srodnih i povijesno bliskih kultura iz europskoga okoliša upravo na nastajanje hrvatske kulturne povijesti. Čak su i mali glazbeno-historiografski prilozi puni potvrdnoga materijala takvoj tezi.

Prisjećajući se gorespomenutih početaka hrvatske glazbene historiografije još od djelovanja Franje Ksavera Kuhača i njegovih *Ilirskih glazbenika* te tek u današnje vrijeme objavljenog glazbenohistoriografskog uvoda, nadalje *Povijesti glazbe* Vjenceslava Novaka koja je također ali u cijelosti ostala u rukopisu u svoje vrijeme, zatim *Kratke povijesti glazbe* Stjepana Hadrovića te prve »ozbiljne« povijesti hrvatske glazbe, one Božidara Širole, ostaje snažan dojam i utemeljena procjena: Vodnikovi pokušaji se uklapaju u sliku vremena. Njegova *Povijest...* pruža ipak dio i glazbenih informacija u vrijeme kada je do njih čitateljima upravo *Povijesti...* vjerojatno bilo teže doći. On sudjeluje u glazbenim časopisima, on donosi nove podatke dotada nepoznate glazbenoj publici, te on potiče druge glazbene pisce poput Gavazzija ili Barléa. Vodnikova se individualnost, da parafraziram Vidu Flaker, ogleda u sposobnosti da nedostatke u glazbenoj historiografiji obrazloži kraćim ulomcima glazbenohistoriografskoga tipa u kontekstu pregleda hrvatske književnosti, ili u malim ali dovoljno opsežnim, pionirskim i vrlo vrijednim prilozima hrvatskoj glazbenoj povijesti kakvim su se pokazali upravo članci u glazbenome časopisu *Sveta Cecilija*.

HISTORIOGRAFIJA BRANKA VODNIKA I GLAZBENA KOMPONENTA

Sažetak

Nastavljajući istraživanje priroda muzikološkim istraživanjima u djelima hrvatskih književnih povjesničara autorica ocjenjuje udio Branka Vodnika. Nakon Franje Fanceva, Tome Matića pa i Alberta Halera koji nisu muzikolozi niti glazbeni pisci (pa počesto niti dostatno glazbeno-obrazovani) a koji u prošlosti ne samo da su popunjavali nalaze stručnjaka, nego su često donosili jedine ili prve obavijesti o nekom glazbenopovijesnom izvoru i Vodnik je prikazan iz navodenoga ugla. Njihovim je radom obogaćena glazbena historiografija, uglavnom s hrvatskim temama. Osnovni odabrani popis tema koje se približavaju glazbenoj komponenti upućuje na široke interese Branka Vodnika. Kajkavske pjesmarice, kajkavske napitnice, Vučistrah (odnosno Kanavelić), Hektorović i drugo.

Vodnikova *Povijest hrvatske književnosti...* iz 1913. pruža jedan, premda mali, dio glazbenih informacija u vrijeme kada je do njih čitateljima upravo *Povijesti...* vjerojatno bilo teže doći. U to je vrijeme poznata *Kratka povijest glazbe* Stjepana Hadrovića (1911.; tiskano), *Ilirski glazbenici* Franje Kuhača (1893.; tiskano) bez his-

toriografskoga uvoda (tiskan tek uz reprint 1994.) i rukopisna *Povijest glazbe* Vjenceslava Novaka (tiskana 1994.). Vodnik sudjeluje u glazbenim časopisima, on donosi nove podatke dotada nepoznate glazbenoj publici te on potiče druge glazbene pisce poput Milovana Gavazzija ili Janka Barleća.

Vodnik nedostatke u glazbenoj historiografiji obrazlaže kraćim ulomcima glazbenohistoriografskoga tipa u kontekstu pregleda hrvatske književnosti, ili u malim ali dovoljno opsežnim, pionirskim i vrlo vrijednim priložima hrvatskoj glazbenoj povijesti kakvim su se pokazali članci u glazbenome časopisu *Sveta Cecilija*.

BRANKO VODNIK'S HISTORIOGRAPHY AND MUSICAL COMPONENT

Summary

The author analyses Branko Vodnik's contribution to the musicological research in the works of Croatian literary historians. After Franjo Fancev, Tomo Matić and Albert Haler who were neither musical scholars nor musical writers (they were often not well educated in the musical field) but who in the past not only supplemented the results of experts but often revealed the only or first announcements about a musical-historical source, Vodnik is also analyzed from this perspective. The musical historiography is enriched by their work with mostly Croatian topics. The main selected list of topics in reference to the musical component implies the wide interest Branko Vodnik had. Kaykavian songbooks, Kaykavian drinking songs, Vučistrah (that is Kanavelić), Hektorović and others.

Vodnik's *History of Croatian Literature...* dating from 1913 offers a small part of musical information at the time the readers of *History* found it harder to come by. Stjepan Hadrović's work: *A Short History of Music* (published in 1911) was famous at that time, also *Illyrian Musicians* by Franjo Kuhač (published in 1893) without a historiographical introduction (published with the reprint edition in 1994) and Vjenceslav Novak's manuscript: *The History of Music* (published in 1994). Vodnik contributed to many music magazines, he introduces new information to the musical audience and encourages other musical writers like Milovan Gavazzi or Janko Barle.

Vodnik explains the flaws in musical historiography with short paragraphs of the musically-historiographical type within the context of the Croatian literature review but also with small but detailed pioneer and very valuable contributions to Croatian musical history like the articles in the music magazine *Saint Cecilia*.

Dodatak

Bibliografija radova Branka Vodnika

UDK 012 VODNIK

Ova bibliografija izrađena je na temelju objavljenog popisa Vodnikovih radova u *Bibliografiji* Leksikografskog zavoda, I/1-4, knjiga 1-4; II/1, knjiga 6, 7; IV/1, knjiga 8, 9; IV/2, knjiga 11. Taj je osnovni popis dopunjen bibliografskim jedinicama iz Kataloga Leksikografskog zavoda koje nisu objavljene u navedenim knjigama. Izvor dopuna osnovnom popisu bio je i katalog Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Zatim je svaka pojedina bibliografska jedinica provjerena u knjigama, časopisima i novinama i dopunjena oznakom mjesta izlaženja i datumom, što je omogućilo kronološki točan poredak u našoj bibliografiji Vodnikovih radova.

Unutar pojedine godine na prvom mjestu popisani su Vodnikovi radovi objavljeni u obliku knjige, s podacima o naslovu, podnaslovu, svesku u seriji (biblioteci), izdavaču, nakladniku i opsegu (broj strana). Ako je sadržaj knjige podijeljen u poglavlja, njihovi se naslovi navode u bilješci označenoj crticom ispod bibliografske jedinice. Na isti način obilježen je i sadržaj djela što ih je Branko Vodnik priredio, popratio predgovorom ili pogovorom.

U pojedinoj bibliografskoj jedinici za radove objavljene u periodici naveden je najprije naslov rada, zatim autorov potpis, pa naslov časopisa ili novina, zbornika ili koledara, godište, broj, strana, mjesto izlaženja i datum. U slučajevima kad naslov članka ne sadrži dovoljno jasno podatak o sadržaju, ispod bibliografske jedinice pridodane su opaske priređivača ove bibliografije. Napominjem da te opaske nemaju pretenziju da ispune zadatak anotirane ili deskriptivne bibliografije, one su tek popratne bilješke koje čine cjelinu s uvodnim radom *Branko Vodnik*.

Branko Vodnik potpisivao je svoje radove različito. Do godine 1904. koristio je samo svoje pravo prezime Drechsler. Iste godine prvi je put upotrijebio prezime Vodnik kojim se, naizmjenice s pravim, sve češće potpisivao do 1918. Te godine posljednji put se poslužio prezimenom Drechsler i otada je objavljivao radove samo kao Vodnik.

Među Vodnikovim osobnim dokumentima, što su pohranjeni u njegovoj rukopisnoj ostavštini u Arhivu Hrvatske, nisam, nažalost, pronašla izravne dokumente o službenoj promjeni prezimena *Drechsler* u *Vodnik*. Samo u Zapisniku ostavinske rasprave, 17. VI. 1927., nalazi se pasus gdje je zabilježeno da je udovica predočila Vodnikov krsni list »na kojemu je evi-

dentirano po Župnom uredu u Varaždinu da je pokojniku dozvoljena promjena prezimena u Vodnik«. U tom spisu nije naveden datum službene promjene prezimena. Vjerojatno se proces promjene otegao, jer dekreti iz 1919. godine naslovljeni su na Drechslera a spisi 1921. na Vodnika. Domoavnica iz 1920., kojom mu grad Zagreb odobrava uživanje zavičajnog prava, glasi na prezime Drechsler. U tom dokumentu navedena su i prezimena roditelja: Vjekoslav Drechsler i Marija rod. Vučak, što otklanja eventualnu pretpostavku da je prezime Vodnik obiteljsko. Manju zagonetku nego pitanje zašto je Drechsler izabrao kao svoje drugo upravo prezime Vodnik, predstavljaju podatci u njegovoj svjedodžbi zrelosti, izdanoj u Varaždinu 13. VI. 1899., gdje jasno piše da je maturu položio *Aleksander Drechsler*.

Osim punih prezimena, inicijala B. D. i skraćeniice V-k, Vodnik je koristio šifre -R. (*Mlada Hrvatska*, 1902.) i -r., -br., -k. (*Savremenik*, 1906.). Tek malobrojne recenzije i polemičke napise Vodnik nije potpisao, i to u doba kada je bio urednik (*Savremenik*) ili stvarni ali nepotpisani urednik časopisa (*Jugoslavenska njiva*). Svoje pak izrazito polemičke članke u *Jugoslavenskoj njivi* objavio je u nekoliko navrata pod pseudonimima Verus i Severus; oba Vodnikova pseudonima navodi Marcel Vidačić u radu *Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz hrvatske književnosti* (Grada, 21, Zagreb, 1951.).

Možda je ova *Bibliografija radova Branka Vodnika* optimalna, najvjerojatnije ona ipak nije potpuna. Može se, naime, pretpostaviti da je Vodnik autor još nekih nepotpisanih članaka u *Jugoslavenskoj njivi*, dnevno-političkog ili polemičkog karaktera. Izostavljene su, vjerojatno, i pojedine kratke novinske »izjave« vezane za Vodnikove polemike. Pročitaju li se potpisani, ili nepotpisani ali utvrđeni, Vodnikovi polemički članci, lako je steći uvjerenje da eventualni nepotpisani i neutvrđeni spomenuti napisi i izjave ne mogu bitno pridonijeti ni dojmu o tijeku polemika ni karakteristikama Vodnika kao polemičara.

1897.

1.

STARAC UBOJICA. Krimanalna crtica; – Branko Drechsler
Zvonimir, hrvatski ilustrovani koledar za god. 1897., XIV, str. 13–17; Zagreb, 1897.

1901.

2.

PRVI HRVATSKI PJESNICI. Napisao PhC. Branko Drechsler
Zbornik pouke i zabave. Uređuje i izdaje Vladimir Jelovšek. Sv. 1. Vlasnik i nakladnik Vladimir Jelovšek. Tiskao Em. Stivín. Prag, 1901. Str. 9–54.

– Na početku sveska tiskan je uvod *Zborniku pouke i zabave* pod naslovom *Čitaocu* a u ime Izdavaateljstva. Zatim slijedi Vodnikov rad u kojem najviše prostora posvećuje Luciju.

3.

SMJEROVI STARIJEG HRVATSKOG PJESNIŠTVA; – Branko Drechsler
Hrvatska, [XVI], br. 268, str. [1–2]; br. 269, str. [1–2]; Zagreb, 21. i 22. XI. 1901.

– Prijevod Vodnikova članka što ga je prigodom 400. obljetnice hrvatske umjetničke književnosti objavio pod naslovom *Smjery stariših chorvatského básnictví. Ku 400. výročí založení krásné literatury chorvatské* u reviji »Rozhledy«, XII, č. 7, str. 198–203; Prag, 16. XI. 1901.

1902.

4.

BRANKO DRECHSLER: RAZBACANA UDA. Novela

Knjižnica »Mlade Hrvatske«, svzак I. Nakladom časopisa »Mlade Hrvatske«. Tisak F. Fišera. Zagreb, 1902. Str. 5–41.

– Vidi »Mlada Hrvatska«, br. 1–4, I. IV–I. VII. 1902.

5.

POSLEDNJE UMJETNIČKE IZLOŽBE U PRAGU; – Branko Drechsler. Prag, 28. prosinca 1901.

Hrvatsko pravo, VIII, br. 1844, str. [3]; br. 1845, str. [3]; Zagreb 2. i 3. I. 1902.

– O izložbama Otokara Lebede i Václava Radimskog.

6.

NOVIJI POJAVI U KNJIŽEVNOSTI I UMJETNOSTI; – Branko Drechsler. Prag, 16. siječnja 1902.

Glasnik Matice dalmatinske, knj. I, sv. 4, str. 426–435; Zadar, veljača 1902.

7.

»MLADA HRVATSKA«. Slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život. God. I. Izlazi prvoga u svakom mjesecu. Administracija i redakcija lista: Prilaz br. 13 [za broj 5: Duga ulica 29].

Vlasnik i izdavaatelj: Branko Drechsler i drugovi. Odgovorni urednik Živko Beličević. [Za broj 5: vlasnik, izdavaatelj i odg. urednik: Stjepan Kralj i drugovi]. Zagreb, 1902.

8.

RAZBACANA UDA; – Branko Drechsler

Mlada Hrvatska, I, br. 1, str. 1–8; br. 2, str. 33–41; br. 3, str. 65–68; br. 4, str. 97–103; Zagreb, 1. travnja, 1. svibnja, 1. lipnja, i 1. srpnja 1902.

– Pripovijest je objavljena i zasebno u knjizi, vidi bibliografsku jedinicu na početku god. 1902.

9.

ABNORMALNI MOMENAT U RAZVITKU HRVATSKE KNJIIGE; – Branko Drechsler

Mlada Hrvatska, I, br. 1, str. 20–27; Zagreb, 1. travnja 1902. *Narod*, III, br. 20, str. 2; br. 21, str. 2; Beograd, 1902.

– U članku Vodnik kritizira historicizam općenito a eklekticizam u hrvatskoj kritici posebno. Stalnom karakteristikom hrvatske književnosti ostao je realizam prožet romantizmom i idealizmom, primjećuje autor. O hrvatskoj Moderni kaže: »Nastup naše moderne ne odgovara s ni jedne strane onome u drugim zemljama: naša moderna ima šire značenje«, i dodaje da je ona »momenat nadoknađivanja stare jednostranosti novom svestranošću« i da je pokret imao uglavnom propagatorski značaj.

10.

DR. TRESIĆ-PAVIČIĆ: SA KNINSKE TVRĐAVE. Kancona. Tisak Dioničke tiskare; -R.

Mlada Hrvatska, I, br. 1, str. 30; Zagreb, 1. travnja 1902.

- Negativna kritika Tresićeva djela koje pokazuje »mizernost i nemoć« i samo je »klopotljiva retorika«.

11.

IVAN CANKAR: KNJIGA ZA LAHKOMISLENE LJUDI. V Ljubljani 1901., založil L. Schwentner; -R.

Mlada Hrvatska, I, br. 1, str. 30-31; Zagreb, 1. travnja 1902.

- Kratki prikaz i preporuka.

12.

PEDESETGODIŠNJICA SMRTI JANA KOLLÁRA. Pozorište; - Branko Drechsler

Glasnik Matice dalmatinske, knj. II, sv. 1, str. 72-78; Zadar, svibanj 1902.

- Kritika repertoara Narodnog divadla u Pragu.

13.

KNJIGE MATICE HRVATSKE. JOSIP DRAŽENOVIĆ: POVJEST JEDNOGA VJENČANJA. Pripovijest iz primorskoga malogradskega života; - Branko Drechsler

Mlada Hrvatska, I, br. 2, str. 57-59; Zagreb, 1. svibnja 1902.

- Prikaz djela i zamjerka autoru da ga ne vodi »ideja« u pripovijedanju.

14.

ISO VELIKANOVIĆ: OTMICA. Pjesma u šest pjevanja. Nagrađeno iz zaklade Dušana Kotura za god. 1899.; -R.

Mlada Hrvatska, I, br. 2, str. 59-60; Zagreb, 1. svibnja 1902.

- Pohvalni prikaz.

15.

DR. STJEPAN ORTNER, odbornik Društva hrvatskih književnika:

DR. LJUDEVIT GAJ PRVI HRVATSKI BIBLIOFIL; - Branko Drechsler

Mlada Hrvatska, I, br. 3, str. 92-93; Zagreb, 1. lipnja 1902.

- Negativna kritika djela.

16.

DR. A. TRESIĆ-PAVIČIĆ: POLETI OKOLO BLOKOVA. Nakladom N. Pissenberga i J. Schnürmachera; -R.

Mlada Hrvatska, I, br. 3, str. 93-95; Zagreb, 1. lipnja 1902.

17.

STANISLAV WYSPIANSKI: PROTESIŁAS I LAODAMIA, tragedija; - Branko Drechsler. Zagreb, 15. lipnja 1902.

Glasnik Matice dalmatinske, knj. II, sv. 2, str. 188-193; Zadar, kolovoz 1902.

18.

POLOŽAJ I LITERARNA PRODUKCIJA NAJMLAĐE GENERACIJE; - Branko Drechsler

Glasnik Matice dalmatinske, knj. II, sv. 2, str. 197–202; Zadar, kolovoz 1902.

– O češkim piscima mlade generacije.

19.

KRŠNJAVI I NAŠA UMJETNOST; – Branko Drechsler

Narodne novine, LXVIII, br. 193, str. 1–3; Zagreb, 23. kolovoza 1902.

– U povodu 40. godišnjice novinarskog i književnog rada I. Kršnjavog; osvrt na njegov književni rad.

20.

STUDIJ ILIRSKOGA PREPORODA; – Branko Drechsler. Krakov, 27. rujna 1902.

Mlada Hrvatska, I, br. 5, str. 136–141; Zagreb, 1. listopada 1902.

– Pohvala radova stranih slavista o hrvatskom preporodu Kulakovskog i posebno M. Zdziechowskog. Vodnik vidi uzrok »da se u književnoj historiji ne možemo nikuda maknuti« u tome što »ne samo da po političkoj konfesiji sudimo današnje ljude, već istom tjesnogrudnošću gledamo i našu prošlost, gdje svaka stranka hoće da ima prototipe svojih misli«.

21.

TEORIJA I PRAKSA; – Branko Drechsler

Mlada Hrvatska, I, br. 5, str. 157, Zagreb, 1. listopada 1902.

– Odgovor »Hrvatskoj misli« koja je napala »Mladu Hrvatsku«. Vodnik naglašava da će ostati suradnikom »Mlade Hrvatske«, iako je prestao biti njezinim urednikom.

22.

M. ZDZIECHOWSKI: ODRODZENIE CHORWACYI W WIEKU XIX.; – Branko Drechsler, Krakov, 5. listopada 1902.

Glasnik Matice dalmatinske, knj. II, sv. 3, str. 292–299; Zadar, studeni 1902.

23.

MARIJA KONOPNIČKA. (K dvadeset i pet godišnjici njezinoga rada); – Branko Drechsler. Krakov

Domaće ognjište, knj. III, sv. 4, str. 66–68; Zagreb, prosinac 1902.

24.

STANISLAW PRZYBYSZEWSKI: »MATKA«. Drama u četiri čina; – Branko Drechsler. U Krakovu, koncem novembra 1902.

Nada, VIII, br. 24, str. 338; Sarajevo, 15. XII. 1902.

– O drami poljskog autora, prema poljskoj dnevnoj kritici.

25.

SVESLAVENSKA IZLOŽBA U PETROGRADU; – Branko Drechsler

Hrvatsko pravo, VIII, br. 2135, str. 1 (prilog); br. 2136, str. [2]; br. 2137, str. [2]; Zagreb, 20., 22. i 23. prosinca 1902.

– O pripremama Slavenkog polupornog društva za izložbu obrta i umjetnosti u Petrogradu 1904.

1903.

26.

BRANKO DRECHSLER: PETAR PRERADOVIĆ. Studija. Tiskara Terezije Fischer (Ribnjak 10). Zagreb, 1903. str. 3–128.

27.

FRANJO HORVAT-KIŠ: »ŽENICI«; – Branko Drechsler
Nada, IX, br. 3, str. 38–39; Sarajevo, 1. II. 1903.

28.

ZDZIECHOWSKI MAR.: ODRODZENIE CHORWACYI W WIEKU XIX.
 (Preporod Hrvatske u XIX. vijeku); – Branko Drechsler
Vienac, XXXV, br. 3, str. 88–89; br. 4, str. 130–131; Zagreb, [nema datuma, vjerojatno veljača] 1903.

– Opširni prikaz knjige i rada Zdziechowskog.

29.

»NIEBOSKA KOMEDIJA« ZYGMUNTA KRASIŃSKOGA; – Branko Drechsler
Vienac, XXXV, br. 3, str. 96–98; Zagreb, [nema datuma, vjerojatno veljača] 1903.

30.

STANISLAW WYSPIANSKI: »WESELE«. (Svadba). Drama u tri čina; – Branko Drechsler. U Krakovu, marta 1903.

Nada, IX, br. 7, str. 92–95; Sarajevo, 1. IV. 1903.

– Osvrt na predstavu 15. 2. 1903. i impresionistički prikaz drame.

31.

PRERADOVIĆ I KRASIŃSKI; – Branko Drechsler

Vienac, XXXV, br. 10, str. 313–314; br. 11, str. 357–359; br. 12, str. 377–379; br. 13, str. 413–414; Zagreb, [nema datuma, vjerojatno 15. V.–1. VIII.] 1903.

32.

»PREZEDSWIT« ZYGMUNTA KRASIŃSKOGA I MESIJANISTIČKA IDEJA;
 – Branko Drechsler. Krakow

Domaće ognjište, knj. III, sv. 10, str. 191–198; Zagreb, lipanj 1903.

33.

PETRA PRERADOVIĆA »LINA-LIEDER«; – Branko Drechsler

Nada, IX, br. 18, str. 239–242; br. 19, str. 255–257; Sarajevo, 15. IX. i 1. X. 1903.

34.

SLAVENSKI REPERTOIR HRVATSKOGA KAZALIŠTA; – Branko Drechsler
Vienac, XXXV, br. 17, str. 549–550; Zagreb, [nema datuma, vjerojatno 1. X.] 1903.

– O negativnom odnosu uprave prema slavenskoj drami i Vodnikova preporuka što bi sve trebalo kazalište staviti u svoj repertoar.

35.

IZDANJA MATICE HRVATSKE ZA GODINU 1902. MILORAD MEDINI: POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U DALMACIJI I DUBROVNIKU; – Branko Drechsler

Vienac XXXV, br. 18, str. 579–581; br. 19, str. 612–614; br. 20, str. 636–638; Zagreb, [nema datuma, vjerojatno 15. X.–15. XI.] 1903.

– Kritički prikaz Medinijeve *Povijesti* i iznošenje vlastitih pogleda na problematiku pisanja povijesti hrvatske književnosti.

1904.

36.

POSTANJE HRVATSKE NARODNE JUNAČKE PJESME, – Branko Vodnik
Pokret, I, br. 28, str. [3–4]; br. 29, str. 3; Zagreb, 23. i 30. X. 1904.

– O nastanku pjesme još u doba starih Slavena (tvrdnja da su narodni svećenici tvorci narodne epike).

1905.

37.

STANKO VRAZ. Portrait; – Branko Vodnik. Varaždin
Sijelo za zabavu i pouku, I, br. 5, str. 125–129; Prag, I. II. 1905.

38.

WARUM WURDE MITTELEUROPA VON DEN SLAWEN BESIEDELT?; –
Dr. B. D.

Agramer Tagblatt, XX, Nr. 110, S. 2; Zagreb, 13. V. 1905.

Glasonoša, I, br. 17, str. [2]; Karlovac, 21. V. 1905.

– U »Glasonoši« bilješka da je »ovaj lijepi člančić« preveden iz »Agramer Tagblatta«. Naslov u »Glasonoši«: *Kada su Slaveni naselili srednju Evropu?* Potpis (tiskarskom greškom): Dr. V. D. Njemački naslov nosi djelo Martina Žunkovića koje je izašlo 1904. i koje Vodnik u ovom članku recenzira.

39.

TOMO BLAŽEK; – Dr. Branko Vodnik. Varaždin
Sijelo za zabavu i pouku, I, br. 11, str. 282–285; Prag, I. VIII. 1905.

40.

FRANJO MARKOVIĆ KAO PJESNIK I KRITIK; – Dr. Branko Drechsler
Obzor, XLVI, br. 288, str. [1–2]; Zagreb, 15. XII. 1905.

– Uz naslov bilješka (ispod crte): »Čitano na akademiji dne 10. prosinca u slavu Markovićevu.«

1906.

41.

DR. BRANKO VODNIK: FRANJO MARKOVIĆ. Studija. Naklada knjižare Gj.
Trpinca. Zagreb, 1906. str. 3–124.

– Sadržaj: Dom i svijet (1865.), str. 3–13; Kohan i Vlasta (1867.), str. 16–51; Povratak pod hrvatskoga kralja (1871.), str. 52–59; Dramatika (1872.–1877.), str. 60–101; Kritika, str. 102–124.

Vidi slijedeću bibliografsku jedinicu.

42.

FRANJO MARKOVIĆ. Studija; – Branko Vodnik
Savremenik, I, knj. I, br. 2, str. 81–96; br. 3, str. 161–178; Zagreb, veljača i ožujak 1906.

43.

A. AŠKERC: MUČENIKI, Ljubljana 1906; – V-k.
Savremenik, I, knj. I, br. 2, str. 149–151; Zagreb, veljača 1906.

44.

ČEŠKA BELETRISTIČKA KNJIŽEVNOST U GOD. 1905; – br. *Savremenik*, I, knj. I, br. 2, str. 151–153; Zagreb, veljača 1906.

45.

O GOVORU PREDSEDNIKA MATICE HRVATSKE; – r. *Savremenik*, I, knj. I, br. 2, str. 155–157; Zagreb, veljača 1906.
– Kritika govora Đ. Arnolda na glavnoj skupštini MH.

46.

CH. ŠEGVIĆ U »HRVATSKOM KOLU«; – r. *Savremenik*, I, knj. I, br. 2, str. 157–158; Zagreb, veljača 1906.
– O Šegvićevu prilogu *O genezi najnovijih pojava u hrvatskoj književnosti* i njegovoj kritici članka *Nikola Tommaso* Ivana Milčetića.

47.

ANDRIJA PALMOVIĆ. Literarna skica; – Dr. Branko Drechsler *Sijelo za zabavu i pouku*, II, br. 5, str. 128–134; Prag, 1. II. 1906.

48.

NAUČNA OSNOVA ZA HRVATSKI JEZIK; – Dr. Branko Drechsler *Narodne novine*, LXXII, br. 44, str. 1–3; Zagreb, 23. II. 1906.
– Kritika *Nove osnove za srednje škole*; protiv pretjerane nastave gramatike u višim razredima a za »praktičnu gramatiku« i »vještinu u pisanju« koju stvara tek stilistika i privatna lektira.

49.

POLJACI O GUNDULIĆU; – V-k. *Savremenik*, I, knj. I, br. 3, str. 230; Zagreb, ožujak 1906.
– O članku H. Glička *Gundulić w Polsce* u krakovskoj smotri »Świat słowiański«.

50.

»RASAP«; – Dr. Branko Vodnik *Savremenik*, I, knj. I, br. 5, str. 367–373; Zagreb, svibanj 1906.
– O romanu J. Kosora.

51.

PAVLE POPOVIĆ. IZ KNJIŽEVNOSTI. Beograd, 1906.; – Dr. Branko Vodnik *Savremenik*, I, knj. I, br. 5, str. 383–384; Zagreb, svibanj 1906.

52.

DR. ĐURO ŠURMIN: POČETAK GAJEVIH NOVINA. Prilog kulturnoj povijesti Hrvatske. Preštampano iz 162. knjige »Rada« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; – Dr. Branko Vodnik *Savremenik*, I, knj. I, br. 5, str. 384–385; Zagreb, svibanj 1906.

53.

MILAN BUDISAVLJEVIĆ: TMURNI DNEVI. U Mostaru 1906.; – Dr. B. Vodnik *Savremenik*, I, knj. I, br. 5, str. 388; Zagreb, svibanj 1906.

54.

BOGUMIL TONI: JAGODE. Pjesme mladeži. U Zagrebu 1906.; – Dr. B. Vodnik
Savremenik, I, knj. I, br. 5, str. 391; Zagreb, svibanj 1906.

55.

TAD. STAN. GRABOWSKI: ANTON AŠKERC, poeta slowieński. Krakow, 1906.:

– k.

Savremenik, I, knj. I, br. 5, str. 392; Zagreb, svibanj 1906.

– Informacija o raspravi iz smotre »Świat slowianski«.

56.

H. SIENKIEWICZ: BARTEK POBJEDITELJ. Pohrvatío Fran Kućinić. Tisak i
naklada Janka Đujaka u Sisku; – V-k

Savremenik, I, knj. I, br. 5, str. 398–399; Zagreb, svibanj 1906.

57.

HRVATSKA KNJIZEVNOST MEĐU CESIMA; – V-k

Savremenik, I, knj. I, br. 5, str. 399; Zagreb, svibanj 1906.

– Bilješka o prijevodima Leskovara na češki jezik.

58.

DVIJE TRI NA PRIMJEDBE PROF ĐURE ZAGODE U OVOGOD. 8. SVE-
SKU OVOGA ČASOPISA; – Dr. Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XIV, sv. 9, str. 713–714; svibanj 1906.

– Odgovor na zamjerke Zagode Vodnikovoj kritici *Nove osnove*, tiskane u »Narodnim novinama« (vidi bibliografsku jedinicu dat. 23. II. 1906.).

59.

»SAVREMENIK«. Ljetopis Društva hrvatskih književnika. Godina I.

Knjiga II. Zagreb, lipanj–prosinac 1906. Uredili: Dr. Đuro Šurmin i dr. Branko
Drechsler.

60.

HRVATSKA PREPORODNA KNJIGA U TRGOVINI; – Dr. Branko Vodnik

Savremenik, I, knj. II, br. 7–8, str. 110–115; Zagreb, srpanj–kolovoz 1906.

– O slaboj i neorganiziranoj prodi hrvatske knjige u vrijeme Vrazovo.

61.

»GLAS MATICE HRVATSKE«; – Dr. Branko Vodnik

Savremenik, I, knj. II, br. 7–8, str. 136–137; Zagreb, srpanj–kolovoz 1906.

– Polemički prikaz broja 8. i 9; kritički o radu A. Radića, tajnika MH.

62.

SRĐAN TUCIĆ: PJESMA O BOJANU VOJEVODI, MAKEDONSKOM
USTASI.

Izdavanje za puk. Spljet 1906. Naklada knjižare Morpurgo; – k.

Savremenik, I, knj. II, br. 9, str. 305, rujan 1906.

63.

MORRIS ROSENFELD: »PJESME IZ GETA«. Preveo iz židovskoga i uvodom popratio Aleksander Licht. Zagreb 1906.; – -k.
Savremenik, I, knj. II, br. 9, str. 305; Zagreb, rujan 1906.

64.

JOSIP KOZARAC; – Dr. Branko Drechsler

Sijelo za zabavu i pouku, II, br. 12, str. 323; Prag, 1. IX. 1906.

– Nekrolog. Preveden na češki i objavljen: Dr. Branko Drechsler-Vodnik: *Josip Kozarac* (22. srpna 1906.), »Slovansky přehled«, IX, č. 1.

65.

O GUNDULIČEVU PANSLAVIZMU; – Branko Vodnik

Ozbor, XLVII, br. 272, str. [1–2]; Zagreb, 14. X. 1906.

66.

IVAN KOZARAC: SLAVONSKA KRV. U komisijonalnoj nakladi knjižare Lj. Mirka Klofutara, Vinkovci, 1906.; – Branko Vodnik

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 437–439; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

67.

STROSSMAYER, KOLEDAR ZA G. 1907. Godina I. Izdaje i uređuje odbor zagrebačkih gospoja za Strossmayerov spomenik u Zagrebu; – -k.

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 439; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

68.

»ISTORIJA SRPSKE KNJIŽEVNOSTI«. Sastavio Jovan Grčić. Drugo, popravljeno i dopunjeno izdanje, sa sto i četiri slike. Novi Sad, 1906.; – -r.

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 440; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

69.

A. G. MATOŠ. (Malo građe za književni portrait jednog bohema); – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 444–446; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

– Odgovor na Matošev članak *Prijatelj i poštovalac* u »Hrvatskom pravu«, XII, br. 3295, 10. XI. 1906. O polemici Drechsler – Matoš vidi napomene u svescima XII, str. 314 (Dubravko Jelčić), XIII, str. 264–265, 267 (Nedjeljko Mihanović) *Sabranih djela* A. G. Matoša, 1973., što su ih priredili suradnici Zaveda za književnost i teatrologiju.

70.

»DRAMATURGOVI JADI«; – [Bez potpisa!]

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 446; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

– O članku Nikole Andrića u »Glasu Matice hrvatske«.

71.

JAN HUDEC; – [Bez potpisa!]

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 451–452; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

– U povodu 50-godišnjice života, prema članku A. Černyja u »Slov. Prehledu«.

72.

»ZLATNA BOLEST«. Komediya u 3 čina od Viktora Cara Ěmina; – r.
Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 453; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

73.

ČESI ZA HISTORIJU KNJIŽEVNOSTI I – HRVATI; – k.

Savremenik, I, knj. II, br. 11–12, str. 454–455; Zagreb, studeni–prosinac 1906.

– O velikom zanimanju Čeha za povijest književnosti Češke, koja je vezana uz rad na češkom sveučilištu. A na Zagrebačkom sveučilištu postoji samo jedna katedra za gramatiku i književnost, na kojoj se i ne predaje novija hrvatska književnost, od preporoda do suvremenosti.

74.

O JOSIPU KOZARCU; – Branko Vodnik.

Obzor, XLVII, br. 338, prilog VI; Zagreb, 24. XII. 1906.

– »Još danas stojimo pod dojmom njegove smrti...« – o Kozarčevu književnom radu, citirana pjesma *Mojoj malo Vjeri*; o djelu *Tena*.

1907.

75.

DR. BRANKO DRECHSLER: SLAVONSKA KNJIŽEVNOST U XVIII. VIJEKU.

Studija. Naklada knjižare M. Breyera. Zagreb, 1907. Str. 3–103.

– [Uvod] str. 3–8; Poczaja baroknoga stila: Antun Kanizlić, str. 9–22; Antun Ivanošić, str. 22–26; Prosvjetivanje i jozeftinizam: Matija Ante Reljković, str. 29–37; Protivnici »Satira«, str. 37–40; Reljkovičeva proza, str. 40–43; Blagoević i Krmpotić, str. 43–51; Reakcija: Josip Stojanović, str. 53–59; Antun Ivanošić, str. 59–67; Nastavljači Kačićevi, str. 68–91; Pseudoklasicizam: Matija Petar Katančić, str. 92–102; Literatura, str. 103.

Vidi bibliografsku jedinicu pod istim naslovom, »*Obzor*«, 7. VII.–25. VIII. 1907.

76.

PROBRANE PJESME PETRA PRERADOVIĆA. Za skolu priredio i uvodom popratio DR. BRANKO DRECHSLER. Đačka knjižnica u korist Kluba Ćirilo-Methodskih zidara u Zagrebu. I. izdanje knjižare i papirnice Kluba Ćirilo-Methodskih zidara (Šimunić i drug). Zagreb, 1907. 102 str.

– Iz sadržaja: Dr. Branko Drechsler: PETAR PRERADOVIĆ (1818–1872.), str. I–XVI.

77.

POSLANICA M. OGRIZOVIĆU; – Dr. Branko Drechsler

Pokret, IV, br. 8, str. [2]; Zagreb, 10. I. 1907.

– Polemički o Ogrizovičevoj kritici Miletičeve drame *Grof Palizna*.

78.

POD APSOLUTIZMOM; – Branko Vodnik

Savremenik, II, br. 2, str. 65–70; Zagreb, veljača 1907.

– Prikaz knjige N. Andrića pod istoimenim naslovom, koja je izašla kao II. svezak Matičine »Male knjižnice«.

79.

PALMOTIČEVA »ATALANTA« I »PAVLIMIR«; – Dr. Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XV, sv. 7, str. 481–489, sv. 8, str. 561–573; Zagreb, ožujak i travanj 1907.

80.

ANDRIJA PALMOVIĆ. (Biografička studija); – Branko Vodnik
Savremenik, II, br. 4, str. 193–203; br. 5, str. 279–285; Zagreb, travanj i svibanj 1907.

81.

PALMOVIĆEVE PRVE PIJESME; – Branko Vodnik
Savremenik, II, br. 6, str. 381; Zagreb, lipanj 1907.

82.

SLAVONSKA KNJIŽEVNOST. Književno-povijesna studija; – Branko Vodnik
Obzor, XLVIII, br. 180, 187, 193, 199, 206, 213, 220, 227, 234, 241, 248, 249, 255; na stranama nedjeljnih priloga: Zagreb, 7., 14., 21. i 28. VII; 4., 11., 18. i 25. VIII; 1., 8., 15. i 22. IX. 1907.

– Studija je objavljena u obliku knjige, vidi bibliografsku jedinicu na početku godine 1907.

83.

KAROL POTKAŃSKI; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, II, br. 10, str. 636–637; Zagreb, listopad 1907.

– Nekrolog.

84.

DR. STJEPAN ÖRTNER: ŽIVOT I RAD PAVLA STÖÖSA. Zagreb, 1907.
Izdanje knjižare Ćirilo-Methodijskih zidara (Šimunić i drug), str. XLVII. 150; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, II, br. 11, str. 697–698; Zagreb, studeni 1907.

85.

OPASKE NA RECENZIJU O MOJOJ KNJIZI; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, II, br. 12, str. 763–765; Zagreb, prosinac 1907.

– Odgovor na članak D. Prohaske *Dr. Branko Drechsler: Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Studija u »Savremeniku«*, br. 11, str. 698, studeni 1907.

1908.

86.

IZABRANE NARODNE PIJESME. I. JUNAČKE. Priredio dr. Branko Drechsler.
Književna izdanja Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, knjiga 2. Zagreb, 1908. 255 str.

– Iz sadržaja: Dr. B. Drechsler: O junačkim narodnim pjesmama, str. 3–26: I. Najstariji glasovi o junačkim narodnim pjesmama, II. Utjecaj narodne pjesme na staru hrvatsku književnost. Kačić, III. Naša narodna pjesma u evropskoj književnosti. Vuk Stefanović Karadžić. Zbirke. Utjecaj narodne poezije na književnost XIX. vijeka, IV. Bugaršćice, V. Deseterac, VI. Postanje, razvitak i dioba narodne epike. Historički događaji i slobodni motivi, VII. Narodni guslari i pjevači. Dr. B. Drechsler: Književni dodatak, str. 245–252 [o koncepciji u prirođivanju ovog izdanja koje ima »više svrha i momenata«, najvažniji: »estetsko-literarni, historički i jezični«].

87.

NA OCJENU »SLAVONSKE KNJIŽEVNOSTI U XVIII. VIJEKU«; – Dr. Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XVI, sv. 6, str. 447–448; Zagreb, veljača 1908.

– Odgovor na Prohaskinu kritiku objavljenu u »Nastavnom vjesniku«, XVI, sv. 4, str. 296.

88.

SPOMENIK FRANU KURELCU; – Dr. B. D.

Savremenik, III, br. 4, str. 255; Zagreb, travanj 1908.

89.

JOV. N. TOMIĆ: O SRPSKIM NARODNIM EPSKIM PESMAMA. Beograd 1907; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, III, br. 5, str. 310–312; Zagreb, svibanj 1908.

90.

JURISLAV JANUŠIĆ; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, III, br. 7, str. 446–447; Zagreb, srpanj 1908.

– Nekrolog.

91.

G. DRU. D. NYARADIJU; – Dr. Branko Drechsler

Pokret, V, br. 151, str. 3–4; Zagreb, 3. VII. 1908.

– Polemika s upraviteljem Grkokatoličkog sjemeništa u povodu afere koju je izazvalo ponašanje nekog mladog klerika.

92.

T. MARETIĆ: METRIKA NARODNIH NAŠIH PJESAMA. U Zagrebu 1907. Str. 200. (Preštampano iz 168. i 170. knjige »Rada« Jugoslavenske akademije); – Dr. D. B.

Savremenik, III, br. 8, str. 507–509; Zagreb, kolovoz 1908.

93.

VJEKOSLAV KLAJČ: ANTONII VRAMECZ »KRONIKA«. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Vol. XXXI. Zagabriae 1908; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, III, br. 8, str. 509–510; Zagreb, kolovoz 1908.

94.

TAD. STAN. GRABOWSKI: WSPÓLCZESNA CHORWACYA. Studya literackie II. Lwów, 1908.; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, III, br. 9, str. 572–574; Zagreb, rujana 1908.

95.

KOPITAR IN VUK KARADŽIĆ. NAPISAL DR. M. MURKO. (Ponatisk iz »Ljubljanskega zvona«); – B. D.

Savremenik, III, br. 9, str. 574; Zagreb, rujana 1908.

96.

O OCJENI »PROBRANIH PJESAMA PETRA PRERADOVIĆA« OD DRA PROHASKE. (Nast. vjes. XVI, sv. 9); – Dr. Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XVII, sv. 1, str. 52–55; Zagreb, rujan 1908.

– Vodnik konstatira da Prohaska kritizira svaku njegovu knjigu. Na Prohaskinu zamjerku da se u priređivanju Prečadovićevih pjesama (vidi bibliografsku jedinicu na početku god. 1907.) držao kritičkih izdanja, Vodnik odgovara da Šrepelevo smatra posve kritičkim.

97.

»PAPRIKE« I »SRČIKE«; – Branko Drechsler

Savremenik, III, br. 10, str. 635–637; Zagreb, listopad 1908.

– Prikaz zbirke satiričkih aforizama anonimnog autora *Paprike hrvatske leta 1846. i Szerdchike i. Sternea* (objavljeno u »Građi za povijest književnosti hrvatske«).

1909.

98.

DR. BRANKO DRECHSLER: STANKO VRAZ. Studija. Crtice iz hrvatske književnosti. Sveska četvrta. Dr. Branko Drechsler: Preporučne studije. I. Stanko Vraz. Izdala Matica hrvatska i slovenska. Zagreb, 1909. 220 str. i slike.

– Sadržaj: I. Mladost, II. »Ist iz Štajera«, III. Pjesmički pivenci, IV. Đulabije, V. Posestrima Dragoja, VI. Vraz i Kollár, VII. Na raskršću, VIII. Vrazovo »Kolo«, IX. Kritika, X. Preporučna satira, XI. Satire i epigrami, XII. Soneti i gazeli, XIII. Matičino »Kolo«, XIV. Slavenski kongres, XV. Šuton, XVI. Karakteristika; Bilješke.

99.

POSTANJE LUCICEVE »ROBINJE«. Literarno-historička studija; – Dr. Branko Drechsler

Rad JAZU, knj. CLXXVI, str. 83–134; Zagreb, 1909.

100.

DR. BRANKO DRECHSLER: POSTANJE LUCICEVE »ROBINJE«. Literarno-historička studija. (Preštampano iz 176. knjige »Rada« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti). Tisak Dioničke tiskare. Zagreb, 1909. Str. 83–134 [42 str.].

101.

GJIVO BUNIĆ-VUČIČEVIĆ. Literarno-historička studija; – Dr. Branko Drechsler

Ilustrovani Obzor, II, br. 1, str. 16–18; br. [2], str. 44–47; br. [3], str. 88–90; br. [4], str. 121–123; Zagreb, [3], 17. i 31. I. i 14. II. 1909.

102.

PETAR ZORANIĆ; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, IV, br. 2, str. 111–112; Zagreb, veljača 1909.

– Prikaz rasprave *Petar Zoranić* T. Matića koju je u povodu 400. obljetnice rođenja Zoranićeva izdala Matica dalmatinska.

103.

JURA RADOJEVIĆ GIZDELIN, KNEZ OD BOSNE. Crtica iz stare bosanske književnosti; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, IV, br. 3, str. 121–127; Zagreb, ožujak 1909.

– O Radojevićevu djelu *Okolišanje i uzetje grada Budina od onih za svitloga cesara Leopolda*.

104.

POSLJEDNJI ZRINSKI I FRANKOPANI. II. Neoteta baština; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, IV, br. 4, str. 196–201; Zagreb, travanj 1909.

– O prilogu Ch. Šegvića i F. Rožića *Neoteta baština* u zborniku *Posljednji Zrinski i Frankopani*.

105.

POVIJEST NAŠEGA ŠKOLSTVA; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, IV, br. 6, str. 342–343; Zagreb, lipanj 1909.

– O Gajevoj *Gradi za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, knj. I–II.

106.

FERDE Ž. MILERA: KNJIŽEVNOST U OGLEDIMA; – Dr. Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XVIII, sv. 4, str. 288–295; Zagreb, prosinac, 1909.

– Kritički prikaz i navedene pogreške u tekstu o Gunduliću, Palmotiću i Buniću.

1910.

107.

Dr. Branko Drechsler: JOSIP KOZARAC. [Predgovor knjizi:] Josip Kozarac: Mrtvi kapitali. Pripovijest. Srpska književna zadruga, knj. 129. Beograd, 1910. Str. 5–16.

108.

ANTUN MIHANOVIĆ. Iz »Preporodnih studija« dra Branka Drechslera; – Dr. Branko Drechsler

Hrvatsko kolo. Naučno–književni zbornik. Knj. VI, izdala Matica hrvatska. Str. 3–25. Zagreb, 1910.

109.

DR. BRANKO DRECHSLER: ANTUN MIHANOVIĆ. Studija. Preštampano iz »Kola« Matice hrvatske. Dionička tiskara. Zagreb, 1910. Str. 5–27.

110.

POVIJEST JUŽNOSLOVJENSKIH KNJIŽEVNOSTI PROF. M. MURKA; – Dr. B. Drechsler

Savremenik, V, br. 1, str. 46–49; Zagreb, siječanj 1910.

– Prikaz. Usput: o modernoj koncepciji u radu na književnoj povijesti. »Koncepcija i metoda najslabija je strana naše književne povijesti«.

111.

MLADI HRVAT. List za mladi svijet. Uređuje Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov. Suradnici: Josip Milaković i Vladimir Nazor; – Dr. B. D.

Savremenik, V, br. 1, str. 78–79; Zagreb, siječanj 1910.

– O prvom broju.

112.

SKERLIĆEVA »SRPSKA KNJIŽEVNOST U XVIII. VEKU«; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, V, br. 4, str. 261–264; Zagreb, travanj 1910.

– Prikaz. Uz to o koncepciji u pisanju povijesti: hrvatska politička povijest XVIII. stoljeća nije još obrađena pa je nepoznat »socijalni i općno-prosvjetni život nas u to doba«. Kulturna povijest kao znanost u nas je najmanje razvijena. U književnoj povijesti u nas se još ne primjenjuju moderne povijesne metode, još se nisu preživjele biografska i bibliografska stara metoda.

113.

DUBROVAČKA TRILOGIJA; – Dr. B. D.

Savremenik, V, br. 4, str. 279; Zagreb, travanj 1910.

– Osvrt na češki prijevod J. Hudeca *Dubrovačke trilogije*.

114.

ĐORĐIĆ I KANIŽLIĆ; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, V, br. 6, str. 454–456; Zagreb, lipanj 1910.

– Prikaz rada D. Prohazke *Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić* objavljenog u 178. knjizi »Rada« JAZU. Hrvatska literarna povijest je »mlada nauka, pa se sva kreće još u obliku monografija«. A monografija zahtijeva specijalni studij, a nemamo ni potpunih bibliografija ni »naučno argumentirane opsežne literarne povijesti«, pa se proučavaju djela bez poznavanja cjeline.

115.

U SPOMEN STANKU VRAZU; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, V, br. 7, str. 469–472; Zagreb, srpanj 1910.

Slovan, VIII, br. 8, str. 292; Ljubljana, 1910.

– U »Slovanu« odlomak pod naslovom *Izreki o Stanku Vrazu*.

116.

VRAZOV PRIJEVOD »ĐULABIJA«; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, V, br. 7, str. 535–536; Zagreb, srpanj 1910.

– O rukopisu Vrazova prijevoda vlastitih pjesama na njemački.

117.

ŠTO JE PLAGIJAT?; – Dr. Branko Drechsler

Zvonu, IV, br. 14, str. 334; Zagreb, 16. VII. 1910.

– U povodu polemike u »Zvonu« o navodnom plagijatu Kaysera u govoru O. Kučere na glavnoj skupštini Prirodoslovnog društva, Vodnik izražava načelni stav da prigodni govori ne pripadaju znanstvenoj literaturi pa prema tome ne treba govoriti o plagijatu. Ilustrira svoj stav spominjući kako je Medini koristio građu iz njegove studije o Vrazu a da ga nije citirao (u članku u »Crvenoj Hrvatskoj«, 1. I. 1910.) – ali da to ne smatra plagijatom jer nije riječ o znanstvenom nego prigodnom napisu.

118.

RECIMO JOŠ KOJU O STANKU VRAZU; – Dr. Branko Drechsler

Savremenik, V, br. 9, str. 633–637; Zagreb, rujan 1910.

119.

NACRT ZA HRVATSKU KNJIŽEVNOST U OGLEDIRAMA; – Branko Drechsler

Nastavni vjesnik, XIX, sv. 1, str. 54–58; Zagreb, rujan 1910.

– Izvor mora biti »naučna osnova«, a ona traži ne povijest nego povijesni pregled. Pisac mora poznavati »prve izvore« i znanstvenu literaturu. Hipoteze se u pregledu isključuju. Teritorijalne grupe valja zadržati, ali ne gubeći nit koja ih sve skupa spaja i pripaja prosvjetnom životu cijele Evrope.

120.

VRAZOVA SLAVA U CEROVČU; – -r.
Savremenik, V, br. 10, str. 754; Zagreb, listopad 1910.

1911.

121.

HRVATSKI KNJIŽARI I NAŠA KNJIŽEVNOST; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, VI, br. 1, str. 46–48; Zagreb, siječanj 1911.

122.

NAUKA O ZNAKU POLEMIKE; – Dr. B. D.
Savremenik, VI, br. 3, str. 203–204; Zagreb, ožujak 1911.

– U povodu brošure P. Popovića *Stanoje Stanojević kao kritičar*. Vodnik se slaže s nepovoljnom Stanojevićevom ocjenom Popovićeve *Pregleda srpske književnosti*. Kritizira Popovićevo obradu stare hrvatske književnosti pod imenom srpskim, shvaćajući takav postupak kao nedostatak koncepcije i metode: dubrovačko-dalmatinska ne pripada hrvatskoj književnosti samo zbog imena nego zbog cjeline i jezičskog utjecaja.

123.

HISTORIJA KNJIŽEVNOSTI ANDRE GAVRILOVIĆA; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, VI, br. 4, str. 244–247; Zagreb, travanj 1911.

– Prikaz Gavrilovićeve *Istorije srpske i hrvatske književnosti*. Vodnik zamjera autoru što obrađuje hrvatsku književnost pod tim imenom tek od Gaja.

124.

NAUČNA POVRŠNOST; – Dr. B. Drechsler
Savremenik, VI, br. 4, str. 266–267; br. 6, str. 383–384; Zagreb, travanj i lipanj 1911.

– U br. 6 podnaslov: *Odgovor gosp. dru D. Prohaski*. O Prohaskinim zamjerkama Vodnikovu radu o Mihaonoviću i o slabostima Prohaskinog djela *Das kroatisch-serbische Schrifttum*.

125.

VRAZOV ILIRIZAM; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, VI, br. 8, str. 489–491; Zagreb, kolovoz 1911.

– O prilogima 2. sveske »Časopisa za zgodovino in narodopis« koja je posvećena Vrazu.

126.

KNJIŽEVNI RAD KERUBINA ŠEGVIĆA; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, VI, br. 12, str. 713–716; Zagreb, prosinac 1911.
Hrvatski pokret, VIII, br. 4, str. 2–3; Zagreb, 1912.

– Kritika Šegvićevih djela *Dr. Ante Starčević i Kratka povijest hrvatske (srpske) književnosti*. U »Hrvatskom pokretu« odlomak pod naslovom *Porazni sud o Kerubinu Šegviću*.

1912.

127.

DR. ANTE STARČEVIĆ. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova; – Dr. Branko Drechsler

Hrvatsko kolo, knj. VII. Matica hrvatska. Str. 355–408. Zagreb, 1912.

– Sadržaj: I. Đakovanje, II. Književni prvenci, III. Filozofske kozerije, IV. Književna kritika i polemika, V. Starčević kao dramatik, VI. Ante Starčević i Matica ilirska, VII. Starčevićeva »Rečoslovnica«.

128.

BRANKO DRECHSLER: DR. ANTE STARČEVIĆ. Književna studija iz doba apsolutizma Bachova. Prešampano iz »Hrvatskog kola«, knj. VII. Tisak Dioničke tiskare. Zagreb, 1912. Str. 3–56.

129.

PRILOZI ZA POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI; – Dr. Branko Drechsler *Grada* za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. VII. Str. 110–135. Zagreb, 1912.

– Sadržaj: I. Pjesnikinja grofica Katarina Patačić, II. Tito Brezovački i Andrija Kačić Miošić, III. Juraj Belić Ligatić, IV. Dvije pjesme Tome Blažeka.

130.

ANTOLOGIJA NOVIJIH HRVATSKIH PRIPOVJEDAČA. [Priredio i predgovor napisao Branko Drechsler]. Knjiga I. Srpska književna zadruga, sv. 144. Beograd, 1912.

– [Bez potpisa:] *Predgovor*, str. III–XVII. – Sadržaj: Josip Kozarac: *Oprava*, Vjenceslav Novak: *Crtica o Božiću*, Jure Turić: *Tko je kriv*, Janko Leskovar: *Poslije nesreće*, Đinko Šimunović: *Duga*, Ivan Kozrac: *Kukavac*, Mato Lisičar: *Idila*, Andrija Milčinović: *Vjetar*, Vladimir Nazor: *Divić-grad*.

131.

DINKO ŠIMUNOVIĆ. Studija; – Dr. Branko Drechsler *Strossmayer*, koledar za god. 1912. God. V. Izdaje i uređuje Matica hrvatska. Str. LIII–LIX; Zagreb, 1912.

– Uz naslov bilješka (ispod crte): prigodom izdanja Šimunovićeve romana *Tudinac*. Matica hrvatska, 1911.

132.

KNJIŽEVNA PARNICA. Izvještaj o glavnoj raspravi na tužbu Gjure Trpinca, knjižara u Zagrebu, protiv dra Branka Drechslera; – [Branko Drechsler] *Savremenik*, VII, prilog broju 2, str. I–II; Zagreb, veljača 1912.

– Izvještaj je pisan u trećem licu, ali je njegov autor Vodnik. Povod Trpinčevoj tužbi bio je članak *Hrvatski knjižari i naša književnost*, objavljen u »Savremeniku« (vidi bibliografsku jedinicu: siječanj 1911.), a prije toga pročitan, 22. siječnja 1911., na izvanrednoj skupštini Matice hrvatske. Iako nespomenut izravno, našao se pogođenim Đ. Trpinac kad je Vodnik kritizirao knjižare koji, radi veće zarade, nesavjesno povećavaju cijenu inozemnim knjigama.

133.

MONOGRAFIJA O DŽIVU BUNIĆU; – Dr. Branko Drechsler *Savremenik*, VII, br. 3, str. 198–199; Zagreb, ožujak 1912.

– O metodi, koja pristaje gramatici a ne književnosti, i netočnostima u djelu F. Kulišića *Dživo Bunić Vučićević*.

134.

KNJIŽEVNA PARNICA; – Dr. B. D. *Savremenik*, VII, br. 3, str. 207; Zagreb, ožujak 1912.

– U prilogu broju 2. pripočeo je u »Savremeniku« tečaj parnice, sud ga je oslobodio a Trpinac je izgubio parnicu.

135.

UOČI SKUPŠTINE »MATICE HRVATSKE«; – Dr. Branko Drechsler
Obzor, LIII, br. 77, str. [1]; br. 78; str. [1]; Zagreb, 19. i 20. III. 1912.

– Odgovor kritičarima MH u »Hrvatskoj« Vukeliću i Šegviću. O radu MH otkad je sklopljen unatrag tri godine kompromisni dogovor svih književnika, starih i mladih. O financijskim bilancama.

136.

JEDINSTVO KNJIŽEVNOG JEZIKA; – Dr. Branko Drechsler
Obzor, LIII, br. 82, str. [3]; Zagreb, 24. III. 1912.

– Prikaz rada M. Mutka *Nauka o jeziku i književnosti Hrvata i Srba*, objavljenog u »Srpskom književnom glasniku«. O razvitku ideje o jedinstvenom književnom jeziku.

137.

POP ŠIME STARČEVIĆ; – Dr. Branko Drechsler

Veda, II, sv. 5, str. 436–444; sv. 6, str. 542–553; Gorica, rujn–listopad i studeni–prosinac

1912.

138.

ĐAKOVANJE ANTE STARČEVIĆA; – Dr. Branko Vodnik

Mlada Hrvatska, V, br. [5], str. 102–105; Zagreb, 31. XII. 1912.

1913.

139.

BRANKO VODNIK. POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI. Knjiga I. OD HUMANIZMA DO POTKRAJ XVIII. STOLJEĆA. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Izdanje Matice dalmatinske. Izdala Matica hrvatska. Nagrađeno iz Zaklade Ivana grofa Draškovića za godinu 1912. Inicijali Tomislava Krizmana. Tisak Dioničke tiskare. Zagreb, 1913. 410 str.

– Sadržaj: B. V. *Predgov.* Str. 3–5.

V. J. [Vatroslav Jagić]: PRVO DOBA. HRVATSKA GLAGOLSKA KNJIŽEVNOST. Str. 9–60. [Branko Vodnik:.] Crkvena prikazanja, str. 60–64. – DRUGO DOBA. I. HRVATSKA KNJIŽEVNOST OD HUMANIZMA DO REFORMACIJE: 1. Humanizam i renesansa, 2. Osvit hrvatske poezije u Dubrovniku, 3. Šiško Menčetić i Gjore Držić, 4. Andrija Čubranović, 5. Marko Marulić, 6. Hanibal Lucić, 7. Petar Hektorović, 8. Petar Zoranić, 9. Mavro Vetranić, 10. Marin Držić, 11. Đurđo Ranjina, 12. Đurđo Zlatarić, 13. Brno Karnarutić. Str. 67–190. – II. REFORMACIJA I PROTIVUREFORMACIJA: 1. Humanizam uoči reformacije, 2. Hrvatski protestantski književni pokret, 3. Počeci kajkavske književnosti, 4. Reformacija i protivureformacija, 5. Književni rad u Bosni u XVII. stoljeću, 6. Ivan Gundulić, 7. Ivan Bunić Vučićević, 8. Junije Palmotić, 9. Stjepo Gimanić i Vladislav Menčetić, 10. Književni rad u Dalmaciji u XVII. stoljeću, 12. Petar Zrinski, 13. Franjo Krsto Frankopan, 14. Pavao Ritter Vitezović. Str. 191–301. – III. HRVATSKA KNJIŽEVNOST U XVIII. STOLJEĆU (PROSVJETITELJSTVO): 1. Propadanje književnoga rada u Dubrovniku, 2. Ignjat Gjorđić, 3. Dubrovački latiniste, 4. Marko Bruerović, 5. Dubrovački prigodničari, 6. Filip Grabovac, 7. Andrija Kačić Mjošić, 8. Bosanska književnost u XVIII. stoljeću, 9. Književni rad u Slavoniji, 10. Antun Kanižlić, 11. Matija Antun Reljković, 12. Matija Petar Katančić, 13. Kajkavska književnost u XVIII. stoljeću. Str. 302–365. PREGLED NAUČNE LITERATURE: 1. Povijest i povjesni pregledi, 2. Bibliografija, 3. Pojedina razdoblja, 4. Pojedini pisci i pjesnici. Str. 367–393. – REGISTAR IMENA LICA, str. 395–406. POPIS SLIKA, str. 409–410.

140.

IZABRANE NARODNE PJESME I. JUNAČKE PJESME STARIJIH VREMENA.

Priredio dr. Branko Vodnik. Drugo izdanje. Naklada Kraljevske sveuč. knjižare F. Župana, Zagreb, 1913., 248 str.

– Iz sadržaja: O junačkim narodnim pjesmama, str. 3–27: 1. Postanje i razvitak narodne epike, 2. Najstariji glasovi o narodnoj epici, 3. Sabiranje narodnih pjesama u XIX. stoljeću, 4. Bugaršnice, 5. Narodni guslači i pjevači. Usporedi s I. izdanjem 1908. gdje je tekst nešto drukčije podijeljen u poglavlja. Usporedi i s III. izdanjem 1918. gdje je promijenjen naslov knjige.

141.

IZABRANE NARODNE PESMI HRVATSKO-SRBSKE I. JUNASKE. Priredil dr. Branko Vodnik, Hrvatska knjižnica Matice slovenske, knj. VI. Tiskarna Boranič i Rožmanić v Zagrebu. Ljubljana, 1913.

– Sadržaj isti kao u II. izdanju iste godine.

142.

CRITICUS NASCITUR. Malo odgovora A. G. Matošu na ocjenu moje »Antologije hrvatskih pripovjedača«; – Dr. Branko Drechsler *Savremenik*, VIII, br. 3, str. 202–203; Zagreb, ožujak 1913.

– Odnosi se na Matošev članak objavljen u »Savremeniku«, br. 1 i 2, siječanj i veljača 1913. Na Vodnikov odgovor *Criticus nascitur* odgovorio je Matoš člankom *Oleum perdidisti (De Drechsleris et quibusdam aliis)*. O polemici Drechsler – Matoš vidi napomenu u svesku XIV, str. 274–275 (Vida Flaker) *Sabranih djela A. G. Matoša*, 1973.

143.

PAVAO RITTER-VITEZOVIĆ (O [dvjestagodišnjici] njegove smrti); – Dr. Branko Drechsler

Narodne novine, LXXIX, br. 164, str. 1–2; br. 165, str. 1–2; Zagreb, 18. i 19. VII. 1913.

144.

BAŠCANSKA PLOČA; – Dr. B. D.

Hrvatski pokret, IX, br. 276, str. 4; Zagreb, 1. XII. 1913.

– Odgovor na članak u »Hrvatskoj« R. Storchala *Jedna književna blamaža* u kojem kritizira Vodnika što je u njegovoj *Povijesti* faksimil Bašcanske ploče otisnut obrnuto. Vodnik se brani da je to tiskarska pogreška a ne plod neznanja glagoljice.

145.

PO ZAGREBU SE GOVORI...; – Dr. Branko Drechsler. U Zagrebu, 16. decembra 1913.

Obzor, LIV, br. 342, str. 2; Zagreb, 17. XII. 1913.

– Odgovor na istoimeni članak S. Tucića u »Obzoru«. Vodnik odbija prigovor da je organizirao kampanju protiv Tucića i prouzročio time Tucićevo odlazak iz Zagreba.

1914.

146.

USKRS HRVATSKE KNJIGE. (Uoči glavne skupštine »Matice Hrvatske«); – Dr. Branko Vodnik

Narodne novine, LXXX, br. 86, str. 1–2; Zagreb, 16. IV. 1914.

– O radu MH i prosperitetu god. 1909. unatoč ozbiljnim tiskarskim i kajizarskim priifikama.

147.

PRO DOMO. Povodom moje »Povijesti hrvatske književnosti«; – Dr. Branko Vodnik
Narodne novine, LXXX, br. 92, str. 1–2; Zagreb, 23. IV. 1914.

– O svojoj prvoj nakani da još dvije-tri godine posveti proučavanju djelova koji su slabije obrađeni. Ističe svoj rad na popisu literature koju je morao pročitati, ocijeniti i tađā izlučiti najbolje radove. Priznaje da je u koncepciji i građi bio preuzak, s obzirom na moderno shvaćanje povijesti književnosti, ali smatra da je pošao u širinu ne bi se bio odnosio prema toj građi kao povjesničar nego kao feljtonist.

148.

KAVANJINOVO »BOGATSTVO I UBOŠTVO«; – Dr. Branko Vodnik
Narodne novine, LXXX, br. 124, str. 1–2; Zagreb, 2. VI. 1914.

– Kritika izdanja teksta dr. Aranze u knj. XXII *Starih pisaca hrvatskih*. Prigovor da nedostaje registar i rječnik neobičajenih riječi.

149.

BORBA ZA STVARANJE. (Povodom skupštine D. H. K.); – Dr. Branko Vodnik
Književne novosti, I, br. 20, str. 306–308; br. 21, str. 322–324; Zagreb–Rijeka, 6. i 13. VI. 1914.

– Kritika govora Lj. Wiesnera. *Urednički izvještaj*, društvenih edicija i uredništva »Savremenika«.

150.

REKLAMNI LARPURLARTIZAM; – Dr. Branko Drechsler
Savremenik, IX, br. 8, str. 505; Zagreb, [nema datuma, kolovoz?] 1914.

– Odgovor Livadiću na istoimeni članak (»Savremenik« br. 7). O »popravljanju« romana *Posljednji Nenđaić*, o odbijanju Matoševce novelē te Galovićevih i Ivakićevih radova.

151.

FRANJO MARKOVIĆ; – Dr. B. V.
Nastavni vjesnik, XXIII, sv. 2, str. 142–145; Zagreb, listopad 1914.

– Nekrolog.

1915.

152.

GRADA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI HRVATSKE. Knjiga VIII. JAZU, Zagreb 1915. [Uredio dr. Branko Drechsler, zamjenjujući dr. Ivana Milčetića]

– Urednik *Grade* Ivan Milčenić navodi u *Predgovoru* VIII. knjizi: »Ipak ova knjiga ne bi bila ovakova da me nije imao dobronu zamjenjivati prof. dr. Branko Drechsler, sveuč. docent za hrvatsku književnost, u dužnosti mojeg urednika i nadgledača štampa. Meni toga ne dopuštahu ratne prilike, koje smetaju i željezničkom i poštanskom prometu.«

153.

IZ OSTAVŠTINE FRANA KURELCA; – Dr. Branko Drechsler
Grada za povijest književnost hrvatske, JAZU, knj. 8, str. 63–142; Zagreb, 1915.

– Sadržaj: I. Nestampani književni radovi Frana Kurelca, II. Prilozi za biografiju Frana Kurelca, III. Pisma Frana Kurelca, IV. Pisma pisana Franu Kurelcu, V. Matica Ilirska i Akademija.

154.

DR. BRANKO DRECHSLER: IZ OSTAVŠTINE FRANA KURELCA. (Preštampano iz VIII. knjige »Grada« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti). Tiska Dioničke tiskare. Zagreb, 1915. Str. 63(1)–142(80).

155.

IZ »PLANDOVANJA« DŽIVA BUNIĆA VUČIĆEVIĆA; – Dr. Branko Drechsler. *Grada IAZU*, knj. 8, str. 229–246; Zagreb, 1915.

156.

ODABRANA DJELA ZA ŠKOLU. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik. Knjiga I. Vladimir Nazor: Medvjed Brundo. Životinjski ep u 5 pjevanja. Naklada izdavača. Zagreb, Akademički trg 4. Zagreb, 1915.

Dr. Branko Vodnik; *Predgovor*, str. V–VI.

Dr. Branko Vodnik: VLADIMIR NAZOR, str. VII–XXIV.

– U *Predgovoru* Vodnik ističe da su hrvatski jezik i književnost »glavno vrelo odgoja i zbivalište svega nastavnoga rada oko stvaranja narodne inteligencije«. Zbornikom *Odabrana djela za školu* želi udariti osnovu za privatnu lekturu omladine. Želja mu je i namjera da svake godine izda po tri knjige, ako bude edicija prihvaćena, i to osim novih, biranih hrvatskih djela i djela svjetskih klasika.

157.

ENCIKLOPEDIJA, – Dr. Branko Vodnik

Narodne novine, LXXXI, br. 213, str. 1–2; Zagreb, 14. IX. 1915.

– O potrebi i zamisli izdanja Općene enciklopedije i Jugoslavenskog enciklopedijskog rječnika.

158.

NEPOZNATI HRVATSKI KOMEDIOGRAF; – Dr. Branko Vodnik

Narodne novine, LXXXI, br. 226, str. 1; br. 227, str. 1–2; Zagreb, 29. i 30. IX. 1915.

– O Martinu Benetoviću i njegovoj *Hvarinji* (*Grada*, knj. 8).

1916.

159.

DR. BRANKO DRECHSLER: HRVATSKA ČITANKA ZA VIŠE RAZREDE SREDNJIH ŠKOLA. Knjiga II. POVIJEST KNJIŽEVNOSTI DO KRAJA XVIII. VIJEKA U PRIMJERIMA. Priredio Dr. Branko Drechsler, profesor Kr. donjo-gradske gimnazije u Zagrebu, Zagreb, 1916.

– Iz sadržaja: Dr. B. D. *Predgovor*, str. III–IV – Uvod: 1. Hrvatski jezik; 2. Doba hrvatske književnosti. Str. 1–5. – PRVO DOBA. Hrvatska glagoljska književnost, str. 6–23. DRUGO DOBA. Hrvatska književnost od humanizma i renesanse do kraja XVIII. vijeka, str. 24–348. – Srpska književnost u XVIII. vijeku, str. 349–364.

160.

ODABRANA DJELA ZA ŠKOLU. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik.

Knjiga II. Vladimir Nazor: Uiva Zlatokrila. Romantički ep u 5 pjevanja. Uvod napisao Dr. A. Bazala. Naklada izdavača. Zagreb, 1916.

161.

ODABRANA DJELA ZA ŠKOLU. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik.

Knjiga III. Fran Kurelac: *Runje i pahuljice. Izbor iz Kurelačevih djela.* Priredio Dr. Branko Vodnik. Naklada izdavača. Zagreb, 1916.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: ŽIVOT I DJELA FRANA KURELCA, str. V–XXXII. [Izbor:] Kakvu je biti slovu; Divni umiljatnik iz Munjave, Hrvati i Slovenci; Iz knjige »Fluminensia«, Osud jezika ulju najugodnijega; Aforizmi, Život Julija Agrikole; Slova nad grobom Ljudevita Gaja. – Dr. Branko Vodnik: *Napomene urednika*, str. 123–126.

U *Napomenama urednika* Vodnik priopćuje kako je priredio Kurelačev tekst; prema izvornom rukopisu ili tiskanom tekstu, prilagodio ga modernom obliku zamijenivši etimološki fonetskom pravopisu i ujednačio leksički arhaizme i idiotizme.

162.

ODABRANA DJELA ZA ŠKOLU. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik.

Knjiga IV. Dinko Šimunović. Mrkodol. Pripovijesti. II. (dotjerano) izdanje. Naklada izdavača. Zagreb, 1916.

– Sadržaj: Mrkodol, Mujjika, Duga, Rudica, Alkar. Dr. B. V.: DINKO ŠIMUNOVIĆ. (Bilješke o piscu), str. 171–173.

[162a.]

21 ožujka 1916. održao je dr. Branko Drechsler predavanje pod naslovom HEROIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI u Hrvatskom zemaljskom glazbenom zavodu. O sadržaju tog predavanja referirali su novinari: P. u »Narodnim novinama« (LXXXII, br. 67, str. 1; Zagreb, 22. III. 1916.) uz napomenu »Iz sinočnjeg predavanja prof. dra Branka Drechslera« i nepotpisani referent u »Narodnom listu« (LV, br. 26, str. 1; Zadar, 1. IV. 1916.) uz napomenu da je »književnik dr. Branko Drechsler održao ovih dana u Zagrebu pučko sveučilišno predavanje o temi *Heroizam u hrvatskoj književnosti*«. Sam Vodnik svoj tekst nije objavio.

163.

NA KRIVO TORANJ!; – Dr. Branko Drechsler

Novosti, X, br. 175, str. 3; Zagreb, 25. VI. 1916.

– Odgovor na kritiku R. Strohala Vodnikove *Hrvatske čitanke* (»Hrvatska« br. 1409.–1410.). Vodnik smatra da ga Stohal napada iz osobnih razloga, iz želje da njegova *Hrvatska čitanke* bude poučena kao udžbenik.

164.

STUP OD TVRDA KAMENA; – Dr. Branko Drechsler

Novosti, X, br. 191, str. 4–5; Zagreb, 11. VII. 1916.

– Polemički o Strohalu i njegovu radu, o knjižici *Cvet vsake mudrosti*. Posebno se obara na *Tumač*.

165.

UTVA ZLATOKRILA; – Dr. Branko Vodnik

Narodne novine, LXXXII, br. 238, str. 1–2; Zagreb, 17. X. 1916.

Hrvatski list, II, br. 480–481; Pula 1916.

1917.

166.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.

Knjiga I. Janko Leskovar. Pripovijesti. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1917.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: [Zbornik Hrvatski pripovjedači], str. I–II. – [Izbor:] Misao na vječnost, Katastrofa, Poslije nesreće, Jesenski cvijeci, Priča o ljubavi, Bez doma, Kraljica zemlje. [Branko Vodnik:] JANKO LESKOVAR, (Biografske crtice), str. 119–120.

167.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.
Knjiga II. Vladimir Nazor: Istarske priče. (II. potpuno i dotjerano izdanje). Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1917.

168.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.
Knjiga III. Dr. Tomo Kumičić: Erna Kristen. Roman. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1917.

169.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.
Knjiga IV. Rikard Nikolić: Lomnom stazom. Roman. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1917.

170.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.
Knjiga V. Marin Bego: U očekivanju, [Finale]. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1917.

171.

ODABRANA DJELA ZA ŠKOLU. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik.
Knjiga V. W. Shakespeare: Macbeth. Tragedija u 5 činova. S engleskoga preveo Vladimir Nazor. Naklada izdavača. Zagreb, 1917.

– Iz sadržaja: Vladoje Dukac: Život i djela W. Shakespearea. Dr. Branko Vodnik: *Pogovor*, str. 119.

172.

VLAD. NAZOR ET COMP. Odgovor g. I. Krnicu; – Dr. Branko Drechsler
Obzor, LVIII, br. 164, str. [3]; Zagreb, 17. VI. 1917.

– Odgovor na Krnicov feljton u »Obzoru«, 15. VI. 1917., o Nazorovu prijevodu Macbetha i o Vodniku kao nakladniku.

173.

O ŽIVOJ I MRTVOJ KNJIŽEVNOSTI; – Dr. Branko Vodnik
Hrvatska njiva, I, br. 41, str. 727–728; Zagreb, 11. XII. 1917.

– Vodnik se poziva na svoj članak u »Savremeniku« 1906. *Hrvatska preporodna knjiga u trgovini* (br. 7–8, srpanj–kolovoz) i smatra da svaki autor ima pravo na to da mu djelo kad je dovršeno bude i objavljeno, a književnost koja to autoru ne može osigurati nema pravo da od njega isto traži. Prohaska je zamjerio Vodniku što je izdao Leskovaru *Pripovijesti* jer da je to povlastica DHK. Vodnik se brani da je postao silom nakladnik, a da su Leskovarove *Pripovijesti* ležale deset godina neobjavljene.

1918.

174.

PETAR PRERADOVIĆ IZABRANE PJESME. II. izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. Izvanredno izdanje Matice hrvatske. Zagreb, 1918.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: ŽIVOT I DJELO PETRA PRERADOVIĆA, str. III–XXXVI. – [Izbor:] Pjesme različite, Pjesme rodoljupke, Prvi ljudi, Pjesme ljubovke, Pjesme tušinke, Lopudska sročica, Pustinjač, Pjesnikov tomač. – Dr. B. V. u Zagrebu, 25. rujna 1914: *Napomene urednika*, str. 308–316. U *Napomenama urednika* Vodnik iznosi kako je i po kojim načelima priredio tekstove, o rasporedu, o izvornima za kronološko smještavanje pjesama i ispravke u datiranju, o razlikama njegovog i prijašnjih izdanja Preradovićevih pjesama.

175.

DJELA PETRA PRERADOVIĆA. Prvo potpuno i kritično izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. I. knjiga. Naklada Dr. Branka Vodnika Zagreb, 1918.

– Sadržaj: Pjesme različite, Pjesme rodoljupke, Pjesme ljubovke, Prvi ljudi, Pjesme prigodnice, Pjesnikova ostavština.

176.

NARODNE PJESME HRVATSKO-SRPSKE, III. izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. Književna izdanja Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora. Knjiga II. Zagreb, 1918.

[Ponovljena izdanja:]

IV. izdanje, Zagreb 1924.

V. izdanje, Zagreb 1925.

VI. izdanje, Zagreb 1926.

VII. izdanje, Zagreb 1928.

VIII. izdanje, Zagreb 1931.

IX. izdanje, Zagreb 1934.

X. izdanje, Zagreb 1936.

XI. izdanje, Zagreb 1938.

177.

DJELA VLADIMIRA NAZORA. Izdaje dr. Branko Vodnik. Zagreb, Akademski trg 4. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1918.

Knjiga I. Gospa od sijjega. Zimna priča.

Knjiga II. Lirika. Dio I. (1890.–1910.).

Knjiga III. Lirika. Dio II. (1910.–1914.).

Knjiga IV. Lirika. Dio III. (1914.–1918.).

Knjiga V. Epika. I. dio.

178.

Dr. Branko Vodnik: DIVNI UMIJATNIK IZ BJELOPOLJA, str. III–IX.

[Predgovor, datiran u Zagrebu, 29. srpnja 1918., kujzi:] B. Budisavljević Prijedorski: Iz mojih uspomena. Komisionalna naklada knjižare Mirka Breyera. Zagreb, 1918.

[179.]

RAZVITAK SLAVENSKE IDEJE U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI, naslov je »pučkog« predavanja što ga je na Sveučilištu u Zagrebu Branko Vodnik održao polovicom siječnja, a referirali su o sadržaju B. B. u »Narodnim novinama« (LXXXIV, br. 19, str. 1–2, 19. I. 1918.), »Beogradske novine« (IV, br. 28, str. 1–2, 30. I. 1918.) uz podnaslov »Iz predavanja dra Branka Vodnika u Zagrebu« i »Omladina« (I, br. 6, str. 95–96, 15. III. 1918.). Čini se da nije riječ o neposrednom tekstu Vodnikova predavanja nego o prepričanom sadržaju.

180.

DVJIE TRI G. J. BENEŠIĆU; – Dr. Branko Vodnik
Hrvatska njiva, II, br. 3, str. 47–48; Zagreb, 14. I. 1918.

– Odgovor na Benešićevo reagiranje na Vodnikov članak *O živoj i mrtvoj književnosti*; Vodnik ne želi polemizirati ali ponavlja da nije spriječio da DHK objavi Leskovačovo *Prpovijest*.

181.

DVA PISMA VATROSLAVA LISINSKOGA; – Dr. Br. Vodnik
Sveta Cecilija, XII, sv. I, str. 19–20; Zagreb, siječanj–veljača 1918.

182.

KAD SE RODIO PETAR PRERADOVIĆ; – Dr. Branko Vodnik
Hrvatska njiva, II, br. 11, str. 196; Zagreb, 12. III. 1918.

– O izvorima za točno datiranje Preradovićeve dana rođenja.

183.

PETAR PRERADOVIĆ KAO SLAVENOFIL; – Dr. Branko Vodnik
Književni jug, I, knj. I, br. 6, str. 210–219; Zagreb, 16. III. 1918.

184.

ŽIVOT PETRA PRERADOVIĆA; – B. V.
Književni jug, I, knj. I, br. 6, str. 251–253; Zagreb, 16. III. 1918.

185.

MILICA PL. NOVAKOVIĆ-GJURABOJSKA; – B. V.
Književni jug, I, knj. I, br. 6, str. 253; Zagreb, 16. III. 1918.
Ilustrovane novosti, I, br. 8, str. 7; Zagreb, 24. III. 1918.

186.

PRERADOVIĆ I KRASIŃSKI; – B. V.
Književni jug, I, knj. I, br. 6, str. 255–256; Zagreb, 16. III. 1918.
– O prijevodu Krasinjskog pjesme *Resurrecturis*.

187.

PETAR PRERADOVIĆ. Povodom stote obljetnice njegova rođenja; – Dr. Branko Drechsler
Omladina, I, br. 7, str. 104–108; br. 8, str. 123–126; Zagreb, 1 i 15. IV. 1918.

188.

SUŠNIH PRILOZI O PETRU PRERADOVIĆU. I. VARIJANTE PRERADOVIĆEVE ODE »BOGU«; – Dr. Branko Vodnik
Književni jug, I, knj. I, br. 8–9, str. 325–326; Zagreb, 1. V. 1918.

189.

SABLASNE SLIKE IZ ŽIVOTA KNJIŽEVNIKA; – Dr. Branko Vodnik
Hrvatska njiva, II, br. 22–23, str. 390–391; Zagreb, 11. VI. 1918.

– O akciji za pomoć siromašnoj djeci, o kojoj se raspravljalo na sastanku predstavnika MH, DHK, »Hrvatske njive«, »Književnog juga« i ostalih, i odlučilo da se izda almanah u korist siročadi.

190.

B. BUDISAVLJEVIĆ: »IZ MOJIH USPOMENA«. (Povodom sedamdesetpetgodišnjice njegova rođenja); – Branko Vodnik
Narodne novine, LXXXIV, br. 170, str. 1–2, br. 171, str. 1; Zagreb, 27. i 29. VII. 1918.

1919.

191.

DJELA PETRA PRERADOVIĆA. Prvo potpuno i kritično izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. II. knjiga. Naklada Dr. Branka Vodnika. Zagreb, 1919.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: ŽIVOT I DJELA PETRA PRERADOVIĆA, str. III–XXXV. – Kraljević Marko, Vladimir i Kösara, Pjesme tudinke, Njemačke pjesme. – Dr. Branko Vodnik: *Napomene*.

F. Hrvatska poezija, II. Njemačka poezija. Str. 407–413.

192.

HRVATSKI PRIPOVJEDAČI. Izdaje i uređuje dr. Branko Vodnik.

Knjiga VI. Josip Kozarac: Izabrane pripovijetke. Naklada dra Branka Vodnika. Zagreb, 1919.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: JOSIP KOZARAC. Str. III–XVI. – Tri ljubavi, Slavonska šuma, Proletarci, Biser-Kata, Krčelići neće ljepote, Tena, Emilijan Lazarević, Mira Kodolićeva, Dona Ines, Rodu u pohodu, Oprava. – Kozarčeva autobiografija.

Dr. Branko Vodnik: DINKO ŠIMUNOVIĆ. Str. 3–5 [Predgovor knuzi:] Dinko Šimunović: Mladi dani. Dojmovi iz prvih dana mladosti. Zabavna biblioteka, kolo XII, knj. 135. Zagreb, 1919.

193.

LA CIVILISATION YOUGOSLAVE SUR L'ADRIATIQUE; – Par le Dr. Branko Vodnik, Professeur agrégé a l'Université de Zagreb

Le littoral yougoslave de l'Adriatique, p. 29–47; Zagreb, 1919. [Isto, prijevod:] *Cultura jugoslava sulle rive dell'Adriatico*, pp. 31–48, Zagreb, 1919.

Jugoslavenska kultura na Jadranu, *Jugoslavenska obala Jadranskoga mora*, Zagreb, 1919.

– Kratki pregled književnosti i kulture od glagoljskih spomenika do Strossmayerova doba.

1920.

194.

DR. BRANKO VODNIK: PREGLED HRVATSKO-SRPSKE KNJIŽEVNOSTI U OGLEDIMA ZA VIŠE RAZREDE SREDNJIH ŠKOLA. Knjiga I. HRVATSKO-SRPSKA KNJIŽEVNOST DO KRAJA XVIII. VIJEKA. II (dotjerano) izdanje. Priredio Dr. Branko Vodnik, profesor Kr. muške učiteljske škole u Zagrebu. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav. zemaljske vlade. Zagreb, 1920.

– Iz sadržaja: Dr. B. V.: *Predgovor*, str. III.

U *Predgovoru* Vodnik kaže da je ovo, drugo izdanje (vidi bibliografsku jedinicu *Hrvatska čitanka* na početku god. 1916.) dotjerao prema novim radovima o starim piscima i kritičkim izdanjima starih hrvatskih pisaca što su objavljena poslije I. izdanja *Čitanke*. Dodao je i novo poglavlje o J. Križaniću (u *Pregledu*, DRUGO DOBA, 22. Juraj Križanić, str. 247–256). Prihvatio je napomene I. Milčetića u ocjeni I. izdanja i primjedbe M. Murka.

[Ponovljeno izdanje:]

III. izdanje, Zagreb 1923.

195.

PRILOZI ZA POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI; – Dr. Branko Vodnik
Grada za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. 9, str. 244–301; Zagreb, 1920.

– Sadržaj: I. Tekst I. izdanja »Matijaša Grabančijaša dijaka«, II. O životu Tita Brezovačkoga, III. Književni rad Tita Brezovačkoga.

196.

KUKULJEVIĆ, PRERADOVIĆ I D'ANNUNZIO. (Crtice iz etike jugoslavenskog nacionalizma); – Dr. Branko Vodnik

Savremenik, XV, knj. I, br. 1, str. 16–20; Zagreb, 1. I. 1920.

– O iluziji etičke bojne slave kao »duhovnom« poticaju za vojnička zvanja »romantičkog« naraštaja na početku 19. stoljeća i o njihovoj »nacionalnoj etici«. O želji D'Annunzijevoj i talijanskog nacionalizma da otmu »najvažnije krajeve naše gdje bijaše kolijevka našega najstarijeg kraljevstva, naše najstarije kulture«.

197.

DR. DRAGUTIN PROHASKA: PREGLED HRVATSKE I SRPSKE KNJIŽEVNOSTI. Zagreb, 1918.; – Branko Vodnik

Nastavni vjesnik, XXVIII, sv. 6, str. 268–272; sv. 7, str. 329–332; Zagreb, veljača, ožujak 1920.

– O pozitivnim i negativnim kritikama vlastite *Hrvatske čitanke*. Po točkama navedeni ispravci i zamjerke Prohaskinom *Pregledu*.

198.

VLADOJE DUKAT: LOVRENČIĆEV »PETRICA KEREMPUH«, Rad, knj. 220;

– Dr. Branko Vodnik

Nastavni vjesnik, XXIX, sv. 1–2, str. 64–66; Zagreb, rujan–listopad 1920.

199.

ĐAČKO PITANJE; – Dr. Branko Vodnik

Hrvat, II, br. 198, str. 2; Zagreb, 16. X. 1920.

– Daci su umjesto u nauku zagrezli u politiku, a ozdravljenje javnog života treba očekivati upravo od »posve nove narodne inteligencije«. O žalosnim prilikama dačkog života, o menzi i sl., ali valja da se daci oslone i na vlastite snage.

1921.

200.

Š. URLIĆ: CRTICE IZ DALMATINSKOGA ŠKOLSTVA OD DOLASKA HRVATA DO G. 1910. I. dio (do god. 1814.). Zadar, 1919. Izdala Matica dalmatinska;

– Dr. Branko Vodnik

Nastavni vjesnik, XXIX, sv. 5–6, str. 260–262; Zagreb, siječanj–veljača 1921.

201.

IZVJEŠTAJI GIMNAZIJE U VARAŽDINU GOD. 1823.–1825.; – Dr. B. Vodnik

Nastavni vjesnik, XXIX, sv. 5–6, str. 277–278; Zagreb, siječanj–veljača 1921.

– Zanimljivosti iz izvještaja za povijest predilirskog doba.

202.

MEĐU KAJKAVCIMA PREDILIRSKOG DOBA; – Dr. Branko Vodnik

Sveta Cecilija, XV, sv. I, str. 12–14; sv. II, str. 37–39; sv. III, str. 62–63; Zagreb, siječanj–veljača, ožujak–travanj, svibanj–lipanj 1921.

– O tiskarama, knjižnicama, glazbi i kazalištu, o kulturi građanstva i kajkavskoj popijevki, zapisima i rukopisima popijevaka. Posebno o Samoboru koji je sačuvao popijevke, pučku poeziju.

203.

HRVATSKI ĐAK U PREDILIRSKO DOBA; – Dr. Branko Vodnik

Omladina, IV, br. 6–7, str. 140–144; br. 8, str. 167–168; br. 9–10, str. 200–202; Zagreb, 1. II, 1. V. i 1. VI. 1921.

– Pokušaj da u obliku kulturno-povijesnih crtica ocrta dačke tipove što su živjeli u doba 1780–1830. u Hrvatskoj. Cit. iz Brezovačkog o ženskoj osnovnoj školi. O riječi »djak«, o pjesmaricama dijačkim. Cit. iz Starčevićeve humoreske *Uputa*. O tipu feudalnog đaka-pjesnika, o tipu đaka-revolucionara i đaka-romaničara.

204.

SLIKE I PRILIKE; – Dr. Br. Vodnik

Savremenik, XVI, br. 3, str. 187–189; Zagreb, ožujak 1921.

– O uzorcima slabog stanja hrvatske književne historiografije (situacija na katodri hrvatske književnosti, »tipovi«, »slike i prilike« poput P. Karlića i D. Bogdanovića). O Karličevu izdanju *Osmana* a da nije pregledao Vatikanski rukopis, o svojoj pomoći i radu na Karličevu izdanju *Hvarčinje*. Kritika Bogdanovićeve *Pregleda književnosti bez vlastitih pripravnih radova*, o običaju da se ne navode izvori i autori nego ih se taji. Vodnik, zbog toga, smatra da je beletristika naša zdravija od naše znanosti.

205.

IVAN MILČETIĆ. Pomen učiteľju; – Dr. Branko Vodnik

Jutarnji list, X, br. 3516, str. 4; br. 3517, str. 6; Zagreb, 12. i 13. XI. 1921.

– Sjećanja na vrijeme dok mu je Milčetić bio profesor u Varaždinu. Prema Vodniku, Milčetić »bijase učenjak velike koncepcije« ali nije dovršio svoje planove da sastavi hrvatsku bibliografiju i napiše povijest hrvatske književnosti; bio je više učitelj nego učenjak.

206.

K OSAMDESETOGODIŠNJICI HRVATSKO-SLAVONSKOG GOSPODARSKOG DRUŠTVA – Dr. Branko Vodnik

Jutarnji list, X, br. 3529, str. 3; br. 3530, str. 5; Zagreb, 25. i 26. XI. 1921.

– O rezultatima rada Društva, o njegovoj karakteristici i značenju. O Rakovcu i »Listu mjesječnom«.

1922.

207.

PETAR PRERADOVIĆ. ANTOLOGIJA. Uredio i predgovor napisao Branko Vodnik. Naši pjesnici, I. Petar Preradović. Izdanje Narodne knjižnice. Zagreb, 1922.

– Sadržaj: Dr. Branko Vodnik: PETAR PRERADOVIĆ, str. VII–XXVI.

– Svitanje (1844.–1849.), Sumračje (1850.–1856.), Mistika svjetla (1860.–1872.).

208.

Dr. Branko Vodnik: JOSIP KOZARAC. Str. 3–12. [Predgovor knjizi:]

Josip Kozarac. Tena. Narodna knjižnica, svezak 70–72. Zagreb, 1922.

209.

LINGVISTIKA I LITERATURA. (Za studij književnosti na Sveučilištu). – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. I, br. 1, str. 16–21; Zagreb, januar 1922.

– O razvitku studija literature kod južnih Slavena, o stanju u književnoj historiografiji i lingvistici. Na Sveučilištu u Zagrebu literarna historija je pastorče lingvistike; o uzrocima i posljedicama.

210.

VISOKA PREDAGOSKA ŠKOLA; – Dr. Branko Vodnik

Nova Evropa, knj. IV, br. 2, str. 52–55; Zagreb, 11. I. 1922.

– O profilu; o zahtjevima slušača VPS.

211.

ANDRIJA PALMOVIĆ. (K 40-godišnjici pjesnikove smrti); – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. I, br. 2, str. 131–133; Zagreb, februar 1922.

212.

ISPOVIJEST KULTURNOG RADNIKA. Otpjevanje na »staru pjesmu« u »Hrvat-
tu«; – Dr. Branko Vodnik

Pokret, II, br. 33, str. 2; Zagreb, 8. II. 1922.

– O svojoj karijeri sveučilišnog docenta: od studija u Beču, Pragu i Krakovu do vremena kad je postao docent, radeći istovremeno kao srednjoškolski profesor i kasnije kao ravnatelj VPS. »Hrvat«, br. 576, ga napada da je račundžija.

213.

JAKOB LOVRENCIĆ; – Dr. Branko Vodnik

Omladina, V, br. 6–7, str. 139–141; Zagreb, 1. III. 1922.

214.

PROFESORI MEĐU SOBOM; – Dr. Branko Vodnik

Obzor, LXIII, br. 57, str. 1; Zagreb, 1. III. 1922.

– Odgovor na Lunačekov feljton »Obzoru«, br. 51. O diletantizmu u hrvatskoj književnoj historiografiji.

215.

IVAN MILČETIĆ; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. I, br. 4, str. 264–270; Zagreb, april 1922.

216.

DR. PETAR KARLIĆ: LJUBOVNICI. Kritika teksta; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. I, br. 5, str. 388–395; Zagreb, maj 1922.

– Kritika izdanja *Ljubovnici*, usporedbe s rukopisom, zamjerke i mnogobrojni ispravci.

217.

LJUDEVIT GAJ. Uz 50. obljetnicu njegove smrti; – Dr. Branko Vodnik

Venac, knj. VII, sv. 9–10, str. 625–627; Beograd, 1. VI. 1922.

– O kulturnoj i političkoj situaciji u Hrvatskoj, u doba Gajevo. O Gajevoj ideji ilirstva.

218.

NARODNA STARINA. Časopis za povijest kulture i etnografiju južnih Slavena.

Uredio dr. J. Matasović. Zagreb, 1922. Sv. I, str. 96; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. II, br. 1, str. 37–38; Zagreb, 1. IX. 1922.

219.

KAZALIŠTE STAROGA ZAGREBA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. II, br. 3, str. 114–122; Zagreb, 1. X. 1922.

– Bilješka uz naslov (ispod crte): »Građa iz nadbiskupskog arhiva u Zagrebu, dosad neobjelodanjena, na kojoj se osniva sva kulturno-historijska studija, uzeta je iz djela, što ga priređuje kanonik g. Janko Barić sa mnogi, a obuhvaća za kulturnu našu historiju najvažniji dio uzorno sačuvane korespondencije biskupa Maksimilijana Vrhovca.«

220.

ČETIRI DUBROVAČKE DRAME; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VI, knj. II, br. 6, str. 276–278; Zagreb, 15. XI. 1922.

– O radu Milana Rešetara *Četiri dubrovačke drame u prozi skraja XVII. vijeka*, Beograd 1922.

1923.

221.

ZA UNUČAD POZNU...; – Dr. Branko Vodnik

Riječ, IV [V], br. 6, str. 2–3; Zagreb, 9. I. 1923.

– Odgovor na predstavku nekolicine slušača VPS za povratak prof. P. Karlića na Školu. Vodnik ističe diletantizam u radovima Karličevim, posebno u doktorskoj i habilitacionoj radnji.

222.

ZA UNUČAD POZNU; – Dr. Branko Vodnik

Riječ, IV [V], br. 15, str. 2–3; Zagreb, 19. I. 1923.

– Nastavak polemike. Odgovori na Karličev članak u »Hrvati« *Malo odgovora dr. Vodniku za sadašnjicu*. O Karličevoj disertaciji kao plagijatu.

223.

PLAGIJAT PETRA KARLIĆA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. I, br. 3, str. 121–126; Zagreb, februar 1923.

– Vodnik pledira za »jaki front naučenjaka protiv diletanata«. Analizira, s namjerom da dokaze plagijatorstvo, Karličevu disertaciju. O dužnosti znanstvenika da citira djela i izvore kojima se u radu služi.

224.

O AUTONOMIJI SVEUČILIŠTA KRALJEVINA SRBA, HRVATA I SLOVENACA U ZAGREBU; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. I, br. 3, str. 126–129; Zagreb, februar 1923.

– Odgovor na Bazalin članak u »Obzoru« *Četiri povrede sveučilišne autonomije*. O sveučilišnom zakonu o izboru i imenovanju profesora, i o sprovođenju tog zakona. O imenovanju Korblera i o svom imenovanju, kao jednom od »četiri slučaja«.

225.

JURISLAV JANUŠIĆ I NJEGOVO DOBA. (Uspomene); – Dr. Branko Vodnik

Mlada Jugoslavija, II, br. 2, str. 33–42; Zagreb, februar 1923.

226.

DR. FRANJO FANCEV. Građa za historiju jednog preživjelog tipa literarnog historika. Iz ciklusa »Slike i prilike«; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. I, br. 5, str. 222–224; Zagreb, mart 1923.

– Polemički odgovor na članak Fanceva u »Obzoru«, br. 42; osvrt na dosadašnje Fancevljeve »napade« na Vodnika.

227.

FLAGIJAT P. KARLIĆA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. I, br. 5, str. 224; Zagreb, mart 1923.

– Nastavak polemike.

228.

RIDENS REDIVIVUS; – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. I, br. 6, str. 264; Zagreb, mart 1923.

– Nastavak polemike s Fancevoim (Ridens u »Hrvatu«).

229.

ISTORIJA I POLITIKA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 1, str. 28–31; Zagreb, juli 1923.

– O Ljudevitu Gaju i različitim povijesnim interpretacijama njegove uloge i rada.

230.

NOSTRA ALMA MATER. Prilozi za pedesetogodišnjicu Sveučilišta SHS u Zagrebu. I., – [Bez potpisa!]

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 1, str. 45–46; Zagreb, juli 1923.– Prvi od četiri članka pod naslovom *Nostra alma mater*, što ih je 1923. objavio u »Jugoslavenskoj njivi«, Vodnik nije potpisao. Potpisao je svojim imenom tek posljednji. Riječ je o polemički i jednostrano pisanoj »povijesti« političkih i znanstvenih sukoba na Sveučilištu, odnosno Filozofskom fakultetu.

231.

PREDAVANJE DR. A. BAZALE; – Verus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 1, str. 47; Zagreb, juli 1923.

– Ironično o Bazalinom predavanju na svečanoj sjednici JAZU, 20. lipnja.

232.

UNIVERZITET I ČINOVNičKI ZAKON; – Verus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, str. 88; Zagreb, juli 1923.

– O beogradskim zahtjevima da se profesorima Ustavom zagaranira stalnost mjesta.

233.

M. BEGOVIĆ; NASMIJANA SRCA; – Verus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, str. 88; Zagreb, juli 1923.– Vodnik predbacuje Begoviću pornografiju »posljednje vrste«. Spominje »metakulturu« u koju pripada i Bazala i »pornograf« Ježić *Romanom male Ra*.

234.

NJEGOŠ KAO PREDHODNIK DARVINOV; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 4, str. 155–156; Zagreb, august 1923.– O studiji B. Petronijevića *Filozofija u Gorskom vijencu*.

235.

KNJIŽARSTVO U HRVATA. Studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige. Napisao Vj. Klaić. Tisak i naklada Knjižare St. Kugli. Zagreb, 1922.; – Dr. Branko Vodnik
Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 5, str. 203–204; Zagreb, septembar 1923.

236.

VISOKA PEDAGOŠKA ŠKOLA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 5, str. 204–206; Zagreb, septembar 1923.

– O potrebi da se VPS, koja je osnevana kao provizorij, reorganizira.

237.

NOSTRA ALMA MATER. II. Dr. Stjepan Ivšić; – Verus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 6, str. 244–247; Zagreb, septembar 1923.

– O sukobu s Ivšićem. Nastavak niza članaka o prilikama na Filozofskom fakultetu; vidi bibliografsku je-dinicu istoimenog članka u »JNj«, knj. II, br. 1, juli 1923.

238.

GAJ I METTERNICH; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 6, str. 247–248; Zagreb, septembar 1923.

– O članku H. Wendela u beogradskoj »Politici« u kojem iznosi iz H. Schlitterove knjige navode o Gaju kao političaru. Vodnik smatra da je nepotrebno da se u žurnalistici raspravlja o ozbiljnim povijesnim te-mama.

239.

ZAGREBAČKA AKADEMIJA; – Severus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 6, str. 248; Zagreb, septembar 1923.

– O postupku S. Hondla koji se potpisao kao »član dopisnik zagrebačke akademije« – Vodnik ironizira Hondlovo članstvo u JAZU.

240.

O VATROSLAVU JAGIĆU; – Severus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 7, str. 287; Zagreb, oktobar 1923.

– Osvrt na nadgrobni govor S. Ivšića.

241.

GAVRO MANOJLOVIĆ: POVIJEST STAROGA ORIJENTA. Knj. I. Od naj-starijih vremena do u XI. stoljeće prije Isusa. Svezak I. Izdanje »Matice hrvatske«, Zagreb, 1923.; – Severus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 10, str. 393–394; Zagreb, novembar 1923.

242.

SRPSKE ČITANKE. Dr. V. M. JOVANOVIĆ I M. IVKOVIĆ: SRPSKA ČITAN-KA, I–IV. Izdavačka knjižarnica Gece Kona. Beograd, 1923.; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 10, str. 396–397; Zagreb, novembar 1923.

243.

BRANKO RADIČEVIĆ. PESME. Odabrana biblioteka, I. izdanje J. Đ. Đurđevića, Beograd–Sarajevo, 1923.; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 11, str. 446; Zagreb, decembar 1923.

244.

NOSTRA ALMA MATER; – Verus

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 11, str. 446–447; Zagreb, decembar 1923.– U ovom tekstu Vodnik spominje Manojlovića kao kompilatora i autora *Povijesti staroga Orijenta*, izdanja »blokaške« Matice hrvatske. Ta je riječ izazvala otpor i posljedicu: Vodnik je isključen iz članstva MH.

245.

NOSTRA ALMA MATER; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VII, knj. II, br. 12, str. 485–487; Zagreb, decembar 1923.

– Nastavak polemika s P. Karličem i G. Manojlovićem. O disciplinskoj istrazi profesorskog zbora o profesorima Novaku, Vodniku, Prelogu i Skoku, zbog »povrede zbora«.

246.

ZAHARIJA ORFELIN. Prosvjetitelj srpski XVIII. vijeka; – Dr. Branko Vodnik
Rječ, IV [V], br. 294, str. 5; Zagreb, 24. XII. 1923.

– O monografiji T. Ostojića.

1924.

247.

Branko Vodnik: JOSIP KOZARAC. Str. 141–144. [Pogovor knjizi.]

Josip Kozarac: Mrtvi kapitali. III. ovlašteno izdanje. Moderna knjižnica, svezak 88–89. Zagreb, 1924.

248.

DR. ANTE STARČEVIĆ: SELSKI PROROK. Predstava u 3 čina iz hrvatskog života. Priopćio i uvodom popratio prof. Lj. Maštrović. Zagreb, 1923.; – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 1, str. 40–41; Zagreb, januar 1924.– Po Vodnikovoj ocjeni *Selski prorok* je prva realistička drama u hrvatskoj književnosti.

249.

TIHOMIR OSTOJIĆ: ZAHARIJA ORFELIN. Srpska kraljevska akademija nauka i umetnosti. Posebna izdanja, knjiga XLVI. Beograd, 1923.; – B. V.

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 1, str. 46–47; Zagreb, januar 1924.

250.

RECIMO KOJU O FR. FANCEVU; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 3, str. 125–127; br. 4, str. 165–166; Zagreb, februar i 16. februar 1924.– Odgovor na Fancevljev članak *Naučni metodi Branka Vodnika* u »Savremeniku«, br. 11–12, 1923. Obrana od tvrdnje da je bio »austroугarski patriot«; o svom radu, o Körblerovu izdanju *Andro Stitkeca*.

251.

TRI JUBILEJA; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 4, str. 154–156; Zagreb, 16. II. 1924.

– O nerazmjeru u obilježavanju 30-godišnjice rada V. Nazora (slabi i mršavi napisi), 25-godišnjice rada D. Šimunovića (slabi rezultati skupljanja »narodnog dara«) i 50-godišnjice rada Đ. Arnolda (velika »narodna slava«). Vodnik smatra da su, potučeni na području književnosti i umjetnosti u doba Moderne, stari opet digli glavu i »zato je opet bitna značajka našega vremena: laž u hrvatskoj književnosti... nauci i politici«.

252.

L. ŽIMBREK; – Scverus

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 4, str. 166–167; Zagreb, 16. II. 1924.

– O Žimbrekovu lapsusu u članku *O lirici i umjetničkom stvaranju*, gdje uspoređuje narodnu pjesmu (za pravo umjetnu pjesmu M. M. Petrovića) i liriku naše Moderne.

253.

NAŠI ČASOPISI; – Severus

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 4, str. 167; Zagreb, 16. II. 1924.

– O obustavi »Doma i svijeta«, o »Savremeniku«, o »Književnoj republici« i »Vijencu« – u stanju časopisa vidi Vodnik »simptomatične pojave naše kulturne dekadanse«.

254.

EPILOG »STITIKECI«; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. I, br. 7, str. 288; Zagreb, 1. IV. 1924.

– Nastavak polemike s Körblerom koji je odgovorio na Vodnikovu kritiku u »JNj«, br. 4, 16. II. 1924.

255.

ZA NACIONALIZOVANJE NAUKE; – Grgo Novak, M. Prelog, A. Schneider, Br. Vodnik, Fr. Tučan, Ferdo Koch, Fr. Ilešić. U Zagrebu, 2. jula 1924.

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. II, br. 2, str. 76–78; Zagreb, 16. VII. 1924.

– Prijedlog grupe profesora među kojima je i Vodnik supotpisnik da se Đuro Szabo imenuje profesorom na katedri arheologije Sveučilišta u Zagrebu, i da Sveučilište postane jugoslavenska nacionalna naučna ustanova.

256.

ZA SLOBODU NAUKE. Predstavka za Narodnu skupštinu povodom predstavke Akadem. senata Sveučilišta SHS u Zagrebu; – Dr. Branko Vodnik, Dr. Artur Schneider, Dr. Milan Prelog, Dr. Grgo Novak, prof. Ferdo Koch

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. II, br. 5, str. 192–199; Zagreb, 1. IX. 1924.

– Potpisnici navode povod svojoj *Predstavci*: kad su dr. Grgo Novak i Ferdo Koch izabrani za redovne profesore Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pojavio se u »Hrvatu«, 24. VI. 1924. članak *Uničavanje hrvatskoga sveučilišta* gdje su kao nezakonita spomenuta i imenovanja V. Novaka, A. Schneidera, M. Preloga i Vodnika. Zatim je u »Hrvatu«, 2. VIII. 1924. tiskana *Predstavka* Akademskog senata u kojoj se traži reparacija sviju spomenutih imenovanja. Potpisnici protestiraju, smatrajući se kvalificiranima za svoja zvanja, i nalaze uzrok sporu u partijskoj strasti pojedinaca na Fakultetu, u činjenici da nestručnjaci sabotiraju prijedloge stručnjaka. Plediraju za slobodu nauke i njezin »pravilni razvitak«.

257.

Dr. Branko Vodnik, Dr. Artur Schneider, Dr. Milan Prelog, Dr. Grgo Novak, Prof. Ferdo Koch: ZA SLOBODU NAUKE. Predstavka za Narodnu skupštinu povodom predstavke Akadem. senata Sveučilišta SHS u Zagrebu. U Zagrebu, 29. augusta 1924. Hrvatski štamparski zavod d. d. Zagreb, 1924. [Brošura.] 28 str.

– Sadržaj brošure isti je kao tekst *Predstavke* objavljene u »Jugoslavenskoj njivi« (vidi prethodnu bibliografsku jedinicu).

258.

KOLAJNA BANA JELAČIĆA; – Br. Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. II, br. 8, str. 319; Zagreb, 16. X. 1924.

Sušački novi list, I, br. 82, str. 2; Sušak, 1924.

– Vodnik iznosi prema bilješkama A. T. Brčića povod kako je nastala i podatke o autoru kolajne.

259.

FLAGIJATOR STIPAN BANOVIC; – Br. Vodnik

Jugoslavenska njiva, VIII, knj. II, br. 8, str. 319–320; Zagreb, 16. X. 1924.

—O Banovićevu članku u »Vijencu« *Stanko Vraz i anaksreontika*. Vodnik smatra da ga je autor plagirao, iznoseći kao svoja otkrića rezultate Vodnikovih istraživanja o vezama Vraza s Kollárom i Mickiewiczem (u studiji *Stanko Vraz*, 1909.).

1925.

260.

Prof. ST. STANOJEVIĆ: NARODNA ENCIKLOPEDIJA SRPSKO-HRVATSKO-SLOVENAČKA. I. KNJIGA, A-H. Izdavač: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, [1925.].

[Na popisu suradnika:] VODNIK Branko Dr. (B. V.), profesor Univ.—Zagreb.

[Članci Branka Vodnika u I. knjizi:]

ANDRIĆ Nikola, str. 57; — B. Vodnik

ANDELINOVIĆ Danko, str. 60; — B. V.

ARNOLD Đuro, str. 84; — Br. Vodnik

BABUKIĆ Vjekoslav, str. 109; — B. Vodnik

BADALIĆ Hugo, str. 115; — B. V.

BARAC Antun, str. 140; — B. V.

BARAKOVIĆ Juraj, str. 141; — B. V.

BARTULOVIĆ Niko, str. 146; — B. V.

BAŠTIJAN Mate, str. 149; — B. V.

BECIĆ Ferdo, str. 152; — B. V.

BEGOVIĆ Milan, str. 155; — B. Vodnik

BENEŠIĆ Ante, str. 163; — B. V.

BENETEVIĆ Martin, str. 164; — B. V.

BERTIĆ Živko, str. 179; — B. Vodnik

BLAŽEK Tomo, str. 230; — B. Vodnik

BOGOVIĆ Mirko, str. 244; — B. Vodnik

BOTIĆ Luka, str. 281; — B. Vodnik

BREYER Mirko, str. 305; — B. V.

BREZOVAČKI Tito, str. 305; — B. Vodnik

BRLIĆ Jagoda, str. 309; — B. V.

BUDINIĆ Šime, str. 318; — B. Vodnik

CARIĆ Juraj, str. 348; — B. V.

CESAREC August, str. 378; — B. V.

CIRAKI Franjo, str. 384; — B. V.

CVEČIĆ Juraj, str. 405; — B. V.

CVJIĆ Antonija, str. 408; — B. V.

ČAČKOVIĆ Miroslav, str. 412; — B. V.

ČERINA Vladimir, str. 424; — B. V.

ČEVAPOVIĆ Grgur, str. 430; — B. V.

ČUČIĆ VUČINIĆ Simeon, str. 440; — B. V.

ČATIĆ ČAZIM Musa, str. 444; — B. V.

ČUKA Jakov, str. 451; — B. Vodnik

- DALMATIN Antun, str. 465; – B. V.
 DANICA ILIRSKA, str. 473; – B. V.
 DAVILA Hinko, str. 480; – B. V.
 DEČAK Mirko, str. 483; – B. V.
 DEMETER Dimitrije, str. 498; – B. V.
 DESPOT Ivan, str. 499; – B. V.
 DEVČIĆ Ivan, str. 501; – B. V.
 DEŽELIĆ Đuro, str. 502; – B. Vodnik
 DEŽELIĆ Velimir, str. 502; – B. V.
 DEŽMAN Ivan, str. 503; – B. Vodnik
 DEŽMAN Milivoj, str. 503; – B. V.
 DIVKOVIĆ Matej, str. 521; – B. Vodnik
 DOMJANIĆ Dragutin, str. 543; – B. Vodnik
 DONADINI Ulderiko, str. 544; – B. V.
 DOŠEN Vid, str. 547; – B. Vodnik
 DRAGOŠIĆ Higin, str. 554; – B. V.
 DRAŠKOVIĆ Janko, str. 556; – B. Vodnik
 DRAŠKOVIĆ TRAKOŠČANSKI Ivan Nepomuk, str. 558–559; – B. V.
 DRAŽENOVIĆ Josip, str. 559; – B. V.
 DUKAT Vladoje, str. 605; – B. Vodnik
 DÜRR Oskar, str. 615; – B. V.
 DVORNIKOVIĆ Vladimir, str. 618; – B. Vodnik
 ĐALSKI Ksaver Šandor, str. 625; – B. Vodnik
 FIAMIN Ivan, str. 669; – B. V.
 FILIPOVIĆ Adam Hcidentalski, str. 670; – B. V.
 FRANKOPAN Franjo Krsto, str. 692; – B. Vodnik
 GABARIĆ Vilko, str. 702; – B. V.
 GAJ Ljudevit, str. 704; – B. Vodnik
 GALOVIĆ Fran, str. 707; – B. V.
 GRABOVAC Filip, str. 763; – B. Vodnik
 GRLOVIĆ Milan, str. 785; – B. V.
 GUDEL Vladimir, str. 799; – B. V.
 HALLER Albert, str. 815; – B. V.
 HARAMBAŠIĆ August, str. 817; – B. Vodnik
 HEKTOROVIĆ Petar, str. 820; – B. Vodnik
 HIMNA. 2. HRVATSKA, str. 830; – B. Vodnik
 HORVAT-KIŠ Franjo, str. 837; B. V.
 HRANILOVIĆ Jovan, str. 839; – B. V.
 HRANILOVIĆ Nikola, str. 839; – B. V.
 HRČIĆ Fran, str. 841; – B. V.

261.

- POSLJEDNJA NOVELA A. G. MATOŠA; – Br. Vodnik
Jugoslavenska njiva, IX, knj. I, br. 1, str. 32; Zagreb, 1. I. 1925.
 – O noveli *Za narod!* i o razlozima zašto je objavljena tek postumno.

262.

SVA SE KULA IZ TEMELJA LJULJA; – Dr. Branko Vodnik

Reč, II, br. 240, str. 1; Beograd, 22. I. 1925.*Jedinstvo*, VII, br. 1503, str. 2–3; Novi Sad, 24. I. 1925.

– Članak o političkom zboru Pribičevića i Krizmana 18. I. 1925. u Varaždinu.

263.

TEORIJE DRA A. BAZALE O PLAGIJATU; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, IV, knj. I, br. 3, str. 110–112; Zagreb, 1. II. 1925.– Vodnik pronalazi paralelna mjesta u Bazalinoj *Povijesti filozofije* i u *Geschichte der neuesten Philosophie* R. Falckenberga, s aluzijama na pomajkanje naznaka vrela kod Bazale.

264.

MORAL JEDNOGA PROCESA. Dr. Stanko Hondl pred sudom; – Dr. Branko Vodnik

Riječ, VII, br. 81, str. 3; Zagreb, 6. IV. 1925.*Reč*, VI, br. 305, str. 4; Beograd, 10. IV. 1925.

– O sudu i presudi zbog fizičkog napada na F. Hestica.

265.

SA FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZAGREBU; – Verus

Jugoslavenska njiva, IX, knj. II, br. 2, str. 68–69; Zagreb, 16. VII. 1925.

– O akciji grupe profesora, »separatista« kako ih Vodnik zove, da se onemoguće neki drugi profesori. Vodnik se zauzima da u pitanju izbora profesora odlučuje samo »naučna kvalifikacija«.

266.

SKUPŠTINA MATICE HRVATSKE; – Dr. Br. Vodnik

Jugoslavenska njiva, IX, knj. II, br. 2; Zagreb, 16. VII. 1925.– Osvrt na govore predsjednika i tajnika MH na skupštini 5. VII. 1925. O prigovorima Stanojevićevoj *Narodnoj enciklopediji*.

267.

TITO BREZOVAČKI: DIOGENEŠ; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, IX, knj. II, br. 6, str. 196–198; Zagreb, 16. IX. 1925.

– Kratki pregled mišljenja o autorstvu; o tekstu u povodu premijere u Zagrebu.

268.

KOMEDIOGRAF STAROGA ZAGREBA. TITUŠ BREZOVAČKI; – Dr. Branko Vodnik

Hrvatska pozornica, br. 8, str. 123–130; Zagreb, 20. X. 1925.

– O Brezovačkom i njegovim djelima.

269.

TITUŠ BREZOVAČKI: DIOGENEŠ. (Malo odgovora); – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, IX, knj. II, br. 10; Zagreb, 16. XI. 1925.

– Odgovor na članak R. Maixnera u »Obzoru«, br. 293, koji poriče autorstvo Brezovačkog.

1926.

270.

LJUDEVIT GAJ. Silhouetta iz Dnevnika Andrije Torkvata Brlića; – Dr. Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 2, str. 56–64; Zagreb, 16. I. 1926.

271.

KAKO SE PROVEO PRVI SRBIJANAC NA ZAGREBAČKOM SVEUČILIŠTU? O imenovanju i penzionisanju dra Vojislava Radovanovića; – Dr. Branko Vodnik
Riječ, XXII, br. 16, str. 1; Zagreb, 22. I. 1926.

272.

MISTIFIKATORI. U Zagrebu, 23. januara; – Dr. Branko Vodnik
Riječ, XXII, br. 18, str. 1; Zagreb, 24. I. 1926.

– Polemika s »Obzorom« o penzioniranju deveterice profesora sa Sveučilišta u Zagrebu – »na osnovi mistifikacije«.

273.

JANKO DRAŠKOVIĆ. Povodom sedamdesetgodišnjice njegove smrti; – Dr. Branko Vodnik

Mladost, IV, br. 7, str. 145–148; br. 8, str. 187–189; Zagreb, [siječanj? veljača?] 1926.

274.

PRO DOMO; – Branko Vodnik

Riječ, XXII, br. 29, str. 2; Zagreb, 6. II. 1926.

– Odgovor Segviću koji je spomenuo u »Hrvatu«, 3. II. 1926. Vodnikovo privatno pismo F. Buliću o pitanju popunjavanja mjesta na katedri za arheologiju.

275.

»BESPLATAN ADVOKAT ISTINE«! Dvije ocjene javnoga rada u različno vrijeme i u različnim prilikama; – Branko Vodnik

Riječ, XXII, br. 33, str. 3; Zagreb, 11. II. 1926.

– Polemika sa Zdenkom Vernićem koji je u dva navrata pisao različito o Dvoruikoviću.

276.

JUGOSLOVENSKI GOST U »HRVATU«; – Branko Vodnik

Riječ, XXII, br. 36, str. 3–4; Zagreb, 14. II. 1926.

– Nastavak polemike sa Z. Vernićem.

277.

MOJ JUBILEJ. Refleksije o 25-godišnjici naučnoga rada; – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 4, str. 142–143; Zagreb, 16. II. 1926.

Riječ, XXII, br. 56, str. 3–4; Zagreb, 10. III. 1926.

– Vodnik želi na feljtonski način, »u jednom feljtonu«, sumirati svoj rad od prvog većeg rada *Prvi hrvatski pjesnici*, o kojem je S. Radić napisao vrlo pohvalni prikaz, do rada u Matiji hrvatskoj. Izražava ogorčenost što ga isti Radić želi penzionirati, a MH ga je izbacila iz članova.

278.

PROFILI I POJAVE (Prilozi za istoriju Filozofskog fakulteta u Zagrebu); – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 6, str. 205–208; br. 7, str. 235–238; br. 8, str. 266–270; br. 9, str. 301–304; br. 10, str. 331–335; br. 11–12, str. 392–395; Zagreb, 18. III., 1. i 19. IV., 4. i 17. V., 26. VI. 1926.

– U br. 6: *I. Istorijska pozadina*. O osnaku, prvim licnostima, obzoraskom deceniju, Khuenovom razdoblju. U br. 7: o načinu izbora i imenovanja M. Šrepefa i D. Šurmina za sveučilišne profesore. U br. 8: *Dr. Ladislav Stjepanek*, O njegovoj znanstvenoj karijeri; *Dr. Milan Šenoa*. Prikaz njegovih radova. U br. 9: *Dr. Stjepan Ivšić*. Polemički o njegovim radovima i nastavnom radu. *Kako reakcionarno-plemenska grupa bira profesore?* O slučajevima profesora koji nisu izabrani većinom nego imenovani. U br. 10: *Dr. Đuro Korbler*. U br. 11–12: *Oko katedre za hrvatsko-srpsku književnost*. Osim o Šurminu i o sebi, svojem znanstvenom i nastavnom radu. – Nastavak u br. 11–12 objavljen je već poslije Vodnikove iznenadne smrti.

279.

IVAN QUIQUEREZ; – Br. Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 7, str. 240; Zagreb, 1. IV. 1926.

– Odgovor na članak u »Novostima« kojim je D. Pfanova pokušala obraniti svog djeda Quiquereza od Vodnikovih tvrdnji da je postao profesorom bez radova, u *Profilu i pojave*, »JNj«, br. 6.

280.

MOJ JUBILEJ; – Br. Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 7, str. 240; Zagreb, 1. IV. 1926.

– Bilješka, odnosno najava odgovora *Ispravak o ispravku*.

281.

ISPRAVAK O ISPRAVKU; – Br. Vodnik

Riječ, XXII, br. 78, str. 3–4; Zagreb, 7. IV. 1926.

– Odgovor na *Ispravak »Matice hrvatske« na g. dra Branka vodnika »Refleksije o 25-godišnjici naučnoga rada«*. Polemika o Vodnikovu radu u MH, o njegovu isključenju iz članstva.

282.

ZAKON O ŠTAMPI I NAŠA SOCIJALNA SREDINA. (Dvije tri o ispravku Matice hrvatske); – Branko Vodnik

Jugoslavenska njiva, X, knj. I, br. 8, str. 264–266; Zagreb, 19. IV. 1926.

– Vodnik smatra da je kritika nemoguća, ako se primjanjuje Zakon o štampi. »Polemika, o pitanjima aktualnog naučnog i literarnog života, kao književni jedan genre, koji se ne bi razvio da nije potreban, postat će nemoguća. A. G. Matoš, bi razvio da nije potreban, postat će nemoguća. A. G. Matoš, da dođe pred sud po zakonu o štampi, za svoje feljtone i polemike, dopao bi tamnice za tri svoja života.« Vodnik, usput, hvali S. Radića kao ministra prosvjete koji je, i sam poseban slobode da se izrazi o ljudima i pojavama, dopuštao punu slobodu drugima da se izraze o njemu. – Nastavak polemika s MH o isključenju zbog kritičkog članka potpisanog pseudonimom Vernis kojim se služe i Tomljenović, Hikec i V. Novak, ali bez direktnog demantija da je doučni članak njegov (vidi bibliografsku jedinicu *Nostra abna mater*, »JNj«, VII, knj. II, br. 11, prosinac 1923.).

283.

O ISPRAVKU DRA M. TENTORA. Odgovor g. dra Branka Vodnika; – Br. Vodnik
Riječ, XXII, br. 116, str. 2; Zagreb, 23. V. 1926.

– Odgovor na ispravak *Posljednja pasaričijada i začijada*. Dva ispravka u »Riječi«, br. 115, u kojem Tentor nastoji opovrgnuti navode u istoimenom anonimnom članku u »Riječi«, br. 91, gdje je spomenut kao Pasarićev čovjek kojemu nije naškodio Vodnikov porazni izvještaj o njegovu nastavnom radu.

P o s ũ u m a

284.

Prof. ST. STANOJEVIĆ: NARODNA ENCIKLOPEDIJA SRPSKO-HRVATSKO-SLOVENAČKA. II. KNJIGA, I-M. Izdavač: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, [1926.? 1927.?.]

[Na popisu suradnika:] + VODNIK Branko Dr. (B. V.), prof. Univerziteta – Zagreb.

[Članci Branka Vodnika u II. knjizi:]

IBLER Janko, str. 2; – B. V.

ILIĆ Luka – Oriovčanin, str. 8; – B. V.

ILJIŠEVIĆ Stjepan, str. 12; – B. V.

ILJIĆ Stjepko, str. 14; – B. V.

INHOF Bartol, str. 45; – B. V.

ISKRA-KRŠNJAVI Štefa, str. 53; – B. V.

IVAKIĆ Joza, str. 77; – B. V.

IVANIŠEVIĆ Ivan, str. 82; – B. V.

IVANOŠIĆ Antun, str. 83; – B. V.

IAGAR Antun, str. 112; – B. V.

JAMBIRŠAK Marija, str. 123; – B. V.

JANDRIĆ Matija, str. 123; – B. V.

JANUŠIĆ Jurislav, str. 128; – B. V.

JARNEVIĆ Dragojla, str. 132; – B. Vodnik

JEŽIĆ Slavko, str. 161; – B. V.

JORGOVANIĆ Rikard, str. 166; – B. V.

JUKIĆ Frano Ivan, str. 202; – B. V.

JURIČIĆ Juraj, str. 205; – B. V.

JURJEVIĆ Gabriel, str. 207; – B. V.

JURKOVIĆ Janko, str. 207; – B. Vodnik

KAČIĆ MIOŠIĆ Andrija, str. 220; – B. Vodnik

KANIŽLIĆ Antun, str. 246; – B. Vodnik

KAPIĆ Juraj, str. 251; – B. V.

KAŠIĆ Bartol, str. 284; – B. Vodnik

KATALINIĆ JERETOV Rikard, str. 286; – B. V.

KATANČIĆ Matija Petar, str. 287; – B. Vodnik

KAVANJIN Jerolim, str. 304; – B. Vodnik

KAZALI Antun, str. 305; – B. Vodnik

KAZNAČIĆ Ivan August, str. 311; – B. V.

KEŠUC Aleksandar, str. 321; – B. V.

KOKOTOVIĆ Nikola, str. 368; – B. Vodnik

KOLARIĆ-KIŠUR Rudolf, str. 372; – B. V.

KONZUL Stjepan Istranin, str. 410; – B. V.

KORAJAC Vilim, str. 419; – B. V.

KOSOR Josip, str. 432; – B. Vodnik

KOŠČEVIĆ Vjekoslav, str. 452; – B. V.

KOŠČINA Mato, str. 452; – B. V.

- KOVAČ Ante, str. 457; – B. V.
KOVAČEVIĆ Andrija, str. 458; – B. V.
KOVAČIĆ Ante, str. 460; – B. V.
KOVAČIĆ Krešimir, str. 461; – B. Vodnik
KOZARAC Ivan, str. 465; – B. Vodnik
KOZARAC Josip, str. 466; – B. Vodnik
KRAJAČEVIĆ Nikola Sartorius, str. 473; – B. V.
KRAJAČIĆ Ljudevit, str. 473; – B. V.
KRALJEVIĆ Miroslav, str. 478; – B. V.
KRANJČEVIĆ Silvije Strahimir, str. 490; – B. Vodnik
KREKOVIĆ Petar, str. 507; – B. V.
KREŠEVLJAKOVIĆ Hamdija, str. 508; – B. V.
KRIZMANIĆ Ivan, str. 524; – B. Vodnik
KRIŽANIĆ Juraj, str. 524; – B. Vodnik
KRLEŽA, Miroslav, str. 532; – B. V.
KRNDARUTIĆ Brno, str. 533; – B. Vodnik
KRNIC Ivan, str. 534; – B. V.
KUHACHEVIĆ Mateša Antun; – B. V.
KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI Božidar, str. 565; – B. V.
KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI Ivan, str. 565; – B. Vodnik
KUMIČIĆ Eugen, str. 578; – B. Vodnik
KUMIČIĆ Marija, str. 578; – B. V.
KUMIČIĆ Tomo, str. 579; – B. V.
KUNDEK Josip, str. 579; – B. Vodnik
KUNDEK Josip, str. 579; – B. Vodnik
KUNIČIĆ Petar, str. 579; – B. V.
KUNOVIĆ-KUBINOVA Josipa, str. 580; – B. V.
KURELAC Fran, str. 584; – B. Vodnik
KUŠAR Marcel, str. 588; – B. V.
KUZMANOVIĆ Adalbert, str. 590; – B. V.
LESKOVAR Janko, str. 637; – B. Vodnik
LOPAŠIĆ Mirko, str. 683; – B. V.
LOVRENČIĆ Jakob, str. 691; – B. V.
LUCIĆ Hanibal, str. 693; – B. Vodnik
MALEVAC Juraj, str. 760; – B. V.
MARJANOVIĆ Stjepan, str. 791; – B. Vodnik
MARULIĆ Marko, str. 810; – B. Vodnik
MAŽURANIĆ Antun, str. 829; – B. Vodnik
MAŽURANIĆ Fran, str. 830; – B. Vodnik
MAŽURANIĆ Ivan, str. 830; – B. Vodnik
MIHANOVIĆ Antun, str. 891; – B. Vodnik
MIKLOUŠIĆ Toma, str. 899; – B. V.
MILČETIĆ Ivan, str. 906; – B. Vodnik
MILČINOVIĆ Andrija, str. 907; – B. V.
MILUNOVIĆ Josip, str. 929; – B. V.

285.

Prof. ST. STANOJEVIĆ: NARODNA ENCIKLOPEDIJA SRPSKO-HRVATSKO-SLOVENAČKA. III. KNJIGA, N-R. Izdavač: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, 1928.

[Na popisu suradnika:] + VODNIK Branko Dr. B. V., prof. Univerziteta – Zagreb
[Članci Branka Vodnika u III. knjizi:]

NEMČIĆ GOSTOVINSKI Antun, str. 47; – B. Vodnik

NIKOLIĆ Vladimir, str. 103; – B. V.

PALMOVIĆ Andrija, str. 338; – B. Vodnik

PATAČIĆ Katarina, str. 358; – B. V.

PAVIĆ Nikola, str. 363; – B. V.

RAKOVAC Dragutin, str. 802; – B. Vodnik

286.

Prof. ST. STANOJEVIĆ: NARODNA ENCIKLOPEDIJA SRPSKO-HRVATSKO-SLOVENAČKA. IV. KNJIGA, S-Ž. Izdavač: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, 1929.

[Na popisu suradnika:] + VODNIK Branko Dr. B. V., prof. Univerziteta – Zagreb
[Članci Branka Vodnika u IV. knjizi:]

SELAČEK Hugo, str. 65; – B. V.

SELJAN Dragutin, str. 73; – B. V.

STARČEVIĆ Šime, str. 455; – B. Vodnik

STOJANOVIĆ Mijat, str. 498; – B. Vodnik

ŠIMIĆ Nikola, str. 649; – B. V.

ŠIMUNOVIĆ Đinko, str. 649; – B. Vodnik

ŠPÖRER Đuro, str. 716; – B. V.

ŠREPEL Milivoj, str. 716; – B. Vodnik

TOMBOR Janko, str. 824; – B. V.

TOPALOVIĆ Mate, str. 830; – B. V.

TORDINAC Nikola, str. 841; – B. V.

TURIĆ Franjo, str. 923; – B. V.

UTJEŠENOVIĆ OSTROŽINSKI Ognjeslav, str. 1020; – B. Vodnik

VANCAŠ Josipa, str. 1032; – B. V.

VELIKANOVIĆ Iso, str. 1056; – B. Vodnik

VEZDIN Filip Ivan, str. 1073; – B. V.

VEŽIĆ Vladislav, str. 1073; – B. Vodnik

VIDOVIĆ Ana, str. 1077; – B. V.

VIDRIĆ Vladimir, str. 1077; – B. Vodnik

VILOVIĆ Đuro, str. 1081; – B. V.

VODOPIĆ Mato, str. 1119; – B. Vodnik

VOLTIĆ Josip, str. 1147; – B. Vodnik

VRAMEC Antun, str. 1150; – B. Vodnik

VRAZ Stanko, str. 1156; – B. Vodnik

VRHOVAC Maksimilijan, str. 1164; – B. Vodnik

VUKELIĆ Lavoslav, str. 1180; – B. Vodnik

VUKOTINOVIĆ Ljudevit, str. 1182; – B. Vodnik

WIESNER-LIVADIĆ Branimir, str. 1191; – B. V.

ZORANIĆ Petar, str. 1034; – B. Vodnik

1936.

287.

KAKO POSTAJE PJEŠMA? Iz literarne ostavštine † dr Branka Vodnika, prof. Zagrebačkog univerziteta

Život i rad, IX, knj. XXIII, sv. 151, str. 286–292; sv. 152, str. 361–369; Beograd, maj, juni 1936.

– Bilješka uz naslov (ispod crte): Prof. Vodnik je umro 1926. Tekst Vodnikov nije popraćen nikakvom drugom bilješkom ili naznakom priređivača rukopisa za tisak. Pretpostavljamo da je tekst objavio prof. Barac.

Tekst sadrži Vodnikove misli o povijesti književnosti, zadaćama kritike i znanstvenika, o istraživanju utjecaja i o pitanju izvornosti i imitatorstva.

* U značajnijim zbornicima novijeg doba pretiskana su tri Vodnikova rada:

288.

DINKO ŠIMUNOVIĆ. (Studija)

[objavljeno prvi put u: *Siroosmayer*, koledar za god. 1912., str. LIII–LIX; Zagreb, 1912.]

289.

HRVATSKA KNJIŽEVNA KRITIKA. Svezak V. Nehajev i suvremenici. Predgovor napisao i izbor izvršio Šime Vučetić. Matica hrvatska. Zagreb, 1964. Str. 259–270.

290.

ŽIVOT I DJELA PETRA PRERADOVIĆA

[objavljeno prvi put kao predgovor II. knjizi *Djela Petra Preradovića*, str. III–XXXV; Zagreb, 1919.]

i.

291.

LINGVISTIKA I LITERATURA. (Za studij književnosti na Sveučilištu)

[objavljeno prvi put u: *Jugoslavenska njiva*, VI, knj. I, br. 1, str. 16–21; Zagreb, januar 1922.]

292.

HRVATSKA MODERNA. Kritika i književna povijest. Priredio Miroslav Šicel. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 71. Zora-Matica hrvatska. Zagreb, 1975. Str. 435–463 i 464–471.

Dodatak bibliografiji radova
Branka Vodnika

UDK 012 VODNIK

293.

VODNIK, Branko

Dinko Šimunović : (studija) / Branko Vodnik Drechsler // Hrvatska književna kritika. – Zagreb : Matica Hrvatska, 1950 – 1966. – 10 sv.

Sv. 5: Nehajev i suvremenici / predgovor napisao i izbor izvršio Šime Vučetić. – 1964. str. [257]–270.

293a.

VODNIK, Branko

Pisma Branka Vodnika (Drechslera) Anti Petraviću / priredio Hrvoje Morović // Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. 35 : 3(1969), 287–302.

– Bilješka.

294.

VODNIK, Branko

Poslije deset godina ; Kako postaje pjesma / Zbornik Matice srpske za slavistiku. 6(1974), 170–172 ; 173–181.

– To su do sada neobjavljeni Vodnikovi tekstovi. Priredila ih je za tisak, komentirala i opisne bilješke sačinila Nina Aleksandrov-Pogačnik. – Drugi tekst – Kako postaje pjesma – ipak je bio objavljen (vidi bibliografsku jedinicu br. 288., ali nije popraćen nikakvim bilješkama i samo se pretpostavlja da ga je objavio Antun Barac).

295.

HRVATSKA moderna. Kritika i književna povijest / [priredio Miroslav Šicel]. – Zagreb : Zora : Matica hrvatska, 1975. – 510 str. – (Pet stoljeća hrvatske književnosti ; knj. 71)

– U 2. dijelu knjige pod punim naslovom (na gl. nasl. str. je naslov skraćeni) Književna povijest u doba hrvatske moderne na str. 429–[471] nalazi se i poglavlje posvećeno Vodniku, a kojeg čini tekst Miroslava Šicela o Branku Vodniku, važniju literaturu o Branku Vodniku te Vodnikove tekstove:

1. Život i djela Petra Preradovića, 2. Lingvistika i literatura.

296.

Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije / Branko Vodnik ; priredila predgovorom, napomenama i bibliografijom popratila Vida Flaker. // Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU. 4 : 1(7)(1978), 5–171.

– Vodnikov tekst na str. 17–99.

297.

Slavonska književnost u XVIII. vijeku / Branko Drechsler ; [priredila i pogovor napisala Lahorka Plejč]. – [Reprint izd.] – Vinkovci : Privlačica, 1994. – 118 str. – (Slavonica : prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti : popularna književna, povijesna biblioteka ; kolo 9, knj. 45)

– Pretisak izd.: Zagreb, 1967.

Sadržaj: [Uvod] ; Poezija baroknog stila ; Antun Kanizhć ; Antun Ivanošić ; Blagorević i Krmptić ; Reakcija ; Josip Stojanović ; Antun Ivanošić ; Nastavljajući Kačićevi ; Pseudoklasicizmi, Matija Petar Katančić ; Literatura ; Branko Drechsler (Vodnik) : (1879.–1926.) / Lahorka Plejč ; Popis važnijih radova Branka Vodnika.

Nedjeljka Paro

Literatura o Branku Vodniku

1901.

298.

...
Šmjerovi starijeg hrvatskog pjesništva. (Članak Branka Drechslera, pisca »Prvih hrvatskih pjesnika« u praškoj reviji: »Rozhledy«. K 400-godišnjici hrv. liepe knjige.) // Hrvatsko pravo. 7 : 1815(1901)

299.

JANUSIĆ, Jurislav.
»Sbornik zabave i pouke«. Prvi hrvatski pjesnici od Branka Drechslera. (K proslavi 400-godišnjice hrvatske liepe knjige.) // Hrvatsko pravo. 7 : 1802(1901)

300.

S. S.
Neues für den Bücherschrank. // Agramer Tagsblatt. 16 : 296(1901), 27. [Got.]
– Prikaz djela: Prvi hrvatski pjesnici.

301.

ŽIDOVEC, Fridrik.
Zbornik pouke i zabave / Židovec // Katolički list. 52 : 49 ; 51(1901), 508–509 ; 528–530.
– Prikaz djela Sbornik zabave i pouke.

1902.

302.

...
Teorija i praksa. /... // Hrvatska misao. 1: 16(1902), 508–510.
– Osvrt na književni stav B. Vodnika povodom njegova članka Krsnjavi i naša umjetnost, u Narodnim novinama, 1902, br. 193, te osvrt na odgovor B. Vodnika u Hrvatskoj misli, 1902, br. 7.

303.

M. I.
Branko Drechsler: Razbacana uda. Novela. Zagreb 1902. Tisak F. Fišera / M. I. // Kolo : književni i naučni list. 2 : 2(1902) = 4, 124–125. [Čir.]
– Naslov časopisa je zbunjujući jer Matičino Kolo 1902. nije izlazilo. Časopis, o kojem je riječ, izlazio je u Beogradu.

1903.

304.

-OV-.

Branko Drechsler: Petar Preradović. Studija. Zagreb 1903. / -OV-. // Nada. 9 : 21(1903), 291.

305.

ROCA, Stjepan.

Petar Preradović. (Branko Drechsler: Studija). // Novi list. 6(1903), 280.

306.

WENZELIDES, Arsen.

Branko Drechsler: Petar Preradović. / Ar. W. //Obzor. 44 : 24(1903)

- Prikaz djela Branka Vodnika.

307.

-Z-.

Branko Drechsler: Petar Preradović. Studija. Zagreb 1903. Tiskara Terezije Fischer. / -Z-. // Vienac. 35 : 24(1903), 787-788.

1904.

308.

PROHASKA, Dragutin.

Branko Drechsler: Petar Preradović. Studija. Zagreb 1903. Tiskara Terezije Fischer / D. Prohaska // Archiv für slavische Philologie. 26 : 4(1904), [598]-608.

309.

-U-.

B. Drechsler. Petar Preradović. Studija. Zagreb 1903. Tisak Terezije Fischer / -U- // Prosvjeta. 12 : 3(1904), 99-100.

1906.

310.

...

Je li Preradović bio antikatolik? / ... // Hrvatska straža. 4 : 57-66(1906), 57-66 ; 185-196.

- Osvrt na studiju Br. Vodnika o P. Preradoviću. - Tekst ima nekoliko poglavlja: Preradović antiklerikalac? Je li Preradović bio antikatolik : Preradović i prvi grijeh ; Prof. Drechsler o kršćanskoj etici ; Prof. Drechsler i hexameron ; Svršetak ; Preradović - u školskoj knjizi.

311.

JANUŠIĆ, Jurislav.

»Savremenik«. Transformacija borbe »mladih« sa »starima«. / J. J. // Pokret. 3(1906), 87.

312.

MATOŠ, Antun Gustav.

Prijatelj i poštovalac A. G. Matoš // Hrvatsko pravo. 12 : 3295(1906), 2-4.

- Odgovor na članak B. Vodnika: A. G. Matoš. Savremenik 1 : 11/12(1906) = 2, 444-446.

313.

MATOŠ, Antun Gustav.

Ukročena goropad / A. G. Matoš // Hrvatsko pravo. 12 : 3324 ; 3326(1906), 2 ; 1.

- Odgovor Branku Vodniku na članak: Branko Drechsler [Branko Vodnik]. A. G. Matoš, Savremenik. 1 : 11/12(1906) = 2, 444-446.

1907.

314.

Zanimljivo djelo o slavonskoj književnosti. / ... // Novosti. 1 : 73(1907),1-2.

- O knjizi Branka Vodnika Slavonska književnost u XVIII. vijeku.

315.

ILEŠIĆ, Fran.

Dr. Drechsler Branko: »Slavonska književnost u XVIII. vijeku«. Studija. (Naklada knjižare M. Breyera, Zagreb 1907.) / F. Ilešić // Ljubljanski zvon. 27 : 12(1907), 759-760.

316.

PROHASKA, Dragutin.

Dr. Branko Drechsler: Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Studija. Naklada knjižare M. Breyera, Zagreb 1907. // Savremenik. 2 : 11(1907), 698.

317.

SP.

[Pregled novih knjiga]. / SP // Mlada Hrvatska : glasilo starčevićanskog djaštva. 1 : 1(1907/1908), 39-40.

- O Vodnikovoj knjizi Slavonska književnost u XVIII. vijeku.

1908.

318.

MATOŠ, Antun Gustav

Literarnom klevetniku / A. G. Matoš // Hrvatsko pravo. 14 : 3929(22. 12. 1908), 4.

- U tekstu nije riječ o Vodniku, ali se iz njega vidi odnos u zagrebačkim književnim krugovima; pa tako i odnos Matoša i Vodnika.

319.

MATOŠ, Antun Gustav

Savremenik i Društvo hrvatskih književnika / A. G. Matoš // Hrvatska smotra. 3 : 7/8 ; 9(1908) = 4, 157 ; 176-177.

- Ni u ovom tekstu ne govori se direktno o Vodniku, ali se iz njega saznaje ponešto o Matoševim odnosima s Vodnikom.

320.

PROHASKA, Dragutin.

Dr. Branko Drechsler: Slavenska književnost u XVIII. vijeku. Studija. Nakladni zavod knjižare M. Breyera / Dr. D. Prohaska // Nastavni vjesnik. 16 : 4(1908), 296–300.

321.

PROHASKA, Dragutin.

Dr. Branko Drechsler: Probrane pjesme Petra Preradovića. Za školu priredio i uvidom popratio. Zagreb 1907. / Dr. D. Prohaska // Nastavni vjesnik. 16 : 9(1908), 698–699.

1909.

322.

GLUŠAC, Vaso.

»Crtica iz stare bosanske književnosti« rasprava od dr. Branka Drechslera što je izašla u 3. broju ovogodišnjeg hrvatskog časopisa »Savremenika« / V. G. // Bosanska vila. 24 : 9(1909), 142. [Ćir.]

– Potpuni natpis te Vodnikove rasprave glasi: Jura Radojević Crizdclin, knez od Bosne : crtica iz stare bosanske književnosti, a odnosi se na tekst J. Radojevića Okolišenje i uzetije grada Budina od oružja svitkoga cesara Leopolda.

323.

JANUŠIĆ, Jurislav.

Nekoji listovi Jurislava Janušića. // Hrvatski dak. 4 : 2 ; 3/4(1909), 62–63 ; 109.

– Dva pisma J. Janušića od kojih je jedno npućeno B. Vodniku.

324.

MATOŠ, Antun Gustav

Trijumvirat / A. G. Matoš // Hrvatsko pravo. 15 : 3982(27. II. 1909), 3.

325.

PROHASKA, Dragutin.

Polemika – prilog njezinoj metodi i ujedno odgovor g. dru. Branku Drechsleru / Dr. D. Prohaska // Nastavni vjesnik. 17 : 4(1909), 294–299.

– Odgovor na članak: Branko Drechsler, O ocjeni »Probranih pjesama Petra Preradovića« od dra. Prohaske.

1910.

326.

...

Dr. Branko Drechsler: Stanko Vraz. / ... // Narodni dnevnik. 2(1910), 145.

– Prikaz knjige Branka Vodnika.

327.

I.

Dr. Branko Drechsler: Antun Mihanović. Studija. Zagreb 1910. / A. I. // Srpski književni glasnik. 25 : 3(1910), 232–235. [Ćir.]

328.

GRDENIĆ, Dragan.

Najnovija knjiga o Stanku Vrazu. // Savremenik. 5 : 2(1910), 91–96.

– O knjizi: Branka Vodnika Stanko Vraz : studija., Zagreb 1909.

329.

LENARD, Leopold.

Stanko Vraz. Študija. Spisal dr. Drechsler Branko. Hrvatska knjižnica, knjiga četvrta. Izd. »Matica hrvatska i slovenska« / Dr. L. L. // Dom in svet. 29 : 2(1910), 88–89.

330.

MATOŠ, Antun Gustav.

Branku Dreksleru. / A. G. Matoš // Hrvatska sloboda. 3 : 234(1910), 1.

– Povodom afere oko dodjeljivanja Demetrove nagrade P. P. Petroviću ili Milanu Begoviću.

331.

MURKO, Matija.

Knjiga o Stanku Vrazu. Dr. Branko Drechsler. Stanko Vraz. Studija. Izd. Matica hrvatska i slovenska. U Zagrebu 1909. / M. Murko // Ljubljanski zvon. 30 : 1(1910), 35–44.

332.

PRIJATELJ, Ivan.

Ob ilirizmu. // Naši zapiski. 7 : 8(1910), 231–240.

– Kritika Vodnikove knjige Stanko Vraz : studija, Zagreb 1909.

333.

ŠEGVIĆ, Kerubin.

Dr. Branko Drechsler: Stanko Vraz. Studija // Hrvatska sloboda. 3 : 34(12. veljače 1910), [1]–[2]. 5 ; 11, 17, 23, 34, 55.

– To je zapravo dio teksta pod naslovom Književni dar »Matice hrvatske« za godinu 1909. koji je izlazio (osim u br. 34 u još nekoliko brojeva – br. 5 ; br. 11 ; br. 17 ; br. 23 ; br. 55, gdje su također bili prikazi knjiga: npr. Dr. Albert Bazala: Povijest filozofije. II. dio ; Dr. Vinko Lozovina: Povijest talijanske književnosti. II. dio, itd.)

334.

TONI, Bogumil

Đulabije. (Jedno poglavlje iz studije dr Drechslera: Stanko Vraz. – Iz dela Matice hrvatske i slovenske 1909.) / T. // Samoborski list. 5(1910), 8–9.

– Autor je naknadno utvrđen.

335.

WENZELIDES, Arsen.

O Vrazovoj stogodišnjici / A. W. // Narodne novine. 75 : 32(1910),

– Prikaz Vodnikove knjige o Stanku Vrazu.

1911.

336.

MATOŠ, Antun Gustav.

Literarni drofičkar / A. G. Matoš // Stekliš. 1 : 2/3(1911), 55-57.

- O Branku Vodniku i Dragutinu Prohaski.

337.

PRIJATELJ, Ivan.

»Ilirska« misel. // Veda. 1(1911), 647-649.

338.

PROHASKA, Dragutin.

Naučna površnost : (odgovor g. dru. B. Drechsleru) / Dr. D. Prohaska // Savremenik. 6 : 5(1911), 328.

- Odgovor na članak B. Vodnika Naučna površnost.

339.

PROHASKA, Dragutin.

Naučna površnost : (drugi odgovor dr. B. D. i k jednu autokritika [!]). // Savremenik. 6 : 7(1911), 439-440.

340.

PLIVELIĆ, Stjepan.

Kada je »Lijepa naša domovina...« postala hrvatskom himnom? // Hrvatski branik. 19(1911), 51.

- Povodom članka: Branko Vodnik, Antun Mihanović // Hrvatsko kolo. 6/1910, 3-25.

1912.

341.

...

Književna parnica. Izvještaj o glavnoj raspravi na tužbu Đure Trpinca, knjižara u Zagrebu, protiv dra. Branka Drechslera / ... // Savremenik. 7 : 2(1912), Prilog Savremenika, str. I-IV.

- Povodom Vodnikovog članka Hrvatski knjižari i naša književnost. Savremenik. 6 : 1(1911), 46-48.

342.

ANDRIĆ, Nikola.

Drechslerovi »Prilozi« // -dr- // Narodne novine. 78 : 229(1912), [4].

- Priloz 4 priloga o stanju hrvatskoj književnosti pristanpani iz Grade JA.

343.

MATOŠ, Antun Gustav

Ad Zvecanum monachum : (epistola) / A. G. Matoš // Savremenik. 7 : 4 ; 5 ; 6(1912), 261-263 ; 335 ; 392-393.

- Prilozi u brojevima 5 i 6 potpisani su s A. G. M.

344.

Matoš, Antun Gustav

Dinka Šimunovića Tiđinac / A. G. Matoš // Savremenik. 7 : 1(1912), 41-47.

345.

STROHAL, Rudolf.

Kratka povijest hrvatske (srpske) književnosti od prvih početaka do god. 1900. Napisao prof. Cherubin Šegvić. Kritika ovoga djela od Dra. Branka Drechslera u »Savremeniku« god. VI. Knj. 12, str. 713-716. / R. Strohal // Kršćanska škola. 16 : 2(1912), 54-56.

346.

WENZELIDES, Arsen.

Izdanja naše akademije / A. W. // Savremenik. 7 : 12(1912), 743-746.

- između ostalog i o priložima Branka Vodnika u 7. knjizi Građe za povijest hrvatske književnosti o Katarini Patačić, Titu Brezovačkom i Jurju Beliču-Ligatiću.

1913.

347.

...

Pjesnikinja grofica Patačić Katarina / ... // Vienac, 4 : 4(1913), 123.

- Priказ Vodnikovog teksta o Katarini Patačić.

348.

DEČAK, Mirko.

Afera Srdana Tucića postaje sve interesantnija. // Male novine. 4 : 349(1913), 2.

- O polemici između B. Vodnika i Srdana Tucića.

349.

MARJANOVIĆ, Milan.

Srpska književna zadruga, 142. Antologija novijih hrvatskih pripovjedača, knjiga 1. Beograd 1912. / M. Marjanović // Srpski književni glasnik. 30 : 9(1913), 708-712. [Čir.]

- U redakciji B. Vodnika.

350.

MATOŠ, Antun Gustav.

Antologija hrv. pripovjedača. / A. G. M. // Obzor. 54 : 23(24. siječnja 1913), 1.

- Osvrt na kritiku Arsena Wenzelidesa Antologija /novijih/ hrvatskih pripovjedača. Izd. Srpska književna zadruga. Uredio Branko Vodnik. Obzor. 54 : 22(1913), 1.

351.

MATOŠ, Antun Gustav.

Antologija hrvatskih pripovjedača / A. G. Matoš // Savremenik. 8 : 1 : 2(1913), 66-68 ; 129-132.

- Riječ je o Antologiji novijih hrvatskih pripovjedača, knjiga 1. Beograd 1912., uredio B. Vodnik.

352.

MATOŠ, Antun Gustav

Književnici protiv kritike / A. G. Matoš // *Savremenik*. 8 : 5(1913), 299–303.

353.

MATOŠ, Antun Gustav

Matičin natječaj / A. G. Matoš // *Obzor*. 54 : 38(8. veljače 1913), 1–2.

354.

MATOŠ, Antun Gustav

Oleum perdidisti (De Drexleris et quibusdam aliis) / A. G. M. // *Savremenik*. 8 : 4(1913), 265–267.

355.

MATOŠ, Antun Gustav

Pismo Srđanu Tuciću / A. G. Matoš // *Obzor*. 54 : 345(20. prosinca 1913), 1.

– U vezi s tekstovima Po Zagrebu se govori.

356.

TUCIĆ, Srđan.

Po Zagrebu se govori... *Obzor*, 54 : 338(13. prosinca 1913), 1–2 ; 350(24. prosinca 1913), 2–3 ; 355(31. prosinca 1913), 1.– O aferi u vezi s dramama S. Tucića: *Golgota*; *Osloboditelj*, te osvrt na članke Branka Vodnika Po Zagrebu se govori.

357.

VOJNOVIĆ, Ivo.

Za Tucićeve »*Osloboditelje*«. // *Obzor*. 54 : 339(14. prosinca), 11 ; 343(18. prosinca 1913), 2.

– Pismo i odgovor Ive Vojnovića intendantu Vladimiru Troščecu, a u vezi s Vodnikovim člancima.

358.

WENZELIDES, Arsen

Antologija hrvatskih pripovjedača. Izdanje »Srpske književne zadruge« / A. W. // *Obzor*. 54 : 22(23. siječnja 1913), 1.

359.

BAJO, Drag R.

B. R. [Br.!] Vodnik: »Povijest hrvatske književnosti«. (Izdanje Matice hrvatske.) / B. D. R. // *Luč*. 9 : 9(1913/1914), 282–283.

– Br. 9 je zapravo izašao u 1914. jer je časopis izlazio kroz školsku godinu – zato ovu bibliografsku jedinicu smještam na kraj 1913. godine iako joj po abecedi ne bi ovdje bilo mjesto.

1914.

360.

...

Branko Vodnik: *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagoljskoj književnosti. Izdanje

»Maticе dalmatinske«. Zagreb 1913. Izdala Matica hrvatska. Tisak Dioničke tiskare u Zagrebu. / ... // Obzor, 55[57!]: 101(12. travnja 1914), 5.

– Na naslovnoj strani Obzora krivo je otisnuto godišće – 57. (uistinu je 55.)

361.

...
Povijest hrvatske književnosti od Branka Vodnika (Drechslera) / ... // Pravaš. 1 : 2(1914), 42.

362.

...
Vodnik i katoličanstvo / ... // Hrvatska straža, 12(1914), 330–335.

– Prikaz Vodnikove Povijesti hrvatske književnosti.

363.

GLONAR, Joža.

Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Izdanje Matice dalmatinske. Zagreb, 1913. Izdala Matica hrvatska. // Slovan, 12(1914), 379–380.

364.

GRAFENAUER, Ivan.

Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Izdanje Matice dalmatinske. Zagreb, 1913. Izdala Matica hrvatska. // Dom in svet, 27 : 1(1914), 64–66.

365.

GRAFENAUER, Ivan.

Pojasnilo h kritiki Vodnikove »Povijesti hrvatske književnosti«. // Dom in svet, 27 : 5(1914), 166–167.

366.

ILEŠIČ, Fran.

Zgodovina hrvatske književnosti / Fr. Ilešič // Ljubljanski zvon, 34 : 6(1914), 269–277.

– Ocjena knjige Povijest hrvatske književnosti Branka Vodnika.

367.

I. Ž.

Povijest hrvatske književnosti / I. Ž. // Hrvatska, br. 682(13. veljače 1914), 682, 1–2.

– Ocjena djela Branka Vodnika. – Ovi inicijali su vrlo nečistki pa bi bilo moguće da je potpisano sa J. Ž. i sa L. Ž.

368.

LIVADIĆ, Branimir.

Reklamni larpurlartizam / B. Livadić // Savremenik, 9 : 7(1914), 384–385.

– Polemika s Milanom Marjanovićem i Brankom Vodnikom.

369.

MARJANOVIĆ, Milan.

Dr. F. Ilešić [Ilešič!] o »Povijesti hrv. književnosti« / m. // Književne novosti. 1 : 25(1914), 399-400.

- Osvit na članak: Fr. Ilešić, Zgodovina hrvatske književnosti. Ljubljanski zvon, 34/1914, br. 6, 269-277.

370.

NAGY, Josip.

Branko Vodnik, Povijest hrvatske književnosti. Knjiga 1. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. Zagreb 1913. (Matica hrvatska.) / J. Nagy // Veda. 4(1914), 309-311.

371.

ŠURMIN, Đuro.

Povijesti književnosti. // Savremenik. 9 : 5 ; 6(1914), 271-[274] ; 319-322.

- Prikaz djela Povijest hrvatske književnosti Branka Vodnika.

372.

ZOBER,

Iz našeg slovstva po novem letu 1914. / Dr. Zober // Veda. 4(1914), 142-150.

- Između ostaloga i o knjizi Branka Vodnika Povijest hrvatske književnosti.

1915.

373.

REŠETAR, Milan

Branko Vodnik: Povijest hrvatske književnosti. Knjiga 1: Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj književnosti. // Archiv für slavische Philologie. 36 : 1(1915), 265-272.

1916.

374.

zk.

Heroizam u hrvatskoj književnosti / zk. // Hrvatska riječ : glavno glasilo Hrvatske ujedinjene samostalne stranke. 1 : 69(22. ožujka 1916), 3.

- O predavanju B. Vodnika, održanom 21. III. 1916. u Zagrebu.

375.

PROHASKA, Dragutin

Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti : I. Rad knjiga 206 i 207 / Dr. D. P. // Savremenik. 11 : 1 ; 5/8(1916), 76-77; 253-256.

376.

STROHAL, Rudolf.

Hrvatska čitanka dra. B. Drechslera. Odgovor g. profesoru dru. B. Drechsleru na njegov članak »Na krivo toranj« / napisao R. Strohal // Hrvatska. br. 1421(28. lipnja 1916), 1-2.

377.

STROHAL, Rudolf.

Hrvatska čitanka dra B. Drechslera. Odgovor na njegov članak «Stup od tvrda kamena.» / napisao R. Strohal // Hrvatska. br. 1434(12. srpnja 1916), 1-2.

378.

STROHAL, Rudolf.

Hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola. knjiga II. Priredio dr. Branko Drechsler. Zagreb 1916. 8 str. 368 / napisao R. Strohal // Hrvatska. br. 1409(16. lipnja 1916), str. 1 ; br. 1410(16. lipnja 1916), str. 1.

379.

STROHAL, Rudolf.

Hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola. Knjiga II. Povijest književnosti do kraja XVIII. vijeka u primjerima. Priredio dr. Branko Drechsler. Zagreb 1916. // Kršćanska škola. 20 : 5/6(1916), 92-98.

1918.

380.

...

Razvitak slavenske ideje u hrvatskoj književnosti / ... // Omladina. 1 : 6(1918), 95-96.

- Prema predavanju Branka Vodnika na Sveučilištu.

381.

...

Razvitak slavenske ideje u hrvatskoj književnosti : iz predavanja dra Branka Vodnika u Zagrebu / ... // Beogradske novine. 4 : 28(30. I. 1918), 1-2.

382.

B. B.

Razvitak slavenske ideje u hrvatskoj književnosti / B. B. // Narodne novine. 84 : 19(19. I. 1918), 1-2.

- Sva ova tri teksta su zapravo prepričane Vodnikove riječi.

383.

PROHASKA, Dragutin.

Glavna djela o P. Preradoviću / Dr. D. P. // Hrvatska njiva, 2: 11(1918), 193-196.

- Između ostalih prikaza su tekstovi koji se odnose na Vodnika: 1) Branko Drechsler: Petar Preradović : studija, Zagreb 1903. i 2) Dr. Branko Vodnik: Život i djela Petra Preradovića. 1919.

384.

MILČETIĆ, Ivan.

Djela P. Preradovića : I. Prvo potpuno i kritičko izdanje priredio dr. Branko Vodnik. Zagreb 1918. Naklada dra. Branka Vodnika. // Savremenik. 14 : 5(1919), 239-240.

385.

JEŽIĆ, Slavko.

Djela Petra Preradovića. I. i II. knjiga. Prvo potpuno i kritičko izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik. Zagreb 1918, i 1919. // Omladina. 3 : 1(1919/1920), 21-22.

386.

NIKOLIĆ, Ferdo

Payle Popović: Jugoslovenska književnost; Cambridge: Printed at the University Press 1918 / F. Nikolić // Omladina. 3 : 3(1919/1920), 93-94.

- Uzgred spominje i Vodnikovu Povijest hrvatske književnosti.

1920.

387.

JAGIĆ, Vatroslav.

Djela Petra Preradovića. I. knjiga. Prvo potpuno i kritično izdanje, priredio Dr. Branko Vodnik. Zagreb 1918. / V. J. // Archiv für slavische Philologie. 37(1920), 314, 512-522.

388.

ŽIVANOVIĆ, Đorđe.

Djela Petra Preradovića, I i II knjiga. Priredio B. Vodnik, Zagreb 1918, 1919. godine / J. Z. // Wienac. 6 : 5(1920/1921), 292-295. [Cit.]

1922.

389.

...
Jedno zasluženo imenovanje: Dr. Branko Vodnik - Drechsler / ... // Novo doba. 5 : 177(1922), 2-3.

- Povodom imenovanja Branka Vodnika profesorom Sveučilišta u Zagrebu.

390.

LUNAČEK, Vladimir.

Profesori među sobom / Lunaček // Obzor. 63 : 51(23. veljače 1922), 1-2.

- Osvrt na članak B. Vodnika Slike i prilike, Savremcnik. 16 : 3(1921), 187-189.

391.

FANCEV, Franjo

Dru. Vodniku za kritičarsku perjaniću / Ridens // Hrvat. 4 : 694 ; 696 ; 698 ; 706 ; 710 ; 714(1922), 3 ; 3 ; 4 ; 3 ; 3 ; 3.

- Prikaz djela Branka Vodnika.

392.

STROHAL, Rudolf.

Pregled hrvatsko-srpske književnosti u ogleđima za više razrede srednjih škola. Knjiga I. Hrvatsko-srpska književnost do kraja XVIII. vijeka. II. (dotjerano) izdanje. Priredio Dr. Branko Vodnik. U Zagrebu 1920. // Hrvatski učitelj. 2 : 1(1922), 18-20.

393.

ŠEVIĆ, Milan

Antologija pesama Petra Preradovića / M. Š. // Srpski književni glasnik. N. S. 7 : 1(1922), 73-74. [Cir.]

- Prikaz knjige: Petar Preradović, Antologija. Uredio i predgovor napisao Branko Vodnik.

1923.

394.

FANCEV, Franjo.

Naučni metodi Branka Drechslera - Vodnika : (prilog novoj seriji »Slika i prilika«.) // Savremenik. 17 : 12(1923), 528-533.

395.

FANCEV, Franjo

Slike i prilike : nova serija. // Obzor. 64: 42(13. veljače 1923), 2-3 ; 64 : 64(7. ožujka 1923) ; Hrvat br. 905(12. ožujka 1923) ; 906(13. ožujka 1923) ; 907(14. ožujka 1923) ; 908(15. ožujka 1923)

- Kritika Vodnikovog izdanja Tita Brezovačkog.

396.

PREGELJ, Ivan

Josip Kozarac: Tena. Predgovor napiso dr. Branko Vodnik: (Narodna knjižnica sv. 70-72). Zagreb 1922 / I. P. // Dom in svet. 36 : 6(1923), 191.

397.

PREGELJ, Ivan.

Petar Preradović: Antologija. Uredio i predgovor napisao Branko Vodnik. Izd. Narodne knjižnice. Zagreb, 1922. / I. Pregelj // Dom in svet. 36 : 1(1923), 31.

398.

ZOREC, Ivan.

Josip Kozarac: Tena. Narodna knjižnica. Zagreb 1922. // Ljubljanski zvon. 43 : 9(1923), 527.

1924.

399.

DEMETROVIĆ, Juraj.

Od uredništva. // Jugoslavenska njiva. 8 : 5(1924) = 1, 208.

- Izjava u vezi s člankom: Franjo Fancev, Naučni metodi Branka Drechslera - Vodnika. (Prilog novoj seriji »Slika i prilika«.) Savremenik, 1923, te odgovor: B. Vodnika Rečimo koju o Fr. Fancevu. Jugoslavenska njiva, 1924.

400.

F-g.

Stručna kritika o Vodnikovoj antologiji Preradovićevih pjesama / F-g. // Nastavni vjesnik. 32(1924), 238-240.

- Prikaz kritike A. Stojčevića, a inicijali autora utvrđeni su prema godišnjem sadržaju časopisa.

401.

HRANILOVIĆ, Hinko

Za slobodu nauke : predstavka za Narodnu Skupštinu povodom predstave Akadem. Senata Sveučilišta SHS u Zagrebu / Hranilović Hinko, Josip Modestin // Jugoslavenska njiva. 8 : 5(1924) = 2, 192-195.

402.

LUNAČEK, Vladimir.

Kako se kod nas piše o literaturi? : dvije školske knjige dra D. Prohaske i dr. B. Vodnika / Lunaček // Obzor. 65 : 172(28. lipnja 1924), 1-2 ; 185(12. srpnja 1924), 1-2 ; 193(20. srpnja 1924), 1-2 ; 291(28. listopada 1924), 2-3 ; 318(25. studenoga 1924), 2-3.

- O školskim knjigama D. Prohaske i B. Vodnika i o ilirizmu u našim školskim knjigama, ali se o Vodniku govori samo u brojevima 172 i 185.

403.

MARETIĆ, Tomo

Kako sam postao sveučilišni profesor / T. Maretić // Jugoslavenska njiva. 7 : 4(1924) = 1.

404.

ŽIMBREK, Ladislav.

Severus - dr. Branko Drechsler - Vodnik Jedan odgovor. // Hrvat. 6 : 1373(1924), 2.

1925.

405.

Dr. Branko Vodnik. / ... // Knjižarstvo. 1:8/11(1925), 87.

406.

BANOVIĆ, Stipan.

Plagijator dr. Branko Vodnik (Aleksandar Drechsler). // Vijenac. 3 : 5(1925) = 4, 155-157.

-Odgovor na članak B. Vodnika »Plagijator Stjepan Banović« u Jugoslavenskoj njivi, a povodom članka Stj. Banovića: Stanko Vraz i anakreontika objavljenog u Vijencu 1924.

407.

MAIXNER, Rudolf.

Kako je profesor Vodnik mislio, da je otkrio Ameriku - ili prilog poznavanju stare kajkavske literature. // Obzor. 66 : 316(22. studenoga 1925), 4.

408.

MAIXNER, Rudolf

Hrvatsko narodno kazalište : »Diogenes ili sluga dvoh zgubljenih bratov« : svečana predstava prigodom kulturno historijske izložbe grada Zagreba. // Obzor. 66 : 293 (30. listopada 1925), 2-3.

409.

MARKOVIĆ, Ljubica.

Branko Vodnik // Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. 5 : 1(1925), [326]–327. [Ćir.]

– Nekrolog. – Nekoliko puta sam provjeravala podatke. Izgleda da je časopis izlazio sa zakašnjenjem jer je Vodnik umro 1926. Godine.

1926.

410.

...

Dr. Branko Drechsler – Vodnik gestorben / ... // Morgenblatt. 41 : 142(1926), 4.

411.

...

† Dr. Branko Vodnik / ...// Obzor. 67 : 158(15. lipnja 1926), 3.

412.

...

Nagla smrt dra. Branka Vodnika / ... // Jutarnji list. 15 : 5/6(1926), 5/56 ??? , 6.

413.

...

[Nekrolog Branku Vodniku.] // Vjesnik Osječke oblast., 3(35) : 14(1926), 130.

414.

...

Nenadani završetak afere Vernić-Vodnik / ...// Obzor. 67 : 158(15. lipnja 1926), 3.

415.

...

Umro dr. Branko Vodnik. // Riječ. 22 : 134(1926), 4.

416.

BARAC, Antun.

Branko Vodnik. // Jugoslavenska njiva. 10 : 11/12(1926), 337–341.

– Nekrolog.

417.

BARAC, Antun.

Branko Vodnik. // Srpski književni glasnik. N. S., 18 : 6(1926), [427]–434. [Ćir.]

– Nekrolog.

418.

BONIFAČIĆ, Antun.

Branko Vodnik i omladina. // Jugoslavenska njiva. 10 : 11/12(1926), 341–342.

419.

BULAT, Petar.

Branko Vodnik. // Volja. 1 : 6(1926), 402-411.

- Nekrolog.

420.

DERGENC, Antonije.

In memoriam : uspomene na dr. Branka Vodnika. // Riječ. 22 : 145(1926), 3.

421.

DOMJANIĆ, Dragutin.

Moj jubilej / Dragutin Domjanić, Br. Jelašić // Jugoslavenska njiva. 10 : 7(1926), 239.

- O radu Branka Vodnika u Matici hrvatskoj. Ispravak Vodnikova članka: Moj jubilej. Jugoslavenska njiva, 10/1926, br. 4, 142-143.

422.

ILEŠIĆ, Fran.

Lične uspomene. // Jugoslavenska njiva. 10 : 11/12(1926), 345-346.

- O Branku Vodniku.

423.

KVEDER, Zofka.

V spomin prijatelju Branku Vodniku. // Jutro. 7 : 139(1926), 9.

424.

LUNAČEK, Vladimir.

Dr. Branko Vodnik. / Lunaček // Obzor. 67 : 159(16. lipnja 1926), 2.

- Nekrolog.

425.

M. Pr.

Branko Vodnik / M. Pr. // Letopis Matice srpske. 100 : 1(1926) = 309, 198-199.
[Ćir.]

- Nekrolog.

426.

NOVAKOVIĆ, Boško.

Smrt dra Branka Vodnika. // Mladost. 5 : 1(1926/1927), 20-21.

427.

PARMAČEVIĆ, Stjepan.

Dr. Branko Vodnik. // Riječ. 22 : 134(1926), 1.

- Nekrolog. - Podatak o autorstvu dao autor.

428.

S.

Dr. Branko Vodnik / S. // Venac. 12 : 1(1926/1927), 95.

- Nekrolog.

429.

SKOK, Petar.

Moj prvi sastanak s pokojnim Vodnikom / P. Skok // Jugoslavenska knjiva. 10 : 11/12(1926), = 1, 343-345.

1928.

430.

BARAC, Antun.

Jedna monografija iz hrvatske književne povijesti. Br. Vodnik als Literarhistoriker. Savremenik. 21 : 12(1928), 553-555.

431.

MATL, Josef

Branko Vodnik als Literarhistoriker : ein Beitrag zur Methodik und Geschichte der neueren südslavischen Literaturwissenschaft. // Slavia. 7 : 1 ; 2(1928), 87-110 ; 321-358.

- Sadržaj: Vodniks grundsätzliche Anschauungen über Literaturgeschichte und Literaturwissenschaft ; Das literarische Werk, die literarische Epoche, das literarische Milieu, die literarisch-geistige Strömung ; Vodnik als geistig literarische Persönlichkeit ; Die Stellung Vodniks in der kroatischen und südslavische Literaturwissenschaft.

1929.

432.

MARAKOVIĆ, Ljubomir

Naučni radovi prof. J. Matla / Lj. Maraković // Hrvatska prosvjeta. 16 : 10(1929), 221-222.

- O knjizi: Josef Matl., Br. Vodnik als Literarhistoriker, Ein Beitrag zur Methodik und Geschichte der neueren südslavischen Literaturwissenschaft. - Posebni otisak iz Slavije, časopisa za slavensku filologiju. Prag 1928.

433.

PRELOG, Milan

Vodnik, Branko Dr / M. Prelog // Narodna enciklopedija srpsko - hrvatska - slovenačka / St. Stanojević. - Zagreb : Bibliografski zavod, [1925] - 1929. - 4 sv.

Knj. 4: S - Ž. - 1929. str. 118.

1937.

434.

FANCEV, Franjo.

Pouzdanec »Matice«, ali nepouzdan literarni historik. [S 1 faks.]. // Hrvatski dnevnik. 2: 305(1937), 21-22

- Odgovor na tvrdnje B. Vodnika u članku Prilozi za povijest hrvatske književnosti. II. O životu Tita Brezovačkog objavljenih u Gradi za povijest književnosti hrvatske, 1920, knj. IX, 280-289, da u matičnim knjigama rođenih svih zagrebačkih župa nema podataka o rođenju Tita Brezovačkog.

435.

GOLUB, Luka.

Branko Vodnik. (Aleksandar Drechsler.). // Spomenica Varaždinske gimnazije. – Varaždin, 1937, 186–192.

1938.

436.

MATIĆ, Tomo

Autor pjesme «Sličnorični natpis groba zvekanovoga». // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razreda historičko-filološkoga i filozofičko-juridičkoga. 117(1938) = 260, 199–216.

– Govori se o tome da li je Antun Ivanošić autor navedene pjesme s osvrtom i na Vodnikovo mišljenje.

1944.

437.

JEŽIĆ, Slavko

Artizam hrvatske Moderne, nacionalizam predratne generacije i prvi svjetski rat (1895–1918). // Hrvatska književnost od početaka do danas : 1100–1941. – Zagreb : Naklada A. Velzek, 1944. str. 316–394.

– O Vodniku više na str. 392–393.

1964.

438.

VUČETIĆ, Šime

Naša kritika početkom stoljeća. // Hrvatska književna kritika. – Zagreb : Matica hrvatska, 1950.–1966. – 10 sv.

Sv. 5: Nehajev i suvremenici / predgovor napisao i izbor izvršio Šime Vučetić. – 1964. str. 7–44.

1965.

439.

MATL, Josef

Branko Vodnik als Literarhistoriker. // Südslawische Studien / Josef Matl. – München : Verlag R. Oldenbourg, 1965. str. 226–281. – (Südosteuropäische Arbeiten ; 63)

– Bilješke. – Tekst je prvi put objavljen 1928. u časopisu Slavia. – Sadržaj poglavlja u knjizi identičan je onome u časopisu – vidi bibliografsku jedinicu br. 431.

1967.

440.

FRANGEŠ, Ivo

O metodologiji povijesti hrvatske književnosti. // Umjetnost riječi. 11 : 3(1967), 207–216.

– Vodnika se tek spominje na jednom mjestu, ali uvjetavam ovo u bibliografiju jer će mnogi očekivati da se iza takvog naslova krije i više toga o Vodnikovom shvaćanju metodologije povijesti književnosti.

441.

ŠICEL, Miroslav

Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti. // Umjetnost riječi. 11 : 3(1967), 193–205.

442.

WIERZBICKI, Jan

Vrazovi soneti i Mickiewicz / Jan Wierzbicki ; iz poljskog rukopisa prevco Zdravko Malić // Umjetnost riječi. 11 : 4(1967), 323–342.

1969.

442a.

MOROVIĆ, Hrvoje

Pisma Branka Vodnika (Drechslera) Anti Petraviću / priredio Hrvoje Morević // Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. 35 : 3(1969), 287–302.

– Bilješke.

1971.

443.

LADAN, Tomislav

Vodnik, Branko / T. L. // Enciklopedija Jugoslavije. – Zagreb : Izdanje i naklada Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda, 1955–1971. – 8 sv. 8: Srbija – Ž. – 1971. str. 519–520.

444.

ŠICEL, Miroslav

Dosadašnje koncepcije povijesti hrvatske književnosti // Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti : analize i sinteze / Miroslav Šicel. – Zagreb : Matica hrvatska, 1971. str. 312–331. – (Knjižnica studija i monografija o hrvatskoj kulturnoj baštini)

– Tekst je prvi put objavljen u časopisu Umjetnost riječi 1967. godine.

445.

ŽIVANČEVIĆ, Milorad

VODNIK, Branko / M. Živančević // Jugoslovenski književni leksikon / [urednik Živan Milisavac]. – Novi Sad : Matica srpska, 1971. str. 571–572.

1972.

446.

PETROVIĆ, Svetozar

Predgovor. // Priroda kritike / Svetozar Petrović. – Zagreb : Liber, 1972. str. 38–55. – (Izdanja Instituta za znanost o književnosti)

1973.

447.

MATOŠ, Antun Gustav

Dinka Šimunovića Tadinac ; Antologija hrvatskih pripovjedača ; Antologija hrvatskih pripovjedača ; Pismo Srđanu Tuciću // O hrvatskoj književnosti / Antun Gustav Matoš ; uredio Dubravko Jelčić. – Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Liber – Mladost, 1973. – 2 sv.

II. : (1909 – 1913) / uredio Dubravko Jelčić. str. 188–195 ; 211–220 ; 221–222 ; 266–269. – (Sabrana djela Antuna Gustava Matoša ; sv. 7)

448.

MATOŠ, Antun Gustav

Literarni drotičkar / A. G. Matoš // Dragi naši savremenici / Antun Gustav Matoš ; uredio Dubravko Jelčić. – Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Liber – Mladost, 1973. str. 233–237. – (Sabrana djela Antuna Gustava Matoša ; sv. 12)

449.

MATOŠ, Antun Gustav

Prijatelj i poštovalac ; Ukročena goropad ; Oleum perdidisti : (de Drexleris et quibusdam aliis) ; Savremenik i Društvo hrvatskih književnika ; Literarnom klevetniku. // Polemike / Antun Gustav Matoš. – Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Liber – Mladost, 1973. – 2 sv.

I : [(1898–1908)] / uredio Nedjeljko Mihanović. str. 115–121 ; 122–128 ; 184–187 ; 196–201 ; 230–231. – (Sabrana djela Antuna Gustava Matoša : (1873–1914–1973) ; sv. 13)

450.

MATOŠ, Antun Gustav

Trijumvirat ; Ad Zvecanum monachum : (epistola) ; Matičin natječaj ; Književnici protiv kritike ; Viznerovština i plavšičevština : (nove literarne struje). // Polemike / Antun Gustav Matoš. – Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Liber – Mladost, 1973. – 2 sv.

II : [(1909–1914; Postuma)] / uredili Vida Flaker i Nedjeljko Mihanović. str. 20–23 ; 164–170 ; 179–181 ; 188–193 ; 222–224. – (Sabrana djela Antuna Gustava Matoša : (1873–1914–1973) ; sv. 14)

– Tekst Viznerovština i plavšičevština : (nove literarne struje) prvi put je objavljen u ovoj knjizi. Do sada je bio u rukopisu.

1974.

451.

ALEKSANDROV-Pogačnik, Nina

Iz ostavštine Branka Vodnika. // Zbornik Matice srpske za slavistiku. 6(1974), [168]–181.

– Tekst sadrži i do sada neobjavljene Vodnikove tekstove: Poslije deset godina i Kako postaje pjesma.

452.

KRAVAR, Zoran

Analitici hrvatskoga književnog baroka. // *Mogućnosti*. 21 : 12(1974), [1417]-1431.
 - Objavljeno kasnije u knjizi *Studije o hrvatskom književnom baroku*, 1975. godine.

1975.

453.

KRAVAR, Zoran

Analitici hrvatskoga književnog baroka. // *Studije o hrvatskom književnom baroku / Zoran Kravar*. - Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1975. str. [269]-301. - (Knjižnica studija i monografija o hrvatskoj kulturnoj baštini)

454.

ŠICEL, Miroslav

Književna povijest u doba hrvatske moderne ; Branko Vodnik : (1879-1926) ; Važnija literatura o Branku Vodniku. // *Hrvatska moderna. Kritika i književna povijest / [priredio Miroslav Šicel]*. - Zagreb : Zora : Matica hrvatska, 1975. str. [373]-[386] ; 429-433 ; 433-[434]. - (Pet stoljeća hrvatske književnosti ; knj. 71)

1978.

455.

FLAKER, Vida

Branko Vodnik ; Napomene o Vodnikovu tekstu *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije* ; Bibliografija radova Branka Vodnika. // *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*. 4 : 1(7)(1978), 5-16 ; 101-109 ; 110-171.

456.

MAŠTROVIĆ, Tihomil

Korespondencija Rikarda Katalinića Jeretova s Brankom Vodnikom. // *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, 4 : 1(8)(1978), 143-152.

457.

FRANGES, Ivo

Antun Barac / Ivo Frangeš. - Zagreb : Zavod za znanost o književnosti : Sveučilišna naklada Liber, 1978. - 95 str. (Projekt povijesti hrvatske slavistike. Kritički portreti hrvatskih slavista)

458.

POSAVAC, Zlatko

Problemi književne povijest. // Albert Haler. - Zagreb : Zavod za znanost o književnosti : Sveučilišna naklada Liber, 1978. str. 18-19. - (Projekt povijesti hrvatske slavistike. Kritički portreti hrvatskih slavista)

459.

ŠICEL, Miroslav

Kritika i književna povijest. // *Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga / Miroslav Šicel*. - Zagreb : Liber : Mladost, 1974. - 1978. - 5 sv. : ilustr.

Knj. 5: Književnost moderne / napisao Miroslav Šicel. – 1978. str. 98–151.
– Opširnije o Branku Drechsleru Vodniku na str. 140–143.

460.

TOMASOVIĆ, Mirko

Povijesti hrvatske književnosti prije Kombola. // Mihovil Kombol / Mirko Tomasović.
– Zagreb : Zavod za znanost o književnosti : Sveučilišna naklada Liber, 1978. str.
34–53. – (Projekt povijesti hrvatske slavistike. Kritički portreti hrvatskih slavista)

1980.

461.

ŠICEL, Miroslav

»Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije« Branka Vodnika. // Naučni
sastanak slavista u Vukove dane. 9(1980), 227–233.

1983.

462.

BRATULIĆ, Josip

Kombolova vizija hrvatske srednjovjekovne književnosti. // MIHOVIL Kombol :
književni povjesničar, kritičar i prevodilac : zbornik radova sa znanstvenog skupa u
povodu 25. obljetnice smrti / Zadar, 18 – 20. studenoga 1981. / [glavni i odgovorni
urednik Nevenka Košutić-Brozović]. – Zadar : Hrvatsko filološko društvo Zadar :
Filozofski fakultet u Zadru, 1983. str.367 (103) – 373 (109). – (Izdanja Hrvatskog fi-
lološkog društva Zadar ; sv. 1)

– Ova dvostruka paginacija dogodila se jer je naklada knjige tiskana dijelom kao Zadarska revija 32 :
4/5(1983) čemu odgovara paginacija (367–373), a dijelom kao zbornik (103)–(109).

– Riassunto.

1984.

463.

ŽIVANČEVIĆ, Milorad

VODNIK, Branko (B. Drechsler, Hrvatska, 26. II 1979 – Zagreb, 14. VI 1926) / M.
Živančević // Jugoslovenski književni leksikon / [urednik Živan Milisavac]. – 2.
dopunjeno izd. – Novi Sad, 1984. str. 881.

1987.

464.

ALEKSANDROV-POGAČNIK, Nina

U sjeni mrtve paradigme : (Branko Vodnik kao književni povjesničar). – Osijek :
Izdavački centar »Revija« : Radničko sveučilište »Božidar Maslarić«, 1987. – 148
str. – (Mala teorijska biblioteka ; 26)

Sadržaj: Unjesto predgovora ; Izazov povijesti ; Duhovni okoliš ; Ishodišta ; ... da tamo oživi i postane
literarni historik ; Pjesnik i narod : osvjeđočenost i vremenitost događanja književnosti ; Povijest ; Pro-
cijepi : (između mogućeg i ostvarenog).

465.

FRANGEŠ, Ivo

Suvremena književnost ; Vodnik, Branko. // Povijest hrvatske književnosti / Ivo Frangeš. – Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske ; Ljubljana : Cankarjeva založba, 1987. str. 353–424 ; 536. – (Biblioteka C)

– O Vodniku na str. 416 poglavlja Suvremena književnost.

466.

ŠICEL, Miroslav

Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije Branka Vodnika. // Osmišljavanja : studije i eseji / Miroslav Šicel. – Osijek : Izdavački centar »Revija« Radničkog sveučilišta »Božidar Maslarić«, 1987. str. 211–217. – (Mala teorijska biblioteka ; 24)

1989.

467.

TOMASOVIĆ, Mirko

Po navadi začinjavaca i rimatora / Marko Marulić Marul / Mirko Tomasović. – Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu ; Sveučilišna naklada Liber, 1989. str. 142–156. – (Enciklopedija hrvatske književnosti)

1991.

468.

DETONI Dujmić, Dunja

Dinko Šimunović / Dunja Detoni. – Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, 1991. – 162 str. – (Enciklopedija hrvatske književnosti)

– Pišući o Šimunoviću autorica često govori o Vodnikovim pogledima na stvaranje Dinka Šimunovića.

1993.

469.

JEŽIĆ, Slavko

Artizam hrvatske moderne, nacionalizam predratne generacije i prvi svjetski rat (1895–1918). // Hrvatska književnost od početaka do danas : (1100–1941). – Zagreb : Grafički zavod Hrvatske, 1993. str. 296–365.

– Branko Drechsler Vodnik, str. 363.

1994.

470.

PLEJIĆ, Lahorka

Branko Drechsler (Vodnik) : (1879–1926.) ; Bibliografija važnijih radova Branka Vodnika. // Slavonska književnost u XVIII. vijeku / Branko Drechsler ; [priredila i pogovor napisala Lahorka Plejić]. – [Reprint izd.] – Vinkovci : Privlačica, 1994. str. 111–117 ; 118. – (Slavonica : prinosi Slavonije hrvatskoj književnosti i povijesti : popularna književna, povijesna biblioteka ; kolo 9, knj. 45)

1995.

471.

ALEKSANDROV-POGAČNIK, Nina

Slavonski barok u tumačenju Branka Vodnika. // Ključevi raja : hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća : zbornik, (Osijek – Požega, 10. – 12. studenoga 1993) / priredila Julijana Matanović. – Zagreb : Meandar, 1995. str. 73–79.

– Summary.

472.

DUKIĆ, Davor

Povijesna ctika u slavonskoj književnosti 18. stoljeća. // Ključevi raja : hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća : zbornik, (Osijek – Požega, 10. – 12. studenoga 1993) / priredila Julijana Matanović. – Zagreb : Meandar, 1995. str. 31–47.

– Summary.

473.

FALIŠEVAC, Dunja

Poetika i ideologija Krmpotićeva epa Katarine II. i Jose II. put u Krim. // Ključevi raja : hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća : zbornik, (Osijek – Požega, 10. – 12. studenoga 1993) / priredila Julijana Matanović. – Zagreb : Meandar, 1995. str. 91–118.

– Summary.

474.

FRANGES, Ivo

Literaturwissenschaft und Kritik ; Vodnik, Branko (26. 2. 1879, Varaždin – 14. 6. 1926, Zagreb). // Geschichte der kroatischen Literatur von Anfängen bis zur Gegenwart / von Ivo Franges ; [Übers. von Claudia Schnell nach einer Rohübers. von Jutta Božić]. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau Verlag, 1995. str. 569–588 ; 941–942. – (Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe A : Slavistische Forschungen ; N. F., Bd. 15)

475.

PŠIHISTAL, Ružica

Problem slavonskog baroka u hrvatskoj znanosti i književnosti. // Ključevi raja : hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća : zbornik, (Osijek – Požega, 10. – 12. studenoga 1993) / priredila Julijana Matanović. – Zagreb : Meandar, 1995. str. 49–72.

– Summary.

1997.

476.

BRATULIĆ, Josip

Kombolova vizija hrvatske srednjovjekovne književnosti. // Mihovil Kombol : književni povjesničar, kritičar i prevodilac : zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 25. obljetnice smrti, Zadar, 18. – 20. studenoga 1981. / [urednici Nevenka

Košutić-Brozović...[et al.]. – Ponovljeno izd. / [urednici ponovljenog izdanja Zbornika o Mihovilu Kombolu: Nevenka Košutić-Brozović, Tihomil Maštrović]. – Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu [etc.], 1997. str. 107–113. – (Hrvatski književni povjesničari. Znanstveni zbornici ; sv. 1)

– Riassunto.

477.

NEMEC, Krešimir

Vodnik, Branko (pr. prezime Drechsler) / K. Nemeč // Hrvatski leksikon / [glavni urednik Antun Vujić]. – Zagreb : Naklada Leksikon, 1996–1997. – 2 sv.

Sv. 2: L – Ž. – 1997. str. 658.

478.

ŠICEL, Miroslav

Hrvatska znanost o književnosti. // Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća / Miroslav Šicel. – 2. nadopunjeno i prošireno izd. – Zagreb : Školska knjiga, 1997. str. 265–287.

– U 1. izd. nema tog poglavlja.

1998.

479.

MATIČEVIĆ, Ivica

Bilješka o književnim polemikama Franje Fanceva. // Franjo Fancev : književni povjesničar i filolog : zbornik radova sa znanstvenog skupa Zagreb – Zadar, 20. – 22. ožujka 1997. / [glavni urednik Tihomil Maštrović]. – Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta [etc.], 1998. str. 161–168.

– Sažetak. – Summary.

480.

OČAK, Jelena

Antun Mihanović. – Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1998. – 410 str. : ilustr. – (Biblioteka Znameniti Hrvati)

– Autorica kroz cijelu knjigu komentira Vodnikov rad o Antunu Mihanoviću.

481.

PŠIHISTAL, Ružica

Življena i pisana povijest osamnaestoljetne Slavonije u Matićevim književnopovijesnim radovima. // Tomo Matić : književni povjesničar i filolog : zbornik radova sa znanstvenoga skupa Zagreb – Osijek – Zadar, 20. – 24. travnja 1998 / [glavni urednik Tihomil Maštrović]. – Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu [etc.], 1998. str. [99]–119. – (Hrvatski književni povjesničari : znanstveni zbornici ; sv. 4)

– Sažetak. – Zusammenfassung.

482.

ŠICEL, Miroslav

Književnopovijesno djelo Branka Vodnika. // Encyclopaedia moderna. 18 : 48(1998), 75–78.

1999.

483.

ŠICEL, Miroslav

Povijesti i povjesničari hrvatske književnosti : (sto godina hrvatske književne historiografije, 1850–1950). // Uvodna izlaganja / Miroslav Šicel, Milan Moguš, Stanislav Marijanović. – Zagreb : Hrvatsko filološko društvo, 1999. str. 3–15.

– Na nasl. str. Slavistički komitet Hrvatskoga filološkog društva ; Drugi hrvatski slavistički kongres, Zagreb – Osijek, 1999.

2000.

484.

MOSTARKIĆ, Snježana

S Vodnikom kroz povijest duha. // *Mogućnosti*. 67 : 1/3(2000), 209–213.

485.

ŠICEL, Miroslav

Vodnik (Drechsler), Branko / M. Š. // *Leksikon hrvatskih pisaca / autor koncepcije Krešimir Nemeć ; urednici Dunja Fališevac (starija hrvatska književnost), Krešimir Nemeć (novija hrvatska književnost), Darko Novaković (hrvatski latinizam)*. – Zagreb : Školska knjiga, 2000. str. 771–772.

486.

MOSTARKIĆ, Snježana

Dobar povjesničar, slabiji filolog. // *Vijenac*, VIII, br. 161, 4. svibnja 2000., str. 14.

Kazalo imena Vodnikove Bibliografije i Literature o Branku Vodniku

- ... [anonimno] 97, 283, 298, 302, 310, 314, 326, 341, 347, 360, 361, 362, 389, 405, 410,
411, 412, 413, 414, 415
- ALEKSANDROV-POGAČNIK, Nina 294, 451, 464, 471
- ANDRIĆ, Nikola 70, 78, 260, 342
- ANĐELINOVIĆ, Danko 260
- ARANZA, Josip 148
- ARNOLD, Đuro 45, 251, 260
- AŠKERC, Anton 43, 55
- B. B. [179], 382
- BABUKIĆ, Vjekoslav 260
- BADALIĆ, Hugo 260
- BAJO, Drag R. 359
- BANOVIĆ, Stipan 259, 406
- BARAC, Antun 260, 287, 294, 416, 417, 430, 457
- BARAKOVIĆ, Juraj 260
- BARLÉ, Janko 219
- BARTULOVIĆ, Niko 260
- BAŠTIJAN, Mate 260
- BAZALA, Albert 160, 224, 231, 233, 263, 333
- BECIĆ, Ferdo 260
- BEGO, Marin 170
- BEGOVIĆ, Milan 233, 260, 330
- BELIČEVIĆ, Živko 7
- BELIĆ LIGATIĆ, Juraj 129, 346
- BENEŠIĆ, Ante 260
- BENEŠIĆ, Julije 180
- BENETOVIĆ, Martin 158, 260
- BERTIĆ, Živko 260
- BLAGOEVIĆ, Adam Tadija 75, 297
- BLAŽEK, Tomo 39, 129, 260
- BOGDANOVIĆ, D. 204
- BOGOVIĆ, Mirko 260
- BOGUMIL, Toni 54, 334

- BONIFAČIĆ, Antun 418
BOTIĆ, Luka 260
BOŽIĆ, Jutta 474
BRATULIĆ, Josip 462, 476
BREZOVAČKI, Tituš (Tito) 129, 195, 260, 267, 268, 269, 346, 395, 434
BREYER, Mirko 260
BRLIĆ, Andrija Torkvat 258, 270
BRLIĆ, Jagoda 260
BRUEROVIĆ, Marko 139
BUDINIĆ, Šime 260
BUDISAVLJEVIĆ, Bude 178, 190
BUDISAVLJEVIĆ, Milan 53
BULAT, Petar 419
BULIĆ, Frane 274
BUNIĆ, Jakov 106
BUNIĆ-VUČIĆEVIĆ, Gjivo 101, 133, 139, 155

CANKAR, Ivan 11
CAR EMIN, Viktor 72, 111
CARIĆ, Juraj 260
CESAREC, August 260
CIHLAR NEHAJEV, Milutin 289, 293, 438
CIRAKI, Franjo 260
CVEČIĆ, Juraj 260
CVIJIC, Antonija 260

ČAČKOVIĆ, Miroslav 260
ČERINA, Vladimir 260
ČERNY, A. 71
ČUBRANOVIĆ, Andrija 139
ČUČIĆ VUČINIĆ, Simeon 260
ČUKA, Jakov 260

ČATIĆ ČAZIM, Musa 260
ČEVAPOVIĆ, Grgur 260

DALMATIN, Antun 260
D' ANNUNZIO, Gabriele 196
DAVILA, Hinko 260
DEČAK, Mirko 260, 348
DEMETER, Dimitrije 260, 330
DEMETROVIĆ, Juraj 399
DERGENC, Antonije 420

- DESPOT, Ivan 260
DETONI DUJMIĆ, Dunja 468
DEVČIĆ, Ivan 260
DEŽELIĆ, Đuro 260
DEŽELIĆ, Velimir 260
DEŽMAN, Ivan 260
DEŽMAN, Milivoj 260
DIVKOVIĆ, Matej 260
DOMJANIĆ, Dragutin 260, 421
DONADINI, Ulderiko 260
DOŠEN, Vid 260
DRAGOŠIĆ, Higin 260
DRAŠKOVIĆ, Ivan 139
DRAŠKOVIĆ, Janko 260, 273
DRAŠKOVIĆ TRAKOŠĆANSKI, Ivan Nepomuk 260
DRAŽENOVIĆ, Josip 13, 260
DRŽIĆ, Gjore 139
DRŽIĆ, Marin 139
DUKAT, Vladoje 171, 198, 260
DUKIĆ, Davor 472
DÜRR, Oskar 260
DVORNIKOVIĆ, Vladimir 260, 275
ĐALSKI, Ksaver Šandor 260
ĐORDIĆ, Ignjat 114, 139
ĐURĐEVIĆ, J. Đ. 243
F-g. 400
FALCKENBERG, R. 263
FALIŠEVAC, Dunja 473, 485
FANCEV, Franjo 226, 228, 250, 391, 394, 395, 399, 434, 479
FIAMIN, Ivan 260
FILIPOVIĆ, Adam Heldentalski 260
FLAKER, Vida 142, 296, 450, 455
FRANGEŠ, Ivo 440, 457, 465, 474
FRANKOPAN, Fran Krsto 104, 139, 260
GABARIĆ, Vilko 260
GAJ, Ljudevit 15, 105, 123, 161, 217, 229, 238, 260, 270
GALOVIĆ, Fran 150, 260
GAVRILOVIĆ, Andro 123
GJORDIĆ, Stijepo Gimán 139
GLONAR, Joža 363

- GLÜCK, H. 49
GLUŠAC, Vaso 322
GOLUB, Luka 435
GRABOVAC, Filip 139, 260
GRABOWSKI, Tād. Stan. 55, 94
GRAFENAUER, Ivan 364, 365
GRČIĆ, Jovan 68
GRDENIĆ, Dragan 328
GRLOVIĆ, Milan 260
GUDEL, Vladimir 260
GUNDULIĆ, Ivan 49, 65, 106, 139

HALLER, Albert 260, 458
HARAMBAŠIĆ, August 260
HEKTOROVIĆ, Petar 139, 260
HIKEC, 282
HONDL, Stanko 239, 264
HORVAT-KIŠ, Franjo 27, 260
HRANILOVIĆ, Hinko 401
HRANILOVIĆ, Jovan 260
HRANILOVIĆ, Nikola 260
HRČIĆ, Fran 260
HUDEC, Jan 71, 113

I. 327
I. Ž. 367
IBLER, Janko 284
ILEŠIĆ, Fran 255, 264, 315, 366, 369, 422
ILIĆ ORIOVČANIN, Luka 284
ILJIAŠEVIĆ, Stjepan 284
ILJIĆ, Stjepko 284
INHOF, Bartol 284
ISKRA-KRŠNJAVI, Štefa 284
IVAKIĆ, Joza 150, 284
IVANIŠEVIĆ, Ivan 284
IVANOŠIĆ, Antun 75, 284, 297, 436
IVKOVIĆ, M. 242
IVŠIĆ, Stjepan 237, 240, 278

JAGAR, Antun 284
JAGIĆ, Vatroslav 139, 240, 360, 363, 364, 387
JAMBIRŠAK, Marija 284
JANDRIĆ, Matija 284

- JANUŠIĆ, Jurislav 90, 225, 284, 299, 311, 323
JARNEVIĆ, Dragojla 98, 284
JELAČIĆ, Josip 258
JELAŠIĆ, Br. 421
JELČIĆ, Dubravko 69, 447, 448
JELOVŠEK, Vladimir 2
JEŽIĆ, Slavko 233, 284, 385, 437, 469
JORGOVANIĆ, Rikard 284
JOVANOVIĆ, V. M. 242
JUKIĆ, Frano Ivan 284
JURIČIĆ, Juraj 284
JURJEVIĆ, Gabriel 284
JURKOVIĆ, Janko 284

KAČIĆ MIOŠIĆ, Andrija 75, 86, 129, 139, 284, 297
KANIŽLIĆ, Antun 75, 114, 139, 284, 297
KAPIĆ, Juraj 284
KARLIĆ, Petar 204, 216, 221, 222, 223, 227, 245
KARNARUTIĆ, Brno 139, 284
KAŠIĆ, Bartol 284
KATANČIĆ, Matija Petar 75, 139, 284, 297
KATALINIĆ JERETOV, Rikard 111, 284, 456
KAVANJIN, Jerolim 148, 284
KAYSER, 117
KAZALI, Antun 284
KAZNAČIĆ, Ivan August 284
KEŠUC, Aleksandar 284
KLAIĆ, Vjekoslav 93, 235
KNOPNICKA, Marija 23
KOCH, Ferdo 255, 256, 257
KOKOTOVIĆ, Nikola 284
KOLARIĆ-KIŠUR, Rudolf 284
KOLLÁR, Jan 12, 98, 259
KOMBOL, Mihovil 460, 462, 476
KONZUL, Stjepan Istranin 284
KORAJAC, Vilim 284
KÖRBLER, Đuro 224, 250, 254, 278
KOSOR, Josip 284
KOŠČEVIĆ, Vjekoslav 284
KOŠČINA, Mato 284
KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ, Nevenka 462, 476
KOTUR, Dušan 14

- KOSOR, Josip 50
KOVAČ, Ante 284
KOVACEVIĆ, Andrija 284
KOVAČIĆ, Ante 284
KOVAČIĆ, Krešimir 284
KOZARAC, Ivan 66, 130, 284
KOZARAC, Josip 64, 74, 107, 130, 192, 208, 247, 284, 396, 398
KRAJAČEVIĆ, Nikola Sartorius 284
KRAJAČIĆ, Ljudevit 284
KRALJ, Stjepan 7
KRALJEVIĆ, Miroslav 284
KRANJČEVIĆ, Silvije Strahimir 284
KRASIŃSKI, Zygmunt 29, 31, 32, 186
KRAVAR, Zoran 452, 453
KREKOVIĆ, Petar 284
KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija 284
KRIZMAN, Tomislav 139, 262
KRIZMANIĆ, Ivan 284
KRIŽANIĆ, Juraj 194, 284
KRLEŽA, Miroslav 284
KRMPOTIĆ, Josip 75, 297, 473
KRNIC, Ivan 172, 284
KRŠNJAVI, Izidor 19
KUĆERA, Oton 117
KUČINIĆ, Fran 56
KUHAČEVIĆ, Mateša Antun 284
KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Božidar 284
KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan 196, 284
KULAKOVSKI, Platon 20
KUMIČIĆ, Eugen 284
KUMIČIĆ, Marija 284
KUMIČIĆ, Tomo 168, 284
KUNDEK, Josip 284
KUNDEK, Josip 284
KUNIČIĆ, Petar 284
KUNOVIĆ-KUBINOVA, Josipa 284
KURELAC, Fran 88, 153, 154, 161, 284
KUŠAR, Marcel 284
KUZMANOVIĆ, Adalbert 284
KVEDER, Zofka 423

- LADAN, Tomislav 443
LEBEDA, Otokar 5
LENARD, Leopold 329
LESKOVAR, Janko 57, 130, 166, 173, 180, 284
LICHT, Aleksander 63
LISICAR, Mato 130
LISINSKI, Vatroslav 181
LIVADIĆ, Branimir 150, 368
LOPAŠIĆ, Mirko 284
LOVRENČIĆ, Jakob 198, 213, 284
LOZOVINA, Vinko 333
LUCIĆ, Hanibal 2, 99, 100, 139, 284
LUNAČEK, Vladimir 214, 390, 402, 424

M. I. 303
M. Pr. 425
MAIXNER, Rudolf 269, 407, 408
MALEVAC, Juraj 284
MALIĆ, Zdravko 442
MANOJLOVIĆ, Gavro 241, 244, 245
MARAKOVIĆ, Ljubomir 432
MARETIĆ, Tomo 92, 403
MARIJANOVIĆ, Stanislav 483
MARJANOVIĆ, Milan 349, 368, 369
MARJANOVIĆ, Stjepan 284
MARKOVIĆ, Franjo 40, 41, 42, 151
MARKOVIĆ, Ljubica 409
MARULIĆ, Marko 139, 284, 467
MAŠTROVIĆ, Ljubomir 248
MAŠTROVIĆ, Tihomil 456, 476, 479, 481
MATANOVIĆ, Julijana 471, 472, 473, 475
MATASOVIĆ, Josip 218
MATIČEVIĆ, Ivica 479
MATIĆ, Tomo 102, 436, 481
MATL, Josef 431, 432, 439
MATOŠ, Antun Gustav 69, 142, 150, 261, 282, 312, 313, 318, 319, 324, 330, 336, 343,
344, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 447, 448, 449, 450
MAŽURANIĆ, Antun 284
MAŽURANIĆ, Fran 284
MAŽURANIĆ, Ivan 284
MEDINI, Milorad 35, 117
MENČETIĆ, Šiško 139

- MENČETIĆ, Vladislav 139
MICKIEWICZ, Adam 259, 442
MIHANOVIĆ, Antun 108, 109, 124, 284, 327, 340, 480
MIHANOVIĆ, Nedjeljko 69, 449, 450
MIKLOUŠIĆ, Toma 284
MILAKOVIĆ, Josip 111
MILČETIĆ, Ivan 46, 152, 194, 205, 215, 284, 384
MILČINOVIĆ, Andrija 130, 284
MILER, Ferdo Ž. 106
MILETIĆ, Stjepan 77
MILISAVAC, Živan 445, 463
MILUNOVIĆ, Josip 284
MODESTIN, Josip 401
MOGUŠ, Milan 483
MOROVIĆ, Hrvoje 293a, 442a
MOSTARKIĆ, Snježana 484, 486
MURKO, Matija 95, 110, 136, 194, 331

NAGY, Josip 370
NAZOR, Vladimir 111, 130, 156, 160, 171, 172, 177, 251
NEMČIĆ GOSTOVINSKI, Antun 285
NEMEC, Krešimir 477, 485
NIKOLIĆ, Ferdo 386
NIKOLIĆ, Rikard 169
NIKOLIĆ, Vladimir 285
NOVAK, Grgo 245, 255, 256, 257
NOVAK, Vjenceslav 130, 256, 282
NOVAKOVIĆ, Boško 426
NOVAKOVIĆ, Darko 485
NOVAKOVIĆ-GJURABOJSKA, Milica 185
NYARADI, D. 91

-OV- 304
OČAK, Jelena 480
OGRIZOVIĆ, Milan 77
ORFELIN, Zaharija 246, 249
ORTNER, Stjepan, 15, 84
OSTOJIĆ, Tihomir 246

PALMOTIĆ, Junije 79, 106, 139
PALMOVIĆ, Andrija 47, 80, 81, 211, 285
PARMAČEVIĆ, Stjepan 427
PASARIĆ, Josip 283

- PATAČIĆ, Katarina 129, 285, 346
PAVIĆ, Nikola 285
PETRAVIĆ, Ante 293a, 442a
PETRONIJEVIĆ, B. 234
PETROVIĆ, M. M. 252
PETROVIĆ, Petar Pecija 330
PETROVIĆ, Svetozar 446
PFANOVA, Dora 279
PLEJIĆ, Lahorka 297, 470
PLIVELIĆ, Stjepan 340
POPOVIĆ, Pavle 51, 122, 386
POSAVAC, Zlatko 458
POTKAŃSKI, Karol 83
PREGELJ, Ivan 396, 397
PRELOG, Milan 245, 255, 256, 257, 433
PRERADOVIĆ, Petar 26, 31, 33, 76, 96, 174, 175, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 191,
196, 207, 290, 295, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 321, 325, 383, 384, 385, 387, 388,
393, 397, 400
PRIBIĆEVIĆ, Svetozar 262
PRIJATELJ, Ivan 332, 337
PROHASKA, Dragutin 85, 87, 96, 114, 124, 173, 197, 308, 216, 320, 321, 325, 336,
338, 339, 375, 383, 402
PRZYBYSZEWSKI, Stanisław 24
PŠIHISTAL, Ružica 475, 481

QUIQUEREZ, Ivan 279

RADIČEVIĆ, Branko 243
RADIĆ, Antun 61
RADIĆ, Stjepan 277, 282
RADIMSKI, Vaclav 5
RADOJEVIĆ GIZDELIN, Jura 103, 322
RADOVANOVIĆ, Vojislav 271
RAKOVAC, Dragutin 206, 285
RANJINA, Dinko 139
RELKOVIĆ, Matija Antun 75, 139
REŠETAR, Milan 220, 373
RITTER VITEZOVIĆ, Pavao 139, 143
ROCA, Stjepan 305
ROSENFELD, Morris 63
ROŽIĆ, F. 104

S. S. 300

SCHLITZER, H. 238

SCHNEIDER, Artur 255, 256, 257

SCHNELL, Claudia 474

SCHWENTNER, L. 11

SELAČEK, Hugo 286

SELJAN, Dragutin 286

SHAKESPEARE, William 171

SIENKIEWICZ, Henrik 56

SKERLIĆ, Jovan 112

SKOK, Petar 245, 429

STANOJEVIĆ, Stanoje 122, 260, 266, 284, 285, 286, 433

STARČEVIĆ, Ante 126, 127, 128, 138, 203, 248

STARČEVIĆ, Šimc 137, 286

STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, Vuk 86, 95, 461

STERNE, I. 97

STJEPANEK, Ladislav 278

STOJANOVIĆ, Josip 75, 297

STOJANOVIĆ, Mijat 286

STOJIČEVIĆ, A. 400

STOOS, Pavao 84

STROHAL, Rudolf 144, 163, 164, 345, 376, 377, 378, 379, 392

SZABO, Đuro 255

ŠEGVIĆ, Cherubin 46, 104, 126, 135, 274, 333, 345

ŠENOVA, Milan 278

ŠEVIĆ, Milan 393

ŠICEL, Miroslav 292, 295, 441, 444, 454, 459, 461, 466, 478, 482, 483, 485

ŠIMIĆ, Nikola 286

ŠIMUNOVIĆ, Dinko 130, 131, 162, 192, 251, 286, 288, 293, 344, 447, 468

ŠPORER, Đuro 286

ŠREPEL, Milivoj 96, 278, 286

ŠURMIN, Đuro 52, 59, 278, 371

TENTOR, Mate 283

TOMASOVIĆ, Mirko 460, 467

TOMBOR, Janko 286

TOMIĆ, Jov. N. 89

TOMLJENOVIĆ, 282

TOMMASEO, Nikola 46

TOPALOVIĆ, Mate 286

TORDINAC, Nikola 286

- TRESIĆ-PAVIČIĆ, Ante 10, 16
TREŠČEC, Vladimir 357
TRPINAC, Gjuro 132, 134, 341
TUCIĆ, Srđan 62, 145, 348, 355, 356, 357, 447
TUĆAN, Fran 255
TURIĆ, Franjo 286
TURIĆ, Jure 130
-U- 309
URLIĆ, Š. 200
UTJEŠINOVIĆ OSTROŽINSKI, Ognjeslav 286
VANCAŠ, Josipa 286
VELIKANOVIĆ, Iso 14, 286
VELZEK, Ante 437
VERNIĆ, Zdenko, 275, 276
VETRANOVIĆ, Mavro 139
VEZDIN, Filip Ivan 286
VEŽIĆ, Vladislav 286
VIDOVIĆ, Ana 286
VIDRIĆ, Vladimir 286
VILOVIĆ, Đuro 286
VODOPIĆ, Mato 286
VOJNOVIĆ, Ivo 357
VOLTIC, Josip 286
VRAMEC, Antun 93, 286
VRAZ, Stanko 37, 60, 98, 115, 116, 117, 118, 120, 125, 259, 286, 326, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 406, 442
VRHOVAC, Maksimilijan 219, 286
VUČETIĆ, Šime 289, 293, 438
VUJIĆ, Antun 477
VUKELIĆ, Lavoslav 135, 286
VUKOTINOVIĆ, Ljudevit 286
WENDEL, H. 238
WENZELIDES, Arsen 306, 335, 346, 350, 358
WIERZBICKI, Jan 442
WIESNER-LIVADIĆ, Branimir
WIESNER, Ljubo 149
WYSPIANSKI, Stanislav 17, 30-Z- 307
zk. 374
ZAGODA, Đuro 58
ZDZIECHOWSKI, Marian 20, 22, 28

ZLATARIĆ, Dinko 139

ZOBER, 372

ZORANIĆ, Petar 102, 139, 286

ZOREC, Ivan 398

ZRINSKI, Petar 104, 139

ŽIDOVEC, Fridrik 301

ŽIMBREK, Ladislav 252, 404

ŽIVANČEVIĆ, Milorad 445, 463

ŽIVANOVIĆ, Đorđe 388

ŽUNKOVIĆ, Martin 38

Snježana Mostarkić
Marinko Šišak

Kronika znanstvenoga skupa o Branku Vodniku

Hrvatski književni povjesničari te znanstvenici i stručnjaci srodnih područja po šesti put su se okupili na skupu *Hrvatski književni povjesničari*, koji se 13. – 15. travnja 2000. održao u Zagrebu i Varaždinu. Svaki od sudionika dao je svoj prilog pri osvjetljavanju ponajprije znanstvenoga ali i osobnoga (privatnoga) djelovanja hrvatskoga povjesničara književnosti Branka Drechslera Vodnika (1879.–1926.). Kao i dosadašnji skupovi (o Franji Fancevu, Tomi Matiću, Albertu Haleru, da spomenemo zadnje u nizu), i ovaj je skup vodio računa da se osim Zagreba na njegovu zemljovidu nađe još jedan grad vezan uz osobu o kojoj je riječ. Stoga se nakon početne sjednice održane u Zagrebu, skup premjestio u Vodnikov rodni Varaždin.

Uvod u događanja zbio se dan ranije, 12. travnja u 12 sati u predvorju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, gdje su Nina Aleksandrov-Pogačnik, Josip Bratulić, Tihomil Maštrović (predsjednik organizacijskoga odbora skupa i glavni urednik objavljenih zbornika) i Zlatko Posavac predstavili *Zbornik o Albertu Haleru*, »tvarni« dokaz uspješnosti prošlogodišnjega skupa, održanoga u Zagrebu i Dubrovniku. Dobra je navada organizatora i organizacijskoga odbora da se ne kreće na novo 'putovanje', dok se ne podnese izvješće o prethodnom, tj. dok se ne objavi zbornik radova s prethodno održanoga skupa. Na zemljopisnim širinama i dužinama na kojima, u pravilu, za sve »ima vremena«, uz poslovične »lako ćemo mi to«, »budemo« i sličnim »futurašijama«, ova je činjenica vrijedna posebna spomena.

Predstavljajući *Zbornika o Albertu Haleru*, svaki sa svojeg motrišta, podsjetili su na skup održan godinu dana ranije ali i ukazali na najvažnije priloze koje je zbornik o ovom estetičaru i književnom povjesničaru donio. Josip Bratulić govorio je o Haleru u okviru književnog života i književnih disciplina koje se bave hrvatskom književnošću – kritikom, književnom povijesti i književnom znanosti. Zlatko Posavac govorio je o Haleru kao dijelu duhovnog i fizičkog rezervata. O Haleru kao kročeancu koji se zalaže za individualni pristup djelu, šekspirologu ali i proučavatelju malih pisaca koji je filozofijski utemeljio književnu teoriju. Za Halera umjetničko djelo bilo je duhovni akt čuvstveno-fantazijske prirode. Haler je odbacivao svaki pozitivizam i tendencioznost, psihologizam i usmjerenu književnost. Nina Aleksandrov-Pogačnik svoje izlaganje posvetila je paralelizmima između

Halera i Vodnika. U tom smislu našla je nekoliko zajedničkih točaka: a) oba su usamljenici i odbačenici naše povijesti književnosti, a temeljni njihov krimen bila je stručnost; b) oba su stvarali u prvoj polovici XX. stoljeća u kojoj se u znanosti zbilja promjena paradigme; oba su sudjelovala u antipozitivizmu; c) oba su izučavala »hrabrost suočavanja«, svojim metodama suprostavljajući se filologizmu i biografizmu, kao orijentacijama stare škole; d) obojicu veže metodološka svijest i znanstveni korak s Europom. Tihomil Maštrović govorio je o nizu simpozija i zbornika čijim dijelom je izlaskom ove knjige postao i Albert Haler.

Prva sjednica znanstvenog skupa održana je u Velikoj dvorani Instituta za filozofiju, u četvrtak 13. travnja.

Prvu je sjednicu, pod predsjedanjem akademik Miroslava Šicela, Franje Šveleca i Nikice Kolumbića, otvorilo priopćenje *Metodologija književnoznanstvenoga rada Branka Vodnika* Nine Aleksandrov-Pogačnik, podnaslovljeno *Smisao oblika*. Autorica je iznijela postavke koje će kasnije potvrditi i drugi izlagači: za Vodnika se nikako ne može ustvrditi da je bio »antipozitivist«, ali jasno je lučio filološku metodu te se suprotstavljao pukom prikupljačkom poslu. »Naučni rad nastaje tamo gdje prestaje opisivanje i počinje promišljanje«, kaže Vodnik, a citira N. Aleksandrov-Pogačnik. Vodnik je »sklon psihološko-duhovnom portretiranju pisaca«, te osporava biografsku metodu smatrajući da »pisca treba poznavati toliko koliko implicira njegovo djelo, a sve ostalo je suvišno«. Izlagateljica Vodnika naziva »odbačenikom i osamljenikom hrvatske znanosti o književnosti«; razlog tomu – navodi dalje – sigurno je i to što je govorio »znanstveno i otvoreno pa i kolegama«, a takvo što onda (kao uostalom i danas, i svagda) nije uvijek dobrodošlo.

Cilj Nikici Kolumbiću, kako je sam izrijekom najavio, bio je objasniti Vodnikov stav o hrvatskim latinistima. Vodnik smatra da latinisti ne pripadaju potpuno hrvatskoj književnosti jer »pišu jezikom latinskim«, odnosno pripadaju joj tek onoliko koliko pišu jezikom hrvatskim. Stoga Vodnik latinistima koji su pisali isključivo na latinskom ne poklanja veću pažnju. U zaključku, N. Kolumbić navodi da je Vodnik uspio uklopiti hrvatske latiniste u hrvatsku književnu povijest, ali im je tek u razdoblju nakon Mihočila Kombola dana primjerena važnost.

Josip Bratulić otkrio je mnoštvo veza između Branka Vodnika i kroatista i slavista Ivana Milčetića (1853.–1921.), Vodnikova gimnazijskoga profesora, koji je uz Jagića i Vodnika također rodom *Varaždinec*. Milčetić je o Vodniku rekao da je »slab filolog, ali dobar povjesničar«, a kako je u modernome shvaćanju »historija – historija duha, tako je i literarna historija važnija od političke jer je više povijest duha«. S druge strane, i Vodnik se okrenuo k Milčetićevo djelu, a privuklo ga je, smatra Bratulić, Milčetićevo zanimanje za narodni preporod, kojemu je bio sklon i Vodnik. »Milčetić je prvi hrvatski literarni historik, ono što je Tadija Smičiklas u političkoj povijesti«, rekao je Vodnik posmrtno o Milčetiću.

Josip Kekez je ukazao na Vodnikovu svijest o veličini hrvatske književnosti, koja se očituje u prvoj rečenici njegove *Povijesti hrvatske književnosti* (1913.): »Hrvatska je književnost stara i velika i bogata, kakve nema nijedan tako malen narod, kao što smo mi, u Evropi.« Usto, riječ je o prvome »osamostaljenju hrvatske književnosti«, ustvrdio je J. Kekez, jer su Vodnikovi prethodnici od preporoda nadalje pisali »povijest hrvatske ili srpske književnosti«, a kod Vodnika je to »povijest hrvatske književnosti«.

Otišavši u Prag iz, kako sam kaže, *naučnih razloga*, Vodnik obilno piše o slavenskim književnostima: češkoj, poljskoj i srpskoj. O tome je, naslovljujući svoj izvještaj *Branko Drechsler Vodnik i slavenski svijet*, govorila komparatistica Nevenka Košutić-Brzović.

Zlatko Posavac svojih je desetak minuta iskoristio da izvjesti o Vodnikovoj studiji o Anti Starčeviću. Ona ne predstavlja sljepo nasljedovanje prethodnih proučavatelja, već je u njoj mnogo toga »i novoga, i otkrivajućega«. Otkriva barem dvije temeljne stvari: 1.) Bachov apsolutizam nije bio književno prazan; 2.) Starčević je bio i književnik. Vodnikova studija »neutralizira supostavljene naboje«. »I književnost i književne studije trebale bi biti neideološke,« kaže Z. Posavac, »i u tome je Vodnik i uspio.« Pritom je otkrio Starčevića kao filozofa, filologa, književnoga povjesničara i političara.

Ljerka Schiffler izvijestila je o Vodnikovu doprinosu hrvatskoj enciklopedistici, Branka Brlenić-Vujić o »modernističkim ishodištima« njegova književnoga rada, dok je prvu sjednicu završilo izlaganje Ljiljane Kolenić o frazemima u Vodnikovoj *Slavonskoj književnosti*.

Nakon zajedničkoga objeda, skup se preselio u varaždinsko okrilje, gdje su sudionici još iste večeri »počasćeni« Krležinim *Lamentacijama Valenta Žganca* na Komornoj sceni »Zvonimir Rogoz« varaždinskoga Hrvatskog narodnog kazališta.

Na početku druge sjednice, koja je u jutarnjim satima sljedećega dana započela u Galeriji »Garestin«, sudionike skupa pozdravio je u ime Matice hrvatske u Varaždinu pjesnik i novinar Ernest Fišer, ljubazan i skrban varaždinski domaćin koji je čitav skup i pratio, i vodio, već prema potrebi, do njegova svršetka u subotu u kasnim večernjim satima. Skup je u ime Organizacijskoga odbora pozdravio T. Maštrović, te – kao još jedan »domaćin« (i književni povjesničar, i Varaždinac rodom) – akademik M. Šicel, ustvrdivši da se »Vodnikom otvara nova faza u hrvatskoj povijesti književnosti« jer je Vodnik »prvi shvatio da prave povijesti književnosti nema bez dobroga broja monografija« te »da je u središtu promatranja djelo (ne pisac, ne sredina), i to ne samo tema djela već i oblik«. »Pisac se iščitava iz djela, a ne obrnuto; i to je novi pristup u hrvatskoj književnoj historiografiji«, istaknuo je M. Šicel. Vrlo je zanimljiv i Šicelov izvještaj o promjeni Vodnikova imena i prezimena; naime, nisu sasvim jasni putovi na kojima je Alexander Drechsler postao Branko Vodnik. O službenoj promjeni imena zapravo i nema podataka, dok o promjeni prezimena postoji službeni zapis

od 11. prosinca 1920. u kojem stoji da Kraljevska hrvatska zemaljska vlada rješenjem od 4. rujna 1920. dopušta uporabu prezimena Vodnik. »A on je tada«, pridodaje M. Šicel, »napisao već čitavu biblioteku!«

Drugom su sjednicom predsjedali Vinko Brešić, Josip Bratulić i Ružica Pšihistal, a otpočela je izlaganjem Franje Šveleca o Vodnikovoj interpretaciji zadarskih pjesnika XVI. i XVII. st. Od poznatoga trojca Karnarutić – Zoranić – Baraković, Vodnik se – smatra Švelec – najviše ogriješio o Barakovića smatrajući ga »čovjekom nesređena značaja«, koji je sukladno tomu napisao svoje djelo. Vodnik nije uočio da se radi o »novoj poetici«, a ne nesređenu djelu, pripomenuo je Švelec.

U priopćenju o Vodnikovim »ilirskim monografijama« M. Šicel poseban je osvrt dao na Vodnikovu monografiju o Stanku Vrazu ustrojenu od, kako je utvrdio izlagatelj, akribične biografije, osvrta na djela te sinteze. Vodnik je pišući o književnosti slijedio Masařkov zahtjev da iz književnosti treba rekonstruirati »duh naroda«, a sve sukladno mišljenju da književnost i nije drugo do »ogledalo duha naroda«.

Slično je ustvrdio i T. Maštrović, u priopćenju o Vodniku kao uredniku, suradniku i vlasniku *Mlade Hrvatske*. Na stranicama toga lista Vodnik zagovara »proučavanje duše tj. duha vremena« poručujući da se »u novom vremenu dižu velike duše koje svoj duh dijele s duhom vremena« no da »Hrvati u tom nisu učinili ništa, jer vlada historicizam, i jedino što se njeguje je historija«. Izlagatelj je iznio i tvrdnju da je Vodnik »prvi hrvatski književni povjesničar koji je ukinuo granice između književne kritike i književne povijesti«.

Vinko Brešić započeo je »ležernim« pitanjem: »Što je to Branko učinio našoj Jagodi, tj. njenim pjesmicama?«, a zatim iznio niz potkrijepljenih tvrdnji o književnom publiciranju Marije Agate (tj. Jagode Brlić), koja za života nije objavila knjige. Pokušaj Huga Badalića da to nadoknadi omela je smrt, tako da je posao dovršio B. Vodnik. Rukopisi Jagodinih pjesama pokazuju da od 30 pjesama nema ni jedne na kojoj Vodnik nije intervenirao. Brešić je te intervencije ukratko i opisao: 1. »polovicu pjesama Vodnik skraćuje, i to najčešće na kraju pri čemu utječe na lirsku poantu«; 2. »u većini pjesama zamjenjuje riječi i/li stihove odnosno sažima više stihova u jedan«; 3. »preraspodjeljuje stihove«. »Vodnikovi zahvati uspijevaju sačuvati misao, dotjeruju oblik pjesme te ona zadržava svoju artefaktičnost, ali u nekim slučajevima ona postaje novom činjenicom te se Vodnik može smatrati *suautorom*«, napominje V. Brešić. Konačno, izlagatelj je iznio podatak da od četiri za autoričina života objavljene pjesme koje su povjesničari pripisivali Jagodi, samo je jedna Jagodina (ona objavljena u zborniku *Slava ljepoti* 1843.).

Sanda Ham pratila je jezičnu povijest u Vodnikovoj književnoj povijesti ustvrdivši da je Vodnik, za razliku od kasnijih književnih povjesničara (od kojih se to, prema suvremenu shvaćanju, ni ne očekuje), velik broj »kartica« posvetio jeziku, te je njegovo interpretiranje jezičnih činjenica u

najvećoj mjeri podudarno sa suvremenim pogledom na povijest hrvatskoga standarda. Vodnik književni jezik prati od Kašića do danas, dakle u onom rasponu koji se i danas smatra »standardnom fazom« razvitka hrvatskoga jezičnoga standarda. Znakovito je i Vodnikovo zanimanje za »međudijalekatno prožimanje« kao jednu od značajki toga razvitka.

Ružica Pšihistal izložila je obrat u Vodnikovu tumačenju Marulićevih djela: 1901. Vodnik je negativno ocijenio Marulića smjestivši ga u kontekst srednjovjekovlja koje pak promatra kao »eru tmine i mračnjaštva«, dok 1913. daje potpuno oprečnu sliku i o Maruliću i o »splitskome književnom krugu« koji je 1901. posve nijekao. Takvu promjenu mišljenja R. Pšihistal objasnila je nedostatkom sustavnih predradnji (studija i rasprava) 1901., za razliku od 1913. kada je Vodnik raspolagao znatno brojnijom literaturom.

Stanislav Marijanović govorio je o vezama B. Vodnika s Vladimirom Jelovšekom (1879.–1934.), a Srećko Lipovčan je slikovitim citatima osvjetlio vezu Matoš – Vodnik, o kojoj posebno rječito govore Matoševa pisma (u kojima, primjerice, »dragi amice« najavljuje bliskost, a »poštovani gospodine« zahladnjenje prijateljstva).

Na kraju jutarnjega dijela Gorana Doliner kratko se osvrnula se na Vodnikove muzikološke teme, ponajprije u svjetlu dvaju pisama Vatroslava Lisinskoga.

Popodnevnu su sjednicu, pod predsjedanjem Alojza Jembriha, Stanislava Marijanovića i Diane Stolac, otvorili Stana Vukovac priopćenjem o Vodnikovim polemikama te Alojz Jembrih – o Vodnikovim pismima Vatroslavu Jagiću. Ines Srdoč-Konestra govorila je o jednoj od Vodnikovih »stalnih tema« – postanju Lucićeve *Robinje*, Zlata Šundalić o prosvjetiteljstvu u Vodnikovoj *Hrvatskoj književnosti u Slavoniji u 18. vijeku* još jednom izdvojivši problem metodologije, izrazivši ga u (retoričkom) pitanju: *povijest slova ili povijest duha?* Diana Stolac izvijestila je o konektorima u Vodnikovu argumentacijskom diskursu, Teodora Vigato o Vodnikovoj interpretaciji *Diogeneša* Tituša Brezovačkog, dok je Hrvojka Mihanović-Salopek argumentirano i iscrpno pokazala Vodnikov površan odnos prema kajkavskoj književnosti, koji se očituje u krnjem iznošenju bibliografskih podataka iako su ih Vodnikovi prethodnici i suvremenici (Sakcinski, Šafařík, Tkalčić, Šurmin, Strohal) jednoznačno utvrdili. Na kraju, Ana Kapraljević upustila se u omjeravanje Vodnikove *Povijesti* o one koje su uslijedile, naslovivši svoje izlaganje *Vodnikova »Povijest hrvatske književnosti« u Kombojlovoj, Barčevoj, Frangešoj i Šicelovoj primjeni*.

Nakon treće sjednice završnu riječ o skupu dao je akademik Miroslav Šicel. On je izrazio zadovoljstvo onim što se moglo čuti na skupu, posebno činjenicom da nije bilo nijednog općeg referata. Simpozij je donio mnogo nove građe koja omogućuje i novi pristup Vodniku i novu sintezu, odnosno novu interpretaciju činjenica. I upravo to – znanstvenost, podatak i činjenica bile su osnovne karakteristike svih priopćenja. »Slijedeći Vodnika, pošli smo za njime« – kazao je akademik Šicel i najavio zbornik o Vodniku i novi skup sljedeće godine.

Po završetku radnog dijela skupa, u Gradskoj knjižnici i čitaonici »Metel Ožegović« otvorena je prigodna izložba o Vodniku koju je koncipirala prof. Jasminka Štimac, a na zasebnoj svečanosti koju je otvorio ravnatelj knjižnice Marijan Kraš, varaždinskoj su publici predstavljene zbornici iz niza *Hrvatski književni povjesničari*. O zbornicima su govorili sudionici skupa: Nikica Kolumbić, Tihomil Maštrović, Miroslav Šicel, Stanislav Marijanović i Josip Bratulić. Sudionici predstavljanja posebno su naglasili činjenicu da zbornici znanstvenoj i kulturnoj javnosti otkrivaju prešućene i zaboravljene književne povjesničare koji su iz različitih razloga bili potiskivani u zaborav.

Između dvije sjednice u petak, 14. travnja sudionike znanstvenoga skupa primio je u Gradskoj vijećnici dr. Janko Pavetić, pročelnik Upravnog odjela za znanost, kulturu, sport, turizam i informiranje Grada Varaždina. Nakon pozdravnih riječi kojima je sudionike skupa informirao o povijesnom značenju Varaždina i kulturnim manifestacijama koje se u ovom gradu odvijaju, domaćin je svima uručio knjigu stručnih radova Mire Ilijanić i pretisak djela »Horvacka od Kristuševa rođenja vitija Gregura Kapucina«. Riječi zahvale u ime gostiju uputili su Miroslav Šicel i Tihomil Maštrović koji je tom prigodom uručio novoizašli *Zbornik o Albertu Haleru* iz knjižnog niza *Hrvatski književni povjesničari*.

Sjedeći dan obilježen je putom u Siget (Szigetvár) i obilaskom slavne sigetske utvrde koju je prije više od četiri stoljeća branio Hrvat Nikola Zrinski, kojeg i susjedi Mađari slave kao nacionalnoga i junaka i pjesnika, o čemu svjedoči muzej smješten u tvrđavi, i spomenik na središnjem trgu. O značaju i okolnostima bitke pod Sigetom govorili su Josip Bratulić i Tihomil Maštrović. Sudionicima skupa je glavni urednik *Zbornika o sigetskoj epopeji* (Zadar, 1986.) Nikica Kolumbić uz prigodno slovo uručio ovaj zbornik. Na putu do Sigeta sudionici nisu propustili svratiti na varaždinsko groblje i položiti vijenac na grob još jednog znamenitog Varaždinca – Vatroslava Jagića (1838.–1923.), »oca slavenske filologije« koji, među mnogim prvenstvima, nosi i naslov »začetnika hrvatske književne historiografije«.

Prije samog rastanka varaždinski je domaćin, E. Fišer uputio poziv na ponovno okupljanje u Varaždinu u lipnju kada će, na obljetnicu Vodnikove smrti, na mjestu gdje je nekad stajala Vodnikova kuća biti otkrivena spomen-ploča. Isti mjesec je rok da se uredništvu dostave radovi kako bi se (raz)govor o Vodniku nastavio na najsvrsishodniji mogući način – uz stranice *Zbornika o Branku Vodniku*.

Ernest Fišer

Varaždin kao rasadište hrvatskih književnih povjesničara

(Uz svečanost otkrivanja spomen-ploče Branku [Drechsleru] Vodniku
u Varaždinu, 14. lipnja 2000.)

1.

U sklopu programa visegodišnjega znanstvenog i nakladničkog projekta pod naslovom *Hrvatski književni povjesničari*, kao šesti u nizu znanstvenih skupova posvećenih najznačajnijim hrvatskim književnim povjesničarima – poslije Mihovila Kombola, Slavka Ježića, Franje Fanceva, Tome Matica i Alberta Halera došao je »na red« za znanstvenu (re)valorizaciju i prvi iz »galerije znamenitih Varaždinaca« – Branko (Drechsler) Vodnik (Varaždin, 26. veljače 1879. – Zagreb, 14. lipnja 1926.). A kako je već postala organizacijska praksa da se ovi skupovi održavaju i u mjestima rođenja onih osobnosti kojima su posvećeni, dvodnevni znanstveni skup o Branku Vodniku bio je održan – osim u Zagrebu (13. travnja 2000. godine), i u njegovome rodnom gradu Varaždinu (14. travnja 2000.). Štoviše, većina se sudionika ovoga znanstvenog skupa ponovo okupila u Varaždinu već 14. lipnja (na datum Vodnikove smrti), da bi prisustvovali svečanom otkrivanju spomen-ploče na mjestu njegova rođenja.

Upravo je na varaždinskom dijelu ovoga znanstvenog skupa istaknuta jedna nadasve zanimljiva književnopovijesna činjenica – naime, da je Varaždin svojevrsni domicilni grad, pravo rasadište hrvatskih književnih povjesničara – kao njihovo mjesto rođenja, školovanja ili profesionalnog djelovanja. Tako su prije Branka Vodnika iz Varaždina potekle još dvije stožerne osobnosti hrvatske književne historiografije, Ivan Kukuljević Sakcinski (Varaždin, 29. svibnja 1816. – Puhakovec, 1. kolovoza 1889.) i Vatroslav Jagić (Varaždin, 6. srpnja 1838. – Beč, 5. kolovoza 1923.); a kao Vodnikov stariji suvremenik u ovome je gradu djelovao kao gimnazijski profesor, kroatist i književni povjesnik i Ivan Milčetić (Dubašnica na Krku, 27. kolovoza 1853. – Varaždin, 26. listopada 1921.). Ovoj »varaždinskoj galeriji« značajnih hrvatskih književnih povjesničara valja pridodati i dvojicu naših suvremenika, a rođenih Varaždinaca – akademike Franju Šveleca (1916.) i Miroslava Šićela (1926.).

Međutim, tezu o Varaždinu kao rasadištu hrvatskih književnih povjesničara ne potvrđuju samo nabrojani (naj)značajniji autori, koji su svojim

znanstvenim djelima »širili okvire« i time bitno pridonosili razvoju hrvatske književne historiografije kao znanstvene discipline. Jer, u Varaždinu su još u 19. stoljeću djelovali i kao hrvatski književni povjesničari, primjerice, Vinko Pacel (1825.–1869.), Luka Zima (1830.–1906.), Matija Valjavec Kračmanov (1831.–1897.), Armin Pavić (1844.–1914.), Ferdo Pažur (1845.–1911.) i Vladoje Dukat (1861.–1944.). Ako se u današnjoj prosudbi radova ovih autora na književnopovijesne teme čak i primijeni poznata Barčeva sintagma o »veličini malenih«, u cjelokupnom korpusu hrvatske književne historiografije njihovi prinosi svakako – nisu zanemarivi.

Čime (i kako) se može objasniti ovako brojna »varaždinska galerija« hrvatskih književnih povjesničara? Ponajprije činjenicom što je Varaždin ujedno bio izvorište i domicilno mjesto (starije) hrvatskokajkavske književnosti i jezika. Primjerice, u ovome je gradu, u jednoj od najstarijih hrvatskih tiskara – vlasnika Ivana Manliusa (1532.–1605.) – učeni teolog i povjesničar Antun Vramec (1538.–1588.) tiskao svoja kapitalna djela *Kroniku* (1578.) i *Postillu* (1586.), a varaždinski gradski notar Blaž Škrinjarić († 1592.) svoje latinsko djelo *De Agno Paschali* (1587.). Nadalje, u Varaždinu su djelovali i značajni hrvatski leksikografi, autor *Gazophylaciuma* Ivan Belostenec (1594.–1675.) te njegovi nastavljači Franjo Sušnik (1686.–1739.) i Andrija Jambrešić (1706.–1758.), zatim prosvjetiteljski književnik i leksikograf Juraj Habdelić (1609.–1678.) te jezikoslovac i gramatičar Ignacije Szentmartoni (1718.–1806.).

U 18. i 19. stoljeću u ovome je gradu širio svoje djelovanje cijeli jedan »književno-jezični krug«, od kontese i poetese Katarine Patačić r. Keglević (1743.–1811.), preko prvoga kajkavskoga komediografa Tituša Brezovačkog (1757.–1805.), do značajnih hrvatskih književnika i jezikoslovaca, kao što su Ljudevit Gaj, Mirko Bogović i Ksaver Šandor Gjalski, pa i onih koji su po književnopovijesnim mjerilima manje značajni ali nezaobilazni (Tomo Blažek, Franjo Horvat-Kiš, Antun Nemčić, Dragutin Rakovac, Gjuro Arnold, Higin Dragošić, Stjepan Ilijašević i dr.).

2.

U naznačenom je, dakle, književnopovijesnom kontekstu pojava »varaždinske galerije« hrvatskih književnih povjesničara – od Kukuljevića, Jagića i Milčetića do Branka Drechslera Vodnika – gotovo logična i »zakonomjerna«. Što se pak tiče varaždinskoga podrijetla Branka Vodnika, već je na znanstvenom skupu akademik Miroslav Šicel upozorio na otkriće arhivskih podataka, i to upravo u varaždinskom Državnom arhivu, koji u najvećoj mjeri objašnjavaju i dvojnost uporabe autorova prezimena u njegovim (tiskanim) književnopovijesnim radovima.

Naime, tragajući prvo za lokalitetom Vodnikove rodne kuće u Varaždinu zbog postavljanja spomen-ploče, potpisnik je ovih redaka utvrdio (prema katastarskom snimku terena) da je ta zgrada obitelji Drechsler bila

izgrađena još polovinom 19. stoljeća na varaždinskom imanju grofa Ivana Erdödyja, na katastarskoj čestici br. 1492 (ZKU 5868). Budući da je nakon II. svjetskog rata cijelo Erdödyjevo imanje bilo rasparcelirano, zbog izgradnje obiteljskih kuća u današnjoj Kumičićevoj ulici, parcelu br. 699 s bivšom zgradom obitelji Drechsler kupio je Dragutin Herceg (od Miroslava Nikla). Na istom je »gruntu« Hercegov sin Janko s obitelji podigao novu visoku prizemnicu, u Kumičićevoj ulici br. 4a, a staru zgradu Drechslerovih srušio (sredinom 50-ih godina), pa je stoga spomen-ploča Branku (Drechsleru) Vodniku i postavljena na pročelje nove obiteljske kuće obitelji Herceg u spomenutoj ulici.

Međutim, svakako je zanimljivije otkriće da je Branko Vodnik sve do godine 1920., tj. šest godina prije smrti, zapravo, nelegalno koristio taj svoj književni pseudonim, i ime i prezime! Naime, u Matičnoj knjizi krštenih Župe sv. Nikole u Varaždinu (1878.–1891.), koja se čuva u varaždinskom Državnom arhivu, na str. 26, red. br. 35, rukopisom su o njemu zapisani sljedeći životopisni podaci:

»(Godina, mjesec, dan – kad se je rodio:) 1879., 26. veljače; (kad je kršćen:) 1879., 27. veljače; (Ime kršćenika:) ALEXANDER; (je li zakonit ili nezakonit:) sin zakonit; (Roditelji mu:) Alojsij DREKSLER, zidar i Marija r. Vučak, r.k.; (mjesto gdje stanuju i pod kojim kućnim brojem:) Varašdin, 711; (Ime, prezime, vjera i stališ njegovih kumovah:) Benedikt i Terezija Paulić, krojač, r.k.; (Ime, prezime i služba onoga koji ga je krstio:) Ignatij Vukmanić, duh. pom.; (Opazke:) Josefa Eršeg, primalja.« U rubrici »Opazke« još je upisano i ovo: »Dne 18.VI.1907. br. 296. izvadio svoj ledični list.« A na dnu »Opazke« piše: »Mati ovoga krštenika zove se Vučak a ne Hudan. Ona je ujedno mati Vinka Katanića – Vučak udana cr. M.B.T. VIII. p. 313.«

Osim činjenice što je Branko Vodnik svojim krštenim imenom i prezimenom zapravo – Alexander Drechsler (a u Matičnoj knjizi pogrešno, fonetizirano upisano kao »Dreksler«), u istoj knjizi čitatelja čeka još veće iznenađenje, jer je u rubrici br. 35 naknadno ulijepljena papirnata »varaždinska krpica«, tj. naljepnica sa sljedećim (rukopisnim) tekstom:

»Po uredbi vis. povjereništva za prosvjetu i vjere od 11. prosinca 1920. broj 35.514. priopćenoj otpisom nadbiskupskoga duhovnog stola u Zagrebu od 30. prosinca 1920. broj 10.482. bilježi se, da je kr. hrv. slov. zemaljska vlada, povjereništvo za unutarnje poslove, rješenjem od 4. rujna 1920. broj 33.059. krštenom dozvolila promjenu prezimena u "Vodnik" te odredila, da se imađe u buduće zamoljenim i dozvoljenim novim prezimenom služiti.«

Budući da je Branko Vodnik još kao maturant Gimnazije u Varaždinu, u škol. godini 1898/99., u imeniku VIII. razreda upisan kao Dreksler Aleksandar*, zasad ostaje tek nepoznato od kada datira njegovo samovoljno

* Podaci iz Spomenice »Gimnazija – SC – Gabriel Santo, 1636.–1986.«, objavljene u Varaždinu godine, 1986., u povodu 350. obljetnice Gimnazije u Varaždinu

uzimanje (i pisanje) imena Branko. U svakom slučaju, bilo je to više od desetak godina prije početka korištenja prezimena Vodnik. Jer on se, primjerice, od svoje prve tiskane književnopovijesne studije (o Petru Preradoviću, iz 1903. godine) pa sve do objave njegova glavnoga djela, *Povijest hrvatske književnosti* (s Jagićevim uvodom o hrvatskoj glagoljskoj književnosti, 1913. godine) – isključivo potpisuje kao Branko Drechsler. Međutim, zanimljivo je spomenuti da on ponovo, dvije godine nakon *Povijesti...*, u djelu *Iz ostavštine Frana Kurelca*, tiskanoj 1915., koristi izvorno prezime (Drechsler).

Ovakvo autorovo kolebanje u uporabi izvornog prezimena i pseudonima treba nedvojbeno pripisati činjenici što mu je, kako je već istaknuto, promjena prezimena Drechsler u prezime Vodnik službeno odobrena tek 4. rujna 1920. godine. No, dok je promjena prezimena bila i »spora« i »nesigurna«, Vodnikova promjena (krštenog) imena Alexander u književni pseudonim Branko – bila je i brza i rezolutna. Ona se jamačno već dogodila u njegovu varaždinskom gimnazijskom razdoblju, a potvrdila u ranom studentskom dobu, kada se on odlučuje za studij slavistike i kada započinje svoj književnokritički rad. A ključne razloge za njegovo »pohrvaćivanje« imena i prezimena svakako valja tražiti kako na njegovu emocionalnom i svjetonazornom »planu«, tako i u (varaždinskoj) društvenoj sredini njegova dječastva i mladosti. No, to je tema za jedno posebno istraživanje i – sociološku raspravu.

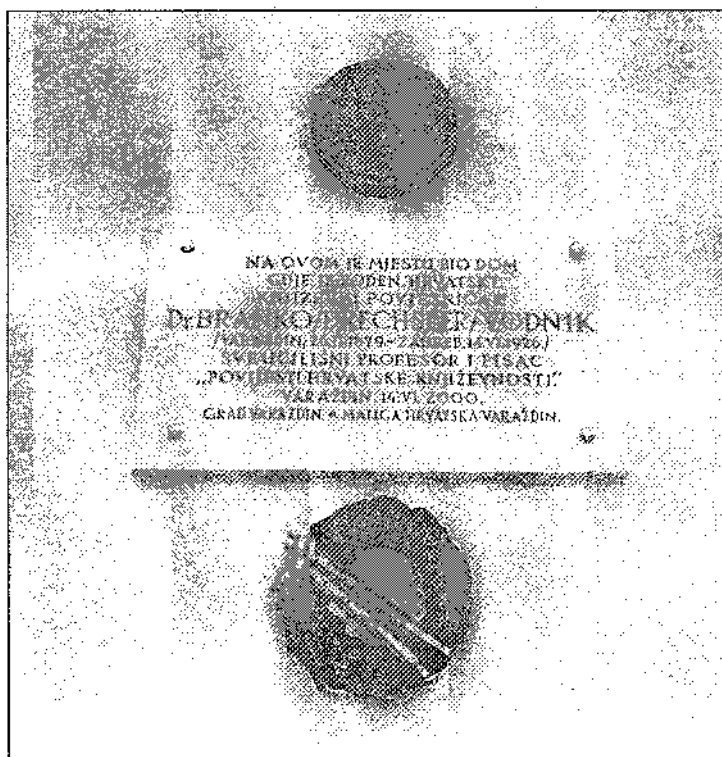
3.

Budući da je Branko Drechsler Vodnik kao »zaslužni Varaždinac« još pred desetak godina dobio »svoju« ulicu u rodnome gradu, prema zajedničkom zaključku Predsjedništva Matice hrvatske Varaždin i organizatora Znanstvenog skupa, samo dva mjeseca nakon njegova održavanja, a na dan Vodnikove smrti, 14. lipnja – u Varaždinu je upriličena prigodna svečanost, uz otkrivanje Vodnikove spomen-ploče na mjestu gdje mu se nekad nalazio dom. Tekst na spomen-ploči uklesao je poznati varaždinski restorator Božo Martinčević, a iznad spomen-ploče postavljen je i Vodnikov (reljefni) portret u bronci, rad istaknutoga hrvatskog akademskoga kipara Ratka Petrića iz Zagreba. Na spomen-ploči je uklesan sljedeći tekst:

»Na ovom je mjestu bio dom / gdje je rođen hrvatski / književni povjesničar / Dr. Branko (Drechsler) Vodnik / Varaždin, 26.II.1879. – Zagreb, 14.VI.1926. / sveučilišni profesor i pisac / »Povijesti hrvatske književnosti.« / Varaždin, 14.VI.2000. / Grad Varaždin – Matica hrvatska Varaždin.«

U nazočnosti brojnih Varaždinaca, među kojima su bile zapažene i Vodnikove daljnje rođakinje, tj. unuke njegova brata Tome Drechslera (1881.–1959.), uvodno je slovo na toj svečanosti održao organizator projekta podizanja spomen-ploče i predsjednik Matice hrvatske Varaždin (potpisnik ovih redaka), a potom je prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, kao predsjednik Organizacijskog odbora Znanstvenog skupa i inicijator podizanja spomen-ploče, ocrtao Vodnikov životopis i njegovu znanstvenu djelatnost.

U nastavku svečanosti nadahnuto je o Vodniku i njihovu zajedničkom rodnom gradu Varaždinu govorio akademik Miroslav Šicel. Posluživši se jednom poznatom glosom A. G. Matoša, da »grad koji nema svoje pjesnike – nije grad«, on je svoj prigodni govor zaključio tvrdnjom kako je Varaždin, zapravo, »velegrad, ne samo po broju svojih pjesnika, nego i po broju hrvatskih književnih povjesničara...« Na kraju je svečanosti varaždinski gradonačelnik, dipl. iur. Zlatko Horvat, otkrio spomen-ploču Branku (Drechsleru) Vodniku, pohvalivši prethodno rad varaždinske Matice hrvatske i naglasivši kako Grad Varaždin daje potporu projektima kojima se odaje počast i trajno obilježuju sjećanja na zaslužne sugrađane. Valja tome samo pridodati da će, kao i otkrivanje spomen-ploče, upravo objavljivanje ovog zbornika radova o Branku Vodniku predstavljati – trajno spomen-obilježje o znanstvenom djelu ovoga velikana moderne hrvatske književne historiografije.

Spomen-ploča dr. Branku (Drechsleru) Vodniku na njegovom rodnom domu u Varaždinu otkrivena je 14. lipnja 2000. na obljetnicu znanstvenikove smrti.

Broj zakaži	Godina, mjesec, dan,		Kršćenik		Roditelji mu			Ima, prezime, vjeta i stališ njegovih kumova	Ima, prezime, služba onoga, koji ga je krstio	Opis
	kad se je rodio	kad je kršten	ime mu	je li zakonit ili nezakonit?	ime, prezime, stališ njihov	vjera jim	spisao gdje stanuju i pod kojom kućnom brojem			
32	1879 18. rujna	1879 28. rujna	Fr. Štećlija	ili zakonit	Nikola Štećlija Bričac gradak Klogarić, Kray voj. Štećlija	r. k.	Varaždin	V. Štećlija Bričac, Kray voj. Štećlija Štećlija	Emil Štećlija Kray Štećlija	Ulica 20. 274
33	1879 21. rujna	1879 24. rujna	Štećlija	ili zakonit	Marija Štećlija služavica	r. k.	Varaždin 350	Lamenty Štećlija služ. m. s. u. Kray u domaću ov. i. k.	Lamenty Štećlija mamka Štećlija	
34	1879 27. rujna	1879 25. rujna	Franciska	ili zakonit	Josefa Štećlija reč. domaća	r. k.	Varaždin 344	Andrija Ermač Kray, i. k.	Josef Štećlija Kray	
35	1879 26. rujna	1879 27. rujna	Alexandra	ili zakonit	Alajos Drechsler služ. zidara, ov. i. k. Kray u Štećlija	r. k.				

Do izdanka ov. promjenom na presvjetli i ov. od 11. prosinca 1920. broj 35514.
promjenom na presvjetli i ov. od 30. prosinca 1920.
broj 10.182. izdanka na, da se na. bro. pres. promjenom na
ov. od 4. rujna 1920. broj 32.057. izdanka na
promjenom na presvjetli i ov. od 11. prosinca 1920. broj 35514.
Kray i Drechsler novim prezimenom služi.

U Matičnoj knjizi krštenih župe Sv. Nikole u Varaždinu (1878.-1891.) (str. 26, red. br. 35) nalaze se podatci o imenu i prezimenu Branka Vodnika, te o promjeni prezimena Drechsler, što je odobrena 11. prosinca 1920. (Državni arhiv u Varaždinu.)

Snimak iz katarske knjige imanja grofa Ivana Erdödyja (sjeverni dio Varaždina) s nacrtnom rodnom kućom Branka Vodnika na kat. čestici 711. (Državni arhiv u Varaždinu).

HRVATSKA ČITANKA

ZA

VIŠE RAZREDE SREDNJIH ŠKOLA

KNJIGA II.

POVIJEST KNJIŽEVNOSTI DO KRAJA XVIII. VIJEKA
U PRIMJERIMA

PRIPREDIO

Vodnik
DR. BRANKO DRECHSLER,

PROFESOR KR. DONJOGRADSKJE GIMNAZIJE U ZAGREBU

UKORIČENA STOJI 4 KRUNE

ZAGREB 1916.

TROŠAK I NAKLADA KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEM. VLADE.

Vodnikova *Hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola* objavljena 1916.
doživjela je, uz izmjene i dopune, kasnijih godina više izdanja.

Pred rodom kućom Branka (Drechslera) Vodnika u Varaždinu

Otkrivajući ovu spomen-ploču na mjestu rodne kuće Branka (Drechslera) Vodnika, jednog od najvažnijih hrvatskih književnih povjesničara, znanstvenika koji je otvorio novu stranicu u pristupu povijesti hrvatske književnosti, treba se ovdje u Varaždinu, ne s malim ponosom sjetiti da rodoslovno stablo, nazovimo to tako, naših književnih povjesničara ima duboke korijene upravo u ovom, svojevremeno i glavnom gradu Hrvatske.

Treba se, naime, podsjetiti da su iz ove sredine potekli redom: prvi začetnici hrvatske književne historiografije Vatroslav Jagić i Ivan Kukuljević Sakcinski, da je u ovom gradu najveći dio svog života i rada proveo i ovdje umro rođeni »bodul«, Krčman Ivan Milčetić, i, eto, čovjek kome danas odajemo počast otkrivanjem ove ploče, koji je svojim književnopovijesnim, znanstvenim djelom obilježio prva tri desetljeća 20. stoljeća i naznačio putove onima koji su dolazili poslije njega, od učenika mu Antuna Barca do naših dana.

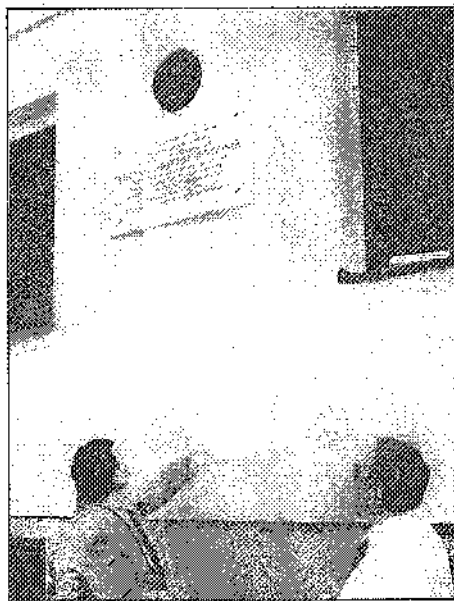
Bio je prvi povjesničar hrvatske književnosti koji je shvatio da opće-prihvaćena i tijekom cijelog 19. stoljeća – od Jagića do Šrepeła i Šurmina – primjenjivana filološka kao isključiva metoda u pristupu književnom djelu nije dostatna, odnosno da može biti i jest samo jedan od segmenata u različitim mogućnostima otkrivanja tajne književne umjetnosti. S punim je pravom, i znanstvenim postupcima, analitičkim ispitivanjima u nizu svojih radova pokazao da je i književna kritika nerazdvojni dio književne povijesti. Pokazao je i dokazao da povijest književnosti nije i ne može biti samo zbrajanje činjenica, nizanje faktografskih podataka, biografije i bibliografije pisca, nego da je, uz sve te procese, najvažnije od svega i valoriziranje, procjenjivanje i ocjenjivanje književnog ostvarenja. I ne samo to. Vodniku je bilo jasno da uz tzv. »poruku« koju književno djelo nosi u sebi, uz njegovu prosvjetiteljsko-didaktičku funkciju, koja je, nesumnjivo, bila kroz stoljeća bitna u obrani nacionalnog identiteta – taj misterij nazvan umjetnost riječi – ima i svoju estetsku funkciju: da specifičnim izražavanjem budi osjećaj za lijepo, da fikcionalnim govorenjem otkriva ne samo izvanjsku, domoljubnu i socijalnu komponentu čovjekova bića, nego da registrira i duboke ljudske emocionalne i egzistencijalne svjetove. Jednom riječi, da književnost jest i bude izraz ne samo društva u kome nastaje, već i čovjeka sa svim njegovim senzibilitetima.

Vodnikova velika zasluga je da je hrvatska književna historiografija iz njegova pera obogaćena značajnim monografskim studijama kao prevažnim

pretpostavkama za ostvaraj veće sintetičke povijesti nacionalne književnosti. Njegove monografije, naročito one posvećene vrhunskim stvaraocima ilirizma – o Mihanoviću, Vrazu i Preradoviću – nisu važne samo kao doprinos spoznavanju tih pisaca, nego, posebno, i u metodološkom smislu: Vodnik je, naime, među prvima svoje portrete književnika ostvario tumačeći njihovu biografiju djelom njihovim, analitičkom razgradnjom najpoznatijih ostvarenja dolazio je do potpunije socijalno-psihološke slike njihove kao i njihovog životnog svjetopogleda. Njegova pak *Povijest hrvatske književnosti* iz 1913. godine samo je pokazala Vodnikovu sposobnost i snagu istraživanja, kad je na podlozi suhoparnih filoloških podataka uspio izgraditi jednu sintetičku, vlastitu viziju razvojnih procesa hrvatske književnosti od najstarijih vremena do kraja 18. stoljeća.

Jednom riječi, Vodnikov znanstveni opus, kako na području povijesti književnosti, tako i podređenih metodoloških pitanja, označio je ne samo vidljivi odmak od tradicionalne devetnaestostoljetne znanosti o književnosti u nas, nego je u mnogo čemu naznačio svojom genetičko-sociološkom i biografskom metodom i budućnost hrvatske književne historiografije u 20. stoljeću.

Prisjećajući se ovom prilikom tog uvaženog književno-povijesnog znanstvenika, nasljednika i nastavljača svojih sugrađana Jagića i Kukuljevića, mogli bismo, parafrazirajući poznatu Matoševu misao kako »gradovi bez svojih pjesnika i nijesu gradovi« reći: po svojim književnim povjesničarima s Vodnikom na čelu, Varaždin ne samo da je grad, on je – velegrad!

Spomen-ploču Branku Vodniku otkrio je gradonačelnik grada Varaždina Zlatko Horvat (lijevo). Do njega Ernest Fišer, član Organizacijskog odbora znanstvenoga skupa.

Tihomil Maštrović

Pozdravna riječ na svečanosti otkrivanja spomen-ploče Branku Vodniku

Književni povjesničar Branko Vodnik, pravim prezimenom Drechsler rođen je u Varaždinu 26. veljače, 1879. U rodnom je gradu završio osnovnu školu te gimnaziju godine 1899. Studirao je slavistiku u Zagrebu, Pragu i Krakovu gdje je diplomirao 1903., a dvije godine kasnije u Zagrebu je i doktorirao. Radio je kao srednjoškolski nastavnik u Karlovcu (1903./04.), Osijeku (1904./05.) i Zagrebu (1905.). Godine 1911. izabran je za privatnog docenta, a 1922. za redovitog profesora hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Umirovljen u siječnju 1926., nekoliko mjeseci pred smrt. Umro je u Zagrebu 14. lipnja 1926., dakle na današnji dan, stoga je ova svečanost zamišljena kao svojevrsni *hommage* uglednom znanstveniku.

U književnost je Vodnik ušao kao književni kritičar, sudjelujući aktivno u sukobima »starih« i »mladih« u doba moderne. Pisao je o Franji Horvatu Kišu, Dinku Šimunoviću, Josipu Kosoru, Antunu Gustavu Matošu, Milanu Ogrizoviću i dr. Godine 1902. pokrenuo i izdavao književni časopis *Mlada Hrvatska*, godine 1906. Surminov je suradnik u *Savremeniku* a bio je i urednik časopisa *Jugoslavenska njiva*. Kao književni povjesničar metodološki se nastavlja na tradiciju Jagića i Šurmina. Izdanak stare filološke škole nastojao je književnu povijest približiti filozofiji i kulturnoj povijesti. Iako pretežito pozitivistički usmjeren, u svoje književnopovijesne prosudbe unosi i estetska mjerila u objašnjavanje književnih pojava. U znanstvenom radu odlikovala ga je izvanredna energija, akribičnost i sustavnost u radu. U monografijama i raspravama (*Petar Preradović*, 1903.; *Franjo Marković*, 1906.; *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907.; *Stanko Vraz*, 1909.; *Antun Mihanović*, 1910.; *Dr. Ante Starčević*, 1912.) kombinira biografsku i kritičko-povijesnu metodu nastojeći utvrditi suodnos između pisca i njegova naroda. Niz rasprava o hrvatskim piscima objavio je u izdanjima Akademije: *Radu i Gradi za povijest književnosti hrvatske*, te u *Savremeniku*, časopisu Društva hrvatskih književnika. Pisao je i o starijim hrvatskim piscima: tako 1909. objavljuje »literarno-historičku studiju« *Gjivo Bunić Vučićević*, te raspravu *Postanje Lucićeve »Robinje«*, itd.

Najveće i najznačajnije Vodnikovo djelo je *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga I. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća* (1913.) s Jagićevim predgovorom o glagoljskoj književnosti, i to je prvi znanstveno argumenti-

ran pregled hrvatske književnosti starijih razdoblja. Vodnikova moderno pisana povijest hrvatske književnosti (na 410 str.) izdanje je Matice dalmatinske iz Zadra, objelodanjeno u zajednici s Maticom hrvatskom u Zagrebu 1913. i već na taj način znakovito određuje integraciju hrvatskog književnog života kao bitnu sastavnicu Vodnikova književnopovijesnog diskursa u sagledavanju cjelovitosti hrvatske književnosti. U dobro znanstveno opremljenom i argumentiranom djelu Vodnik je dosljedno proveo svoju genetičko-biografsku književnohistoriografsku koncepciju koja počiva na pozitivističkom shvaćanju povijesti, odnosno povijesti književnosti. Da bi se povijest mogla razumjeti, smatra Vodnik, potrebno je istražiti povijesnu evoluciju jednog doba, ali na takav način da se, ipak, ne zametne djelo. Pri tome su važni i sredina i pisac, međutim pisac je ipak značajniji od sredine, a književno djelo je važnije od pisca i njegove životne sudbine. U tom smislu Vodnik ističe da književna povijest ako želi biti znanstvenom, mora biti i dio književne kritike. Eto, upravo u ovakvom načinu interpretacije književnopovijesnih zadaća, pri čemu Vodnik sustavno podsjeća na one književnopovijesne zadaće i kriterije koje moraju voditi računa o duhu vremena i epohe u kojoj djeluju pisci. Tako provedena književna povijest, mora svoj smisao nalaziti u svjedočenju o povijesti duha, odnosno uljudbe, književna povijest mora u punoći svog smisla postati i povijest civilizacije. Upravo taj čimbenik odustajanja od rigidno shvaćene filološke metode, te približavanje onom interpretativnom diskursu koji blisko korespondira s estetičkim, čini Branka Vodnika prvim modernim književnim povjesničarom i predšasnikom novijih književnopovijesnih pristupa.

Važan je znanstveni prinos njegova postumno objavljena rasprava *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije* koja iznova potvrđuje tvrdnju da je Vodnik prvi hrvatski književni povjesničar koji odustaje od dotadašnje stroge podjele između književne kritike i književne povijesti, a zalažući se za njihovo svestrano povezivanje i dopunjavanje utire puteve suvremenom književnopovijesnom pristupu hrvatskoj književnosti. To obilježje njegova književnopovijesnog rada kompetentno, znanstveno i s raznolikih aspekata potvrdio je znanstveni skup o Branku Drechsleru Vodniku koji je pod naslovom *Znanstvena djelatnost Branka Drechslera Vodnika* održan u Zagrebu i Varaždinu od 13. do 15. travnja 2000. kao šesti u nizu *Hrvatski književni povjesničari*.

Tradicija je da se nakon svakog znanstvenog skupa o određenom književnom povjesničaru na primjeren način obilježe njesta vezana uz njegov život i rad budući da je riječ o znanstvenicima i kulturnim djelatnicima koji su svojim ukupnim opusom ostali dio kolektivne memorije njihova zavičaja. 84. godišnjica smrti nije jubilej, ali zar napokon ne moramo početi svjedočiti o vrijednostima naših sredina, o našim, kako bi to Gjalski lijepo rekao, »značajevima«, glasovitim hrvatskim muževima, i izvan jubilarnih nadnevaka. U tom smislu neka današnja svečanost bude mali prinos vraćanju Branka Vodnika u javnu svijest i znanje, najprije njegovih sugrađana, a onda dakako svekolike naše javnosti.

HRVATSKI KNJIŽEVNI
POVJESNIČARI

ZNANSTVENA DJELATNOST
BRANKA DRECHSLERA VODNIKA

Program znanstvenoga skupa

Zagreb – Varaždin
13. – 15. travnja 2000.

ORGANIZATORI:

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
 Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
 Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu
 Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
 Hrvatsko filološko društvo Zadar
 Hrvatsko filološko društvo Zagreb
 Matica hrvatska Varaždin
 Pedagoški fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera Osijek

ORGANIZACIJSKI ODBOR**Predsjednik**

Prof. dr. sc. Tihomil Maštrović
 predsjednik Stručnog vijeća Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Članovi

Prof. dr. sc. Stipe Botica
 prodekan Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Ernest Fišer, prof.
 predsjednik Matice hrvatske Varaždin
Doc. dr. sc. Darko Gašparović
 Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Prof. dr. sc. Stipe Grgas
 prodekan Filozofskog fakulteta u Zadru Sveučilišta u Splitu
Dr. sc. Ivan Kordić
 voditelj Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Nikica Kolumbić
 predsjednik Hrvatskoga filološkog društva Zadar
Prof. dr. sc. Stanislav Marijanović
 Pedagoški fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera Osijek
Dr. sc. Borislav Pavlovski
 predsjednik Hrvatskoga filološkog društva Zagreb
Akademik Miroslav Šicel

Tajnik Organizacijskog odbora

Marinko Šišak, prof.
 Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

SRIJEDA, 12. travnja 2000.

ZAGREB, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatske bratske zajednice bb

11.00 Tiskovna konferencija povodom znanstvenog skupa o Branku Drechsleru Vodniku.

12.00 Predstavljanje *Zbornika o Albertu Häleru*.

Sudjeluju: prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, prof. dr. sc. Josip Bratulić, dr. sc. Zlatko Posavac, prof. dr. Nina Aleksandrov Pogačnik

ČETVRTAK, 13. travnja 2000.

ZAGREB, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Velika dvorana na Institutu za filozofiju, Ulica grada Vukovara 54/V kat

9.00 Prva sjednica znanstvenoga skupa

Predsjedaju: akademik Miroslav Šicel, akademik Franjo Švelec, prof. dr. sc. Tihomil Maštrović

Pozdravne riječi

NINA ALEKSANDROV POGAČNIK (*Zagreb*)

Metodologija književno-znanstvenog rada Branka Vodnika

NIKICA KOLUMBIĆ (*Zadar*)

Humanisti u Vodnikovoj »Povijesti hrvatske književnosti«

JOSIP BRATULIĆ (*Zagreb*)

Ivan Milčetić i Branko Vodnik o hrvatskom narodnom preporodu

JOSIP KEKEZ (*Zagreb*)

Vodnikovi književnopovijesni postupci

NEVENKA KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ (*Zadar*)

Branko Drechsler Vodnik i slavenski svijet

ZLATKO POSAVAC (*Zagreb*)

Vodnikova »književna studija« o Anti Starčeviću

LJERKA SCHIFFLER (*Zagreb*)

Doprinos Branka Vodnika hrvatskoj enciklopedistici

BRANKA BRLENIĆ-VUJIĆ (*Osijek*)

Modernistička ishodišta književnog rada Branka Drechslera

DARKO GAŠPAROVIĆ (*Rijeka*)

Branko Vodnik o neslavenskim književnostima

HRVOJKA MIHANOVIĆ-SALOPEK (*Zagreb*)

Stavovi Branka Vodnika prema hrvatsko-kajkavskoj književnosti 18. stoljeća

SNJEŽANA MOSTARKIĆ (Zagreb)

Vodnikovo očitovanje o hrvatskom jeziku. Iz rasprave o Anti Starčeviću

13.00 Završetak rada

13.30 Zajednički objed sudionika skupa

15.00 Polazak autobusom za Varaždin

16.30 Dolazak u Varaždin i smještaj u hotelu »Turist«

VARAŽDIN, Hrvatsko narodno kazalište. Komorna scena Zvonimira Rogoza.

20.00 Kazališna predstava za sudionike znanstvenog skupa. Miroslav Krleža:
Lamentacije Valenta Žganca

PETAK, 14. travnja 2000.

VARAŽDIN, Galerija »Garestin«, Zagrebačka ulica 2/1

9.00 Tiskovna konferencija povodom znanstvenog skupa o Branku Drechsleru Vodniku.

Govore: akademik Miroslav Šicel, prof. dr. Nikica Kolumbić,
doc. dr. sc. Darko Gašparović

9.30 Druga sjednica znanstvenoga skupa

Predsjedaju: prof. dr. sc. Vinko Brešić, prof. dr. sc. Nina Aleksandrov
Pogačnik, mr. sc. Ružica Psihista

P o z d r a v n e r i j e č i

FRANJO ŠVELEC (Zadar)

Zadarski pjesnici XVI. i XVII. st. u viđenju Branka Vodnika

MIROSLAV ŠICEL (Zagreb)

»Iirske« monografije Branka Vodnika (Mihanović, Preradović, Vraz)

TIHOMIL MAŠTROVIĆ (Zagreb)

Branko Drechsler Vodnik – urednik i suradnik »Mlade Hrvatske«

VINKO BREŠIĆ (Zagreb)

Vodnikova redakcija pjesme Jagode Brlić

SANDA HAM (Osijek)

Jezična povijest u Vodnikovoj književnoj povijesti

STANISLAV MARLIJANOVIĆ (Osijek)

Suradnja i suodnosi Branka Vodnika s Vladimirom Jelovšekom

SREĆKO LIPOVČAN (Zagreb)

Matoš i Vodnik

RUŽICA PSIHISTA (Osijek)

Branko Drechsler Vodnik o životu i djelu Marka Marulića

GORANA DOLINER (*Zagreb*)

Historiografija Branka Drechslera Vodnika i glazbena komponenta

STANA VUKOVAC (*Slavonski Brod*)

Polemike Branka Vodnika

12.00 Završetak rada

VARAŽDIN, Gradska vijećnica

12.30 Primanje kod gradonačelnika Varaždina

VARAŽDIN, Galerija »Garestin«, Zagrebačka ulica 2/I

16.00 Treća sjednica znanstvenoga skupa

Predsjedaju: prof. dr. sc. Stanislav Marijanović, doc. dr. sc. Diana Stolac,
prof. dr. sc. Alojz Jembrih

ALOJZ JEMBRIH (*Zagreb*)

Branko Vodnik u zrcalu svojih pisama Vatroslavu Jagiću

VANDA BABIĆ (*Zadar*)

Starija hrvatska književnost Boke kotorske u Vodnikovoj

»Povijesti hrvatske književnosti«

INES SRDOČ-KONESTRA (*Rijeka*)

Vodnikovo »Postanje Lucićeve Robinje« u kontekstu novijih istraživanja

LJILJANA KOLENIĆ (*Osijek*)

Frazemi u Vodnikovoj »Slavonskoj književnosti«

ŠIMUN JURIŠIĆ (*Split*)

Branko Vodnik kao suradnik Narodne enciklopedije

HELENA SABLJIĆ TOMIĆ / GORAN REM (*Osijek*)

Branko Vodnik i koncepcija hrvatske književnosti

ZLATA ŠUNDALIĆ (*Osijek*)

Vodnik i prosvjetiteljstvo – povijest slave ili povijest duha

DIANA STOLAC (*Rijeka*)

Konicktori u argumentacijskom diskurzu Branka Vodnika

ANA KAPRALJEVIĆ (*Zagreb*)

Vodnikova »Povijest hrvatske književnosti« u Kombolovoj, Barčevoj,
Frangešovoj i Šicelovoj primjeni

TEODORA VIGATO (*Zadar*)

Branko Vodnik o drami Diogeneš Tita Brezovačkoga

GORAN NOVAKOVIĆ (*Zagreb*)

Vodnikov doprinos proučavanju hrvatske književnosti

18.30 Završetak rada

VARAŽDIN, Gradska knjižnica i čitaonica Metela Ožegovića

19.00 Otvaranje izložbe »Hrvatski književni povjesničar Branko Drechsler Vodnik«

VARAŽDIN, Gradska knjižnica i čitaonica Metela Ožegovića

19.15 Predstavljanje znanstvenih zbornika »Hrvatski književni povjesničari«.

Sudjeluju: prof. dr. sc. Josip Bratulić, prof. dr. sc. Nikica Kolumbić,
prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, prof. dr. sc. Stanislav Marijanović,
akademik Miroslav Šicel

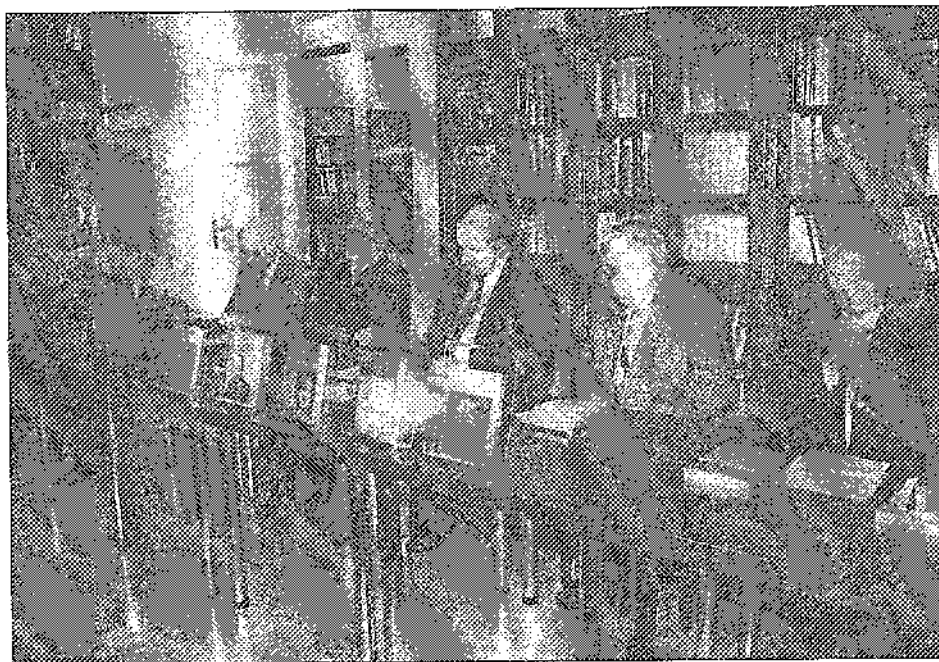
VARAŽDIN, Restoran »Park«

21.00 Svečana večera za sve sudionike znanstvenoga skupa

SUBOTA, 15. travnja 2000.

9.00 Izlet u Siget (mađ. Szigetvár) uz stručno vodstvo. (Tom prigodom svim sudionicima će se povodom 240. obljetnice objavljivanja djela Petra Zrinskog *Adrianskoga mora sirena* (Mieci 1660.) darovati *Zbornik o sigetskoj epopeji* što ga je izdalo Hrvatsko filološko društvo i Filozofski fakultet iz Zadra.)

21.00 Dolazak u Zagreb

U Gradskoj knjižnici i čitaonici Metela Ožegovića u Varaždinu 14. travnja 2000. predstavljena je edicija *Hrvatski književni povjesničari*. Zbornik su predstavili (s lijeva na desno); prof. dr. sc. Nikica Kolumbić, prof. dr. sc. Josip Bratulić, prof. dr. sc. Tihomil Maštrović, akademik Miroslav Šicel i prof. dr. sc. Stanislav Marijanović.

Napomena

Recezenski postupak u Zborniku o Branku Vodniku, slično kao i u prethodnom Zborniku o Albertu Haleru, proveden je na način da svaki pojedinačni rad uvršten u ovaj zbornik ima po dvije stručne recenzije, a ujedno je za svaki od priloga sustavno provedena UDK klasifikacija. Tim je načinom recenziranja udovoljeno standardima uređivanja sličnih znanstvenih izdanja.

Uz objavljene radove uvrštene u Zbornik o Branku Vodniku, čije sažete verzije su pročitane na znanstvenom skupu o Branku Vodniku, svoje sudjelovanje na skupu prijavilo je i nekoliko referenata koji, iz različitih razloga, nisu stigli obraditi prijavljene teme ili pak završiti svoje tekstove na način da se mogu tiskati u Zborniku o Branku Vodniku, premda je Organizacijski odbor skupa, kao i uredništvo Zbornika prihvatilo predložene teme. Na taj je način, nažalost, u zborniku izostalo nekoliko važnih motrišta na Vodnikov stvaralački opus i na njegovo svekoliko situiranje u hrvatsku znanstvenu, književnu i kulturnu povjesnicu. Riječ je o priopćenjima Darka Gašparovića (*Branko Vodnik o nestlavenskim književnostima*), Nevenke Košutić-Brozović (*Branko Drechsler Vodnik i slavenski svijet*), Helene Sablić Tomić i Gorana Rema (*Branko Vodnik i koncepcija hrvatske književnosti*), Ines Srđoč-Konestra (*Vodnikovo »Postanje Lucičeve Robinje« u kontekstu novijih istraživanja*), Dijane Stolac (*Konektori u argumentacijskom diskurzu Branka Vodnika*) i Stane Vukovac (*Polemike Branka Vodnika*).

Svi prilozi u ovom zborniku ovdje se prvi put objavljuju osim priloga Vide Flaker *Bibliografija radova Branka Vodnika* koji je, u dogovoru s autoricom, te uz neznatne izmijene, preuzet iz *Kronike Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, IV, br. 8, str. 110-171; Zagreb, 1978.

Sudionici skupa pred ulazom u tvrđavu Siget.

Prigodom izleta u Siget, u samoj tvrđavi, svim sudionicima znanstvenoga skupa, povodom 240. obljetnice objavljivanja djela Petra Zrinskog *Adrianskoga mora sirena* (Mletci, 1660.) darovan je *Zbornik o sigetskoj epopeji* koji je izdalo Hrvatsko filološko društvo i Filozofski fakultet iz Zadra.

Kazalo imena

A

ADDISON, Joseph 250
ALAUPOVIĆ, Tugomir 221
ALEKSANDROV-POGAČNIK, Nina
9, 11, 19, 21, 29, 48, 55, 66, 74, 99,
102, 103, 111, 174, 186, 195, 235,
267, 411, 412, 309, 431, 432
AMRUŠ, Milan 269
ANDRA 219
ANDRIĆ, Nikola 53, 62, 71, 97, 98, 99,
101, 106, 227, 265, 276, 280
ANDRIJAŠEVIĆ 221
APPENDINI, Franjo Marija 30, 248
AQUAVIVA 187
ARATOR 63
ARNOLD, Đuro 52, 159, 245, 246, 256
AŠKERC 284, 285

B

BABIĆ GJALSKI, Ljubomir 53, 71, 72,
221
BABIĆ, Ljubo 235
BABIĆ, Tomo 189
BABIĆ, Vanda 433
BABUKIĆ, Vjekoslav 209, 210, 260
BACON, Francis 152
BADALIĆ, Hugo 72, 165, 414
BADALIĆ, Josip 49, 52
BAHR, Hermann 171, 181
BAJAMONTI, Julije 246, 248
BANDULAVIĆ, Ivan 188
BARAC, Antun 9, 20, 23, 50, 73, 80,
140, 144, 146, 158, 161-163, 239-241,
243, 251, 254, 256, 259, 293, 294,
295, 296, 297-307, 415, 425, 433

BARAKOVIĆ, Juraj 29, 30-32, 35-37,
52, 85, 414
BARBARIĆ, Damir 149, 176
BARIČEVIĆ, Adam Alojzije 140
BARIĆ, Eugenija 211
BARIŠIĆ, Pavo 148, 151, 159, 211, 253
BARLÉ, Janko 119, 314, 317, 322, 323
BARRES, Maurice 130
BARTHES, Roland 301, 306
BARTOLIĆ, Zvonimir 122
BAŠIĆ, Sonja 174, 175, 179
BATUŠIĆ, Slavko 229, 235, 236
BAUDELAIRE, Charles 179
BAUMANN, W. 49
BAYLE, P. 250
BAZALA, Albert 86, 239-243, 251, 252,
255
BEDEKOVIĆ, Josip 117-119
BEDEKOVIĆ, Kazimir 117
BEETHOVEN, Ludwig van 319
BEGOVIĆ, Milan 53, 262, 265, 289
BEKENDORF, A. H. 134
BELIČEVIĆ, Živko 128
BELIĆ LIGATIĆ, Juraj 448
BELIĆ, Aleksandar 211
BELOSTENEC, Ivan 122, 124, 418
BENEŠ 175
BENEŠIĆ, Antun 217
BENEŠIĆ, Julije 110, 217, 265, 285
BENETI, Tony 301
BENGER, Nikola 117
BENVIN, Anton 118
BERČIĆ, Ivan 265
BERIĆ, Dušan 49

- BERKE, Petar 121
 BERLIOZ, Hector 182
 BEZIĆ, Jerko 315
 BILEK 175
 BITI, Vladimir 301, 303
 BJELINSKI, Visarion Grigorjevič 309
 BLAGOJEVIĆ, Adam Tadija 106, 197, 203
 BLAŠKOVIĆ, Andrija 117
 BLAŽEK, Tomo 289, 448
 BLAŽEKOVIĆ, Zdravko 317
 BLAŽINA, Dalibor 174
 BOCCACCIO, Giovanni 33, 34
 BOGDANOVIĆ, David 43, 56, 58, 65, 66, 70, 99, 101, 108, 109, 111, 250
 BOGIŠIĆ, Rafo 109, 111, 195
 BOGOVIĆ, Mirko 418
 BORSETTO, L. 49
 BOSANAC, Stjepan 52, 71
 BOŠKOVIĆ, Rudcr 223
 BOŠNJAK, B. 106
 BOTICA, Stipe 428, 430
 BOTIĆ, Luka 104, 223
 BOŽIĆEVIĆ, Natalis 48, 56, 57, 59
 BRANDES, Georg Morris Cohen 286
 BRATULIĆ, Josip 85, 118, 411, 412, 414, 416, 431, 434
 BREŠIĆ, Vinko 165, 414, 306, 432
 BREYER, M. 52, 71, 73, 256
 BREZOVAČKI, Mirko 317
 BREZOVAČKI, Tituš (Tito) 87, 105, 108, 227-238, 296, 319, 415, 418, 433
 BRIDA, Marija 149
 BRLENIĆ-VUJIĆ, Branka 171, 413, 431
 BRLIĆ, Andrija Torkvat 165, 166, 168, 207, 316
 BRLIĆ, Jagoda 165-170, 414
 BROCKHAUS 250
 BROZ, Josip 50, 60, 221
 BROZOVIĆ, Dalibor 34, 188, 189, 195, 212
 BRUCKNER, Aleksandar 266
 BRUEROVIĆ, Marko 107
 BUČAR, Franjo 265
 BUDINIĆ, Šime 29, 30, 34, 35, 37, 191, 297
 BUJAS, Gašpar 116, 256
 BUKOVAC, Vlašo 182
 BULIĆ, Frane 52, 53, 58, 59, 62, 72
 BUNIĆ VUČIĆ, Dživo 309, 427
 BUNIĆ, Jakov 44, 64
 BURCKHARDT, J. 41
- C
- CANKAR, Ivan 132
 CARDUCCI, Giosnc 132
 CICCARELLI, A. 48, 248
 CIHLAR NEHAJEV, Milutin 136, 219, 221, 284
 CONSTANTINI, Josip Antun 57, 58
 CORTÁZAR, Julio 96
 COURIER, J. P. 160
 CREIZENACH, W. 40
 CRIJEVIĆ, Ilija 43, 297, 299, 300
 CRIJEVIĆ, Serafin 248
 CRLJEN, Marko 245, 277
 CSIKOS-SESIJA, Bela 177, 178
- Č
- ČEDOMIL, Jakša 53, 54, 71, 170
 ČUBRANOVIĆ, Andrija 60
 ČUČIĆ, Simeon 254
 ČUKA, Jakov, v. ČEDOMIL, Jakša
- D
- D'ALEMBERT 246
 DAIĆIĆ, 149
 DALMATIN, Anton 254
 DAMJANOVIĆ, Stjepan 92
 D'ANCONA, A. 40
 DANIČIĆ, Đuro 185, 193, 195, 210, 271
 D'ANNUNZIO, Gabriele 132
 DANTE, Alighieri 31, 33, 34, 49, 54, 59, 62, 252.

DAVID 34, 35
 DE SANCTIS, Francesco 41
 DEJANIRA, 31
 DEMETAR, Dimitrije 104, 311
 DETONI-DUJMIĆ, Dunja 167
 DEVČIĆ, Zvonimir 130, 285, 289
 DEŽELIĆ, Đuro 97, 250, 256
 DEŽELIĆ, Velimir 71, 99, 248, 249, 250, 256, 260
 DEŽMAN IVANOV, Milivoj 136, 172, 176, 178
 DEŽMAN, Ivan 256
 DIJANIĆ, Juraj 118, 234
 DILTHEY, Wilhelm 25, 26
 DIVKOVIĆ, Matija 188
 DLUSTUŠ, Ljuboja 255
 DOBRIĆ DUBROVČANIN, Dobruško 252, 430
 DOLINER, Gorana 313, 415, 433
 DONADINI, Ulderiko 303
 DONAT, Branimir 172
 DOROLČAK, Olga 219
 DOŠEN, Vid 106
 DRAGOŠIĆ, Higin 418
 DRAŽENOVIĆ, Josip 131
 DRECHSLER, Alojz 265, 419
 DRECHSLER, Marija 265, 419
 DRECHSLER, Tomo 265, 420
 DRTINA, František 288
 DRŽIĆ, Đore 39, 40, 60, 61, 78, 79, 186
 DRŽIĆ, Marin 229, 278
 DUKAT, Vladoje 54, 72, 119, 121, 175, 182, 183, 251, 418
 DÜRR, Oskar 284
 DVOŘAK, Antonin 182
 DVORNIKOVIĆ, Vladimir 256, 260

DŽ

DŽONIĆ, U. 259

Đ

ĐORĐIĆ, Ignjat 25, 106-109

ĐURĐEVIĆ, Ignjat 81

E

ERDÖDY, Ivan 419, 423
 ERŠEG, Josefa 419

F

FANCEV, Franjo 5, 22, 61, 62, 86, 87, 110, 116, 119, 227, 228, 231, 233, 234, 237, 238, 265, 268, 275, 411, 313, 321, 417

FARLATI, Daniele 48, 56

FEDROCZY, D. 320, 324

FISKOVIĆ, Cvito 56, 58, 72

FIŠER, Ernest 413, 417, 426, 430

FIUCEK 219

FLAKER, Aleksandar 104, 108, 111, 174, 175

FLAKER, Vida 11, 48, 66, 74, 86, 91, 96, 102, 111, 143, 169, 171, 173-175, 322, 433, 435

FLÖRSCHUTZ, J. 52, 53, 62, 71

FRANGEŠ, Ivo 6, 58, 64, 70, 73, 109, 111, 169, 170, 293, 294-307, 415, 433

FRANIČEVIĆ, Marin 49, 58, 62, 70, 73, 195

FRANK, Ivica 219

FRANK, Josip 219, 221

FRANKOPAN, Fran Krsto 81, 87, 145, 150, 190

FREUD, Sigmund 181

FUČEK, Ivan 118

FUČEK, Stjepan 82, 119, 120

G

GAJ, Ljudevit 14, 119, 134, 135, 165, 190, 191, 193, 298, 418

GALAC, Valer-Đuro 175

GALINEC, Franjo 118, 122

GALOVIĆ, Dragan 284

GALOVIĆ, Fran 130

GAŠPAROTI, Hilarion 118, 124

- GAŠPAROVIĆ, Darko 430–432, 435
 GAVAZZI, Milovan 86, 314, 315, 317, 321, 322
 GAVELLA, Branko 235
 GAVRILOVIĆ, Andre 20, 24, 65, 100–102, 186, 195, 310
 GEORGJEVIĆ, Krešimir 109, 111, 122
 GJALSKI, Ksaver Šandor 136, 172, 220, 223, 261, 284, 418, 428
 GJORDJIĆ, Ignacije 144, 151, 152, 201
 GLAVIČIĆ, Branimir 49
 GLAVINA, Frane 245
 GLAVINIĆ, Franjo 118, 125
 GLIGA, V. 56
 GLOWINSKI 175
 GLUŠČIĆ, Franjo 118
 GOETHE, Johann Wolfgang 136
 GOLDONI, Carlo 229
 GOLUB, Ivan 255, 279
 GRABOVAC, Filip 107, 108
 GRAFENAUER, Ivan 60
 GRČIĆ, Jovan 65, 100, 189, 196, 272
 GRGAS, Stipe 428, 430
 GRGEC, Petar 57, 81
 GRILLPARZER, Franz 99
 GRLOVIĆ, Milan 53
 GROSS, Mirjana 157, 253
 GRUBIŠIĆ, Vinko 212
 GUDEL, Vladimir 228
 GUNDULIĆ, Ivan 25, 50, 54, 150, 188, 253
 GUSTL 154
- H**
- HABDELIĆ, Juraj 115, 116, 118, 122, 319, 320, 418
 HADROVICS, Laszlo 122, 124
 HADROVIĆ, Stjepan 314, 322, 323
 HAJDINJAR, Milovan 172
 HALER, Albert 5, 137, 256, 304–306, 322, 323, 411, 412, 416, 417, 435
 HAM, Sanda 185, 212, 414, 432
 HAMM, Josip 206, 212, 266, 269
 HANNICK, Christian 315
 HANŽEKOVIĆ 159
 HARAMBAŠIĆ, August 155, 261
 HARTMAN, Lav. 175
 HAULIK, Juraj 318
 HÄUSLER, Karlo 130
 HAYDN, Josef 316
 HEĆIMOVIĆ, Branko 229, 230, 236
 HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich 159–161
 HEINE, Heinrich 284
 HEKTOROVIĆ, Petar 32, 44, 52, 58, 81, 191, 314, 315, 316
 HELWIG 231
 HERBART, Johann Friedrich 23, 244
 HERCEG, Dragutin 419
 HERCEG, Janko 419
 HERCIGONJA, Eduard 241
 HERDER, Johann Gottfried 25
 HOFFMANN, Leopold 87, 231
 HOMER 242
 HORACIJE 132, 231
 HÖRMANN, Kosta 284
 HORVAT, Josip 212
 HORVAT, K. 148, 159, 248
 HORVAT KIŠ, Franjo 309, 418, 425, 427
 HORVAT, Zlatko 421, 426
 HRANILOVIĆ, Jovan 72, 166, 167, 170, 285
 HRČIĆ, Frano 285
 HUGO, Victor 54
 HUN, Julije 172
 HUS, Jan 191
 HYNAIS 175
- I**
- IBSEN, Henrik 286
 ILIJANIĆ, Mira 416
 ILIJAŠEVIĆ, Stjepan 418
 IVANIŠEVIĆ, Ivan 35

IVANOŠIĆ, Antun 106, 197, 200, 202, 203
 IVANOV v. Dežman Ivanov, Milivoj
 IVEKOVIĆ, Franjo 271
 IVŠIĆ, Stjepan 86, 208, 212, 222, 239, 265

J

JAGIĆ, Vatroslav 6, 9, 16, 17, 23, 40, 41, 48, 49, 52, 71, 77, 78, 80, 81, 83, 85, 86, 90, 99, 139, 140, 153, 156, 241, 250, 265–281, 294, 310, 311, 314, 315, 412, 415–418, 420, 425–427, 433
 JAMBREŠIĆ, Andrija 117
 JANDRIĆ, Matija 227
 JANUŠ, Ivančica 124
 JANUŠIĆ, Jurislav 130, 285, 288, 289
 JARNEVIĆ, Dragojla 134, 165
 JELAŠIĆ, F. 86
 JELČIĆ, Dubravko 58, 71, 109, 111, 144
 JELOVŠEK, Martin 283
 JELOVŠEK, Vladimir 24, 55, 130, 174, 178, 219, 283–291, 415
 JEMBRIH, Alojz 117–120, 122, 265, 317, 415, 433
 JENSEN, Alfred 274
 JENY, Guido 284
 JERONIM (Hieronymus Sophronius Eusebius) 52
 JEŽIĆ, Slavko 5, 6, 56, 62, 70, 108, 109, 111, 140, 144, 417
 JONKE, Ljudevit 209, 212
 JORGOVANIĆ, Rikard 172, 173, 179
 JOZIĆ, B. 49, 73
 JUNIUS 160
 JURAS 219
 JURIĆ ZAGORKA, Marija 288
 JURIŠIĆ, Blaž 157–159, 161
 JURIŠIĆ, Šimun 259, 271, 433
 JUVENCUS 63

K

KAČIĆ MIOŠIĆ, Andrija 54, 81, 107, 108, 189, 197, 199–202, 204, 260, 448

KANAVELOVIĆ, Petar 35
 KANIŽLIĆ, Antun 25, 107, 108, 110, 123, 197–201
 KANT, Immanuel 250
 KAPRALJEVIĆ, Ana 293, 415, 433
 KARLIĆ, Petar 86
 KARNARUTIĆ, Brne 29–32, 34, 36, 37, 42, 414
 KASANDRIĆ, Petar 51, 52, 54–58, 61–65, 72
 KAŠIĆ, Bartol 35, 186–190, 196, 253, 415
 KATALINIĆ JERETOV, Rikard 52, 221
 KATANČIĆ, Matija Petar 43, 44, 106–108, 189, 190, 197, 199, 201–203
 KATANIĆ, Vinko 419
 KATIČIĆ, Radoslav 187, 188, 195
 KATUL, 299
 KAVANJIN, Jeronim 35
 KEČKEMET Duško 57
 KEKEZ, Josip 77, 413, 431
 KEMPENAC, Toma 117
 KETTE 284
 KLAIĆ, Vjekoslav 240, 247, 248, 255, 265, 279, 251, 313, 318
 KLAUDIJE 188
 KLEMENT VIII 187
 KLIMT, Gustav 171, 176, 181
 KNUPFER, 175
 KOČLIANČIĆ, Baltazar 118, 121
 KOČONDA, Mira 219
 KOHARIĆ, Janko 285
 KOKOSCHKA, Oscar 176, 181
 KOLARIĆ, Juraj 122
 KOLENIĆ, Ljiljana 197, 413, 433
 KOLLAR, Jan 14
 KOLUMBIĆ, Nikica 39, 49, 60, 70, 412, 416, 430–432, 434
 KOMBOL, Mihovil 5, 6, 25, 34, 36, 42, 44, 58, 61, 65, 67, 70, 71, 79, 82, 83, 108, 111, 117, 140, 259, 412, 415, 417, 433
 KONJOVIĆ, Jovan 235

- KORADE, Mijo 116, 118, 119, 122
 KÖRBLER, Đuro 21, 86, 87, 223, 245, 247, 250, 251
 KORDIĆ, Ivan 428, 430
 KORNIG, Franjo 121
 KOS, Koraljka 317
 KOSOR, Josip 219, 261, 309, 427
 KOSTRENČIĆ, Ivan 266
 KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ, Nevenka 174, 413, 431, 433, 435
 KOVAČIĆ, Ante 155, 169, 170, 261, 284, 289, 319
 KOVAČIĆ, Krešimir 130
 KOZARAC, Josip 194–196, 261, 284, 289
 KOŽIČIĆ BENJA, Šimun 30
 KRAJAČEVIĆ, Nikola Sartorius 116, 319, 320
 KRAJAČIĆ, Adalbert 97
 KRALJ, Stjepan 130
 KRANJČEVIĆ, Silvije Strahimir 51–53, 71, 73, 155, 261, 262, 284, 285
 KRASINSKI, Z. 12, 13, 23, 173
 KRAŠ, Marijan 416
 KRAUS, Karl 181
 KRAVAR, Zoran 36
 KRČELIĆ, Baltazar Adam 117
 KRISTIĆANOVIĆ, Ignac 121
 KRIŠTOLOVAC, Ivan 117
 KRIZMAN, Tomislav 137
 KRIŽANIĆ, Juraj 253, 254, 317
 KRLEŽA, Miroslav 124, 152, 155, 158, 256, 262, 413, 432
 KRMPOTIĆ, Josip 197
 KRNIC, Ivan 175
 KRNIĆ, Ivan 217, 285
 KRŠNJAVI, Isidor 128, 217, 246, 266
 KUČERA, Oton 217, 250
 KUHAČ, Franjo Ksaver 313, 314, 316, 317, 321, 322, 323
 KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan 9, 31, 39, 47, 49, 50, 52, 56–61, 71, 78, 117, 118, 122, 135, 139, 227, 248, 266, 296, 311, 415, 417, 418, 425, 426
 KULAKOVSKI, Platon 91, 131, 133, 134
 KULUNDŽIĆ, Josip 61, 73, 259
 KUMIČIĆ, Eugen 130, 150, 261
 KUNIĆ, Rajmund 242
 KURELEC, Fran 89, 90, 135, 420
 KUŠAR, Marcel 51
 KUZMANIĆ, Ante 48, 49, 56, 57, 58, 71
 KVAPIL, Miroslav 176
 KVEDER, Zofka 130, 215, 284–286, 288, 290
- L**
- LANG, Milan 320, 321
 LANSON, Gustave 22
 LASZOWSKI, Emilije 250, 253
 LAZAREVIĆ, Lazar K. 130
 LEBED, Otokar 176, 177, 179, 180, 182
 LEKIĆ 57
 LENZ, Maximilian 178
 LESCHINKOHL, F. 49
 LESKIEN, August 40
 LESKOVAR, Janko 172, 261
 LESSING, Gotthold Ephraim 250
 LIKORDIN GALLUS, 299
 LIPOVČAN, Srećko 215, 415, 432
 LISIČAR 219, 221
 LISINSKI, Vatroslav 314, 316, 415
 LISZT, Franz 182
 LITTRÉ 250
 LIVADIĆ, Branimir 97, 110, 266, 306
 LOOS, Adolf 181
 LOVRENČIĆ, Jakob 105, 121
 LOVRIĆ, Božo 219
 LOZOVINA, Vinko 61, 70, 140
 LUCIĆ, Hanibal 25, 44, 55, 61, 130, 260, 433, 435
 LUČIN, Bratislav 49, 73
 LUKAS, Filip 253
 LUNAČEK, Vladimir 217, 219, 221, 266

LUTHER, Martin 160

LJ

LJUBIĆ, Šime 30, 41, 49, 55, 58, 59, 63,
70, 74, 75, 99, 248

M

MACH, Ernst 181

MACHAL, Jan 274

MAGARAŠEVIĆ, Branko 267

MAGIER, Jan 288

MAIXNER, Rudolf 227

MAJCEN, Juraj 239, 242, 243, 280

MAJER-BOBETKO, Sanja 314

MALEČIĆ, Gašpar 109

MALEVAC, Juraj 121

MANLIUS, Ivan 418

MANOJLOVIĆ, Gavro 86, 278, 280

MANZONI, Alessandro 261

MARAKOVIĆ, Ljubomir 140

MARETIĆ, Tomo 50, 62, 71, 149, 209,
212, 214, 221, 271, 274, 275

MARIANOVIĆ, Stanislav 74, 172, 174,
283, 415, 416, 428, 430, 432-434

MARJANOVIĆ, Milan 11, 221, 284,
285, 289, 415

MARKOVIĆ, Franjo 11, 22, 23, 52, 100,
136, 141, 159, 221, 242, 243, 255,
257, 286, 309, 427

MARKOVIĆ, Željko 251

MARTINČEVIĆ, Božo 420

MARTINIĆ, Jerko 315

MARULIĆ, Marko 26, 33, 34, 39, 40,
43-45, 47-75, 78, 79, 248, 254, 255,
257, 260, 299, 415

MASAŘYK, Tomáš 11, 14, 23, 66, 121,
171, 182, 221, 414

MAŠTROVIĆ, Ljubomir 130

MAŠTROVIĆ, Tihomil 6, 127, 128, 218,
411-414, 416, 420, 427, 430-432,
434

MATAKOVIĆ, Baltazar 121

MATEŠIĆ, Joc 204

MATIČEVIĆ, Ivica 166, 167

MATIČEVIĆ, S. 86

MATIĆ, Tomo 5, 31, 33, 268, 313, 322,
323, 413, 411, 417

MATIJEVIĆ, Josip Ernest 120, 121

MATIJEVIĆ, Matej 34

MATKOVIĆ, Marijan 158

MATL, Josef 9

MATOŠ, Antun Gustav 68, 73, 97, 98,
107, 110, 111, 130, 149, 152-163,
174, 176, 180-183, 215-225, 250,
285, 286, 303, 309, 415, 421, 424,
426, 427

MAŽURANIĆ, Antun 210, 227

MAŽURANIĆ, Ivan 14, 16, 17, 288,
311

MAŽURANIĆ, Vladimir 53, 72, 245

MEDARIĆ, Magdalena 96, 97, 111

MEDINI, Milorad 24, 31-33, 37, 41,
42, 56, 58, 61, 64, 65, 70, 74, 75, 80,
99, 101, 139

MEGERLE, Hans Ulrich 123

MENAC, Antica 204

MENCIN, Josip 247

MENČETIĆ, Šiško 40, 60, 61, 78, 79, 186

MENČETIĆ, Vladislav 300

MERLIČEK, Ema 219

MESIĆ, Matija 227

MICKIEWICZ, Adam 12, 14, 23, 136

MIHANOVIĆ, Antun 11, 22, 135, 222,
426, 427

MIHANOVIĆ-SALOPEK, Hrvojka
115, 415, 431

MIKALJA, Jakov 187, 189

MIKLOŠIĆ, Franc 14

MIKLOUŠIĆ, Tomo 121, 227, 228,
230, 231, 236-238, 296

MIKOČI, Josip 117

MILANJA, Cvjetko 169

MILAS, M. 51, 52, 72

MILČETIĆ, Ivan 21, 53, 62, 72, 85, 86,
88, 262, 263, 266, 270, 272-274,
277, 284, 289, 412, 417, 418, 425,
431

MILČINOVIĆ, Adela 286
 MILČINOVIĆ, Andrija 217, 219, 284, 286
 MILIĆ, Vicko 53, 72, 73
 MILKOVIĆ 130
 MILJKOVIĆ, Branislav 259
 MIRKOVIĆ 63
 MODRIĆ, J. 259
 MOGUŠ, Milan 74, 189, 191, 195, 212
 MOGUŠ, V. 203, 204
 MOSTARKIĆ, Snježana 205, 411, 432
 MRNAVIĆ, Ivan Tomko 35
 MUCHA, Alfonso 175, 177, 182
 MULIH, Juraj 118, 124, 125
 MÜLLER, F. 50, 54, 71
 MURKO, Matija 24, 65
 MURN, Ante 284
 MUSIĆ, August 92, 266, 267, 270

N

NAGY, Antun 106
 NAGY, Josip 251, 266
 NAHTIGAL, Rajko 266
 NASTIĆ, Đorđe 220
 NAZOR, Vladimir 52, 219, 221
 NEHAJEV, v. Cihlar Nehajev, Milutin
 NEMČIĆ, Antun 418
 NIEMOJEWSKI, Andrzej 288
 NIETZSCHE, Friedrich 174, 176, 177
 NIKL, Miroslav 419
 NIKOLIĆ, Mihovil 178
 NOVAK, Slobodan Prosperov 58, 60, 71
 NOVAK, Vjenceslav 52, 65, 261, 323
 NOVAKOVIĆ, Darko 49
 NOVAKOVIĆ, Goran 309, 433

O

OBRENOVIĆ, Miloš 134
 OGRIZOVIĆ, Milan 217, 220, 222, 427
 ORBINI, Mavro 125

ORŠIĆ, Adam 121
 ORTNER, Stjepan 131
 OVIDIJE 44

P

PACEL, Vinko 418
 PALMOVIĆ, Andrija 289
 PATAŠIĆ, Andrija 252
 PALJETAK, Luka 180
 PAPALIĆ 57, 58
 PARČIĆ, Dragutin 266
 PARLOV, M. 49
 PARO, Nedjeljka 49, 73
 PASARIĆ, Josip 52
 PATAČIĆ, Adam 121
 PATAČIĆ, Katarina 121, 317, 418, 448
 PAULIĆ, Benedikt 419
 PAULIĆ, Terezija 419
 PAVETIĆ, Janko 416
 PAVIĆ, Armin 21, 139, 266, 288, 418
 PAVIĆ, Emerik 106
 PAVIŠEVIĆ, J. 106
 PAVLIČIĆ, Pavao 64, 74, 108
 PAVLOVSKI, Borislav 430
 PAŽUR, Ferdo 418
 PECHAN, Antun 100
 PERGOŠIĆ, Ivan 190
 PERIČIĆ, Helena 173
 PETKOVIĆ, Juraj 317
 PETRAČIĆ, Franjo 139
 PETRARCA, Francisco 33, 34
 PETRAVIĆ, Ante 259
 PETRIĆ, Ratko 420
 PETRONIJEVIĆ, Branislav 243
 PETROVIĆ, Svetozar 20
 PILAR, Ivo 175
 PLAMENAC, Dragan 321
 PLANTIĆ, Nikola 121
 PLAUŠIĆ, Dušan 284, 286, 287
 PLAUT 229
 PODRAVSKI, M. 52

POE, Edgar Allan 130, 172, 174, 175,
179–183
POLITEO, Dinko 52, 72, 127, 129, 253
POPOVIĆ, D. 259
POPOVIĆ, Pavle 24, 32, 37, 65, 100,
101, 108, 111, 272
POSAVAC, Zlatko 139, 148, 411, 413,
431
POSILOVIĆ, Josip Juraj 266
POTKAŃSKI, Karol 102
PRANJIĆ, Krunoslav 174
PRELOG, Milan 285
PRERADOVIĆ, Petar 11–17, 21–23,
29, 135, 141, 146, 167, 169, 170, 173,
190, 192, 195, 196, 222, 257, 287,
311, 312, 316, 309, 420, 426, 427
PREŠEREN, France 14, 297
PRIBIĆEVIĆ, Svetozar 88
PROHASKA, Dragutin 24, 65, 66, 70,
86, 100, 105, 110, 140, 222, 228, 232,
245, 251, 266
PRZYBYSZEWSKI, Stanislaw 130,
174–176, 182, 183, 221, 287
PŠIHISTAL, Ružica 47, 414, 415, 432

R

RAČKI, Franjo 50, 71, 149, 247, 248,
266
RADETIĆ, Ivan 80
RADIĆ, Antun 51, 52, 72, 158, 217
RADIĆ, Stjepan 88, 158
RADIMSKI, Vaclav 176, 177
RAJSP, Antun 121
RAKOVAC, Dragutin 418
RAMOVŠ, Fran 268
RAPACKA, J. 57, 58, 61, 62, 73
RELKOVIĆ, Antun Matija 54, 106–108,
116, 123, 197–204, 232
REM, Goran 433, 435
REŠETAR, Milan 209, 268, 277, 306
REYMONT 221
RITTIIG, Svetozar 266
ROUSSEAU, Jean Jacques 150

S

SABLJIĆ-TOMIĆ, Helena 304, 306, 433,
435
SANADER, Ivo 79
SANNAZARO, Jacopo 31, 33
SAPHO, 299
SAPUNAR, A. 53
SASIN, Antun 34
SCHIFFLER, Ljerka 120, 239, 276, 413,
431
SCHNBERG, Arnold 181
SEDULIUS 63
SEKULIĆ, Ante 117, 255
SEPČIĆ, Višnja 174
SHAKESPEARE, William 229
SIBENEGG, Josip 231
SIENKIEWICZ, Henrik 221
SKERLIĆ, Jovan 24, 26, 65, 101, 211,
253, 271, 285
SKOK, Petar 61, 63, 266, 285
SLAMNIG, Ivan 62, 73, 90
SMETANA, Bedřich 182
SMIČIKLAS, Tadija 53, 72, 91, 247, 248,
266, 269, 278, 280
SOLOMON, 299
SRDOČ-KONESTRA, Ines 415, 433,
435
SRKULJ, Stjepan 266
STADLER, Josip 261
STAMAC, Ante 306
STANČIĆ, Miljenko 265
STANOJEVIĆ, Stanoje 251, 252, 259
STARČEVIĆ, Ante 11, 22, 139–163, 190,
192–195, 205–214, 220, 223, 244,
253, 257, 270, 271, 413, 427, 431,
432
STARČEVIĆ, Šime 135, 190, 210, 253
STAREŠINČIĆ, Baltazar 228
STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, Vuk 121,
149, 161, 185, 191–193, 196, 206,
208–210, 271
STEVANOVIĆ, P. 259
STOJANOVIĆ, Josip 197, 203

STOLAC, Dijana 415, 433, 435
 STRAUSS, Richard 181
 STROHAL, Rudolf 40, 118, 122, 139,
 273, 415
 STROSSMAYER, Josip Juraj 149, 220,
 244, 316
 SUCHARDE 175
 SUŠNIK, Franjo 117, 418
 SUTLIĆ, Vanja 160, 161
 SVILLOVICH, L. 48, 49, 56, 57
 SWIETOCHOWSKI 221
 SZENTMARTONY, Ignacije 121, 418

Š

ŠAFARIK, Pavel Josef 39, 41, 78, 118,
 119, 122, 228, 229, 415
 ŠAMŠALOVIĆ, Gustav 99
 ŠANJEK, Franjo 49, 254
 ŠARIĆ, Milan 11, 154, 157, 158, 253, 289
 ŠEGVIĆ, Kerubin 57, 65, 100–102, 139,
 154, 157, 158, 162, 163, 222, 253,
 271, 285
 ŠENOVA, August 51, 150, 165, 170, 223,
 270
 ŠICEL, Miroslav 6, 9, 24, 29, 48, 66, 74,
 85, 92, 95, 102, 111, 127, 139, 146,
 171–173, 205, 240, 293–307, 412–418,
 421, 425, 430–434
 ŠIDAK, Jaroslav 254
 ŠILOBOD-BOLŠIĆ, Mihovil 117, 118
 ŠIMIĆ, Stanislav 149, 158
 ŠIMUNDŽA, Drago 49
 ŠIMUNIĆ, Mihalj 120, 124
 ŠIMUNOVIĆ, Dinko 222, 262, 309, 427
 ŠIROLA, Božidar 314, 322
 ŠIŠAK, Marinko 411, 430
 ŠIŠIĆ, Ferdo 221, 248, 266, 279
 ŠITOVIĆ, Lovro 189
 ŠIŽGORIĆ, Juraj 42, 43, 299, 300
 ŠKALABRIN 219
 ŠKREB, Zdenko 99, 110
 ŠKRINJARIĆ, Blaž 418
 ŠKVORC, Štefan 120, 123

ŠOJAT, Olga 116, 118, 122, 124
 SOLJAN, Wada 179
 ŠPANIĆ, Stjepko 172
 ŠPORDER, Juraj 319
 ŠREPEL, Milivoj 41, 50, 52, 54–56, 59,
 62, 71, 72, 134, 139, 261, 266, 267,
 425
 ŠTEFANEK, Šimun 106
 ŠTEFANIĆ, Vjekoslav 34, 92, 315
 ŠTIMAC, Jasminka 416
 ŠUBIĆ ZRINSKI, Juraj 42
 ŠUBIĆ ZRINSKI, Nikola 42
 ŠULEK, Bogoslav 266
 ŠUNDALIĆ, Zlata 95, 415, 433
 ŠURMIN, Đuro 9, 16, 17, 20, 30, 31,
 37, 52, 59, 62, 64, 72, 74, 75, 91, 99,
 100, 106, 111, 122, 139, 187, 189,
 191, 195, 228, 239, 266, 268, 272,
 415, 425, 427
 ŠURMIN, M. 70
 ŠVAGEL, Fortunato 120
 ŠVELEC, Franjo 29, 30, 32, 35, 85, 195,
 230, 231, 237, 238, 412, 414, 417,
 431, 432

T

TADIJANOVIĆ, Dragutin 179
 TAINE, Hypolite 12, 25, 26, 37, 55,
 65–67, 133, 309
 TARANOWSKI 171
 TARCANIOTA, Michele 49
 TEMPERICA, Marin 187
 TENTOR, Mate 86, 266
 TIBUL, 299
 TIEGHEM, Paul van 179
 TKALČIĆ, Ivan 122, 256
 TKALČIĆ, Vladimir 217–219, 415
 TOMASOVIĆ, Mirko 47, 49, 50, 53,
 57, 58, 60–64, 73, 79
 TOMAŠIĆ, Nikola 269
 TOMIĆ, Aleksandar 175
 TOMIĆ, Petar 246
 TOMIĆ, V. 219

- TRESIĆ-PAVIČIĆ, Ante 132, 136, 221, 285
- TRETIK, 171
- TRNSKI, Ivan 53, 72, 134, 245, 316
- TRPINAC, Đuro 270
- TUCIĆ, Srđan 215, 216
- TUĐMAN, Franjo 151
- TURGENJEV, Ivan Sergejevič 150
- TYNJANOV, J. 304, 306
- U
- UJEVIĆ, Mate 140, 256
- UJEVIĆ, Tin 130, 219, 220
- V
- VAJS, Josip 40, 315
- VALDEC, Stjepan 279
- VALJAVAC, Matija 40, 418
- VANIN, Miroslav 119
- VEBER TKALČEVIĆ, Adolf 97, 139, 209, 227
- VELIKANOVIĆ, Iso 133
- VERNIĆ, Zdenko 86, 239
- VETRANOVIĆ, Mavro 31
- VEZDIN, Ivan Filip 255, 260
- VEŽIĆ, Vladimir 148
- VIDOVIĆ, Ana 165
- VIDRIĆ, Vladimir 155, 219
- VIGATO, Teodora 227, 415, 433
- VINCE, Zlatko 193, 196, 213
- VITALJIĆ, Andrija 35
- VITEZOVIĆ, Pavao 43, 44, 190, 191, 196
- VLČEK, T. 171, 175
- VOJNOVIĆ, Ivo 221
- VOLTAIRE, François Marie Arouet 200
- VONČINA, Josip 61, 62, 73, 122, 124, 200, 204, 209, 213
- VOUK, Vale 86
- VRAMEC, Antun 418
- VRANČIĆ, Faust 187
- VRAZ, Stanko 11, 12, 14-17, 22, 29, 91, 92, 135, 141, 146, 166, 284, 287, 289, 297, 298, 309, 311, 317, 414, 426, 427
- VRHOVAC, Maksimilijan 318
- VUKELIĆ, Zvonimir 217
- VUKMANIĆ, Ignatij 419
- VUKOVAC, Stana 415, 433, 435
- W
- WAGNER, Otto 181, 182
- WIESNER, Ljubo 130
- WILDE, Oscar 174
- WISNER-MORGENSTERN, Juraj 318
- WITTLICH, P. 175
- WURZBACH, 245
- WYSPIANSKI, Stanislaw 174
- Z
- ZAGORSKI, Vladimir 219, 220
- ZAGREBAC, Štefan 120, 123, 124
- ZANE, Tvrtko 172
- ZANOVIĆ, K 87
- ZAVIŠKA 219
- ZDZIECHOWSKI, Maryan 23, 131, 133, 134, 171, 174, 274, 288
- ZENKO, Franjo 149
- ZIMMERMAN, R. 23
- ZLATAR, Andrea 49, 111
- ZLATARIĆ, Dominko 42
- ZOCH, Ivan 247
- ZOLA, Emile 150
- ZORANIĆ, Petar 29-33, 35, 37, 52, 316, 414
- ZRINSKI, Katarina 190
- ZRINSKI, Petar 190, 300, 434, 436
- ZVONAR, Ivan 120
- ZWEIG, Stefan 181
- Ž
- ŽANKO, Dušan 158
- ŽEPIĆ, Sebastijan 219
- ŽMEGAČ, Viktor 173, 175, 177, 305, 306
- ŽUPANOVIĆ, Lovro 313, 315

PRILOZI

ZA

POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

PRIPOROČIO:

Dr. BRANKO DRECHSLER.

*Preštampano iz „Građe“ knj. 7. Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
u Zagrebu.*

ZAGREB.

TISAK DIONIČKE TISKARNE.
1912.

Članak Branka Vodnika *Prilozi za povijest hrvatske književnosti* (p.o. iz *Građe*, knj. 7, JAZU) iz godine 1912. sadrži sljedeće priloge: I. Pjesnikinja grofica Katarina Patačić, II. Tito Brezovački i Andrija Kačić Miošić, III. Juraj Belić Ligatić, IV. Dvije pjesme Tome Blažeka.

Kazalo

<i>Riječ urednika</i>	5
RADOVI SA ZNANSTVENOGA SKUPA	
<i>Miroslav Šicel: Dvije »ilirske« monografije Branka Vodnika</i>	9
<i>Nina Aleksandrov-Pogačnik: Smisao oblika. Metodologija književnoznanstvenoga rada Branka Vodnika</i>	19
<i>Franjo Švelec: Zadarski pjesnici starijega razdoblja u Vodnikovoj Povijesti hrvatske književnosti</i>	29
<i>Nikica Kolumbić: Hrvatski humanisti u Vodnikovoj Povijesti hrvatske književnosti</i>	39
<i>Ružica Pšihista: Vodnikove književnopolitičke prosudbe o »ocu hrvatske književnosti«</i>	47
<i>Josip Kekez: Vodnikovi književnopolitički postupci</i>	77
<i>Josip Bratulić: Ivan Mlčetić i Branko Vodnik</i>	85
<i>Zlata Šundalić: Vodnik i prosvjetiteljstvo – povijest slova ili povijest duha</i>	95
<i>Hrvojkica Mihanović-Salopek: Stavovi Branka Vodnika prema kajkavskoj književnosti 18. stoljeća</i>	115
<i>Tihomil Maštrović: Branko Vodnik – vlasnik, izdavaatelj, urednik i suradnik Mlade Hrvatske</i>	127
<i>Zlatko Posavac: Vodnikova »književna studija« o Anti Starčeviću</i>	139
<i>Vinko Brešić: Vodnikova redakcija pjesama Jagode Brlić</i>	165
<i>Branka Brlenić-Vujić: Vodnikova novela Razbacana u da u ozračju fin de sièclea</i>	171
<i>Sanda Ham: Jezična povijest u Vodnikovoj književnoj povijesti</i>	185
<i>Ljiljana Kolenić: Leksik i frazeologija u Vodnikovoj Slavonskoj književnosti</i>	197
<i>Snježana Mostarkić: Vodnik o hrvatskome jeziku</i>	205
<i>Srećko Lipovčan: Antun Gustav Matoš o Branku Vodniku</i>	215
<i>Teodora Vigato: Branko Vodnik i komedija Diogeneš Tita Brezovačkog</i>	227
<i>Ljerka Schiffler: Doprinos Branka Vodnika hrvatskoj enciklopedistici</i>	239
<i>Šimun Jurišić: Branko Vodnik kao suradnik Narodne enciklopedije</i>	259

<i>Alojz Jembrih</i> : Branko Drechsler (Vodnik) u zrcalu svojih pisama Vatroslavu Jagiću	265
<i>Stanislav Marijanović</i> : Pisma Vladimira Jelovška Branku Vodniku .	283
<i>Ana Kapraljević</i> : Branko Vodnik u Barčevoj, Frangešovoj i Šicelovoj primjeni	293
<i>Goran Novaković</i> : Vodnikov doprinos proučavanju književnosti . .	309
<i>Gorana Doliner</i> : Historiografija Branka Vodnika i glazbena komponenta	313

DODATAK

<i>Vida Flaker</i> : Bibliografija radova Branka Vodnika	327
<i>Nedjeljka Paro</i> : Dodatak bibliografiji radova Branka Vodnika . . .	371
<i>Nedjeljka Paro</i> : Literatura o Branku Vodniku	373
<i>Kazalo imena Vodnikove Bibliografije i Literature o Branku Vodniku</i> .	399
<i>Snježana Mostarkić – Marinko Šišak</i> : Kronika znanstvenoga skupa o Branku Vodniku	411
<i>Ernest Fišer</i> : Varaždin kao rasadište hrvatskih književnih povjesničara	417
<i>Miroslav Šicel</i> : Pred rodnom kućom Branka (Drechslera) Vodnika u Varaždinu	425
<i>Tihomil Maštrović</i> : Pozdravna riječ na svečanosti otkrivanja spomen-ploče Branku Vodniku	427
<i>Program znanstvenoga skupa Znanstvena djelatnost Branka Drechslera Vodnika (Zagreb – Varaždin, 13. 15. travnja 2000.)</i>	429
<i>Napomena</i>	435
<i>Kazalo imena</i>	437

ZBORNİK o BRANKU VODNIKU

HRVATSKI KNJIŽEVNI POVJESNIČARI

Sv. 6.

GLAVNI UREDNIK:

prof. dr. sc. Tihomil Maštrović

TAJNIK UREDNIŠTVA:

Marinko Šišak, prof.

IZVRŠNI UREDNICE:

Tvrtko Jolić

Lovorka Mađarević

LEKTURA:

Adela Šoštaric-Curlić, prof.

KOREKTURA:

Tvrtko Jolić

Lovorka Mađarević

KORICE:

Rebernak & Waldgoni

RACUNALNI SLOG:

Stjepan Ocvić

TISAK:

AEROBA, Zagreb

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 82.0-05 Vodnik, B. (082)
012 Vodnik, B.

ZNANSTVENI skup o Branku Vodniku (2000 ; Zagreb, Varaždin)

Zbornik o Branku Vodniku – književnom povjesničaru : zbornik radova sa znanstvenog skupa, Zagreb–Varaždin, 13–15. travnja 2000. / <glavni urednik Tihomil Maštrović>. – Zagreb : Hrvatski studiji Sveučilišta, 2001. – (Hrvatski književni povjesničari ; znanstveni zbornici ; sv. 6)

Om. stv. nasl. : Zbornik o Branku Vodniku. – Bibliografija. – Kazala. – Summaries ; Zusammenfassung ; Riassunto.

ISBN 953-6682-22-2

I. Vodnik, Branko – Književnopovijesno djelo – Zbornik II. Vodnik, Branko – Književnopovijesno djelo – Bibliografija

41033047

Tiskanje ove knjige novčano je pomoglo Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

SPONZOR:

Matica hrvatska Varaždin

BRANKO VODNIK (pr. prezime Drechsler), književni povjesničar (Varaždin, 26. veljače 1879. - Zagreb, 14. lipnja 1926.). Osnovnu školu i gimnaziju završio u Varaždinu (1899.), slavistiku studirao u Zagrebu, Pragu i Krakovu gdje je diplomirao 1903., doktorirao 1905. u Zagrebu. Radio kao srednjoškolski nastavnik u Karlovcu (1903./04.), Osijeku (1904./05.) i Zagrebu (1905.). Godine 1911. izabran za privatnog docenta, a 1922. za redovitog profesora hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Umrovljen u siječnju 1926., nekoliko mjeseci pred smrt.

U književnost je ušao kao književni kritičar, sudjelujući aktivno u sukobima "starijih" i "mladih" u doba moderne. Pisao je o F. Horvatu Kišu, D. Šimunoviću, J. Kosaru, A. G. Matašu, M. Ogrizoviću i dr. Godine 1902. pokrenuo i izdavao reviju *Mlada Hrvatska*, godine 1906. Šurminov je suradnik u *Savremeniku* a bio je i urednik časopisa *Jugoslavenska njiva*. Kao književni povjesničar metodološki se nastavlja na tradiciju Jagića i Šurmina. Izdanak stare filološke škole nastojao je književnu povijest približiti filozofiji i kulturnoj povijesti. Iako pretežito pozitivistički usmjeren, u svoje književnopovijesne prosudbe unosi i estetska mjerila u objašnjavanje književnih pojava. U znanstvenom radu odlikovala ga je i izvanredna energija, akribičnost i sustavnost u radu. U monografijama i raspravama (*Petar Preradović*, 1903.; *Franjo Marković*, 1906.; *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*, 1907.; *Stanka Vraz*, 1909.; *Antun Mihanović*, 1910.; *Dr. Ante Starčević*, 1912.) kombinirao biografsku i kritičko-povijesnu metodu nastojeći utvrditi suodnos između pisca i njegova naroda. Niz rasprava o hrvatskim piscima objavio je u *Radu JAZU*, *Gradi za povijest književnosti hrvatske* i u *Savremeniku*. Pisao je i o starijim hrvatskim piscima: *O Givi Buniću Vučićeviću* (1909.), iste godine objavljuje raspravu *Postanje Lucičeve "Robinje"*, itd. Njegova najveće i najznačajnije djelo *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga 1. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća* (1913.) s Jagićevim predgovorom o glagoljskoj književnosti, prvi je znanstveno argumentiran pregled hrvatske književnosti starijih razdoblja. Važan je znanstveni prinos njegova postumno objavljena rasprava *Metadologija hrvatsko-srpske književne historiografije*. Vodnik je prvi hrvatski književni povjesničar koji ruši oštru granicu između književne kritike i književne povijesti, utirući putove suvremenijeg književno-povijesnog pristupa hrvatskoj književnosti.

Književni povjesničar Branko Vodnik nedvojbeno pripada onim uglednicima hrvatske književne historiografije koji su značajno doprinijeli razvitku moderne filologije u Hrvata nizom važnih književnopovijesnih djela nastalih u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća. Među njima posebno se ističe *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga 1. Od humanizma do potkraj 18. stoljeća* (1913.), što je objelodanjena znakovitim zajedničkim nastojanjima Matice dalmatinske iz Zadra i Matice hrvatske iz Zagreba i kojoj je autor prvog dijela Hrvatska glagolska književnost "nestor hrvatske filologije" Vatroslav Jagić. Upravo to Vodnikova književnopovijesno djelo prvi je znanstveno argumentiran pregled hrvatske književnosti starijih razdoblja i kao takvo stoji kao čvrsti temelj onih vrsnih književnopovijesnih prinosâ što će ih, s uporištem na njegovu znanstvenom nasljeđu, kasnije izgraditi M. Kambal i S. Ježić, a preko poticajnog doprinosa Antuna Barca u novije doba nastaviti Ivo Frangeš i Miroslav Sichel. Vodnik je ujedno i prvi hrvatski književni povjesničar koji "na stazi netlačenoj" hrvatske književne historiografije, rušeći oštru granicu između književne kritike i književne povijesti, utire puteve suvremenijega književnopovijesnog pristupa hrvatskoj književnosti.

Tihomil Maštrović

ISBN 953-6682-22-2

